ספרי' — **אוצר החסידים** — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי

שער שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן לחבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קכ.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זיין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצָּרָתָה לִּי
קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הַצִּילָה נַפְשִׁי מִשְּׂפַת־
שֶׁקֶר מִלְּשׁוֹן רְמִיָּה: ג מַה־יִּתֵּן לְךָ וּמַה־יֹּסִיף לָךְ
לָשׁוֹן רְמִיָּה: ד חִצֵּי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלֵי
רְתָמִים: ה אוֹיָה־לִּי כִּי־גַרְתִּי מֶשֶׁךְ שָׁכַנְתִּי
עִם־אָהֳלֵי קֵדָר: ו רַבַּת שָׁכְנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
שׂוֹנֵא שָׁלוֹם: ז אֲנִי־שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה
לַמִּלְחָמָה:

קכא.

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים מֵאַיִן
יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה
לֹא־יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְהוָה שֹׁמְרֶךָ
יְהוָה צִלְּךָ עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־
יַכֶּכָּה וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְהוָה יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְהוָה יִשְׁמָר־צֵאתְךָ וּבוֹאֶךָ
מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

קכב.

מספר המשורר משבח ירושלים והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי
בֵּית יְהוָה נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ
יְרוּשָׁלִָם: ג יְרוּשָׁלִַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ
יַחְדָּו: ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת
לְיִשְׂרָאֵל לְהֹדוֹת לְשֵׁם יְהוָה: ה כִּי שָׁמָּה | יָשְׁבוּ
כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט כִּסְאוֹת לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ
שְׁלוֹם יְרוּשָׁלִָם יִשְׁלָיוּ אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ
שַׁלְוָה בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ: ח לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־
נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן בֵּית־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קכ מתוך "תהילות מנחם"

קלד, א – שיר המעלות

עלי' גם במעמד ומצב נעלה ביותר

ד. יתירה מזו, גם מי שנמצא במעמד ומצב נעלה ביותר – ט"ו מעלות בבית המקדש, עליו להוסיף ולהתעלות עוד יותר בעילוי אחר עילוי, ובכלל זה גם הפעולה על מושפעיו וכו'.

והוראה נוספת ממספר ט"ו (ט"ו שיר המעלות) – גימטרייא י"ה[13], שמורה על "הנסתרות להוי' אלקינו"[14], וענינו בעבודת האדם, שלא מספיקה העבודה במעשה בפועל, אלא צריכה להיות העבודה מתוך הנסתרות שבנפשו, שהם "דחילו ורחימו (יראה ואהבה) דמוחא ולבא"[15], הן בנוגע לעצמו והן בנוגע לפעולתו על הזולת[16].

---

13) ראה אוה"ת ואתחנן ע' קטז.
14) נצבים כט, כח.
15) ראה תקו"ז ת"י (כה, ב). ת"ע (קכט, א). הקדמה לתניא. לקו"ת פקודי ג, ב ואילך. פ' ראה כט, א. ובכ"מ.
16) ש"פ ראה ה'תשמ"ז.

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קכ, קכא, קכב ..... ג

ג) מאמר ד״ה אלה פקודי המשכן
שבת פרשת פקודי, ב׳ אדר שני, ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) שיחת ש״פ פקודי,
ב׳ אדר שני ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) שיחת חג הפורים, ה׳תשכ״ה ..... יג

ו) לקוטי-שיחות פרשת פקודי כרך טז, ב ..... מז

ז) לקוטי-שיחות פרשת פקודי כרך טז, ג ..... נג

ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... נז

ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת פקודי ..... נט

י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת פקודי ..... סא

יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת פקודי ..... עח

יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת פקודי ..... עט

יג) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת פקודי ..... פז

יד) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... פט

שיעורי רמב״ם

טו) – ג׳ פרקים ליום, לשבוע פרשת פקודי ..... צב

טז) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת פקודי ..... קנא

יז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת פקודי ..... קסח

יח) נביאים וכתובים
יחזקאל פרק יז, נחמיה פרק יג ..... קעב

יט) משניות – מסכת דמאי
ביאור קהתי ..... קעד

כ) עין יעקב מסכת יומא ..... קפא

כא) מסכת חגיגה עם ביאורים
מדף יח עד דף כד ..... קפב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רי

כג) שולחן ערוך הלכות עירובין
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... רי

כד) תורה אור ומרדכי יצא מלפני המלך
אדמו״ר הזקן ..... ריג

כה) לקוטי תורה אלה פקודי המשכן
אדמו״ר הזקן ..... רטז

כו) תורת חיים
אדמו״ר האמצעי ..... רלא

כז) מאמרי הצ״צ – דרך מצותיך
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רלא

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רלג

כט) ספר המאמרים – המשך תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רלג

ל) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלה

לא) ספר השיחות ה׳תש״ד-ה׳תש״ה בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רלח

לב) ספר הזכרונות פרק צח ..... רלט

לג) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רמג

לד) חומש לקריאה בציבור ..... רמו

לה) קריאת התורה למנחת שבת-קודש ..... רנג

לו) לוח זמנים לשבוע פרשת פקודי ..... רנד

לז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רנה

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. שבת פרשת פקודי, ב' אדר־שני, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אֵלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֶת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן[1]. וּמְבֹאָר בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'[2], שֶׁ"מִּשְׁכַּן הָעֵדוּת" הוּא עִנְיַן יִחוּדָא־עִילָּאָה, יִחוּד י"ה שֶׁבַּפָּסוּק[3] שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, וּ"פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן" הוּא עִנְיַן יִחוּדָא־תַתָּאָה, יִחוּד ו"ה שֶׁבַּפָּסוּק[4] וְאָהַבְתָּ, שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטַּעַם. אַךְ הִנֵּה קוֹדֶם קְרִיאַת־שְׁמַע תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה פְּסוּקֵי דְזִמְרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּשִׁירָה וְזִמְרָה וְנִזְכָּר בַּגְּמָרָא תָּמִיד, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁמְּמֵילָא אִיתְּמַר וְנִדְבַּר כּוֹ', שֶׁזּוֹהִי הַהֲכָנָה לְרוֹמֵם הַנֶּפֶשׁ עַד שֶׁתּוּכַל לְיַחֵד הַיִּחוּד דִּקְרִיאַת־שְׁמַע כּוֹ'. אָמְנָם, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ 'רָצוֹא וָשׁוֹב' הַנַּ"ל בִּבְחִינַת כְּלִי, וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל, וְזֶהוּ "בְּיַד אִיתָמָר", מִלְּשׁוֹן "אִיתְּמַר" הַנִּזְכָּר בַּגְּמָרָא תָּמִיד, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁמְּמֵילָא אִיתְּמַר וְנִדְבַּר כּוֹ', הַיְנוּ שֶׁהַדִּיבּוּר שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל עַד שֶׁאֵינוֹ בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ דְּבַר הֲוָיָ' זוֹ הֲלָכָה[5] מִמֵּילָא וּמֵאֵלָיו. וְזֶהוּ עִנְיַן וְדִבַּרְתָּ בָּם[6] שֶׁלְּאַחֲרֵי וְאָהַבְתָּ גוֹ'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן", כַּיָּדוּעַ שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה, וְהוּא הַמַּמְשִׁיךְ

ביאור בדרך אפשר

1 נאמר בפסוק הפותח את פרשת השבוע, פרשת פקודי:
2 **אֵלֶּה פְּקוּדֵי** סכום החומרים שנימנו במלאכת **הַמִּשְׁכָּן** הנקרא **מִשְׁכַּן**
3 **הָעֵדֶת אֲשֶׁר פֻּקַּד** שנימנו **עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד**
4 **אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן**[1]. **וּמְבֹאָר** על כך **בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה'**[2]
5 לאדמו"ר הזקן, **שֶׁ"מִּשְׁכַּן**
6 **הָעֵדוּת" הוּא עִנְיַן יִחוּדָא־**
7 **עִילָּאָה,** אחדות ה' וביטול העולמות
8 לאלוקות בדרגה נעלית **יִחוּד י"ה**
9 החיבור והייחוד כפי שהוא בשתי
10 האותיות הראשונות של שם הוי', יו"ד,
11 ה"א, וא"ו, ה"א **שֶׁבַּפָּסוּק**[3] **שְׁמַע**
12 **יִשְׂרָאֵל** ה' אלוקינו ה' אחד,
13 **וּ"פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן" הוּא עִנְיַן**
14 **יִחוּדָא־תַתָּאָה,** אחדות ה' וביטול
15 העולמות לאלוקות בדרגה תחתונה
16 **יִחוּד ו"ה** החיבור והייחוד כפי
17 שהוא באותיות וא"ו, ה"א, בשתי
18 האותיות האחרונות של שם הוי'
19 **שֶׁבַּפָּסוּק**[4] **וְאָהַבְתָּ** את ה' אלוקיך,
20 **שֶׁהוּא עִנְיַן הָאַהֲבָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת**
21 **מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטַּעַם** ולכן היא בדרגה
22 נמוכה כי היא מוגבלת בהתאם לרמת
23 השכל והטעם שמעורר ופועל את
24 האהבה.
25 **אַךְ הִנֵּה קוֹדֶם קְרִיאַת־שְׁמַע**
26 שהתוכן שלה הוא שני העניינים
27 האמורים של "יחודא עילאה" ו"יחודא
28 תתאה" **תִּקְּנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת**
29 **הַגְּדוֹלָה** שתיקנו וסדרו את נוסח
30 התפילה **פְּסוּקֵי דְזִמְרָה,** פרקים
31 של שבח ושירה לקדוש־ברוך־הוא
32 (מתוך ספר תהילים) **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן**
33 **עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּשִׁירָה וְזִמְרָה**
34 **בְּ'רָצוֹא וָשׁוֹב' כּוֹ',** בנבואת
35 יחזקאל על מראה המרכבה העליונה
36 נאמר (יחזקאל א, יד) "והחיות
37 [המלאכים הנקראים "חיות הקודש"]
38 רצוא ושוב". והמשמעות הפנימית של הדברים היא שמצד אחד יש בהם
39 תשוקה ורצון להתעלות למעלה ("רצוא") ומצד שני נרגשת בהם הכוונה
40 האלוקית לרדת ולהאיר למטה ("שוב"), וכך גם בעבודת ה' של כל אחד
41 מישראל, יש שילוב של תשוקה לדבוק באלוקות עד כלות הנפש ("רצוא")
42 ומילוי השליחות המוטלת על הנשמה כפי שהיא למטה בגוף גשמי ובעולם
43 גשמי, והתנועות הנפשיות של 'רצוא' ו'שוב' באות לידי ביטוי בפסוקי דזמרה

ביאור בדרך אפשר

44 **שֶׁזּוֹהִי** השירה והזמרה בשבחו של הקדוש־ברוך־הוא, מתוך תשוקה לדבוק
45 באלוקות, בפסוקי דזמרה, היא **הַהֲכָנָה** הראוייה **לְרוֹמֵם הַנֶּפֶשׁ עַד**
46 **שֶׁתּוּכַל לְיַחֵד הַיִּחוּד דִּקְרִיאַת־שְׁמַע כּוֹ'** להגיע להכרה והרגשה
47 ביחוד ה' וביטול העולמות לאלוקות בדרגה העליונה של "יחודא עילאה".
48 **אָמְנָם, תַּכְלִית הַכַּוָּנָה** המטרה
49 האלוקית שאותה על האדם למלא
50 בעבודת ה' **הִיא לְהַמְשִׁיךְ 'רָצוֹא**
51 **וָשׁוֹב' הַנַּ"ל** 'להוריד' את התנועות
52 הנפשיות של 'רצוא' – תשוקה לדבוק
53 באלוקות עד כלות הנפש, ו'שוב' –
54 עבודת ה' בתוך מגבלות הגוף והעולם,
55 **בִּבְחִינַת כְּלִי** שמכיל וקולט את
56 התחושות הנפשיות ונותן להן ביטוי,
57 **וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה**
58 **בִּבְחִינַת בִּיטּוּל** של המציאות
59 האישית אל הקדוש־ברוך־הוא נותן
60 התורה, **וְזֶהוּ** שב'פקודי המשכן'
61 נאמר שנעשו **"בְּיַד אִיתָמָר",**
62 **מִלְּשׁוֹן "אִיתְּמַר"** נאמר **הַנִּזְכָּר**
63 **בַּגְּמָרָא תָּמִיד,** ביטוי מצוי ושגור
64 בגמרא, **שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁמְּמֵילָא**
65 **אִיתְּמַר וְנִדְבַּר כּוֹ',** הביטוי
66 "איתמר", היינו נאמר, מבלי לציין מי
67 האומר, משמעו שהדברים נאמרו
68 ודוברו ממילא, כמו דיבור שנאמר
69 מאליו **הַיְנוּ** לימוד תורה באופן כזה
70 **שֶׁהַדִּיבּוּר שֶׁל הָאָדָם** הלומד
71 **הוּא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל** מבלי כל
72 תחושה של מציאות עצמית **עַד**
73 **שֶׁאֵינוֹ בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל,**
74 ואין בו כל ביטוי למציאות האישית
75 שלו, **אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ דְּבַר הֲוָיָ'**
76 **זוֹ הֲלָכָה**[5] דברי התורה שהוא לומד
77 **מִמֵּילָא וּמֵאֵלָיו** כאילו הדברים
78 נאמרים מעצמם. **וְזֶהוּ עִנְיַן וְדִבַּרְתָּ**
79 **בָּם**[6] לימוד התורה **שֶׁלְּאַחֲרֵי**
80 **וְאָהַבְתָּ גוֹ'** שנאמר בקריאת שמע
81 אחרי הפסוק "ואהבת את ה' אלוקיך..", כי את רגש הנפש לאהבת ה'
82 המתעורר באמירת 'שמע ישראל... ואהבת' צריך 'להוריד' ולהביא לידי ביטוי
83 בלימוד התורה מתוך ביטול מוחלט לאלוקות. **וְעַל זֶה נֶאֱמַר "בְּיַד**
84 **אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן", כַּיָּדוּעַ** בקבלה וחסידות **שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל**
85 **אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה** אהבת ה' בדרגה גבוהה,
86 **וְהוּא** אהרן הכהן **הַמַּמְשִׁיךְ** לכל אחד ואחד **הַכֹּחַ הַזֶּה לִהְיוֹת כָּל**

---

1) ריש פרשתנו. 2) פרשתנו ה, ג ואילך. ו, א ואילך. 3) ואתחנן ו, ד. 4) שם, ה. 5) שבת קלח, ב. 6) שם, ז.

ביאור בדרך אפשר

סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת האמורה לעיל שתחילתה ב׳רצוא ושוב׳ בפסוקי דזימרא, והמשכה ב׳יחודא תתאה׳ ו׳יחודא עילאה׳ בקריאת שמע, והביטוי שלה בפועל הוא בלימוד התורה מתוך ביטול, כמבואר לעיל. **וּמְסַיֵּם**[7] רבנו הזקן במאמר הנזכר ב׳לקוטי תורה׳ פרשת פקודי, **שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת אַהֲרֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן אַהֲבָה רַבָּה, נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ** לאדם **לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כוּ׳** התעוררות מלמטה, מצד האדם, להתקרב לאלוקות.

ב) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה של נתינת כוח לאדם כדי שיבוא לידי ׳אתערותא דלתתא׳ **עִם הַדְּרוּשׁ** מאמר חסידות **שֶׁבְּהַתְחָלַת הַ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ עַל סֵפֶר שְׁמוֹת**[8], **דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל** מאמר הפותח בפסוק בפרשת בשלח **״רְאוּ**[9] **כִּי הֵנִיחַ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״. דְּהִנֵּה יָדוּעַ** בתורת החסידות **בְּעִנְיַן הַחִילּוּק** ההבדל **שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת בְּאַהֲבָה,** שתי הדרגות באהבת ה׳ הנקראות **׳אַהֲבַת עוֹלָם׳ וְ׳אַהֲבָה רַבָּה׳**[10], **שֶׁ׳אַהֲבַת עוֹלָם׳, הִיא הָאַהֲבָה** נובעת לאלוקות **שֶׁנִּלְקַחַת מֵהָעוֹלָמוֹת, הַיְנוּ מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת כוּ׳** וכאשר האדם מתבונן היטב שחיות כל העולמות והמציאות האמיתית של כל העולמות היא האלוקות, הרי הוא מתעורר ברגש של אהבה ורצון להתקרב לאלוקות, **וְכֵיוָן שֶׁהָעוֹלָם הוּא מוּגְבָּל, הֲרֵי** למרות שהאדם מתבונן בגדולת ה׳ שבעצם אינו מוגבל, כיוון שההתבוננות היא באור האלוקי כפי שהוא מצומצם להתלבש בעולמות וכפי שגדלות ה׳ מובנת מתוך העולמות **גַּם הָאַהֲבָה** לאלוקות **שֶׁבָּאָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בָּעוֹלָם הִיא אַהֲבָה מוּגְבֶּלֶת** בהתאם להתבוננות שגרמה את האהבה, שהיא כאמור, התבוננות בחיות האלוקית של העולם המוגבל, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן ׳אַהֲבָה רַבָּה׳ הִיא אַהֲבָה** לאלוקות ברמה **בִּלְתִּי מוּגְבֶּלֶת, כֵּיוָן שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית** המצומצמת **שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת** המוגבלים **כוּ׳, אֶלָּא הִיא אַהֲבָה שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, מִצַּד עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כוּ׳** שלמעלה מהשכל, כמבואר בחסידות שהשכל, וכן הרגש, הם כוחות גלויים של הנפש אבל הנפש עצמה היא למעלה מהכוחות שלכל אחד מהם ׳ציור׳ מדוד ומוגבל, ולכן אהבת ה׳ שנובעת מעצם הנפש לא מוגבלת בהתאם לשכל אלא היא בלי גבול.

וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק ההבדל **שֶׁבֵּין יְמוֹת הַחוֹל לְיוֹם הַשַּׁבָּת**[11] כפי שהוא בא לידי ביטוי בעבודת האדם, כפי שממשיך ומבאר. **דְּהִנֵּה, בִּימֵי הַחוֹל הָעֲבוֹדָה** של האדם **הִיא בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, בִּשְׁלוֹשִׁים וְתֵשַׁע הַמְּלָאכוֹת דְּ־הַזּוֹרֵעַ וְהַחוֹרֵשׁ כוּ׳**[12] שהיו במלאכת המשכן והם ל״ט המלאכות האסורות בשבת, **שֶׁעִיקָּרָם וְתַכְלִיתָם** המטרה העיקרית של מלאכות אלו בעולם היא **בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן, וּמֵהֶם** מהמלאכות הללו כפי שהיו במשכן **נִשְׁתַּלְשְׁלוּ מְלָאכוֹת אֵלּוּ בְּעוּבְדִּין דְּחוֹל,** במעשי חולין הרגילים בעולם **אַךְ לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן**[13] והמציאות של המלאכות הללו כבר קיימת בעולם, **הֲרֵי עַתָּה** ל״ט מלאכות אלו **אֵינָן מְלָאכוֹת הַמִּשְׁכָּן** שהם דברים שבקדושה, **אֶלָּא** דברי חולין של **עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר**[14] על האלוקות, **וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לִפְעוֹל בְּעַצְמוֹ** לעבוד על עצמו להגיע למצב כזה **שֶׁהִתְעַסְּקוּתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם** עסקי החולין **תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״**[15] **וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״**[16] כלומר, מתוך תחושה והכרה שאם כי המעשים עצמם הם דברי חול, ״מעשיך״

1 הַכֹּחַ הַזֶּה לִהְיוֹת כָּל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת.
2 וּמְסַיֵּם[7], שֶׁעַל־יְדֵי בְּחִינַת אַהֲרֹן, שֶׁהוּא עִנְיָן
3 אַהֲבָה רַבָּה, נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כוּ׳.
4 ב) **וְיֵשׁ** לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַדְּרוּשׁ שֶׁבְּהַתְחָלַת
5 הַ׳לְקוּטֵי תּוֹרָה׳ עַל סֵפֶר שְׁמוֹת[8],
6 דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל ״רְאוּ[9] כִּי הֵנִיחַ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״.
7 דְּהִנֵּה יָדוּעַ בְּעִנְיַן הַחִילּוּק שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת
8 בְּאַהֲבָה, ׳אַהֲבַת עוֹלָם׳ וְ׳אַהֲבָה רַבָּה׳[10],
9 שֶׁ׳אַהֲבַת עוֹלָם׳, הִיא הָאַהֲבָה שֶׁנִּלְקַחַת
10 מֵהָעוֹלָמוֹת, הַיְנוּ מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית
11 שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת כוּ׳, וְכֵיוָן שֶׁהָעוֹלָם הוּא
12 מוּגְבָּל, הֲרֵי גַּם הָאַהֲבָה שֶׁבָּאָה מֵהַהִתְבּוֹנְנוּת
13 בָּעוֹלָם הִיא אַהֲבָה מוּגְבֶּלֶת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
14 ׳אַהֲבָה רַבָּה׳ הִיא אַהֲבָה בִּלְתִּי מוּגְבֶּלֶת, כֵּיוָן
15 שֶׁאֵינָהּ בָּאָה עַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית
16 שֶׁמְּחַיֶּה אֶת הָעוֹלָמוֹת כוּ׳, אֶלָּא הִיא אַהֲבָה
17 שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם־וָדַעַת, מִצַּד עֶצֶם הַנֶּפֶשׁ כוּ׳.
18 וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק שֶׁבֵּין יְמוֹת הַחוֹל לְיוֹם הַשַּׁבָּת[11].
19 דְּהִנֵּה, בִּימֵי הַחוֹל הָעֲבוֹדָה הִיא בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,
20 בִּשְׁלוֹשִׁים וְתֵשַׁע הַמְּלָאכוֹת דְּ־הַזּוֹרֵעַ וְהַחוֹרֵשׁ
21 כוּ׳[12], שֶׁעִיקָּרָם וְתַכְלִיתָם בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן,
22 וּמֵהֶם נִשְׁתַּלְשְׁלוּ מְלָאכוֹת אֵלּוּ בְּעוּבְדִּין דְּחוֹל,
23 אַךְ לְאַחַר שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶן[13], הֲרֵי עַתָּה אֵינָן
24 מְלָאכוֹת הַמִּשְׁכָּן, אֶלָּא עִנְיְנֵי הָעוֹלָם, מִלְּשׁוֹן
25 הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר[14], וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לִפְעוֹל
26 בְּעַצְמוֹ שֶׁהִתְעַסְּקוּתוֹ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם תִּהְיֶה בְּאוֹפֶן
27 שֶׁ״כָּל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם״[15] וּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ
28 דָּעֵהוּ״[16] (בְּהֶתְאֵם לְכָךְ שֶׁעִקַּר וְתַכְלִית מְלָאכוֹת

7) ח, ד. 8) ראה בשיחה שלפני המאמר (תורת מנחם - התוועדויות חמ״ב ע׳ 316), שסיום ספר שמות בלקו״ת הוא בבחי׳ ״גמרה של תורה״, ולכן ״מתכיפין התחלה להשלמה״. 9) בשלח טז, כט. 10) ראה תו״א ויחי מז, א ואילך. ובכ״מ. 11) ראה תו״א ויקהל פז, ד. 12) שבת עג, א. 13) לשון התניא - רפ״ג. 14) ראה לקו״ת שלח לז, ד. ובכ״מ. 15) אבות פ״ב מי״ב. 16) משלי ג, ו.

ביאור בדרך אפשר

ו"דרכיך" של האדם בעולם הזה הגשמי, אבל המטרה והכוונה שלהם היא "לשם שמים" וגם בהם עצמם האדם יודע ומכיר באלוקות (וגישה זו לעיסוק בענייני החולין היא **בְּהֶתְאֵם לְכָךְ שֶׁעִקַּר וְתַכְלִית מְלָאכוֹת אֵלּוּ הָיָא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן** כך שבעצם כל המלאכות הללו נועדו מלכתחילה בשביל ענייני קדושה), **וְעַד** כדי כך יהיה העיסוק בענייני העולם מלא וחדור בכוונה לשם שמים ובידיעה והכרה באלוקות **שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית שֶׁמְּחַיָּה אֶת הָעוֹלָם כּוּ'** שהרי העיסוק בענייני חולין בצורה כזו נובע מכך שהאדם מודע לעובדה שכל קיומו של העולם הוא מהחיות האלוקית שבו ומתבונן ומעמיק בדבר, **יָבֹא לְאַהֲבַת ה', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'אַהֲבַת עוֹלָם'**, אהבת ה' שבאה מתוך התבוננות בענייני העולם **כַּנַּ"ל** כמבואר לעיל לגבי ההבדל בין 'אהבת עולם' ו'אהבה רבה'.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ אָסוּר לְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם ול"ט המלאכות האמורות אסורות (**וְעַד שֶׁגַּם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כּוּ'**, עם היותם עניינים גשמיים ומעשים של הגוף הגשמי **הֵם לֹא רַק** דברי חול הנעשים **לְשֵׁם שָׁמַיִם** שרק הכוונה שלהם היא לשם שמים, **אֶלָּא הֵם** האכילה והשתייה הגשמית **עַצְמָם נַעֲשִׂים עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, שֶׁמִּצְוָה לְעַנְּגוֹ** את יום השבת **בְּעוֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[17]), הִנֵּה גַּם אַהֲבַת ה'** שקשורה ביום השבת, לא נובעת מתוך התבוננות שקשורה בעולם המעלים על האור האלוקי אלא **הִיא** אהבת ה' **בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמְּציאוּת הָעוֹלָם** שהיא מציאות מוגבלת, **וְלָכֵן הִיא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה,** בלי גבול, **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'אַהֲבָה רַבָּה'** כמבואר לעיל.

וְעַל זֶה על העבודה הרוחנית הנעלית של יום השבת, המביאה את האדם לאהבת ה' בלתי מוגבלת **נֶאֱמַר "רְאוּ כִּי הֲוָיָ' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת",**

ביאור בדרך אפשר

אֵלּוּ הִיא בִּשְׁבִיל עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן), וְעַד שֶׁעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת בַּחַיּוּת הָאֱלֹקִית שֶׁמְּחַיָּה אֶת הָעוֹלָם כּוּ' יָבֹא לְאַהֲבַת ה', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'אַהֲבַת עוֹלָם', כַּנַּ"ל. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שֶׁבּוֹ אָסוּר לְהִתְעַסֵּק בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם (**וְעַד שֶׁגַּם הָעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים, אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כּוּ', הֵם לֹא רַק לְשֵׁם שָׁמַיִם, אֶלָּא הֵם עַצְמָם נַעֲשִׂים עִנְיָן שֶׁל מִצְוָה, שֶׁמִּצְוָה לְעַנְּגוֹ בְּעוֹנֶג אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה[17]), הִנֵּה גַּם אַהֲבַת ה' הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִמְּציאוּת הָעוֹלָם, וְלָכֵן הִיא לְמַעְלָה מִמִּדִּידָה וְהַגְּבָלָה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת 'אַהֲבָה רַבָּה'.**

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "רְאוּ כִּי הֲוָיָ' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת", "רְאוּ" דָּיְקָא, הַיְנוּ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁנִּרְאֶה בְּגָלוּי, וּכְפִי שֶׁהָיוּ רוֹאִים בְּמוּחָשׁ בְּנוֹגֵעַ לַמָּן, כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב[9] עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם, עוֹמֶר כָּפוּל[18], וְכֵן רוֹאִים בְּמוּחָשׁ שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַשַּׁבָּת הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הוֹסָפָה וְעִילּוּי כּוּ', כְּמוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן מְבוּשָׂם[19], וּמִזֶּה מוּכָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַ'אַהֲבָה רַבָּה' שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת. וְעוֹד זֹאת, דְּכֵיוָן שֶׁ"הֲוָיָ' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת", הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה, אַזַי אִי־אֶפְשָׁר לִטְעוֹן שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְזֶה כּוּ' (עֶר האַלט ניט דֶערבַּיי), כִּי בְּעִנְיָן שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה לֹא נוֹגֵעַ הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הַתַּחְתּוֹן, וְכַיָּדוּעַ[20] הַמָּשָׁל בְּנוֹגֵעַ לְחִבּוּר עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַחִבּוּר הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד אֶל הַתַּחְתּוֹן, אַזַי לֹא נוֹגֵעַ מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ שֶׁל הַתַּחְתּוֹן, דְּכֵיוָן שֶׁהַחִבּוּר בָּא מִצַּד הָעֶלְיוֹן, הֲרֵי

ביאור בדרך אפשר

"רְאוּ" דָּיְקָא, הכתוב מדייק ואומר לשון של ראיה **הַיְנוּ שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁנִּרְאֶה בְּגָלוּי** בתוך מציאות העולם, **וּכְפִי שֶׁהָיוּ רוֹאִים** גילוי אלוקות **בְּמוּחָשׁ בְּנוֹגֵעַ לַמָּן** המזון שירד מן השמים במדבר, **כְּהֶמְשֵׁךְ הַכָּתוּב**[9] הזה המתחיל ב"ראו כי ה' נתן לכם את השבת", **עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם, עוֹמֶר כָּפוּל**[18], מידה כפולה של מן (שירד בכמות של 'עומר' לנפש בכל יום), אחד למזון יום השישי ואחד למזון יום השבת **וְכֵן רוֹאִים בְּמוּחָשׁ** אפילו כעת **שֶׁכָּל עִנְיְנֵי הַשַּׁבָּת הֵם בְּאוֹפֶן שֶׁל הוֹסָפָה וְעִילּוּי כּוּ'** יחסית לימות החול, **כְּמוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה,** שביום השבת אוכלים ושותים **בָּשָׂר שָׁמֵן וְיַיִן מְבוּשָׂם**[19], דבר שלא רגיל בימות החול, **וּמִזֶּה** מכך שאפילו העניינים הגשמיים בשבת נעלים ומשובחים יותר מאלה של ימות החול **מוּכָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיַן הַ'אַהֲבָה רַבָּה' שֶׁבְּיוֹם הַשַּׁבָּת** שהיא בלי גבול ונעלית לאין שיעור מאהבת ה' בימות החול שהיא אהבה מוגבלת.

וְעוֹד זֹאת, דְּכֵיוָן שֶׁ"הֲוָיָ' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת", הַיְנוּ, שֶׁזֶּהוּ העילוי, היתרון והתוספת המיוחדים שיש בעבודת ה' ביום השבת **עִנְיָן שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה** ולא מותנה בכוחו ויכולתו ובמעמדו ומצבו הרוחני של האדם עצמו, **אַזַי אִי־אֶפְשָׁר לִטְעוֹן** האדם לא יכול לפטור את עצמו מכך בנימוק **שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְזֶה כּוּ'** ומדובר בעניין שלמעלה מהדרגה שלו (**עֶר האַלט ניט דֶערבַּיי** הוא לא 'אוחז' בזה, כלומר לא הגיע לדרגה הזו), **כִּי בְּעִנְיָן שֶׁנִּתָּן מִלְּמַעְלָה** ואינו תלוי באדם למטה **לֹא נוֹגֵעַ** לא חשוב ולא קובע **הַמַּעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל הַתַּחְתּוֹן** והדבר יורד ונמשך גם למי שנמצא במעמד ומצב רוחני ירוד, **וְכַיָּדוּעַ**[20] בתורת החסידות **הַמָּשָׁל בְּנוֹגֵעַ לְחִבּוּר עֶלְיוֹן וְתַחְתּוֹן, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַחִבּוּר** ביניהם **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד אֶל הַתַּחְתּוֹן, אַזַי לֹא נוֹגֵעַ מַעֲמָדוֹ וּמַצָּבוֹ שֶׁל הַתַּחְתּוֹן** ובאמצעות הירידה של

---

17) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסרמ"ב. 18) מדרש תהלים צב - הובא ונתבאר בלקו"ת שם (ר"פ בשלח). 19) ראה רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ז. 20) ראה סה"מ תרמ"ג ע' קלג. תרנ"ד ע' רב. תרס"ג ע' רנ. אעת"ר ע' רכה. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

העליון אליו, יכול התחתון להתחבר אל העליון גם אם כעת התחתון הוא במצב נחות וירוד, **דְּכֵיוָן שֶׁהַחִבּוּר בָּא מִצַּד הָעֶלְיוֹן** ולא נדרשת פעולה מצידו של התחתון, **הֲרֵי מִי מְעַכֵּב בְּיָדוֹ** ביד העליון לעשות מה שירצה (וכמבואר בספר המאמרים תרמ״ג לאדמו״ר הרש״ב נ״ע: ״... בבחינה הנמשכת מלמעלה למטה אין שום מניעה ועיכוב כלל הגם כי לא נזדכך עדיין. וכמו שני בני אדם אחד עומד בהר והשני בשיפולי ההר שיש ב׳ אופנים בייחודם או שהתחתון יעלה למעלה או שהעליון ירד למטה. והנה בעליית התחתון למעלה יש כמה עיכובים עד שיעלה בראש ההר, אמנם בירידת העליון למטה לא יש שום עיכוב כלל...״), **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[21] לגבי הקדוש־ברוך־הוא **מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה גוֹ׳.**

ג) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ סוֹף פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי בְּנוֹגֵעַ לְ׳אַהֲבָה רַבָּה׳, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כוּ׳, כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת, שֶׁאַף שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתוֹ בְּיוֹתֵר, וְכַנַּ״ל שֶׁמִּדְּרֵגַת הָאַהֲבָה דְּשַׁבָּת הִיא ׳אַהֲבָה רַבָּה׳, הִנֵּה הָעִקָּר וְהַתַּכְלִית הוּא הַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בַּעֲבוֹדָה שֶׁל יְמוֹת הַחוֹל שֶׁלְּאַחֲרֵי הַשַּׁבָּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה, הִנֵּה בִּשְׁלָמָא בִּימֵי הַחוֹל צְרִיכִים לַחְשׁוֹב וּלְהִתְכּוֹנֵן לְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[22] מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת, אֲבָל כַּאֲשֶׁר מַגִּיעִים כְּבָר לְהָעִילּוּי דְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הֲרֵי זֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִשַּׁיָּכוּת לִימֵי הַחוֹל. וּבִכְפָרָט עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב ״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, הֲוָיָ׳ דָּיְקָא, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם אֱלֹקִים שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם פְּעָמִים נֶאֱמַר ״אֱלֹקִים״ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית[23], וַאֲפִילּוּ בִּגְמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית נֶאֱמַר[24] בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם, וְאִילּוּ כָּאן נֶאֱמַר ״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, הֲוָיָ׳ בִּלְבַד. וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּדִיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב ״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, ״נָתַן״ דָּיְקָא, לְשׁוֹן מַתָּנָה, עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[25] שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת. מַדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[22] מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת, וְעַל הַשַּׁבָּת, וכבר התעלו למצב הרוחני הנעלה של יום השבת **הֲרֵי זֶה מַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁלְּמַעְלָה לְגַמְרֵי מִשַּׁיָּכוּת לִימֵי הַחוֹל** ומה עניין ההשפעה ונתינת הכוח מהשבת לימי החול, והרי לכאורה בשבת אין לאדם כל קשר עם ימות החול. **וּבִכְפָרָט** התמיהה על הקשר בין השבת והחול גדלה עוד יותר **עַל־פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב** בפסוק זה המדבר על אי ירידת המן בשבת **״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, הֲוָיָ׳ דָּיְקָא,** ושם הוי׳ (השם הקדוש המורכב מארבעת האותיות יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א) **שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשֵּׁם אֱלֹקִים שֶׁשַּׁיָּךְ לִבְרִיאַת הָעוֹלָם** וכמבואר בקבלה וחסידות ששם אלוקים הוא מידת הצמצום וההעלם ובו הקדוש־ברוך־הוא צמצם והעלים את אורו הבלי־גבול לברוא עולם מוגבל, **כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם פְּעָמִים נֶאֱמַר ״אֱלֹקִים״ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית**[23], **וַאֲפִילּוּ בִּגְמַר מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית** כאשר מלאכת הבריאה נשלמה והכתוב מזכיר גם את שם הוי׳, מידת האור והגילוי, בכל זאת **נֶאֱמַר**[24] **בְּיוֹם עֲשׂוֹת הֲוָיָ׳ אֱלֹקִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם** ושוב נזכר שם אלוקים בקשר לבריאה, **וְאִילּוּ** לגבי השבת **כָּאן נֶאֱמַר ״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, הֲוָיָ׳ בִּלְבַד** ואם כן יש כאן הדגשה נוספת על מעלת השבת ביחס לימי החול וגוברת התמיהה מדוע בזמן נעלה כל כך, יש נתינת כוח לעבודת ה׳ בימי החול.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בְּדִיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב ״כִּי הֲוָיָ׳ נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת״, ״נָתַן״ דָּיְקָא, הכתוב מדייק ואומר ״נתן״ שהוא **לְשׁוֹן מַתָּנָה, עַל־פִּי הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[25] בתורת החסידות **שֶׁיֵּשׁ שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת,** באופן שבה ניתנה השבת לבני ישראל. **מַדְרֵגָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲבוֹדָה וִיגִיעָה** מצד האדם בימות החול שעושה אותו כלי ראוי לקליטת אור השבת, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[22] **מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת,** היינו שימי החול הם ימי הכנה לשבת, **וְעַל זֶה**

מִי מְעַכֵּב בְּיָדוֹ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[21] מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה גוֹ׳.

ג) וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ סוֹף פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי בְּנוֹגֵעַ לְ׳אַהֲבָה רַבָּה׳, שֶׁמִּזֶּה נִמְשָׁךְ הַכֹּחַ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא כוּ׳, כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַשַּׁבָּת, שֶׁאַף שֶׁגָּדְלָה מַעֲלָתוֹ בְּיוֹתֵר, וְכַנַּ״ל שֶׁמִּדְּרֵגַת הָאַהֲבָה דְּשַׁבָּת הִיא ׳אַהֲבָה רַבָּה׳, הִנֵּה הָעִקָּר וְהַתַּכְלִית הוּא הַ׳נְּתִינַת כֹּחַ׳ לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בַּעֲבוֹדָה שֶׁל יְמוֹת הַחוֹל שֶׁלְּאַחֲרֵי הַשַּׁבָּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה, הִנֵּה בִּשְׁלָמָא בִּימֵי הַחוֹל צְרִיכִים לַחְשׁוֹב וּלְהִתְכּוֹנֵן לְיוֹם הַשַּׁבָּת, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[22] מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת, אֲבָל כַּאֲשֶׁר מַגִּיעִים כְּבָר לְהָעִילּוּי דְּיוֹם

21) ע״פ קהלת ח, ד. 22) ע״ז ג, א. 23) זוהר חדש צד, ד. צו, ב. קיב, ג. 24) בראשית ב, ד. 25) סה״מ עטר״ת ע׳ תז ואילך. ה׳ש״ת ע׳ 81 ואילך.

ביאור בדרך אפשר

נֶאֱמַר[26] **וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת**
כלומר שיום השבת 'נעשה' ונפעל על ידי עבודתם של ישראל.
מַדְרֵגָה שְׁנִיָּה, הוּא עִנְיַן דְּשַׁבָּת מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא[27] כדברי
חכמינו ז"ל שבעוד שהחגים והמועדים נקבעים על ידי בני ישראל שהרי בית
הדין של מטה קובע מתי יחול ראש־
חודש ולפי זה חלים החגים והמועדים,
הרי יום השבת קדוש ועומד מצד עצמו
מאז ששת ימי בראשית, והמשמעות
הפנימית של הדברים היא שהדרגה
השנייה בעניין השבת היא דרגה שלא
תלויה בעבודת האדם.
וּמַדְרֵגָה שְׁלִישִׁית הוּא עִנְיַן
הַמַּתָּנָה שֶׁבְּשַׁבָּת, כְּמַאֲמַר
רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[28] שהקדוש־ברוך־
הוא אומר **מַתָּנָה אַחַת יֵשׁ לִי**
בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ, היינו
השבת כפי שהיא באה בתור מתנה
מלמעלה.
וּבְכְלָלוּת הִנֵּה שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת
אֵלּוּ הֵם שְׁלֹשָׁה הַזְּמַנִּים של
השבת עצמה, **דְּלֵיל שַׁבָּת, יוֹם**
הַשַּׁבָּת, וְרַעֲוָא דְּרַעֲוִין[29] זמן
תפילת המנחה של יום השבת שהוא
זמן נעלה במיוחד ונקרא בזוהר "רעוא
דרעוין", רצון הרצונות. **וּמִצַּד גּוֹדֶל**
מַעֲלַת הַשַּׁבָּת, וּבִפְרָט קָרוֹב
לְסִיּוּמוֹ, בִּזְמַן רַעֲוָא דְּרַעֲוִין
שזהו הזמן הנעלה ביותר בשבת
עצמה, **וְכַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ**
תרס"ו[30] **גּוֹדֶל מַעֲלַת הַזְּמַן**
דְּרַעֲוָא דְּרַעֲוִין(כללות העניין הוא
שלכל בחינה בסדר ההשתלשלות קדם
רצון להתהוות בחינה זו (בחינת כתר),
ובראשית כל ההשתלשלות יש רצון
כללי (כתר כללי, הנקרא "אדם
קדמון") שהוא הרצון לכל הרצונות
וכל הבחינות כלולות בו בהשוואה
אחת), **שֶׁהוּא מֵעֵין הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית** של גילוי והמשכת
האלוקות בעולם **דְּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁעָלֶיהָ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[31]
שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה כוּ', הֲרֵי מוּבָן
שֶׁזֶּהוּ בְּאֵין־עֲרוּךְ לְגַמְרֵי ללא כל יחס והשוואה **לְגַבֵּי יְמוֹת הַחוֹל.**

ביאור בדרך אפשר

וְאַף־עַל־פִּי־כֵן, למרות כל המעלות האמורות של השבת שבכולן מודגש
כיצד השבת נעלית מאד מימות החול, ולכאורה יש מקום להתפלא מדוע
בכלל העבודה הרוחנית של שבת היא הנותנת כוח לעבודה של ימות החול,
בכל זאת, לאמתו של דבר **הִנֵּה הָעִקָּר וְהַתַּכְלִית דְּיוֹם הַשַּׁבָּת** עם
כל מעלתה וריחוק הערך שלה מימות
החול **הוּא הַ'נְּתִינַת כֹּחַ'** שהשבת
נותנת **לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא**
בַּעֲבוֹדַת יְמוֹת הַחוֹל שֶׁלְּאַחֲרֵי
הַשַּׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ הטעם הפנימי על
מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּמוֹצָאֵי
שַׁבָּת[32] **(מִיַּד לְאַחֲרֵי הָעִילּוּי**
דְּרַעֲוָא דְּרַעֲוִין שהוא בשעת
המנחה, קרוב לצאת השבת) לפי
נוסחאות רבות, את הפיוט **אַל תִּירָא**
עַבְדִּי יַעֲקֹב[33], **כִּי**[34] **בְּשַׁבָּת**
אָנוּ בִּבְחִינַת יִשְׂרָאֵל השם של
עם ישראל המורה על גדולה וחשיבות,
כפי שהיהודי הוא במצב רוחני נעלה,
שֶׁאֵין צָרִיךְ לִבְחִינַת עֲבוֹדָה
וִיגִיעָה לְבָרֵר בֵּרוּרִים כוּ' לבוא
במגע קרוב עם ענייני העולם הגשמי
ולעסוק בהפרדת הטוב מהרע והעלאתו
לקדושה, **וְאָנוּ** בשבת **אָז בִּבְחִינַת**
בָּנִים לַמָּקוֹם[35], קרובים אל
הקדוש־ברוך־הוא כבנים לאביהם,
וְאַחַר־כָּךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת,
שֶׁצָּרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִירֵד לִהְיוֹת
בִּבְחִינַת "יַעֲקֹב עַבְדִּי" יעקב
מורה על דרגה נמוכה בבני ישראל
ביחס לדרגת 'ישראל' והיא בחינת
'עבד' שלמטה מבחינת 'בן', **בְּכָל**
שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְבָרֵר
בֵּרוּרִים בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־
עֲשִׂיָּה כוּ' שלושת העולמות
הרוחניים שלמטה מעולם האצילות
ויש בהם גדרי מציאות של 'נבראים'
והמעבר הזה מ"ישראל' ל"יעקב' ומ'בן'
לעבד' הוא ירידה גדולה שעלולה לגרום לאדם חששות ופחדים איך יעלה
בידו להתמודד עם הירידה הזו, **לָכֵן אוֹמְרִים אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב**
כוּ' מִלֵּירֵד שָׁם למצב הירוד כפי שהוא במוצאי השבת, **וּבָזֶה נוֹתְנִים**
לאדם **כֹּחַ וָעוֹז כוּ'** לעבוד את עבודת ה' כראוי בימות החול.

1 **זֶה נֶאֱמַר**[26] **וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשַּׁבָּת לַעֲשׂוֹת**
2 **אֶת הַשַּׁבָּת. מַדְרֵגָה שְׁנִיָּה, הוּא עִנְיַן דְּשַׁבָּת**
3 **מִקַּדְּשָׁא וְקַיְּמָא**[27]**. וּמַדְרֵגָה שְׁלִישִׁית הוּא עִנְיַן**
4 **הַמַּתָּנָה שֶׁבְּשַׁבָּת, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[28] **מַתָּנָה**
5 **אַחַת יֵשׁ לִי בְּבֵית גְּנָזַי, וְשַׁבָּת שְׁמָהּ. וּבְכְלָלוּת**
6 **הִנֵּה שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת אֵלּוּ הֵם שְׁלֹשָׁה הַזְּמַנִּים,**
7 **דְּלֵיל שַׁבָּת, יוֹם הַשַּׁבָּת, וְרַעֲוָא דְּרַעֲוִין**[29]**. וּמִצַּד**
8 **גּוֹדֶל מַעֲלַת הַשַּׁבָּת, וּבִפְרָט קָרוֹב לְסִיּוּמוֹ, בִּזְמַן**
9 **רַעֲוָא דְּרַעֲוִין, וְכַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תרס"ו**[30] **גּוֹדֶל**
10 **מַעֲלַת הַזְּמַן דְּרַעֲוָא דְּרַעֲוִין, שֶׁהוּא מֵעֵין**
11 **הַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית דִּלְעָתִיד־לָבֹא, שֶׁעָלֶיהָ**
12 **אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל**[31] **שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵין בּוֹ לֹא**
13 **אֲכִילָה וְלֹא שְׁתִיָּה כוּ', הֲרֵי מוּבָן שֶׁזֶּהוּ בְּאֵין־**
14 **עֲרוּךְ לְגַמְרֵי לְגַבֵּי יְמוֹת הַחוֹל. וְאַף־עַל־פִּי־כֵן,**
15 **הִנֵּה הָעִקָּר וְהַתַּכְלִית דְּיוֹם הַשַּׁבָּת הוּא הַ'נְּתִינַת**
16 **כֹּחַ' לְאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא בַּעֲבוֹדַת יְמוֹת הַחוֹל**
17 **שֶׁלְּאַחֲרֵי הַשַּׁבָּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁאוֹמְרִים בְּמוֹצָאֵי**
18 **שַׁבָּת**[32] **(מִיַּד לְאַחֲרֵי הָעִילּוּי דְּרַעֲוָא דְּרַעֲוִין) אַל**
19 **תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב**[33]**, כִּי**[34] **בְּשַׁבָּת אָנוּ בִּבְחִינַת**
20 **יִשְׂרָאֵל, שֶׁאֵין צָרִיךְ לִבְחִינַת עֲבוֹדָה וִיגִיעָה**
21 **לְבָרֵר בֵּרוּרִים כוּ', וְאָנוּ אָז בִּבְחִינַת בָּנִים**
22 **לַמָּקוֹם**[35]**, וְאַחַר־כָּךְ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, שֶׁצָּרִיךְ**
23 **לַחֲזוֹר וְלִירֵד לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "יַעֲקֹב עַבְדִּי" בְּכָל**
24 **שִׁשֶּׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה לְבָרֵר בֵּרוּרִים בִּבְרִיאָה־**
25 **יְצִירָה־עֲשִׂיָּה כוּ', לָכֵן אוֹמְרִים אַל תִּירָא עַבְדִּי**
26 **יַעֲקֹב כוּ' מִלֵּירֵד שָׁם, וּבָזֶה נוֹתְנִים כֹּחַ וָעוֹז כוּ'.**

---

26) תשא לא, טז. 27) ביצה יז, א. 28) שבת י, ב. 29) זהר ח"ב פח, סע"ב. ח"ג (אד"ר) קכט, א. 30) ע' תקמה. 31) ברכות יז, א. 32) ראה גם ד"ה בראשית ברא דמוצאי ש"ק פ' בראשית תשל"ח (תורת מנחם - ספר המאמרים תשרי ע' רלט) הערה 24. 33) ישעי' מד, ב. ירמי' ל, י. ועוד. 34) ראה לקו"ת בלק עב, ב. 35) אבות פ"ג מי"ד.

שבת פרשת פקודי, ב׳ אדר־שני, ה׳תשכ״ה

ביאור בדרך אפשר

ד) וּמִזֶּה מפרשת פקודי החותמת את חומש שמות, עם תוכנה הפנימי המבואר לעיל, **בָּאִים לְ„וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה גו׳**[36], הפסוק הפותח את פרשת וחומש ויקרא, **„וַיִּקְרָא״ לְשׁוֹן חִבָּה**[37] המורה על חיבה וקירוב מצד הקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל בדוגמת עניין השבת שהוא מתנה מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל, כמבואר לעיל, **וּבְאֶל״ף זְעֵירָא** האל״ף שבמילה „ויקרא״ כתובה בתורה כאות קטנה **(וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי־הַיָּמִים** בתחילתו **„אָדָם״ בְּאֶל״ף רַבָּתִי** אות אל״ף גדולה המבטאת את הדגשת המציאות)[39], **וְכַיָּדוּעַ הַסִּפּוּר**[40] **שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ שָׁאַל אֵצֶל זְקֵנוֹ** סבו, אבי אמו **רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, מַדּוּעַ נֶאֱמַר „וַיִּקְרָא״ בְּאֶל״ף זְעֵירָא, וְהֵשִׁיב לוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁזֶּהוּ בִּגְלַל עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כו׳**[41] ענין הביטול לאלוקות ויציאה מגדרי המציאות האישית.

ביאור בדרך אפשר

ד) **וּמִזֶּה בָּאִים לְ„וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה גו׳**[36], „וַיִּקְרָא״ לְשׁוֹן חִבָּה[37], **וּבְאֶל״ף זְעֵירָא (וְלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּדִבְרֵי־הַיָּמִים** [38] **„אָדָם״ בְּאֶל״ף רַבָּתִי)**[39], **וְכַיָּדוּעַ הַסִּפּוּר**[40] **שֶׁהַ׳צֶּמַח צֶדֶק׳ שָׁאַל אֵצֶל זְקֵנוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, מַדּוּעַ נֶאֱמַר „וַיִּקְרָא״ בְּאֶל״ף זְעֵירָא, וְהֵשִׁיב לוֹ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן שֶׁזֶּהוּ בִּגְלַל עַנְוְתָנוּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כו׳**[41].

---

36) ר״פ ויקרא. 37) פירש״י עה״פ. 38) בתחלתו. 39) ראה לקו״ת ר״פ ויקרא. 40) סה״ש קיץ ה׳ש״ת ע׳ 68. וראה לקו״ש חי״ז בתחלתו. 41) חסר המשך וקישור הדברים, וסיום המאמר (המו״ל).

המשך ביאור למס׳ חגיגה ליום חמישי עמ׳ א

שחשש לאיבתו, ומטעם זה גם לא החמירו שלא לקבל ממנו עדות, אולם חכמים חלקו עליו וסברו שאין מקבלים ממנו עדות.

הגמרא מקשה שמטעם אחר יש לאסור להטביל כלי בתוך כלי גם לתרומה: **וְנִיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה** – נחשוש שחבר ישאל כלי מעם הארץ, ואם נטביל אנו כלי בתוך כלי אף עם הארץ יעשה כן ולא יזהר לטבול כדין, ונמצא שחבר משתמש בכלי שלא נטבל כדין, ומשום כך יש לאסור להטביל כלי בתוך כלי גם לתרומה.

והראיה שחברים שואלים מעמי הארץ, **דִּתְנַן** במשנה (עדיות פ״א מי״ד), **כְּלֵי חֶרֶס** – המוקף צמיד פתיל, דהיינו שביסויו צמוד על פיו יפה, הנמצא באוהל המת, **מַציל עַל הַכֹּל** – את כל הטהרות הנמצאים בתוכו שלא יטמאו באהל המת, **דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** מדרבנן כלי חרס זה **אֵינוֹ מַציל** מלקבל טומאה **אֶלָּא עַל אוֹכְלִים וְעַל הַמַּשְׁקִים וְעַל כְּלֵי חֶרֶס** הנמצאים בתוכו, שכל אלו אין להם טהרה במקוה, ולא על שאר כלים שיש להם טהרה במקוה.

המשנה מביאה דין ודברים בין בית שמאי לבית הלל בענין מחלוקתם: **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי, מִפְּנֵי מָה** אומרים אתם שכלי חרס אינו מציל גם על שאר הכלים, והרי מן התורה מציל על הכל. **אָמְרוּ** להם **בֵּית שַׁמַּאי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא טָמֵא** מתחילתו קודם שהניחו בפי הארובה **עַל גַּבֵּי עַם הָאָרֶץ** – מפני שנגע בו עם הארץ, שעם הארץ דינו כזב ומטמא כלים בנגיעתו, **וְאֵין כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל, וַהֲלֹא טִיהַרְתֶּם אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ** – בתוך כלי חרס המוקף צמיד פתיל, אף שהוא טמא במגע עם הארץ, ומדוע את הכלים שיש להם טהרה במקוה לא טיהרתם. **אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי, כְּשֶׁטִּיהַרְנוּ אוֹכְלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ,**

המשך ביאור למס׳ חגיגה ליום חמישי עמ׳ ב

ברייתא בענין אחוריים ותוך בקודש: **תָּנֵי רַב בִּיבִי קַמֵּיהּ** [–לפניו] **דְּרַב נַחְמָן, כָּל הַכֵּלִים** של קודש **אֵין לָהֶם** דין **אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ,** כלומר שאם נטמאו אחוריהם נטמא גם תוכם, והיינו **אֶחָד קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ** – קדשים שנאכלים במקדש, **וְאֶחָד קָדְשֵׁי הַגְּבוּל** – קדשים הנאכלים בכל גבול ארץ ישראל אף מחוץ למקדש ולירושלים. **אָמַר לֵיהּ** רב נחמן, **קָדְשֵׁי הַגְּבוּל** ששנית **מַאי נִינְהוּ** – מה הם, שמא כוונתך **לִתְרוּמָה** הנאכלת בכל ארץ ישראל, אם כן קשה, **וְהָתְנַן** – והרי שנינו במשנתנו, **אֲחוֹרַיִם וְתוֹךְ וּבֵית הַצְּבִיטָה לַתְּרוּמָה,** כלומר שלגבי תרומה אם נטמאו אחוריהם לא נטמא תוכם. אלא **דִּלְמָא** – שמא כוונתך **לְחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ** הנאכלים בכל גבול ארץ ישראל **קָאַמְרִתְּ,** שבהם אף אם נטמאו אחוריהם נטמא תוכם. **וּבְכַך אַדְכַּרְתַּן מִילְּתָא** – הזכרתני דבר **דְּאָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהַ, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת** לקודש יתר על התרומה **שָׁנוּ כָּאן** במשנתנו, **שֵׁשׁ מעלות רִאשׁוֹנוֹת,** נאמרו **בֵּין לְקֹדֶשׁ בֵּין לְחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ,** וחמש **אַחֲרוֹנוֹת** נאמרו רק **לְקֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לְחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ.** והמעלה של אחוריים ותוך נשנית בין שש המעלות הראשונות, וגם מדבריו משמע שנוהגת גם בחולין שנעשו על טהרת הקודש.

שנינו במשנה: **הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס, נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה אֲבָל לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ.**

שואלת הגמרא: את הקֹדֶשׁ **מַאי טַעֲמָא לֹא** – מדוע אינו נושא כשנושא את המדרס, הרי יכול לישא אותו באופן שאינו מטמאו. משיבה הגמרא: גזרו חכמים כך **מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מַעֲבִיר חָבִית שֶׁל יַיִן קוֹדֶשׁ** כגון יין נסכים **מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,**

בס"ד. שיחת ש"פ פקודי, ב' אדר־שני, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י בריש פרשתנו, "בפרשה זו נימנו כו'" - שבזה מתרץ רש"י למה נאמר "אלה" (שפסל את הראשונים), ולא "ואלה", כי מאחר ש"פקודי המשכן" קאי הן על מנין "נדבת המשכן" והן על מנין "כל כליו לכל עבודתו", מובן, ש"בפרשה זו" מתחיל ענין חדש: מנין הקשור עם תפקיד הממונה ("פקודי" מלשון מינוי ותפקיד) לחשב כל הפרטים. וביאינה של תורה, שמשה רבינו פוקד לא רק את השווי, כוונת המצוה, אלא גם את המשקל ("משקלי נדבת המשכן"), עצם העשיה - הוגה על־ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חכ"ו ע' 272 ואילך.

* * *

ב. פרשת פקודי שהיא סיום ספר שמות, היא גם הסיום של דרושי ספר שמות שב"לקוטי תורה".

ובהקדמה - שאף שכל הדרושים שב'לקוטי תורה' הם ספר אחד, ויתירה מזה, כמבואר במכתב כבוד קדושת מו"ח אדמו"ר[1] ש"הספרים 'תורה אור' ו'לקוטי תורה' הם שני חלקים של ספר אחד", הרי ישנו גם ענין של התחלקות, החל משני החלקים ד'תורה אור' ו'לקוטי תורה', ובאופן שכל אחד מהם נחלק לכמה ספרים, כך, שהדרושים דספר שמות נחשבים גם לספר בפני עצמו. וכמו בתורה שבכתב, כפי שרואים בגלוי בספר תורה שיש הפסק ד' שיטין בין ספר לספר[2], שהפסק זה הוא לעיכובא[3].

ובפרטיות יותר, הנה בכל ספר גופא יש התחלקות והפסק בין פרשה לפרשה, וכן בכל פרשה גופא יש הפסק בין דרוש לדרוש, וכן בין המאמר להביאור, וגם בכל מאמר גופא יש הפסק בין סעיף לסעיף, ובכל סעיף גופא יש הפסק של נקודה בין ענין לענין - בבחינת "אף הפסיק הענין"[4].

ומובן, שהתחלקות זו אינה סתירה לאחדותו של הספר כולו, ועל־דרך המבואר ב'תורת חיים' פרשת נח[5] שריבוי ההתחלקות הוא מצד אחדות הפשוטה, ודוקא על־ידי ההתבוננות בריבוי התחלקות הנבראים בסדר ההשתלשלות מגיעים עד להתכללות דבחינת עקודים, ועד לפשיטות האחדות, ועד לאחדות הפשוטה.

[וכן הוא בכללות התורה, שלמרות ריבוי ההתחלקות שבה, הרי היא תורה אחת, וכידוע הפתגם[6] שאות ב' ד"בראשית" שבהתחלת התורה, ואות ל' ד"לעיני כל ישראל" שבסיום התורה, הם תיבה אחת - "לב"].

ומזה מובן, שסיום ספר שמות ב'לקוטי תורה' הוא ענין ד"גמרה של תורה"[7].

ומנהג ישראל ב"גמרה של תורה" - ש"מתכיפין התחלה להשלמה" (כמו שכתוב בנוסח "מרשות" שאומרים בשמחת־תורה), לקשר את סיום הספר עם התחלתו (נוסף על התחלת הספר שבא לאחריו), כמו בשמחת־תורה, שלאחרי שמסיימים פרשת "ברכה", חוזרים ומתחילים מהתחלת התורה.

ובנדון־דידן, יש לקשר את סיום הדרוש בלקוטי־תורה פרשת פקודי, סיום ספר שמות, עם התחלת הדרוש בלקוטי־תורה פרשת בשלח, התחלת ספר שמות בלקוטי־תורה - דבור־המתחיל ראו כי ה' נתן לכם השבת.

ועל־פי־זה יש לבאר הטעם שה"קיצור מדיבור־המתחיל ראו כי ה' נתן לכם השבת" מופיע בלקוטי־תורה לאחרי דרושי פרשת פקודי. ולכאורה, כיון שהלקוטי־תורה חזר ונדפס כמה פעמים על־פי הוראות רבותינו נשיאינו, היו יכולים להדפיס הקיצור במקומו. ובזה מודגש הקשר שבין סיום הלקוטי־תורה דספר שמות עם התחלתו.

ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אלה פקודי.

---

1) אג"ק שלו ח"ד ס"ע תקס ואילך. וש"נ.
2) ב"ב יג, סע"ב.
3) ראה פתחי תשובה יו"ד רסרע"ג. וש"נ.
4) לקו"ת נשא כג, ד. ובכ"מ.
5) ע, ב ואילך.
6) ראה גם תורת מנחם - רשימת היומן ע' תג. וש"נ.
7) ראה רמ"א או"ח סתרס"ט. יו"ד סו"ס רמו.

לאחרי המאמר, הורה כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א שכל אלו שסיימו את לימוד הלקוטי־תורה על פרשת השבוע, יאמרו "לחיים". והוסיף, שלכל לראש יאמרו "לחיים" אלו שהתנדבו מממונם עבור הדפסת הלקוטי־תורה, שעל־ידי־זה יוכלו לרכוש את הלקוטי־תורה במחיר זול יותר (ולולי נדבתם, מי יודע מה היה מחירו של הלקוטי־תורה...), וציין את מעלת המסירות־נפש של המנדבים, ובירכם שיתנו מרצונם הטוב, וישפיעו על אחרים גם בעניני תורה ומצוות, והוסיף לברכם, שירחיב להם ה' יתברך בכל המצטרך להם, בטוב גשמי ורוחני, וכן בירך את לומדי ומסיימי הלקוטי־תורה בטוב גשמי ורוחני.

[הקהל התחיל לומר "לחיים" ולנגן ניגון, וגם כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א אמר "לחיים", ולפתע עמד מלוא קומתו, ורקד על מקומו משך זמן רב בשמחה והתלהבות גדולה, בעודדו את כל הקהל, כולל גם את זקני אנ"ש, להשתתף בשמחה וריקוד בקשר עם סיום הלקוטי־תורה].

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו משושן פורים, בו כותב אשר נתקרר בשני הפירושים, ובמילא לא השתתף בהתועדות (חסידים המשפיעה בהמתועדים אור וחום חסידותי). ובטח מבין גם מעצמו אשר למרות מכתבו, הנה ככל שיגדל הקור בחוץ היינו בנפש הבהמית צריך להגדיל החום מבפנים היינו בנפש האלקית, וכשבורחים מהתועדות הרי אין זה עצה אפילו לא בתור דזשאק.

הצטערתי לשמוע אשר ילידי' שי' אינם בטוב הבריאות כדבעי, ותקותי שלעת קבלת מכתבי זה כבר הוטב מצב בריאותם ויודיע טובות בזה. והשי"ת ימלא ימי הריון זוגתו תחי' כשורה ובקל ותלד זחו"ק כשורה ובנקל ויחוגו כולם יחד את חג הפסח הבע"ל בכשרות ובשמחה. ולמותר להאריך אשר גם בשמחה ישנם שני אופנים, וכידוע מנהג העולמות'שע המקפידים כמאן דאמר ומגדיל החששא לרקוד ולטפח בשבת ויו"ט, ובמילא את זה עושים בשינוי, היינו אחורי כפות היד זה על גב זה ולא פנימיות ושותים כוסות חלב שמפיל תרדמה (שופטים ה, כה), ומובן אשר כ"ז פועל התקררות וד"ל והשי"ת יזכהו אשר ימשיך בגילוי הגמור מה שזרע ונטע בו במשך היותו תלמיד ישיבת תומכי תמימים ואשר כבר נראו פירות ג"כ אלא שאהבת הצחות מסתרת לפעמים, וכאשר יש לו נפילת הרוח מזה, הנה תחת שיתעורר עי"ז לתוספת אומץ בהמלחמה נגד הגוף ונה"ב, הנה גיט ער א מאך מיט דער האנט ומסביר זה לעצמו שאין לו חיות וכו' וכו' וכיון שסו"ס הרי בטח יצא מן המיצר אל החירות שיהי' ענין חירות באמת, הנה ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז חסידים זיינען קלוגע און לייגען ניט אפ אויף מארגען, דאס וואס מען קען טאן היינט.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ולנחת חסידותי מעצמו ומכב"ב שיחיו.

נ"ב: מוסג"פ קונטרס לב' ניסן הבע"ל שבטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בס"ד. שיחת חג הפורים, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. בנוגע לסיום מסכת - שבה הנני צריך להתחיל מצד מצב פרטי - הנה המסכת המתאימה לפורים היא, כמובן, מסכת מגילה. שכן, הן תחילתה, וכפי שיתבאר לקמן - גם סופה, וגם הענינים שבאים בינתיים, הם בעיקרם אודות פורים ובשייכות לפורים.

ב. בסיום מסכת מגילה[1], מביאה הגמרא את דברי המשנה[2]: "וידבר[3] משה את מועדי ה' אל בני ישראל*, מצוותן שיהיו קורין אותן כל אחד ואחד בזמנו".

- במשנה הנ"ל נימנו כל הפרשיות שקורין בכל הימים־טובים: "בפסח קורין בפרשת מועדות וכו' בחנוכה .. בפורים .. בראשי חדשים כו'", והמשנה מסיימת: "בשני ובחמישי בשבת במנחה קורין כסדרן, ואין עולים להם מן החשבון" (כשיגיע יום שבת יחזרו מה שקראו בשבת במנחה ובשני ובחמישי), ועל זה מביאים ראיה - "שנאמר וידבר משה .. מצוותן כו'", ומפרש רש"י: "אכולה מתניתין קאי, ללמוד מכאן שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועדות".

[ואף שבפסוק מדובר אודות "מועדי ה'", ולא אודות שני וחמישי ומנחת שבת - יש לומר:

בתיבת "מועד" יש ב' פירושים: (א) הפירוש הפשוט שקאי על 'יום טוב', (ב) מלשון "והיו לאותות ולמועדים ולימים ושנים"[6], "העביר המועד"[7], דהיינו זמן קבוע, והרי גם שני וחמישי ומנחת שבת הם זמנים קבועים שחלוקים משאר ימות השבוע.

ובנדון דידן: אף שהכתוב "מועדי ה'" קאי על עיקר ענין המועדים שהם הימים־טובים, שמצוה לקרות ביום המועד מעניני המועד, מכל־מקום נכלל בזה גם הלימוד בנוגע להקריאה בימים שני וחמישי ומנחת שבת - אם מצד הפירוש הטפל בתיבת "מועד", או מצד טעם הקריאה מעניני המועד ביום המועד, שמזה למדים בדרך אגב, גם בנוגע להקריאה בשני וחמישי ומנחת שבת].

ולהעיר, שבדברי המשנה אודות קריאת התורה ב"שני וחמישי", יש גם קישור בין סיום המסכת לתחילתה - שהרי בתחלת המסכת נאמר ש"הכפרים מקדימין ליום הכניסה", דהיינו, "יום שני .. או חמישי .. שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט, לפי שבתי דינין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כו'"[8].

ולאחרי שהגמרא מביאה את דברי המשנה - כדרך הש"ס להביא את דברי המשנה שבהם היא השקלא־וטריא בגמרא - מסיימת הגמרא: "תנו רבנן, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג" (וכפירוש רש"י: "למה הוצרך לכתוב כאן וידבר משה, וכי כל המצוות כולן לא אמרן משה לישראל, מהו וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מלמד שהי' מדבר עמהן הלכות כל מועד ומועד כו'").

כלומר: נוסף לכך שבכל יום־טוב צריכים לקרוא פסוקים בתורה שבכתב מעניני המועד, צריכים גם לדרוש בעניני המועד בתורה שבעל־פה, "הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג".

---

*) להערתו[4] שאמרתי אל כל בני ישראל: א) גלאַטיקער בהענין ד"דברים שבכתב אי אתה רשאי כו'"[5]. ובפרט כשמצטטים פסוק שלם. ב)

---

1) לפי חלוקת הפרקים בש"ס בבלי - כידוע החילוקים שבזה (ראה תויו"ט מגילה רפ"ג) - שהרי זה סיום על לימוד המשנה עם הגמרא דש"ס בבלי.

2) לא, רע"א (ובפרש"י).

3) אמור כג, מד.

4) התחלת מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א - הטעם שהוסיף תיבת "כל" באמירת פסוק זה בעת ההתוועדות (המו"ל).

5) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ט. וש"נ.

6) בראשית א, יד.

7) ירמי' מו, יז ובמצו"צ.

8) פרש"י ריש מגילה.

ג. ולהעיר, שדין זה הוא גם בימי הפורים - שבזה מודגשת השייכות דעניני פורים גם עם סיום המסכת:

אף־על־פי שבברייתא הנ"ל ש"שואלין ודורשין בענינו של יום" לא נזכר אודות פורים - הרי זה בגלל שמדובר אודות התקנה שתיקן משה לישראל, ובזמנו של משה היו רק המועדים שנזכרו בפרשה שסיומה "וידבר משה את מועדי ה' גו'", ועדיין לא היה היום־טוב דפורים (וחנוכה); אבל דין זה הוא גם בנוגע לפורים.

וכמפורש להדיא בגמרא[9]: "פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום", ופריך, "מאי אריא פורים, אפילו יום־טוב נמי, דתניא משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג", ומשני, "פורים איצטריכא ליה, מהו דתימא נגזור משום דרבה (דגזר לקמן[10] בקריאת מגילה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, אף כאן גזרו דרשה אטו קרייה) קא משמע לן".

ד. ויש לדייק, שבתקנה "שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום", נזכר רק "הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת, הלכות חג בחג", ולא נזכר אודות הלכות ראש השנה ויום הכיפורים[11] - אף שבפרשה שסיומה "וידבר משה את מועדי ה' גו'" נימנו גם ראש השנה ויום הכיפורים, וכפי שנימנו במשנה פרשיות התורה שקורין בהם (כפי שמדייק המהרש"א, ועוד מפרשים[12]).

יש מתרצים, שבפסח ועצרת וחג יש חיוב להביא קרבנות מיוחדים: עולת ראיה, שלמי חגיגה ושלמי שמחה, ולכן שואלין ודורשין כו'[13], מה־שאין־כן בראש השנה ויום הכיפורים שאין חיוב להביא קרבנות אלו.

אבל, תירוץ זה אינו מספיק, כי:

מלבד הקרבנות, ישנם עוד כמה וכמה דינים בכל יום־טוב שצריך לשאול ולדרוש בהם.

ומה גם שכאשר שואלין ודורשין בעצרת, הרי זה לאחרי שהקרבנות מוכנים כבר מערב יום־טוב, על מנת להקריבן לאחרי היום־טוב (בימי התשלומין), שהרי בנוגע לעצרת יש פלוגתא בין בית שמאי לבית הלל אם אפשר להקריבן ביום־טוב עצמו[14].

ובנוגע לדיני היום־טוב - הרי חידושי הדינים בנוגע לראש השנה ויום הכיפורים הם בריבוי יותר מאשר חידושי הדינים בעצרת לגבי פסח, כיון שכל דיני עצרת ישנם גם בפסח, בתוספת הלכות חמץ ומצה כו'. ואם כן, למה לא נזכר החיוב ד"שואלין ודורשין בענינו של יום" בנוגע לראש השנה ויום הכיפורים?

ה. ויש לבאר זה על־פי דברי רבינו הזקן בריש הלכות פסח, בביאור החילוק שבין הדין ד"שואלין ודורשין .. הלכות פסח בפסח", להדין ד"שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלושים יום"[15]:

ובהקדים מה שכתב ה'בית יוסף'[16] ש"דיני פסח .. צריך להודיעם לעם קודם לפסח שלושים יום כדי שיהיה להם שהות רב להתעסק בטחינת החטים ואפיית מצה והגעלת כלים וביעור חמץ, דאילו בפסח לית להו תקנתא אי לא עבדו להו כהלכתייהו מקמי הכי" ("ועוד יש לומר דבפ"ק דע"ז[17] אמרינן דטעמא דבעינן קודם לפסח ל' יום מפני הקרבן כדי לבודקו ממומין כו'"), "והא דתניא ששואלין בהלכות פסח בפסח והלכות חג בחג, היינו לדרוש בטעמים שבעבורם נצטווינו במועד ההיא, וגם כן לדרוש בדברים שאסור ומותר לעשות ביום־טוב .. אבל שאר הלכות, קודם לכן שואלין ודורשין בהם כו'".

---

9) מגילה ד, א (ובפרש"י). וראה לח"מ לרמב"ם הל' מגילה פ"א הי"ג.

10) סע"ב.

11) אבל אין להקשות למה לא נזכר אודות חנוכה ופורים - כיון שלא היו עדיין בימי משה, כנ"ל.

12) שפתי חכמים למגילה כאן.

13) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ר"ס תכט. וש"נ.

14) חגיגה יז, א (במשנה). וראה שו"ע אדה"ז או"ח סתצ"ד סי"ט. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"ח ע' 24 ואילך. וש"נ.

15) מגילה כט, ב. וש"נ.

16) טואו"ח סתכ"ט בתחלתו. וראה גם ט"ז ומג"א שם.

17) ה, ב.

אך על־פי־זה עדיין נשאלת השאלה: מדוע לא מצינו החיוב דשואלין ודורשין גם בראש השנה ויום הכיפורים?

אמנם, רבינו הזקן[18] מפרש ומבאר דברי ה'מגן אברהם'[19] ש"ביום־טוב עצמו מחוייבים לדרוש בענינו של יום, כגון פסח ביציאת מצרים" - "שיהיה .. דורש .. בכל רגל בענינו של יום נס הנעשה בו ביום, כגון בפסח ביציאת מצרים, ובעצרת במתן תורה, ובחג בהיקף ענני כבוד".

ועל־פי־זה סרה השאלה בנוגע לראש השנה ויום הכיפורים - דכיון שאין בהם ענין של נס, לכן אין שואלין ודורשין בהם.

ו. אך עדיין אינו מובן:

אף שבראש השנה ויום הכיפורים אין מה לדרוש בענין של נס הנעשה בו ביום - עדיין יש צורך לדרוש בהלכות היום. וכמו שכתב רבינו הזקן[18] ש"ידרוש לעם בכל רגל הלכות הצריכות לבו ביום, שיודיע להם האסור והמותר בו ביום, הלכות פסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג, אף־על־פי שדרש להם הלכות הרגל שלושים יום לפניו". ואם כן, גם בראש השנה ויום הכיפורים, אף שאין בהם ענין של נס, מכל־מקום מדוע לא ידרשו בהם "הלכות הצריכות לבו ביום"?

ויובן על־פי הדיוק בסדר דברי רבינו הזקן בשולחן־ערוך (כידוע שגם הסדר בשולחן־ערוך רבינו הזקן הוא בדיוק) - "שיהיה .. דורש .. בכל רגל בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום .. וגם כן ידרוש .. הלכות הצריכות לבו ביום, שיודיע להם האסור והמותר בו ביום .. אף־על־פי שדרש להם הלכות הרגל שלושים יום לפניו":

סדר דברי רבינו הזקן שמקדים הדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום" להדרשה ב"הלכות הצריכות לבו ביום", הוא (לא רק בגלל שאי אפשר לומר שני ענינים בדיבור אחד, אלא גם) מצד הקדימה בענין, היינו, שהדרשה ב"הלכות הצריכות לבו ביום" היא רק כאשר מתאספים בלאו־הכי כדי לשמוע הדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום".

כלומר: מצד ה"הלכות הצריכות לבו ביום", אין להטריח את הציבור להתאסף לשמוע הלכות אלו, כיון שכבר דרשו להם "הלכות הרגל שלושים יום לפניו" (שבזה נכלל לא רק לימוד ההלכות הצריכות עד ערב פסח, אלא גם ההלכות הצריכות בפסח עצמו, דאם לא כן, לא ידעו כיצד להתנהג בליל הסדר, וכל פרטי ההלכות הצריכות עד לזמן הדרשה); אבל כאשר מתאספים בלאו־הכי כדי לשמוע הדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום", אזי מנצלים את ההזדמנות כדי לחזור עוד הפעם גם על ה"הלכות הצריכות לבו ביום", על־דרך שמצינו בכמה מקומות[20] "שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין אותו בשעת מעשה", אף שבשביל הלכות אלו בלבד לא היו מטריחים את הציבור, כיון שכבר למדום שלושים יום לפני החג.

ועל־פי־זה מובן הטעם שאין שואלין ודורשין בראש השנה ויום הכיפורים בהלכות הצריכות לבו ביום - שהרי בראש השנה ויום הכיפורים אין ענין חדש (ענין של נס) שבשבילו יש לאסוף את הציבור, ואילו בשביל ההלכות הצריכות לבו ביום בלבד אין לאסוף את הציבור, כיון שכבר למדו הלכות אלו לפני זה.

ז. ועדיין יש צורך בביאור נוסף - מהו הטעם שהדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום" צריכה להיות ביום טוב עצמו:

מצינו בכמה הלכות שמתחשבים בטירחא דציבורא[21]. וכיון שכן, הרי היו יכולים לדרוש "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום" באותו זמן שבו מתאספים כדי ללמוד הלכות החג - שלושים יום לפני החג,

---

18) שם ס"ד.

19) שם.

20) מכילתא ופרש"י יתרו יט, כד. הובא בחידושי הרשב"א והריטב"א למגילה ד, א.

21) ראה אנציק' תלמודית ערך טרחא דצבורא (כרך כ ע' תרסב ואילך). וש"נ.

ואילו ביום־טוב עצמו היה מוטב לכאורה שיניחו את הציבור לחגוג את היום־טוב, ולא להטריחו להתאסף ולשמוע דרשות ארוכות, בה בשעה שהציבור ממתין כבר לסיומה של הדרשה... כדי שיוכלו לחזור לעיסוקיהם?

ויובן על־פי המבואר בכתבי האריז"ל[22] בפירוש מה שכתוב במגילה[23] "והימים האלה נזכרים ונעשים":

בשלמא מה שכתוב "הימים האלה נזכרים" - הרי זה על־ידי קריאת המגילה[24]: "ויהי בימי אחשורוש וגו'", "בלילה ההוא וגו'", וכל פרטי סיפור הנס, באופן של "פירסומי ניסא"[25], שעל־ידי־זה "הימים האלה נזכרים", "בימים ההם בזמן הזה"; אבל מהו הפירוש "הימים האלה .. נעשים" - כיצד נעשים "הימים האלה" עצמם? הרי על־ידי "משתה ושמחה ויום־טוב לתת מנות ומתנות"[24], נעשים רק מצוות היום, ולא "הימים האלה" עצמם?

ומבאר האריז"ל, "שבהזכר זכרם למטה נעשים בפועל למעלה". כלומר: כאשר "הימים האלה נזכרים" כפי הוראת התורה, שמזכירים את ימי הפורים בפורים, ועל־דרך־זה כל חג וחג בזמנו, מתוך זכרון אמיתי, בכל הלב, ובכל רמ"ח אברים ושס"ה גידים - אזי בכחם של בני ישראל לפעול שיהיו "הימים האלה .. נעשים", היינו, שכל ההשפעות והגילויים, ענין הנס, כפי שהיו בימי הפורים בפעם הראשונה, יהיו "נעשים" עוד הפעם באותו זמן שבו נזכרים הימים האלה כדבעי.

ועל־פי־זה מובן שהדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום, כגון בפסח ביציאת מצרים, ובעצרת במתן תורה, ובסוכות בהיקף ענני כבוד", צריכה להיות ביום־טוב עצמו, ולא שלושים יום לפני החג:

אם הדרשה "בענינו של יום, נס הנעשה בו ביום" תהיה שלושים יום לפני הפסח, או לפני הפורים, יהיה בזה אמנם קיום מצות תלמוד תורה (לימוד התורה שבכתב על־ידי קריאת הפרשיות בתורה שבכתב, ולימוד תורה שבעל־פה ששואלין ודורשין בהלכות החג), אבל לא יוכל להיות בזה הענין ד"הימים האלה נזכרים ונעשים", שכן, פורים בי"ג אדר, לא היה גם בפעם הראשונה, ובמילא אינו יכול להעשות גם עתה, וכדי שיהיו "הימים האלה נעשים", צריכים להיות "נזכרים" (זכרון הנס) בו ביום דוקא - בי"ד באדר, ועל־דרך־זה בנוגע להנס דיציאת מצרים בפסח, מתן תורה בעצרת, והיקף ענני הכבוד בחג, שלכן צריכה להיות הדרשה בענינו של יום, בו ביום דוקא, כמו קריאת הפרשיות בתורה שבכתב.

ודוקא באופן כזה נעשית שמחת פורים על־דרך שהיתה בפעם הראשונה - "ונהפוך הוא גו'"[26], "ונוח מאויביהם והרוג בשונאיהם"[27], ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[28] - "כן תהיה לנו"[29].

* * *

ח. ישנו דיוק נוסף בסיום המסכת, הקשור גם עם תחילתה - כרגיל בכל "סיום" לקשר סיום המסכת עם תחילתה:

בדרך כלל, כשהגמרא מעתיקה איזה בבא מהמשנה כדי לדון בה, מדייקת הגמרא להעתיק מתחילת הענין, ולא מאמצעיתו.

ובנדון דידן, שהגמרא מעתיקה מהמשנה רק התיבות "וידבר משה .. מצוותן כו'" - צריך להבין:

"וידבר משה גו' אל בני ישראל" - הוא פסוק בתורה שמביאה המשנה בתור ראיה לדבריה: "שנאמר כו'". ואם כן כאשר הגמרא מביאה פסוק זה, צריכה הגמרא להתחיל על־כל־פנים מתיבת "שנאמר".

---

22) רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
23) אסתר ט, כח.
24) פרש"י עה"פ.
25) מגילה ג, ב. יח, א.
26) אסתר ט, א.
27) שם, טז.
28) שם ח, טז.
29) נוסח ההבדלה.

- לאמיתו של דבר, הנה גם ההתחלה מ"שנאמר כו'" היא באמצע הענין, שהרי זוהי רק ראיה לדברי המשנה, כך, שזהו כמו דבר הטפל בערך עיקר הענין שהוא תוכן דברי המשנה. וכיון שכן, היתה הגמרא צריכה להעתיק מתחילת הענין: "בפסח קורין כו', שנאמר וידבר משה את מועדי ה' .. מצוותן שיהיו קורין כו'".

ועל־כל־פנים, גם אם לא מעתיקים מהתחלת הענין, אלא רק מהפסוק, כיון שכוונת הגמרא היא לבאר את המקור בתורה ("ליכא מידי דלא רמיזא באורייתא"[30]) לתקנת משה "שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום" - יש להתחיל על־כל־פנים מתיבת "שנאמר", כך, שעל־כל־פנים הראיה היא ענין שלם.

ואינו מובן: מדוע מעתיקה הגמרא מהמשנה החל מהפסוק עצמו, בהשמטת תיבת "שנאמר"?

ט. ויש לומר, שעל־פי דיוק זה, יש לפתור ספק בדין ש"שואלין ודורשין בענינו של יום":

בביאור התקנה "שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח וכו'" - יש לומר בשני אופנים: (א) כיון ש"וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל", שזוהי הקריאה בתורה שבכתב בעניני המועד - הנה הקריאה בתורה שבכתב גוררת עמה גם הלימוד בתורה שבעל־פה בהלכות החג. (ב) כשם ש"בפסח קורין בפרשת מועדות כו' בפורים ויבוא עמלק" - הנה מאותו טעם צריכים ללמוד הלכות החג הקשורים עם מצוות היום, אבל הקריאה בתורה שבכתב והלימוד בתורה שבעל־פה הם שני ענינים שונים, ואינם תלויים זה בזה.

וה'נפקא מינה' ביניהם - כידוע שבכל ענין בתורה צריך להיות 'נפקא מינה' לפועל, ובלשון הש"ס: "מאי בינייהו" - כאשר הקביעות היא באופן שהקריאה בענינו של יום בתורה שבכתב אינה בו ביום שמקיימים מצוות היום:

בפורים שחל להיות בשבת - הנה הקריאה בתורה בפרשת "ויבוא עמלק" היא בו ביום (בשבת), ואילו מקרא מגילה (ועל־דרך־זה מתנות לאביונים ששייך לקריאת המגילה, "מפני שעיניהן של עניים נשואות במקרא מגילה"[10]), מקדימים ליום ששי, וסעודת פורים - ביום ראשון[31].

ואילו בנוגע להתקנה "שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום" - הרי זה תלוי בשני אופנים הנ"ל: אם נאמר שהשאלה ודרישה בהלכות החג בתורה שבעל־פה נמשכת ונגררת אחר הקריאה בתורה שבכתב, הרי זה צריך להיות באותו יום שבו קורין בתורה שבכתב - בפורים עצמו, ביום השבת, ואין לדחות זאת ליום ראשון; ואם השאלה ודרישה בהלכות החג קשורה עם מצוות היום (ולא עם הקריאה בתורה שבכתב), הרי זה צריך להיות באותו יום שבו מקיימים מצוות היום.

ויש לומר, שספק זה נפתר בכך שדברי הגמרא "תנו רבנן, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום", באים בהמשך להפסוק "וידבר משה גו'":

אילו הברייתא ד"שואלין ודורשין בענינו של יום" היתה באה בהמשך לדברי המשנה "בפסח קורין בפרשת מועדות וכו' שנאמר וידבר משה גו'", היינו, שהפסוק הוא חלק מדברי המשנה, בתור ראיה לדבריה - אזי היה נשאר ספק הנ"ל, דיש לומר לכאן או לכאן;

אבל כאשר הברייתא באה בהמשך להפסוק "וידבר משה גו'", כמודגש בציטוט דברי המשנה בהשמטת תיבת "שנאמר" - אזי מובן, שבאותו זמן ש"וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל" (קריאת הפרשיות בתורה שבכתב), הנה בזמן זה "שואלין ודורשין בענינו של יום"; וכיון שבפורים שחל בשבת קורין "ויבוא עמלק" (תורה שבכתב) ביום השבת, אזי גם הדרשה בענינו של יום (בתורה שבעל־פה) היא ביום השבת (ואין לדחותה ליום ראשון), וכנזכר לעיל (סעיף ג) מדברי הגמרא: "פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום" (אף שקריאת המגילה אינה בו ביום).

---

30) ראה תענית ט, א ובפרש"י. תוס' ישנים יומא לח, ב. זח"ג רכא, א. זו"ח קה, א.

31) טושו"ע או"ח סתרפ"ח ס"ו.

י. ועל־פי־זה מתברר ענין נוסף בהתחלת המסכת - כנזכר לעיל שנהוג לקשר סיום המסכת עם תחילתה[32]:

בהתחלת המסכת שנינו: "מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו .. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו, כפרים ועיירות גדולות קורין בי"ד, אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה, כיצד וכו'", וכמבואר בגמרא, ש"חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה, כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים".

וגם כאן (כמו בנוגע לפורים שחל להיות בשבת) נשאלת השאלה בנוגע לענין ד"שואלין ודורשין בענינו של יום":

האם "שואלין ודורשין בענינו של יום" באותו זמן שקורין את המגילה בכפרים בימי הכניסה, בי"א בי"ב ובי"ג, אף־על־פי שלא נתפרש שבהם קורין גם "ויבוא עמלק"; או כיון שרק קריאת המגילה היא בימי הכניסה, ואילו כללות הענין ד"נזכרים ונעשים" יהיה על־ידי זכרון באופן אחר לאחרי כמה ימים, בי"ד אדר, הנה גם הענין ד"שואלין ודורשין בענינו של יום" צריך להיות (לא בימי הכניסה, אלא) בפורים עצמו.

והבירור בזה - על־פי האמור ש"שואלין ודורשין בענינו של יום" בא בהמשך לפסוק "וידבר משה גו'", שלכן, רק כאשר קורין פרשת המועדות בתורה שבכתב ("וידבר משה את מועדי ה'") אזי "שואלין ודורשין בענינו של יום" בתורה שבעל־פה, ומזה מובן גם בנוגע לקריאת המגילה בכפרים בימי הכניסה, שכל זמן שאין קורין בתורה "ויבוא עמלק", אין שואלין ודורשין בענינו של יום.

יא. ומזה באים לענין נוסף:

איתא בגמרא[33], שבמתן תורה "כפה הקדוש־ברוך־הוא עליהם את ההר כגיגית כו'", ו"מכאן מודעא רבה לאורייתא" (שאם יזמינם לדין למה לא קיימתם מה שקבלתם עליכם, יש להם תשובה שקבלוה באונס), ו"אף־על־פי־כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש, דכתיב[34] קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר".

ומצינו שקלא־וטריא בראשונים[35], אם הענין ד"כפה .. את ההר כגיגית .. מכאן מודעא רבה לאורייתא", הוא רק בנוגע לתורה שבעל־פה, או גם בנוגע לתורה שבכתב.

ועל־פי האמור לעיל, נראה לומר, שה'תורה שבכתב' של פורים, וה'תורה שבעל־פה' של פורים - באים ביחד, שאז נעשה הקיום (בפורים) על מה שקבלו כבר (במתן תורה) במילואו.

ובזה יובן גם מה ש"שואלין ודורשין בענינו של יום" קשור (לא עם קריאת המגילה, אלא) עם הקריאה בתורה בפרשת "ויבוא עמלק" - שבזה מודגש שהענין ד"קיימו וקבלו" מקשר תורה שבעל־פה עם תורה שבכתב, ולא עם ענינים שהם מחוץ לתורה, כולל אפילו ענין המצוות.

* * *

יב. ויש להוסיף ולבאר - בדרך אפשר ובדרך רמז - הקישור עם הבבא הקודמת בסיום המסכת, "אמר רבי ינאי .. מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה" (בתוך המטפחת), היינו, שהספר תורה צריך להיות עומד באופן של קביעות, ועליו גוללים וכורכים את המטפחת:

כללות החילוק שבין ספר תורה למטפחת שבה גוללים את הספר תורה, הוא, שהספר תורה עצמו ענינו הוא לימוד התורה, ואילו כריכתו במטפחת הוא ענין של מצוה - מצות כיבוד ספר תורה.

---

32) ההדרן ע"ד החסידות - ראה ד"ה מגילה נקראת שנאמר בהמשך ההתוועדות (לעיל ע' לה ואילך).

33) שבת פח, א (ובפרש"י). וראה גם ע"ז ב, ב. פרש"י יתרו יט, יז.

34) אסתר ט, כז.

35) ראה דעת זקנים מבעה"ת וריב"א עה"פ יתרו שם. וראה גם מפרשי הע"י לשבת וע"ז שם. שפ"ח לפרש"י יתרו שם. שיחת פורים תשכ"ג ס"ח (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 208). וש"נ.

וזהו כללות החילוק שבין תלמוד למעשה (מצוות), שבזה יש פלוגתא - אם "תלמוד גדול" או "מעשה גדול"[36].

וממה שנאמר "מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה", היינו, שהעיקר הוא הספר תורה - משמע, שהעיקר הוא התלמוד.

ולכאורה: בפורים מודגש יותר ענין המצוות, שהרי הענין דפורים אינו באופן שיושבים לעסוק בתורה; (כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:) רק כאן מעייפים את הקהל בשמיעת ענין של דרוש, במקום לרקוד... אבל בדרך כלל הסדר הוא שבפורים מודגש ענין המצוות: "משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"[37], והעולה על כולנה - "חייב אינישׁ לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי"[38]. וכיון שכן, יש להסיק מזה שהספר־תורה (תלמוד) צריך להיות נגלל בתוך המטפחת (מעשה), ולא להיפך.

ועל זה בא המשך הדברים - "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל .. תנו רבנן, משה תיקן להם לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום":

כדי שיוכל להיות הענין ד"נעשים" בפורים, ועל־דרך־זה בכל יום־טוב - צריך להיות תחילה הענין ד"נזכרים" על־ידי לימוד התורה, הן על־ידי קריאת פרשת המועד בתורה שבכתב, "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל", והן על־ידי־זה ש"שואלין ודורשין בענינו של יום" בתורה שבעל־פה,

והיינו, לפי שכללות הענין דלימוד התורה הוא באופן ד"תען לשוני אמרתך"[39], כעונה אחר הקורא[40], וכמבואר ב'לקוטי־תורה'[41] בפירוש הלשון "איתמר", "שממילא איתמר ונדבר כו'", והיינו, שאין זה אלא מה שחוזרים על דברי הקדוש־ברוך־הוא, דכל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש נאמר למשה מסיני[42], ולכן, כאשר "נזכרים" על־ידי לימוד התורה, אזי "ונעשים" על־ידי קיום המצוות, בבחינת "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"[36].

וזהו גם ש"מוטב תיגלל המטפחת ואל יגלל ספר תורה" - כי, כללות ענין גלילת המטפחת שיש בזה מצוה, הרי זה בגלל החשיבות של הספר־תורה, שענייננו הוא הלימוד, וכתוצאה מזה יש מצוה לכבד את הספר־תורה, על־ידי גלילת המטפחת.

ועל־דרך־זה בנוגע לפורים: אף־על־פי שרובם ככולם של עניני היום הם מצוות, ולא תלמוד, מכל־מקום צריך לידע שההתחלה היא מענין הלימוד - "שואלין ודורשין בענינו של יום", ולפני זה - כדאיתא במסכת מגילה[43] "שמצאו לו מקרא כתוב בתורה, כתוב זאת זכרון בספר[44], "כתוב זאת" מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, "זכרון" מה שכתוב בנביאים, "בספר" מה שכתוב במגילה" (לא רק "שלישים", אלא גם "רביעים"); ומזה בא אחר־כך הענין ד"נעשים".

וזהו גם שענינו של פורים הוא "קיימו וקבלו היהודים", "קיימו מה שקבלו כבר" - במתן־תורה,

וההתחלה היא - "ליהודים היתה אורה"[28], "אורה זו תורה"[45], ומהתורה נמשך אחר־כך גם "ושמחה וששון ויקר"[28], "יקר אלו תפילין"[45], "הוקשה כל התורה כולה - מצוות התורה - לתפילין"[46],

ומהתורה יודעים גם ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו"[47] - ש"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" כפשוטו, "כן תהיה לנו"[29].

* * *

36) קידושין מ, ב. וש"נ.
37) אסתר ט, כב.
38) מגילה ז, ב.
39) תהלים קיט, קעב.
40) ראה סוכה לח, ב. תו"א יתרו סז, ב. קט, א. לקו"ת שה"ש מד, ב. ובכ"מ.
41) פקודי ו, א. נשא כב, ב ואילך.
42) ראה מגילה יט, ב. ועוד. הנסמן בלקו"ש חי"ט ע' 252.
43) ז, א.
44) בשלח יז, יד.
45) מגילה טז, ב.
46) קידושין לה, א. וש"נ.
47) שבת סג, א. וש"נ.

יג. בפורים תש"ה סיפר רבינו נשיאנו[48], כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר, אודות פורים שנת תק"ה אצל הבעל־שם־טוב, שאז אמר הבעל־שם־טוב תורה, וביאר:

במגילה נקראים בני ישראל בשם "יהודים", ושש פעמים נזכר במגילה "יהודיים" (בשני יודי"ן) - שלא כרגיל בתורה שבכתב וגם בנביאים שנקראים "בני ישראל" או "ישראל" - שהשם "יהודים" ("שכל הכופר בעבודה־זרה - שחשיב "כמודה בכל התורה כולה"[49] (ועל־דרך־זה להיפך) - נקרא יהודי"[50], על שם ענין ההודאה) קשור עם ענין המסירות־נפש שיש אצל בני ישראל, וב' היודי"ן שבתיבת "יהודיים" קאי על עשר הכחות של נפש האלקית ועשר הכחות של נפש הבהמית;

ואילו השם "ישראל" קשור עם ענין התורה, כדאיתא ב'מגלה עמוקות'[51] ש"ישראל" ראשי־תיבות "יש ששים ריבוא אותיות לתורה".

יד. ובפרטיות יותר:

"ישראל" - בפשטות - הוא השם של יעקב.

ובענין חילוק העבודה בין יעקב, אברהם ויצחק, ידוע[52] שעבודת אברהם (ש"יצוה את בניו ואת ביתו אחריו"[53]) היתה בענין הכנסת אורחים וגמילות חסדים, שזהו ענין החסד, אהבה, שלכן נקרא "אברהם אוהבי"[54];

עבודת יצחק היתה באופן של פחד, כמו שכתוב[55] "ופחד יצחק היה לי", היינו, שיצחק "לקח" אלקות על־ידי עבודה באופן של פחד, קו הגבורה, ובעבודת האדם הרי זה כללות ענין התפילה, שצריכה להיות באופן ד"דע לפני מי אתה עומד"[56], שזה מעורר אצל האדם לעמוד בפחד וביטול גדול ביותר, ולהיות מצומצם עד לתכליתו, ובלשון הגמרא[57]: "כעבדא קמיה מריה";

ואילו ענינו של יעקב הוא - "איש תם יושב אהלים"[58], כפירוש רש"י: "אהלו של שם ואהלו של עבר" - שעסק בלימוד התורה.

ומזה נמשך בעבודה בפועל אצל כל אחד מישראל - שהרי אברהם יצחק ויעקב הם ה"אבות" של כל אחד מישראל[59] - שצריך להיות אצלו ענינו של אברהם, גמילות חסדים; ענינו של יצחק, עמוד השני, עמוד העבודה, ענין התפילה ש"במקום קרבנות תיקנום"[60]; וענינו של יעקב, עמוד השלישי, עמוד התורה - שלשה דברים שעליהם "העולם עומד"[61], הן העולם בכללותו, והן "עולם קטן זה האדם"[62], והיינו, שהמציאות והעצם של כל יהודי עומד על ג' העמודים שעל פיהם הוא חי ומתנהג, ועל ידם מקבל חיות מ"חיי החיים": לימוד התורה, קיום המצוות - צדקה ש"שקולה כנגד כל המצוות"[63], ולכן "נקראת בשם מצוה סתם" (כמו שכתוב רבינו הזקן בתניא[64]), וענין העבודה (תפלה) - שלזה זקוקים הן התורה והן המצוות, שצריכים להתעלות על־ידי ה"סולם מוצב ארצה"[65] שמעמיד יהודי בעמדו להתפלל, ועל־ידי תפילתו "ראשו מגיע השמימה"[65], שמתדבק עם "מריה" שכנגדו עומד ומתפלל.

ולכן, השם שהתורה קוראת ליהודי הוא - כפי שמציאותו נמשכת ובאה מהתורה - "ישראל", ראשי־תיבות יש ששים ריבוא אותיות לתורה, ועל זה נאמר[66] "זה ספר ("ספר" סתם, שקאי על התורה)

---

48) שיחת פורים בתחלתה (סה"ש תש"ה ע' 71). וראה גם שיחת פורים תשכ"ג בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 202 ואילך). וש"נ.
49) קידושין מ, א.
50) מגילה יג, רע"א.
51) אופן קפו.
52) ראה זח"א ר"פ ויצא (בס"ת). מג"ע אופן רנ (בסופו), ועה"ת ר"פ לך לך. ועוד.
53) וירא יח, יט.
54) ישעי' מא, ח.
55) ויצא לא, מב.
56) ראה ברכות כח, ב.
57) שבת יו"ד, רע"א.
58) תולדות כה, כז.
59) ברכות טז, ב. וראה תו"א ר"פ וארא.
60) ראה שם כו, א־ב. זח"ב כ, ב.
61) אבות פ"א מ"ב.
62) תנחומא פקודי ג. ועוד.
63) ב"ב ט, א.
64) פל"ז (מח, ב).
65) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ריש ע"ב. ח"ג שו, ריש ע"ב. תקו"ז תמ"ה (פג, א).
66) בראשית ה, א.

תולדות אדם", והיינו, שעל־ידי התורה נעשה "תולדות אדם" - "אתם קרויין אדם"[67], שנולדים מהתורה; מכל אות בתורה נעשית נשמה של איש ישראל, ולכן הנה גם האופן שעל ידו נעשה חידוש החיות של נשמת ישראל ("וואו קען זי זיך אָפּלעבן") הוא על־ידי התקשרותה עם מקורה - האות שבתורה, שהיא פרט מכל ששים ריבוא האותיות שבתורה, כאמור כמה פעמים[68] שכאשר אות אחת בתורה אינה כדבעי, אזי גם כל ששים ריבוא האותיות שבתורה אינם כדבעי.

[וזהו גם המענה לאלו שכאשר מדברים עמהם אודות עניני יהדות, אומרים: "מיינד יוד אָן ביזנעס"; רצונך להיות דתי ("פרום") - לבריאות, אבל מה אתה מתערב בבעלות שלי לומר לי דעות? - שאין זו הבעת דעה בנוגע אליך, אלא ענין שנוגע בחיים שלי; כדי שהאות שלי תהיה מאירה כראוי לאות בספר־תורה כשרה, הנה כל הששים ריבוא אותיות שבתורה צריכות להיות כשרות, שאז הספר תורה הוא כשר ובשלימות, וכאשר אות אחת רוצה להיות שלא כדבעי חס־ושלום, הרי זה נוגע לכל הששים ריבוא אותיות שבתורה, ולכן, כאשר מדברים עם יהודי אודות ענין של תורה ויהדות, אין זה דיבור בנוגע לזולת, אלא בנוגע לעצמו.

וזהו הטעם לגודל ההשתדלות של רבותינו נשיאינו בענין הפצת היהדות[69] - דלכאורה: ידע איניש בנפשיה שצריך עדיין לפעול בנוגע לעצמו, ואם כן, מהו הצורך כל־כך למסור נפשו דוקא לילך ולנסוע למרחקים כדי לפעול עם הזולת? - כי, לאמיתתו של דבר, כאשר מתעסק עם הזולת, הרי הוא מתעסק עם עצמו; בהתעסקות עם עצמו נכללת גם ההשתדלות שהזולת יהיה כדבעי.

אלא, כדי שיתקבלו הדברים אצל הזולת - הרי זה דוקא על־ידי־זה שמדבר בדברים היוצאים מן הלב, ולא רק כדי לצאת ידי־חובתו [כמו ה"חכמה'לע" הידועה של ה"מלך זקן וכסיל"[70], שעל־פי דין החיוב ד"הוכח תוכיח"[71] הוא "עד נזיפה" (כדברי הגמרא במסכת ערכין[72]), ויכול לצאת ידי חובה בכך שיפגוש את הזולת ויאמר לו דברים חריפים ("אַ שאַרפן וואָרט"), והלה יזרוק אותו מעבר לדלת... - שהרי הכוונה היא (לא שפלוני יזרוק אותו מעבר לדלת, אלא) שיפעל על פלוני].

וכאמור, שאין זה ענין שפלוני יכול לומר שזהו ענינו האישי, או שהוא יכול לומר שביכלתו לדחות זאת לאחר זמן, לאחרי שיהיה שלם בעבודתו הוא - כיון שאינו יכול להיות שלם בעבודתו בשעה שיש ביכלתו לפעול על הזולת ולא פעל; זהו הספר־תורה שלו].

טו. אמנם, "כל האומר אין לו אלא תורה כו', אפילו תורה אין לו"[73], אלא צריך להיות לימוד המביא לידי מעשה[36].

והיכן יכול וצריך להיות ענין המעשה - הרי זה לא רק כשנמצא בבית־הכנסת ומתפלל שמונה־עשרה, ולא רק כשנמצא בישיבה ולומד תורה, אלא צריך לפעול גם בעניני העולם השייכים לששת ימי המעשה.

וכדי לפעול בעניני העולם - הרי זה דוקא כשיוצא לעולם מתוך "הנחה" שאם יהיה צורך במסירת נפש, ימסור נפשו; מה־שאין־כן אם יוצא לפעול בעולם בתנאי שהעולם ישמע ויציית אליו, ואם לאו, נעשה "ברוגז", ובורח בחזרה לבית־הכנסת ולישיבה - אזי לא יוכל לפעול בעולם.

וזהו גם הדיוק "ששת ימים תעבוד"[74], כפי שמפרש רבינו הזקן ב'תורה אור' פרשת ואלה המשפטים[75], שזהו מלשון "עורות עבודין", והיינו, שכשם שצריכים להתייגע באופן של עבודת פרך על עיבוד עור בהמה ("מ'הובלעוועט") כדי לעשותו ראוי למלבוש אדם, ועל־אחת־כמה־וכמה כדי לעשותו קלף לכתיבת ספר תורה, תפילין ומזוזות, הנה באופן כזה צריכה להיות ה"עבודה" בששת ימים, שית אלפי שנין דהוה עלמא[76].

---

67) יבמות סא, רע"א. וש"נ.
68) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות ח"מ ע' 52. וש"נ.
69) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 213.
70) קהלת ד, יג.
71) קדושים יט, יז.
72) טז, ב.
73) יבמות קט, ב.
74) יתרו כ, ט. ועוד.
75) עו, א. שם, ג.
76) ר"ה לא, א. וש"נ.

וכאשר צועק: איזה "סדר" זה?! מוטב לו לישב בבית־כנסת ובישיבה כל ימי חייו, ללא נסיונות כו' - אומרים לו: זהו רצונו של הקדוש־ברוך־הוא! הנשמה לא ירדה למטה בשביל לתקן את עצמה, אלא בשביל לתקן את הגוף ונפש הבהמית[64]; כל מה שאתה נמצא כאן - הרי זה כדי לתקן את העולם, שהעולם יהיה משכן לו יתברך.

אלא מאי - על זה אמרו רז"ל[77] "על כרחך אתה חי"; עליך לעשות זאת בתור "יהודי" - מתוך מסירת נפש!

וזהו תוכן תורת הבעל־שם־טוב הנ"ל בפירוש השם "יהודיים" בשתי יודי"ן (שמופיע במגילה מספר פעמים), שקאי על עשר הכחות של נפש האלקית ועשר הכחות של נפש הבהמית - שכאשר יוצא לעולם מתוך מסירות נפש על־פי התורה, אזי לא רק נפשו האלקית מקיימת את רצון ה', אלא גם עשר הכחות של נפש הבהמית מתנהגים כ"יהודי", ועד שפועל ש"רבים מעמי הארץ מתייהדים"[78], והיינו, שממלא את השליחות לפעול גם ב"עמי הארץ" ובעניני העולם.

טז. וממשיך כבוד־קדושת־מורי־וחמי אדמו"ר בשיחה הנ"ל[48], ששנת תק"ה היתה שנת העיבור, והבעל־שם־טוב אמר אז: עכשיו העולם הוא בעיבור.

- באותה שנה היתה נשמת רבינו הזקן בעיבור, שהרי רבינו הזקן נולד בח"י אלול שנת תק"ה, כך, שבפורים של אותה שנה היתה נשמת רבינו הזקן בעיבור, וזו היתה כוונת הבעל־שם־טוב - כפי שמפרש ומבאר רבינו נשיאנו, אף שהשומעים שלא הבינו ענינים נסתרים, למדו את הדברים כפשוטם - שכיון שזוהי שנת העיבור, אזי העולם הוא בעיבור.

ולכאורה: מהו קישור שני הענינים, ומה זה נוגע אלינו?

יז. ויובן בהקדם כללות ענין העיבור:

כיון שהנשמה היא חצובה מתחת כסא הכבוד[79], ואחר־כך צריכה לירד ולהתלבש בגוף בשר־ודם - נשאלת השאלה: כיצד יכול להיות כזה דילוג מן הקצה אל הקצה?

ומבואר בספרים[80], שבגלל זה ישנו ענין העיבור, והיינו, שאין זה באופן שכאשר הנשמה יורדת מלמעלה הנה מיד נולד למטה גוף יחד עם נשמה; ענין זה הוא רק באופן היוצא מן הכלל, וגם אז ישנו ענין העיבור למעלה, אבל בדרך כלל ישנו ענין של עיבור במשך שבעה חדשים או תשעה חדשים, ועד לעיבור של י"ב חדשים (כרבא תוספאה[81]), ופעולת העיבור היא - שבמשך הזמן מתפתח ציור הגוף מ"טיפה", לובן שבאב ואודם שבאם, לרמ"ח אברים ושס"ה גידים, וכמו כן בנוגע לנשמה, שבימי העיבור יורדת הנשמה ממעלתה הרוחנית כפי ש"נשמה שנתת בי טהורה היא"[82], ועוברת את כל סדר ההשתלשלות ד"בראתה" "יצרתה" ו"נפחתה בי", עד שבאה בגוף בשר־ודם בעת הלידה.

ומובן, שכשם שהנשמה צריכה לירד מלמעלה למטה כו' עד שתוכל להחיות גוף גשמי, כמו כן צריך הגוף להתכונן שיוכל לקבל חיות רוחנית מהנשמה, שהרי אפילו כפי שהנשמה היא לאחרי ימי העיבור הרי היא עדיין רוחנית בתכלית לגבי גשמיות הגוף.

וכדאיתא ברמ"א[83] בפירוש הלשון בברכות השחר: "מפליא לעשות" - "שמפליא לעשות במה ששומר רוח האדם בקרבו וקושר דבר רוחני בדבר גשמי", והיינו, שגם לאחרי העיבור, ולאחרי כמה שנות חיים בעולם הזה, הנה בכל יום ויום יש צורך בכח ד"מפליא לעשות" לקשר את הנשמה עם הגוף, ועל־אחת־כמה־וכמה קודם שישנו הכשר הגוף לקבל את הנשמה באופן פנימי.

---

77) אבות ספ"ד.
78) אסתר ח, יז.
79) זח"ג כט, ריש ע"ב. וראה הנסמן בנצו"ז לזח"א קיג, א.
80) ראה המשך תרס"ו ע' קנז ואילך. סה"מ תש"ח ע' 211 ואילך.
81) יבמות פ, ב. וראה רמ"א אה"ע ס"ד סי"ד ובפתחי תשובה. ע"ח שער כח פ"ב.
82) ברכת "אלקי נשמה" (ברכות ס, ב).
83) או"ח ס"ו סוס"א.

ומזה מובן, שכאשר היתה צריכה לירד לעולם נשמה חדשה - נשמתו של רבינו הזקן[84] - שהיתה לה שליחות להחדיר בעולם את הגילוי של פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בחכמה־בינה־ודעת (כפי שמבאר רבינו נשיאנו בכמה מקומות[85]), אזי הוצרך להיות ענין של עיבור, ובשתים: (א) העיבור של הנשמה, שצריכה להאיר ולהחיות את העולם על־ידי פנימיות התורה, באופן שיתקבל בפנימיות, על־ידי הבנה והשגה, (ב) העיבור של העולם (כפי שאמר אז הבעל־שם־טוב: עכשיו העולם הוא בעיבור), שצריך להתכונן להיות ראוי לקבל את פנימיות התורה באופן של הבנה והשגה בשכל אנושי.

יח. ומזה מובן גם בנוגע אלינו:

ובהקדם האמור לעיל (סעיף ז) בפירוש "והימים האלה נזכרים ונעשים", שכאשר יהודי יושב בפורים בפינה שלו ומזכיר עניני הפורים בכל לבו, "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"[86], אזי בכחו לפעול הענין ד"נעשים", כפי שמעיד האריז"ל שביכלתו להמשיך את כל הענינים שנמשכו בפורים הראשון.

ולכאורה אינו מובן: בידעו מעמדו ומצבו, הרי אפילו אם הענין ד"נזכרים" יהיה אצלו "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך" - האם יש ביכלתו להשתוות למרדכי היהודי ואסתר המלכה, יחד עם כל בני ישראל, שצמו "שלשת ימים לילה ויום"[87], ואספו כ"ב אלף תינוקות שצמו וצעקו, התפללו ולמדו[88], והפכו את העולם ("מ'האָט געקערט אַ וועלט"), ואז פעלו את כל עניני הפורים?!...

ואף־על־פי־כן אומרים, שגם בשנת תשכ"ה, בברוקלין, נותנים כחות לכל יהודי - מבלי לשאול אותו מה נעשה עמו בשעה הקודמת - שעל־ידי־זה שיזכיר את ימי הפורים כרצון התורה, ימשיך כל מה שאסתר ומרדכי וכל בני ישראל (על־ידי התענית במשך ג' ימים וכו' וכו') המשיכו אז!

והביאור בזה - שזהו החילוק בין מעמד ומצב שצריך לפתוח דרך בפעם הראשונה לבין מעמד ומצב שיש כבר דרך סלולה:

לאחרי שמרדכי ואסתר, ששים ריבוא מישראל וכ"ב אלף תינוקות, פעלו (על־ידי ג' תעניות וכו') שעל־ידי "קיימו וקבלו" מתוך מסירות־נפש, הנה "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" בעולם למטה - אזי פתחו את הדרך (על־דרך "פתח אליהו", כמבואר בארוכה בכמה מאמרים[89]) שתהיה דרך סלולה לכל בני ישראל, וכאשר נוסעים על דרך סלולה - אין צורך באותה יגיעה כו'; צריכים רק להתייצב על הדרך הנכונה ולנסוע בכיוון הנכון (לא בכיוון הפכי חס־ושלום).

ועל־דרך־זה בנוגע לשליחות של רבינו הזקן, נשמה חדשה, לגלות פנימיות התורה בעולם:

בתחילה היו על זה קטרוגים גזירות ומלחמות ומאסר וכו' (כמבואר ברשימות וזכרונות ומאמרים של רבינו נשיאנו); אבל לאחרי שרבינו הזקן פתח וסלל את הדרך על־ידי מסירת נפשו, הנה בגלל המסירות־נפש הלזו על תורת החסידות, פסקו בבית־דין של מעלה, אשר בכל ענין של תורה ומצוות (שיעסקו בו כדבעי) תהיה "יד החסידים על העליונה" (כמו שכתב רבינו נשיאנו באגרת הקודש הידועה[90]).

ולכאורה: כיצד יכול חסיד בימינו להשתוות למסירות נפש של רבינו הזקן אפילו בימות החול, ועל־אחת־כמה־וכמה למסירות נפש בשבתו בבית־האסורים במצב של סכנת נפשות בפועל?! - אלא שהחילוק הוא שעכשיו הרי זה לאחרי פתיחת הדרך, וכתורת הבעל־שם־טוב[91] בפירוש מאמר רז"ל[92] "כל העולם ניזון בשביל חנינא בני", "שביל הוא צנור, שפתח צנור ושביל השפע כו'", ואז הנה גם "כל העולם" יכול להיות "ניזון".

---

84) ראה סה"ש תש"ו ריש ע' 22. וש"נ.
85) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 88. ועוד.
86) ואתחנן ו, ה.
87) אסתר ד, טז.
88) אסת"ר ספ"ט.
89) ראה אמ"ב שער הק"ש פנ"ז (נה, א). סה"מ תרע"ח ע' רפג. תרפ"ח ע' קב. ועוד.
90) נדפסה בקיצורים והערות לתניא ע' קכג. ולאח"ז באג"ק שלו ח"ד ס"ע רסד ואילך.
91) כש"ט ס"ה.
92) ברכות יז, ב. וש"נ.

יט. ובנוגע אלינו:

ישנם הטוענים: מה תובעים ממנו לילך וללמוד חסידות עם פלוני, בה בשעה שלא השלים עבודתו בעצמו ("ער איז נאָך מיט זיך ניט פאַרטיג"), ומה גם שאפילו הוא, עם כל מעלותיו, אינו מוכן בשלימות ללמוד חסידות, ועל־אחת־כמה־וכמה פלוני, שהוא בריחוק הערך ממנו ואינו מגיע למעלתו, הרי בודאי שאין לו שייכות ללימוד החסידות!

ועל זה אומרים לו: טענה הנ"ל היתה נכונה אילו אתה היית הראשון שצריך לפתוח ("דורך קלאַפּן") את הדרך; אבל לאחרי שכבר עשו זאת בשבילך, וישנה דרך סלולה, ישרה וטובה, דרך המלך, מלכו של עולם - כפי שהתחיל מאז שכללות העולם היה בעיבור כדי שיוכל לקבל פנימיות התורה בהבנה והשגה, וגם ה'נשמה חדשה' מלמעלה היתה בעיבור כדי שתוכל לירד וליתן זאת לעולם - הנה מאז, צריך אמנם להיות גם אצלך ענין של "עיבור" במשך שעה קלה, ובלשון הידוע: "ניט[93] שפּרינגען מיט לאָפּטשעס אין סוכה", אלא להתכונן; מותר לך ליטול ידים, ואינך צריך "שפּאַרן[94] זיך מיט דיין גראָבקייט אין תורת החסידות"... אבל לאידך, פלוני אינו צריך להמתין עד שתהיה "צדיק" ותצליח להתמודד ("זיך איינקערן") עם היצר הרע שלך, ועד אז לא תמסור לו דבר־מה מספר חסידות, שולחן־ערוך, תורה שבכתב או תורה שבעל־פה; פלוני אינו מחוייב לסבול מהחומריות והגסות שלך!...

ומוסיפים לומר לו: גם אם אינך מבין זאת בשכל - אין זה משנה ("מאַכט ניט אויס"); הרי הנך "יהודי",

- (כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק:) כפי שפסקו בארץ ישראל בענין "מיהו יהודי"[95], שמי שנולד לאם יהודיה הוא יהודי; לא "ישראלי", אלא "יהודי" דוקא -

ובנוגע ל"יהודי" פוסקת הגמרא[50] ש"כל הכופר בעבודה־זרה נקרא יהודי", והרי ה"עבודה זרה" הכי גדולה היא - ש"נהיה ככל הגוים"[96], היינו, שרצונו שלא יכירו שהוא יהודי, אלא יחשבו שהוא "איוואַן", "מייקל" - גוי רחמנא־ליצלן, אבל האמת היא, שכיון שנולד לאם יהודיה, הנה הן אם רצונו בכך והן אם לאו, הרי הוא יהודי, ובמילא, הרי הוא בעצם "כופר בעבודה־זרה", ו"מודה בכל התורה כולה"[49], אלא, שיכול להיות שלשעה קלה "יצרו אנסו"[97], אבל בידו הברירה שלא לציית ל"מלך זקן וכסיל",

ואז - ילך לבטח דרכו, להמשיך את ה"אורה ושמחה וששון ויקר" של תורה ומצוות ב"אורה ושמחה וששון ויקר" שבעולם הזה הגשמי והחומרי, שיהיה עולם מואר ושמח.

* * *

כ. כאשר חז"ל רוצים לבאר את הענין דאחשורוש והמן - אומרים הם: "משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו. בעל חריץ אמר, מי יתן לי תל זה בדמים, בעל התל אמר, מי יתן לי חריץ זה בדמים. לימים נזדווגו זה אצל זה, אמר לו בעל חריץ לבעל התל, מכור לי תילך, אמר לו, טול אותה בחנם והלואי"[98].

ודוגמתו בנמשל: כאשר המן הציע לאחשורוש "עשרת אלפים ככר כסף"[99], "לשקול על גנזי המלך ביהודים לאבדם"[100], בדוגמת בעל החריץ שרוצה ליתן כסף עבור ה"תל" - אמר לו אחשורוש "הכסף נתון לך והעם לעשות בו כטוב בעיניך"[101], בדוגמת בעל התל שמוותר על הכסף, באמרו שרצונו להיפטר מה"תל".

---

93) = לא לקפוץ לתוך הסוכה עם נעלי־הבית הגסות...

94) = לדחוק את עצמך עם החומריות והגסות שלך בתורת החסידות.

95) ראה גם שיחת פורים תשי"ט סכ"ג (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ה ריש ע' 123). וש"נ.

96) ע"פ יחזקאל כה, ח.

97) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

98) מגילה יד, רע"א.

99) אסתר ג, ט.

100) שם ד, ז.

101) שם ג, יא.

ולכאורה צריך להבין:

א) הצורך במשל הוא - כאשר יש קושי בהבנת הדבר, ועל־ידי המשל מקבלים מבט פנימי ועמוק יותר בהבנת הדברים[102]. אבל בנדון דידן, כשמדובר אודות המן שרצה להרע לבני ישראל, ומצא את אחשורוש, מהסוג שלו, שהסכים לכך - הרי זה דבר המובן מאליו, כפי שראינו בזמנינו צוררי ישראל שהיו מוכנים לשלם "ביהודים לאבדם", וכן היה בזמן הגמרא, בזמן המשנה ובזמן התנ"ך, וכפי שאומרים בנוסח ההגדה: "לא אחד בלבד עמד עלינו לכלותינו, אלא שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו" - ולא בגלל שמשלמים להם עבור זה, אלא אדרבה: הם מרוצים מזה, וכל חיותם היא -"לכלותינו", היה לא תהיה, ואם כן, מהו הצורך לבאר זאת על־פי משל מ"שני בני אדם, לאחד היה לו תל .. ולאחד היה לו חריץ כו'", בה בשעה שהכל יודעים מה ביקש לבן הארמי, פרעה ובלעם, וכל צוררי ישראל בכל דור ודור?!

ב) משל שמופיע בתורה - הרי כיון שהתורה היא "תורת אמת", וב"אמת" לא שייך לומר שרק מחצה הוא אמת[103], והמחצה השני אינו אלא דברים טפלים, דברים בטלים או דברים של שקר, ואפילו לא שייך לומר שרובו אמת ומיעוטו שקר, שאז אין זה אמת לאמיתתו, כי־אם תערובות אמת ושקר [ולכן, כשרוצים לומר על חלום שאינו נבואת אמת, מסבירים, ש"אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים"[104], ולכן אי אפשר לקרותו בשם "אמת"] - צריך המשל להיות מתאים ומכוון לא רק בכללות הענין, ובנדון דידן, שאחד רוצה לשלם עבור דבר מסויים, וחבירו אומר לו שיטלהו בחנם כיון שרצונו להיפטר ממנו, אלא גם בפרטים שבו.

ולכאורה: בשלמא אחשורוש הוא בדוגמת "אחד (ש)היה לו תל בתוך שדהו" - הרי זה לפי שהיו לו קכ"ז מדינות ובהם היו כמה וכמה מבני ישראל, כן ירבו, שהיה מחשיב אותם ל"תל"; אבל, היכן מתבטא בנמשל שהמן הוא בדוגמת "אחד (ש)היה לו חריץ בתוך שדהו", ועל־ידי איבוד היהודים יתמלא החריץ ותהיה השדה ישרה?! ומה גם שבשביל ליישר שדה, יש צורך למלא את החריץ בדבר שיש בו מציאות, ואילו על־ידי איבוד מציאותם של בני ישראל ("אויס מציאות"), אי אפשר למלא חריץ?!

כא. ויובן בהקדם הביאור בכללות היחס של בני ישראל לאינם־יהודים על־פי תורה:

התורה מזהירה שגזילת הגוי או גניבת הגוי - אסורה[105], וכמו כן ישנו האיסור ד"לפני עור לא תתן מכשול"[106] (לא רק בנוגע לאיש ישראל, אלא גם בנוגע לאינו־יהודי[107]). ויתירה מזה: החיוב הוא לא רק בענינים ד"שב ואל תעשה", אלא יש גם חיוב על איש ישראל לעשות כל התלוי בו לעזור ולסייע לאינם־יהודים, להעמיד אותם על הדרך הנכונה שישמרו את המצוות שנצטוו בהם, ולא רק "מפני הכרע הדעת", אלא "מפני שצוה בהן הקדוש־ברוך־הוא בתורה"[108] (שעל־ידי־זה מקשרים אותם עם עצמותו יתברך), ועד כדי כך, שיכולים לכתוב "שולחן ערוך" שלם בנוגע לכל פרטי הענינים שבתורה בנוגע לאופן היחס של בני ישראל לעמי הארץ, כאשר יד ישראל תקיפה - כיצד להראות להם את הדרך בחיים באופן הראוי לשם חיים, אפילו חיים של אינו־יהודי.

וביחד עם זה אומרת התורה שצריכים לדעת ש"חסד לאומים חטאת"[109]: אתה מחוייב לעשות כל מה שביכלתך כדי לעזור לאינו־יהודי, אבל אם אתה חושב שתקבל ממנו "חסד", דע לך ש"חסד לאומים חטאת", ככל פרטי הענינים שנתבארו בזה במסכת בבא־בתרא[110].

ובלשון הכתוב[111]: "אשור לא יושיענו (לא נבקש עוד עזרת אדם, לא מאשור ולא ממצרים) על סוס

---

102) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"י (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 143).
103) ראה גם שיחת פורים תש"כ סכ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חכ"ז ע' 438).
104) ברכות נה, סע"א. הובא בפרש"י עה"ת וישב לז, יו"ד.
105) ראה שו"ע אדה"ז חו"מ ריש הל' גזלה וגנבה. וש"נ.
106) קדושים יט, יד.
107) ראה ע"ז ו, סע"א ואילך.
108) רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.
109) משלי יד, לד.
110) יו"ד, ב.
111) הושע יד, ד (ובפרש"י).

לא נרכב" (זו היא עזרת מצרים שהיו שולחים להם סוסים, כמו שאמרו לישעיהו[112] לא כי על סוס ננוס גו'), ולא זו בלבד שלא תבוא מהם ישועה, אלא אדרבה - כמו שכתוב בנוגע למצרים, שלהיותם "משענת קנה"[113] ("קנה רצוץ"[114]), כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו[115], אזי "בהשענם[116] עליך תשבר והעמדת להם כל מתנים" (מאחר שתשבר יצטרכו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם).

ולאידך - מצינו שירמיה אמר "ודרשו את שלום העיר גו' והתפללו בעדה כי בשלמה יהיה לכם שלום"[117], וכן צוה[118] לשלוח שלוחים לעשות שלום עם גוי - נבוכדנצר מלך בבל, וליתן לו המסים שדורש, וכו' וכו', והיינו, שאף־על־פי שרשעותו לא היתה פחותה ממלך אשור, וגם עליו נאמר הכלל "חסד לאומים חטאת" - הנה פרעה מלך מצרים יהיה "משענת קנה" (רצוץ), ואילו נבוכדנצר מלך בבל, צריכים לעשות עמו שלום, שלום שיבטיח את קיומו של בית המקדש ומלכותו של צדקיהו וכו' וכו'.

ועל־דרך שמצינו בזמן בית המקדש הראשון, כך היה גם בזמן בית המקדש השני, וכך היה גם במשך כל הדורות, באופן היחס של גדולי ישראל האמיתיים, שהקיום היהודי, הן של היחיד והן של הרבים, היה יקר להם - שמחד גיסא מצינו שהזהירו שלא לסמוך על "חסד לאומים חטאת", כיון שזוהי תקוות כזב ("אַ פאַלשע האָפענונג") שלא תצמח ממנה תועלת, והלואי שלא תזיק; וביחד עם זה מצינו שעסקו בהשתדלות לפעול על אינם־יהודים גם על־ידי תשלום ממון, ועד שבשביל זה הטילו מסים על בני ישראל, לא רק על עשירים, אלא גם על עניים ותלמידי חכמים, כדי שיהיה כסף לפעול על אינו־יהודי שיעזור לבני־ישראל, למרות ש"חסד לאומים חטאת", ואינם אלא "משענת קנה רצוץ".

כב. אך הענין הוא:

כיון שבני־ישראל נמצאים בין שבעים זאבים או שבעים אריות (כשתי הגירסאות[119]), והתורה אומרת ש"אין סומכין על הנס"[120], הרי זו הוראה ברורה שצריכים לחפש ולמצוא בין השבעים זאבים או אריות, כאלו שיכולים לפעול עליהם לעזור לבני־ישראל.

אבל, הכלל בזה הוא - כמו שכתוב בתהלים[121] "אם ה' לא ישמר עיר, שוא שקד שומר":

לכל לראש צריכים להבטיח ש"ה' ישמר עיר", ולאחרי כן, הנה כיון שאין סומכין על הנס, צריכה להיות "אחיזה" בדרך הטבע - לשכור שומר. וכדאיתא ב'ספרי' על הפסוק[122] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", "יכול יהא יושב ובטל, תלמוד־לומר בכל אשר תעשה", והיינו, שלכל לראש צריכים להבטיח שתהיה ברכת ה' מן המוכן, ולאחרי כן, כיון שענין זה צריך להיות בלבושי הטבע, יש צורך בענין של עשיה (כמבואר בארוכה ב'קונטרס ומעין'[123]);

מה־שאין־כן כאשר "שקד שומר" בלבד, ללא קשר ל"ה' ישמר עיר", או ששוכרים שומר כזה שפעולתו היא בדרך הפכית שמונעת ש"ה' ישמר עיר" - אזי גם מצד דרך הטבע (ללא התערבות מצד למעלה מהטבע) הנה "חסד לאומים חטאת", "משענת קנה רצוץ", הן כשמדובר אודות פרעה מלך מצרים והן כשמדובר אודות נבוכדנצר מלך בבל - קודם ששומעים את הנבואה שרצונו של הקדוש־ברוך־הוא שיעשו עמו שלום.

כאשר ישנה ההקדמה ד"ה' ישמר עיר" - אזי מתבטלת בעלותו של נבוכדנצר, שאינו אלא "כגרזן ביד החוצב בו"[124], והרי יש צורך במציאותו של הגרזן, כיון ש"אין סומכין על הנס"; מה־שאין־כן כאשר סומכים על החשבון שעל־פי טבע, שאשור ומצרים יש להם אנשי צבא יותר מנבוכדנצר מלך בבל,

---

112) ישעי' ל, טז.
113) יחזקאל כט, ו.
114) ישעי' מב, ג.
115) פרש"י יחזקאל שם.
116) יחזקאל שם, ז (ובפרש"י).
117) ירמי' כט, ז.
118) ראה שם כז, יב ואילך.
119) ראה תורת מנחם - התוועדויות חכ"ד ע' 72. וש"נ.
120) ראה פסחים סד, ב.
121) קכז, א.
122) פ' ראה טו, יח.
123) מאמר יז ואילך. מאמר כה פ"א.
124) ע"פ ישעי' יו"ד, טו.

ובמילא לא מתחשבים בדברי הנבואה של הנביא - הנה על־ידי הנהגה זו באים בסופו של דבר למעמד ומצב שמשליכים את הנביא אל הבור[125]!...

כג. אך לכאורה, כיצד אפשר לבחון זאת משחרב בית המקדש ופסקה הנבואה?

הנה הבחינה בזה היא - כפי שמצינו בענינים כיוצא בזה - כשרואים מה נעשה בסוף היום, אם ניתוסף אצלו בעניני תורה ומצוות, או להיפך.

ובנוגע לענינו - האם הקשר עם האינו־יהודי וההשתדלות אצלו קשורה עם התחזקות בבטחון בה', חיזוק הידיעה שהקדוש־ברוך־הוא מנהיג את כל העולם כולו בהשגחה פרטית, והחלשת הרעיון ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[126].

כאשר הקשרים וההשתדלות הם באופן שמתחזק הרעיון ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה", שלכן יכולים להוציא את הקדוש־ברוך־הוא מעבר השני של הדלת, ובמילא להסיר את המזוזה וכו', וכפי שאמר בר־כוכבא: "ריבוניה דעלמא לא תסעוד ולא תכסוף" (לא תעזרנו ולא תשחית אותנו, אלא הניח הכל אל הטבע)[127] - אזי יודעים שזוהי דרך שמונעת ש"ה' ישמר עיר";

מה־שאין־כן כאשר ההשתדלות אצל הגוי היא באופן שלפני שהולך לדבר עמו הרי הוא מתפלל ואומר קאַפּיטל תהלים, וכאשר מצליח בהשתדלות אצלו, אזי חש רגשי תודה להקדוש־ברוך־הוא ורוצה להביע זאת באמירת קאַפּיטל תהלים נוסף - לא מזמור של תפלה, אלא "מזמור לתודה" - על הצלחת ההשתדלות.

[ועל־דרך דברי הגמרא[128]: "השכים ונפל לו פסוק לתוך פיו הרי זו נבואה קטנה" (גם משחרב בית המקדש ופסקה נבואה), והיינו, שכאשר בתחילת היום נופל לו ענין של תורה, יש לו לקוות שביום זה יוליכנו הקדוש־ברוך־הוא בדרך הנכונה].

כד. וההסברה בזה:

לכאורה יש לבר־כוכבא טענה: לאחרי שבדק ובחן את גבורתם של חיילותיו (כמסופר בפרטיות אופני הבדיקה[127]), הגיע למסקנא, שגם בדרך הטבע, ללא עזר וסיוע מהקדוש־ברוך־הוא, יוכל להתמודד עם מלכות רומי הרשעה.

אך המענה על זה - שכל ענינים של חשבונות שייכים רק כשמדובר אודות עם שיש לו שייכות לטבע; אבל בני־ישראל - איזו שייכות יש להם לטבע, בהיותם "חלק אלקה ממעל ממש"[129], "בנים אתם לה' אלקיכם"[130]; כשם שהאב, הקדוש־ברוך־הוא, אינו שייך לטבע, כך גם הבנים אינם שייכים לטבע.

אבל עדיין טוען הצד שכנגד: אף שבני ישראל אינם שייכים לטבע, הרי בודאי אינם חלשים מהטבע (אדרבה: הם חזקים יותר מהטבע); ואם כן, אם על־פי דרך הטבע יכולים להתמודד עם בבל, בסיוע אשור ומצרים[131] - הרי על־אחת־כמה־וכמה כאשר נוסף על ענין הטבע ישנה גם המעלה ד"בנים אתם לה' אלקיכם"?!

אך הענין הוא - שהצרה מתחילה כאשר הילד ("בנים אתם") טוען שכבר הגדיל, ויש ביכלתו לצאת למלחמה לבדו, ללא צורך שאביו יעמוד לצדו...

וכפי שרואים מה שאירע ביציאת מצרים: למרות שיצאו שש מאות אלף יוצאי צבא, ומשה רבינו בראשם, ו"חמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים"[132], וכדאיתא בירושלמי[133] "מלמד שהיו מזוינים בחמשה (עשר) מיני זיין", כך, שלא היה להם מה להתפעל ולהתיירא מאיזה "עמלק" - הנה כאשר בני

125) ראה ירמי' לח, ו ואילך.
126) עקב ח, יז.
127) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה (ובקה"ע).
128) ברכות נה, סע"ב. נז, ריש ע"ב.
129) תניא רפ"ב.
130) פ' ראה יד, א.
131) ראה ירמי' לז, ז.
132) בשלח יג, יח.
133) שבת פ"ו ה"ד.

ישראל אמרו "היש ה' בקרבנו אם אין"[134], אזי מיד "ויבוא עמלק"[135], ואותו עמלק יחיד וקטנטן גרם צרות לששים ריבוא בני ישראל!

וכפי שרואים במלחמה בין שני צדדים - שכאשר המלחמה היא על־פי הבנה והשגה בשכל, אזי מנצח החזק את החלש; אבל כאשר אחד הצדדים לוחם ללא כללים, היינו, שאצלו הרי זה דבר שנוגע לכל מציאותו, ואצל השני הרי זה על־פי שכל בלבד, אזי יוכל החלש לנצח את החזק, שעם היותו חזק, הנה בעצלות ינהג, ואילו החלש נלחם בכל עצם נפשו לנצח במלחמה, בראותו בנצחון זה את כל מטרת חייו.

כה. מהי אמנם הסיבה לכך, שכל גוי - בלי יוצא מהכלל - אינו יכול לסבול יהודי, שלכן אינו יכול לעשות חסד ליהודי, כאמור, ש"חסד לאומים חטאת"?!

ובכן, סיבת הדבר היא - בגלל שאצל הגוים יש שני סוגים־מצבים:

א) "לאחד היה לו תל בתוך שדהו":

עצם העובדה שישנה מציאותו של יהודי בעולם היא אצלו כמו "תל בתוך שדהו". - לא מעניין אותו מהי מציאותו של ה"תל", אם יש לו תכונה מיוחדת, זהב או כסף, או שאינו אלא עפר, כי־אם שישנה מציאות דבר שתופס מקום, והיכן - בעולם שחושב שהוא שלו - "שדהו", וכיון שזוהי "שדהו" - מה עושה שם מציאותו של יהודי?!... ובלשון המדרש[136] בנוגע ליעקב ועשו, שעשו טוען ליעקב: מה אתה עושה בעולם הזה?!... - לא איכפת לו מברכות יצחק וכיוצא בזה; עצם מציאותו של היהודי נחשבת אצלו כמו "תל" בשדהו, ולא בגלל שה"תל" מפריע לנוחיות שלו, אלא אך ורק בגלל שזוהי "שדהו", ובה נמצא "תל" שהוא דבר זר.

ועל זה אין שום עצה: גם אם היהודי יוותר על כל עניניו ויתן לו את כל רכושו, ויהפך להיות לו "עבד כנעני" - הנה כל זמן שלא יתבטל ממציאותו, "ביהודים לאבדם", הנה עצם מציאותו של היהודי מנקרת את עיניו ("עס קריכט אין די אויגן") של הגוי!...

גם אם יהודי חושב שאם יסיר את התפילין רחמנא־ליצלן, יפתח את חנותו בשבת ויסגרנה ביום ראשון, ידבר בלשונו של הגוי, יתלבש ויתנהג כמותו, ויהנה מסעודתו של אותו רשע, אזי יהיה הגוי ידיד שלו - אין האמת כן; כל זמן שקיימת מציאותו של היהודי, לא יכול הגוי להיות רגוע!

ב) "ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו":

הגוי מרגיש שיש אצלו "חריץ" - חלל ריק. ובלשון חז"ל[137] בנוגע ל"הר סיני", "שירדה שנאה לאומות העולם עליו", "שלא קבלו בו תורה"; מאז שבני ישראל קיבלו את התורה, "תורת חיים", מרגיש הגוי שאצלו יש "חריץ" - חלל ריק.

אמנם היתה להם אפשרות לקבל את התורה, אלא שלא רצו בכך, כמאמר רז"ל[138] "החזירה הקדוש־ברוך־הוא על כל אומה ולשון ולא קבלוה", אבל אף־על־פי־כן, מה שאינם רוצים - הרי זה בנוגע להגבלות שבזה, ואילו הטוב שבזה - היו רוצים עכשיו.

וכיון שכן, הנה ללא 'נפקא מינה' מה שיהודי רק יעשה, כיון ש"ישראל הוא"[139] [וכאמור לעיל (סעיף י"ד) שלכל אחד מישראל יש אות בתורה, ועל ידה יש לו שייכות לכל הששים ריבוא אותיות שבתורה, ובכשרות של האות שלו תלויה הכשרות של הספר־תורה כולו], הנה כל גוי שפוגש בו, הרי הוא מרגיש שיש אצלו חלל ריק - "חריץ".

יש לו אמנם דרך למנוע את רגש הריקנות - על־ידי־זה שיתעלה למעמד ומצב נעלה יותר מכמו שהוא עתה, אבל הוא שולל מלכתחילה דרך זו, כיון שאין רצונו בכך; אין רצונו לקיים את הציווי "לא תרצח".

---

134) בשלח יז, ז.
135) שם, ח.
136) ראה יל"ש (רמז קיא) ופרש"י תולדות כה, כב. סדר אליהו זוטא פי"ט. תנחומא תרומה ט (ותנחומא באבער שם ז).
137) שבת פט, סע"א ובפרש"י.
138) ע"ז ב, סע"ב.
139) סנהדרין מד, רע"א.

ויש לו גם טעם על־פי שכל: רצונו לשמוע בקול אביו - כיבוד אב - שהרי יצחק אמר לו "על חרבך תחיה"[140], ולכן אינו יכול לקבל את הציווי "לא תרצח". - וכבר היה לעולמים בשעת מתן תורה, כמסופר במדרשי חז"ל[141] שכאשר פנו לבני עשו ובני ישמעאל ונתנו להם אפשרות לקבל את התורה, שאלו, מה כתוב בה, הנה "לא תרצח" - לא רוצה זה לקבל, "לא תנאף" - לא רוצה השני לקבל, ו"לא תגנוב" - לא רוצה השלישי לקבל.

ובכן, יש לו דרך אחרת למנוע את רגש הריקנות: "גם[142] לי גם לך לא יהיה"! כל המושג של "חריץ", חלל ריק, שייך רק כאשר ישנו מישהו שיש לו דבר חיובי, ואילו אצלו חסר הדבר; אבל כאשר יאבדו היהודים, "ביהודים לאבדם", ובמילא תתבטל המציאות של ענין התורה בעולם, כיון שהתורה תחזור למקומה [על־דרך שאירע בשבירת הלוחות (כאשר בני ישראל לא היו ראויים לתורה), שאף שנשארו הלוחות, הנה האותיות פרחו ועלו למעלה[143]], והעולם ישאר ללא תורה רחמנא־ליצלן - אזי לא יחסר לו מאומה, כיון שאף אחד אין לו דבר מיוחד!

ושני ענינים־סוגים הנ"ל ("לאחד היה לו תל בתוך שדהו ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו") שייכים זה לזה - כי הסיבה לכך שמציאותו של יהודי נחשבת בעיני הגוי כ"תל בתוך שדהו", היא בגלל שמרגיש שאצלו יש חלל ריק - "חריץ בתוך שדהו".

ובאמת הרי זה ענין אחד: מצד הגוף - צועק הגוי שאינו יכול לסבול מציאות הגוף של היהודי, כיון שזהו "תל בתוך שדהו"; ומצד הנשמה, שהיא "חלק אלקה ממעל ממש", ולכן, "וירד ה' על הר סיני .. וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר"[144], עד סוף כל הדורות - נעשה אצלו חלל ריק, "חריץ".

כו. וזהו תוכן דברי הגמרא - "משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו וכו'":

כאשר רוצים להתבונן ולהבין פרשת הדברים דאחשורוש והמן, יכולים לחשוב, שכל זה אירע בגלל שהמן הרשע נתקנא במרדכי, ולכן רצה לשחד ("אונטערקויפן") את אחשורוש ב"עשרת אלפים ככר כסף", וכיון שאחשורוש "מלך טיפש היה"[145], הסכים לכך, מפני שלא הבין מעצמו (מה שאסתר הסבירה לו אחר־כך) ש"אין הצר שוה בנזק המלך"[146];

אבל אילו אחשורוש היה חכם, או אם מישהו אחר היה מציע לאחשורוש סכום גדול יותר, לא עשרת אלפים אלא אחד עשר אלף; וכן בנוגע להמן - אילו לא היה רשע כל־כך, או אם מישהו היה משכר אותו יום אחד לפני זה, כדי שלא יקח ללב ש"מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה"[147]; וכן בנוגע למרדכי, אילו לא היה מרגיז את המן (כהדעה בגמרא[148]: "כנסת ישראל אמרה לאידך גיסא (איש יהודי ואיש ימיני גרמו לי הצער הזה), ראו מה עשה לי יהודי .. דלא קטליה דוד לשמעי דאתיליד מיניה מרדכי דמיקני ביה המן") - אזי לא היתה באה כל הגזירה.

ובכן: הגמרא שוללת סברא זו, ואומרת שזוהי טעות; המאורעות הנ"ל הם הלבושים בטבע, אבל כשרוצים לדעת אמיתית הענין - הנה "משל דאחשורוש והמן למה הדבר דומה, לשני בני אדם, לאחד היה לו תל בתוך שדהו, ולאחד היה לו חריץ בתוך שדהו":

אחשורוש - "היה לו תל בתוך שדהו", שזוהי המציאות של בני ישראל שהיו במדינות שתחת מלכותו, שעצם מציאותם לא נתנה לו מנוח.

והמן - "היה לו חריץ בתוך שדהו"; המן ידע שבני ישראל הם "עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים .. (ש)דתיהם שונות מכל עם"[149], כיון שקיבלו בהר סיני תורה נצחית מה' אחד שהוא נצחי, ואילו אצלו

140) תולדות כז, מ.
141) ראה ספרי ברכה לג, ב. זח"ג קצב, ב.
142) לשון הכתוב - מלכים־א ג, כו.
143) אבות דר"נ פ"ב, ג בסופו.
144) יתרו יט, כ. כ, א.
145) מגילה יב, א.
146) אסתר ז, ד ובפרש"י.
147) שם ג, ב.
148) שם, סע"ב ואילך (ובפרש"י).
149) שם, ח.

אין כל ענינים אלו, ולאחרי שיעברו אלף שנים - לא יזכר ולא יפקד, כך שאצלו יש חלל ריק, "חריץ".

ולכן אמר, "למלך אין שוה להניחם"[149]: מה אתה צריך שתהיה מציאות כזו שתמיד תטריד אותך ("עס וועט דיר אַלעמאָל באַדערן"), ואני תמיד ארגיש ריקנות בגלל שיש מישהו שהוא במעמד ומצב שונה ממני לגמרי.

יש לנו כאן "עסק" - אומרת הגמרא - עם "בעל התל" ו"בעל החריץ", "בעל" דייקא, שכל אחד מהם מרגיש את עצמו לבעל־הבית: "בעל התל" אינו מקבל את עובדת מציאותם של בני ישראל בעולם כדרכו של עולם, אלא חושב שהוא בעל־הבית ("ער איז דער גאַנצער בעל־הבית"), ומי שמבלבל ומפריע לבעלותו הוא ה"תל"; וכמו כן "בעל החריץ" אינו חושב שיש כאן איזו אשמה שלו ("ער איז אין עפּעס שולדיק"); הוא "בעל הבית", ואף־על־פי־כן, יש אצלו "חריץ", ועליו למצוא עצה לדבר; וכיון שאין רצונו לקבל על עצמו הציווי "לא תרצח" ו"לא תגנוב" - יש לו עצה קלה יותר: "ביהודים לאבדם".

כז. אמנם, כיון שאחשורוש והמן הם כמו "בעל התל" ו"בעל החריץ" - מה היא איפוא העצה לזה[150]?

ללכת אל אחשורוש ולהשתדל לפעול עליו שיבטל את הגזירה - הרי זה עתה נתבאר המשל ד"בעל התל" בנוגע לאחשרוש, שהוא בעצמו רוצה להיפטר לבני ישראל, ואם כן, מה תועיל ההשתדלות אצל אחשורוש?!

ובכן:

ביטול הגזירה היה על־ידי־זה שמרדכי גזר תענית, וקיבץ כ"ב אלף תינוקות של בית רבן שלמדו תורה והתפללו, "עד שעלתה שועתם למרום ושמע הקדוש־ברוך־הוא קול בכייתם .. קול גדול .. כגדיים וטלאים .. באותה שעה נטל הקדוש־ברוך־הוא אותן אגרות שגזר עליהם שהיו חתומות בחותם של טיט וקרעם כו'" (כמסופר במדרש[88]);

ונוסף לזה, כיון שיש צורך בפעולה בדרך הטבע, "בכל אשר תעשה" - הוצרכה אסתר ללבוש מלכות ולילך לדבר עם אחשורוש ("בעל התל"), ולערוך משתה, שעל־ידי־זה "קנאתו במלך קנאתו בשרים"[151], ועד שבטלה הגזירה גם בדרך הטבע.

כח. וענין זה מודגש באופן ההנהגה של אסתר[152]:

לכאורה: כאשר אסתר צריכה לשאת חן וחסד בעיני אחשורוש, כך שלמרות ש"אני לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלושים יום"[153], יושיט לה המלך את שרביט הזהב - הנה לכל־לראש היתה צריכה ללכת ל"מכון יופי" ("ביוטי פּאַרלער"), להתלבש ולהתייפות, ולעשות כל מה שצריך כדי לשאת חן וחסד, שהרי "אין סומכין על הנס".

ומה עשתה אסתר? - שלחה לקרוא לרב זקן... ואמרה לו:

כיון שצריך לעשות פעולה "בדרך הטבע" - הנה "לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי .. שלשת ימים"[87]; לא די שאתה תצום לבדך - זה לא "קונץ"... אלא כל היהודים, מראשם ועד סופם, גם הילדים,

ו"גם אני" - שצריכה אני לשאת חן וחסד לפני אחשורוש - הנה לזה אדאג סמוך לכניסתי אל המלך, אבל התחלת הפעולה בזה היא - "גם אני ונערותי אצום כן"[87],

"ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת"[87] - כך הולכת אני מתוך מסירות נפש, ולכן יודעת אני שאצליח; וגם אם לאו - אין זה נוגע, כי יהודי צריך לעשות מה שמוטל עליו על־פי תורה, וההצלחה תלויה בברכת ה'.

---

150) כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת־שחוק: לשכר את הגוי ("אים אָנטרינקען") - הנה סוכ"ס ימצא גוי אחר במקומו; ומה גם שבהיותו שיכור ("שיכור'ער־הייט") יוכל לעשות אותו דבר, וכפי שאירע ב"פוגרומים" רח"ל, שבהם נטלו חלק לא רק גוים שאינם שיכורים ("ניכטערע"), אלא גם גוים שיכורים...

151) מגילה טו, ב.

152) ראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"ה (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 138). וש"נ.

153) אסתר ד, יא.

וזוהי ה"בחינה" בנוגע להליכת אסתר אל המלך - אם היא עושה זאת בגלל שסומכת על "כחי ועוצם ידי", או בגלל ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה"[154]: כאשר ההכנה להליכה אל המלך היא באופן ש"גם אני ונערותי אצום כן" - אזי יודעים ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה", ואז מצליחה לעשות את הכלי - "בכל אשר תעשה" - שבו תשרה ברכת ה', "וברכך ה' אלקיך".

כט. ועל זה אומרת הגמרא[43], "שלחה להם אסתר לחכמים, קבעוני לדורות, שלחו לה, קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות, שלחה להם, כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס", והוסיפה לבקש, "כתבוני לדורות":

טענת אסתר היא - שאין זה מאורע שקרה פעם אחת ("ויהי בימי אחשורוש"), אלא זהו ענין שנוגע לדורות, כי "בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו", וצריכים לידע ש"הקדוש־ברוך־הוא מצילנו מידם", "וברכך ה' אלקיך", וביחד עם זה, יש צורך בפעולה בדרך הטבע, "בכל אשר תעשה", שלכן צריך לשלוח את אסתר לדבר עם אחשורוש, ולערוך משתה ולהזמין את המן וכו' וכו'.

אבל חכמי ישראל מתייראים ושולחים לה - "קנאה את מעוררת עלינו לבין האומות": הן אמת ש"חסד לאומים חטאת", וכאשר פוגשים אינו־יהודי הרי הוא "בעל התל" או "בעל החריץ", אבל אף־על־פי־כן, למה צריך להרגיז את הגוי ולומר לו: הנך שונא ישראל?!...

ועל זה משיבה אסתר, "כבר כתובה אני על דברי הימים למלכי מדי ופרס": אל תדמו בנפשכם שאם לא תאמרו להם דברים אלו, אזי לא ישנאו יהודים; אין זה חידוש אצלם, הם יודעים זאת, כיון שהדברים כתובים בדברי ימי מלכי כל המדינות, ויהיו נקראים בספר הזכרונות[155], כך שאצל אומות העולם לא ישתנה דבר; אלא מאי, יש יהודים שרוצים לרמות את עצמם, ולכן "כתבוני לדורות", כדי שלכל־הפחות ידעו גם הם ש"חסד לאומים חטאת", ואז ידעו באיזה דרך עליהם להתנהג - שלכל לראש צריכים להבטיח ש"ה' ישמר עיר", ולאחרי כן שוכרים שומר, ואז "שקד שומר" ויצליח בשמירת העיר.

וזהו שמבקשת אסתר "כתבוני לדורות" - לא רק כללות הענין, אלא גם את כל הפרטים, כדברי המשנה[156] "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו .. כולה":

העובדה שאסתר ביקשה ממרדכי: "לך כנוס את כל היהודים וצומו עלי גו'" - אינה דבר חידוש, כפסק־דין הרמב"ם[157] (על יסוד מה שכתוב בחומש ובתנ"ך) שבעת צרה רחמנא־ליצלן גוזרים תענית על הציבור; החידוש הוא - שמרדכי צוה לאסתר "לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה"[158]!

לכאורה היתה אסתר יכולה לטעון למרדכי: בהיותך ראש הסנהדרין[152], עליך לכנס את כל בני ישראל ולזעוק על רוע הגזירה, לומר תהלים, להתענות ג' ימים, ואז תתבטל הגזירה, "און אַ גוטן טאָג"; אבל בשביל מה יש לעשות בדרך הטבע?!

ואף־על־פי־כן, כיון שמרדכי אמר שצריכים לעשות פעולה בדרך הטבע, עם היותה פעולה הכרוכה עם סכנת נפשות - לא שואלת אסתר קושיות; כאשר ישנו פסק־דין של סנהדרין - לא שואלים קושיות על פסק־דין של תורה, אף־על־פי שה'פסק דין' הוא שצריכים לפעול על־פי שכל!

וזוהי בקשת אסתר "כתבוני לדורות" (לאחרי ההקדמה שאין להתיירא לספר את האמת בחוץ, כיון ש"כבר כתובה אני כו'", והיחידים שעדיין צריכים לשכנע אותם ("איינקנעלן") להכיר את המצב האמיתי הם - היהודים):

בכל שנה ושנה תקראו עוד הפעם את המגילה, ותלמדו עוד הפעם את דברי חז"ל "משל דאחשורוש והמן, למה הדבר דומה כו'",

154) שם ב, כ.
155) שם, א.
156) שם יט, א.
157) ריש הל' תעניות.
158) שם ד, ח.

- משל שמבאר את כללות הענין דאחשורוש והמן באופן שונה לגמרי מן הקצה אל הקצה, כך שאין זה סתם סיפור יפה ("אַ שיינע מעשה"), שלאחרי קריאתו מסיימים באמירת "שושנת יעקב", מתוך שירה וריקוד וכו', אלא זוהי הוראה כללית על כל הדורות כולם -

שתוכנו: שמעו יהודים! בכל דור ודור ישנו "בעל התל" ו"בעל החריץ", כך שאי־אפשר לסמוך על גויים; "אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"[159], ואבינו שבשמים אומר, שלאחרי ש"ברכך ה' אלקיך" - כאשר מציתים לדברי הרב, סנהדרין, מרדכי, וגם אלו שצריכים לפעול בדרך הטבע, הנה התחלת פעולתם היא באופן ש"גם אני ונערותי אצום כן" - הנני מצוה עליכם על העשיה בדרך הטבע, לדבר עם אחשורוש וכו', ואז הנכם יכולים להיות בטוחים ש"ונהפוך הוא"[26], ו"ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[28].

* * *

ל. יש עוד לימוד ממגילת אסתר ("כתבוני לדורות"), שעל־ידו מתורצת קושיא בכללות השקפת התורה, יהודים ויהדות, על העולם:

גם ללא הענין ד"חסד לאומים חטאת" - הרי כיון שבני ישראל הם "המעט מכל העמים"[160], ועל־דרך־זה בין בני־ישראל גופא, הרי לעת־עתה, אלו שמתנהגים כרצון מרדכי ואסתר אינם רוב המכריע, נשאלת הקושיא: איך יתכן שמסתובב עולם גדול כזה בשביל קבוצה קטנה ("אַ קליינע הייפעלע") של יהודים שמתנהגים כרצון מרדכי ואסתר?!

משל למה הדבר דומה - לניהול בית־חרושת עצום, שיש בו ריבוי מכונות, והוצאות רבות כו', בשביל להפיק ממנו דבר קטן, שאפילו בנוגע לבשר־ודם שיכול לטעות, אין מקום שישקיע אלף אלפים דינרי זהב, בשביל לקבל חפץ ששוה דינר זהב, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע להקדוש־ברוך־הוא שהוא שלם בכל מעשיו, הרי בודאי שמוכרחת להיות הבנה והסברה בניהול עולם גדול כזה בשביל "אתם המעט מכל העמים" שחיים על־פי תורה ומצוות.

לא. ויובן בהקדים הביאור בנוגע לשני ענינים תמוהים שמצינו בנוגע למגילת אסתר:

בנוגע לקריאת המגילה - "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו" - יש כמה דעות[156]: "רבי שמעון בן יוחאי אומר מבלילה[155] ההוא", כיון ששם מתחיל "תוקפו של נס" - התחלת ביטול הגזירה; "רבי יוסי אומר מאחר[161] הדברים האלה", "תוקפו של המן" - התחלת הצרות; "רבי יהודה אומר מאיש[162] יהודי", "תוקפו של מרדכי" - כיצד הכין הקדוש־ברוך־הוא את הגאולה; ו"רבי מאיר אומר כולה" (מ"ויהי בימי אחשורוש"), וכן היא ההלכה[163].

ולכאורה אינו מובן:

כדי לידע שהיתה צרה גדולה, ואחר־כך "הפרת את עצתו וקלקלת את מחשבתו"[164] - די להתחיל מ"בלילה ההוא", ולכל היותר - מ"אחר הדברים האלה גידל המלך אחשורוש את המן גו'", ואם רוצים לידע גם היחוס של מרדכי - יכולים להתחיל מ"איש יהודי היה בשושן הבירה גו'"; אבל מה נוגע כל אריכות הסיפור ד"ויהי בימי אחשורוש" בכל פרטיו - בה בשעה שנוגעת רק מסקנת הדברים, שהיתה גזירה "ביהודים לאבדם", ואחר־כך "ונהפוך הוא", ואף־על־פי־כן נקבע שכדי לקיים מצות קריאת המגילה יש לקרותה "כולה"?!

ומה גם שהדין שצריך לקרותה כולה, כדעת רבי מאיר, הוא היפך כללי הש"ס[165] - שהרי רבי יהודה ורבי יוסי חולקים על רבי מאיר, וסוברים שדי להתחיל מ"איש יהודי" או מ"אחר הדברים האלה", ובכל

159) ע"פ לשון חז"ל - סוטה בסופה (וגירסת הע"י).
160) ואתחנן ז, ז. וראה גם שיחת פורים דאשתקד ס"ז (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ע' 141). וש"נ.
161) אסתר ג, א.
162) שם ב, ה.
163) רמב"ם הל' מגילה פ"א ה"ג. טושו"ע או"ח סתר"צ ס"ג.
164) נוסח "ועל הניסים" דפורים.
165) ראה גם ספר מתת אלקים למגילה שם.

מקום ישנו הכלל שרבי מאיר ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה, רבי מאיר ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי[166]; ואילו כאן - הלכה כרבי מאיר!

לב. ואם לא די בפלא הגדול שצריכים לקרוא את המגילה כולה, מ"ויהי בימי אחשורוש", בה בשעה שנוגעת רק המסקנא שהיתה גזירה "ביהודים לאבדם", ואחר־כך "ונהפוך הוא" - מוסיפים רבותינו זכרונם־לברכה[167] עוד דבר - "כל ספרי הנביאים עתידין ליבטל לימות המשיח, חוץ ממגילת אסתר והלכות":

בביאת המשיח, שאז יקויים היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו גו'"[168], ו"אשפוך את רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם"[169] - הנה כיון שענין הנבואה לא יהיה דבר יקר, שהרי גם בניכם ובנותיכם יקבלו נבואה מלמעלה, אזי ייבטלו כל הנביאים, והיינו[170], שלא תהיה חשיבות ותפיסת מקום לענין הנבואה, כיון שכל ילד יהודי יהיה נביא; אבל מגילת אסתר והלכות לא ייבטלו.

ולכאורה: בשלמא הלכות לא ייבטלו - כיון שיצטרכו לידע כיצד להתנהג; אבל מהי הסיבה שמכל הנבואות וכל כתבי הקודש הנה דוקא מגילת אסתר לא תיבטל, ועל־פי האמור - תישאר במלוא חשיבותה?!

במה גדולה חשיבותה של מגילת אסתר יותר מכל ספרי הנביאים, שלעתיד־לבוא לא תהיה להם חשיבות, כיון ש"אשפוך רוחי על כל בשר ונבאו בניכם ובנותיכם", ודוקא מגילת אסתר - ששמו של הקדוש־ברוך־הוא לא נזכר בה אפילו פעם אחת, כי־אם בראשי־תיבות וסופי־תיבות[171], ולעומת זאת, הסיפור אודות גוים מופיע בכל הפרטים - לא תיבטל חשיבותה אפילו בימות המשיח, ובזה גופא - לא רק מ"בלילה ההוא", אלא גם מ"ויהי בימי אחשורוש"?!

ועל־כן צריך לומר, שיש ענין במגילת אסתר שהוא נעלה יותר מכל ספרי הנביאים, ומכל שאר חלקי התורה, שלכן, הנה גם בימות המשיח יהיה זה חידוש גדול.

לג. ובכן, החידוש במגילת אסתר מודגש בדברי המשנה שצריכים לקרותה "כולה", מ"ויהי בימי אחשורוש":

הסיפור ד"ויהי בימי אחשורוש .. המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה", "בשנת שלש למלכו עשה משתה וגו'", והמשך הסיפור עם ושתי כו' - הרי זה סיפור בפני עצמו, אשר בשעת מעשה לא הבין אף אחד שיש לו שייכות לבני ישראל; בנוגע לבני ישראל אירע סיפור בפני עצמו - שנגזרה גזירה עליהם, והם התענו כו', ועשו גם פעולות בדרך הטבע, וביטלו הגזירה.

אבל, זהו רק לפני שנכתבו הדברים במגילת אסתר; ואילו מגילת אסתר מגלה - שבגלל זה גופא הנהיג הקדוש־ברוך־הוא את העולם וסיבב את הדברים באופן שכמה שנים מקודם לכן ימלוך אחשורוש על קכ"ז מדינות, ולאחרי שלש שנים מצווים עליו לערוך משתה, ומסבבים את הדברים באופן שושתי לא תרצה לבוא וכו'.

כלומר: מגלים לנו - בין אם מבינים זאת ובין אם לאו - שכדי שיוכל להיות "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם", הוצרכה להיות ההתחלה ד"ויהי בימי אחשורוש .. המולך מהודו ועד כוש", ואילו אחשורוש לא היה "המולך מהודו ועד כוש", לא היה יכול להיות "ונהפוך הוא".

ולכאורה: כאשר מדובר אודות "עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים" - צריך הקדוש־ברוך־הוא להטריח את מלאכי השרת, את כל סדר ההשתלשלות וכל סדרי הטבע, לעשות את אחשורוש "מושל

166) עירובין מו, ב. וש"נ.
167) ירושלמי מגילה פ"א ה"ה. רמב"ם שם ספ"ב.
168) ישעי' מ, ה.
169) יואל ג, א.
170) בענין זה נזכרו דברי הרשב"א (ראה שו"ת הרשב"א ח"א סצ"ג) - הובא ונת' בשו"ת הרדב"ז ח"ב סתרס"ו. וראה גם אלשיך (משאת משה) למג"א ט, כח (הובא בלקו"ש חכ"ו ע' 22 הערה 33).
171) ראה פע"ח שער הפורים פ"ו.

בכיפה"[172], שבשביל זה צריך לסובב גלגל שלם במשך כמה וכמה שנים, שכרוך גם עם מלחמות - לפני כן עם בבל, ולאחרי כן עם כורש וכו' וכו'; לכאורה היה אפשר לסדר זאת בדרך פשוטה יותר?!

ובכן, אף שאין זה דבר המובן, והוא פלא גדול - הרי הדין הוא: "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו .. כולה", והיינו, שהענין של פורים מתחיל ב"ויהי בימי אחשורוש .. המולך מהודו ועד כוש", אף שהמאורע עצמו אירע כמה וכמה שנים לאחרי זה, בשושן הבירה.

וזהו החידוש של מגילת אסתר - שקריאת המגילה אינה מתחילה ב"ונהפוך הוא"; אי אפשר לבוא ל"ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" אלא־אם־כן קורין את המגילה כולה; כאשר אחשורוש הוא "המולך מהודו ועד כוש", אזי באים סוף כל סוף ל"ונהפוך הוא". - אתה אולי חושב שהנך יכול לעשות יותר טוב בענינים שלך, אבל הקדוש־ברוך־הוא יודע את יצירתו, ומודיע ומעיד - כפי שכותב במגילת אסתר - שכדי לבוא ל"תקפו של נס", הרי זה כשקורין את המגילה "כולה", מתחילתה.

לד. ועל זה אומרת אסתר "כתבוני לדורות":

לימוד הנ"ל הוא לא רק בנוגע לימי הפורים, אלא גם לדורות, שבכל דור שואל יהודי שאלה זו:

למרות שישנו עולם גדול, אומרים לו ליהודי שעליו ללכת נגד העולם, ואומרים לו: המציאות שלך אינה כדי להכעיס... אדרבה: המציאות שלך היא המציאות העיקרית, ועליך מתקיים העולם - "בראשית", "בשביל ישראל שנקראו ראשית", וישראל גופא - "בשביל התורה שנקראת ראשית"[173].

הרמב"ם בהקדמתו לפירוש המשניות[174] מאריך אמנם בביאור מאמר רז"ל[175] "כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה", שפירושו, "להסיר עצבונו ושממון יחידותו", "מפני שהאדם חסר מאד, ויצטרך לדברים רבים, והיה נצרך ללמוד החרישה והקצירה, ולדוש ולטחון ולאפות .. וכך יהיה צריך ללמוד הטויה והאריגה וכו', ומתי יהיה מוצא פנאי ללמוד ולקנות חכמה, על כן נמצאו שאר בני אדם, לתקן אלו המעשים, הצריכים אליהם במדינה, כדי שימצא החכם צרכו מזומן כו'"; אבל, זוהי רק דוגמא שמצינו כן בעולם, אך עדיין אין זה ביאור בשכל - דלכאורה, אין לזה מקום בשכל, שיסובבו עולם שלם כדי שימצא חלק קטן (אחד מאלף כו') בכמות שיעסוק בתורה!

וכמו כן שואל בנוגע לעצמו:

הוא מחשב את מספר השעות שביום, ומחשב את סדר היום - כמה וכמה שעות מיועדות לשינה, כמה וכמה שעות לאכילה ושתיה ועניני בריאות, וכן בנוגע להעסק בעניני העולם,

- ולא ברשיעי עסקינן[176], מדובר אודות יהודי שמתנהג על־פי שולחן־ערוך, בהתאם למה שכתוב[122] "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" - "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך"[177], וכמאמר רז"ל[178] "הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן, כרבי שמעון בר יוחאי ולא עלתה בידן" -

ובפרט כאשר מוסיף ומחשב גם את ימי הילדות, קודם שנתחייב במצוות - נמצא שמיעוט זמן בלבד מוקדש לעניני תורה ומצוות, ואילו רוב הזמן מנוצל עבור ענינים טפלים.

ועל זה שואל: למה הוא צריך לקרוא את המגילה מתחילתה - מוטב שיתחיל מ"ונהפוך הוא"; מוטב שהקדוש־ברוך־הוא יברא אותו בתור בר־מצוה, יפטור אותו מאכילה ושתיה ושינה ועסק במסחר, ויתן לו אפשרות - אם רק ירצה בכך - ללמוד תורה ולקיים מצוות, ללא צורך בהתעסקות אחרת על־פי תורה?!

והמענה על זה - על־ידי הקדוש־ברוך־הוא, שברא יהודי באופן של נשמה בגוף דוקא! - קודם ירידת הנשמה למטה היה אמנם הסדר באופן שהעסק אינו אלא בעבודת הבורא, כמו שכתוב[179] "חי ה' .. אשר

---

172) מגילה יא, א.
173) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית. ובכ"מ.
174) ד"ה אח"כ ראה להסתפק.
175) ברכות ו, ב. וש"נ.
176) ראה יומא ו, א. וש"נ.
177) עקב יא, יד.
178) ברכות לה, ב.
179) מלכים־א יז, א. ועוד.

עמדתי לפניו", "ואין עמידה אלא תפלה"[175], וכן הוא הסדר עתה אצל מלאכים, אבל "לא ניתנה תורה למלאכי השרת"[180], והעולם לא נברא בשביל מלאכי השרת, אלא "בשביל ישראל", באופן שהנשמה תהיה למטה דוקא.

וכאשר יהודי שואל: מהי שייכותו ל"ויהי בימי אחשורוש"? השייכות שלו היא עם "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר"[28], "אורה זו תורה, שמחה זה יום־טוב, ששון זו מילה, ויקר אלו תפילין"[45], ולמה גוררים אותו שתהיה לו שייכות ל"ויהי בימי אחשורוש"? - אומרים לו: "מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו .. כולה", ורק אז יכולים להגיע ל"ונהפוך הוא".

לה. וענין זה נוגע גם לימות המשיח:

אפילו בימות המשיח, כאשר "אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד"[181] - לא יהיה מעמד ומצב שתישאר רק המציאות של בני ישראל, תורה והקדוש־ברוך־הוא, אלא גם אז יהיו בני ישראל "המעט מכל העמים", ו"עמדו זרים ורעו צאנכם"[182].

בימות המשיח יהיה ענין הקרבנות, כך שיצטרכו להיות בעלי־חיים, ובמילא תצטרך להיות גם המציאות של צומח - כדי ש"אריה כבקר יאכל תבן"[183], ותהיה אז גם המציאות של חרישה וזריעה - "בוא יבוא ברנה נושא אלומותיו"[184], וכל שאר המלאכות, הקשורות עם סוג הדומם.

ולכאורה אינו מובן:

סוף־כל־סוף הגיע הזמן ("מ'האָט זיך קאַם דערוואַרט") שנפטרנו מחבלי הגלות, וזכינו לביאת המשיח - תכלית הבריאה, כמו שכתב הרמב"ם[185] שאז "יהיו פנויין בתורה וחכמתה", בלי מפריע, באופן ש"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"[186]. ואם כן, מהו הצורך שתהיה המציאות של כל ה"עמים שפה ברורה" - שיהפכו להיות בני ישראל, ואם לאו, מהו הצורך שתהיה המציאות של "זרים" שנצטרך להתעסק עמהם - הניחו אותנו לנפשנו ("לאָזט אונז צו רוה"), שנוכל לשבת וללמוד ללא בלבולים, ללא צורך בחרישה וזריעה, "נושא אלומותיו", אכילה ושתיה וכו' וכו'!

ולפועל - תהיה לעתיד־לבוא לא רק המציאות של כל מין המדבר, אלא גם המציאות של כל מין החי, הצומח והדומם, ובאופן ש"כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה" - עבור בני ישראל, "המעט מכל העמים", שיהגו בתורה באופן ד"מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".

אמנם יקויים היעוד "ונגלה כבוד הוי' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר", וכדאיתא במדרש[187] "לעתיד כו' אדם הולך ללקוט תאנה בשבת היא צווחת ואומרת שבת היום", וכן אפילו בנוגע לדומם - "האבן זועקת כו' שנאמר[188] כי אבן מקיר תזעק", אבל הדומם יהיה רק משמש וטפל בלבד, וכמו "ועמדו זרים ורעו צאנכם", ואילו עיקר התכלית תהיה המציאות של בני ישראל שיעסקו בתורה וחכמתה.

וכאמור, שלכאורה אין לזה מקום בשכל - שיסתובב עולם שלם כדי שמספר קטן בכמות של בני ישראל יוכלו לישב במנוחה וללמוד תורה.

ועל זה אומרים, שגם בימות המשיח לא תיבטל מגילת אסתר:

גם כאשר לא תהיה חשיבות לכל הנבואות, בגלל ש"אשפוך רוחי על כל בשר", וכמו שכתב הרמב"ם[189] ש"תרבה הדעה והחכמה", וכדאיתא בזהר[190] שבעקבתא דמשיחא תהיה ריבוי ידיעה בתורה גם אצל "רביי דעלמא", ועל־אחת־כמה־וכמה לאחרי ש"נגלה כבוד ה'", שגם אז ילמדו תורה עם בני ישראל - יהיה צורך בלימוד ממגילת אסתר, שהדרך לבוא ל"ונהפוך הוא" היא על־ידי כל סיפור המעשה החל מ"ויהי בימי אחשורוש".

---

180) ברכות כה, ב. וש"נ.
181) צפני' ג, ט. וראה רמב"ם הל' מלכים ספי"א.
182) ישעי' סא, ה.
183) שם יא, ז. סה, כה.
184) תהלים קכו, ו.
185) הל' מלכים בסופן.
186) ישעי' יא, ט.
187) מדרש תהלים (שוח"ט) סוף מזמור עג. יל"ש ירמי' רמז שטו (בסופו). וראה גם ירושלמי ע"ז פ"ד סה"ז.
188) חבקוק ב, יא. וראה תענית יא, א. וש"נ.
189) הל' תשובה ספ"ט.
190) ח"א קיח, א.

לו. והעיקר הוא - הלימוד בנוגע לעבודתינו בהוה:

אין ליהודי מה להתיירא כשעושה חשבון ורואה שכללות עם ישראל הוא מיעוט קטן, מיעוטא דמיעוטא לגבי שאר האומות, ואצל בני ישראל גופא הנה ה"מפלגה" שלו, אלו שהולכים בשיטתו, הם גם מיעוטא דמיעוטא, ואם כן, איך יכול לטעון שהוא לוחם בשביל האמת, תורת חיים ומצוותיה עליהם נאמר[191] "וחי בהם", דלכאורה, לא יתכן ואין מקום בשכל לומר שהקדוש־ברוך־הוא ברא עולם גדול כזה בשביל קבוצה קטנה של יהודים שמניחים תפילין, לובשים ציצית, שומרים שבת ואוכלים כשר -

מפני שישנה ההוראה שלמדים מזמנו של אחשורוש - באופן ד"כתבוני לדורות" - שכדי ש"ליהודים היתה אורה ושמחה גו'", הנה בשביל זה היתה כל מלכותו של אחשורוש על קכ"ז מדינות, כל ה"פוליטיקא" וכו' וכו'.

וכך גם בכל דור ודור: אין להתיירא מפני הכמות, כי גם כאשר הכמות היא כמה פעמים ככה, הנה כאשר יש לו האיכות שקשור עם המקור דחיי החיים, הרי זה שוקל ומכריע כל העולם כולו לכף האמת והחיים.

לז. אמנם, כמדובר כמה פעמים, רצה הקדוש־ברוך־הוא - בחסדו הגדול - לגלות אפס קצהו באופן של הבנה והשגה בשכל.

ולדוגמא:

בכללות ענין התורה - הנה אף־על־פי שענין המצוות הוא למעלה מהשכל, מכל־מקום ישנם גם טעמי מצוות, לכל־הפחות על כללות המצוות, גם אם לא בנוגע לפרטים ופרטי פרטים של המצוות, וכמו שכתב הרמב"ם ב'מורה נבוכים'[192] ששייך טעם רק על כללות המצוה, אבל לא על הפרטים שבה.

ועל־דרך־זה בנוגע לפנימיות התורה - שבדורותינו אלה נתגלו סודות התורה, רזין דאורייתא, אבל רק אפס קצהו.

ובהקדים מה שכתוב במדרש[193] ש"התורה שאדם למד בעולם הזה הבל הוא לפני תורתו של משיח", אבל כדי להגיע לתורתו של משיח, צריך ללמוד התורה דעכשיו, עם היותה כ"הבל" לגבי תורתו של משיח. ועל־דרך־זה כדי להיות שייכים להבין טעמי תורה כפי שיתגלו לעתיד - צריך ללמוד את מקצתן, אפס קצהו, שנתגלה עתה.

ועל־דרך מאמר רז"ל[194] "אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו", כפי שמבאר רבינו הזקן[195], שכדי ללמוד תורה בגן־עדן ולהבין אותה, הרי זה דוקא כאשר "תלמודו בידו", שיש בידו מה שלמד בעולם הזה, כי למרות ריחוק הערך שבין לימוד התורה בגן־עדן, במתיבתא דרקיע, מתיבתא דקודשא־בריך־הוא או מתיבתא דרעיא מהימנא וכו', לגבי התורה שלמדים בעולם הזה, הנה כדי לבוא "לכאן", צריך להביא עמו "תלמודו בידו".

ועל־דרך־זה בנוגע להאמור לעיל, שגם לעתיד לבוא, כאשר "ונגלה כבוד הוי'", אזי יראו (גם אם לא יבינו זאת) שיש רק מיעוט של לומדי תורה ומקיימי מצוות, ואילו כל השאר הם בבחינת "ועמדו זרים ורעו צאנכם":

דוקא בשנים האחרונות - ככל שמתקרבים לזמן ד"ונגלה כבוד הוי'" - גילו בעולם שגם בכמות קטנה יכולים להיות גנוזים כחות עצומים של איכות, שעל ידם יכולים להרוס רחמנא־ליצלן עולם ומלואו, אף־על־פי שהעולם ומלואו גדול בכמות מליון או מיליארד (בליון) פעמים ככה מהפצצה שבה משתמש כדי לפוצץ ולהרוס[196].

---

191) אחרי יח, ה.
192) ח"ג פכ"ו.
193) קה"ר רפ"ב. פי"א, ח.
194) פסחים נ, א. וש"נ.
195) לקו"ת ואתחנן ו, ג. שה"ש כב, ד. ובכ"מ.
196) ראה גם שיחת פורים תשכ"ג סכ"ב (תורת מנחם - התוועדויות חל"ו ע' 224). וש"נ.

ואם הדברים אמורים במדת פורענות, על־אחת־כמה־וכמה בנוגע למדה טובה - מרובה מדה טובה[197] - שבכמות קטנה יכולים להכניס ריבוי איכות, כחות עצומים ונפלאים, שעל ידם יוכלו לבנות עולם שלם מתחילתו ועד סופו.

- גילוי הנ"ל אין בו אמנם ביאור שכלי, אבל יש בו דוגמא להאמור, שגם על־ידי כמות קטנה, אם מנצלים את הכחות שנמצאים בה במילואם, יכולים לבנות עולם שלם, וכאמור, באופן שמרובה מדה טובה, חמש מאות פעמים ככה[198], ועוד יותר מזה, עד לאופן של בלי גבול.

וכמו כן בנוגע להאמור בענין "כתבוני לדורות", שממנים "מושל בכיפה" כדי שלאחרי כמה שנים בשושן הבירה יבטלו גזירה על בני ישראל - הנה כל המתבונן יכול למצוא דוגמתו בכל דור ודור ובכמה וכמה פרטים, בחיים הפרטיים, שלפעמים תופסים לאחרי כמה וכמה שנים, שמאורע מסויים שאירע לפני עשרות שנים, גרם לכך שלאחרי כמה וכמה שנים תהיה אצלו הצלה פורתא או הצלה גדולה.

ועל־דרך־זה בנוגע לכלל ישראל - כמו שכתב הרמב"ם[199] שזוהי מציאות בפועל שכאשר יהודי מוסיף מצוה אחת, הנה על־ידי־זה "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות .. תשועה והצלה", על־ידי ביאת משיח, והיינו, שפעולה אחת של יהודי אחד ברגע אחד, יש בכחה לשנות ולהפוך ולהביא את המשיח למטה מעשרה טפחים, באופן של שמחה, טוב וחסד הנראה והנגלה, "אורה ושמחה וששון ויקר".

* * *

לח. צוה לנגן, ואמר מאמר דיבור־המתחיל בלילה ההוא נדדה שנת המלך (הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א).

* * *

לט. בהמשך להמוזכר לעיל (סעיף ב) בנוגע לדברי המשנה בסיום מסכת מגילה: "שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל, מצוותן שיהיו קורין כו'" [ולפני זה נזכר גם אודות קריאת התורה "בשני ובחמישי בשבת במנחה", שגם הם נכללים בדרך טפל ב"מועדי ה'", מועד מלשון זמן קבוע] - יש להעיר (אף שלא מתעכבים על זה), שהפרשה שסיומה בפסוק "וידבר משה גו'" הנ"ל, התחלתה בענין השבת[200], ומזה מובן, שבזה נכללת (נוסף על הקריאה "בשני ובחמישי בשבת במנחה") גם (ועל־אחת־כמה־וכמה) הקריאה דיום השבת.

ובנוגע לקריאה ביום השבת - הנה כשם ש"מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת"[201], כך גם בנוגע לקריאה בתורה, שמי שלומד ב"ערב שבת", ששת השיעורים דששת ימי החול, על־פי תקנת רבינו נשיאנו [שזהו הענין ש"משה תיקן להם לישראל כו'", ועל־דרך־זה בנוגע לתקנות של אתפשטותא דמשה שבכל דרא[202], וכפסק־דין הרמב"ם[203] שתקנות אלו מקבלות גדר של חיוב דאורייתא], אזי בדרך ממילא נעשית הקריאה בשבת - "יאכל בשבת" - באופן נעלה יותר מכמו אצל מי שאינו שומר חס־ושלום תקנה זו.

ובהתאם לכך, יש להתעכב על שיעור החומש דימי הפורים - יום חמישי ויום ששי דפרשת צו.

מ. בשיעורים אלו מסופר אודות הקרבנות של אהרן ובניו שהקריב משה בשבעת ימי המילואים (שבהם נתחנכו לכהונה), לאחרי (המסופר בשיעור דיום שלפני־זה) שהלביש אותם בבגדי כהונה ומשח אותם בשמן המשחה.

וסיום השיעור דיום ששי הוא: "ויקח משה את החזה ויניפהו תנופה גו' למשה היה למנה"[204].

---

197) סוטה יא, א. וש"נ.
198) תוספתא - הובאה בתוס' סוטה שם.
199) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
200) אמור שם, ג.
201) ע"ז ג, סע"א.
202) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. קיד, רע"א).
203) הל' ממרים בתחלתן.
204) ח, כט.

ואילו בנוגע לאכילת בשר הקרבנות על־ידי אהרן ובניו - מדובר רק בשיעור דיום השביעי: "ושם תאכלו גו'"[205].

כלומר: אכילת אהרן ובניו מקרבנותיהם באה על־ידי טירחתם בערב שבת, ביום חמישי ויום ששי, שהניחו וסייעו למשה שיוכל להלביש אותם בבגדי כהונה (במכל־שכן ממה שמצינו בנוגע למקיף וניקף, שגם הניקף חייב[206], כיון שבהכרח שיסייע למקיף שתהיה ההקפה כדבעי, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע ללבישת בגדים, שיכולה להיות רק על־ידי הסיוע של המלובש), אבל בינתיים היה מצדם רק ענין של עבודה, ועדיין לא באו לידי ענין של אכילה;

וגם בענין הקרבנות - היתה רק ההקרבה, שזהו ענין של עליה מלמטה למעלה, ואילו ענין ההמשכה, "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"[207], ועד שיומשך לאכילת הבעלים, שבנדון דידן הם אהרן ובניו - הרי זה רק בשיעור דיום השביעי.

אך על־פי־זה צריך להבין: מהו הטעם שאצל משה רבינו, הנה כבר ביום הששי "למשה היה למנה"?

והביאור בזה:

משה רבינו שימש אז בתור "שושבינא דמלכא"[208], והיינו, שהוא זה שבשליחותו של הקדוש־ברוך־הוא ("כאשר צוה ה' את משה"[209]) הוצרך לפעול מלמעלה למטה אצל אהרן ובניו הלבשת הבגדים והקרבת הקרבנות, עד שיבואו ביום השביעי לענין האכילה. ולכן, ביום הששי, קרוב לאכילת הבעלים (אהרן ובניו) - הוצרכה להיות תחילה אכילת משה רבינו, שהוא זה שפעל את כל הענינים.

וכאן רואים שבכל ענין וענין שבתורה יש כמה רמזים כו', ועד לקישור כל הענינים דפשט רמז דרוש וסוד גם יחד.

מא. ויש להוסיף ולבאר גם הקשר והשייכות למגילה, על־פי האמור כמה פעמים שאפילו בעולם בכלל אין ענינים שהם במקרה, אלא כל ענין הוא בהשגחה פרטית[210], ועל־אחת־כמה־וכמה ענינים הקשורים עם בני ישראל ותורה:

נתבאר לעיל שעיקר החידוש במגילת אסתר הוא - שהענין ד"ונהפוך הוא" מתחיל מהתחלת המגילה: "ויהי בימי אחשורוש".

והרי בנוגע לאחשורוש מסופר במדרשי חז"ל[145] שלבש בגדי כהונה גדולה, והשתמש בכלי המקדש, ובאופן כזה בא לסעודה - שזהו על־דרך המסופר בפרשתנו אודות לבישת בגדי כהונה ואכילת הקרבנות כו'.

מב. ולהעיר, שאף שבמגילה מדובר אודות סעודת אחשורוש, "סעודתו של אותו רשע"[145] - הרי כתב ה'צמח־צדק'[211]: "במאורי אור[212] .. יש בהגדה .. אחשורוש זה הקדוש־ברוך־הוא שאחרית וראשית שלו", כך שהוא זה שלובש בגדי כהונה, אף־על־פי שלמטה לובשם אחשורוש כפשוטו.

ועל־דרך מה שנתבאר לעיל במאמר[213] בענין "בלילה ההוא"[214], שיש בזה שני פירושים שהם הפכיים זה מזה מן הקצה אל הקצה:

מחד גיסא - מורה "לילה ההוא" על העלם והסתר גדול ביותר, שהרי לילה כשלעצמו הוא זמן החושך, וככל שהלילה הוא חשוך, ניתוסף בזה עוד ההעלם ד"לילה ההוא". ועל־דרך מה שכתוב[215] "הסתר אסתיר", שזהו הסתר כפול.

---

205) שם, לא.
206) ראה אנציק' תלמודית ערך הקפת הראש ס"ב (כרך י' ע' תקמב ואילך). וש"נ.
207) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ועוד.
208) זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). נג, ב. ערה, ב.
209) ו, כא. כט.
210) ראה כתר שם טוב (הוצאת תשנ"ט) בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.
211) אוה"ת מג"א ע' ג.
212) א, קפב.
213) ד"ה בלילה ההוא (לעיל ע' ה ואילך).
214) אסתר ו, א.
215) וילך לא, יח.

ולאידך גיסא - ישנו הענין ד"לילה ההוא" בצד הטוב למעלה מעלה, והיינו, שחושך הלילה מורה על בחינת "ישת חושך סתרו"[216], שנקרא חושך לפי שהנברא אינו יכול להכיל זאת; ו"לילה ההוא" מורה על בחינה נעלית יותר שאפילו בחינת "ישת חושך סתרו" אינה יכולה להכיל זאת.

ועל־פי־זה מתורץ גם בנוגע לזמן דביאת משיח, שאף־על־פי שיקויים היעוד[168] "ונגלה כבוד הוי'", הנה גם אז יהיו ענינים שישארו בכיסוי, כמו שכתוב[186] "מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים", וכמו שכתוב[215] "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא", כפי שמבאר אדמו"ר האמצעי ב'שערי אורה'[217], שקאי על לעתיד־לבוא (שהרי נאמר בלשון עתיד, והעתיד האמיתי הוא בביאת המשיח), שיהיו אז ענינים נעלים שיוכלו להגיע אליהם רק באופן של "הסתר אסתיר"; וכדי לבוא לזה - הרי זה דוקא על־ידי העבודה בזמן ד"הסתר אסתיר" כפשוטו.

ועל־דרך־זה בנוגע לסעודתו של אחשורוש: למטה היה זה באופן של "הסתר אסתיר", שלא ידעו אפילו שזה "הסתר", דכיון שהסעודה היתה "כרצון איש ואיש"[218], סעודה כשרה על־פי שולחן־ערוך, חשבו שמותר ליהנות ממנה, עם היותה "סעודתו של אותו רשע"; ולאידך גיסא - הרי זה קשור עם סעודתו של מי ש'אחרית וראשית שלו'.

וענין זה נעשה על־ידי העבודה ד"אתהפכא חשוכא לנהורא"[219], וכמו בענין "זדונות נעשו לו כזכיות"[220], שעל־ידי־זה מגיעים למעלה ובעומק יותר מאשר על־ידי "זכיות" על דרך הרגיל[221], באופן ד"אור ישר". ועל־דרך המבואר בארוכה[222] במעלת תלמוד בבלי על תלמוד ירושלמי, שהלכה כבבלי[223], דוקא בגלל שהלימוד דתלמוד בבלי הוא באופן ד"במחשכים הושיבני"[224], מצד ריבוי השקלא־וטריא בקושיות ופירכות כו', שעל־ידי־זה דוקא באים לאמיתית האמת.

מג. וזהו גם ביאור והסבר שלא יפול לב האדם עליו - כאשר מסתכל ורואה מעמדו ומצבו, "וואָס טוט זיך מיט אים אַליין" (אף שבשעה שמסתכל ורואה מה נעשה מסביבו, יכול עדיין למצוא לימוד זכות):

ולדוגמא: בשעה שבפורים יש ציווי להיות במעמד ומצב ד"עד דלא ידע"[38], הנה כדי לקיים את ציווי השולחן־ערוך (להיותו "אַ שולחן־ערוך איד"), הרי הוא בוחר בדיעה שאפשר לקיים זאת על־ידי שינה[225], וכיון שלא הספיק לחטוף ולישון במשך היום, יש לו זמן לישון עכשיו...

ומה גם שבנוגע לפורים צריך להיות הענין ד"ברוב עם הדרת מלך"[226], כך, שאילו היה ישן במשך היום בחדרו, היה אמנם מקיים את הציווי ד"עד דלא ידע", אבל ללא "פירסומי ניסא", ואילו עתה, כשיָשן במעמד ומצב ד"ברוב עם הדרת מלך", קהל גדול, בלי עין הרע - הרי הוא מקיים הענין ד"עד דלא ידע" באופן של "פירסומי ניסא"!...

זוהי החיות שלו; בשעה שאומרים איזו אימרה ("ס'רעדט זיך אַ וואָרט"), אזי תערב לו שינתו ביותר ("איצטער איז דער געשמאַק'סטער שלאָף"), לאחרי שאמר "לחיים", ונמצא במצב רוח מרומם ("ער איז אויפגעלייגט"), ובאופן כזה היא גם השינה שלו ("אויפגעלייגטער־הייט").

והרי מובן, שאף שזוהי אמנם הנהגה שיש לה יסוד ("אויסגעהאַלטן") על־פי שולחן־ערוך, הנה על־ידה לא יתוסף אצלו מאומה, לא מבעי בהבנה והשגה, אלא אפילו לא ב"עד דלא ידע", שהרי הוא אפילו לא יודע שהוא ישן, כאמור לעיל בענין "הסתר אסתיר".

---

216) תהלים יח, יב.
217) שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"י (נז, ב).
218) אסתר א, ח. וראה מגילה יב, סע"א.
219) ראה זח"א ד, א. תניא ספ"י.
220) יומא פו, ב.
221) ראה תורת מנחם סה"מ תשרי ס"ע רכ. וש"נ.
222) ראה ד"ה א"ר חייב איניש דפורים תש"ח (תרפ"א פ"ו) פי"א (סה"מ תש"ח ע' 121 ואילך (תרפ"א ע' קצד ואילך)). וש"נ.
223) ראה אנציק' תלמודית ערך הלכה ס"ד (כרך ט ע' רנ). וש"נ.
224) איכה ג, ו. וראה סנהדרין כד, א.
225) ראה רמ"א או"ח סתרצ"ה ס"ב.
226) משלי יד, כח. וראה גם מג"א שם סתרפ"ז סק"ב־ג. סתר"צ סקכ"ג־ה.

אבל אף־על־פי־כן, הרי זהו ענינו של פורים - "ונהפוך הוא", מן הקצה אל הקצה, שזהו ענין שלא מצינו דוגמתו בשאר "ימים טובים":

מבואר אמנם ב'תורה אור'[227] ש"בחנוכה .. היה תחלה מלחמה ואחר־כך הנס ביום מנוחה", שהרי המלחמה הסתיימה ביום כ"ד, והיום־טוב דחנוכה הוא ביום כ"ה, מה־שאין־כן בחג הפסח, שהיום־טוב הוא ביום שנעשה הנס, נגוף ורפוא בבת אחת[228] (כפי שמבאר רבינו הזקן בארוכה[229]), אבל אף־על־פי־כן, בחג הפסח היה זה באופן ש"נגוף למצרים ורפוא לישראל"[228];

ואילו בפורים - הנה "ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם"[26], והיינו, שאותם יהודים שאויביהם רצו לשלוט בהם, הנה הם עצמם שלטו באויביהם.

ומפני מה היה כך בעולם - לפי שכך היה בעבודתם של ישראל: למרות שברגע שלפני־זה היה מעמד ומצב שנכתב ונחתם בטבעת המלך ש"אין להשיב"[230] רחמנא־ליצלן, שאין לו תקוה בעבודתו - הנה "ונהפוך הוא", מן הקצה אל הקצה, באופן ד"עד דלא ידע" בקצה השני.

וזהו גם החילוק בין הגורל דיום הכיפורים לגורל דפורים: הגורל דיום הכיפורים הוא באופן שיש שני שעירים, "גורל אחד לה'" על השעיר שמקריבים בבית המקדש, ו"גורל אחד לעזאזל", על השעיר המשתלח לארץ גזירה[231]; מה־שאין־כן בפורים - הנה אותו יום שעליו נפל ה"פור הוא הגורל"[232] של המן, ש"שמח .. (ו)אמר נפל לי פור בירח כו'"[233], עליו נאמר "ביום אשר שברו גו' ונהפוך הוא".

וכן הוא גם בעבודת האדם - שתמורת "בלילה ההוא" לגריעותא עושים "בלילה ההוא" למעליותא, והיינו, שלמרות שאבדה תקוותם, הרי כיון ש"הם לא עשו אלא לפנים"[145], וכמו שכתב הרמב"ם[97] ש"יצרו הוא שתקפו", אבל באמת הרי פנימיות נפשו תמיד "היתה באמנה אתו"[234], לכן, באותו יום, באותו אדם ובאותו ענין (כדברי הגמרא[220] בנוגע לתשובה אמיתית: "באותה אשה באותו פרק באותו מקום") נעשה הענין ד"ונהפוך הוא", מן הקצה אל הקצה.

ומזה מובן גם בנוגע לחשבון הפרטי שלו (כנזכר לעיל), שאז נעשה אצלו הצורך להיות במעמד ומצב ש"ישתה וישכח רישו"[235] - הנה "ונהפוך הוא", שנעשה אצלו תכלית השמחה, באופן שאין מציאות של רישות ועניות בעולם.

והרי זהו גם תוכן המצוות ד"משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים"[37] - שבימי הפורים לא יהיה מעמד ומצב של חסרון, ומבלי הבט על מעמדו ומצבו, מה יש לו ומה אין לו, נותנים לו הן עניני ממונות והן עניני אכילה ושתיה.

וכל זה נעשה דוקא מתוך שמחה - כמודגש בברכת "שהחיינו וקיימנו" (שבה צריכים לכוין גם על משלוח מנות ומתנות לאביונים[236]), שחיובה על ענין של שמחה[237].

ומשמחת פורים ממשיכים על כל השנה כולה - שתהיה שנת אורה, שנת שמחה, שנת ששון ושנת יקר.

* * *

מד. כנהוג מכמה שנים - עורכים בפורים מגבית עבור "קופת רבינו"[238].

והסדר בזה - כבכל המגביות שעורכים כאן - שכל הרוצה מציין שמו בצירוף שם האם, להזכירו על הציון, ונותן כנדבת לבו.

---

227) ס"פ וישב (ל, ד).
228) ראה ישעי' יט, כב. מגילה יג, ב. זח"ב לו, א.
229) לקו"ת צו טז, א ואילך.
230) אסתר ח, ח.
231) אחרי טז, ח ובפרש"י.
232) אסתר ג, ז. ט, כד.
233) מגילה שם.
234) שם ב, כ. וראה תניא ספכ"ד.
235) משלי לא, ז.
236) ראה מג"א או"ח רסתרצ"ב.
237) ראה סדר ברכת הנהנין לאדה"ז רפי"ב. וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 372 הערה 12. וש"נ.
238) ראה גם שיחת פורים דאשתקד סל"ח (תורת מנחם - התוועדויות חל"ט ס"ע 166 ואילך). וש"נ.

ומעלה יתירה בפורים - שכיון שאז צריך להיות באופן ד"עד דלא ידע", הרי הוא בעל־הבית בנוגע להמחאה ("טשעק") או המזומן, להכריח את ה"ידע" שלו ליתן בריבוי כל־כך עד שה"עזר כנגדו"[239] תאמר שמסתמא היה אז במעמד ומצב ד"עד דלא ידע"... זו תהיה ההוכחה הטובה ביותר שהדבר נעשה כדבעי.

והעיקר - שתהיה הנתינה כמו כל עניני פורים שצריכים להיות באופן של "אורה ושמחה וששון ויקר", והיינו, שלכל לראש ישנו הענין ד"אורה זו תורה", לעשות זאת לפי ההוראה וההארה של התורה - לא כמו מישהו שצריך לפרוע חוב או עול שהטילו עליו, אלא באופן של "יקר" ("אלו תפילין", ש"הוקשה כל התורה כולה לתפילין"[46]), היינו, שזהו דבר יקר אצלו, והוא שמח על כך שזיכו אותו לעשות מצוה או ללמוד ענין בתורה שלפי דעתו היה למעלה מהכחות שלו, ובפרט בנוגע לצדקה, ש"שקולה כנגד כל המצוות"[63] - ליתן באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, "עד דלא ידע" (ובודאי שלאחרי־זה יחשיב זאת הבנק לנתינה אמיתית...),

ובאופן שעל־ידי־זה יגיעו ל"יקר מכל יקר" - כמבואר בארוכה[240] שישנו הענין ד"להנחיל אוהבי יש"[241], "ש"י עולמות"[242], בגימטריא "יקר", אבל יש גם ענין שלמעלה מ"יש" (ועד למעלה מ"יש" ו"אין" ביחד) - שני פעמים יש, שני פעמים יקר, שזהו בגימטריא "כתר", שזהו גם מה שכתוב[243] "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות גו'", כולל גם ענין הכתר.

וימשיכו זאת על כל השנה כולה, שתהיה שנת יקר, ויקר מכל יקר, מבורכת בכל טוב גשמי ומבורכת בכל טוב רוחני.

* * *

מה. כבר דובר פעם בקיצור[244] אודות קריאת המגילה על שם אסתר:

לכאורה היו שתי ברירות - שהרי מלבד אסתר המלכה היה גם מרדכי היהודי, ואדרבה: ההתחלה היא - "איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי"[162], ואחר־כך מסופר "ויהי אומן (שהוצרך לחנך) את הדסה היא אסתר (והיחוס שלה - שהיתה) בת דודו"[245], ובכל המגילה כולה - "את מאמר מרדכי אסתר עושה"[154] (מלבד פעם אחת ויחידה: "ותאמר אסתר .. אל מרדכי לך כנוס את כל היהודים .. ויעבור מרדכי ויעש ככל אשר צותה עליו אסתר"[246]); ואף־על־פי־כן נקראת המגילה "מגילת אסתר".

וכאמור כמה פעמים בנוגע לשמות על־פי תורה, שאינם ענין הסכמי, אלא מפני שכן הוא אמיתית הענין, לפי שהשם מורה על תוכן הדבר הנקרא בשם זה, ומזה מובן גם בנוגע למגילת אסתר, שנקראת על שם אסתר, לפי ששם זה מורה על תוכן ענינה.

מו. ובהקדמה:

לכאורה אפשר לבאר טעם קריאת המגילה על שם אסתר, שזהו על־דרך מאמר רז"ל בנוגע לתורה שנקראת על שם משה רבינו, כמו שכתוב[247] "זכרו תורת משה עבדי" - אף שהיא תורתו של הקדוש־ברוך־הוא - "לפי שמסר נפשו עליה (זכה ש)נקראת על שמו"[248].

ועל־דרך־זה בנוגע למגילה: אם אסתר לא היתה מבקשת מהסנהדרין "כתבוני לדורות", משתדלת אצלם ומתווכחת עמהם (כולל גם עם מרדכי, אבל לא בתור מרדכי, אלא בתור חבר הסנהדרין) - הרי הסנהדרין מצד עצמם היו סבורים שאין לכתוב זאת לדורות[43]. ועל־פי־זה מובן הטעם שהמגילה אינה

---

239) בראשית ב, יח.
240) שערי אורה שער הפורים סד"ה וקבל היהודים (ק, ב).
241) משלי ח, כא.
242) עוקצין בסופה.
243) אסתר ח, טו.
244) ראה שיחת פורים תשכ"ב סנ"ז (תורת מנחם - התוועדויות חל"ג ע' 225). וש"נ.
245) שם ב, ז.
246) שם ד, טו־יז.
247) מלאכי ג, כב.
248) מכילתא בשלח טו, א. וראה שמו"ר פ"ל, ד. וש"נ.

נקראת על שם מרדכי - שהיה סבור כמו הסנהדרין שאין לכתבה לדורות, אלא דוקא על שם אסתר, כיון שהיא זו שהשתדלה ופעלה את הכתיבה לדורות.

אבל, ביאור זה היה מספיק אילו ענין השם היה רק ענין של כבוד, שזהו ענין של מקיף, אבל האמת היא, שהשם מורה (גם) על הפנימיות, כאמור לעיל שהשם מורה על תוכן הענין.

וכמו בנוגע ל"תורת משה", ששם זה מורה על תוכן ענין התורה:

הטעם שהתורה ניתנה על הר סיני, ולא על הר תבור, הר הכרמל וכיוצא בזה, הוא - להיותו "מכיך מכל טוריא"[249],

- הר תבור והר הכרמל היו להם אמנם טענות על־פי תורה, כמבואר במדרשי חז"ל[250] (כמדובר פעם בארוכה[251]), אבל אף־על־פי־כן, ההנהגה ד"תובעת בפה"[252], אפילו בענין על־פי תורה, אינה דבר הרצוי. -

וזהו גם ענינה של התורה, שלהיותה חכמתו ורצונו של הקדוש־ברוך־הוא, הרי הכלי לזה הוא ההנהגה באופן ד"דכא ושפל רוח", ששם "מרום וקדוש אשכון"[253]; הכלי לתורה (מי לוקח תורה ובמה לוקחים תורה) הרי זה ענין הביטול. וכמבואר בארוכה[254] החילוק שבין חכמות חיצוניות לחכמת התורה, שלימוד חכמות חיצוניות פועל תוספת ישות, ואילו לימוד חכמת התורה פועל תוספת ביטול.

וזהו גם הטעם ש"משה קיבל תורה מסיני"[255] (משה דוקא, ולא מישהו אחר), ועל ידו נמשכה התורה לכל הדורות כולם - כיון שמשה היה "עניו מאד מכל האדם גו'"[256], והיה אצלו ענין הביטול - "ונחנו מה"[257].

ונמצא ששני הענינים הם אמת: משה מסר נפשו על התורה ולכן נקראת על שמו, אבל אין זו זכות צדדית; הסיבה לכך שמשה מסר נפשו על התורה היא בגלל הביטול ד"ונחנו מה", שלכן, כל מציאותו הוא ענין קבלת התורה, כך שכל פרטי הענינים הנ"ל - מסירת נפשו על התורה, העובדה שהוא מקבל התורה, ומהותו הוא ענין הביטול שביכלתו לקבל התורה - כולם אחד, אלא שכאן מתבטא הענין בפנימיות, וכאן - בנוגע לענין של מקיפים (כמו כבוד כו').

ומזה מובן גם בנוגע למגילת אסתר: הן אמת שהמגילה צריכה להקרא על שמה של אסתר לפי שהיא "מסרה את נפשה" להתווכח עם הסנהדרין ולפעול אצלם הענין ד"כתבוני לדורות", אבל זה גופא שהיא זו שהשתדלה בנוגע לכתיבת המגילה הרי זה בגלל שתוכנה של המגילה הוא תוכן הענין של "אסתר".

מז. והענין בזה:

תוכן הענין של אסתר הוא - כמאמר רז"ל[258] "אסתר מן התורה מניין, ואנכי[215] הסתר אסתיר". וכן הוא על־פי קבלה וחסידות - כמבואר ב'תורה אור'[259] שבני ישראל נקראים בשם "רחל" או בשם "אסתר": "רחל" - במעמד ומצב של גילוי, ו"אסתר" - כשנמצאים בגלות, במעמד ומצב ד"הסתר אסתיר פני".

וזהו גם תוכנה של המגילה - שלכן נקראת "מגילת אסתר":

במגילה מסופר אודות נס הצלת כל עם ישראל - כל אחד ואחת מבני ישראל, שהרי הגזירה היתה על "כל היהודים אשר בכל מלכות אחשורוש"[260], "מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד"[261]. - אילו היתה

---

249) ראה תיב"ע ס' שופטים ה, ה. תהלים סח, יז.
250) ראה מדרש תהלים (הוצאת בובר) שם.
251) ראה תורת מנחם - התוועדויות חי"ד ע' 116 ואילך. וש"נ.
252) כתובות סה, א. וראה רמב"ם הל' אישות פכ"ד הי"ב. טושו"ע אה"ע סקט"ו ס"ד.
253) ישעי' נז, טו.
254) ראה ד"ה ויאמר משה אל יהושע דפורים תרפ"ה ותש"ט פ"ב ואילך (סה"מ תרפ"ה ע' קצד ואילך. תש"ט ס"ע 52 ואילך). ועוד.
255) אבות רפ"א.
256) בהעלותך יב, ג.
257) בשלח טז, ז־ח.
258) חולין קלט, ב.
259) מג"א צד, ד.
260) אסתר ג, ו.
261) שם, יג.

הגזירה בזמנים שונים, הנה כאשר הגזירה היא במדינה זו, יכולים לברוח למדינה שניה ולחזור לאחרי כן, מה־שאין־כן כאשר הגזירה היתה "ביום אחד", "בכל מדינות המלך", מלכו של עולם, אזי אין מפלט חס־ושלום. ומובן, שמעמד ומצב זה הוא הסתר הכי גדול שיכול להיות, כך שההצלה היא נס הכי גדול[262].

ואף־על־פי־כן, מופיע סיפור הדברים במגילה באופן שיכולים לטעות חס־ושלום ולומר שלא היה כאן ענין של נס, אלא ענין טבעי בלבד - כתוצאה מהשתלשלות המאורעות עם ושתי ואסתר, עד להזמנת המן למשתה המלך וכו'.

ונמצא, שתוכנה של המגילה הוא ענין של העלם והסתר הכי גדול - שיכולים לטעות ולומר על נס הכי גדול, שזהו ענין טבעי לגמרי, ולכן נקראת "מגילת אסתר", על שם "הסתר אסתיר".

וזהו הטעם שדוקא אסתר מסרה נפשה שתכתב המגילה - "כתבוני לדורות":

הלימוד מהמגילה הוא - שגם כאשר נמצאים במעמד ומצב שגם לאחרי שמסתכלים ומחפשים, שומעים ומתבוננים כו', לא רואים ענינים שלמעלה מהטבע, אלא רק טבע בלבד, צריכים לדעת שהכל מתנהל על־ידי מלך מלכי המלכים, ש"אחרית וראשית שלו".

וענין זה נוגע ושייך במיוחד לאסתר:

מרדכי, שישב בתוך הסנהדרין (הן בשעת הגזירה, שהיה אז ראש הסנהדרין[152], והן לאחרי הגזירה, שנשאר "רצוי לרוב אחיו"[263]) - היה במעמד ומצב טוב. הן אמת שגם אצל סנהדרין ישנו ענין של העלם והסתר בתורה, מצד הקושיות שבתלמוד בבלי, "בחומר, דא קל־וחומר ובלבנים, דא ליבון הלכתא"[264], שגם זה דבר מר כו', אבל אף־על־פי־כן, אין זה מגיע כלל למרירות מהעלם והסתר הגלות, בחומר ובלבנים ועבודת פרך כפשוטם, כפי שהיה אצל אסתר, בהיותה בין גויים - אצל אחשורוש, שהיה אז "בעל התל", וחיפש עצות כיצד להיפטר מה"תל", ועד שנשאר הפסק־דין שהיא צריכה לילך ברצון - "עד עכשיו באונס ועכשיו ברצון"[265] (ואינה יכולה לטעון שיצרה הרע אנסה), ולכן "כאשר אבדתי אבדתי"[266].

בהיותה בין הגויים הרגישה אסתר ביותר את הגלות, ועד שאמרה "א־לי א־לי למה עזבתני"[267] (כדאיתא במדרש[268] שמזמור זה אמרה אסתר) - וכיון שנעשה חלק מהתורה, הרי מוכח, שאפילו מצד קדושה היה אז מעמד ומצב כזה, אלא שאף־על־פי־כן היה "תקפו של נס", וכמו שנתבאר לעיל במאמר[213] (מיוסד על מאמר רבינו נשיאנו) שלמרות שהיה מעמד ומצב ד"בלילה ההוא"[269], אף־על־פי־כן, "נדדה שנת המלך", מלכו של עולם.

מח. והלימוד מזה - בנוגע לימינו אלו:

הסיפור של המגילה שנקראת על שם אסתר מהווה עצה עבור זמן שבו רואים שהקדוש־ברוך־הוא נותן שפע רב, כל טוב וכו' וכו', ועד שנמצאים בחצר המלכות, ולא חסר דבר;

בנוגע לעניני העולם - נותן לו הקדוש־ברוך־הוא הצלחה למעלה מדרך הטבע בהתעסקותו בדרך הטבע, ובנוגע לעניני יהדות - הרי הוא נמצא במדינה שנותנים לו להתנהג כרצונו בעניני יהדות, כך שאינו זקוק לאמירת קאַפּיטל תהלים נוסף, או להאריך ולבכות בתפלה - הוא מתפלל בציבור, או שמתפלל ביחידות במהירות גדולה יותר מהציבור... ואומר שיעור תהלים בגלל שכך צוה הרבי הנשיא, ותו לא מידי.

---

262) ראה גם שיחת פורים תשי"ז בתחלתה (תורת מנחם - התוועדויות חי"ט ע' 163 ואילך).
263) אסתר בסופה. וראה גם לקמן סנ"ד ואילך.
264) זהר ח"א כז, א. ח"ג קנג, א. רכט, ב.
265) מגילה טו, א.
266) אסתר ד, טז. מגילה שם.
267) תהלים כב, ב. וראה מגילה שם, ב.
268) מדרש תהלים ושוח"ט עה"פ.
269) ד"ה בלילה ההוא ה'ש"ת (סה"מ ה'ש"ת בתחלתו).

אך דוקא כאן יכול להיות מעמד ומצב ד"הסתר אסתיר פני ביום ההוא":

זהו אמנם מעמד ומצב של "פני" ו"ביום", אבל צריך לידע שכאן יכול להיות מוסתר כל ההעלם וההסתר, ויכולים למעוד ("זיך אויסגליטשן") חס־ושלום - לחשוב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה"[126], כי אף־על־פי שהקדוש־ברוך־הוא נותן הצלחה למעלה מדרך הטבע, הרי זה מוסתר כל־כך עד שרואה וממשש טבע בלבד, באמרו, שכן הוא על־פי שולחן־ערוך - שאסור לברך על זה "ברכת הנסים", כיון שאין זה נס; זהו טבע.

הקדוש־ברוך־הוא לא רוצה שיצטרכו לעמוד בנסיון חס־ושלום במעמד ומצב של "בלילה ההוא"; הקדוש־ברוך־הוא רוצה שיהיה מעמד ומצב של "יום" דוקא, שיהיה מואר ("ליכטיק") בכל הפרטים, "אורה ושמחה וששון ויקר" כפשוטו, אבל שיהודי ידע שסיבת ה"אורה" כפשוטו היא - "אורה זו תורה"; סיבת ה"שמחה" כפשוטו היא - כיון שזהו "יום טוב", מועדי ה'; סיבת ה"ששון" כפשוטו היא - בגלל שיש לו "ברית עולם"[270] עם הקדוש־ברוך־הוא ("ששון זו מילה"); והסיבה לכך שזוכה ל"יקר" מגויי הארץ היא - בגלל ש"ראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך"[271] (שנאמר בתפילין - "יקר אלו תפילין"), ולכן נותנים לו יקר וגדולה.

מט. וענין זה נוגע בפרט לאלו שיצאו מהמדינה ההיא[272], ועתה, פורשים ידיהם ("קאָן מען פאַנאַנדער פירן די הענט"), ואומרים: מה דורשים ממנו עתה להאריך עוד שעה בתפלה ולבכות בתפלה - אין לו על מה לבכות!...

ואדרבה - אם יבכה, אזי יהיה כפוי טובה: לא מכבר היה במיצר ודוחק, וזה עתה הוציאו הקדוש־ברוך־הוא ממיצר ודוחק, כך שיכול להתפלל כמה שרוצה - הוא לא רוצה, אבל אילו היה רוצה, היה יכול להתפלל; ויכול ליתן צדקה עבור עניני קדושה מבלי להתחבא - הוא לא רוצה, אבל אילו היה רוצה, היה יכול ליתן. ואם כן, למה יבכה?! - אין לו טענות להקדוש־ברוך־הוא!...

והמענה על זה:

כאשר נמצאים בחצר בית המלכות, ולא סתם מלכות, אלא מלכות שמושלת בכיפה בכל העולם כולו, והיא (אסתר) ה"שניה במלכות", ובמעמד ומצב שאם רצונה בכך אזי "עד חצי המלכות וינתן לך"[273] - צריך לידע שיכול להיות מעמד ומצב ד"כאשר אבדתי אבדתי", אם הוא לוקח זאת ברצון.

- הוא אמנם צריך לקחת זאת, כי כאשר הקדוש־ברוך־הוא נותן, צריך לקחת ("מ'וואַרפט זיך ניט מיט ענינים וואָס דער אויבערשטער גיט"), אבל עליו לדעת שהוא לוקח זאת באופן ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה", ולולי זאת - כיצד מגיעה היא לאחשורוש, ומה היא עושה בחצר בית המלכות, ומה לה ולכל הנסיונות?!

ועל־דרך־זה בנדון דידן - שנסיונות אלו אינם שייכים אליו: מה לו ולאמריקא?! - הוא היה צריך לשבת באיזה כפר ברוסיא וללמוד חסידות; מה הוא עושה בברוקלין?!...

האם הוא אמנם צריך את מיץ־התפוזים ("דזשוס"), את העניבה ("דעם טאַיי"), או ג' פעמים ג' כוסות חלב?! - לסבא שלו לא היה כל זה, לאבי סבו ("זיין עלטער זיידע") לא היה כל זה, ולסב סבו ("זיין עלטער עלטער זיידע") לא היה כל זה, והם חיו והיו אנשים כשרים צדיקים וחסידים ישרים ותמימים!...

אלא מאי, הקדוש־ברוך־הוא רוצה שיבוא לברוקלין וימלא כאן את שליחותו, אבל מה היא השליחות - שליחות של מסירות־נפש, אלא שהיא מתוך עושר; עליו לדעת שזוהי שליחות של מסירות־נפש, אלא שרצונו של הקדוש־ברוך־הוא שמילוי השליחות יהיה מתוך עושר, ומתוך אורה ושמחה וששון ויקר כפשוטו.

---

270) לך לך יז, יג.

271) תבוא כח, יו"ד. וראה ברכות ו, א. וש"נ.

272) ראה גם תורת מנחם - התוועדויות חמ"ב ע' 338. וש"נ.

273) אסתר ה, ג.

נ. ובענין זה מתבטא קושי העבודה של אסתר, שעל שמה נקראת המגילה:

הקושי הוא (לא מצד המעמד ומצב שהיה צורך בתקפו של נס, "בלילה ההוא נדדה שנת המלך", אלא) מצד המעמד ומצב ד"ויהי בימי אחשורוש", כאשר נמצאים "בחצר גינת בית המלך"[274], "חור כרפס גו' דר וסוחרת"[275], ובמעמד ומצב ד"לעשות כרצון איש ואיש"[218] - פסוקים אלו שייכים כבר למגילה שנקראת בשם "(מגילת) אסתר".

ולכאורה אינו מובן: הרי הכל טוב; "לעשות כרצון איש ואיש", כיון שמרדכי היה בעל־דעה כמו המן, והיה יכול להבטיח את ענין הכשרות, שמירת שבת וכל הענינים; היכן הוא איפוא ההעלם וההסתר?

אלא, כיון שכל זה בא שלא על־ידי מסירות־נפש, כי־אם באופן של "כחי ועוצם ידי" דקדושה, אזי אי אפשר לדעת לאן זה יכול לדרדר ("פאַרפירן") אותו!

וזהו גם מה שאמרו רבותינו זכרונם־לברכה[276] על הפסוק[277] "ויהי בימי אחשורוש", "כל מקום שנאמר ויהי בימי, אינו אלא צרה", ולכאורה, הרי היו אז גם ענינים טובים? - אלא, שבטוב גופא טמונה הסכנה ממעמד ומצב הפכי, ועל־דרך מה שכתוב[278] "עושר אל תתן לי", כי כאשר הקדוש־ברוך־הוא נותן בהרחבה, הנה סוף־כל־סוף יכולים לבוא לידי שכחה[279], "וישמן ישורון"[280], ועד שבאים למעמד ומצב הפכי רחמנא־ליצלן.

ועל זה הצורך בלימוד מהמגילה - בנוגע לזמן שמצד הטבע הכל כדבעי, שדוקא מצד זה יכול להיות העלם והסתר.

ולדוגמא - בנוגע להאמור לעיל (סעיף כ ואילך) בנוגע ל"בעל התל" ו"בעל החריץ" - שרוצים להשוות את ה"תל" עם ה"חריץ":

למה יהיה חילוק ביניהם?! - החילוק היחידי הוא ש"כל העמים ילכו איש בשם אלקיו"[281], ותו לא; ומה ש"דתיהם שונות מכל עם"[149] - הנה כל עם יש לו את הדת שלו, אבל במה שונים בני ישראל?!...

והמענה על זה: השינוי הוא - ש"ישנו עם אחד"[149], שיודע ש"בגוים לא יתחשב"[282], שאין לו חשיבות בעיניהם, ומצד עצמו מסתכל עליו הגוי כ"בעל התל";

אלא מאי, נותנים לו את כל הענינים שבעולם מתוך שמחה וטוב לבב וכו' וכו' - הרי זה רק בגלל ש"אחשורוש" לאמיתתו, "מי שאחרית וראשית שלו", הוא המלך של מדינה זו,

וכיון שאתה מקבל הכל מהקדוש־ברוך־הוא - עליך לדעת שאתה תחת ממשלתו של הקדוש־ברוך־הוא, ובהיותך תחת ממשלתו של הקדוש־ברוך־הוא, הנה לכל־לראש עליך למלא את רצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ורק אחר־כך תשתה "דזשוס"...

נא. ובענין זה יש חילוק בין מרדכי לאסתר - למי נקל יותר לעמוד בנסיון:

מי שכל ימיו ישב בסנהדרין, ולא התעסק בעניני כספים - הנה כאשר פתאום מראים לו כסף, אזי מתבלבל; מימיו לא ראה צורת מטבע, ולאחרי כן התחילו ללמדו מה זה "שוה פרוטה" - תחילה בנוגע להלכות קידושין, ואחר־כך גם בפועל ממש... ואחר־כך נתנו לו לא רק פרוטה, אלא מנה של זהב, ועוד מנה של זהב - הרחבה גדולה. במצב כזה - גדולה הסכנה שיכשל כו'.

מה־שאין־כן מי שכבר מנוסה בזה, ואצלו אין זו הפתעה ("איבער־ראַשונג") - נקל לו יותר לעמוד בנסיון ובסכנה.

---

274) שם א, ה.
275) שם, ו.
276) פתיחתא דאסת"ר יא.
277) שם, א.
278) משלי ל, ח.
279) ראה עקב ח, יד.
280) האזינו לב, טו.
281) מיכה ד, ה.
282) בלק כג, ט.

ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע לענייננו, כמבואר הענין בכמה מקומות בארוכה, ואין כאן המקום לבארו.

נב. ובנוגע לפועל - מסקנת הדברים:

אף־על־פי שהענינים שאסתר עושה הם באופן ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה", מכל־מקום נקראים הם על שם אסתר, כיון שאין המצוה נקראת "אלא על שם הגומרה"[283], במעשה בפועל, ש"הוא העיקר"[284].

וטעם הדבר - כיון שדוקא בגמר הענין במעשה בפועל נשלמת הכוונה העליונה. - הן אמת שהכשר מצוה חשיב מצוה[285], ותחלת המצוה חשובה בודאי למצוה, ואמצע המצוה - עוד יותר; אבל, שלימות הכוונה היא דוקא כאשר ישנו ה"מכה בפטיש", כפי שמצינו בנוגע לעשיית המשכן[286], שעל־ידי ההכאה בפטיש נשלם המשכן ועמד על עמדו, ומזה מובן גם בנוגע ל"מכה בפטיש" בעולם, שעל־ידי־זה עושים ממנו משכן ודירה לו יתברך.

והסדר בזה הוא, שאף־על־פי שכאשר מסתכלים בהשקפה ראשונה רואים רק "הסתר אסתיר פני", ענין של "אסתר" - צריך לידע ש"מגילת אסתר" היא מכ"ד ספרי קודש, ואדרבה: אפילו כאשר כל ספרי הנביאים יהיו "כשרגא בטיהרא"[287], כיון ש"אשפוך רוחי על כל בשר", הנה מגילת אסתר לא תיבטל, ו"ימי הפורים האלו .. זכרם לא יסוף מזרעם"[23], בכל החשיבות והתוקף ("שטורעם").

וההתחלה בזה - על־ידי פעולת הנשים הצדקניות שבאותו הדור, שהיא אמנם באופן ש"את מאמר מרדכי אסתר עושה", כהוראת השולחן־ערוך שנמסרת על־ידי רבנים ומורי־דרך רוחניים, אבל המעשה בפועל נשלם על ידן דוקא,

ועד שתמורת זה שמחצר בית המלך יכולה לבוא גזירה רחמנא־ליצלן על תינוקות של בית רבן, כדברי המן: "אין אני שולח ידי תחלה אלא באלו התינוקות" שמרדכי "שאל לאחד מהם פסוק לי פסוקיך"[288] - הנה "ונהפוך הוא", שתינוקות של בית רבן אלו מבטלים כל הגזירות, כפי שאמרו "אל תירא גו'"[289] עד "ואני אסבול ואמלט"[290], ומעמידים "דור ישרים יבורך"[291],

ובאופן כזה עומדים בנסיונות הקשים שבדרא דעקבתא דמשיחא, ומביאים את הגאולה האמיתית והשלימה על־ידי משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

המשך השיחה נדפס בדבר מלכות לפרשת ויקרא

283) פרש"י עקב ח, א (מתנחומא שם ו. ועוד. וראה סוטה יג, ב).
284) אבות פ"א מי"ז.
285) לדעת ר"א - שבת קלא, א.
286) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סש"ב ס"ה. וש"נ.
287) לשון חז"ל - חולין ס, ב. וש"נ. וראה רד"ה להבין מארז"ל כל המועדים בטלים כו' דפורים תשט"ז (תורת מנחם - התוועדויות חט"ז ע' 118). וש"נ. וראה גם לעיל סל"ב.
288) אסת"ר פ"ז, יז (קרוב לסופו).
289) משלי ג, כה.
290) ישעי' מו, ד.
291) תהלים קיב, ב.

המשך ביאור למס' חגיגה ליום שני עמ' א

ששנינו, אם יש שָׁלֹשׁ גְּמָמִיּוֹת [–גומות] מלאות מים בְּגַּנַּחַל – בשיפולי ההר מקום מדרון, והגומות הן הָעֶלְיוֹנָה, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָאֶמְצָעִית, הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה הן שֶׁל עֲשָׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה מים בכל אחת, וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה מים, וְחַרְדָּלִית [–נחל] שֶׁל מי גְּשָׁמִים עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶן ומחברתן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר, מַטְבִּיל בָּעֶלְיוֹנָה המחוברת לאמצעית שיש בה ארבעים סאה, ואף היא נחשבת כמקוה כשירה. ומבואר שסבר רבי מאיר שאומרים 'גוד אסיק' להחשיב המים שבעליונה כמחוברים לאמצעית להכשירה. ורבי יהודה לא חלק עליו ומשמע שמודה לו. וממילא מוכח לשיטתו שניתן להטביל מחטים וצינוריות בראש מי שרגלו עדיין במים.

הקשה עולא לרבי יוחנן: וְהָתַנְיָא בברייתא אחרת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,

לקוטי־שיחות פרשת פקודי כרך טז שיחה ב

א.

"משכן משכן" - רמז לחורבן שני המקדשים

על הנאמר "אלה פקודי המשכן משכן העדות..." אומרים חז"ל[1], שהכפילות "משכן משכן שני פעמים" רומזת ל"מקדש שנתמשכן בשני חורבנין"[2] — בית ראשון ובית שני.

ואינו מובן, כפי ששואלים המפרשים[3]: רק אחת משתי הפעמים "משכן משכן" היא מיותרת, שהרי פעם אחת נחוצה לצורך הענין. וכיצד ניתן, אפוא, לדרוש ש"משכן משכן שני פעמים" רומז ל"חורבנין" של שני המקדשות?

מכך מובן, שלימוד זה מ"משכן משכן" אינו דרש מיתורא דקרא (= דרשה הנלמדת ממילים מיותרות בפסוק), אלא זהו, כלשון רש"י, רמז הלמד מכפל המילה "משכן" — "שנתמשכן". כלומר, לפי הפשט של "המשכן משכן" מדובר בפסוק זה על המשכן (שבמדבר), אך עם זאת רומז הביטוי "משכן" לענין של "משכון" — "משכן משכן שני פעמים" מצביע על ה"משכון" של שני המקדשים[4].

ב.

חשיבות חלקי המשכן וכליו

ה"ספורנו"[5] מסביר, שהפסוק "אלה פקודי המשכן..." מבטא את החשיבות הגדולה של חלקי המשכן וכליו, אשר בזכותה "לא נפסדו", כדברי חז"ל[6] "שמא תאמר אבד... תלמוד לומר[7] עצי שטים עומדים שעומדים לעד ולעולמי עולמים", ואף יותר מכך — "לא נפל דבר להם ביד האוייבים...".

ובפסוק מפורטות המעלות "שבשבילם היה ראוי להיות נצחי ושלא ליפול ביד אוייבים" — "משכן העדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלוים ביד

מתורגם ללשון הקודש

איתמר... ובצלאל...", ובזכות כל המעלות הללו "שרתה שכינה במעשה ידיהם ולא נפל ביד אוייבים".

לעומת זאת, במקדש ראשון, שלא היו בו כל המעלות הללו, הרי "אף על פי ששרתה בו שכינה נפסדו חלקיו... ונפל בסוף הכל ביד אוייבים". וכך (ואף יותר מכך), במקדש השני — "לא היה בו גם אחד מכל אלה התנאים לא שרתה בו שכינה ונפל ביד אוייבים".

ויש לומר, שהמקור לפירוש זה באופן כללי הוא מאמר חז"ל בגמרא[8], ש"לא שלטו שונאיהם במעשי ידי משה"[9], ולכן "משנבנה מקדש ראשון נגנז אהל מועד, קרשיו קרסיו בריחיו ועמודיו ואדניו", ולא נפלו ביד האוייבים. ועל כך מבוסס הפירוש ש"אשר פוקד על פי משה" הוא הטעם לנצחיות של חלקי המשכן וכליו.

ג.

לפי הרמז - המקדשים נצחיים

מעלה זו של המשכן על פני המקדשים היא לפי פשט המקרא. כלומר, לפי הפשט וכנראה בגלוי, דוקא המשכן, שהוא מעשי ידי משה — "אשר פוקד על פי משה" — הוא נצחי, לעומת המקדשים אשר נפלו "ביד אוייבים" וחרבו.

אבל לפי הרמז שבפסוק — כלומר, פנימיות הענינים — גם המקדשים הם נצחיים.

בכך מתורצת התמיהה הגדולה על שהפסוק רומז לחורבן בית המקדש באמצעות המילה "משכן" — "שנתמשכן": חפץ ממושכן אינו אבוד לבעליו, ואינו עובר לגמרי לרשות המלוה, אלא הוא נמצא זמנית ברשות המלוה ובסופו של דבר יוחזר אותו חפץ — המשכון — ללווה.

---

1) תנחומא פרשתנו ב. שמו"ר פנ"א, ג. פרש"י עה"פ.
2) לשון רש"י.
3) משכיל לדוד ושפ"ח לפרש"י כאן.
4) ראה גם לקו"ש חי"א ע' 176 הערה 5.
5) ריש פרשתנו.
6) יומא עב, סע"א. סוכה מה, ב. הובא בספורנו שם.
7) תרומה כו, טו. וראה בחיי עה"פ.
8) סוטה ט, סע"א. וראה צפע"נ (להרגוצובי) עה"ת ר"פ תרומה. וראה שע"ת (לאדמהאמ"צ) ח"ב חינוך בתחלתו. אוה"ת ואתחנן ע' סה. צב. צג ואילך.
9) בסוטה שם ד"משה ודוד שלא שלטו כו' דוד דכתיב (איכה ב, ט) טבעו בארץ שערי"". אבל אין מזה סתירה להמבואר בפנים — כי: א) לפרש"י סוטה שם קאי על שערי ציון. ב) ועיקר: גם להפירוש שקאי על שערי ביהמ"ק — ה"ז רק השערים (ולא שאר חלקי וכלי המקדש) שרק הם שייכים לדוד — ראה פרש"י איכה שם ("מעשי ידי דוד היו"). עיון יעקב לע"י סוטה שם. ובחדא"ג שם ["ממדרש אגדה" — והוא בתנחומא בהעלותך ט. במדב"ר פט"ו, יג. איכ"ר עה"פ. הובא בפרש"י איכה שם. ועוד] "שחלקו כבוד לארון" (וראה לקמן בפנים ס"י ואילך השייכות דארון לענין ה"נצחיות"), ועיי"ש השייכות לדוד (ע"פ מרז"ל כו'). וראה לקמן בפנים ס"ד. סוס"ט.

וכך גם לגבי המקדשים: חורבנם אינו אומר שמציאותם בטלה לחלוטין, ח"ו, אלא זהו באופן של "משכון" בלבד, ובסופו של דבר יוחזר המקדש עצמו, הראשון וכן השני, לישראל[10].

ד.

הקדושה במקום המקדש נצחית יותר ממקום המשכן

מעלת הנצחיות הנ"ל, הקיימת במשכן לעומת המקדשים, היא רק לגבי חלקי המשכן וכליו, אך לגבי קדושת המקום, השראת השכינה במקום המשכן והמקדש, מוצאים את מעלת הנצחיות דוקא במקדש, כדברי הרמב"ם בהלכות בית־הבחירה[11]: "וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה כו' כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות כולן לבנות בהן בית לה' ולהקריב בהן קרבן[12]. ואין שם בית לדורי הדורות[13] אלא בירושלים בלבד ובהר המוריה[14] וכו' (והוא מביא פסוק המוכיח זאת[15]) זאת מנוחתי עדי עד". כלומר, הקדושה במקום המשכן היתה זמנית, כנאמר[16] "ואהיה מתהלך באהל...", ואילו "בית (להשראת השכינה בקביעות) לדורי הדורות" קיים רק במקדש בירושלים – וכך גם בכיוון השלילה: "נאסרו כל המקומות כולן לבנות...".

יותר מכך: בבנין המקדש הראשון, הרי לא זו בלבד שנוצר מקום קבוע להשראת השכינה, אלא שגם השראת השכינה בפועל נעשתה באופן נצחי, כפי שפוסק הרמב"ם[17] שקדושת המקדש וירושלים "קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא.. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה".

מכך מובן, שהמוסבר לפני כן, שבפנימיות, לפי ה"רמז" שבמקרא, גם המקדשים הם נצחיים כמשכן, אינו אמור רק לגבי קדושת מקום המקדש ש"אינה בטלה",

שהרי, אדרבה, בכך המקדש הוא העיקר ויש לו יתרון על פני המשכן,

אלא, שגם במקדשים, יש לפחות דבר "הדומה" לנצחיות שבחלקי המשכן וכליו[18].

---

10) ראה בכ"ז לקו"ש חי"א שם ע' 177 ואילך.

11) בתחילתו (ה"א־ג').

12) מפשטות לשון הרמב"ם "לבנות בהן בית לה'" משמע, שכוונתו (לא לאיסור הקרבה בבמות, כ"א) שאסור לבנות "בית לה'" אלא בירושלים*. אלא שאח"כ מוסיף ענין שני – "ולהקריב בהן קרבן" [דכתבו "להקריב בהן" (בהמקומות) ולא "בו" (בהבית) מורה שזהו ענין שני – איסור הקרבה (במק"א) בבמות].

ועפ"ז סרה התמי' (וראה הר המורי' לרמב"ם שם) למה הביא הרמב"ם הכתובים (דה"א כב, א. תהלים קלב, יד) "ויאמר דוד זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל ואומר זאת מנוחתי עדי עד", ולא הכתוב (ראה יב, ט) "כי לא באתם גו' אל המנוחה ואל הנחלה" שהובא בש"ס (זבחים קיט, א) לענין איסור הקרבה בבמות?

כי הפסוק "כי לא באתם גו'" בא בהמשך להקודם: "לא תעשון גו' איש כל הישר בעיניו (וטעם החילוק) כי ("פה" "היום") לא באתם גו'" – היינו האיסור דהקרבת קרבן חוץ ל"מנוחה" ו"נחלה",

והביא הרמב"ם פסוק שנאמר בו ע"ד ב' ענינים הנ"ל: א) איסור דבנין בית לה' חוץ לירושלים – "זה הוא בית ה' האלקים". ב) איסור הבמות – "זה מזבח לעולה לישראל"** (ראה פרש"י דה"י שם).

ומוסיף להסביר [כדיוקו "ואומר" – ראה ברכות ומכות בסופן (ועוד) "מאי ואומר"] טעם האיסור בזה: "זאת מנוחתי עדי עד" – דמכיון שקדושת המקדש היא באופן ד"עדי עד", וכמ"ש (הל' ביהב"ח פ"ו הט"ז) "קדושת המקדש.. אינה בטלה", לכן "זאת מנוחתי" ולא במק"א, שאא"פ לבנות "בית לה'" רק בירושלים לבד***. (וראה גם לקו"ש חי"ט ע' 145 הערה 47).

ומקורו דהרמב"ם**** י"ל בכמה אופנים, ומהם – במכש"כ וק"ו מפרט א' דהבנין דאסור (הקרבה בהבית – ה"ז ג"כ פרט דהבית (שצ"ל "מוכן להיות מקריבין כו'" – רמב"ם ריש הל' ביהב"ח) שבא בפועל). ולהעיר ממדרש תהלים ד'.

13) צ"ע בדפוסים הקודמים, כי הלשון בכ"מ הוא "דור דורים", אף שנמצא – אבל בנפרד – "קורא הדורות".

14) ראה דה"ב ג, א (הובא לקמן רפ"ב דהל' ביהב"ח). תענית טז, א. ובב"ר ס"פ וירא (פנ"ה, ז. פנ"ו, י) עה"פ (וירא כב, ב. שם, יד) ארץ המורי' גו', בהר הוי' יראה.

15) תהלים קלב, יד.

16) ש"ב ז, ו.

17) הל' ביהב"ח פ"ו הי"ד־ט"ז. וראה מו"ק (ט, א. ועד"ז שבועות טז, ב): משכן שאין קדושתו קדושת עולם.. מקדש שקדושתו קדושת עולם.

18) ראה בחיי דלעיל הערה 7. וראה מדבר קדמות (מע' מ' אות מג) שלפי האמת המקדש נבלע בארץ, נגנז, עיי"ש.

---

*) נייג"כ לשון הרמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ט הי"ד (ועד"ז בהל' מעשה הקרבנות פי"ד ה"ז) "מי שעבר ועשה בית חוץ למקדש להקריב בו קרבנות לשם אינו כבית ע"ז כו'" – דבפשטות כוונתו במ"ש ש"**עבר** ועשה בית כו'" היינו (לא להאיסור דהקרבה חוץ למקדש, כ"א) האיסור **דעשיית בית** חוץ למקדש. אבל להעיר מפיה"מ להרמב"ם מנחות (פי"ג מ"י) ד"בית חוניו.. שעבר על מש"נ פן תעלה וכו'" ולא הזכיר דעבר על איסור עשיית בית חוץ למקדש. אבל – לא הזכיר ג"כ האיסור דעשיית בית תבנית היכל כו', אף שבית חוניו הי' "**בצורת בית המקדש**" (פיה"מ שם).

) הטעם שמביא גם תיבת "לישראל" – י"ל עפ"י ש"ס זבחים (קטז, ב) ד"אין העכו"ם מצווין על שחוטי חוץ לפיכך כאו"א בונה לו במה לעצמו ומקריב עלי'", ועיי"ש גם המאורע דאיפרא הורמיז כו' עם רבא – מעשה רב שמורים להם איך לבנות במה (וכפסק הרמב"ם סוף הל' מעה"ק). ולכן מדגיש הרמב"ם שהאיסור הוא רק "זה מזבח לעולה) **לישראל".

***) ע"ד המבואר בכ"מ (נצו"א לזח"ג קמד, ב. המשך תרס"ו ע' קעח. המשך תער"ב פנ"ו. סה"מ ה'ש"ת ע' 62) דמכיון שלהצלת רב המנונא בא אליהו (מלובש בגוף. ובמילא) עם **העצמיות** שלו אא"פ להיות אז במק"א, שהעצם אא"פ להיות בב' מקומות בב"א (משא"כ לברי"מ – שבא רק ניצוץ שלו).

ועד"ז בענייננו: מכיון ד"**זאת מנוחתי** גו'" – השראת **עצם** השכינה היא בירושלים בהר המורי'.

****) ראה גם שקו"ט באוצר הספרי (להגר"מ זעמבא) "קדושת עבר הירדן". ועוד.

ה.

מנוחה - גברא, נחלה - חפצא

כדי להבין זאת טוב יותר, יש להקדים את דברי חז"ל[19] על הפסוק[20] "כי לא באתה עד עתה אל המנוחה ואל הנחלה": "מנוחה זו שילה נחלה זו ירושלים"[21].

בפשטות, הסיבה לכך שדוקא ירושלים נקראת "נחלה" ואילו שילה נקראת רק "מנוחה", היא מפני ש"נחלה" מצביעה על קביעות יותר מאשר "מנוחה", האפשרית גם באופן זמני. ולפיכך נקראת ירושלים, אשר "אין שם בית לדורי הדורות אלא בירושלים" בכינוי "נחלה"[22].

אך אין די בכך, כי לפי אחת הדיעות[23] "מנוחה זו ירושלים נחלה זו שילה", למרות, שלדעת כולם חשובה ירושלים יותר משילה.

הכרחי לומר, שגם ב"מנוחה" יש יתרון על פני "נחלה". כלומר, "מנוחה" ו"נחלה" הן שתי מעלות שונות, ויש בזו מה שאין בזו[24].

ההסבר לכך הוא: כאמור, מעלת המשכן היא שחלקיו וכליו הם נצחיים, אך במקום להשראת השכינה היה המשכן "לפי שעה" בלבד, "אוהל". לעומת זאת במקדש, להיפך: במקום המקדש יש קדושה נצחית – "אינה בטלה", אך עצם הבנין וחלקיו "נפסדו" ונפלו בידי האוייבים.

שתי מעלות שונות אלו נרמזות בשני הכינויים "מנוחה" ו"נחלה", שההבדל ביניהם בפשטות הוא:

המילה "מנוחה" מתארת מצב של נפש האדם – "גברא" – הוא אינו במצב של טלטול ממקום למקום. בכך נכלל גם מצבם של כלי האדם וחפציו המיטלטלים יחד עמו, כפי שרואים במוחש, שכליו של האדם משפיעים על דעתו![25] וקרובים אליו יותר מאשר דירתו[26]. לעומת זאת מתארת המילה "נחלה" את תכונתו של עצם הדבר – "חפצא" – הקרקע וכדומה.

בכך מובן מדוע מעלתו של משכן שילה – שנבנה בחלקו מ"משכן שעשה משה", כדברי הרמב"ם[27] "ובנו שם בית... ופרשו יריעות המשכן עליו" – היא ה"מנוחה": הנצחיות שבו היתה בחלקיו ובכליו – חפצים המיטלטלים עם האדם, ולכן, כאשר הגיעו לידי "קביעות" בשילה[28] הוא "מנוחה", המתארת את מצב נפש האדם.

לעומת זאת המקדש, שמעלת הנצחיות שבו אינה בחלקיו ובכליו אלא במקום המקדש, מכונה "נחלה" – המתאר את תכונת המקום, כדלעיל.

ו.

נצחיות - רק על ידי מעשי הקדוש־ברוך־הוא

ההסבר להבדלים הללו בין המשכן למקדש:

הנצחיות אינה יכולה להתהוות על ידי מעשה בני אדם שהם נבראים מוגבלים. דבר זה ייתכן רק על ידי מעשה ידיו של הקדוש־ברוך־הוא.

ולכן חלקי המקדש עצמם אינם נצחיים, כי הם, כלשון הזוהר[29], "בניינא דבר נש" (= בנין בני אדם). ואילו קדושתו הנצחית של מקום המקדש אינה עקב מעשי ידי אדם, אלא זהו "מקום אשר יבחר ה' אלקיך בו לשכן שמו שם"[30]. וכלשון הרמב"ם[31]: "קדושת המקדש... מפני השכינה ושכינה אינה בטלה".

כלומר, בנין המקדש לא יצר את נצחיות השראת השכינה במקדש, אלא היווה רק הכנה לכך שהמקום

---

19) מגילה י, א. זבחים קיט, א.

20) ראה יב, ט.

21) בזבחים שם (וכן בספרי עה"פ ראה שם) פלוגתא בדבר, וכדלקמן בפנים – אבל כ"ה סתימת הש"ס מגילה שם. סתם משנה זבחים (קיב, ב): "באו לשילה.. והיא היתה מנוחה.. באו לירושלים.. והיא היתה נחלה". פרש"י עה"ת עה"פ – פשוטו של מקרא.

22) ראה לקו"ש חי"א ע' 177 הערה 15.

23) זבחים שם. ספרי שם.

24) ובפרט – להדיעה (זבחים שם) דשניהם בשילה או בירושלים. וראה אוה"ת ויצא קפו, א. ועוד.

25) ברכות נז, ב.

26) להעיר מהחילוק בין (שימוש ב)כליו של מלך – משא"כ בארמון המלך. ויש עוד דוגמאות בהלכה.

ובתורת החסידות להעיר מענין דלבוש (לכבוד ולתפארת) ובית – מקיף הקרוב ומקיף הרחוק.

27) הל' ביהב"ח פ"א ה"ב.

28) משא"כ לפנ"ז במדבר כו'.

29) זח"ג רכא, א. ועד"ז שם ח"א כח, א.

30) ראה יב, יא. ספרי ופרש"י שם*. וכמש"נ (תהלים שם, יג־יד) "בחר ה' בציון גו' פה אשב גו'". וראה פיה"מ להרמב"ם זבחים קיב, ב ("באו לירושלים כו'"). ועוד. וראה בארוכה לקו"ש חי"ט ע' 140 ואילך (ושם ע' 145).

31) נסמן לעיל הערה 17.

32) תרומה כה, ח.

33) כמש"נ (בהעלותך יב, ז) "בכל ביתי נאמן הוא". ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' שיז ואילך.

---

*) אלא שבכללות מתאים לשון זה גם על משכן שילה וכמש"נ (ראה שם, ה. רש"י שם. ספרי ורש"י שבפנים ההערה) "המקום אשר יבחר ה"א גו' לשום את שמו שם". ובספרי תבוא (כו, ב): "המקום אשר יבחר ה"א בו זה שילה ובית עולמים". וראה בארוכה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע פד־פה. לקו"ש חכ"ד ס"ע 79 ואילך.

יהא מוכן להשראה זו, ושהיא תהיה באופן גלוי. אך ההשראה עצמה באה עקב בחירת הקדוש־ברוך־הוא במקום זה, ולכן היא נצחית.

לעומת זאת, במשכן היה ההיפך: השראת השכינה לא באה עקב בחירת הקדוש־ברוך־הוא במקום המשכן "לשכן שמו שם", אלא בניית המשכן היתה הגורם לכך — "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"[32], וכאשר בטל במקום זה הגורם, המשכן המוקם — "ועשו לי מקדש" — מתבטלת גם התוצאה — "ושכנתי" — במקום זה.

לעומת זאת היו חלקי המשכן וכליו מעשי ידי משה, ומשה הוא עבד ה', עבד נאמן[33], אשר כל מציאותו היא מציאות האדון[34], ובמיוחד לפי הפירוש[35] על "מה שקנה עבד קנה רבו"[36], שאין הכוונה לכך שהעבד קונה לעצמו ובאמצעות זאת נקנה הדבר לרבו, אלא שמלכתחילה "קונה רבו" —

וכשם שמעשי ידיו של הקדוש־ברוך־הוא הם נצחיים, כך גם מעשי ידי משה, עבד ה'.

ז.

השראת השכינה הנצחית במקדש - בזכות דוד

ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שהשראת השכינה במקדש היתה בזכות דוד המלך, כדברי חז"ל[37], שרק לאחר ששלמה התפלל לה' "ה' אלקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך"[38] הוא היה יכול להכניס את הארון לבית קדשי הקדשים "ושרתה השכינה בבית"[39] —

שהרי כיון שהשראת השכינה היתה צריכה להיעשות באופן נצחי, היתה צריכה להיות גם ההכנה מצד "בני אדם" קשורה למישהו בדומה למשה רבינו שמעשי ידיו קיימים לעולם.

ולכן באה ההשראה בזכות דוד, שהוא עבד ה'[40], ולכן הדגיש שלמה בתפילתו הנ"ל "דויד עבדך",

ולפיכך מעשי ידיו הם נצחיים ולא שלטו בהם אוייבים, כאצל משה, כמבואר בגמרא[41].

ח.

בית המקדש השלישי - "מנוחה" ו"נחלה"

לפי ההסבר לעיל על המעלה בתואר "מנוחה", ניתן להסביר מדוע נאמר הביטוי "מנוחה" גם לגבי ירושלים, כנאמר[42] "בהר ה' בציון... זאת מנוחתי עדי עד". והרי, לכאורה: אם "ונחלה זו ירושלים" (ו"מנוחה זו שילה") צריך היה להיאמר "זאת נחלתי עדי עד"?

אלא, בבית המקדש השלישי יהיו שתי המעלות — הן "נחלה" והן "מנוחה". נצחיותו אינה רק במקום המקדש, כבמקדש הראשון והשני, אלא גם הבנין עצמו — ענין ה"מנוחה", כמוסבר לעיל — יהיה בעל קיום נצחי, כי הקדוש־ברוך־הוא עצמו יבנהו, כנאמר[43] "מקדש אדנ־י כוננו ידיך". ככתוב בזהר[44] שהמקדש השלישי יבנה "על ידא דקודשא־בריך־הוא (ולכן) יהא קיימא לדרי דרין".

ט.

גם במקדש הראשון עצמו היה ענין של נצחיות

לכאורה, ניתן לשאול על כך: בפשטות אין מדובר בפסוק "זאת מנוחתי עדי עד" רק על תקופת בית המקדש השלישי, אלא על המקדש הראשון[45]. ויותר מכך: הרמב"ם מביא פסוק זה כטעם להלכה "כיון שנבנה המקדש בירושלים נאסרו כל המקומות..." — וכיצד, אפוא, נקרא המקדש אז "זאת מנוחתי..."?

ההסבר לכך הוא: בגמרא במסכת עירובין[46] נאמר לגבי חניות בני ישראל במדבר: "כיון דכתיב[47] בהו על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו כמאן דקביע להו דמי (=

---

34) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה [המתורגם] ע' 233 ואילך. ח"ט ע' 323-4. ועייג"כ המשך הנ"ל ע' שכו-ז. ועוד. וראה בענינו פרש"י בהעלותך (שם, ח): ועבד מלך מלך.

35) רשב"א קדושין כג, ב.

36) פסחים פח, ב. קדושין שם.

37) שבת ל, א. סנהדרין קז, ב. מדרש תהלים מזמור כד. במדב"ר פי"ד, ג. ועוד.

38) דה"ב ו, מב.

39) ל' המדרש — במדב"ר שם.

40) עייג"כ המשך הנ"ל ע' שיג.

41) נסמן לעיל הערה 8. וראה פס"ר פ"ב, ו. מדרש תהלים מזמור סב בסופו. יל"ש ש"ב רמז קמה. הובא באוה"ת ואתחנן ע' סה. צב.

42) תהלים שם. וכראיית ר"ש (זבחים וספרי דלעיל הערה 23) ד"מנוחה זו ירושלים". וראה אוה"ת שצויין לעיל הערה 24.

43) בשלח טו, יז. מכילתא ופרש"י שם. וראה תנחומא סוף פרשתנו. רש"י ותוס' סוכה מא, סע"א. ועוד.

ואף שברמב"ם (הל' מלכים רפי"א ובסופו) דמשיח בונה המקדש — כבר נת' כמה פעמים התיווך בזה (ראה לקו"ש חי"א ע' 98 הערה 61. וש"נ. לקו"ש חי"ג ע' 84 הערה 36 (ובההתועדות (דער"ח מנ"א תשל"ו) נת' בארוכה עוד כמה פרטים בהנ"ל). לקו"ש חי"ח ע' 418 ואילך).

44) זח"א דלעיל הערה 29. וראה זח"ג שם.

45) ראה ג"כ זח"ב רמא, א.

46) נה, ב. וראה ג"כ שבת לא, ב.

47) בהעלותך ט, כ.

נחשבים כקבועין). כלומר, למרות ש"ישראל במדבר יושבי אוהלים היו שאינן קבועין"[48], בכל זאת, כיון שחנייתם באוהל היתה "על פי ה'", לכן "כמאן דקביע להו דמי": החניה עצמה, האהל, נעשה בזמן החניה ענין של "קבע".

וכדומה לכך גם בענינו: כיון ש"על פי ה' נקרא המקדש "בית"[49], שהרי עד המקדש נאמר "ואהיה מתהלך באוהל..."[50] – לכן "כמאן דקביע להו דמי", שגם המקדש עצמו אינו "לפי שעה", אלא יש בו ענין של "מנוחה" – נצחיות" – "נידונת קבע"[51].

ולכן מתאים הכינוי "מנוחה" גם למקדש הראשון והשני, כי למרות ששלמות המנוחה, בדומה לחלקי המשכן וכליו, תהיה רק במקדש השלישי, אך משהו בדומה לכך ישנו גם במקדש הראשון והשני, כיון ש"על פי ה'" אין הם נקראים "אהל", כי אם "בית".

ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שההכנות לבנין בית המקדש נעשו על ידי דוד, כמסופר בתנ"ך[52] – כי מעשי ידיו הם נצחיים, ולכן היה גם בבית המקדש עצמו מעין ענין הנצחיות.

אך למרות זאת "נפל בסוף הכל ביד אוייבים", כי הבניה עצמה נעשתה על ידי שלמה, ורק ההכנה נעשתה על ידי דוד[53].

י.

הארון מביא לנצחיות בגשמיות של המשכן והמקדש השלישי

לעיל בסעיף ב' הובאו דברי ה"ספורנו", שאחת ממעלות המשכן "שבשבילם היה ראוי להיות נצחי..." היא היותו "משכן העדות – שהיו בו לוחות העדות".

וכשם שיש שויון בין המשכן לבין המקדש השלישי לגבי מעלת הנצחיות – באופן גלוי – של חלקים וכליהם – כך יש שויון ביניהם לגבי הגורם לנצחיות "שבשבילם היה ראוי להיות נצחי...", שהן במשכן במדבר והן במקדש השלישי נמצא הארון במקומו במשך כל תקופת קיומם, ואילו במקדש השני לא היה הארון קיים מלכתחילה[54], וגם בסוף תקופת המקדש הראשון "גנזו יאשיהו"[55].

יא.

במקדש הראשון והשני - נצחיות לא גלויה

כמוסבר לעיל בהרחבה, היתה מעלת הנצחיות גם במקדש הראשון והשני, אלא שלגביהם היא לא התבטאה בגלוי בחלקי המקדש, אלא בעיקר בענין השראת השכינה במקום המקדש. כלומר, אין זו נצחיות כבמשכן, שחלקי המשכן וכליו הגשמיים הם נצחיים, אלא שזוהי נצחיות של השראת השכינה, ברוחניות – "שכינה אינה בטלה".

לפי זה יש לומר, שמה שהארון מוסיף ופועל את מעלת הנצחיות, אינה לגבי הנצחיות הרוחנית של השראת השכינה, אלא דוקא בנצחיות הגשמית של חלקי המשכן וכליו.

יב.

הארון - פנימיות דפנימיות הלב

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את משמעות הארון בעבודת ה':

כל יהודי הוא "משכן" ומקדש לה' יתברך, כדברי חז"ל[56] הידועים על הפסוק[31] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". וכשם שבמקדש יש "שלשה דיורין" – "עזרה" "קודש" ו"קודש הקדשים"[57], שבו היה הארון – כך ישנם גם שלשה "דיורין" אלו במקדש הפרטי אצל כל יהודי:

ה"עזרה" שבה עמד המזבח החיצון, משמעותה בעבודה הרוחנית היא חיצוניות הלב[58]. "קודש", שבו היה המזבח הפנימי הוא פנימיות הלב. ו"קודש הקדשים", שבו היה הארון[59] הוא פנימיות דפנימיות הלב[60] – דרגת יחידה[61] – שביחס אליה נאמר (על

---

48) רש"י עירובין שם ד"ה אלא לאחוריהן.

49) ראה ש"ב ז, ה ואילך.

50) ש"ב שם, ו. וזה ששילה נק' "בית" (משנה זבחים קיב, ב. רמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ב) הוא רק בערך המשכן, אבל בערך המקדש נק' "אהל" או (עכ"פ) "משכן" [לפי הפירושים בהכתוב "ואהי' מתהלך באהל ובמשכן" – ראה לקו"ש שנסמן בהערה 22. לעיל ע' 323 הערה 42] – ראה ביאור הרי"פ פערלא שנסמן בשוה"ג להערה 30.

51) רש"י עירובין שם ד"ה כיון דכתיב.

52) דה"א כח־כט.

53) ראה פס"ר מדרש תהלים ויל"ש דלעיל הערה 41.

54) יומא כא, ב.

55) דה"ב לה, ג. יומא נב, ב. וש"נ. רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד.

56) ר"ח שער האהבה פ"ו ד"ה ושני. של"ה שער האותיות אות ל' (ועוד).

57) אוה"ת ויקהל ע' ב'קצה. ד"ה והוא עומד תרס"ג פ"ב. ד"ה כי הוא יברך ה"ש"ת בתחילתו. ולהעיר מרמב"ם הל' ביהב"ח פ"א ה"ה.

58) כידוע דמזה"ח ומזה"פ הם חיצונית ופנימית הלב – תו"ח תרומה תמג, א ואילך. אוה"ת שם ע' ב'ריג. דרמ"צ פו, ב ואילך. ועוד.

59) ראה לעיל ע' 211 שהוא דרגא רביעית, עיי"ש. וראה לקמן הערה 61.

60) ראה לקו"ת תצא (לו, א) דגם בפנימית הלב יש פנימית דפנימית.

61) להעיר מהמבואר בכ"מ (תו"ח שם (תמח, א). אוה"ת שם (ע' ב'רט ואילך). דרמ"צ שם) דארון הוא (נגד בד שבירעות) בחי' פנימיות הכתר, יחידה. וראה ג"כ לקו"ת נשא (כג, רע"ג) שנשיאת הארון הו"ע והחמישית לפרעה, התגלות עתיק כו'.

הקליפות) "בבואה דבבואה לית להו"[62] (= אין להם, לקליפות השתקפות בבואתם דבבואה נוספת שהיא בחינת יחידה). ואפילו על דרגות הנמוכות ממנה הרבה יותר נאמר "וגם בשעת החטא היתה באמנה אתו יתברך"[63], שהיא תמיד שלימה, נצחית, ולא ייתכן שמשהו – "אוייבים" – ישלוט ויפגע בה[64].

ויש לומר, שדרגה זו היא ה"משה" שבכל אחד ואחד[65], כשם שהארון – התורה שבו[66] – הוא ענינו של משה, "זכרו תורת משה עבדי"[67].

בכך מובן מדוע בשתי תקופות אלו, תקופת המשכן והתקופה של לעתיד לבוא, נמצא הארון – פנימיות דפנימיות הלב, דרגת משה – במקומו ובגלוי: דור המדבר היה "דור דעה"[68], הדור כולו היה בדרגה של משה רבינו שהיא דרגה של דעת עליון, כמוסבר בכתבי האריז"ל[69]. וגם בימות המשיח – כאשר יקויים "ומל ה' אלקיך את לבבך"[70], גם את הקליפה הדקה[71] – תתגלה "נקודת פנימיות הלב"[69], דרגת משה.

אך לא כן בתקופת המקדש הראשון והשני, אשר אמנם גם אז הארון שלם ולא נפל ביד האוייבים ח"ו, אך זאת בהעלם ובהסתר – "גנזו יאשיהו".

יג.

מעלת המשכן - "מקדש המדבר"

לפי האמור לעיל ניתן להסביר, בפנימיות הענינים, את דיוק הרמב"ם[72] בכינוי המשכן "מקדש המדבר", שהרי, כידוע, רומז הרמב"ם בספרו למספר ענינים בתורת הקבלה[73], וכך גם בענינו:

בכינוי "מקדש המדבר" נרמזת מעלה זו של המשכן, הימצאות הארון במקומו ובגלוי, כי פנימיות דפנימיות הלב היא בבחינת ה"מדבר" שבנשמה, הנעלה מבחינת "אדם" שבנשמה – "לא ישב אדם שם"[74] מבחינה חיובית, מסירות נפש שלמעלה מטעם ודעת[75].

ולפיכך מוצאים גם אצל המשיח את הדרגה "מאד" שמעל דרגת "אדם": "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד"[76]. ולמרות ש"מאד הוא אותיות אדם"[77], זהו צירוף המצביע על "בחינת בלי גבול כלל"[78] – מעל לדרגת אדם – אלא מדבר דקדושה, כי זוהי דרגת הארון, שעל ידי משיח הוא יוחזר למקומו ובגלוי.

יד.

כח מסירות הנפש מתבטא דוקא במעשה

ידוע[79], שהמילה "אדם" רומזת לשלוש הבחינות של מחשבה דיבור ומעשה (א' – מחשבה, ד' – דיבור, מ' – מעשה). ולפי זה יוצא, שבמילה "מאד", שמעל לדרגת אדם, ההתחלה היא האות מ' – מעשה.

ההסבר לכך הוא: מסירות הנפש מתבטאת דוקא במעשה, נעוץ תחילתן בסופן דוקא. בדומה למבואר[80] בענין של "אין ערוך לך בעולם הזה", שדוקא בעולם הזה הגשמי מתבטא ה"אין ערוך" שלמעלה – כך גם לגבי ה"אין ערוך" של היהודי, כח מסירות הנפש של פנימיות דפנימיות הלב, "אין ערוך" שבנשמה, מתבטא דוקא בכח המעשה שלו[81].

וזהו הקשר שבין שני הענינים במשכן ובמקדש השלישי – (א) הארון הוא במקומו ובגלוי. (ב) חלקי המשכן וכליו הגשמיים הם נצחיים –

כי משמעות הארון – פנימיות דפנימיות הלב – מתבטאת דוקא במעשה: בנצחיות הגשמית של חלקי המשכן והמקדש וכליהם.

(משיחות ער"ח מנ"א, וט"ו מנ"א, תשל"ו)

---

62) יבמות קכב, א. וש"נ. לקו"ת תצא לז, ג. ובכ"מ.

63) תניא ספכ"ד. וראה מקומות שנסמנו בהערה 61 שהארון הו"ע אהבה מסותרת.

64) דעלי' נאמר (זח"ב קיד, א) אע"ג דאזיל הכא והכא דיוקנא אשתאר בך לעולם – סד"ה תקעו עת"ר. עשר תעשר תש"א פ"ה.

65) תניא רפמ"ב. וראה בהעלותך יא, כא. ע"ח של"ב פ"א ("בזהר בהעלותך" וצ"ע). שם של"ח פ"ו. ובכ"מ. וראה לקו"ת פקודי (ה, סע"ד) דניצוץ משה שבכאו"א הו"ע מסנ"פ דאחד בביטול ממש.

66) דאין בארון רק שני (ה)לוחות גו' – מ"א ח, ט. דה"ב ה, י.

67) מלאכי ג, כב. שבת פט, א.

68) ראה ויק"ר פ"ט, א. במדב"ר פי"ט, ג. ועוד.

69) ע"ח שער הכללים פי"א. של"ב שם. שער הפסוקים ר"פ שמות. ובכ"מ.

70) נצבים ל, ו.

71) אגה"ק ס"ד – עיי"ש בארוכה.

72) הל' ביהב"ח פ"א הי"ב.

73) וכבהתחלת ספרו יד החזקה "יסוד היסודות ועמוד החכמות" – ר"ת הוי' (שה"ג להחיד"א מע' רמב"ם – בשם ר' דוד הנגיד, נכדו של הרמב"ם). וראה סה"ש ה'ש"ת ע' 41 ובהערה שם. לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 20 הערה 18.

74) ירמי' ב, ו.

75) ראה לקו"ת במדבר ד, ג ואילך. שה"ש כב, א. כג, סע"ב ואילך. ועוד. ולהעיר מלקו"ת נשא (כג, רע"ג) דנשיאת הארון הו"ע "העלאת בחי' התורה שנק' אדם.. לעצמות אוא"ס בחי' כי לא אדם הוא כו'".

76) ישעי' נב, יג.

77) תו"א מו, ד. ע"פ ב"ר פ"ח, ה (ורש"י לב"ר שם).

78) המשך וככה תרל"ז פ"כ.

79) לקו"ת בהעלותך לא, ג.

80) המשך תער"ב ח"ב ע' א'קנא. א'קנה. סה"מ תשי"א ס"ע 113 ואילך. ס"ע 117 ואילך. ועוד.

81) ע"ד משנ"ת (קונ' ענינה של תורת החסידות סי"ח ואילך) לענין גילוי בחי' יחידה.

לקוטי־שיחות פרשת פקודי כרך טז שיחה ג

א.

מהו הקשר בין "סיפור המסעות" לבין הקמת המשכן?

לאחר שהתורה מספרת במפורט על הקמת המשכן[1], ועל השראת השכינה בו – "ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן"[2], ועל־כך שההשראה היתה עצומה כל־כך עד אשר "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן"[3], מספרת התורה[4]: "ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם. ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלותו".

יש להבין: לכאורה, שייכים שני פסוקים אלו למקום שמדובר בו על סדר מסעות ישראל במדבר – שם אכן, נאמרים הדברים שוב, ובהרחבה – בפרשת בהעלותך[5]. מהו הקשר בין סדר המסעות (שרק "בהעלות הענן... יסעו... ואם לא יעלה... ולא יסעו...") לבין תוכן פרשתנו, שבה מדובר על השראת השכינה במשכן?

ה"ספורנו"[6] מסביר, ש"ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו..." היא הוכחה עד כמה היתה השראת השכינה קבועה במשכן, עד כדי כך "שלא היה מסתלק כלל משם עד שהיו ישראל צריכים לנסוע".

אך הסבר זה אינו "חלק", לכאורה, כי מלשון הפסוק בולט שהכוונה היא לספר על סדר המסעות, כלשון המדרש[7]: "זה סיפור המסעות". ואינו מובן, כדלעיל: מהו הקשר שבין "סיפור המסעות" – שמקומו בפרשת בהעלותך – לבין סיפור הקמת המשכן והשראת השכינה בו?

קושיא זו מתחזקת יותר לפי דברי חז"ל[8], שתחילת ספר ויקרא, "ויקרא אל משה", היא המשך לנאמר – לפני הפסוק "ובהעלות הענן..." – "ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד...", שהוא לא היה יכול להיכנס לאהל מועד עד אשר "ויקרא אל משה" – הקריאה הביאה לכניסתו לאהל מועד.

1) פרשתנו מ, יז ואילך.
2) שם, לד.
3) שם, לה.
4) שם, לו־לז.
5) ט, טו ואילך.
6) סוף פרשתנו.

מתורגם ללשון הקודש

יוצא, שהתורה מפסיקה את הרצף שצריך להיות בין הפסוקים "ולא יכול משה..."., "ויקרא אל משה", בענין צדדי – סיפור המסעות – שאינו קשור כלל, לכאורה, לענין המשכן.

ב.

ענין הקרבנות קשור לסילוק השכינה בגלל המסעות

כל הענינים בתורה מדוייקים, ואם נאמר במדרש ש"ויקרא אל משה" (תחילת חומש ויקרא) הוא המשך ל"ולא יכול משה..." (סוף פרשתנו), מובן, שיש קשר גם בין תוכנן של שתי הפרשיות, שהפסוקים הללו הם חלק מהן.

כלומר, ספר ויקרא – ספר הקרבנות[9], הוא המשך לא רק לסיפור בנין והקמת המשכן, המקום שבו מביאים את הקרבנות. אלא גם לפרטי אופן השראת השכינה במשכן, המסופרים בפרשה, ובמיוחד בסופה,

ויש לומר, שזוהי הסיבה לכך שלאחר "ולא יכול משה...", מפסיקה התורה, ומספרת אודות "מסעות" ישראל, כפי שהם קשורים ל"ובהעלות הענן מעל המשכן..." – הסתלקות השכינה מהמשכן – כי ענין הקרבנות קשור לכך שבגלל מסעות ישראל ("בכל מסעיהם") נדרש (בין המסעות) ענין של סילוק השכינה, יותר מאשר הוא קשור להשראת השכינה במשכן (כפי שיוסבר להלן בסעיף ח').

ג.

דבר והיפוכו

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר את הקשר שבין סוף חומש שמות לתחילתו (ככלל[10]: נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן), המתבטא גם בכך, ששמות הפרשה הראשונה והאחרונה שבחומש מצביעות על "מנין":

"שמות" – כפי שמפרש רש"י[11]: "אף־על־פי

7) לקח טוב עה"פ.
8) תנחומא ר"פ ויקרא (א' וח'). זהר שם (ג, ב). לקח טוב שם. תנחומא בהעלותך ו. ועוד.
9) ראה רמב"ן בפתיחה לספר ויקרא.
10) ספר יצירה פ"א מ"ז.
11) ר"פ שמות.

שמנאן... חזר ומנאן... להודיע חיבתן שנמשלו לכוכבים...". "פקודי" – מנין "משקלי נדבות המשכן... כל כליו לכל עבודתו"[12].

תוכנו של ספר שמות הוא גאולת ישראל[13] ממצרים. לפי זה צריך להיות, שענין ה"גאולה" קשור לענין ה"מנין", המחבר את התחלת[14] הספר עם סופו[15], ואינו מובן: "מנין" ו"גאולה" הם, לכאורה, ענינים סותרים: כאשר סופרים משהו הרי זאת הוכחה שדבר זה הוא מוגבל בכמות המנויה, וה"מנין" מדגיש זאת. לעומת זאת ה"גאולה" מראה על מצב של יציאה ממצרים, גלות והגבלות[16]?

דבר והיפוכו אלו נמצאים גם בתחילת החומש עצמו: שם הפרשה, הרומז לתוכן הפרשה כולה, הוא "שמות", המכוון למנין המצומצם של "בני ישראל הבאים מצרימה"[17], ומיד אחר־כך מסופר בתורה[18] "ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד...", ריבוי היוצא לגמרי מגדר הרגיל. וכיון שגם זה חלק מספר שמות, יוצא, שגם "פרו וישרצו... במאד מאד" הוא חלק ממשמעות ענין ה"מנין".

ובדומה לכך מוצאים גם בסוף החומש: "פקודי (המשכן)" – מראה על מספר והגבלה, כדלעיל, כפי שכלי המשכן הם במספר ובהגבלה, ואילו בסוף פרשת פקודי נאמר ש"ולא יכול... כי שכן...", שהשראת השכינה היתה בלתי מוגבלת ("ולא יכול משה לבוא אל אהל מועד..." – ההשראה במשכן היתה נעלית אפילו מיכולת משה, ה"נבחר מכל מין האדם"[19]).

ד.

איחוד בין "גבול" לבין "בלי־גבול"

ההסבר הכללי בענין זה הוא: אמנם, המטרה היא להגיע ל"בלי גבול" – גאולה – הנעלית ממידות וההגבלות של העולם, אך אין הכוונה שעל־ידי־זה ("בלי גבול") יתבטל הגבול, אלא שיהא חיבור בין "בלי גבול" לבין "גבול"[20].

כפי שמוצאים לגבי מנין בני ישראל, כנאמר[21] "והיה מספר בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר" – ה"מספר" יהיה כזה ש"לא ימד ולא יספר".

וכך גם לגבי המשכן – ההשראה שלמעלה ממדידה והגבלה היתה בכלי המשכן שהם במנין ובמדידה, כדלעיל.

כי כיון שהכוונה העליונה היא "נתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים"[22], צריכים להתקיים שני הענינים: (א) צריכה להיעשות דירה לו יתברך – לעצמותו יתברך[23], הנעלית לחלוטין מן העולם. (ב) ה"דירה" צריכה להיות ב"תחתונים" – ב"עולם הזה הגשמי... שאין תחתון למטה ממנו"[24] (דוקא במידות ובהגבלות).

ה.

"דירה" לה' בנשמות ישראל כאשר ה"תחתונים" עצמם הופכים ל"דירה" לה'

שני הענינים הללו – (א) ה"דירה", לעצמותו יתברך, (ב) שהדירה לו יתברך תהיה "בתחתונים" – מתבטאים באופן כללי בהבדל שבין נשמות ישראל ל"עולם":

פנימיות הענין של דירה לו יתברך היא "דוקא לדור ולשכון בנשמות ישראל... שיהיו כנסת־ישראל מכון לשבתו יתברך..."[25] – שהרי כיון ש"ישראל וקודשא־בריך־הוא כולא חד"[26], הרי ישראל הם ה"דירה" האמיתית לעצמותו יתברך – הם כביכול דבר אחד עם עצמותו[27],

---

12) לשון רש"י ריש פרשתנו. וראה רשב"ם, רמב"ן ועוד.

13) בלשון הרמב"ן (סוף פרשתנו) "ספר הגאולה". ובב"ר (פ"ג, ה) "שבו יצאו ישראל מאפילה לאורה". ולהעיר, דשמות השבטים שנכללים בשם הספר – "שמות" – "ע"ש גאולת ישראל נזכרו כאן" (שמו"ר פ"א, ה).

14) שהרי ההתחלה ו"ראש" של כל דבר כולל את כולו.

15) דהכל הולך אחר החיתום (ברכות יב, א).

16) להעיר מתו"א (עא, ג ואילך) דיציאת מצרים ענינה היציאה מהמצרים וגבולים של כל סדר ההשתלשלות.

17) ועכ"פ לא יותר משבעים נפש, כמו שממשיך שם בפסוק ה'.

18) שם פסוק ז'.

19) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק היסוד הז'.

20) כי דוקא בזה בא לידי גילוי כח העצמות, נמנע הנמנעות, שביכלתו לחבר בל"ג וגבול (ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 158 ואילך).

ולכן שם הסדרה הוא ע"ש המנין דוקא ("שמות" ו"פקודי") – כי דוקא בגבול "לוקחים" עצמותו ית' (ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 159, שלכן עבודת התפלה צ"ל קשורה דוקא עם מקום המקדש כו', עיי"ש).

21) הושע ב, א. לקו"ת במדבר ד"ה זה וביאורו (ו, א ואילך. ז, ג ואילך). ועוד. וראה בארוכה לקו"ש חי"ט (ע' 24; 26 ואילך).

22) תניא רפל"ו. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד.

23) אוה"ת בלק ריש ע' תתקצז. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג'). ובכ"מ.

24) תניא שם.

25) המשך תרס"ו ס"ע תסח. וראה תו"א משפטים עו, ד. אוה"ת שם ע' א'רסז. סה"מ תר"ל ע' סד. סה"מ עת"ר ריש ע' קצט ואילך.

26) ראה זח"ג עג, א. וראה שם צג, ריש ע"ב. וראה גם דחז"ל עה"פ (שה"ש ה, ב) תמתי, תאומתי. ובלקו"ת שה"ש (לד, ד. לט, א).

27) ראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ה (ע' 246) – שמטעם זה נש"י יכולים לקבל גם ה"נח"ר דהבורא" שלמעלה באין ערוך מנבראים. עיי"ש.

[ואילו ה"דירה בתחתונים" לגבי העולם[28], היא (רק), שיהא מורגש בעולם שכל מציאותו היא מצד עצמותו ית' ו"מבלעדו אין שום מציאות כלל וכלל"[29]],

אך ה"דירה" נעשית דוקא "בתחתונים", בעבודת בני ישראל בעולם הזה התחתון, הפיכת דברים גשמיים לכלי לאלקות – כי דוקא באמצעות זאת מתבטא בגילוי השורש של נשמות ישראל[30] (כפי שהן מאוחדות עם עצמותו יתברך).

במילים אחרות: ניכר בגלוי שישראל הם דירה לו יתברך, ושהם מאוחדים עם עצמותו יתברך לגמרי, בלי שום הגבלה ועיכוב, רק כאשר גם המגבלות של ה"תחתונים" אינן מהוות מכשול, אלא להיפך, ה"תחתונים" עצמם נהפכים על־ידי ישראל למקום העשוי להיות דירה לו יתברך[31].

ו.

ה"תחילה" וה"סוף" של תכלית הבריאה

בכך יובן גם מדוע "תחלת" חומש שמות היא אודות מנין בני ישראל, ו"סופו" – אודות מנין כלי המשכן:

בספר בראשית מדובר על הבריאה עצמה[32], לפני שהתגלתה מטרתה[33] – "בשביל התורה ובשביל ישראל"[34],

אך בספר שמות כבר מדובר אודות ישראל (על "הולדתם"[35] כעם ישראל) ואודות התורה, שעל־ידם מתממשת כוונת הבריאה. ובכך יש "תחלה" ו"סוף":

ה"תחילה" (העיקר והפנימיות) של הכוונה היא, שבני ישראל מאוחדים עם עצמותו יתברך, שזוהי משמעותו של מנין בני ישראל בפרשת שמות: "להודיע חיבתן...", ולכן נעשה מנין זה על־ידי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו – הקדוש־ברוך־הוא סופרם בתורה.

וה"סוף", כלומר ביצוע המטרה בפועל, הוא על־ידי עשיית משכן לה' יתברך מדברים גשמיים[36].

ז.

גילוי האיחוד בין ישראל לה' - דוקא על־ ידי עבודה בגלות

כיון ששורש נשמות ישראל (כפי שהן מאוחדות עם עצמותו יתברך), מתגלה דוקא בעבודה "בתחתונים" – במקום של העלם והסתר – מובן, שזה נעשה בעיקר על־ידי עבודה עם ה"תחתון", שכשלעצמו אינו "כלי" לאלקות, ובאופן כללי יותר – בעבודה בתקופת הגלות, שבה אין האלקות מאיר בגלוי בעולם, יותר מאשר זה נעשה על־ידי עבודת בניית המשכן – מקום של גילוי אלקות.

וזהו ההסבר לכך שבסיום הסיפור אודות מלאכת המשכן והשראת השכינה בו, מסופר בתורה על "סיפור המסעות" הקשור ל"ובהעלות הענן...":

תכלית המשכן – עשיית דירה לו יתברך בתחתונים – מתבצעת בעיקר על־ידי־זה שהמשכן נותן כח, שכך יהא גם "בכל מסעיהם"

– כפי שמבאר אדמו"ר הזקן[37], שהמסעות במדבר רומזים לבירור וזיכוך "מדבר העמים"[38] במשך תקופת הגלות –

שאז "שכינתא בגלותא", ואין גילוי שכינה ["ובהעלות הענן..." – הסתלקות השכינה], וישראל "מבררים" והופכים את העלם העולם, כך שגם שם מאיר אלקות.

---

28) וראה לקו"ש (שם. ועד"ז ח"ו [המתורגם] ע' 249 (ובהערה 13). ועוד) שלכן העולם הוא רק אמצעי שע"י נשלמת כוונת הבריאה, אבל לא שהכוונה היא בו גופא, עיי"ש.

29) ד"ה ולקחתם תרס"א. וראה בכ"ז לקו"ש חי"ב ע' 75 שוה"ג להערה 30.

30) ראה בארוכה המשך תרס"ו ע' תצב ואילך. ובכ"מ. וראה לקו"ש שם ע' 74 ואילך, וש"נ.

31) שלכן זה שהדירה בתחתונים דוקא אינו ענין נוסף בה – שהרי מכיון שהכוונה דדירה בתחתונים היא בעצמותו ית' אין שייך לומר שהיא מורכבת ח"ו מב' ענינים (ראה גם לקו"ש [המותרגם] ח"ה ע' 245 הערה 36) – כ"א שזה נוגע לענין ה"דירה" גופא.

32) בלשון המדרש (ב"ר פ"ג, ה) "שבו נתעסק הקב"ה וברא את עולמו".

33) אלא שמ"מ גם זה חלק מתורה – כי כדי שתושלם הכוונה דדירה בתחתונים הוא ע"י זה גופא שבתחלה כוונת הבריאה היא בהעלם בה, ונש"י ע"י עבודתם עושים העולם דירה לו ית'.

34) אותיות דרע"ק ב'. פרש"י ר"פ בראשית. ועוד.

35) ראה יחזקאל טז ובמפרשים שם.

36) בסגנון אחר: בדירה בתחתונים – ב' ענינים: "פנימיות" הדירה – שהיא בנש"י דוקא, שמציאותם גופא היא כביכול העצמות: "חיצוניות" הדירה – העולם, מה שהעולם נעשה מקום מוכשר לגילוי העצמות [אלא שמ"מ אי"ז הרכבה ח"ו מב' ענינים, כנ"ל הערה 31. ואכ"מ].

37) לקו"ת דרושי אלה מסעי. וראה הנסמן בהערה הבאה.

38) יחזקאל כ, לה. וראה בחיי, אוה"ח ועוד ר"פ מסעי. לקו"ת ר"פ נשא. ובכ"מ.

ח.

הקרבנות - הפיכת הגשמיות עצמה לכלי לאלקות

ענין זה (שתכלית המשכן מתבצעת בעיקר על־ידי עבודה מחוץ למשכן) מתבטא בענין המשכן עצמו, בכך שעיקר העבודה במשכן היא עבודת הקרבנות[39]:

ההבדל בין עצם המשכן לבין עבודת הקרבנות הוא: בבנין המשכן המטרה היא לעשות למטה מקום שבו תהיה השראת השכינה מלמעלה – השראה הנעלית לגמרי מדברים גשמיים (ולא כל־כך להעלות את הדברים הגשמיים שמהם בנו את המשכן).

ואילו משמעות עבודת הקרבנות היא[40] "לברר" ולהעלות את הבהמה הגשמית וכדומה, ולהפכה לקרבן לה', לקדושה.

ולפיכך, למרות שעבודת הקרבנות, והשכנת הקדושה שעל־ידה, היא הכנה לעלות יותר – להשראה שבמשכן, בארון וכו'

[שלכן ה"אל"ף" של "ויקרא" היא "אל"ף זעירא", המראה על צמצום[41] – כי עבודת הקרבנות – שהיא תוכן ספר ויקרא, ספר הקרבנות – היא אור הקדושה שנמשך בעולם – "ויקרא" מלשון קריאה והמשכה[42] – אור קטן יותר מעצם ההשראה שבמשכן[43]]

בכל זאת, דוקא על־ידי־זה מגיעים למטרה הנעלית יותר של המשכן[44] – הפיכת הדברים הגשמיים עצמם לכלי לאלקות.

ובכך מובן כיצד "ויקרא אל משה" (וספר הקרבנות בכלל) הוא המשך ל"ובהעלות הענן...", כדלעיל, כי בשני ענינים אלו מודגשת אותה נקודה, שתכלית המשכן מתבצעת ביתר שלמות דוקא על־ידי עבודה במקום שאין בו השראה השכינה שבמשכן.

ט.

ההוראה

למרות שבעבודה בזמן של "ויסעו" חסר גילוי השכינה, בכל זאת, דוקא באמצעותה[45] מתגלה שרשם של ישראל, כפי שהם מאוחדים עם עצמותו ית', כדלעיל בהרחבה.

וזהו הפירוש הפנימי ל"ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם": אמנם, בחיצוניות זה נראה כסילוק השכינה, אך בפנימיות, "לוקחים" שפע מדרגה שמעל לענן, דוקא על־ידי עבודה זו, ומורידים אותו למשכן בחניה שאחר כך – "מסעיהם" במקום אשר יחנו שם[46] –

וזוהי ההוראה לכל אחד ואחת בעבודה הרוחנית: בלי התחשבות בחושך הגלות, ובמיוחד כאשר "ידע אינש בנפשיה" – כל אחד מכיר את מעמדו ומצבו הפרטי ואת הגלות הפרטית שאצלו – צריך לדעת, שעל־ידי־זה שיהודי מבצע את שליחות ה' "בכל מסעיהם", בכל מסע שהוא,

הרי אז, אם "מסעו" קשור לענן ה' (שרק "ובהעלות הענן... ואם לא יעלה... ולא יסעו..."), והוא יודע ש"מהוי' מצעדי גבר כוננו"[47], שבכל מקום ובכל מצב שבהם הוא שרוי הוא קשור לשליחות ה' לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, וממילא מסעו בגלות הוא לפי רצון ה',

הרי אז נגרם אצלו "ובהעלות הענן..." לטובה – הוא מקבל שפע מעל לענן (למרות שגם גילוי הענן נעלה אף יותר מיכולת דרגת משה רבנו ע"ה הקיימת בנפשו[48], כדלעיל), והוא "ממשיך" שפע זה לחניה שאחר־כך – עד ש"ישראל וקודשא־בריך־הוא כולא חד".

(משיחות ש"פ פקודי תשכ"ד, תשכ"ז)

---

39) ראה רמב"ם ריש הל' ביהב"ח: בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות כו' (ועד"ז כתב בסהמ"צ מ"ע כ'. שם שורש יב). וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 330 הערה 24). דמ"ש הרמב"ן (ר"פ תרומה) הוא בעיקר בענין וחפץ אשר במשכן עצמו, ולא בענין המצות שנצטוו בנ"י לעשות בבית הבחירה (עבודת האדם). וראה גם בארוכה לעיל ע' 469 ואילך.

40) ראה בארוכה ד"ה והוא עומד תרס"ג (קה"ת תשי"ג. ובסה"מ תרס"ג). ובכ"מ.

41) לקו"ת ר"פ ויקרא (א, סע"ב).

42) לקו"ת שם (רפ"ב). וראה תניא ספל"ז.

43) ראה לקו"ת שם (סע"ב) "ונמשך לו הארה שעי"ז יוכל אח"כ לבוא אל אוהל מועד כו'".

44) אלא שמ"מ, מכיון שגם עבודת הקרבנות היא במשכן (ומקדש) עצמו – הענין דדירה בתחתונים נעשה עוד יותר ע"י "סיפור המסעות". וי"ל שזהו הטעם ש"סיפור המסעות" בארוכה הוא רק בספר במדבר (שלאחרי ספר ויקרא) – ד"במדבר" מורה על בירור "מדבר העמים".

45) וע"ד מש"כ בתניא 'חינוך קטן' בסופו: וצריך לילך ממדריגה למדריגה כו' ובין מדריגה למדריגה טרם שיגיע למדריגה עליונה ממנה הוא בבחי' נפילה ממדר' הראשונ' – ואולי הוא אותו הענין המדובר בפנים (וראה בהערות ל'חינוך קטן' לר"ה מפאריטש (בסוף פלח הרמון לבראשית (הוצאת קה"ת)) טעם הא' לנפילה זו).

46) פרש"י מ, לח.

47) תהלים לז, כג. וראה היום יום ע' סט. קד.

48) ראה תניא רפמ"ב.

שמות ב טז - ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן

כא

טעם ורמז שהי' ליתרו "שבע בנות"

ולכהן מדין שבע בנות, טעם שיתרו היה לו שבע בנות דוקא, ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סימן קכב.

כב

ביאור ורמזים במארז"ל (ב"ב קט, ב) יתרו פיטם עגלים לע"א, וזהו שיתרו הי' כהן ב"מדין" דוקא

ולכהן מדין רב שבהן, ופירש לו מעבודת כוכבים ונידוהו מאצלם.

רש"י

יתרו הוא מלשון יתרון[1] ותוספות כמו יתרון האור מן החושך, ועיין במה שנרשם בס"ד[2] בתוספתא דיתרו דס"ח ע"ב.

והיינו יתרו שפיטם עגלים[3] לע"א, עגלים דוקא, הוא הק"ג[4] עלמין שמשמאלא מספר[5] עג"ל[6], שמהם יניקת הלעו"ז, והוא פיטם אותם שרצה לעבותם ולהגדילם, היינו שרצה שיהי' ק"ד משמאלא.

כי באמת הק"ג[7] מזמורים שאמר דוד עד שראה במפלתן של רשעים, ק"ד המה, רק חשבינן אשרי ולמה רגשו לא' כדרז"ל.

זהו כהן מדי"ן[8] גי' ק"ד.

---

1) מבאר בסימן זה ארבעה ענינים, והם:
א) למה נק' שמו "יתרו"?
ב) למה הי' יתרו כהן ב"מדין" דוקא?
ג) למה הקריב לעבודה זרה "עגלים" דוקא?
ד) מהו הענין ש"פיטם" העגלים, והרי יש כו"כ דרכים ליפותם וכו'? ויבואר בפנים.

2) ראה לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים ע' עד.

3) ראה בבא בתרא קט, ב "מבנות פוטיאל דאתי מיתרו שפיטם עגלים לע"ז... ראיתם בן פוטי זה, בן שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז". מובא לקמן סי' נד עי"ש.
ומקשר כאן ארבעת הפרטים האלו ביחד, א) יתרו, ב) פיטם דוקא, ג) עגל דוקא, ד) לע"א.

4) הק"ג עלמין שמשמאלא, ענין זה יבואר, ובהקדם: ידוע מ"ש במשנה (סוף עוקצין) עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות. ומבואר בזהר פרשת תרומה דף קסו, ע"ב, וביתר ביאור בפרדס שער כג - ערך הכינויים ערך אור, דה"שי" עולמות נחלקים לשלשה קווים, קו הימין (חסד) יש ק"ג עולמות, קו השמאל (גבורה) ק"ג עולמות, וקו האמצעי (תפארת) ק"ד עולמות, סך הכל ש"י.
ובקהלת יעקב אות שי"ן וז"ל: ש"י עולמות הן בבינה, ומבואר בזוהר תרומה דף קסו ע"ב שהם מתחלקים ר"ז לימינא וק"ג לשמאלא, ומאותן ק"ג דשמאלא הי' סוד העגל גימטריא קג כמו שכתבתי שם ע"ש, ופירוש הרב בספרא דצניעותא (שער מאמר רבי שמעון בן יוחאי כ"ב:) דמה שהן ר"ז לימינא הוא שהתפארת מטה כלפי חסד, על כן הם ר"ז לימינא, כי הש"י עולמות מתחלקים לג' קוין, ק"ג לימין ק"ג לשמאל ק"ד באמצע, וק"ד שבתפארת מטה כלפי חסד, נמצא שיש ר"ז לימינא, ע"ש.
וזהו שכתוב (משלי ו, כג) "ותורה אור", דע"י צירוף צד החסד - הקו הימין ק"ג עולמות עם קו האמצעי - תפארת ק"ד עולמות, נעשה מספר או"ר (103 + 104 = 207, או"ר), עי"ז מבררים וממתיקים* הצד השמאל ה"קג" עולמות מגבורה, וכ"ז הוא דוקא כשיש מספר ק"ד בקו התפארת הנוטה לחסד.
וזהו הרמז כאן, דיתרו רצה להגדיל ולהגביר צד השמאל ה"עגל", וזהו דיוק ש"פיטם" עגלים, שצד הגבורה יהי' לו ק"ד ואזי אינו נשאר מספר ר"ז או"ר לימינא. דמספר או"ר לימינא (שהוא הצירוף ק"ג לימינא וק"ד דתפארת מספר ר"ז - או"ר) הוא המברר וממתיק הק"ג לשמאל - הגבורות, שאז יהי' מפלת הרשעים (ראה הערה 7).
וראה הביאור בזה - באור התורה על מארז"ל וענינים עמוד א. שם פרשת וישלח רלד, א. שיחות קודש ה'תשל"ז ש"פ פינחס סעיף לב. לקמן סי' מ. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק ב' סי' מ. צז. קטז.

5) לקוטי תורה מהאריז"ל עה"פ מלכים-א יב, כח. מאה קשיטה (להרמ"ע מפאנו) ספ"ח. הגהות הרח"ו לזהר חלק ב' דף קסו, ב. קהלת יעקב ערך עגל וערך ש"י עולמות. תורת מנחם התוועדויות חלק כו (תשי"ט ח"ג) ע' 154. ה'תנש"א חלק ב' ע' 351 ואילך.

6) "והוא מספר אחורי ס"ג בהסר הפשוט" (לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר בראשית ע' פב). ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א'סימן קנט הערה 8.

7) ראה ברכות ט, ב. אמר רב יהודה ברי' דרבי שמעון בן פזי ק"ג פרשיות אמר דוד ולא אמר הללוי' עד שראה במפלתן של רשעים שנאמר (תהלים קד, לה) יתמו חטאים מן הארץ ורשעים עוד אינם ברכי נפשי את ה' הללוי'. הני ק"ג ק"ד הויין, אלא שמע מינה (תהלים א, א) אשרי האיש, (שם ב, א) ולמה רגשו גוים חדא פרשה היא, דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן כל פרשה שהיתה חביבה על דוד פתח בה באשרי וסיים בה באשרי, פתח באשרי דכתיב (תהלים א, א) אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב, וסיים באשרי דכתיב (תהלים ב, יב) נשקו בר פן יאנף ותאבדו דרך כי יבער כמעט אפו אשרי כל חוסי בו.
פרש"י: פתח באשרי וסיים באשרי, אלמא חדא היא דאשרי כל חוסי בו סיומא דלמה רגשו גוים הוא.
ראה ביאור הגמרא באור התורה שם. ילקוט לוי יצחק חלק ב' סימן מ'. ועיג"כ לקוטי שיחות חלק י' ע' 77.
וזהו מה שמבאר כאן שמרומז בגמ', דע"י שמצרפים מזמורי תהלים ד"אשרי האיש" ו"למה רגשו" חדא פרשה היא, אזי נמצא דהמזמור דאמר דוד "יתמו חטאים . . הללוי'" הוא באמת מזמור ק"ג, והיינו דהרשעים וחטאים מגיעים עד ק"ג ולא יותר. דמקבלים חיות מסיגי הגבורות, ומפלתן של רשעים הוא מצד מספר ר"ז עולמות - בגי' או"ר - לימינא.
דאם אינו מחשבין המזמורי תהלים ביחד, אז מפלתן של רשעים הוא אחר מזמור "קד", ואזי אינו נשאר מספר ר"ז לימינא וד"ל.
דמספר או"ר לימינא (שהוא הצירוף ק"ג חסד לימינא וק"ד דתפארת מספר ר"ז - או"ר) הוא המברר וממתיק הק"ג לשמאל - הגבורות, שאז יהי' מפלת הרשעים.

8) מדי"ן בגי' ק"ד.

ואח"כ נתגייר שעלה לסט' דקדושה, שנעשה[9] יתרון האור מן החושך הוא בחי' בעלי תשובה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד תטז

9) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק כאן, דבשֵׁם ואותיות "יתרו" מרומז גם היתרון האור עי"ש.

*) ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תנש"א חלק ב' עמוד 453 הערה 27 וז"ל: כדאיתא בזהר (חלק ב' קסו, ב) שש"י עולמות נחלקים לשתים, ר"ז מסטרא דימינא וק"ג מסטרא דשמאלא, שהק"ג מסטרא דשמאלא שייכים להק"ג פנים שבתורה (לקוטי לוי"צ מג"א עמוד צב) – שמצד שרשם ה"ה שייכים לדרגא נעלית יותר ב"תורה אור" ויומתק יותר ע"פ המבואר שם (ס"ע צ ואילך) בפירוש דברי הגמרא (שבת פח, ב) הסוגיא דמתן תורה "למה נמשלו דברי תורה כנגיד, לומר לך מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות אף דברי תורה יש בם להמית ולהחיות . . למיימינין בה סמא דחיי למשמאילים בה סמא דמותא", ש"להמית אינו לגריעותא רק למעליותא, והלהמית ולהחיות אינם שני דברים אך הם **דבר א'**, ותלוי הלהחיות בהלהמית, והוא ע"ד מארז"ל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עלי'" – שמזה מובן גם בהק"ג מסטרא דשמאלא, שאינם לגריעותא רק למעליותא, והם ענין אחד עם הר"ז מסטרא דימינא, כיון שגם ענינם של הק"ג הוא **גילוי אור**, ויתירה מזה, **תוקף האור**, שלכן בכחו לבטל סטרא דשמאלא לגריעותא, ע"ש.

המשך ביאור למס' חגיגה ליום שישי עמ' א

1 כמדויק במשנה, **הַיְינוּ דְּאִיכָּא הֶיכֵּירָא** לִצְדוֹקִין שכלי המשמש
2 לפרה אדומה אינו כשאר כלי קודש וכשר בטבול יום, **אֶלָּא אִי**
3 **אָמְרַתְּ בְּעָלְמָא** גם **לֹא בְּעֵינָן הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** וכמדויק במשנה, **מַאי**
4 **הֶיכֵּירָא לִצְדוֹקִין אִיכָּא** בכך שמטבילים ואין ממתינים להערב
5 שמש, הרי אף לקודש ניתן להשתמש בכלים הנגמרים בטהרה
6 בלא הערב שמש. אלא ודאי לרבי אליעזר כלים הנגמרים בטהרה
7 צריכים הערב שמש, ולכן אין צריך לטמא כלי הנעשה לחטאת
8 בטומאה אחרת כדי להטבילו, ויש בו היכר כשאין ממתינים
9 להערב שמש, והמדויק ממשנתנו שאין צריך הערב שמש הוא
10 שלא כרבי אליעזר.
11 דוחה הגמרא: **אָמַר רַב**, לעולם משנתנו כרבי אליעזר, וגם לדעתו
12 בשאר כלי קודש הנגמרים בטהרה אין צריך הערב שמש,

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אדר, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו'
מוה"ר שמואל שי'

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו מכ"א אדר, בו כותב אשר הוא וזוגתו הרבנית שיחיו כבר קבעו זמן נסיעתם לעלות לאה"ק ת"ו ליום ה' כ"ד ניסן הבע"ל באני' לפאריז ומשם באוירון לאה"ק ת"ו.

ומתאים למה שדברנו בהיותו כאן, הנה יה"ר מהשי"ת שתהי' הנסיעה כשורה וביאתם לשם להצלחה וחזירתם למקומם בזמן המיועד בשעה טובה ומוצלחת. ובטח למותר לכפול עוד הפעם מה שנדברנו, אשר בהיות ארץ ישראל היא ארץ אשר עיני ה"א בה מראשית השנה עד אחרית שנה, וכמו שהמתכונן לכנוס להיכל מלך בשר ודם, הרי משנה הוא ומיפה מלבושיו עד כמה שאפשר, הרי עאכו"כ שצריך להיות כן בנוגע למלבושים הרוחניים טרם עלי' לאה"ק ת"ו, ולבושי האדם הרי מבוארים בתניא בארוכה שזהו המחשבה דבור ומעשה שלו שהם לבושי הנשמה, ובמילא צריך בכל יום להוסיף הטבה ויפוי, ולכל הפחות, וכמובן בלי נדר, ליתן בכל יום מימות החול, קודם התפלה בבקר, איזה פרוטות לצדקה ולקבוע שיעור נוסף בפנימיות התורה, אשר היא תורת החסידות אשר בזהר נקראת אילנא **דחיי** (זהר ח"ג דף קכ"ד ע"ב ונתבאר באגרת הקדש סי' כ"ו ומובן שמתאימה בפרט לארץ ישראל הנקראת ארץ **החיים**) ובמילא מהנכון לחשוב בכל יום קודם התפלה איזה רגעים בדברים המביאים לאהבת ד' ויראתו, ואשר נמצא לרוב בספרי החסידות ומאמרים...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל לב' ניסן הבע"ל, ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח, ופ"ש לבנו - אשר ביקר אצלי יחד עמדו - שי'.

לח, כא – אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלוים ביד איתמר בן אהרן הכהן

א. אלה פקודי המשכן משכן העדות. מהו משכן שני פעמים א"ר שמואל בר מרתא שנתמשכן שני פעמים על ידיהם וכו' לכך כתיב אלה פקודי המשכן משכן העדות ב' פעמים.

שמות רבה פ' נא, ג

אלה פקודי המשכן משכן העדות אשר פוקד. נזכר שני פעמים משכן בפסוק וב' פעמים פקודי, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע פקדון הוא אצלך משכון הוא אצלך וכו'.

המשכן. עם ה' אותיותיו עולה ת"כ כמנין שנים שעמד בית שני.

משכן. עולה ת"י, כמנין שנים שעמד בית ראשון.

רבינו אפרים ז"ל (מבעלי התוס')

שנתמשכן ב' פעמים וכו' לכך כתיב אלה פקודי המשכן, פי' שאמר הכתוב משכן העדות אשר פוקד פי' כמו (שמואל-א כ, כה) ויפקד מקום דוד שפירושו שהי' נחסר מקום דוד אף כאן ה"ק משכן אשר פקד פי' אשר נחסר על פי משה פי' שאמר הכתוב הטעם למה נחסר לפי שנעשה ע"י משה ע"י בשר ודם משא"כ לעתיד שיהי' בהם מעשה ידי הקב"ה ולא יחרב לעולם כן נ"ל בן המחבר.

ידי משה על מד"ר

ב. "אלה פקודי המשכן משכן העדות". "המשכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין"[1], כלומר, "משכן" מלשון "משכון", והרי ענין המשכון הוא – שלוקחים אותו למשך זמן בלבד, ואח"כ מחזירים אותו בשלימותו, וכן הוא בענייננו – ששני החורבנין דבית ראשון ובית שני אינם אלא באופן ד"משכון", מכיון שכל הענינים והמעלות דבית ראשון ובית שני יוחזרו לבנ"י בשלימותם – בבית המקדש השלישי (נוסף על המשכן עצמו, אשר מכיון שמעשה ידי משה נצחיים[2], בודאי יוחזרו ויתגלו כל חלקי המשכן בשלימותם בבית המקדש השלישי)[3].

וכל זה נפעל ע"י מעשינו ועבודתינו – שנקודתם ותוכנם "משכן העדות": "עדות" – קאי על כאו"א מישראל, כמש"נ[4] "אתם עדי", היינו, שישראל הם עדות על הקב"ה[5], אשר על-ידם מתגלה אלקות בעולם – כמ"ש[6] באברהם אבינו (היהודי הראשון) "ויקרא שם בשם ה' א-ל עולם", "א"ת ויקרא אלא ויקריא כו'"[7], עד שפועלים שמציאות העולם גופא מורה ומגלה על האלקות, "א-ל עולם"[8] ע"ד שהי' במ"ת, ש"מסתכלין למזרח ושומעין את הדיבור יוצא אנכי כו', וכן לארבע רוחות ולמעלה ולמטה"[9], והמשכו במשכן ומקדש – "עדות היא לכל באי עולם שהשכינה שורה בישראל"[10], ועד שמציאות העולם גופא נעשית משכן לו ית' – דירה לו ית' בתחתונים.

ועי"ז זוכים לענין ד"משכן העדות" כפשוטו – בבנין ביהמ"ק השלישי.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשמ"ו – משיחת ש"פ ויקהל, פ' שקלים

ג. ב'לקוטי תורה' בפירוש הכתוב אלה פקודי המשכן, מבאר ד"פקודי" הוא (גם) מלשון פקידה ויחוד, כמו חייב אדם לפקוד את אשתו[11] וכו' וצריך להבין הקשר דפירוש רש"י שמשכן משכן שני פעמים הוא רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עוונותיהן של ישראל, עם הפירוש ב'לקוטי תורה' שהמשכן משכן שני פעמים הם המשכות נעלות ביותר, ועד לפקודי המשכן, פקודי מלשון פקידה ויחוד.

ויש לומר הביאור בזה, שע"י שהי' כפרה על חטא העגל, נתגלה, שהכוונה (דלמעלה) במעשה העגל מלכתחילה היתה בכדי שעי"ז יגיעו למעלת התשובה. ועד"ז הוא בנוגע לזה שהמקדש שנתמשכן שני פעמים ע"י עוונותיהן של ישראל, שהכוונה בזה היא בכדי שיגיעו למעלת התשובה, ועי"ז יוחזר אח"כ המשכון לישראל באופן נעלה יותר מכמו שהי' קודם החורבן.

וזהו הקשר דשני הענינים באלה פקודי המשכן, פקודי מלשון פקידה ויחוד, ומשכן מלשון משכון, כי ע"י התשובה הבאה ע"י שנתמשכן המקדש מתגלית המעלה דפקודי מלשון פקידה ויחוד, ישראל וקוב"ה כולא חד.

ויש להוסיף, דזה שמביא בלקו"ת ראי' על זה שהיחוד נק' פקידה מזה שארז"ל חייב אדם לפקוד את אשתו[12], הוא, כי במארז"ל זה מדבר בהחיוב לפקוד את אשתו בשעה שהוא יוצא לדרך, ובזה מרמז, דנוסף להענין דפקודי המשכן, שהכוונה בזה שהמקדש נתמשכן היא בכדי שע"י התשובה יהי' אח"כ (לע"ל) היחוד (פקידה) באופן נעלה יותר, גם בשעה זו עצמה (כשנתמשכן המקדש) הי' היחוד.

וכמבואר במק"א[13] מה שארז"ל[14] בשעה שנכנסו נכרים להיכל ראו כרובים המעורים זה בזה, דלכאורה תמוה[15], הרי כרובים מעורין זה בזה מורה על גודל החיבה דהקב"ה וישראל כחיבת איש ואשה[16], ובשעה שנכנסו נכרים להיכל

---

1) פרש"י ר"פ פקודי. תנחומא פקודי ב. שמו"ר פנ"א. ג.

2) סוטה ט, סע"א. וראה צפע"נ עה"ת ר"פ תרומה.

3) ראה לקו"ש חכ"א ע' 262. וש"נ.

4) ישעי' מג, י. שם, יב. וראה זח"ג פו, א.

5) עיין ספרי ואתחנן ו, ה. וראה ספר המצוות להרמב"ם מצות עשה ג. ועיין יומא פו.

6) וירא כא, לג.

7) סוטה י, סע"א ואילך.

8) ראה לקו"ת תבוא מב, ד. מג, ג. ובכ"מ.

9) תניא פל"ו. וראה תקו"ז תכ"ב (סד, ב). תנחומא שמות כה. שמו"ר פ"ה, ט.

10) שבת כב, ב. מנחות פו, ב.

11) יבמות סב, ב.

12) אף שבסוגיא זו עצמה (יבמות סב, ב) נאמר לשון פקידה בנוגע יחוד גם לפנ"ז.

13) סה"מ מלוקט ח"ב ע' רסט.

14) יומא נד, ב.

15) כמו שהקשה בחדא"ג מהרש"א ליומא שם (נד, א).

16) יומא שם, א. וראה ב"ב צט, א.

הרי הי' לכאורה היפך החיבה.

והביאור בזה, דכיון שבזמן הגלות כנסת ישראל היא כאשה שהלך בעלה למדינת הים[17], לכן, לפני יציאתו של הבעל (הקב"ה) לדרך, היתה הפקידה, ולכן היו אז הכרובים כמער[18] איש ולויות. אלא שהפקידה שהיתה אז היתה בהעלם, ובגילוי הי' החורבן והגלות, והכוונה בזה היא שע"י העבודה שבזמן הגלות, ובפרט ע"י עבודת התשובה, תהי' הפקידה בגילוי בבנין ביהמ"ק השלישי, ואז יוחזר גם המשכון, המשכן ומשכן העדות, בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

ספר המאמרים מלוקט ח"ה עמוד רד-רו

17) תענית כ, א. סנהדרין קד, סע"א. איכ"ר עה"פ (איכה א, א) היתה כאלמנה. זח"ב קכב, א. וראה סידור (עם דא"ח) נח, ב ואילך. אוה"ת נ"ך כרך ב ע' א'מז ואילך.

18) מלכים-א ז, לו. וראה יומא שם, סע"א ואילך.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו ממוצש"ק פ' תשא, כן בעתו נתקבל מכתבו הקודם.

ונבהלתי למה שכותב בו ע"ע, וכבר סיפרתי כמה פעמים מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שסיפר לי, אשר נכנס אליו אחד ליחידות ושאל תיקון על איזה ענינים, ובשעת מעשה תיאר מצבו הרוחני באותיות מבהילות, וענהו כ"ק מו"ח אדמו"ר אשר ידוע חומר הענין דלשון הרע שאסור לספר על חבירו וגם על עצמו וד"ל.

ולפע"ד יש להוסיף ביאור בזה ע"פ הידוע בכמה מקומות בחילוק דלה"ר ומוציא שם רע.

אשר מוצש"ר הוא בדבור שקר, ולה"ר הוא אפילו כשמספר אמת, ועיין בפירוש המשניות להרמב"ם ספ"א דאבות. הל' דעות ז, ב. ובכ"ז גדול האיסור על פי המבואר בחסידות אשר כשמתאר חסרון של חבירו או אפילו של עצמו, הרי לפעמים תכופות ממשיכים ומגלים את החסרון מעולם המחשבה לעולם הדבור, אשר מובן שכל זמן שנשאר במחשבה אינו פועל פעולה, משא"כ כשבא בדבור ובמילא מזיק, וכלשון רז"ל, לישנא תליתאי ועאכו"כ בענין של כת"ר שי' שהמשיך זה גם בכתב היינו במעשה.

והשי"ת יצליחו להחליט בעצמו להחזיק בהקו דועשה טוב, היינו בהמשכת אור בנפשו ובחלקו בעולם ע"י תוספת אומץ בתורה ומצות ובמאור שבתורה זוהי תורת החסידות, ואם מעט אור דוחה הרבה חשך הרי עאכו"כ הרבה אור.

ידוע שע"פ טבע הנה מי שאומנתו טבחא, הוא מקו הגבורות, וכמרז"ל (שבת קנ"ו ע"א) ואפשר שזהו ג"כ הסיבה למה שכותב במכתבו על עצמו. ובכל זה הרי זה תכלית העבודה להפוך מדותיו הטבעים, וכשיתעסק בזה, בטח יצליח.

מעות פורים ששלח בעדו ובעד ב"ב שיחיו נמסרו למטרתם, ואף שזכין לאדם שלא בפניו, הנה בכ"ז מפני ענין חינוך שבדבר (יעויין בקדושין ל, א שחינוך הוא עד כ"ד שנה) הנה מהראוי שבנו... שי' יתן בפ"ע איזה פרוטות למגבית הנ"ל נוסף על מה שנתן בעדו הוא...

מוסג"פ הקונטרס שהו"ל ובטח יזכה בתוכנו את הרבים.

בברכה לחג המצות כשר ושמח.

◆ יום ראשון כ"ו אדר א' ◆

לח (כא) **אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן:**

כא אִלֵּין מִנְיָנֵי מַשְׁכְּנָא מַשְׁכְּנָא דְּסַהֲדוּתָא דִּי אִתְמְנִי עַל מֵימְרָא דְּמֹשֶׁה פָּלְחַן לֵיוָאֵי בִּידָא דְּאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא:

רש"י ◄ **אֵלֶּה פְקוּדֵי • בְּפָרָשָׁה זוֹ נִמְנוּ כָּל מִשְׁקְלֵי נְדָבַת הַמִּשְׁכָּן לַכֶּסֶף וְלַזָּהָב וְלַנְּחֹשֶׁת, וְנִמְנוּ כָּל כֵּלָיו לְכָל עֲבוֹדָתוֹ. הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן • שְׁנֵי פְּעָמִים, רֶמֶז לַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן בִּשְׁנֵי חֻרְבָּנִין עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. מִשְׁכַּן הָעֵדֻת • עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁוִּתֵּר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֲרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם. עֲבֹדַת הַלְוִיִּם • פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו, הוּא עֲבוֹדָה הַמְּסוּרָה לַלְוִיִּם בַּמִּדְבָּר לָשֵׂאת וּלְהוֹרִיד וּלְהָקִים, אִישׁ אִישׁ לְמַשָּׂאוֹ הַמֻּפְקָד עָלָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא. בְּיַד אִיתָמָר • הוּא הָיָה פָּקִיד עֲלֵיהֶם לִמְסֹר לְכָל בֵּית אָב, עֲבוֹדָה שֶׁעָלָיו.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת ויקהל־פקודי תשמ"ז. 673)

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת (לח, כא)

הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן. שְׁנֵי פְּעָמִים, רֶמֶז לַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּתְמַשְׁכֵּן בִּשְׁנֵי חֻרְבָּנִין (רש"י)

רַשִׁ"י מְפָרֵשׁ שֶׁ'מִשְׁכָּן' הוּא מִלְּשׁוֹן 'מַשְׁכּוֹן', דָּבָר שֶׁאָמְנָם לוֹקְחִים אוֹתוֹ לִזְמַן מְסֻיָּם, אֲבָל הוּא נִשְׁאָר בִּשְׁלֵמוּתוֹ. מִכָּאן שֶׁחָרְבַּן שְׁנֵי בָּתֵּי־הַמִּקְדָּשׁ הוּא בְּאֹפֶן שֶׁמִּיַּד עִם בִּנְיַן הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי יַחֲזִרוּ בִּשְׁלֵמוּתָן כָּל הַמַּעֲלוֹת שֶׁהָיוּ בִּשְׁנֵי הַבָּתִּים הַקּוֹדְמִים.

הַבִּטּוּי "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" רוֹמֵז גַּם לְכָךְ, שֶׁכָּל מַה שֶּׁעָתִיד לָבֹא בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ, תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת:

הַקָּבָּ"ה קָרָא לְיִשְׂרָאֵל 'עֵדִים', כִּדְכְתִיב (ישעיה מג, י), "אַתֶּם עֵדַי", כִּי הֵם הַמְגַלִּים, 'מְעִידִים' וּמְסַפְּרִים אֶת הַקָּבָּ"ה בָּעוֹלָם. כְּשֵׁם שֶׁאַבְרָהָם אָבִינוּ הִקְרִיא אֶת שְׁמוֹ הַגָּדוֹל לְבָאֵי עוֹלָם, כָּךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּוֹנִים (בְּמַעֲשֵׂיהֶם וַעֲבוֹדָתָם עַכְשָׁו) אֶת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", שֶׁעָלָיו וְעַל בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אָמְרוּ חֲז"ל בַּגְּמָרָא (שבת כב, ב), "עֵדוּת הִיא לְכָל בָּאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת־קודש פרשת ויקהל־פקודי תשמ"ג)

חֲז"ל אוֹמְרִים (בבא־מציעא מב, א) שֶׁאֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן, וְעַל־כֵּן סְפִירַת הַדָּבָר מְהַוָּה גּוֹרֵם מַפְרִיעַ לַבְּרָכָה. אֲבָל כַּאֲשֶׁר הַסְּפִירָה נַעֲשֵׂית "עַל־פִּי מֹשֶׁה", הַדָּבָר מֵבִיא אֶת הַמִּשְׁכַּת הַשְּׁכִינָה וּמַמְשִׁיךְ בְּרָכָה בִּלְתִּי

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) אָמַר **הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֶת,** בַּעֲבוּר כִּי יְרִיעוֹת שֵׁשׁ מְשָׁזָר הֵם שֶׁיִּקָּרְאוּ **מִשְׁכָּן** בְּמִצְוָה (לְעֵיל כ"ו, א'.) וּבְמַעֲשֶׂה (לְעֵיל ל"ו, ח'.), אֲבָל **מִשְׁכַּן הָעֵדוּת** כּוֹלֵל הַבַּיִת בִּכְלָלוֹ שֶׁהוּא **הַמִּשְׁכָּן** הַנַּעֲשֶׂה לְלוּחוֹת **הָעֵדוּת.**

וְעַל דַּעַת רַבִּים (רש"י, וראב"ע.) **אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן** יַחֲזוֹר אֶל הַנִּזְכָּרִים לְמַעְלָה, יֹאמַר כִּי **הַמִּשְׁכָּן** וְכֵלָיו שֶׁהוּא הַבַּיִת וְהֶחָצֵר וְכָל הַנַּעֲשֶׂה לָהֶם פְּקוּדֵי **עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם** "שֶׁפֻּקַּד מֹשֶׁה" **בְּיַד אִיתָמָר,** וְאֵין כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבֵּחוֹת בִּכְלָל **הַמִּשְׁכָּן,** כִּי הֵם בְּיַד אֶלְעָזָר. וְאֵין כֵּן דַּעְתִּי, כִּי לָמָּה יַזְכִּיר פְּקוּדַת אִיתָמָר וְלֹא יַזְכִּיר פְּקוּדַת אֶלְעָזָר שֶׁהִיא הַנִּכְבֶּדֶת. אֲבָל **אֵלֶּה פְקוּדֵי** יִרְמֹז אֲשֶׁר יַזְכִּיר בַּפָּרָשָׁה לְמַטָּה, יֹאמַר כִּי **כֶּסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר** שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ **הָאֲדָנִים וְהַוָּוִים לָעֲמוּדִים** "וְצִפּוּיֵיהֶם וַחֲשׁוּקֵיהֶם", **וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה** שֶׁהוּא **שִׁבְעִים כִּכָּר שֶׁעָשָׂה בָּהּ מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְהַמִּכְבָּר** "וְכָל כֵּלָיו וְאַדְנֵי הַחֲצֵרוֹת וְהַיְתֵדוֹת" (פסוקים כ"ט־ל"א.), הַכֹּל נָתַן מֹשֶׁה "בְּמִסְפַּר בְּמִשְׁקָל" **בְּיַד אִיתָמָר.**

וְלֹא סִפֵּר בַּפָּרָשָׁה מַה נַּעֲשָׂה בַּזָּהָב, כִּי הַזָּהָב מִמֶּנּוּ **בְּיַד אִיתָמָר** צִפּוּי הַקְּרָשִׁים וְהַבְּרִיחִים, וּמִמֶּנּוּ **בְּיַד אֶלְעָזָר** הָאָרוֹן וְהַכַּפֹּרֶת וְהַמְּנוֹרָה וְהַשֻּׁלְחָן וּמִזְבַּח הַזָּהָב. וְהִנֵּה בַּעֲבוּר שֶׁלֹּא יִוָּדַע צִפּוּי כָּל כְּלִי כַּמָּה זָהָב יֵשׁ בּוֹ לֹא סִפֵּר שֶׁנִּתְּנוּ מֹשֶׁה לָהֶם בְּמִנְיָן וּבְמִשְׁקָל. וּלְכָךְ לֹא הִזְכִּיר כָּאן "פְּקֻדַּת אֶלְעָזָר", כִּי לֹא בָּא הַכָּתוּב עַתָּה רַק לְדַבֵּר עַל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא עַל הַמַּסָּעוֹת. וְאַל יִקְשֶׁה עָלֶיךָ בַּעֲבוּר שֶׁיִּמְנֶה כָּאן **מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת** וְהוּא פְּקֻדַּת אֶלְעָזָר, כִּי יִצְטָרֵךְ לוֹמַר שֶׁנַּעֲשָׂאוּהוּ **מִנְּחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה,** וְלֹא יָחוּשׁ לְהוֹצִיא דָּבָר אֶחָד מִכְּלַל הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר בָּהֶן שֶׁהֵם בְּיַד אִיתָמָר, כִּי כֵּן דֶּרֶךְ הַכָּתוּב בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה (בְּרֵאשִׁית ל"ה, כ"ז. שָׁם מ"ו, כ"ז.).

וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָאן הַכִּיּוֹר וְכַנּוֹ, כִּי לֹא נַעֲשָׂה בְּמִשְׁקָל, אֲבָל כָּל הַמַּרְאוֹת שֶׁהֵבִיאוּ הַנָּשִׁים הַצּוֹבְאוֹת שָׁם בָּהֶם וְלֹא יָדַע מֹשֶׁה מִשְׁקָלוֹ. וְיִתְּכֵן שֶׁלֹּא הָיָה בִּפְקֻדַּת אִיתָמָר, כִּי יִכָּנֵס בִּכְלַל מַה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, וּמִשְׁמַרְתָּם הָאָרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה וְהַמִּזְבְּחוֹת וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָּהֶם (בְּמִדְבַּר ג', ל"א.), כִּי בַּכִּיּוֹר וְכַנּוֹ יְשָׁרְתוּ לְמַזְבֵּחַ, וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ בְּחֶשְׁבּוֹן הַפָּרָשָׁה הַזּוֹ. תורה כב

מְגִבְּלֶת.

לָכֵן הַהֲלָכָה קוֹבַעַת שֶׁאֵין לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל, אֲפִילוּ לְדָבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה - כְּדֵי לָדַעַת, לְמָשָׁל, אִם יֵשׁ 'מִנְיָן' - אֶלָּא בְּאֶמְצָעוּת פָּסוּק. וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁגַּם מִנְיָן זֶה הוּא בִּכְלָל "אֲשֶׁר פּוּקַד עַל־פִּי מֹשֶׁה", שֶׁהֲרֵי הַפָּסוּק הוּא מִ'תּוֹרַת מֹשֶׁה'.

בְּאֵיזֶה פָּסוּק מוֹנִים? בְּסֵפֶר הַפַּרְדֵּס לְרַשִׁ"י מוּבָא שֶׁהַפָּסוּק הוּא "וַאֲנִי בְּרֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ", שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשֶׂר מִלִּים. וְאוּלָם, אַף שֶׁתֹּכֶן הַפָּסוּק קָשׁוּר בִּמְיֻחָד לְבֵית־הַכְּנֶסֶת, נָהֲגוּ בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים לִמְנוֹת בַּפָּסוּק "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ וּבָרֵךְ אֶת נַחֲלָתֶךָ וּרְעֵם וְנַשְּׂאֵם עַד הָעוֹלָם". וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁהַסִּבָּה לְכָךְ הִיא, מִשּׁוּם שֶׁבְּעִקְבְּתָא דִּמְשִׁיחָא, כַּאֲשֶׁר יְהוּדִים נִפְגָּשִׁים יַחַד, הַבַּקָּשָׁה וְהַמִּשְׁאָלָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלָּהֶם הִיא "הוֹשִׁיעָה אֶת עַמֶּךָ" - שֶׁתָּבֹא כְּבָר הַגְּאֻלָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות' כרך א עמוד 198)

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת (לח, כא)

הַלָּשׁוֹן הַכָּפוּל "הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן" רוֹמֵז לִשְׁנֵי הַמִּשְׁכָּנִים - הַמִּשְׁכָּן הָרוּחָנִי שֶׁלְּמַעְלָה, וְהַמִּשְׁכָּן הַגַּשְׁמִי שֶׁלְּמַטָּה.

אַף הַמִּלָּה "הָעֵדוּת" נֶאֱמְרָה בַּמִּשְׁכָּן הַשֵּׁנִי דַּוְקָא - הַמִּשְׁכָּן הַגַּשְׁמִי. כִּי 'עֵדוּת' שַׁיָּכֶת רַק בְּדָבָר מְכֻסֶּה וְנֶעְלָם; עַל דָּבָר גָּלוּי אֵין צֹרֶךְ בְּעֵדוּת. וּמֵאַחַר שֶׁבַּמְּציאוּת הַגַּשְׁמִית, לֹא נִרְאֵית אֲלֹקוּת בְּגִילוּי, לָכֵן זְקוּקִים לְעֵדוּת עַל כָּךְ שֶׁבַּמִּשְׁכָּן הַגַּשְׁמִי הָיְתָה הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 175)

רָמֹז לַמִּקְדָּשׁ שֶׁנִּתְמַשְּׁכָּן . . עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (רש"י לח, כא) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ נִרְמָז חָרְבַּן הַמִּקְדָּשׁ בְּפָרָשָׁתֵנוּ, הָעוֹסֶקֶת בְּבִנְיַן הַמִּשְׁכָּן. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהוּא לְמַעֲלִיּוּתָא, הַיְינוּ רָמֹז לְנִצְחִיּוּת הַמִּקְדָּשׁ. דְּהִנֵּה, מַשְׁכּוֹן הֲרֵי נִמְצָא בִּשְׁלֵמוּת, אֶלָּא שֶׁעוֹבֵר מִן הַלּוָה אֶל הַמַּלְוֶה לְמֶשֶׁךְ זְמָן מְסֻיָּם, וְאַחַר־כָּךְ חוֹזֵר אֶל הַלּוָה. וְאַף כָּאן: חָרְבַּן הַמִּקְדָּשׁ אֵין מַשְׁמָעוּתוֹ בִּטּוּל הַמִּקְדָּשׁ, ח"ו, אֶלָּא הַקָּבָּ"ה לְקָחוֹ כְּמַשְׁכּוֹן, וְאַחַר כָּךְ הֶחֱזִירוֹ, וְשׁוּב לְקָחוֹ, וְעָתִיד לְהַחֲזִירוֹ לָנוּ.

(כב) **וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה:**

כב **וּבְצַלְאֵל בַּר אוּרִי בַּר חוּר לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה עֲבַד יָת כָּל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רש"י ◄ **וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי וְגוֹ' עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה •** 'אֲשֶׁר צִוָּה אוֹתוֹ מֹשֶׁה' אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא 'כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה', אֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ רַבּוֹ, הִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה בְּסִינַי, כִּי מֹשֶׁה צִוָּה לְבְצַלְאֵל לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה כֵּלִים וְאַחַר־כָּךְ מִשְׁכָּן (לֹא לְעִנְיַן צִוּוּי לְהִתְנַדֵּב קָאָמַר, דְּהָא אַדְרַבָּה לְהֵפֶךְ צִוָּה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּפָרָשַׁת 'תְּרוּמָה', מִתְּחִלָּה הַכֵּלִים: שֻׁלְחָן, מְנוֹרָה, יְרִיעוֹת, וְאַחַר־כָּךְ צִוּוּי הַקְּרָשִׁים. וְצִוּוּי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, רֵישׁ 'וַיַּקְהֵל', תְּחִלָּה הַמִּשְׁכָּן וְאָהֳלוֹ, וְאַחַר־כָּךְ הַכֵּלִים. אֶלָּא מַיְרֵי לְעִנְיַן צִוּוּי לְפוֹעַל, אֵיךְ יִפְעַל כַּסֵּדֶר, וְתִמְצָא בְּפָרָשַׁת 'כִּי־תִשָּׂא': "רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל וְגוֹ'", הֵזְכַּר מִתְּחִלָּה "אֵת אֹהֶל מוֹעֵד", וְאַחַר־כָּךְ הַכֵּלִים, אֲבָל לְעִנְיָן לְהִתְנַדֵּב לְהָכִין מַה שֶׁיִּהְיוּ צְרִיכִין, מַה לִּי מַה שֶׁמִּתְנַדֵּב תְּחִלָּה, וְעַיֵּן בְּ"תּוֹסְפוֹת" פֶּרֶק הָרוֹאֶה (ברכות נט). וְאִם תֹּאמַר, מִנְּלָן שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם צִוָּה לְבְצַלְאֵל הֵיפֶךְ הָעִנְיָן? וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּכְתִיב בְּפָרָשַׁת 'וַיַּקְהֵל': "וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל בְּצַלְאֵל וְאֶל אָהֳלִיאָב וְגוֹ'" וְקִצֵּר מַה שֶׁדִּבֵּר עִמָּהֶם, וְהַאי קְרָא מִדִּכְתִיב: "כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" חֲזִינָן דְּהָיָה מְצַוֶּה לָהֶם בְּהֵפֶךְ, וְדוֹק הֵיטֵב), אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל: מִנְּהַג הָעוֹלָם לַעֲשׂוֹת תְּחִלָּה בַּיִת, וְאַחַר־כָּךְ מֵשִׁים כֵּלִים בְּתוֹכוֹ. אָמַר לוֹ: כָּךְ שָׁמַעְתִּי מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: בְּצֵל אֵל הָיִיתָ? כִּי בְּוַדַּאי כָּךְ צִוָּה לִי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְכֵן עֲשֵׂה, הַמִּשְׁכָּן תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עֲשֵׂה כֵּלִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כב) וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה'. הָעִנְיָן כִּי עַל פִּיו "נַעֲשָׂה" הַכֹּל, כִּי הוּא הַמּוֹרֶה לְכָל הַחֲכָמִים, וּלְפָנָיו הָיוּ עוֹשִׂים כֻּלָּם וּמַרְאִים אֵלָיו כָּל מְלַאכְתָּם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וּלְהוֹרֹת נָתַן בְּלִבּוֹ (לְעֵיל ל"ה, ל"ד.), אֲבָל גַּם כָּל חַכְמֵי לֵב עָשׂוּ בַּמְּלָאכָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (לְעֵיל ל"ו, ח'.), וַיַּעֲשׂוּ כָּל חֲכַם לֵב בְּעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה אֶת הַמִּשְׁכָּן.

וְעַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (יְרוּשַׁלְמִי פֵּאָה א', א'.) יִהְיֶה זֶה לְשַׁבֵּחַ אוֹתוֹ וְלוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ דְּבָרִים שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ רַבּוֹ הִסְכִּימָה דַּעְתּוֹ לְמַה שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לוֹמַר שֶׁהוּא עָשָׂה הַכֹּל, אֶלָּא שֶׁקִּיֵּם בְּכָל "הַנַּעֲשָׂה" עַל יָדוֹ **כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה,** וּלְפִיכָךְ לֹא אָמַר בְּכָל הַנַּעֲשָׂה עַד הֵנָּה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה, כִּי הָיָה בְּמַשְׁמָע כַּאֲשֶׁר אָמַר מֹשֶׁה בִּדְבַר ה', וְהוּא שִׁנָּה הַסֵּדֶר בָּהֶם מִמַּה שֶׁאָמַר לוֹ מֹשֶׁה, וּלְפִיכָךְ כָּלַל זֶה בְּכָאן לוֹמַר שֶׁעָשָׂה הַכֹּל כַּאֲשֶׁר אָמַר הַשֵּׁם, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי לְמַעְלָה (לְעֵיל ל"ו, ח'.). תורה כג

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 199)

וּבְצַלְאֵל... עָשָׂה אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה (לח, כב) בַּ'יְרוּשַׁלְמִי' (ברכות פרק ד הלכה ג) מוּבָא שֶׁי"ח הַבְּרָכוֹת שֶׁבִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה, הֵן כְּנֶגֶד י"ח הַצִּוּוּיִים ("כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה'") הַמּוֹפִיעִים בְּפָרָשָׁתֵנוּ, מִ"וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב" (פְּסוּק כג) עַד לְסוֹף הַפָּרָשָׁה. אֲבָל "אֲשֶׁר צִוָּה ה'" הָאָמוּר בְּפָסוּק זֶה אֵינֶנּוּ מִן הַמִּנְיָן, מֵאַחַר שֶׁנִּזְכָּר בּוֹ רַק בְּצַלְאֵל בְּלִי אָהֳלִיאָב.

וְיֵשׁ לְהָבִין: א) מַה הַקֶּשֶׁר בֵּין בִּרְכוֹת הַתְּפִלָּה לַמִּשְׁכָּן? ב) מַדּוּעַ מוֹנִים אַךְ וְרַק אֶת הַפְּסוּקִים שֶׁנִּזְכָּר בָּהֶם גַּם אָהֳלִיאָב? אֶלָּא: תֹּכֶן הַמִּשְׁכָּן וְתֹכֶן עִנְיַן הַתְּפִלָּה - חַד הוּא: בְּרוּר וְזִכּוּךְ הַדְּבָרִים הַנִּחוּתִים בְּיוֹתֵר, וַהֲפִיכָתָם לְמִשְׁכָּן לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. הַמִּשְׁכָּן נִבְנָה מֵחֲמָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁעַל־יָדָם נַעֲשָׂה מָקוֹם לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. הַתְּפִלָּה אַף הִיא מַעֲלָה עִנְיָנִים אַרְצִיִּים לְמַעְלָה, כַּיָּדוּעַ שֶׁהַתְּפִלָּה הִיא בִּבְחִינַת "סוּלָּם מֻצָּב אַרְצָה (עִנְיָנִים אַרְצִיִּים) וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה".

כְּשֵׁם שֶׁתְּפִלָּה עִנְיָנָהּ לְהַעֲלוֹת אֶת הַחֲמְרִיּוּת הַנִּמּוּכָה שֶׁל הָעוֹלָם, כֵּן עָלֶיהָ לְהַעֲלוֹת גַּם אֶת הַחֲלָקִים הַתַּחְתּוֹנִים וְהַנִּחוּתִים שֶׁבַּנֶּפֶשׁ. לָכֵן מוֹנִים אֶת י"ח הַצִּוּוּיִים רַק מֵהַכְּתוּבִים שֶׁבָּהֶם נִזְכְּרוּ גַּם בְּצַלְאֵל וְגַם אָהֳלִיאָב, כִּי בְּצַלְאֵל הָיָה מִגְּדוֹלֵי הַשְּׁבָטִים, וְאִילוּ אָהֳלִיאָב הָיָה מֵהַשְּׁבָטִים הַיְרוּדִים (רש"י שמות לה, לד). וְקָאָמוּר, הַתְּפִלָּה עִנְיָנָהּ הוּא לְהַעֲלוֹת לֹא רַק אֶת הַ'בְּצַלְאֵל' שֶׁבַּנֶּפֶשׁ אֶלָּא גַּם אֶת הַ'אָהֳלִיאָב' שֶׁבָּהּ.

(כג) וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ׃ ס

כג וְעִמֵּהּ אָהֳלִיאָב בַּר אֲחִיסָמָךְ לְשִׁבְטָא דְּדָן נַגָּר וְאָמָן וְצַיָּר בִּתְכֵלָא וּבְאַרְגְּוָנָא וּבִצְבַע זְהוֹרִי וּבְבוּצָא׃

(כד) כָּל־הַזָּהָב הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכָל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי ׀ זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

כד כָּל דַּהֲבָא דְּאִתְעֲבַד לְעַבִידָא בְּכֹל עֲבִידַת קוּדְשָׁא וַהֲוָה דְּהַב אֲרַמּוּתָא עֶסְרִין וּתְשַׁע כִּכְּרִין וּשְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

רש"י◄ **כִּכָּר** • שִׁשִּׁים מָנֶה, וּמָנֶה שֶׁל קֹדֶשׁ כָּפוּל הָיָה, הֲרֵי הַכִּכָּר מֵאָה וְעֶשְׂרִים מָנֶה, וְהַמָּנֶה עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה סְלָעִים, הֲרֵי כִּכָּר שֶׁל קֹדֶשׁ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים שְׁקָלִים. לְפִיכָךְ, מָנָה בִּפְרוֹטְרוֹט כָּל הַשְּׁקָלִים שֶׁפְּחוּתִין בְּמִנְיָנָם מִשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים, שֶׁאֵין מַגִּיעִין לְכִכָּר.

(כה) וְכֶסֶף פְּקוּדֵי הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ׃

כה וּכְסַף מִנְיָנֵי כְּנִשְׁתָּא מְאָה כִּכְּרִין וְאֶלֶף וּשְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין וַחֲמִשָּׁא סְלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃

(כו) בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃

כו תִּקְלָא לְגֻלְגֻלְתָּא פַּלְגוּת סִלְעָא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא לְכֹל דְּעָבַר עַל מִנְיָנָיָא מִבַּר עֶסְרִין שְׁנִין וּלְעֵלָא לְשִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃

רש"י◄ **בֶּקַע** • הוּא שֵׁם מִשְׁקָל שֶׁל מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. **לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְגוֹ'** • כָּךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל, וְכָךְ עָלָה מִנְיָנָם אַחַר שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּסֵפֶר 'בַּמִּדְבָּר', וְאַף עַתָּה בְּנִדְבַת הַמִּשְׁכָּן כָּךְ הָיוּ, וּמִנְיַן חֲצָאֵי הַשְּׁקָלִים שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף עוֹלֶה מְאַת כִּכָּר, כָּל אֶחָד שֶׁל שְׁלֹשֶׁת אַלְפִים שְׁקָלִים, כֵּיצַד? שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף חֲצָאִין הֲרֵי הֵן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף שְׁלֵמִים, הֲרֵי מְאַת כִּכָּר, וְהַשְּׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲצָאִין, עוֹלִין אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים שְׁקָלִים.

(כז) וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן׃

כז וַהֲוָה מְאָה כִּכְּרִין דִּכְסַף לְאַתָּכָא יָת סַמְכֵי קוּדְשָׁא וְיָת סַמְכֵי דְּפָרְכְּתָא מְאָה סַמְכִין לִמְאָה כִּכְּרִין כִּכְּרָא לְסַמְכָא׃

רש"י◄ לָצֶקֶת • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'לְאַתָּכָא'. אֶת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ • שֶׁל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵם מ"ח קְרָשִׁים וְלָהֶם צ"ו אֲדָנִים, וְאַדְנֵי פָּרֹכֶת אַרְבָּעָה, הֲרֵי מֵאָה, וְכָל שְׁאָר הָאֲדָנִים "נְחֹשֶׁת" כְּתִיב בָּהֶם.

(כח) וְאֶת־הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם:

כח וְיָת אַלְפָא וּשְׁבַע מְאָה וְשִׁבְעִין וְחַמְשָׂא עֲבַד וָוִין לְעַמּוּדַיָּא וְחִפָּא רֵישֵׁיהוֹן וְכַבֵּשׁ יָתְהוֹן:

רש"י◄ וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם • שֶׁל עַמּוּדִים, מֵהֶן, שֶׁבְּכֻלָּן כְּתִיב: "וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וַחֲשׁוּקֵיהֶם כָּסֶף".

(כט) וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל:

כט וּנְחָשָׁא דַּאֲרַמּוּתָא שִׁבְעִין כִּכְּרִין וּתְרֵין אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה סְלְעִין:

(ל) וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ:

ל וַעֲבַד בַּהּ יָת סַמְכֵי תְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְיָת מַדְבְּחָא דִּנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דִּנְחָשָׁא דִּי לֵהּ וְיָת כָּל מָנֵי מַדְבְּחָא:

(לא) וְאֶת־אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב:

לא וְיָת סַמְכֵי דְּדַרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְיָת סַמְכֵי תְּרַע דַּרְתָּא וְיָת כָּל סִכֵּי מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל סִכֵּי דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר:

לט (א) וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי עָשׂוּ בִגְדֵי־שָׁרֵת לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

א וּמִן תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עֲבָדוּ לְבוּשֵׁי שִׁמּוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא וַעֲבָדוּ יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא דִּי לְאַהֲרֹן כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש"י◄ וּמִן הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְגוֹ' • שֵׁשׁ לֹא נֶאֱמַר כָּאן, וּמִכָּאן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁאֵין בִּגְדֵי שְׁרָד הַלָּלוּ בִּגְדֵי כְּהֻנָּה, שֶׁבְּבִגְדֵי כְּהֻנָּה הָיָה שֵׁשׁ, אֶלָּא הֵם בְּגָדִים שֶׁמְּכַסִּים בָּהֶם כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בִּשְׁעַת סִלּוּק מַסָּעוֹת, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שֵׁשׁ.

◆ יום שני כ"ז אדר א' ◆

(ב) וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר:

ב וַעֲבַד יָת אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תְּכֵלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר:

(ג) וַיְרַקְּעוּ אֶת־פַּחֵי הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב:

ג וְרַדִּידוּ יָת טַסֵּי דַּהֲבָא וְקַצִּיצוּ חוּטִין לְמֶעְבַּד בְּגוֹ תְּכֵלָא וּבְגוֹ אַרְגְּוָנָא וּבְגוֹ צְבַע זְהוֹרִי וּבְגוֹ בוּצָא עוֹבַד אָמָן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כז) **אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת.** יִקְרָא הַכָּתוּב הַמִּשְׁכָּן קֹדֶשׁ, וְהִבְדִּיל הַפָּרֹכֶת, בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ מַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, כְּאִלּוּ אָמַר **אֵת אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֵת אַדְנֵי** "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים". תורה

(ג) **וַיְרַקְּעוּ אֶת פַּחֵי הַזָּהָב.** לֹא הוֹסִיף בְּכָל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ לְפָרֵשׁ דֶּרֶךְ הָאֻמָּנוּת אֵיךְ נַעֲשָׂה, זוּלָתִי בְּכָאן,

רש"י ◄ **וַיִּרְקְעוּ •** כְּמוֹ (תהלים קלו): "לְרַקַּע הָאָרֶץ". כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְרַדִּידוּ טַסִּין', הָיוּ מְרַדְּדִין מִן הַזָּהָב, אשטנדר"א בְּלַעַ"ז (אויזדעהנען), טָסִין דַּקּוֹת. כָּאן הוּא מְלַמֵּדְךָ הֵיאָךְ הָיוּ טוֹוִין אֶת הַזָּהָב עִם הַחוּטִין, מְרַדְּדִין טַסִּין דַּקִּין וְקוֹצְצִין מֵהֶן פְּתִילִים לְאֹרֶךְ הַטַּס, לַעֲשׂוֹת אוֹתָן פְּתִילִים מְעֹרָבִין עִם כָּל מִין וּמִין בַּחֹשֶׁן וְאֵפוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "זָהָב", חוּט אֶחָד שֶׁל זָהָב עִם שִׁשָּׁה חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת, וְכֵן עִם כָּל מִין וּמִין, שֶׁכָּל הַמִּינִים חוּטָן כָּפוּל שִׁשָּׁה, וְהַזָּהָב חוּט שְׁבִיעִי עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

(ד) כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹתָיו חֻבָּר:

ד כַּתְפָּן עֲבָדוּ לֵהּ מְלַכְּפָן עַל תְּרֵין סִטְרוֹהִי יְתְלָכֵּף:

(ה) וְחֵשֶׁב אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

ה וְהֶמְיַן תִּקּוּנֵהּ דִּי עֲלוֹהִי מִנֵּהּ הוּא כְּעוֹבָדוֹהִי דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(ו) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי חוֹתָם עַל־שְׁמֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו וַעֲבָדוּ יָת אַבְנֵי בּוּרְלָא מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן דִּדְהָב גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ עַל שְׁמָהָן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

(ז) וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

ז וְשַׁוִּי יָתְהוֹן עַל כַּתְפָּא דְּאֵפוֹדָא אַבְנֵי דּוּכְרָנָא לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(ח) וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר:

ח וַעֲבַד יָת חוּשְׁנָא עוֹבַד אָמָן כְּעוֹבָדֵי אֵפוֹדָא דַּהֲבָא תִּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי וּבוּץ שְׁזִיר:

(ט) רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל:

ט מְרַבַּע הֲוָה עִיף עֲבָדוּ יָת חוּשְׁנָא זֶרְתָּא אֲרֻכֵּהּ וְזֶרְתָּא פְּתֻיֵהּ עִיף:

(י) וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טּוּר אֹדֶם פִּטְדָה וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד:

י וְאַשְׁלִימוּ בֵּהּ אַרְבְּעָא סִדְרֵי אֶבֶן טָבָא סִדְרָא קַדְמָאָה סַמְקָן יַרְקָן וּבַרְקָן סִדְרָא חָד:

(יא) וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר וְיָהֲלֹם:

יא וְסִדְרָא תִּנְיָנָא אִזְמָרְגְּדִין שַׁבְזִיז וְסַבְהַלּוֹם:

(יב) וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:

יב וְסִדְרָא תְּלִיתָאָה קַנְכְּרֵי טַרְקִיָא וְעֵין עֶגְלָא:

(יג) וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאָתָם:

יג וְסִדְרָא רְבִיעָאָה כְּרוּם יַמָּא וּבוּרְלָא וּפַנְתֵּרֵי מְשַׁקְּעָן מְרַמְּצָן דִּדְהַב בְּאַשְׁלָמוּתְהוֹן:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהָרָאוּי שֶׁיֹּאמַר: "וַיַּעֲשׂוּ אֶת הָאֵפוֹד זָהָב תְּכֵלֶת" וְגוֹ' "מַעֲשֵׂה חוֹשֵׁב, כְּתֹפוֹת עָשׂוּ לוֹ" וְגוֹ', כִּי כֵּן הַדֶּרֶךְ בְּכֻלָּם. וְיִתָּכֵן שֶׁסִּפֵּר בְּכָאן הַמַּחְשָׁבָה שֶׁחִדְּשׁוּ בְּחוּטֵי הַזָּהָב, כִּי הָיָה תָּמֵהַּ בְּעֵינֵיהֶם לִהְיוֹת זָהָב טָווּי וְשָׁזוּר כַּאֲשֶׁר יַעֲשׂוּ בְּצֶמֶר וּפִשְׁתִּים, כִּי לֹא נִשְׁמַע עַד הַיּוֹם הַהוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן. תורה ד

(יד) וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שֵׁבֶט׃

יד וְאַבְנַיָּא עַל שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּין תְּרֵתֵי עֶסְרֵי עַל שְׁמָהָתְהוֹן כְּתַב מְפָרַשׁ כִּגְלוּף דְּעִזְקָא גְּבַר עַל שְׁמֵהּ לִתְרֵין עֲסַר שִׁבְטִין׃

(טו) וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשְׁרֹת גַּבְלֵת מַעֲשֵׂה עֲבֹת זָהָב טָהוֹר׃

טו וַעֲבָדוּ עַל חוּשְׁנָא תִּכִּין מְתַחְמָן עוֹבַד גְּדִילוּ דְּהַב דְּכִי׃

(טז) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

טז וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין מְרַמְּצָן דְּדְהַב וְתַרְתֵּין עִזְקָן דְּדְהָב וִיהָבוּ יָת תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל תְּרֵין סְטְרֵי חוּשְׁנָא׃

(יז) וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן׃

יז וִיהָבוּ תַּרְתֵּין גְּדִילָתָא דְּדְהַב עַל תַּרְתֵּין עִזְקָתָא עַל סְטְרֵי חוּשְׁנָא׃

(יח) וְאֵת שְׁתֵּי קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת וַיִּתְּנֵם עַל־כִּתְפֹת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו׃

יח וְיָת תַּרְתֵּין גְּדִילָתָא דְּעַל תַּרְתֵּין סְטְרוֹהִי יְהָבוּ עַל תַּרְתֵּין מְרַמְּצָתָא וִיהַבְּנוּן עַל כַּתְפֵי אֵפוֹדָא לְקֳבֵל אַפּוֹהִי׃

(יט) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה׃

יט וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדְהַב וְשַׁוִּיאוּ עַל תְּרֵין סְטְרֵי חוּשְׁנָא עַל סְפֵתֵהּ דִּי לְעִבְרָא דְּאֵפוֹדָא מִלְּגָיו׃

(כ) וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי טַבְּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֵם עַל־שְׁתֵּי כִתְפֹת הָאֵפֹד מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד׃

כ וַעֲבָדוּ תַּרְתֵּין עִזְקָן דְּדְהַב וִיהַבְּנוּן עַל תַּרְתֵּין כִּתְפֵי אֵפוֹדָא מִלְּרַע מִלְּקֳבֵל אַפּוֹהִי לְקֳבֵל בֵּית לוּפֵי מַעְלָוֵי לְהֶמְיַן אֵפוֹדָא׃

(כא) וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ פ

כא וְיַחַדּוּן יָת חוּשְׁנָא מִעִזְקָתֵהּ לְעִזְקָתָא דְּאֵפוֹדָא בְּחוּטָא דִתְכֵלְתָּא לְמֵהֱוֵי עַל הֶמְיַן אֵפוֹדָא וְלָא יִתְפְּרַק חוּשְׁנָא מֵעַלְוֵי אֵפוֹדָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

◆ יום שלישי כ"ח אדר א' ◆

(כב) וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל תְּכֵלֶת׃

כב וַעֲבַד יָת מְעִילָא דְּאֵפוֹדָא עוֹבַד מָחֵי גְּמִיר תִּכְלָא׃

(כג) וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ׃

כג וּפוּם מְעִילָא כְּפִיל לְגַוֵּהּ כְּפוּם שִׁרְיָן תּוֹרָא מַקַּף לְפוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר לָא יִתְבְּזַע׃

(כד) וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר:

כד וַעֲבָדוּ עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא רִמּוֹנֵי תְּכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי שְׁזִיר:

(כה) וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים:

כה וַעֲבָדוּ זַגָּיָא דְּהַב דְּכִי וִיהָבוּ יָת זַגָּיָא בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר בְּגוֹ רִמּוֹנַיָּא:

(כו) פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

כו זַגָּא וְרִמּוֹנָא זַגָּא וְרִמּוֹנָא עַל שְׁפוֹלֵי מְעִילָא סְחוֹר סְחוֹר לְשַׁמָּשָׁא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

(כז) וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו:

כז וַעֲבָדוּ יָת כִּתּוּנִין דְּבוּצָא עוֹבַד מָחֵי לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי:

(כח) וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר:

כח וְיָת מִצְנְפְּתָא דְּבוּצָא וְיָת שְׁבַח כּוֹבָעַיָּא דְּבוּצָא וְיָת מִכְנְסֵי בוּצָא דְּבוּץ שְׁזִיר:

רש"י◄ וְאֶת־פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעֹת • תִּפְאֶרֶת הַמִּגְבָּעוֹת, הַמִּגְבָּעוֹת הַמְּפֹאָרוֹת.

(כט) וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

כט וְיָת הֶמְיָנָא דְּבוּץ שְׁזִיר וְתִכְלָא וְאַרְגְּוָנָא וּצְבַע זְהוֹרִי עוֹבַד צַיָּר כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כט עמ' 126)

וְאֶת הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי (לט, כט) צֶמֶר וּפִשְׁתָּן הֵם שְׁנֵי הֲפָכִים, חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁאֵין חִבּוּרָן עוֹלֶה יָפֶה. אָמְנָם, זֶהוּ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם בִּלְבַד, בָּהֶם מְרֻגֶּשֶׁת בְּתֹקֶף 'מְציאוּתָהּ' שֶׁל כָּל מִדָּה; אֲבָל בַּקְדֻשָּׁה,

---

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כד־כו) וְטַעַם וַיַּעֲשׂוּ עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן, "שֶׁעָשׂוּ הָרִמּוֹנִים" לָתֵת אוֹתָם עַל **שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב, וְעָשׂוּ פַּעֲמוֹנֵי זָהָב טָהוֹר,** "וַיָּשִׂימוּ" **הַפַּעֲמוֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים** קֹדֶם שֶׁיִּתְּנוּ אוֹתָם בַּמְּעִיל, וְהִנֵּה הַפַּעֲמוֹנִים בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים בְּתָלוּשׁ, וַיָּשִׂימוּ **הָרִמּוֹנִים עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב** "וְהַפַּעֲמוֹנִים בְּתוֹכָם". וּלְכָךְ בְּכָל הַכָּתוּב **בְּתוֹךְ הָרִמּוֹנִים** פַּעֲמֹנִים, כִּי הָיוּ בְּתוֹכָם מִתְּחִלָּה וּבְשָׁעָה שֶׁתָּלוּ אוֹתָם **עַל שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב.** וְגַם זוֹ רְאִיָּה לְמַה שֶׁפֵּרַשְׁנוּ בְּסֵדֶר וְאַתָּה תְּצַוֶּה (לְעֵיל כ"ח, ל"א־ל"ד). תורה כז

(כז־כח) וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַכָּתֹנֶת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו. נִרְאֶה מִכָּאן שֶׁהָיוּ הַכָּתְנוֹת שָׁווֹת בָּאָב וּבַבָּנִים אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר בְּאַהֲרֹן: **וְשִׁבַּצְתָּ הַכְּתֹנֶת שֵׁשׁ** (לְעֵיל כ"ח, ל"ט.) וּבְבָנָיו אָמַר סְתָם (שָׁם פְּסוּק מ'.): **תַּעֲשֶׂה כֻתֹּנֶת,** כִּי הַכַּוָּנָה תַּעֲשֶׂה **כֻתֹּנוֹת** כְּמוֹ הַנִּזְכָּרֶת, וְכֵן כָּתוּב: **חֹשֶׁן וְאֵפוֹד וּמְעִיל וּכְתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט וְעָשׂוּ בִגְדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ וּלְבָנָיו לְכַהֲנוֹ לִי** (שָׁם פְּסוּק ד'.), כִּי לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו יַחְזְרוּ **אֶל כְּתֹנֶת תַּשְׁבֵּץ מִצְנֶפֶת וְאַבְנֵט** כִּי הֵם שָׁוִים בְּכֻלָּם. וְכֵן מַה שֶׁאָמַר כָּאן (פְּסוּק כ"ח.): **וְאֶת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעוֹת** כְּלַל אַהֲרֹן וּבָנָיו, כִּי **הַמִּצְנֶפֶת וְהַמִּגְבָּעוֹת** אֶחָד הֵם בַּמַּעֲשֶׂה, אֶלָּא שֶׁאַהֲרֹן יִצְנֹף אוֹתָהּ וּבָנָיו יַחְבְּשׁוּ בָּהֶן רֹאשָׁם כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי (לְעֵיל כ"ח, ל"א.). **וּלְשׁוֹן פַּאֲרֵי הַמִּגְבָּעוֹת,** שֶׁהָיוּ עוֹלוֹת עַל הָרֹאשׁ כִּפְאֵרִים, מִלְּשׁוֹן: הַפְּאֵרִים וְהַצְּעָדוֹת (יְשַׁעְיָה ג', כ'.), פַּאֲרֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל רֹאשָׁם (יְחֶזְקֵאל מ"ד, י"ח.). תורה כט

(כט) וּפֵרַשׁ בָּאַבְנֵט שֶׁעָשׂוּ אוֹתוֹ **שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי** וְלֹא נִתְפָּרֵשׁ זֶה בַּצַּוָּאָה רַק מַה שֶׁנֶּאֱמַר בָּאַבְנֵט **תַּעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רֹקֵם** (לְעֵיל כ"ח, ל"ט.) נוֹדַע שֶׁהוּא רָקוּם בְּאַרְבַּע

שֶׁעִנְיָנָהּ בִּטּוּל לְהַקְבָּ"ה, אֵין שְׁתֵּי הַמִּדּוֹת מְנֻגָּדוֹת זוֹ לְזוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁלִּשְׁתֵּיהֶן יֵשׁ אוֹתוֹ תֹּכֶן: **עֲבוֹדַת ה'**. וּכְמַאֲמַר רַז"ל: "אֵין לְךָ אַהֲבָה בִּמְקוֹם יִרְאָה וְיִרְאָה בִּמְקוֹם אַהֲבָה, אֶלָּא בְּמִדַּת הַקְּבָּ"ה בִּלְבַד".

(ל) **וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ לַיהוָה:**

ל **וַעֲבָדוּ יָת צִיצָא כְּלִילָא דְּקוּדְשָׁא דְּהַב דְּכֵי וּכְתָבוּ עֲלוֹהִי גְּלִיפָן כְּתַב מְפָרַשׁ קֻדֶּשׁ לַיְיָ:**

(לא) **וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס**

לא **וִיהַבוּ עֲלוֹהִי חוּטָא תְּכֵלְתָּא לְמִתַּן עַל מִצְנֶפְתָּא מִלְּעֵלָּא כְּמָא דִּי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רש"י◄ **לָתֵת עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה •** וְעַל־יְדֵי הַפְּתִילִים הָיָה מוֹשִׁיבָן עַל הַמִּצְנֶפֶת כְּמִין כֶּתֶר, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר הַצִּיץ עַל הַמִּצְנֶפֶת, שֶׁהֲרֵי בִּ'שְׁחִיטַת קָדָשִׁים' שָׁנִינוּ: 'שְׁעָרוֹ הָיָה נִרְאֶה בֵּין צִיץ לַמִּצְנֶפֶת, שֶׁשָּׁם מַנִּיחַ תְּפִלִּין, וְהַצִּיץ הָיָה נָתוּן עַל הַמֶּצַח'. הֲרֵי הַמִּצְנֶפֶת לְמַעְלָה וְהַצִּיץ לְמַטָּה, וּמַהוּ "עַל הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה"? וְעוֹד הִקְשֵׁיתִי בָּהּ: כָּאן הוּא אוֹמֵר "וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת", וּבְעִנְיַן הַצָּוָאָה הוּא אוֹמֵר (לעיל כח): "וְשַׂמְתָּ אֹתוֹ עַל־פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְאוֹמֵר אֲנִי: פְּתִיל תְּכֵלֶת זֶה, חוּטִין הֵן לְקָשְׁרוֹ בָּהֶן בַּמִּצְנֶפֶת, לְפִי שֶׁהַצִּיץ אֵינוֹ אֶלָּא מֵאֹזֶן לְאֹזֶן, וּבְמַה יִקָּשְׁרֶנּוּ בְּמִצְחוֹ? וְהָיוּ קְבוּעִין בּוֹ חוּטֵי תְּכֵלֶת לִשְׁנֵי רָאשָׁיו וּבְאֶמְצָעִיתוֹ, שֶׁבָּהֶן קוֹשְׁרוֹ וְתוֹלֵהוּ בַּמִּצְנֶפֶת כְּשֶׁהוּא בְּרֹאשׁוֹ, וּשְׁנֵי חוּטִין הָיוּ בְּכָל קָצֶה וְקָצֶה, אַחַת מִמַּעַל וְאַחַת מִתַּחַת לְצַד מִצְחוֹ, וְכֵן בְּאֶמְצָעוֹ, שֶׁכָּךְ הוּא נוֹחַ לִקְשֹׁר, וְאֵין דֶּרֶךְ קְשִׁירָה בְּפָחוֹת מִשְּׁנֵי חוּטִין. לְכָךְ נֶאֱמַר עַל פְּתִיל תְּכֵלֶת: "וְעָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת". וְקוֹשֵׁר רָאשֵׁיהֶם הַשְּׁנַיִם כֻּלָּם יַחַד מֵאֲחוֹרָיו לְמוּל עָרְפּוֹ, וּמוֹשִׁיבוֹ עַל הַמִּצְנֶפֶת. וְאַל תִּתְמַהּ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר: 'פְּתִילֵי תְּכֵלֶת', הוֹאִיל וּמְרֻבִּין הֵן, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּחֹשֶׁן וְאֵפוֹד "וַיִּרְכְּסוּ אֶת הַחֹשֶׁן וְגוֹ'", וְעַל־כָּרְחָךְ פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם לֹא הָיוּ, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן הָיוּ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת הַחֹשֶׁן, וּבִשְׁתֵּי כִּתְפוֹת הָאֵפוֹד הָיוּ שְׁתֵּי טַבְּעוֹת הָאֵפוֹד שֶׁכְּנֶגְדָּן, וּלְפִי דֶּרֶךְ קְשִׁירָה אַרְבָּעָה חוּטִין הָיוּ, וּמִכָּל־מָקוֹם פָּחוֹת מִשְּׁנַיִם אִי אֶפְשָׁר.

(לב) **וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ**

לב **וּשְׁלִים כָּל פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ:**

רש"י◄ **וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל •** אֶת הַמְּלָאכָה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' וְגוֹ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך יא, עמוד 127)

וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה... וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה (לט, לב־לג)

שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִים לַהֲקִימוֹ... וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ (רש"י)

שְׁנֵי פְּסוּקִים אֵלּוּ מְלַמְּדִים אוֹתָנוּ כֵּיצַד יָכוֹל הָאָדָם לְהַגִּיעַ לְתַכְלִית שְׁלֵמוּתוֹ בַּהֲקָמַת הַ'מִּשְׁכָּן' הַפְּרָטִי לַה' יִתְבָּרֵךְ.

בְּבִנְיַן הַמִּשְׁכָּן הַגַּשְׁמִי נִדְרְשׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹתוֹ תְּחִלָּה עִם כָּל פְּרָטָיו ("כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה'"), אַף עֲדַיִן לֹא נִתְּנָה לָהֶם הָרְשׁוּת לַהֲקִימוֹ, וְרַק כְּשֶׁהֱבִיאוּהוּ אֶל מֹשֶׁה הוּקַם הַמִּשְׁכָּן.

כָּךְ גַּם בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְבוֹרְאוֹ: בִּתְחִלָּה עַל הָאָדָם לַעֲבֹד אֶת עֲבוֹדָתוֹ כְּכָל יְכָלְתּוֹ וּלְמַצּוֹת אֶת כָּל אֶפְשָׁרוּיּוֹתָיו, אַךְ עֲדַיִן אֵין זֶה מַסְפִּיק לְהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בְּ'בֵית־מִקְדָּשׁוֹ' הַפְּרָטִי. עָלָיו לְהָבִיא אֶת מְלֶאכֶת עֲבוֹדָתוֹ וּלְהִתְקַשֵּׁר אֶל הַ'מֹּשֶׁה' שֶׁבַּדּוֹר ("אִתְפַּשְׁטוּתָא דְּמֹשֶׁה בְּכָל דָּרָא"), אֲשֶׁר מְחַבֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם ("אָנֹכִי עוֹמֵד בֵּין ה' וּבֵינֵיכֶם"), וְרַק אָז יוּכַל הַ'מִּשְׁכָּן' הַפְּרָטִי לָקוּם וּלְהִתְקַיֵּם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מִינִין הַלְּלוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּסְּךְ: וְעָשִׂיתָ מָסָךְ לְפֶתַח הָאֹהֶל תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם (לעיל כ"ו, ל"ו). **וְהָאַבְנֵט** הַזֶּה הוּא גַּם בְּאַהֲרֹן וּבְנָיו כְּדַעַת הָאוֹמֵר (יומא י"ב.) אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט. וְעַל דַּעַת הָאוֹמֵר (שם) לֹא זֶהוּ אַבְנֵטוֹ שֶׁל כֹּהֵן הֶדְיוֹט פֵּרֵשׁ בְּשֶׁל אַהֲרֹן שֶׁהוּא **מַעֲשֵׂה רוֹקֵם** וְלֹא הֶצְרֵךְ לְהַזְכִּיר שֶׁל בָּנָיו שֶׁהוּא שֵׁשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **וְלִבְנֵי אַהֲרֹן תַּעֲשֶׂה כֻּתָּנוֹת וְעָשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵטִים וּמִגְבָּעוֹת תַּעֲשֶׂה לָהֶם** (לעיל כ"ח, מ'.), וְכֻלָּן שֵׁשׁ כַּכְּתָנוֹת. תורה ל

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך טז, עמוד 458)

וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ (לט, לב)

מַדּוּעַ חָזְרָה הַתּוֹרָה עַל כָּל פְּרָטֵי עֲשִׂיַּת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו (בְּפָרָשִׁיּוֹת וַיַּקְהֵל־פְּקוּדֵי), וְלֹא הִסְתַּפְּקָה בַּפָּסוּק "וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כֵּן עָשׂוּ"?

אֶלָּא, כַּאֲשֶׁר הַתּוֹרָה כּוֹפֶלֶת עִנְיָן מִסָּיָם, הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי חֲבִיבוּת הַדָּבָר. לָכֵן, לְמָשָׁל, נִכְפְּלָה פָּרָשַׁת אֱלִיעֶזֶר בַּתּוֹרָה, כִּי "יָפָה שִׂיחָתָן שֶׁל עַבְדֵי אָבוֹת לִפְנֵי הַמָּקוֹם מִתּוֹרָתָן שֶׁל בָּנִים" (רש"י בראשית כד, מב). הַמִּשְׁכָּן, מְקוֹם הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה, כֹּה יָקָר וְחָבִיב לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁמִּשּׁוּם זֶה כָּפְלָה הַתּוֹרָה אֶת כָּל פְּרָטָיו.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ ('לקוטי שיחות' כרך א עמוד 169)

וְעוֹד: עַל הַמִּשְׁכָּן "אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה", מְסֻפָּר בְּפָרָשִׁיּוֹת תְּרוּמָה וּתְצַוֶּה. וְעַל הַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מְסֻפָּר בְּפָרָשִׁיּוֹת וַיַּקְהֵל־פְּקוּדֵי. שְׁנֵי אֵלֶּה מְרַמְּזִים לִשְׁנֵי ה'מִשְׁכָּנוֹת' - הָרוּחָנִי וְהַגַּשְׁמִי. הַמִּשְׁכָּן שֶׁהֵרְאָה הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה הוּא מִשְׁכָּן רוּחָנִי, הַמִּשְׁכָּן שֶׁלְּמַעְלָה; וְהַמִּשְׁכָּן שֶׁעָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה מִשְׁכָּן גַּשְׁמִי.

לָכֵן, אַף שֶׁכְּבָר נֶאֱמְרוּ כָּל פְּרָטֵי הַמִּשְׁכָּן בְּפָרָשִׁיּוֹת תְּרוּמָה וּתְצַוֶּה - חָזְרוּ וְנִכְפְּלוּ בְּפָרָשִׁיּוֹת וַיַּקְהֵל וּפְקוּדֵי, כִּי בְּכָל אַחַת מֵהַפָּרָשׁוֹת מְדֻבָּר בְּמִשְׁכָּן 'שׁוֹנֶה'.

◆ יום רביעי כ"ט אדר א' ◆

(לג) **וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו בְּרִיחָיו וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו:**

לג **וְאַיְתִיאוּ יָת מַשְׁכְּנָא לְמֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי פּוּרְפּוֹהִי דַּפּוֹהִי עַבְּרוֹהִי וְעַמּוּדוֹהִי וְסַמְּכוֹהִי:**

רש"י◄ **וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְגוֹ'** • שֶׁלֹּא הָיוּ יְכוֹלִין לַהֲקִימוֹ, וּלְפִי שֶׁלֹּא עָשָׂה מֹשֶׁה שׁוּם מְלָאכָה בַּמִּשְׁכָּן הִנִּיחַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הֲקָמָתוֹ, שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲקִימוֹ שׁוּם אָדָם מַחֲמַת כֹּבֶד הַקְּרָשִׁים, שֶׁאֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְזָקְפָן, וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ. אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: אֵיךְ אֶפְשָׁר הֲקָמָתוֹ עַל־יְדֵי אָדָם? אָמַר לוֹ: עָסֹק אַתָּה בְּיָדְךָ, נִרְאֶה כִּמְקִימוֹ, וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֵלָיו, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּקַם הַמִּשְׁכָּן", הוּקַם מֵאֵלָיו, מִדְּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 222)

שֶׁלֹּא עָשָׂה מֹשֶׁה שׁוּם מְלָאכָה בַּמִּשְׁכָּן (רש"י לט, לג) מִמַּה שֶׁכָּתַב "**שׁוּם** מְלָאכָה" מִשְׁמַע שֶׁכַּוָּנָתוֹ גַּם לְהַבָּאָה (נִדְבַת הַמִּשְׁכָּן), שֶׁנִּקְרֵאת 'מְלָאכָה' (ויקהל לו, ו-ז). וְתָמוּהַּ, אֵיךְ לֹא קִיֵּם אֶת צִוּוּי ה' "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה". וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּרֵישׁ פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל, עַל הַפָּסוּק "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר", פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י "צִוָּה ה' לִי **לֵאמֹר לָכֶם**". וּמִכֵּיוָן שֶׁהַצִּוּוּי הָיָה שֶׁ**בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** יִבְנוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן, אָסוּר הָיָה לְמֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת זֹאת.

(לד) **וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ:**

לד **וְיָת חוּפָּאָה מַשְׁכֵּי דְּדִכְרֵי מְסַמְּקֵי וְיָת חוּפָּאָה מַשְׁכֵּי דְּסַסְגּוֹנָא וְיָת פָּרֻכְתָּא דִּפְרָסָא:**

(לה) **אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו וְאֵת הַכַּפֹּרֶת:**

לה **יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְיָת אֲרִיחוֹהִי וְיָת כַּפֻּרְתָּא:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לג) וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה אֶת הָאֹהֶל וְאֶת כָּל כֵּלָיו. שִׁעוּר הַכָּתוּב בָּזֶה כְּמוֹ בְּוָא"ו, **וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה** "וְאֶת" **הָאֹהֶל וְאֶת כָּל כֵּלָיו,** כִּי יְרִיעוֹת שֵׁשׁ מְשֻׁזָּר הֵן שֶׁשְּׁמָן **מִשְׁכָּן,** כְּמוֹ שֶׁאָמַר: וְאֶת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֶשֶׂר יְרִיעֹת שֵׁשׁ מָשְׁזָר (לְעֵיל כ"ו, א'), וְאָמַר בָּהֶן, וְחִבַּרְתָּ אֶת הַיְרִיעֹת וְהָיָה הַמִּשְׁכָּן אֶחָד (שֶׁם פָּסוּק ו'), וִירִיעוֹת הָעִזִּים הֵן **הָאֹהֶל,** כַּאֲשֶׁר יֹאמַר בָּהֶן, וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עִזִּים לְאֹהֶל עַל הַמִּשְׁכָּן (שֶׁם פָּסוּק ז'), וְחִבַּרְתָּ אֶת הָאֹהֶל וְהָיָה אֶחָד (שֶׁם פָּסוּק י"א). וְכֵן אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶת אָהֳלוֹ וְאֶת מִכְסֵהוּ (לְעֵיל ל"ה, י"א) וְאֶת אָהֳלוֹ. אַף כָּאן, **וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה וְאֶת הָאֹהֶל וְאֶת כָּל כֵּלָיו,** כִּי יַזְכִּיר שְׁמוֹת הַכֹּל. וְלִפְעָמִים יִקְרָא כָּל הַבַּיִת אֹהֶל מוֹעֵד, כַּאֲשֶׁר אָמַר **וְעָשִׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ אֵת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הָאָרֹן לָעֵדֻת** (לְעֵיל ל"א, ו'-ז'), כִּי אֹהֶל מוֹעֵד הוּא הַבַּיִת בִּכְלָלוֹ אֲשֶׁר יִוָּעֵד אֵלָיו שָׁמָּה, וְכֵן כָּל כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד (לְהַלָּן פָּסוּק מ'). תורה לד

(לו) אֶת־הַשֻּׁלְחָן֙ אֶת־כָּל־כֵּלָ֔יו וְאֵ֖ת לֶ֣חֶם הַפָּנִֽים׃

לו יָת פָּתוֹרָא יָת כָּל מָנוֹהִי וְיָת לְחֵם אַפַּיָּא׃

(לז) אֶת־הַמְּנֹרָ֥ה הַטְּהֹרָ֖ה אֶת־נֵרֹתֶ֑יהָ נֵרֹ֣ת הַמַּעֲרָכָ֔ה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶ֖יהָ וְאֵ֥ת שֶׁ֖מֶן הַמָּאֹֽור׃

לז יָת מְנַרְתָּא דְכִיתָא יָת בּוֹצִינָהָא בּוֹצִינֵי סִדְרָא וְיָת כָּל מָנָהָא וְיָת מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא׃

(לח) וְאֵ֣ת מִזְבַּ֣ח הַזָּהָ֗ב וְאֵת֙ שֶׁ֣מֶן הַמִּשְׁחָ֔ה וְאֵ֥ת קְטֹ֖רֶת הַסַּמִּ֑ים וְאֵ֣ת מָ֔סַךְ פֶּ֥תַח הָאֹֽהֶל׃

לח וְיָת מַדְבְּחָא דְדַהֲבָא וְיָת מִשְׁחָא דְרִבּוּתָא וְיָת קְטֹרֶת בּוּסְמֵיָּא וְיָת פְּרָסָא דִתְרַע מַשְׁכְּנָא׃

(לט) אֵ֣ת ׀ מִזְבַּ֣ח הַנְּחֹשֶׁת֮ וְאֶת־מִכְבַּר֒ הַנְּחֹשֶׁת֙ אֲשֶׁר־לֹ֔ו אֶת־בַּדָּ֖יו וְאֶת־כָּל־כֵּלָ֑יו אֶת־הַכִּיֹּ֖ר וְאֶת־כַּנֹּֽו׃

לט יָת מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא וְיָת סְרָדָא דִנְחָשָׁא דִּילֵהּ יָת אֲרֵיחוֹהִי וְיָת כָּל מָנוֹהִי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ׃

(מ) אֵ֣ת ׀ קַלְעֵ֣י הֶחָצֵ֗ר אֶת־עַמֻּדָיו֙ וְאֶת־אֲדָנָ֔יו וְאֶת־הַמָּסָ֖ךְ לְשַׁ֣עַר הֶחָצֵ֑ר אֶת־מֵיתָרָ֕יו יִתֵדֹתָ֖יו וְאֵ֥ת כָּל־כְּלֵי֙ עֲבֹדַ֣ת הַמִּשְׁכָּ֔ן לְאֹ֖הֶל מֹועֵֽד׃

מ יָת סְרָדֵי דְדַרְתָּא יָת עַמּוּדָהָא וְיָת סַמְכָהָא וְיָת פְּרָסָא לִתְרַע דַּרְתָּא יָת אֲטוּנוֹהִי וְסִכָּהָא וְיָת כָּל מָנֵי פָּלְחַן מַשְׁכְּנָא לְמַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(מא) אֶת־בִּגְדֵ֤י הַשְּׂרָד֙ לְשָׁרֵ֣ת בַּקֹּ֔דֶשׁ אֶת־בִּגְדֵ֖י הַקֹּ֑דֶשׁ לְאַהֲרֹ֣ן הַכֹּהֵ֔ן וְאֶת־בִּגְדֵ֥י בָנָ֖יו לְכַהֵֽן׃

מא יָת לְבוּשֵׁי שְׁמוּשָׁא לְשַׁמָּשָׁא בְּקוּדְשָׁא יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא לְאַהֲרֹן כַּהֲנָא וְיָת לְבוּשֵׁי בְנוֹהִי לְשַׁמָּשָׁא׃

(מב) כְּ֠כֹל אֲשֶׁר־צִוָּ֨ה יְהוָ֜ה אֶת־מֹשֶׁ֗ה כֵּ֤ן עָשׂוּ֙ בְּנֵ֣י יִשְׂרָאֵ֔ל אֵ֥ת כָּל־הָעֲבֹדָֽה׃

מב כְּכֹל דִּי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל פָּלְחָנָא׃

(מג) וַיַּ֣רְא מֹשֶׁ֔ה אֶת־כָּל־הַמְּלָאכָ֖ה וְהִנֵּ֣ה עָשׂ֑וּ אֹתָ֗הּ כַּֽאֲשֶׁ֤ר צִוָּה֙ יְהוָ֔ה כֵּ֥ן עָשׂ֖וּ וַיְבָרֶ֥ךְ אֹתָ֖ם מֹשֶׁ֑ה׃ פ

מג וַחֲזָא מֹשֶׁה יָת כָּל עִבִדְתָּא וְהָא עֲבָדוּ יָתַהּ כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ כֵּן עֲבָדוּ וּבָרִיךְ יָתְהוֹן מֹשֶׁה׃

רש"י ◄ **וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה** • אָמַר לָהֶם: יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם, (תהלים צ): "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ וְגוֹ'", וְהוּא אֶחָד מֵאַחַד־עָשָׂר מִזְמוֹרִים שֶׁבִּ"תְפִלָּה לְמֹשֶׁה". ►

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ' 171)

וְהוּא אֶחָד מֵאַחַד־עָשָׂר מִזְמוֹרִים שֶׁבִּ"תְפִלָּה לְמֹשֶׁה" (רש"י לט, מג) וְקָשֶׁה, לְשֵׁם מַה מְצַיֵּן רַשִׁ"י דָּבָר זֶה, וַהֲרֵי פָּסוּק זֶה מוֹפִיעַ בְּסִיּוּם "תְּפִלָּה לְמֹשֶׁה" עַצְמוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר: אִם הָיָה רַק זֶה הַמִּזְמוֹר שֶׁל מֹשֶׁה, הָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁהַתְחָלַת הַמִּזְמוֹר הוּא, אָכֵן, שֶׁל מֹשֶׁה, אֲבָל סִיּוּמוֹ הוּא מַה שֶׁעָנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל דְּבָרָיו. אֲבָל כֵּיוָן שֶׁגַּם הַמִּזְמוֹרִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה אֲמָרָם מֹשֶׁה, מוּבָן שֶׁגַּם מַה שֶׁכְּתוּב בָּאֶמְצַע - הַכֹּל הוּא מִדִּבְרֵי מֹשֶׁה.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לז) אֶת נֵרֹתֶיהָ נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה. יִתְּכֵן שֶׁדֶּרֶךְ הַמְּנוֹרוֹת לִהְיוֹת בָּהֶן נֵרוֹת לְנוּי אוֹ לְהַרְבּוֹת בָּהֶן אוֹר לִפְרָקִים, וְאֵין כֵּן בִּמְנוֹרַת הַקֹּדֶשׁ כִּי לֹא הָיוּ בָּהּ רַק שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת, **וְעַל כֵּן פֵּרֵשׁ נֵרוֹת הַמַּעֲרָכָה,** כִּי הֵן אֲשֶׁר "יַעֲרֹךְ אוֹתָן" בֵּין הָעַרְבַּיִם. תורה לח

(מב) וְטַעַם כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל הָעֲבֹדָה, כָּל מְלֶאכֶת הַמִּשְׁכָּן, וְיִקְרָאֶנּה **עֲבוֹדָה** לוֹמַר כִּי עָשׂוּ אוֹתָהּ "לַעֲבוֹדַת הַשֵּׁם" הַנִּכְבָּד, כְּעִנְיָן "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם (לְעֵיל כ"ג, כ"ה), וְאֹתוֹ תַּעֲבֹדוּ (דְּבָרִים י"ג, ה'). וְיִתְּכֵן שֶׁיֹּאמַר בְּכָאן **כָּל הָעֲבוֹדָה** עַל הַכֵּלִים, כַּלָּשׁוֹן שֶׁאָמַר: **אֵת כָּל כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן** (לְעֵיל פְּסוּק מ'), וְהִזְכִּיר תְּחִלָּה הַכֵּלִים לֵאמֹר כִּי אֲפִלּוּ בַּכֵּלִים נִזְהָרוּ וְעָשׂוּ כַּמִּצְוָה בָּהֶם, וְאַחֲרֵי כֵן הִזְכִּיר: **וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה.** תורה מג

◆ יום חמישי ל׳ אדר א׳ ◆

מ (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א **וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:**

(ב) **בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד:**

ב **בְּיוֹמָא יַרְחָא קַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא תְּקִים יָת מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא:**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ב) בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (בְּמִדְבַּר רַבָּה י״ב, ט״ו.) שֶׁהוּא יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים טַעַם הַכָּתוּב "שֶׁתָּקִים" אֶת הַמִּשְׁכָּן וְיַעֲמֹד כֵּן וְלֹא תּוֹרִידֶנּוּ וְלֹא תְּקִימוּ עוֹד, כִּי בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנוֹת הַלְּוִיִּים יוֹרִידוּ אוֹתוֹ וְיָקִימוּ אוֹתוֹ. וְלֹא הָצְרַךְ לְצַוּוֹת עַתָּה עַל הֲקָמַת שִׁבְעַת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, כִּי אָמַר לוֹ מִתְּחִלָּה, וַהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר (לְעֵיל כ״ו, ל.), וְכִיּוּן שֶׁפֵּרֵשׁ לוֹ עַתָּה כִּי **בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** תִּהְיֶה "הֲקִמָתוֹ" לְעָמְדָה, הֵנֵּה יָדַע כִּי שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים יִצְטָרֵךְ לְהָקִים וּלְהוֹרִיד. וְאוּלַי הָיָה כֵּן לְהַרְגִּיל הַלְּוִיִּים בְּמַעֲשֵׂהוּ כִּי מִמֶּנּוּ יִרְאוּ וְכֵן יַעֲשׂוּ, אוֹ הָיָה לְהַכְתִּיר הַיּוֹם בְּעַטָּרָה זוֹ.

וְנִרְאֶה לְדַעְתָּם כִּי בְּשִׁבְעַת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים הָיָה מֵקִים אוֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, וְעוֹמֵד כֵּן כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלַּיְלָה, וְכַעֲלוֹת הַשַּׁחַר הָיָה מוֹרִיד אוֹתוֹ וְחוֹזֵר וּמְקִימוֹ מִיָּד, כִּי הַכָּתוּב אָמַר: וּפָתַח אֹהֶל מוֹעֵד תֵּשְׁבוּ יוֹמָם וָלַיְלָה (וַיִּקְרָא ח׳, ל״ה.), וְאֵין פֶּתַח לְאֹהֶל רַק בְּעֵת הֲקָמָתוֹ. וּכְבָר דָּרְשׁוּ (ת״כ וַיִּקְרָא א׳, ה׳.): אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, בִּזְמַן שֶׁהוּא פָּתוּחַ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁהוּא מְפֹרָק. וְאָמְרוּ (זְבָחִים נ״ה:): שְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן קֹדֶם שֶׁנִּפְתְּחוּ דַּלְתוֹת הַהֵיכָל פְּסוּלִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וּשְׁחָטוֹ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד (וַיִּקְרָא ג׳, ב׳.), בִּזְמַן שֶׁפָּתוּחַ וְלֹא בִּזְמַן שֶׁנָּעוּל, וְכֵן בַּמִּשְׁכָּן, עַד שֶׁלֹּא הֶעֱמִידוּ הַלְּוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאַחַר שֶׁפֵּרְקוּ הַלְּוִיִּם אֶת הַמִּשְׁכָּן פְּסוּלִין. וְעוֹד, שֶׁהָיָה מַקְרִיב בּוֹ תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּרוֹת בָּעֶרֶב.

וּבְוַיִּקְרָא רַבָּה (בְּמִדְבַּר רַבָּה י״ב, ט״ו.) רָאִיתִי, הָיָה מֹשֶׁה מַעֲמִידוֹ וּמְפָרְקוֹ שְׁנֵי פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, רַבִּי חֲנִינָא הַגָּדוֹל אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר **תָּקִים** (פְּסוּק ב׳.) **הוּקַם** (פְּסוּק י״ז.) **וַיָּקֶם** (פְּסוּק י״ח.), אַחַת לְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְאַחַת לַמִּלּוּאִים, וְאַחַת לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְיִתְכַּן שֶׁכָּל זֶה רְגִילוּת, לְהוֹדִיעַ עִנְיַן הֲקָמָתוֹ וְהַסֵּדֶר, וְלֹא יַעֲמִידֶנּוּ מִפֹּרָק כְּלָל.

וְהַכָּתוּב שֶׁאָמַר כָּאן **וַיָּכֻם הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד ה׳ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן** (לְהִלָּן פְּסוּק ל״ד.) עַל דַּעְתָּם הָיָה זֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, כִּי אָמַר: **וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת הַמְּלָאכָה** (שָׁם פְּסוּק ל״ג.), וְכַאֲשֶׁר כִּלָּה הֲקָמָה זוֹ שֶׁל אֶחָד בְּנִיסָן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן. וּכְבָר כָּתַב רַשׁ״י (וַיִּקְרָא ט׳, כ״ג.) מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ (ת״כ שָׁם), וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת הָעָם, לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִיד מֹשֶׁה הַמִّשְׁכָּן וְהָיָה מְשַׁמֵּשׁ בּוֹ וּמְפָרְקוֹ לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאָמְרוּ לְמֹשֶׁה, מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עֵגֶל הָעֵגֶל, אָמַר לָהֶם אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי שֶׁעַל יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה בְּנוּ שְׁכִינָה.

וּבְפָרָשַׁת מִלּוּאִים (ת״כ וַיִּקְרָא שְׁמִינִי א׳, י״ד.), יָכוֹל הוּקַם הַמִּשְׁכָּן בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ וְשָׁרְתָה שְׁכִינָה בַּשְּׁמִינִי בַּחֹדֶשׁ, תַּלְמוּד לוֹמַר, וּבְיוֹם הָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדֶת (בְּמִדְבַּר ט׳, ט״ו.), מְלַמֵּד שֶׁבַּיּוֹם שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה אַהֲרֹן. הֵנֵּה יֹאמְרוּ בְּפֵרוּשׁ כִּי כִּסּוּי הֶעָנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן בַּשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הָיָה, וְהוּא אֶחָד בְּנִיסָן, אִם כֵּן תִּהְיֶה כָּל הַפָּרָשָׁה הַזֹּאת לְדַעְתָּם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי. וְהָיָה זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַכָּתוּב יְסַדֵּר כִּי צִוָּה הַשֵּׁם אֶת מֹשֶׁה שֶׁתִּהְיֶה הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן לְכִלּוּתָהּ בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ, וְאָמַר כִּי מֹשֶׁה עָשָׂה כֵּן וְכִלָּה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וְאָז כִּסָּה הֶעָנָן אֶת הָאֹהֶל, וְכֵן תָּמִיד. וְחָזַר הַכָּתוּב אֶל תְּחִלַּת הַדִּבּוּר אֲשֶׁר הָיָה לְמֹשֶׁה מִן הָאֹהֶל וְאָמַר וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה (וַיִּקְרָא א׳, א׳.), וְכָל זֶה בְּסֵדֶר נָכוֹן.

וְכִדְמוּת רְאִיָּה לָהֶם מַה שֶּׁכָּתוּב וַיְהִי בַּיּוֹם כַּלּוֹת מֹשֶׁה לְהָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן (בְּמִדְבַּר ז׳, א׳.), וְאִם לֹא הוֹרִיד אוֹתוֹ מַה טַּעַם בַּיּוֹם כַּלּוֹת, כִּי בְּיוֹם אֶחָד הֵחֵל וְכִלָּה, וְהָרָאוּי שֶׁיֹּאמַר: וַיְהִי בַּיּוֹם הָקִים מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן. וְעוֹד, שֶׁאָמַר שָׁם: זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ תַּעֲשׂוּ (וַיִּקְרָא ט׳, ו׳.), וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעָם (שָׁם פְּסוּק כ״ג.), וּמִשְּׁמָעוּת זֶה שֶׁעֲדַיִן לֹא כִּסָּה הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא מִלָּא כְּבוֹד ה׳ אֶת הַמִּשְׁכָּן. וּמִכָּל מָקוֹם בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל מִלּוּאִים נִדְבַּר לְמֹשֶׁה מִשָּׁם כָּל הַפָּרָשִׁיּוֹת הַנֶּאֱמָרוֹת מִתְּחִלַּת סֵפֶר וַיִּקְרָא עַד וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי (שָׁם ט׳, א׳.), אֲבָל לֹא הָיָה הֶעָנָן מְכַסֶּה אוֹתוֹ, וְהָיוּ סְבוּרִין שֶׁהָיָה הַדִּבּוּר לְמֹשֶׁה שָׁם מִן הַשָּׁמַיִם כַּאֲשֶׁר הָיָה בְּאָרֶץ מִצְרַיִם.

אֲבָל בְּמִדְרַשׁ חָזִית מָצָאתִי (קֹהֶלֶת רַבָּה א׳, י״ב, א׳.) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי, זֶה הָיָה רָאוּי לִהְיוֹת תְּחִלַּת הַסֵּפֶר, וְלָמָּה נִכְתַּב כָּאן, אֶלָּא שֶׁאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה, וְאִם כֵּן יִהְיֶה וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה מֵאֹהֶל מוֹעֵד אַחַר וַיֵּרָא כְּבוֹד ה׳ אֶל כָּל הָעָם וַתֵּצֵא אֵשׁ וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ (וַיִּקְרָא ט׳, כ״ג־כ״ד.), וְיִהְיֶה הַדִּבּוּר לְאַהֲרֹן, יַיִן וְשֵׁכָר אַל תֵּשְׁתְּ (שָׁם י׳, ט׳.) מִמְּחֻרָת, כִּי לֹא יִתְכַּן שֶׁנִּדְבַּר לְאַהֲרֹן מֵאֹהֶל מוֹעֵד קֹדֶם לְמֹשֶׁה. וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם זֶה דִּבְרֵי הַכֹּל אוֹ הֵם דִּבְרֵי יָחִיד, כִּי עַל דִּבְרֵי ר׳ יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמְרוּ שָׁם.

תָּקִים אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד. לֹא פֵּרַשׁ לוֹ בְּצַוָּאָה זוֹ כֵּיצַד סֵדֶר הַהֲקָמָה כַּאֲשֶׁר פֵּרַשׁ בְּמַעֲשֶׂה: **וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת קְרָשָׁיו** (לְהִלָּן פְּסוּק י״ח.). וְהָיָה זֶה, מִפְּנֵי שֶׁבְּבָר הֶרְאָה אוֹתוֹ הַהֲקָמָה בְּמַרְאִית הָעַיִן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר,

(ג) וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדוּת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת׃

רש״י◄ וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן • לְשׁוֹן הֲגָנָה, שֶׁהֲרֵי מְחִצָּה הָיְתָה.

ג וּתְשַׂוִּי תַּמָּן יָת אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וְתַטֵּל עַל אֲרוֹנָא יָת פָּרֻכְתָּא׃

(ד) וְהֵבֵאתָ אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־הַמְּנֹרָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ׃

רש״י◄ וְעָרַכְתָּ אֶת עֶרְכּוֹ • שְׁתֵּי מַעֲרָכוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.

ד וְתָעֵל יָת פָּתוֹרָא וְתַסְדַּר יָת סִדְרֵהּ וְתָעֵל יָת מְנָרַתָּא וְתַדְלֵק יָת בּוֹצִינָהָא׃

(ה) וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן׃

ה וְתִתֵּן יָת מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא לִקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא קֳדָם אֲרוֹנָא דְּסַהֲדוּתָא וּתְשַׁוִּי יָת פְּרָסָא דִּתְרַעָא לְמַשְׁכְּנָא׃

(ו) וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה לִפְנֵי פֶתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד׃

ו וְתִתֵּן יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא קֳדָם תְּרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא׃

(ז) וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם׃

ז וְתִתֵּן יָת כִּיוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וְתִתֵּן תַּמָּן מַיָּא׃

(ח) וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר׃

ח וּתְשַׁוִּי יָת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר וְתִתֵּן יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא׃

(ט) וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ׃

ט וְתִסַּב יָת מִשְׁחָא דִּרְבוּתָא וּתְרַבִּי יָת מַשְׁכְּנָא וְיָת כָּל דִּי בֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וְיָת כָּל מָנוֹהִי וִיהֵי קוּדְשָׁא׃

(י) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃

י וּתְרַבִּי יָת מַדְבְּחָא דַּעֲלָתָא וְיָת כָּל מָנוֹהִי וּתְקַדֵּשׁ יָת מַדְבְּחָא וִיהֵי מַדְבְּחָא קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין׃

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַהֲקִמֹתָ אֶת הַמִּשְׁכָּן כְּמִשְׁפָּטוֹ אֲשֶׁר הָרְאֵיתָ בָּהָר (לְעֵיל כ״ו, ל׳). וְכֵן קִצֵּר כָּאן וְאָמַר, **וְשַׂמְתָּ שָׁם אֵת אֲרוֹן הָעֵדֻת** (בַּפָּסוּק הַבָּא), וְלֹא הִזְכִּיר: ״וְאֶל הָאָרוֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת״, כִּי בְּהַזְכִּירוֹ ״אֶת אֲרוֹן הָעֵדוּת״ יָבִין זֶה, כִּי לֹא יִקָּרֵא הָאָרוֹן כֵּן רַק בִּהְיוֹת בּוֹ לוּחוֹת הָעֵדוּת. וּכְבָר נִצְטַוָּה מִתְּחִלָּה: **וְנָתַתָּ אֶת הַכַּפֹּרֶת עַל הָאָרֹן מִלְּמַעְלָה וְאֶל הָאָרֹן תִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת אֲשֶׁר אֶתֵּן אֵלֶיךָ** (לְעֵיל כ״ה, כ״א), וְלֹא הֶצְרַךְ כָּאן אֶלָּא לְצַוּוֹתוֹ בַּהַקְדָּמָה, כִּי תְּשׁוּמַת הָאָרוֹן עִם הַלּוּחוֹת יַקְדִּים לְכָל הַכֵּלִים. וְכֵן קִצֵּר בְּעִנְיַן הַשֻּׁלְחָן וְהַמְּנוֹרָה, שֶׁכְּבָר צִוָּה אוֹתוֹ (לְעֵיל כ״ו, ל״ה.) בְּאֵיזֶה מָקוֹם מִן הַמִּשְׁכָּן יַעֲמִידֵם. וְקִצֵּר בְּעִנְיַן לְבִישַׁת אַהֲרֹן וּבָנָיו, שֶׁאָמַר: **וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ** (לְהַלָּן פָּסוּק י״ג), וּבְבָנָיו אָמַר: **וְהִלְבַּשְׁתָּם כָּתֹנֶת** (שָׁם פָּסוּק י״ד.), כִּי כְּבָר צִוָּה אוֹתוֹ בִּפְרָט בְּסֵדֶר לְבִישָׁתָן (לְעֵיל כ״ט, ה״ט.), וְלֹא בָּא עַכְשָׁיו אֶלָּא לְסַדֵּר לוֹ שְׁעַת הַלְּבִישָׁה שֶׁתִּהְיֶה אַחַר הָקָמַת הַמִּשְׁכָּן כֻּלּוֹ. וְהִזְכִּיר **כָּתֹנֶת** שֶׁכֹּהֵן יַתְחִיל הַלְּבִישָׁה. תורה ג **(ג)** וְטַעַם **וְסַכֹּתָ עַל הָאָרֹן** בִּמְקוֹם ״אֶל״, כִּי **וְסַכֹּתָ** מִלְּשׁוֹן ״מָסָךְ״. וְכֵן: **וְיָשֵׂם אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדוּת** (לְהַלָּן פָּסוּק כ״א.). תורה ד **(י) וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים.** בַּעֲבוּר שֶׁיִּקְרִיבוּ בּוֹ גַּם ״קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים״ אָמַר בּוֹ כֵּן אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֶּחָצֵר. וְאָמַר גַּם בַּמִּשְׁכָּן: **וְהָיָה קֹדֶשׁ** (בַּפָּסוּק הַקּוֹדֵם), כִּי לֹא נִקְרָא **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** רַק

(יא) וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ׃

יא וּתְרַבֵּי יָת כִּיּוֹרָא וְיָת בְּסִיסֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ׃

(יב) וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם בַּמָּיִם׃

יב וּתְקָרֵב יָת אַהֲרֹן וְיָת בְּנוֹהִי לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתַסְחֵי יָתְהוֹן בְּמַיָּא׃

(יג) וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי׃

יג וְתַלְבֵּשׁ יָת אַהֲרֹן יָת לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא וּתְרַבֵּי יָתֵהּ וּתְקַדֵּשׁ יָתֵהּ וִישַׁמֵּשׁ קֳדָמָי׃

(יד) וְאֶת־בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת׃

יד וְיָת בְּנוֹהִי תְּקָרֵב וְתַלְבֵּשׁ יָתְהוֹן כִּתּוּנִין׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ׳ 288)

וְאֶת בָּנָיו תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אוֹתָם כֻּתֳּנֹת (מ, יד) וְאִלּוּ בְּפָרָשַׁת תְּצַוֶּה (כט, ח־ט) נִזְכְּרוּ גַּם הָאַבְנֵט וְהַמִּגְבַּעַת. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים לָבְשׁוּ אַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת הַבְּגָדִים כְּדֵי **לְחַנְּכָם לִכְהֻנָּה**, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ מֹשֶׁה אוֹתָם אֶת כָּל הַבְּגָדִים, כִּי זֶה תַּפְקִידוֹ - לְחַנְּכָם בִּכְהֻנָּה. אֲבָל בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לָבְשׁוּ אֶת הַבְּגָדִים בְּתַפְקִידָם **כְּכֹהֲנִים**, וְלָכֵן הִלְבִּישׁ אוֹתָם רַק אֶת הַבֶּגֶד הָעִקָּרִי, הַמְכַסֶּה אֶת כָּל הַגּוּף, כְּדֵי לְהַכְנִיסָם בְּכָךְ לַעֲבוֹדַת הַכְּהֻנָּה.

(טו) וּמָשַׁחְתָּ אוֹתָם כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם׃

טו וּתְרַבֵּי יָתְהוֹן כְּמָא די רַבֵּיתָא יָת אֲבוּהוֹן וִישַׁמְּשׁוּן קֳדָמָי וּתְהֵי לְמִהֱוֵי לְהוֹן רְבוּתְהוֹן לְכַהֲנוּת עָלָם לְדָרֵיהוֹן׃

(טז) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן עָשָׂה׃ ס

טז וַעֲבַד מֹשֶׁה כְּכֹל די פַּקִּיד יְיָ יָתֵהּ כֵּן עֲבַד׃

◆ יום שישי א׳ אדר ב׳ ◆

(יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן׃

יז וַהֲוָה בְּיַרְחָא קַדְמָאָה בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא בְּחַד לְיַרְחָא אִתְּקַם מַשְׁכְּנָא׃

(יח) וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו׃

יח וַאֲקֵם מֹשֶׁה יָת מַשְׁכְּנָא וְיַהֵב יָת סַמְכּוֹהִי וְשַׁוִּי יָת דַּפּוֹהִי וְיַהֵב יָת עַבְרוֹהִי וַאֲקֵם יָת עַמּוּדוֹהִי׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מְקוֹם מִשְׁכַּן הָאָרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִבְדִּילָה הַפָּרֹכֶת לָכֶם בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים (לְעֵיל כ״ו, ל״ג). וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר בַּמִּזְבֵּחַ **קֹדֶשׁ קָדָשִׁים** בַּעֲבוּר ״שֶׁיִּקְדַּשׁ״, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: **וְהָיָה הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ** (לְעֵיל כ״ט, ל״ז). תורה יא

(יז-כה) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ. עַל דַּעַת רַבּוֹתֵינוּ (בְּמִדְבַּר רַבָּה י״ב, ט״ו.) הִזְכִּיר הַכָּתוּב **שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן** לַעֲמֹד כֵּן **בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן** כַּאֲשֶׁר צִוָּה (לְעֵיל פָּסוּק ב׳.). וְאָמְרוּ, **וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן** (פָּסוּק י״ח.), לְסַפֵּר מַה שֶּׁעָשָׂה בַּהֲקִימוֹ אוֹתוֹ מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁהִתְחִיל בּוֹ שֶׁהוּא כ״ג בְּאֲדָר. וְלֹא הִזְכִּיר בְּכָאן מְשִׁיחַת הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו וְלֹא מְשִׁיחַת אַהֲרֹן וּבָנָיו וְקָרְבְּנוֹת הַמִּלּוּאִים, כִּי לֹא עָשָׂה אוֹתָם עַד שֶׁסִּיֵּם כָּל הַהֲקָמָה וְנִצְטַוָּה בָּהֶם פַּעַם שֵׁנִית: קַח אֶת אַהֲרֹן, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפָרָשַׁת צַו (וַיִּקְרָא ח׳, ב׳.). **וְהַנָּה** הַמִּשְׁכָּן וְכֵלָיו לֹא נִתְקַדְּשׁוּ לַעֲבוֹדָה אֶלָּא בְּמִשִּׁיחָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **וּמָשַׁחְתָּ אֶת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אוֹתוֹ וְאֶת כָּל כֵּלָיו** (לְעֵיל פָּסוּק ט׳.), עַל כֵּן פֵּרוּשׁ: **וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם** (לְהַלָּן פָּסוּק כ״ג.), **וַיַּעַל הַנֵּרֹת** (שָׁם פָּסוּק כ״ה.), כִּי עָשָׂה כֵּן בִּזְמַנָּם אַחַר הַמְּשִׁיחָה. וְהִנֵּה הֵם כְּטַעַם: לַעֲשׂוֹת כֵּן, וּמַה שֶּׁאָמַר גַּם כֵּן לְמַעְלָה: **וְהֵבֵאתָ אֶת**

(יט) וַיִּפְרֹשׂ אֶת־הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל עָלָיו מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס

יט ופרס ית פרסא על משכנא ושוי ית חופאה דמשכנא עלוהי מלעלא כמא די פקיד יי ית משה׃

רש"י◄ וַיִּפְרֹשׂ אֶת הָאֹהֶל • הֵן יְרִיעוֹת הָעִזִּים.

(כ) וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן מִלְּמָעְלָה׃

כ ונסיב ויהב ית סהדותא לארונא ושוי ית אריחיא על ארונא ויהב ית כפרתא על ארונא מלעלא׃

רש"י◄ אֶת הָעֵדֻת • הַלּוּחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' כרך טז עמוד 434 ואילך)

בִּלְמוּד הַתּוֹרָה – נִמְצָא הַקָּבָּ"ה בִּשְׂכִלּוֹ שֶׁל הָאָדָם

עַל הַפָּסוּק "וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדוּת אֶל הָאָרוֹן" (מ, כ) מְפָרֵשׁ רַשִּׁ"י, הָעֵדוּת - הַלּוּחוֹת.

וְהִנֵּה אִיתָא בִּ'שְׁמוֹת רַבָּה' (פ"נ, ב) "בְּשָׁעָה שֶׁאָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה, עֲשֵׂה הַמִּשְׁכָּן, בָּא וְאָמַר לִבְצַלְאֵל. אָמַר לוֹ: מַהוּ הַמִּשְׁכָּן הַזֶּה? אָמַר לוֹ: שֶׁיַּשְׂרֶה הַקָּבָּ"ה שְׁכִינָתוֹ בְּתוֹכוֹ, וּמְלַמֵּד לְיִשְׂרָאֵל תּוֹרָה. אָמַר לוֹ בְּצַלְאֵל: וְהֵיכָן הַתּוֹרָה נְתוּנָה? אָמַר לוֹ . . הָאָרוֹן".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי יְדוּעִים דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ן שֶׁ"עִקַּר הַחֵפֶץ בַּמִּשְׁכָּן . . מְקוֹם מְנוּחַת הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא הָאָרוֹן", דְּהַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה הָיְתָה בְּעִיקָּר בָּאָרוֹן, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ אִיתָא בַּמִּדְרָשׁ שֶׁהָאָרוֹן הוּא בִּשְׁבִיל הַתּוֹרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָא גּוּפָא מְרַמֵּז הַמִּדְרָשׁ, שֶׁהַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בָּאֹפֶן הֲכִי נַעֲלָה הִיא דְּוָקָא עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה. דְּהִנֵּה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא עַל־יְדֵי לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְהַחִלּוּק בֵּינֵיהֶם הוּא:

בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת - מְקַיֵּם הָאָדָם אֶת רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, אֲבָל הָאָדָם וְהַמִּצְוָה אֵינָם מִתְאַחֲדִים, וּלְדוּגְמָא יָד הָעוֹסֶקֶת בִּנְטִילַת לוּלָב, הִנֵּה אַף שֶׁבְּיַד זוֹ קַיֵּם רְצוֹן הַקָּבָּ"ה, מִכָּל־מָקוֹם אֵין הַיָּד עַצְמָהּ מִתְאַחֶדֶת עִם הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁ"אוֹרִיתָא וְקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כּוּלָּא חַד", הִנֵּה בַּהֲבָנַת דְּבַר תּוֹרָה, עַל־יְדֵי שֶׁחָכְמַת ה' בְּקִרְבּוֹ, שׁוֹרֶה הַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ בִּשְׂכְלוֹ שֶׁל הָאָדָם. וְנִמְצָא, דְּשֵׂכֶל הָאָדָם בְּעַצְמוֹ מְאֻחָד עִם הַקָּבָּ"ה (וראה בזה בארוכה תניא פ"ה).

וְזֶה גַּם הַחִלּוּק בֵּין כְּלִלּוּת הַמִּשְׁכָּן וְהָאָרוֹן עַצְמוֹ:

"מְקוֹם אָרוֹן אֵינוֹ מִן הַמִּדָּה". שְׁבָאָרוֹן, מִכֵּיוָן שֶׁבּוֹ הָיוּ הַלּוּחוֹת - הַתּוֹרָה - הִנֵּה בְּתוֹךְ "מְקוֹמוֹ" וּ"מִדָּתוֹ" שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה בְּגָלוּי. אֲבָל בִּשְׁאָר הַמִּשְׁכָּן, אַף שֶׁגַּם שָׁם שָׁרְתָה הַשְּׁכִינָה, אֲבָל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ (עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל) נִשְׁאַר בְּמִדָּתוֹ, וְלֹא שָׁרְתָה שָׁם שְׁכִינָה בְּאוֹתוֹ אֹפֶן כְּבָאָרוֹן.

(כא) וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרֹון הָעֵדוּת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃ ס

כא ואעיל ית ארונא למשכנא ושוי ית פרכתא דפרסא ואטל על ארונא דסהדותא כמא די פקיד יי ית משה׃

(כב) וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן בְּאֹהֶל מוֹעֵד עֵל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ לַפָּרֹכֶת׃

כב ויהב ית פתורא במשכן זמנא על צדא דמשכנא צפונא מברא לפרכתא׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת עֶרְכּוֹ (לעיל פסוק ד׳), יְצַוֶּה שֶׁיְּעָרֵךְ אוֹתוֹ אַחֲרֵי הַמִּשִׁיחָה. וְכֵן אָמַר: **וְנָתַתָּה אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת** (שם פסוק ה׳), וְכֵן וַיַּעַל עָלָיו אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה (להלן פסוק כ"ט), בִּזְמַנָּהּ, כִּי עֲדַיִן לֹא הֵקִים הַחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן, וְאֵין מַקְרִיבִין בְּלֹא קְלָעִים, כִּי יִהְיוּ שְׁחוּטֵי חוּץ, אֶלָּא כֻּלָּם בִּזְמַנָּם.

וְטַעַם: **וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת הָעֵדֻת** (שם פסוק כ׳), שֶׁלָּקַח הַלּוּחוֹת מֵאֲרוֹן עֵץ שֶׁהָיוּ שָׁם בְּתוֹךְ אֹהֶל מֹשֶׁה וְהֵבִיא אוֹתָם אֶל הַמִּשְׁכָּן. תורה כו

רש״י◄ **עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה •** (יומא לג) בַּחֲצִי הַצָּפוֹנִי שֶׁל רֹחַב הַבַּיִת. **יֶרֶךְ •** כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳צִדָּא׳, כַּיָּרֵךְ הַזֶּה שֶׁהוּא בְּצִדּוֹ שֶׁל אָדָם.

(כג) **וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס**

כג **וְסַדַּר עֲלוֹהִי סִדּוּר דִּלְחֵם קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 227)

וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֵרֶךְ לָחֶם . . וַיַּעַל הַנֵּרֹת . . וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים . . וַיַּעַל עָלָיו אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה (מ, כב־כט) וְאֵלּוּ בְּצִוּוּי ה׳ לְמֹשֶׁה (לְעֵיל פָּסוּק ד) נִזְכְּרוּ רַק עֲרִיכַת הַלֶּחֶם וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁשְּׁתֵּי עֲבוֹדוֹת אֵלֶּה נַעֲשׂוּ שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן הָרָגִיל, הָיָה צֹרֶךְ בְּצִוּוּי מְיֻחָד עֲלֵיהֶן.

עֲרִיכַת הַלֶּחֶם – הַזְּמַן הַקָּבוּעַ לְכָךְ הוּא בְּשַׁבָּת, וְיוֹם הַשִּׁמְּינִי לַמִּלּוּאִים הָיָה יוֹם רִאשׁוֹן. **הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת** – הַזְּמַן הַקָּבוּעַ לְכָךְ הוּא בֵּין הָעַרְבַּיִם, וּמֹשֶׁה נִצְטַוָּה לְהַדְלִיקָם בַּבֹּקֶר.

(כד) **וַיָּשֶׂם אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה:**

כד **וְשַׁוִּי יָת מְנַרְתָּא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא לָקֳבֵל פָּתוֹרָא עַל צִדָּא דְּמַשְׁכְּנָא לְדָרוֹמָא:**

(כה) **וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס**

כה **וְאַדְלֵק בּוֹצִינָהָא קֳדָם יְיָ כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

(כו) **וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח הַזָּהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת:**

כו **וְשַׁוִּי יָת מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם פָּרֻכְתָּא:**

(כז) **וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס**

כז **וְאַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוֹסְמִין כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:**

רש״י◄ **וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת •** שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל ל): ״בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרוֹת וְגוֹ׳״.

◆ שבת קודש ב׳ אדר ב׳ ◆

(כח) **וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן:**

כח **וְשַׁוִּי יָת פְּרָסָא דְּתַרְעָא לְמַשְׁכְּנָא:**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כז) וַיַּקְטֵר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים. מֹשֶׁה הִקְטִיר עָלָיו כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר בַּצַּוָּאָה (לְעֵיל פָּסוּק ה׳.) וְהִקְטִיר עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים, הֵבִין זֶה מִשְּׁאָר הָעֲבוֹדוֹת כֻּלָּן, שֶׁהֲרֵי צִוָּה אוֹתוֹ בְּכָאן (שָׁם פָּסוּק ד׳.) שֶׁיְּסַדֵּר הַלֶּחֶם וְיַעֲלֶה הַנֵּרוֹת. וְכֵן: **וַיַּעַל עָלָיו אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַמִּנְחָה** (לְהַלָּן פָּסוּק כ״ט.), מֹשֶׁה הוּא הַמַּעֲלֶה, שֶׁכֵּן נִצְטַוָּה: **וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ** (לְעֵיל כ״ט, ל״ח.), שֶׁיַּתְחִיל הוּא לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּעָבְדוֹ בִּימֵי הַמִּלּוּאִים, כִּי הַצַּוָּאוֹת כֻּלָּן שָׁם (לְעֵיל כ״ט, א״־מ״ב.) עַל עֲבוֹדַת מֹשֶׁה. וְאָמַר אַחֲרֵי כֵן, עֹלַת תָּמִיד לְדֹרֹתֵיכֶם (לְעֵיל כ״ט, מ״ב.), שֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן הַכֹּהֲנִים לְדוֹרוֹת. וּלְכָךְ אָמַר בָּהּ בְּסֵדֶר פִּנְחָס, עֹלַת תָּמִיד הָעֲשִׂיָּה בְּהַר סִינַי (בְּמִדְבַּר כ״ח, ו׳.), שֶׁהִתְחִיל אוֹתָהּ מֹשֶׁה שָׁם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת הַכֹּהֵן הָרִאשׁוֹן, וּלְפִיכָךְ הִקְטִיר גַּם הַקְּטֹרֶת. וְאוּלַי בִּכְלַל **וְנָתַתָּה אֶת מִזְבַּח הַזָּהָב לִקְטֹרֶת** (לְעֵיל פָּסוּק ה׳.) שֶׁתַּקְטִירֶנּוּ עָלָיו מִיָּד. וּמַה שֶּׁאָמַר בַּצַּוָּאָה: וְנָתַתָּה אֹתוֹ לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים (לְעֵיל ל׳, ו׳־ז׳), לְהוֹרוֹת עַל עִנְיָנוֹ מִיּוֹם שֶׁהִתְחִיל אַהֲרֹן בִּכְהֻנָּתוֹ וּלְעוֹלָם, שֶׁכָּךְ אָמַר: וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם (שָׁם ל׳, ח׳.), וְאֵין הַדָּבָר אֶלָּא מִיּוֹם זֶה וָאֵילָךְ, כִּי בְּכָאן צִוָּה לְמֹשֶׁה בְּפֵרוּשׁ: **וְהַעֲלֵיתָ אֶת נֵרֹתֶיהָ** (פָּסוּק ד׳.), וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ״י (כָּאן) רָאִיתִי, וַיַּקְטֵר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת שַׁחֲרִית וְעַרְבִית, כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר: בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת הַנֵּרֹת וְגוֹ׳, וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם וְגוֹ׳ (לְעֵיל ל׳, ז״־ח׳.). וְלֹא יָדַעְתִּי אִם הוּא טָעוּת סוֹפְרִים. תורה כח

(כט) וְאֵת מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

כט וְיָת מַדְבְּחָא דַעֲלָתָא שַׁוִי בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאַסֵּק עֲלוֹהִי יָת עֲלָתָא וְיָת מִנְחָתָא כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש״י◄ **וַיַּעַל עָלָיו וְגוֹ׳** • אַף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, שֶׁהוּא יוֹם הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן, שִׁמֵּשׁ מֹשֶׁה וְהִקְרִיב קָרְבְּנוֹת צִבּוּר, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁנִּצְטַוָּה אַהֲרֹן בּוֹ בַּיּוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט): ״קְרַב אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְגוֹ׳״. **אֶת־הָעֹלָה** • עֹלַת הַתָּמִיד. **וְאֶת־הַמִּנְחָה** • מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (לעיל כט): ״וְעִשָּׂרֹן סֹלֶת בָּלוּל בְּשֶׁמֶן וְגוֹ׳״.

(ל) וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה:

ל וְשַׁוִי יָת כִּיּוֹרָא בֵּין מַשְׁכַּן זִמְנָא וּבֵין מַדְבְּחָא וִיהַב תַּמָּן מַיָּא לְקִדּוּשׁ:

(לא) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־רַגְלֵיהֶם:

לא וִיקַדְּשׁוּן מִנֵּהּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יָת יְדֵיהוֹן וְיָת רַגְלֵיהוֹן:

רש״י◄ **וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו** • יוֹם שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים הֵשְׁוּו כֻּלָּם לִכְהֻנָּה, וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וִיקַדְּשׁוּן מִנֵּיהּ׳. בּוֹ בַּיּוֹם קָדַשׁ מֹשֶׁה עִמָּהֶם.

(לב) בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס

לב בְּמֵעֲלְהוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּבְמִקְרָבְהוֹן לְמַדְבְּחָא יְקַדְּשׁוּן כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה:

רש״י◄ **וּבְקָרְבָתָם** • כְּמוֹ וּבִקְרָבָם, כְּשֶׁיִּקְרְבוּ.

(לג) וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה אֶת־הַמְּלָאכָה: פ

לג וַאֲקֵם יָת דַּרְתָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא וּלְמַדְבְּחָא וִיהַב יָת פְּרָסָא דִּתְרַע דַּרְתָּא וְשֵׁיצִי מֹשֶׁה יָת עֲבִידָא:

(לד) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן:

לד וַחֲפָא עֲנָנָא יָת מַשְׁכַּן זִמְנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא:

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לד) וַיְכַס הֶעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד. אָמַר כִּי הֶעָנָן יְכַסֶּה אֶת הָאֹהֶל מִכָּל צַד וְהוּא מְכֻסֶּה וְטָמוּן בּוֹ. **וּכְבוֹד ה׳ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן,** כִּי תּוֹכוֹ מָלֵא הַכָּבוֹד, כִּי הַכָּבוֹד שׁוֹכֵן בְּתוֹךְ הֶעָנָן תּוֹךְ הַמִּשְׁכָּן, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּהַר סִינַי: אֶל הָעֲרָפֶל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים (לעיל כ׳, י״ח). וְאָמַר כִּי **לֹא יָכוֹל מֹשֶׁה לָבֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד** (פסוק הבא) אֲפִלּוּ אֶל הַפֶּתַח, ״מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הֶעָנָן מְכַסֶּה אוֹתוֹ״ וְלֹא הָיָה רַשַּׁאי לָבֹא בְּתוֹךְ הֶעָנָן. וְעוֹד, ״כִּי הַמִּשְׁכָּן מָלֵא כְּבוֹד ה׳״ וְאֵיךְ יִכָּנֵס בּוֹ. וְהַטַּעַם, שֶׁלֹּא יָבֹא שָׁם בְּלֹא רְשׁוּת, אֲבָל יִקְרָא אוֹתוֹ וַיָּבֹא בְּתוֹךְ הֶעָנָן כַּאֲשֶׁר עָשָׂה בְּהַר סִינַי, **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הֶעָנָן** (לעיל כ״ד, ט״ז), וְאָמַר: **וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן** (שם פסוק י״ח). וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט, בַּעֲבוּר שֶׁנֶּאֱמַר **וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד** (ויקרא א׳, א׳). לֹא נִכְנַס מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן, אֲבָל קָרָא אוֹתוֹ **מֵאֹהֶל מוֹעֵד** וְעָמַד פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד **וַיְדַבֵּר אֵלָיו.**

וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ת״כ פְּתִיחְתָּא ח׳): כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר: **וְלֹא יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד** (בפסוק הבא), וְכָתוּב אַחֵר אוֹמֵר: **וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד** (במדבר ז׳, פ״ט), הִכְרִיעַ **כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן** (בפסוק הבא). כִּי לְדַעְתָּם: **וּבָבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד,** שֶׁיָּבֹא שָׁם בְּלֹא קְרִיאָה מִדַּעְתּוֹ, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאָמַר שָׁם: וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת נִרְאָה לָהֶם שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד בְּתוֹךְ הָאֹהֶל לִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת, וְכָל עֵת הֱיוֹת כְּבוֹד הַשֵּׁם מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא נִכְנַס מֹשֶׁה בְּתוֹכוֹ. וּלְכָךְ יֹאמְרוּ שֶׁהָיָה זֶה לְאַחַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק הֶעָנָן, כְּלוֹמַר שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִלְּכַסּוֹת כָּל הָאֹהֶל וְאֵין הַכָּבוֹד מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן, כִּי לֹא הָיָה זֶה רַק בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי בְּרֶדֶת שָׁם

(לה) וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן:

לה וְלָא יָכִיל מֹשֶׁה לְמֵעַל לְמַשְׁכַּן זִמְנָא אֲרֵי שְׁרָא עֲלוֹהִי עֲנָנָא וִיקָרָא דַיְיָ אִתְמְלִי יָת מַשְׁכְּנָא:

רש״י◄ וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד • (תורת כהנים פרשת ויקרא) וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר (במדבר ז): ״וּבְבֹא מֹשֶׁה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד״, בָּא הַכָּתוּב הַשְּׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם: ״כִּי שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן״. אֱמֹר מֵעַתָּה: כָּל זְמַן שֶׁהָיָה עָלָיו הֶעָנָן, לֹא הָיָה יָכֹל לָבֹא. נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן, נִכְנָס וּמְדַבֵּר עִמּוֹ.

(לו) וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם:

לו וּבְאִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא מֵעִלְּוֵי מַשְׁכְּנָא נָטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכֹל מַטְלָנֵיהוֹן:

(לז) וְאִם־לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ:

לז וְאִם לָא יִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְלָא נָטְלִין עַד יוֹמָא דְּאִסְתַּלָּקוּתֵהּ:

(לח) כִּי עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם:

לח אֲרֵי עֲנָנָא יְקָרָא דַיְיָ עַל מַשְׁכְּנָא בְּיוֹמָא וְחֵיזוּ אֶשְׁתָּא הֲוֵי בְּלֵילְיָא בֵּהּ לְעֵינֵי כָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַטְלָנֵיהוֹן: חזק

רש״י◄ לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם • בְּכָל מַסָּע שֶׁהָיוּ נוֹסְעִים, הָיָה הֶעָנָן שׁוֹכֵן בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יַחֲנוּ שָׁם. מְקוֹם חֲנִיָּתָן אַף הוּא קָרוּי מַסָּע, וְכֵן (בראשית יג): ״וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו״, וְכֵן (במדבר לג): ״אֵלֶּה מַסְעֵי״, לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ. לָכֵן נִקְרְאוּ כֻּלָּן מַסָּעוֹת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ׳ 238)

בְּכָל מַסְעֵיהֶם (מ, לח) **לְפִי שֶׁמִּמְּקוֹם הַחֲנִיָּה חָזְרוּ וְנָסְעוּ, לָכֵן נִקְרְאוּ כֻּלָּן מַסָּעוֹת** (רש״י) בִּתְחִלַּת הַסֵּפֶר מְסֻפָּר עַל יְרִידָה גְּדוֹלָה – גָּלוּת מִצְרַיִם. לְאַחַר מִכֵּן מְסֻפָּר עַל הִתְעַלּוּת גְּדוֹלָה - הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה עַל יְדֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, מַתַּן תּוֹרָה, וַהֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן. וּבְסִיּוּם הַסֵּפֶר מְדֻגָּשׁ, שֶׁהִתְעַלּוּת זוֹ כְּבָר הִתְחִילָה בְּגָלוּת מִצְרַיִם. כִּי מִכֵּיוָן שֶׁמַּטָּרַת הַ׳חֲנִיָּה׳ מִלְּכַתְּחִלָּה הִיא הַ׳מַּסָּע׳ שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ, כְּלוֹמַר: מַטָּרַת הַגָּלוּת הִיא הַגְּאֻלָּה, הֲרֵי בִּפְנִימִיּוּת וּבְהֶעְלֵם - ׳חֲנִיָּה׳ זוֹ הִיא כְּבָר לִפְנֵי כֵן ׳מַסָּע׳.

סִימָן פָּרָשַׁת פִּקּוּדֵי (מתוך אגרת להרה״ג ר׳ אלכסנדר סענדר יודאסין ע״ה, נדפסה בסוף ספרו תו״ת על הש״ס – מתוך ׳לקראת שבת׳)

בְּרֹב הַחֻמָּשִׁים נִכְתָּב בְּסִיּוּם כָּל פָּרָשָׁה מִנְיַן הַפְּסוּקִים שֶׁבַּפָּרָשָׁה עִם סִימָן לְמִנְיָן זֶה, אַךְ בְּסוֹף פָּרָשַׁת פִּקּוּדֵי לֹא נִרְשַׁם סִימָן, וּבְפַשְׁטוּת הוּא טָעוּת הַדְּפוּס.
וְאוּלַי יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבַּמָּקוֹר הָיָה כָּתוּב ״בְּלִי כָּל סִימָן״, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה הָיְתָה שֶׁיֵּשׁ בְּסִדְרָה זוֹ צ״ב פְּסוּקִים שֶׁבְּגִימַטְרִיָּא ״בְּלִי כֹּל״, וְאַחַד הַמַּדְפִּיסִים טָעָה, וְהֵבִין זֶה כִּפְשׁוּטוֹ, שֶׁאֵין סִימָן לְפָרָשָׁה זוֹ, וְהִשְׁמִיט הַסִּימָן...

צ״ב פסוקים, בל״י כ״ל סימן. (-ראה אג״ק חלק כ״א עמוד רכח) חסלת פרשת פקודי

ההפטרה לציבור ולשמו״ת לקמן עמודים רנ - רנב

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הַכָּבוֹד. וְהַקְּרִיאָה שֶׁאָמַר: **וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלָיו מֵאֹהֶל מוֹעֵד** (ויקרא א׳, א׳), עַל דַּעְתָּם קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה, כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי לְמַעְלָה (לְעֵיל פְּסוּק ב׳.). וְיִתָּכֵן שֶׁהַכָּתוּב שֶׁאֹמַר פַּעַם אַחֶרֶת **וּכְבוֹד ה׳ מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן** (פְּסוּק ל״ה.) יִרְמֹז אֶל הַכָּבוֹד הַשּׁוֹכֵן בְּקִרְבּוֹ. **וְהִנֵּה נִשְׁלַם סֵפֶר הַגְּאֻלָּה אֲשֶׁר ה׳ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא בוֹ** (יְחֶזְקֵאל מ״ד, ב׳.) **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קִרְבּוֹ** (תְּהִלִּים קמ״ח, י״ד.) **הוֹשִׁיעוֹ מִשּׂוֹנְאוֹ וּגְאָלוֹ מִיַּד אוֹיְבוֹ** (ע״פ תְּהִלִּים ק״ז, י״.), **וְאֵלָיו יָבֹא בְּאַלְפֵי שִׁנְאָן וְרֶכֶב רִבּוֹא** (ע״פ תְּהִלִּים ס״ח, י״ח.), **לָתֵת לוֹ תּוֹרַת אֱמֶת** (ע״פ מַלְאָכִי ב׳, ו׳.), **לְהַנְחִיל יֵשׁ אֶת אוֹהֲבוֹ** (ע״פ מִשְׁלֵי ח׳, כ״א.), **בָּנָה בֵּית זְבוּל לִשְׁכֹּן שְׁכִינָתוֹ** עַל **כְּרוּבוֹ** (ע״פ מְלָכִים־ב׳ י״ט, ט״ו.), **וּמִקְדָּשׁ לְמִקְדָּשׁ שֶׁהֵמֵלֶךְ בִּמְסִבּוֹ. וּבָרוּךְ ה׳ הֶחָפֵץ שְׁלוֹם עַבְדּוֹ** (ע״פ תְּהִלִּים ל״ה, כ״ז.), **אֲשֶׁר עַד הֵנָּה עָזָרוֹ לָבֹא** (ע״פ שְׁמוּאֵל־א׳ ז׳, י״ב.), **הַמְחַדֵּשׁ נְעוּרָיו בְּשֵׁיבוֹ** (ע״פ תְּהִלִּים ק״ג, ה׳.), **הַמַּשְׂבִּיעַ בְּתוּרָתוֹ רְעֵבוֹ** (שָׁם), **וַיַּנְקֵהוּ דְבַשׁ וְחֶלְבּוֹ** (דְּבָרִים ל״ב, י״ג.), **כִּי הֵכִין כָּל לְבָבוֹ** (ע״פ ד״ה־ב׳ ל׳, י״ט.), **וְלִשְׁמוֹ יִכְרַךְ בָּקְרוֹ וְעֵרְבוֹ, בָּרוּךְ שֶׁאֲכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ** (ב״ר מ״ג, ח׳.), **וְחָיִינוּ בְּטוּבוֹ** (ע״פ בְּרָכוֹת נ׳.), **בָּרוּךְ דְּיָהֵב חֵילָא לְעַבְדֵּיה כַּד אֲמָתֵיה, בָּרוּךְ הַנּוֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה.** תורה לה

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ו אדר א' פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק	**יום רביעי - כ"ט אדר א'** מפרק קמ עד סוף פרק קמד
יום שני - כ"ז אדר א' מפרק קכ עד סוף פרק קלד	**יום חמישי - ל' אדר א'** פרק כ, מפרק קמה עד סוף פרק קנ
יום שלישי - כ"ח אדר א' פרק קלה עד סוף פרק קלט	**יום שישי - א' אדר ב'** פרק כ, מפרק א עד סוף פרק ט
שבת קודש - ב' אדר ב' פרק כ מפרק י עד סוף פרק יז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון כ"ו אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מא, ומ"ש בגמרא... עד עמ' 82, בס' חרדים.

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[7], **שֶׁמִּי שֶׁרוֹאֶה בַּחֲבֵרוֹ שֶׁחָטָא - מִצְוָה לִשְׂנֹאתוֹ, וְגַם לוֹמַר לְרַבּוֹ שֶׁיִּשְׂנָאֶהוּ** – הרי, כשמישהו חוטא, לא זו בלבד שאין לאהוב אותו, אלא להיפך: מצוה לשנוא אותו; ולפי מה שלמדנו לעיל, הרי שמצות "ואהבת לרעך כמוך" היא **לכל** אחד מישראל?

– התשובה לשאלה זו, היא: **הֵינוּ** – מה שנאמר בגמרא שמצוה לשנאותו, הרי זה **בַּחֲבֵרוֹ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת,** – שהזולת הוא "חברו" במובן זה שכמוהו גם הוא שומר תורה ומצוות, אלא שב"פרט" מסויים הוא נכשל ועובר עבירה – **וכ"ק רבינו** מסביר[8] בהערה: "ובמילא אפילו שגגת תלמוד עולה זדון", כלומר: דוקא כשהחוטא הוא "חברו", שומר תורה ומצוות, מצוה לשנוא אותו בגלל חטאו, כי בהיותו בן תורה (ומצוות), נחשב לו גם חטא כזה, שהוא נכשל בו מחמת "שגגת תלמוד" – כ"זדון". עבירה זו נחשבת בחומרה כזו – **בחברו** בתורה ומצוות בלבד, – "ו'עולה זדון' אינו מספיק כ"א דוקא וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך" (**לשון כ"ק רבינו**), כלומר: גם ב"חבירו", למרות שחטאו בשוגג "עולה זדון" – נחשב לזדון, אין זה מספיק כדי לשנוא אותו, אלא מן ההכרח שיהיה כאן תנאי נוסף: **וּכְבָר קַיֵּם בּוֹ מִצְוַת "הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ"**[9] – וחכמינו ז"ל אומרים[10] על "עמיתך": **עִם שֶׁאִתְּךָ** – שווה אליך, **בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת** – ולמרות שהוא כבר הוכיח אותו על חטאו, **וְאַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁב מֵחֶטְאוֹ,** – "וה"ז זדון בפירוש" (**לשון כ"ק רבינו**), **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'סֵפֶר חֲרֵדִים'.** – אותו מצוה לשנאותו.

ליקוטי אמרים

ומ"ש בגמ' שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו וגם לומר לרבו שישנאהו. היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך עם שאתך בתורה ובמצות ואעפ"כ לא שב מחטאו כמ"ש בס' חרדים

יום שני כ"ז אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 82, אבל מי שאינו... עד עמ' 82, אהבת ריעים.

אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ חֲבֵרוֹ – בתורה ובמצוות, [**לשון כ"ק רבינו:** "ובמילא זדונותיו – כשגגות (ספ"ל) ואין לשנאותו"], כי מי שאינו "חבירו בתורה ומצות", כלומר, שאינו בן תורה, הרי עליו אומרים חכמינו ז"ל: "עמי הארץ זדונות נעשות להם כשגגות", ובהתאם לכך גם אם הוא עובר עבירה בזדון – אין בכך סיבה לשנוא אותו, מכיון שחטאו נחשב כשגגה (ראה לעיל סוף פרק ל'), ונוסף על מה שהוא אינו חבירו בתורה ובמצוות, הוא גם **וְאֵינוֹ מְקָרֵב אֶצְלוֹ, – באיזה** ענין שיהיה, כך שאין סכנה שהוא ילמד ממנו, **הִנֵּה עַל זֶה אָמַר הִלֵּל הַזָּקֵן**[11]: "**הֱוֵי מִתַּלְמִידָיו שֶׁל אַהֲרֹן, אוֹהֵב שָׁלוֹם וְכוּ'**, – ורודף שלום, **אוֹהֵב אֶת הַבְּרִיּוֹת וּמְקָרְבָן לַתּוֹרָה",** – אף שהלל מדבר אודות אנשים, אין הוא מתאר אותם בתואר "בני אדם" או "אנשים" אלא בתואר "בריות", **לוֹמַר, שֶׁאַף הָרְחוֹקִים מִתּוֹרַת ה' וַעֲבוֹדָתוֹ, וְלָכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם "בְּרִיּוֹת" בְּעָלְמָא** – "בריות" סתם, מעלתם היחידה מתבטאת בכך, שהקב"ה ברא אותם – גם כאלה, **צָרִיךְ לְמָשְׁכָן** – "למשוך" אותם, **בְּחַבְלֵי עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה, וְכֶלֵּי הַאי** – על־ידי כל זה, **וְאוּלַי יוּכַל לְקָרְבָן לְתוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה';** וְהֵן **לֹא** – וגם אם לא, כלומר: גם אם לא יצליח, והם לא יתקרבו חלילה לתורה ולעבודת ה', **לֹא הִפְסִיד שְׁכַר מִצְוַת אַהֲבַת רֵעִים.** – בעצם הדבר שהוא אוהב אותם והשתדל לקרב אותם לתורה ולעבודת ה' – כבר קיים מצות אהבת רעים.

ליקוטי אמרים

אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו הנה ע"ז אמר הלל הזקן הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום וכו' אוהב את הבריות ומקרבן לתורה. לומר שאף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו ולכן נקראי' בשם בריות בעלמא צריך למשכן בחבלי עבותו' אהבה וכולי האי ואולי יוכל לקרבן לתורה ועבודת ה' והן לא לא הפסיד שכר מצות אהבת ריעים

---

7. ראה פסחים קיג, ב; ערכין טז, ב. **8.** כנראה שכ"ק אדמו"ר שליט"א מטעים כאן קושי שיכול להתעורר בתשובתו של רבנו הזקן: "היינו בחבירו בתורה ומצות". שדוקא שומר תורה ומצוות - מצוה לשנאותו בגלל חטאו. ואילו מי שרחוק מתורה ועבודה, וחוטא - אסור לשנוא אותו? האם אין סברא מסויימת לומר ההיפך מכך? מעיר על כך כ"ק אדמו"ר שליט"א: קשה לומר כאן הטעם (על השנאה בגלל החטא ביחס לחבירו דוקא, ולא כלפי מי שאינו חבירו) שזהו מפני שבהיותו "חבירו", קרוב אליו, יש כאן הזדמנות גדולה יותר שילמד מהנהגתו הרעה של חברו, ולכן עליו לשנוא אותו, כדי להישמר מתוצאה כזו - שכן: "עפ"ז צ"ע: 1) החשש בחבירו באיזה ענין שיהי' ולאו דוקא בתומ"צ. 2) מספיק - שיתרחק ממנו וא"צ והכרח - שישנאהו. 3) קשה לומר שיש מ"ע לשנוא לא מפני תכונת השנאוי כ"א לשמור עצמו מתקלה! ע"פ חסידות - ה"ז מזיק (ע"י שנאתו) בודאי את חבירו - משום ספק הצלת עצמו מנזק שיוכל לבוא רק באם לא ילחם ביצרו כדבעי! אלא שיש, כנ"ל, עוד באווארעניש (שמירה) ע"י אל תתחבר לרשע (ולאו דוקא חברו ועמיתו), אלא שבזה לא קאי כאן". **9.** ויקרא יט, יז. **10.** שבועות ל, א. **11.** אבות א, יב.

יום שלישי כ"ח אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 82, וגם המקורבים אליו... עד עמ' 82, ט"ז דשבת]:

ליקוטי אמרים

וגם המקורבים אליו והוכיחם ולא שבו מעונותיהם שמצוה לשנאותם מצוה לאהבם ג"כ ושתיהן הן אמת שנאה מצד הרע שבהם ואהבה מצד בחי' הטוב הגנוז שבהם שהוא ניצוץ אלקות שבתוכם המחיה נפשם האלקית וגם לעורר רחמים בלבו עליה כי היא בבחי' גלות בתוך הרע מס"א הגובר עליה ברשעי' והרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה כנודע ממ"ש ליעקב אשר פדה את אברהם [ולא אמר דה"עה תכלית שנאה שנאתים וגו' אלא על המינים והאפיקורסים שאין להם חלק באלהי ישראל כדאיתא בגמרא ר"פ ט"ז דשבת]:

וְגַם הַמְקֹרָבִים אֵלָיו וְהוֹכִיחָם – על הנהגתם הרעה, **וְלֹא שָׁבוּ מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם** – שכאמור **שֶׁמִּצְוָה לִשְׂנֹאתָם** – אין זה אומר עדיין, שלגביהם שוב אין קיימת מצות "ואהבת לרעך כמוך", אלא, **מִצְוָה לְאַהֲבָם גַּם כֵּן.** – ברם, כיצד אפשרי שיהיו שני הדברים יחד, לשנוא אותם, ויחד עם כך **לאהוב** אותם, – מסביר ה"תניא" להלן שמאחר שהשנאה והאהבה נובעות משתי סיבות נפרדות: השנאה – מהרע שבהם, והאהבה – מהטוב המוסתר שבהם – אין הן סותרות אחת לשניה – **וּשְׁתֵּיהֶן הֵן אֱמֶת:** – האהבה היא אמיתית, והשנאה – אמיתית: **שַׂנְאָה** – להם, **מִצַּד הָרַע שֶׁבָּהֶם,** – המביא אותם לחטוא, **וְאַהֲבָה** – להם, **מִצַּד בְּחִינַת הַטּוֹב** – שכאמור לעיל – בפרק י"ח וי"ט – ישנו גם ברשע גמור, אלא שהוא **הַגָּנוּז שֶׁבָּהֶם,** – גנוז ומוסתר בהם, **שֶׁהוּא נִיצוּץ אֱלֹקוּת שֶׁבְּתוֹכָם הַמְחַיֶּה נַפְשָׁם הָאֱלֹקִית.** – ומאחר שהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולים שני רגשות מנוגדים אלה, שנאה ואהבה, לבוא אצלו לידי ביטוי אל אותו אדם. **וְגַם,** – עליו, **לְעוֹרֵר רַחֲמִים בְּלִבּוֹ עָלֶיהָ,** – על הנפש האלקית שבהם, **כִּי הִיא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹךְ הָרַע מִסִּטְרָא־אָחֳרָא הַגּוֹבֵר עָלֶיהָ בְּרְשָׁעִים, וְהָרַחֲמָנוּת מְבַטֶּלֶת הַשִּׂנְאָה וּמְעוֹרֶרֶת הָאַהֲבָה,** – ועל כך הוא אומר להלן: **כַּנּוֹדָע מִמַּה שֶׁכָּתוּב: לְ"יַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם"**[12] – במובן רוחני, הכוונה היא, בשעת שמדתו של אברהם, מדת החסד והאהבה, היא אצלו בהעלם, ויש צורך לפדות אותה ולגלותה, לגלות בתוכו את האהבה, הרי מי הוא זה שפודה ומגלה אותה? – "יעקב" – מדת הרחמים, כאמור שרחמנות מבטלת את השנאה ומעוררת את האהבה. לכאורה, על איזו שנאה מדובר כאן? – שהרחמנות מבטלת אותה? – אם על השנאה ל"רע" שמצוה לשנאותו, הרי שאין לבטל אותה, כי הרי **מצוה** לשנאותו? מפרש הרבי – שהכוונה היא, שהרחמנות מבטלת את השנאה לכללות האדם, לאותו אדם בכלל. כלומר: מאחר שהוא אומר, שצריכה להיות שנאה ל"רע" שבתוכו, ואהבה ל"טוב" שבו, ועל שתיהן להיות אמיתיות, הרי אפשר, אולי לחשוב ששתיהן צריכות להיות באופן שווה, והרגש והיחס לאדם בכלל (שהוא זה שהרע והטוב נמצאים בו, כמו שאומר ב"תניא": הרע **שבהם** או הטוב **שבהם**) יכולים עוד להיות מושפעים מכך. לכן הוא אומר, שמאחר שהוא יעורר בתוכו רחמנות על אותו אדם, הנובעת מהתבוננותו ב"טוב" וב"רע" של אותו אדם, היא תשפיע עליו שרגשו והתיחסותו לאותו אדם באופן כללי, יהיו מתוך רגש ויחס של אהבה, וכשתתעורר בעיה של עשיית טובה לאותו אדם, וטובה הרי עושים לאדם **כולו**, – יעשה לו את הטובה, כי ה"שנאה" מוגבלת אך ורק ל"רע" שבו, אבל הרגש והיחס לאותו אדם בכלל – יהיו מתוך אהבה. **ובלשון כ"ק רבינו:** "כנראה שמוסיף עוד בזה – שאף ששניהן אמת, אל יאמר שההרגש והיחס שלו **לחברו בשניהן** – שקול יהי' ושוה כו'. כי כיוון שצריך לעורר רחמים כו' (וזהו ע"י התבוננות **בבת־אחת** בהטו"ר שבחברו) אזי זה מבטל השנאה ומעורר האהבה לחברו (הנק' לעיל (הרע) **שבהם**, (הטוב) **שבהם**. ורפי"ג: זו"ז (טו"ר) **שופטן** – שופט **אותן**) – **בכללות.** ומובן שזה ישפיע על יחסו גם כשיתבונן רק ברע שבחברו. נוסף על העיקר – שההרגש לחברו, אפילו כשהוכיחו וכו' – הנה לכללותו – ה"ז אהבה. ונוגע לעשיית טובה לו (שזהו עושה – לכללותו) וכיו"ב, שאז – אהבה ותוצאותי' כו' וק"ל". על כל פנים, אמר כאן רבנו הזקן, שאף מי שמצוה לשנאותו – מצוה גם לאהוב אותו, לכאורה: הרי דוד המלך אמר "תכלית שנאה שנאתים?" – [**וְלֹא אָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם: "תַּכְלִית שִׂנְאָה שֶׂנֵאתִים וְגוֹ'"**[13]**,** – בלי שום רגש של אהבה אליהם, **אֶלָּא עַל הַמִּינִים וְהָאֶפִּיקוֹרְסִים, שֶׁאֵין לָהֶם חֵלֶק בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל,** – עליהם אמר דוד שהוא שונא אותם תכלית שנאה. שכן, לגביהם לא קיימת המצוה לאהוב אותם מחמת ה"טוב" שבהם, מאחר ש"אין להם חלק באלקי ישראל", **כִּדְאִיתָא** – כמו שאנו מוצאים, **בַּגְּמָרָא רֵישׁ פֶּרֶק טז דְשַׁבָּת]:** – עליהם אמר דוד המלך – תכלית שנאה שנאתים. ואילו כלפי אלה שאינם מינים ואפיקרוסים – לא שייך לומר עליהם **"תכלית** שנאה שנאתים", כי גם מי שמצוה לשנוא אותו – הרי גם מצוה לאהוב אותו מבחינת ה"טוב" שבו.

---

12. ישעי' כט, כב. **13.** תהלים קלט, כב.

יום רביעי כ"ט אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 82, פרק לג. עוד זאת... עד עמ' מג, באמונה זו:

פֶּרֶק לג. בפרקים שלפני פרק ל"ב, הסביר רבנו הזקן, שבשעה שיהודי בא לידי מרירות בגלל מצבו הרוחני שאיננו כמו שצריך להיות, יעורר מיד בתוכו שמחה אמיתית, בעשותו חשבון שעל־ידי שיקיים מצוות ומעשים טובים יוציא את נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, וגם יגביה את נפשו הבהמית ולבושיה: מחשבה דיבור ומעשה, לקדושה, כשישתמש במחשבתו, דיבורו והמעשה שלו, לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה.

עוֹד זֹאת תִּהְיֶה שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱמִתִּית, וּבִפְרָט כְּשֶׁרוֹאֶה בְּנַפְשׁוֹ בְּעִתִּים מְזֻמָּנִים שֶׁצָּרִיךְ לְזַכְּכָהּ וּלְהָאִירָהּ בְּשִׂמְחַת לֵבָב, אֲזַי יַעֲמִיק מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיִצַּיֵּר בְּשִׂכְלוֹ וּבִינָתוֹ – כלומר, שההבנה – בענין שידובר בו להלן – תתקבל בשכלו בבהירות, כאילו הוא מתבונן בציור המונח לפניו – **עִנְיַן יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ הָאֲמִתִּי,** – ענינה האמיתי של "אחדות ה'", אינו רק, שהקב"ה הוא אלקה יחיד, שברא את העולם, אלא שהוא ה"יש" היחיד, המציאות האמיתית היחידה, כי בלעדו – לא קיים שום דבר, וכפי שיוסבר להלן: **אֵיךְ הוּא** – הקב"ה, **מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין** – ממלא את כל העולמות, **עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים,** – כלומר: שבכל דבר קיימת חיות פנימית אלקית המחיה אותו, כמו הנשמה המחיה וממלאה את הגוף. חיות זו מוגבלת ומותאמת לכוח קיבולו של הנברא את החיות האלקית, שישאר בקיומו ולא יתבטל במציאות; בענין זה קיים הבדל בחיות שבין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים: בעולמות העליונים החיות גלויה יותר מאשר בעולמות התחתונים, **וַאֲפִלּוּ מְלֹא כָּל הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הוּא כְּבוֹדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – הכוונה לצורה אחרת של "חיות"[1] – "חיות" המחיה את העולמות בבחינת סובב כל עלמין ("כבוד" – הוא בחינת מקיף וסובב), באופן שהוא מקיף את כל העולמות; "חיות" זו, אינה מצומצמת ומוגבלת בהתאם לנבראים, אלא היא משפיעה בנברא – בהיותה נעלית בהרבה מהנבראים, ולגבי חיות זו, אין שום הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, עד שגם בעולם הגשמי – "מלא כבודו" – **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ,** – והכל לגביו – חשוב כלא כלום, **וְהוּא לְבַדּוֹ הוּא בָּעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מַמָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְבַדּוֹ קֹדֶם שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית,** – אז, לא היה קיים שום דבר מלבד הקב"ה, כך גם אחרי שנבראו העולמות והנבראים – קיים הוא בלבד, שכן – הכל לגביו כאילו אינו קיים, **וְגַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה שֶׁנִּבְרָא בּוֹ עוֹלָם הַזֶּה, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם,** – צבא השמים וצבא הארץ, **הָיָה הוּא לְבַדּוֹ מְמַלֵּא הַמָּקוֹם הַזֶּה,** – לפני שהם נבראו, **וְגַם עַתָּה** – אחרי שכל אלה נבראו, **כֵּן הוּא לְבַדּוֹ בְּלִי שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים בְּטֵלִים אֶצְלוֹ בִּמְּציאוּת מַמָּשׁ,** – ומאחר שלגבי הקב"ה הכל בטל במציאות ממש, הרי שהם לגביו כמו שהיו לפני שנבראו. כדי להבין כיצד כל הנבראים בטלים במציאות לגבי הקב"ה – מסביר רבנו הזקן את הדבר במשל מהנפש: **כְּבִטּוּל אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר וְהַמַּחֲשָׁבָה בִּמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן, הוּא מָהוּת הַנֶּפֶשׁ וְעַצְמוּתָהּ, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ: חָכְמָה בִּינָה וָדַעַת כּוּ',** – המדות: חסד, גבורה, תפארת וכו' שהן מקור ושורש אותיות הדיבור והמחשבה (שהרי, אדם חושב ומדבר ענינים של שכל או ענינים של מדות) והם, כוחות השכל והמדות, נקראים: מהות ועצמות הנפש, ביחס ללבושי הדיבור והמחשבה, **שֶׁאֵין בָּהֶם** – בשכל ובמדות, **בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת עֲדַיִן קֹדֶם שֶׁמִּתְלַבְּשׁוֹת בִּלְבוּשׁ הַמַּחֲשָׁבָה [כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק כ וְכָא בַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם].** – שענין האותיות מתחיל במחשבה, כשאדם כבר חושב איך לבצע את השכל או את תאות הלב, שכאן קיים ההבדל, שאדם אחד חושב ומדבר באותיות אלה, ואדם שני – באותיות אחרות. ואילו, בשעה שהוא מתעמק ב"שכל" עצמו, או כשמורגש בו רגש התאוה לדבר מסויים – אין לומר, שהאחד מבין ומתאווה באותיות אלה, והשני – באותיות אחרות. שכן, אז לא מורגשות עדיין אותיות, אלא גילוי השכל עצמו וגילוי המדה עצמה. הרי, כשם שאותיות הדיבור או המחשבה, אין להן שום ערך לגבי גילוי הנפש שלמעלה מאותיות; ולפני שהן התגלמו באותיות הדיבור או המחשבה, כשהן עדיין כלולות במקורן ושורשן – ה"שכל" או ה"מדות", הן בטלות, הרי שם אינן במציאות לגמרי, שלא מורגשת שום מציאות של אותיות – כך, כל הנבראים (שנבראו

ליקוטי אמרים

פרק לג עוד זאת תהיה שמחת הנפש האמיתי' ובפרט כשרואה בנפשו בעתים מזומנים שצריך לזככה ולהאירה בשמחת לבב אזי יעמיק מחשבתו ויצייר בשכלו ובינתו ענין יחודו ית' האמיתי איך הוא ממלא כל עלמין עליונים ותחתונים ואפי' מלא כל הארץ הלזו הוא כבודו ית' וכולא קמיה כלא חשיב ממש והוא לבדו הוא בעליונים ותחתונים ממש כמו שהיה לבדו קודם ששת ימי בראשית וגם במקום הזה שנברא בו עולם הזה השמים והארץ וכל צבאם היה הוא לבדו ממלא המקום הזה וגם עתה כן הוא לבדו בלי שום שינוי כלל מפני שכל הנבראים בטלים אצלו במציאות ממש כביטול אותיות הדבור והמחשבה במקורן ושרשן הוא מהות הנפש ועצמותה שהן עשר בחינותיה חכמה בינה ודעת כו' שאין בהם בחי' אותיות עדיין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה [כמ"ש בפ' כ' וכ"א באריכות ע"ש] וכמ"ש ג"כ במ"א

---

1. כן מובן מקיצור תניא מהצ"צ - שמזכיר כאן הג' ענינים ממלא, סובב וכולא קמי' וכו'.

מאותיות הדיבור והמחשבה שלמעלה) בטלים לגבי מקורם ושורשם – אור אין־סוף ברוך־הוא. האמור הוא משל מתחום הנפש. ולהלן יביא רבנו הזקן משל נוסף מענין גשמי: **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם־כֵּן בְּמָקוֹם אַחֵר**[2] **מָשָׁל גַּשְׁמִי לָזֶה, מֵעִנְיַן בִּטּוּל זִיו וְאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּמְקוֹרוֹ, הוּא גּוּף כַּדּוּר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁבָּרְקִיעַ, שֶׁגַּם שָׁם** – בגוף כדור השמש, **מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט וַדַּאי זִיווֹ וְאוֹרוֹ,** – של השמש, **וּבְיֶתֶר שְׁאֵת מֵהִתְפַּשְּׁטוּתוֹ וְהֶאָרָתוֹ בַּחֲלַל הָעוֹלָם,** – שכן, בגוף כדור השמש יותר לשמש, הוא ודאי מאיר יותר, **אֶלָּא שֶׁשָּׁם** – בגוף כדור השמש, **הוּא** – הזיו והאור, **בָּטֵל בְּמְצִיאוּת בְּמְקוֹרוֹ וּכְאִלּוּ אֵינוֹ בְּמְצִיאוּת כְּלָל:** – שכן, בגוף כדור השמש, מורגש המקור בלבד, שהוא השמש עצמה, ואילו זיו ואור השמש אינו ניכר כלל. לקרב יותר את הדברים לשכל, הרי זה למשל, מה שחכמינו ז"ל אומרים[3]: "שרגא בטידהרא מאי אהני" (נר הדולק בצהרים – מה מועיל!), הרי אין הכוונה, שאין הנר מפיץ אור, שהרי, אם היו מכסים את חלונות החדר, שאור השמש לא יחדור אליו, היו מרגישים אז באור הנר, אלא מאחר שקיים אור גדול יותר של השמש – לא נראה אור הנר ואין לו שום השפעה כלל – ומאחר שכל מציאותו של הנר היא להאיר, הרי כיון שאין הוא מאיר – אין הוא נחשב למציאות; כך, ויותר מכך, אין בזיו ואור השמש משום מציאות, בשעה שהוא נמצא במקורו, בשמש עצמה. **וְכָכָה מַמָּשׁ דֶּרֶךְ־מָשָׁל, הוּא בִּטּוּל הָעוֹלָם וּמְלֹאוֹ בְּמְצִיאוּת לְגַבֵּי מְקוֹרוֹ שֶׁהוּא אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,** – שהעולם וכל ברואיו – בטלים במציאות, וכאילו אינם קיימים כלל, לגבי אור אין־סוף ברוך־הוא, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם בַּאֲרִיכוּת.** – שזו משמעותו האמיתית של ענין "אחדות ה'", שהקב"ה בלבד הוא ה"יש" האמיתי, ובלעדו – אין שום דבר קיים. **וְהִנֵּה, כְּשֶׁיַּעֲמִיק בָּזֶה הַרְבֵּה,** – להבין את ענין "אחדות ה'", **יִשְׁמַח לִבּוֹ וְתָגֵל נַפְשׁוֹ אַף גִּילַת וְרַנֵּן בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמְאֹד בֶּאֱמוּנָה**[4] **זוֹ, כִּי רַבָּה הִיא, כִּי הִיא קִרְבַת אֱלֹהִים מַמָּשׁ.** – בשעה שהאדם חש היטב את ענין "אחדות ה'" הוא קרוב להקב"ה ממש. **וְזֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִית בְּרִיאָתוֹ, וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים - לִהְיוֹת לוֹ** – להקב"ה, **דִּירָה זוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים,** – בנבראים התחתונים, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[5] **בַּאֲרִיכוּת.** – שכל תכלית בריאת האדם וכל העולמות העליונים והתחתונים היא, כי נתאוה הקב"ה להיות לו "דירה" בנבראים התחתונים, שיתגלה בהם ענינו האמיתי של "אחדות ה'" – כמו למשל דירתו של אדם, בה דר ונמצא עצמותו של האדם, כך תתגלה אמיתות ענין "אחדות ה'" בנבראים התחתונים. **וְהִנֵּה, כַּמָּה גְּדוֹלָה שִׂמְחַת הֶדְיוֹט** – ומה שגרוע ממנו – **וּשְׁפַל אֲנָשִׁים, בְּהִתְקָרְבוּתוֹ לְמֶלֶךְ בְּשַׂר־וָדָם** – ולא רק כשהוא מתקרב אליו, אלא יתירה מזו, **הַמִּתְאַכְסֵן וְדָר אִתּוֹ עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ,** – של שפל האנשים, – ולא יחד בהיכל המלך, הרי, אם התקרבותו למלך בשר־ודם, מסיבה לאדם שמחה גדולה ביותר, **וְקַל־וָחֹמֶר לְאֵין קֵץ** – שהשמחה גדולה במאד, **לְקִרְבַת וְדִירַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** – שבשעה שהאדם מתקרב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה כביכול דר ומתאכסן בדירתו – ודאי וודאי שדבר זה צריך להסב לאדם שמחה גדולה ביותר, **וּכְדִכְתִיב**[6]**: "כִּי מִי הוּא זֶה אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי, נְאֻם ה'":** – ועל־ידי אמונה והתבטלות ל"יחוד ה'", נעשה האדם קרוב להקב"ה, ובאופן שהקב"ה דר בדירתו יחד אתו. **וְעַל זֶה** – על הביטול ל"יחוד ה'", **תִּקְּנוּ לִתֵּן שֶׁבַח וְהוֹדָיָה לִשְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּכָל בֹּקֶר, וְלוֹמַר: "אַשְׁרֵינוּ מַה טּוֹב חֶלְקֵנוּ וְכוּ' וּמַה יָּפָה יְרֻשָּׁתֵנוּ", כְּלוֹמַר, כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בִּירֻשָּׁה שֶׁנָּפְלָה לוֹ הוֹן עָתֵק שֶׁלֹּא עָמַל בּוֹ, כֵּן יוֹתֵר מִכֵּן לְאֵין קֵץ, יֵשׁ לָנוּ לִשְׂמֹחַ עַל יְרֻשָּׁתֵנוּ שֶׁהִנְחִילוּנוּ אֲבוֹתֵינוּ, הוּא יְחוּד ה' הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר אֲפִלּוּ בָּאָרֶץ מִתַּחַת - אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ, וְזוֹ**

ליקוטי אמרים

משל גשמי לזה מענין ביטול זיו ואור השמש במקורו הוא גוף כדור השמש שברקיע שגם שם מאיר ומתפשט ודאי זיוו ואורו וביתר שאת מהתפשטותו והארתו בחלל העולם אלא ששם הוא בטל במציאות במקורו וכאילו אינו במציאות כלל: וככה ממש דרך משל הוא ביטול העולם ומלואו במציאות לגבי מקורו שהוא אור א"ס ב"ה וכמש"ש באריכו'. והנה כשיעמיק בזה הרבה ישמח לבו ותגל נפשו אף גילת ורנן בכל לב ונפש ומאד באמונה זו כי רבה היא כי היא קרבת אלהים ממש וזה כל האדם ותכלית בריאתו ובריאות כל העולמות עליונים ותחתוני' להיות לו דירה זו בתחתוני' כמ"ש לקמן באריכות. והנה כמה גדולה שמחת הדיוט ושפל אנשים בהתקרבותו למלך בשר ודם המתאכסן ודר אתו עמו בביתו וק"ו לאין קץ לקרבת ודירת ממ"ה הקב"ה וכדכתיב כי מי הוא זה אשר ערב לבו לגשת אלי נאם ה': ועל זה תיקנו ליתן שבח והודיה לשמו ית' בכל בקר ולומר אשרינו מה טוב חלקנו וכו' ומה יפה ירושתנו כלומר כמו שהאדם שש ושמח בירושה שנפלה לו הון עתק שלא עמל בו כן ויותר מכן לאין קץ יש לנו לשמוח על ירושתנו שהנחילנו אבותינו הוא יחוד ה' האמיתי אשר אפי' בארץ מתחת אין עוד מלבדו וזו היא דירתו בתחתונים

---

2. ב"שער היחוד והאמונה" פרק ג. **3.** חולין ס, ב. ראה זוהר בראשית כ, א. **4.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ער רופט עס אן אמונה - ווייל דאס איז מיוסד [הוא קורא לכך אמונה - מפני שזה מיוסד] על האמונה שבדבר ה' שמים נעשו גו' ועוד שאפילו הענין דאחדות השם האמיתית הוא באמונה אצל כאו"א (עיין ס, ב. קמא, ב), ועוד י"ל שהוא וכו'". **5.** פרק ל"ו. **6.** ירמי' ל, כא.

הִיא דִּירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים. – שהנבראים התחתונים ידעו וידהיו בטלים לענין "אין עוד מלבדו", שאין שום דבר קיים בלעדי הקב"ה. ענין זה נקרא "ירושה", כי בעבודתנו העצמית, לא היינו יכולים להגיע לענין "יחוד ה'" האמיתי. אלא, קבלנו דבר זה בירושה מאבותינו, שענין "אחדות ה'" יובן וייקלט היטב בנשמתו של יהודי. **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[7]: **תַּרְיַ"ג מִצְוֹת נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל, בָּא חֲבַקּוּק וְהֶעֱמִידָן עַל אַחַת,** – היא מצות האמונה. **שֶׁנֶּאֱמַר**[8]: **"וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה",** כְּלוֹמַר, כְּאִלּוּ אֵינָהּ רַק מִצְוָה אַחַת, הִיא הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ, כִּי עַל־יְדֵי הָאֱמוּנָה לְבַדָּהּ – בענין "יחוד ה'" האמיתי, כפי שלמדנו לעיל, יָבֹא לְקִיּוּם כָּל הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת. דְּהַיְנוּ, כְּשֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ שָׁשׁ וְשָׂמֵחַ בֶּאֱמוּנָתוֹ בְּיִחוּד ה' בְּתַכְלִית הַשִּׂמְחָה, כְּאִלּוּ לֹא הָיְתָה עָלָיו רַק מִצְוָה זוֹ לְבַדָּהּ, וְהִיא לְבַדָּהּ תַּכְלִית בְּרִיאָתוֹ וּבְרִיאַת כָּל הָעוֹלָמוֹת – כמו למשל, אילו ידע האדם, שקיימת לגביו מצוה אחת בלבד, והיא תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות, הרי היה מתוך שמחה רבה ביותר מקיים אותה מצוה – באותה מדה עליו לשמוח במצות האמונה ב"יחוד ה'" האמיתי, הֲרֵי בְּכֹחַ וְחִיּוּת נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ תִּתְעַלֶּה נַפְשׁוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה, עַל כָּל הַמּוֹנְעִים קִיּוּם כָּל הַתַּרְיַ"ג מִצְוֹת מִבַּיִת – הפרעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית, וּמִחוּץ. – הפרעות הנובעות מהסובב אותו, והיינו: שכל המניעות הנובעות מגופו ונפשו הבהמית ומעניני העולם, לא ימנעו אותו מלקיים תרי"ג המצוות. שכן, מאחר שהוא חש את האמונה בענין "יחוד ה'", שאין שום דבר מבלעדי ה', הרי שאין שום דבר שבידו להפריע לו לקיים תורה ומצוות שהן רצונו של הקב"ה, ולכן – ה"אמונה" היא יסוד כל המצוות. **וְזֶהוּ שֶׁאָמַר "בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה"**– כמו שכתוב: "וצדיק באמונתו יחי'", **"יִחְיֶה" דַּיְקָא,** – דוקא, כִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, דֶּרֶךְ מָשָׁל, כָּךְ תִּחְיֶה נַפְשׁוֹ בְּשִׂמְחָה רַבָּה זוֹ. וְהִיא שִׂמְחָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת, כִּי מִלְּבַד שִׂמְחַת הַנֶּפֶשׁ הַמַּשְׂכֶּלֶת – הנפש שמבינה, בְּקִרְבַת ה' וְדִירָתוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ – את קרבת ה', והיותו "דר" בדירה אחת אתו עמו – שזאת היא שמחה עצומה לנפש, הרי נוסף על כך, עוֹד זֹאת יְשֻׂמַח בְּכִפְלַיִם בְּשִׂמְחַת ה' וְגוֹדֶל נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמוּנָה זוֹ, – שבנפש האדם, דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא מַמָּשׁ וְאִתְהַפֵּךְ חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, – ממה שה"סטרא־אחרא" נכפפת ממש, והחושך נהפך לאור, שֶׁהוּא חֹשֶׁךְ הַקְּלִפּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הַזֶּה הַחָמְרִי, הַמַּחֲשִׁיכִים וּמְכַסִּים עַל אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ "עַד עֵת קֵץ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9]: "קֵץ שָׂם לַחֹשֶׁךְ" – שיגיע זמן בו יהיה סוף לחושך הקליפות המכסות על אור הקדושה. [דְּהַיְנוּ "קֵץ הַיָּמִין", – כשיתגלה ה"ימין" שלמעלה, שֶׁיַּעֲבִיר – הקב"ה, את רוּחַ הַטֻּמְאָה מִן הָאָרֶץ, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו"[10], וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן][11]. – כל זה יהיה כשהקליפה תתבטל, ואילו עתה, כשהקליפה עדיין מכסה על הקדושה, הרי, כשהאדם, באמונתו בענין "יחוד ה'", שובר את ה"קליפה", והופך את חושך ה"קליפה" לאור, יש בכך משום גרימת נחת רוח רב להקב"ה. וּכְפָרָט בְּחוּץ לָאָרֶץ, שֶׁאֲוִיר אֶרֶץ הָעַמִּים טָמֵא וּמָלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, וְאֵין שִׂמְחָה לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ – כמו, כְּאוֹרָה וְשִׂמְחָה – בצירוף המעלה של בְּיִתְרוֹן אוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּיְקָא. – דוקא, מהפיכת החושך לאור. – וכשבחוץ לארץ נקלט בו ענין "אחדות ה'", יש בכך משום גרימת שמחה גדולה מיוחדת למעלה. בהתאם לכך, מובן ממילא, שככל שגדול יותר החושך השורר במקום – כך גדולה יותר ה'נחת רוח' למעלה הנובעת מהאמונה ב"אחדות ה'" שיהודי הנמצא באותו מקום מאמין. הרי, שהשמחה היא כפולה: שמחת הנפש על קרבתה להקב"ה, והשמחה על גרימת ה'נחת רוח' והשמחה להקב"ה כביכול. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[12]: "יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעֹשָׂיו", – "בעושיו" פֵּרוּשׁ, שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל - יֵשׁ לוֹ לִשְׂמֹחַ בְּשִׂמְחַת ה', אֲשֶׁר – הקב"ה, שָׂשׂ וְשָׂמֵחַ בְּדִירָתוֹ בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵם – הנבראים שבעולם,

ליקוטי אמרים

1 וז"ש רז"ל תרי"ג מצות ניתנו לישראל בא חבקוק
2 והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה כלומר
3 כאלו אינה רק מצוה אחת היא האמונה לבדה כי ע"י
4 האמונה לבדה יבא לקיום כל התרי"ג מצות דהיינו
5 כשיהיה לבו שש ושמח באמונתו ביחוד ה' בתכלית
6 השמחה כאלו לא היתה עליו רק מצוה זו לבדה והיא
7 לבדה תכלית בריאתו ובריאת כל העולמות הרי בכח
8 וחיות נפשו בשמחה רבה זו תתעלה נפשו למעלה
9 מעלה על כל המונעים קיום כל התרי"ג מצות מבית
10 ומחוץ. וזהו שאמר באמונתו יחיה יחיה דייקא כתחיית
11 המתים דרך משל כך תחיה נפשו בשמחה רבה זו
12 והיא שמחה כפולה ומכופלת כי מלבד שמחת
13 הנפש המשכלת בקרבת ה' ודירתו אתו עמו. עוד זאת
14 ישמח בכפליים בשמחת ה' וגודל נחת רוח לפניו ית'
15 באמונה זו דאתכפיא ס"א ממש ואתהפך חשוכא
16 לנהורא שהוא חשך הקליפות שבע"הז החומרי
17 המחשיכים ומכסים על אורו ית' עד עת קץ כמ"ש קץ
18 שם לחשך [דהיינו קץ הימין שיעביר רוח הטומאה מן
19 הארץ ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו וכמ"ש לקמן]
20 ובפרט בארצות עו"ג שאוירם טמא ומלא קליפות וס"א
21 ואין שמחה לפניו ית' כאורה ושמחה ביתרון אור הבא
22 מן החשך דייקא. וז"ש ישמח ישראל בעושיו פי' שכל
23 מי שהוא מזרע ישראל יש לו לשמוח בשמחת ה' אשר
24 שש ושמח בדירתו בתחתוני' שהם בחי' עשיה גשמיית

---

7. מכות כד, א. **8.** חבקוק ב, ד. **9.** איוב כח, יג. **10.** ישעי' מ, ה. **11.** סוף פרק ל"ו. **12.** תהלים קמט, ב.

בְּחִינַת עֲשִׂיָּה נַשְׁמִית מַמָּשׁ. – ובהם קמה דירה להקב"ה. ולכן נאמר "**בעושיו**" – לשון עשיה, לאמר: שהשמחה היא גדולה ביותר ממה שהדירה להקב"ה כביכול, מוקמת בתוך הנבראים שבעולם העשיה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "בְּעוֹשָׂיו" לְשׁוֹן רַבִּים,** – **אלה** שעושים אותו (לכאורה היה צריך לומר "ישמח ישראל בעושו" – לשון יחיד) **שֶׁהוּא עוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי הַמְּלֵא קְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא, שֶׁנִּקְרָא "רְשׁוּת הָרַבִּים"** – ולא רשות היחיד, יחידו של עולם, אלא רשות של קליפות, שהן רבות **וְ"טוּרֵי דְּפַרְוָדָא",** – הרי הפירוד, שכל אחד לעצמו הוא הר נפרד גבוה, וכל אחד מהם יש מי שעשה אותו – הוא ה' (לכן נאמר "עושיו" לשון רבים), **וְאִתְּהַפְּכָן לְנַהוֹרָא,** – והם נהפכים לאור, **וְנַעֲשִׂים "רְשׁוּת הַיָּחִיד" לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, בֶּאֱמוּנָה זוֹ:** – על־ידי אמונתו של יהודי ב"אחדות ה'" האמיתית – כל זה נעשה "רשות היחיד" ל"יחידו של עולם", ולכן נאמר "בעושיו" לשון רבים, שהשמחה למעלה היא במיוחד מכך שכל עניני העשיה הנפרדים נהפכים לאור הקדושה על־ידי האמונה בענין "אחדות ה'".

ליקוטי אמרים

ממש. וז"ש בעושיו לשון רבים שהוא עו"הז הגשמי המלא קליפות וס"א שנק' רשות הרבים וטורי דפרודא ואתהפכן לנהורא ונעשים רשות היחיד ליחודו ית' באמונה זו:

יום חמישי ל' אדר א'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מג, פרק לד. והנה... עד עמ' מג, כמ"ש לקמן.

פֶּרֶק לד. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שלעתים מסויימות, על האדם לזכך את נפשו ולהאיר אותה בשמחת הלב, על־ידי התבוננותו בענין יחוד ה' האמיתי, איך שהקב"ה יחיד ומיוחד, וכל הבריאה בטלה במציאות לגביו, כאילו אינה קיימת כלל.

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת – ידוע הדבר, שֶ"הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה"[1], – כאמור, רומז המושג "מרכבה", לדבר שבטל לגמרי למישהו, ואין לו שום רצון אחר, אלא רצונו של מי שהוא בטל אליו, כמו "מרכבה" שנתונה לגמרי לרצון הנוהג בה. **שֶׁכָּל יְמֵיהֶם לְעוֹלָם לֹא הִפְסִיקוּ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת מִלְּקַשֵּׁר דַּעְתָּם וְנִשְׁמָתָם לְרִבּוֹן הָעוֹלָמִים בְּבִטּוּל הַנִּזְכָּר־לְעֵיל לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – האבות עמדו תמיד בביטול במציאות להקב"ה, בהרגשתם התמידית את ייחודו האמיתי; **וְאַחֲרֵיהֶם** – היו אלה, **כָּל הַנְּבִיאִים, כָּל אֶחָד לְפִי מַדְרֵגַת נִשְׁמָתוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ,** – התבטלותו במציאות של כל נביא, היה בהתאם לרום מדריגת נשמתו ולגודל השגתו, **וּמַדְרֵגַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הִיא הָעוֹלָה עַל כֻּלָּנָה,** – על כל מדריגות הנביאים, שֶׁאָמְרוּ[2] **עָלָיו: שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה,** – משה רבנו היה בטל במציאות להקב"ה בצורה כזו, שדיבורו היה דיבור של השכינה. וכהתבטלות גרונו של האדם לדיבורו, כך היה ביטול גרונו של משה לשכינה, **וּמֵעֵין זֶה** – במשהו מהתבטלות האבות והנביאים, **זָכוּ** – כל, **יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמַד הַר סִינַי,** – באותו מעמד, עמדו כולם בהתבטלות במציאות להקב"ה, בדמיון כלשהו להתבטלות במציאות של האבות והנביאים. **רַק שֶׁלֹּא יָכְלוּ לִסְבֹּל,** – ביטול רב כזה, **כְּמַאֲמַר רַז"ל[3] שֶׁעַל כָּל דִּבּוּר** – של עשרת הדיברות, **פָּרְחָה נִשְׁמָתָן כּוֹ',** – אלא שהקב"ה החזיר להם את הנשמות ב"טל" של תחיית המתים[4], **שֶׁהוּא** – "פרחה נשמתן", **עִנְיַן בִּטּוּל בִּמְצִיאוּת הַנִּזְכָּר לְעֵיל.** – המוסבר לעיל. **לָכֵן** – מפני שלא יכלו "לסבול" את גילוי האור האין־סופי, עד שהשפיע עליהם ה"ביטול במציאות", שהנשמה לא תוכל להישאר בגוף, **מִיָּד אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת לוֹ מִשְׁכָּן וּכוֹ** – במשכן, – **קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים** - **לְהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתוֹ,** – שבקדשי הקדשים של המשכן, תשרה השכינה, **שֶׁהוּא** – השראת השכינה היא: **גִּלּוּי יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – של הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן[5].** – שבמה התבטאה השראת השכינה במשכן ובמקדש – והרי מלא **כל הארץ** כבודו? – בהתגלות יחוד ה' בהם, כלומר: ענין זה שהקב"ה "אין עוד מלבדו", האיר שם בהתגלות, ולא בצורה מוסתרת כפי שהדבר הוא בעולם. הרי, שהתגלות "יחוד ה' האמיתי" לבני ישראל, היתה על־ידי המשכן והמקדש.

ליקוטי אמרים

פרק לד והנה מודעת זאת שהאבות הן הן המרכבה שכל ימיהם לעולם לא הפסיקו אפי' שעה אחת מלקשר דעתם ונשמתם לרבון העולמים בביטול הנ"ל ליחודו ית' ואחריהם כל הנביאים כל אחד לפי מדרגת נשמתו והשגתו ומדרגת משרע"ה היא העולה על כולנה שאמרו עליו שכינה מדברת מתוך גרונו של משה ומעין זה זכו ישראל במעמד הר סיני רק שלא יכלו לסבול כמאמר רז"ל שעל כל דיבור פרחה נשמתן כו' שהוא ענין ביטול במציאות הנ"ל לכן מיד אמר להם לעשות לו משכן ובו קדשי הקדשים להשראת שכינתו שהוא גילוי יחודו ית' כמ"ש לקמן

---

1. ראה לעיל פרק כג. 2. ראה זהר פרשת פנחס דף רלב, א; רד"ל על שמות רבה סוף פרשה ג. 3. שבת פח, ב. 4. כפי שיוסבר להלן בפרק לו. 5. פרק נג.

יום שישי א' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' מג, ומשחרב בהמ"ק... עד עמ' 86, ה' לו:

וּמִשֶּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ - אֵין לְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָמוֹ מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ, הוּא יִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ, – מקום בו יבוא לידי ביטוי והתגלות, יחודו של ה' יתברך. אחרי חורבן בית המקדש, אין מקום כזה בנמצא, **אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל הֲלָכָה,** – בתורה בלבד מתגלה יחוד ה', **שֶׁהוּא** – ההלכה היא, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ הַמְלֻבָּשִׁים בַּהֲלָכוֹת הָעֲרוּכוֹת לְפָנֵינוּ.** – ומאחר שבהלכות התורה מלובשים רצונו וחכמתו של הקב"ה – זהו **רצונו** של הקב"ה שכך וכך יהיה פסק הדין, **וחכמתו** של הקב"ה היא ה"שכל" של ההלכה – ורצונו וחכמתו של הקב"ה, הם דבר אחד אתו; הרי שבתורה ישנו הגילוי של יחוד ה'. **וְלָכֵן, אַחַר שֶׁיַּעֲמִיק הָאָדָם מַחֲשַׁבְתּוֹ בְּעִנְיַן בִּטּוּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל כְּפִי יְכָלְתּוֹ, זֹאת יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ:** – יתבונן בדברים הבאים: **כִּי מִהְיוֹת קָטָן שִׁכְלִי וְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתִי מֻהְכָּל,** – אינני מסוגל, בגלל קטנות שכלי ושורש נשמתי, **לִהְיוֹת מֻרְכָּבָה וּמִשְׁכָּן לְיִחוּדוֹ יִתְבָּרֵךְ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, מֵאַחַר דְּלֵית מַחֲשָׁבָה דִּלֵּי תְּפִיסָא וּמַשָּׂגַת בּוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּלָל וּכְלָל** – אין בכוח שכלי ומחשבתי כלל וכלל, "לתפוס" ולהשיג את הקב"ה, **שׁוּם הַשָּׂגָה בָּעוֹלָם, וְלֹא שֶׁמָּץ מִנֵּהוּ** – ולא משהו, **מֵהַשָּׂגַת הָאָבוֹת וְהַנְּבִיאִים,** – על־ידי השגתם באלקות, היה בכוח האבות והנביאים להיות "מרכבה" ו"משכן" להתגלות יחוד ה'; ואילו אני, כשאין בי אפילו שמץ מהשגתם, אי אפשר לי להגיע, על־ידי השגתי, למציאות של "מרכבה" ו"משכן"; **אִי לְזֹאת** – מכיון שכך, **אֶעֱשֶׂה לוֹ** – להקב"ה, **מִשְׁכָּן וּמָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ,** – באותה צורה שהיא ביכלתי, **הוּא הָעֵסֶק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה** – שכאמור, תורה היא הרי "משכן ומכון לשבתו יתברך", **כְּפִי הַפְּנַאי שֶׁלִּי, בִּקְבִיעוּת עִתִּים** – ללימוד התורה, **בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, כְּדַת הַנִּתְּנָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה,** – עד כמה שכל אחד לפי השגתו ומצבו, מחוייב על פי ההלכה ללמוד תורה, **וּכְמַאֲמַר רַז"ל[6]: "אֲפִלּוּ פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כּוֹ".** – ופרק אחד ערבית, אם אין באפשרותו ללמוד יותר משני פרקים – הרי זו מצות תלמוד תורה שלו שנמשכת אצלו תמיד, והוא נעשה על־ידי־זה משכן ומכון לשבתו יתברך. **וּבָזֶה יִשְׂמַח לִבּוֹ וְיָגֵיל, וְיִתֵּן הוֹדָאָה עַל חֶלְקוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב, עַל שֶׁזָּכָה לִהְיוֹת אֶשְׁפַּזְיְכָן** – מארח, **לַגְּבוּרָה** – להקב"ה, על־ידי התורה ש"ניתנה" מפי **הגבורה", פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, כְּפִי הָעֵת וְהַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש לו ללמוד תורה, **כְּמִפַּת יָדוֹ** – כפי האפשרות שניתנה לו, **אֲשֶׁר הִרְחִיב ה' לוֹ:** – את הזמן ללמוד תורה.

ליקוטי אמרים

ומשחרב בהמ"ק אין להקב"ה בעולמו משכן ומכון לשבתו הוא יחודו ית' אלא ארבע אמות של הלכה שהוא רצונו ית' וחכמתו המלובשים בהלכות הערוכות לפנינו ולכן אחר שיעמיק האדם מחשבתו בענין ביטול הנ"ל כפי יכלתו זאת ישיב אל לבו כי מהיות קטן שכלי ושרש נשמתי מהכיל להיות מרכבה ומשכן ליחודו ית' באמת לאמיתו מאחר דלית מחשבה דילי תפיסא ומשגת בו ית' כלל וכלל שום השגה בעולם ולא שמץ מנהו מהשגת האבו' והנביאים אי לזאת אעשה לו משכן ומכון לשבתו הוא העסק בת"ת כפי הפנאי שלי בקביעות עתים ביום ובלילה כדת הניתנה לכל אחד ואחד בהלכות תלמוד תורה וכמאמר רז"ל אפי' פרק אחד שחרית כו' ובזה ישמח לבו ויגיל ויתן הודאה על חלקו בשמחה ובטוב לבב על שזכה להיות אושפזיכן לגבורה פעמים בכל יום כפי העת והפנאי שלו כמסת ידו אשר הרחיב ה' לו:

יום שבת קודש ב' אדר ב'

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 86, ואם ירחיב ה'... עד עמ' 86, כמ"ש לקמן.

וְאִם – הוא חושב לעצמו ומחליט: **יַרְחִיב ה' לוֹ עוֹד** – ויהיה לו יותר פנאי ללמוד תורה, **אֲזַי "טְהוֹר יָדַיִם יוֹסִיף אֹמֶץ"[7],** – אז, הוא מחליט, יקדיש יותר ויותר מזמנו ללימוד תורה, **וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה כּוֹ".** – אותה מחשבה טובה, שהחליט במחשבתו, ש"לכשירחיב" ילמד תורה יותר ויותר (עד לכל היום כולו), נחשבת כאילו אכן **עשה** כך (כמאמר חכמינו ז"ל[8]: "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה"[9]), **וְגַם שְׁאָר הַיּוֹם כֻּלּוֹ שֶׁעוֹסֵק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, יִהְיֶה מָכוֹן**

ליקוטי אמרים

ואם ירחיב ה' לו עוד אזי טהור ידים יוסיף אומץ ומחשבה טובה כו' וגם שאר היום כולו שעוסק במשא ומתן יהיה מכון לשבתו ית' בנתינת הצדקה שיתן מיגיעו

---

6. מנחות צט, ב. 7. איוב יז, ט. 8. קידושין מ, א. 9. בהתאם להסברו הנרחב של כ"ק אדמו"ר שליט"א באחת משיחותיו הקדושות,

לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, – על־ידי, בִּנְתִינַת הַצְּדָקָה שֶׁיִּתֵּן מִיְּגִיעוֹ, – מפרנסתו, שֶׁהִיא – נתינת הצדקה, מִמִּדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא – בהן צריך יהודי להתדבק, ואותן הוא צריך לעשות, "מַה הוּא רַחוּם וְכוּ'"[10], – אף אתה רחום, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'[11]: "חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא". – חסד היא ה"יד הימנית" של הקב"ה כביכול, כלומר: שעל־ידי ההתנהגות במדת החסד, נעשה האדם כלי ו"מכון" ל"דרועא ימינא", לחסדו של הקב"ה. וְאַף שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא חֹמֶשׁ – מפרנסתו, זהו השיעור המירבי לנתינת צדקה – ממילא מוקדש לצדקה רק החלק החמישי משעות עבודתו במשך היום. כיצד, איפוא, הוא יכול בשאר ארבעת חלקי היום, שהוא מקדיש לצרכיו, להיות "מכון לשבתו יתברך"? – התשובה היא: הֲרֵי הַחֹמֶשׁ – שהוא נותן לצדקה, מַעֲלֶה עִמּוֹ כָּל – שאר, הָאַרְבַּע יָדוֹת לַה', לִהְיוֹת מָכוֹן לְשִׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, כַּנּוֹדָע מַאֲמַר רַז"ל[12] שֶׁמִּצְוַת צְדָקָה שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַקָּרְבָּנוֹת, וּבְקָרְבָּנוֹת הָיָה כָּל הַחַי – כל בעלי החיים, עוֹלֶה לַה' עַל־יְדֵי בְּהֵמָה אַחַת, – שהביאו לקרבן, וְכָל הַצּוֹמֵחַ – היה עולה, עַל־יְדֵי "עֶשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד בָּלוּל בַּשֶּׁמֶן" כו'. – שהיו מביאים לקרבן מנחה. כך גם במתן צדקה: על־ידי נתינת חלק אחד מפרנסתו לצדקה – מעלה גם את שאר החלקים. וּמִלְּבַד זֶה, הֲרֵי בִּשְׁעַת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה עוֹלֶה לַה' כָּל מַה שֶּׁאָכַל וְשָׁתָה וְנֶהֱנָה מֵאַרְבַּע הַיָּדוֹת לִבְרִיאוּת גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן. – הרי שגם שאר זמנו, שהקדיש אותם להרוויח את ארבעת החלקים לצרכיו הוא – נעשים למשכן ולמכון לשבתו יתברך, על־ידי תורתו ותפילתו. באמור לעיל הוסבר שאחרי שאדם מגיע למרירות ול"לב נשבר", על־ידי חשבון מצבו הרוחני, שאינו כמו שצריך להיות – ישתדל האדם להגיע לאחר מכן לשמחה אמיתית; ופרטים שונים בשמחה זו: – השמחה על יציאת נפשו האלקית מגלות הגוף והנפש הבהמית, והתעלותו ושובו למקור האלקי על־ידי תורה ומצוות: – השמחה על קרבת האלקים בשעת התעמקותו בענין "יחוד ה' האמיתי"; – וחדוותו הגדולה מן השמחה השוררת למעלה, על־ידי שהוא שבר והכניע את ה"סטרא אחרא"; להלן יוסבר, שכל הפרטים האלה בשמחה, אינם סותרים לעובדה, שיחד עם זה יהיה נתון במרירות ובלב נשבר בגלל מצב גופו ונפשו הבהמית; שכן, אף שמרירות ושמחה הן שתי תנועות הנוגדות אחת את השניה – הרי, מאחר שהן נובעות משני גורמים שונים, יש באפשרות שני הלכי רוח מנוגדים אלה למשול יחד בנפשו של האדם.

ליקוטי אמרים

שהיא ממדותיו של הקב"ה מה הוא רחום וכו' וכמ"ש בתיקונים חסד דרועא ימינא ואף שאינו נותן אלא חומש הרי החומש מעלה עמו כל הארבע ידות לה' להיות מכון לשבתו ית' כנודע מאמר רז"ל שמצות צדקה שקולה כנגד כל הקרבנו' ובקרבנות היה כל החי עולה לה' ע"י בהמה אחת וכל הצומח ע"י עשרון סלת אחד בלול בשמן כו' ומלבד זה הרי בשעת התורה והתפלה עולה לה' כל מה שאכל ושתה ונהנה מארבע הידות לבריאות גופו כמ"ש לקמן.

הכוונה במה שמוסיף שיחליט באם יהיה לו יותר זמן - ילמד יותר, והקב"ה מצרף מחשבה טובה זו למעשה - היא: כדי שיהיה במשך כל היום משכן ומכון לשבתו, לא רק בשעה שהוא לומד פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית - הרי זה על-ידי החלטתו שכשיעזור לו השי"ת ויהיה לו יותר זמן פנוי, ילמד יותר, בזמן הפנוי הרב יותר - הוא יכול הרי לקוות ולהתברך שיהיה זה "כל היום", שתהיה מלאכתו נעשית על-ידי אחרים ויהיה לו זמן ללמוד כל היום. החלטה זו, שאז ילמד כל היום. כשהיא - אותה מחשבה - מצורפת ונחשבת כ"מעשה", הרי זה אמור למשך כל היום, שבמשך כל היום יהיה משכן ומכון לשבתו יתברך; ולכן הכניס רבנו הזקן נקודותיים (:) לפני המלים "ואם ירחיב", כדי להפריד ענין זה ולהראות שיש לכך יותר שייכות למה שהוא אומר להלן, שהוא מחפש עצות איך להיות כל היום משכן ומכון לשבתו. אלא שהוא מחפש להלן עצות על הזמן הנותר מהיום שאין הוא לומד בו - על-ידי ענין הצדקה - הרי זה מפני ש"מחשבה טובה" היא רק "כאילו עשאה", ברם. הדבר הרי לא נעשה בפועל - בא רבנו הזקן ואומר שביכלתו להיות משכן ומכון לשבתו במעשה בפועל על-ידי ענין הצדקה. **10.** שבת קלג, ב. **11.** תיקוני זהר, תיקון א. **12.** סוכה מט, ב; בבא בתרא ט, א.

המשך ביאור למס' חגיגה ליום ראשון עמ' ב

נטילת ידים גם בחולין, כָּאן בַּאֲכִילָה דְּפֵרֵי – ואילו במשנה בביכורים הפוטרת מנטילה מדובר באכילת פירות, ולאכילת פירות לא תקנו נטילת ידים, בין בחולין בין במעשר. דְּאָמַר רַב נַחְמָן, כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו לְאֲכִילַת פֵּרוֹת הֲרֵי זֶה מְגַנֵּי הָרוּחַ.

הגמרא מביאה ברייתא בענין כוונה בנטילת ידים: תָּנוּ רַבָּנָן, הַנּוֹטֵל יָדָיו בכלי, אם נִתְכַּוֵּון לטהרן יָדָיו טְהוֹרוֹת, ואם לֹא נִתְכַּוֵּון אלא נטלן סתם יָדָיו טְמֵאוֹת. וְכֵן הַמַּטְבִּיל יָדָיו בארבעים סאה מים לטהרן, אם נִתְכַּוֵּון לטהרן יָדָיו טְהוֹרוֹת, ואם לֹא נִתְכַּוֵּון לטהרן אלא טבלן סתם יָדָיו טְמֵאוֹת.

הגמרא מקשה סתירה מברייתא אחרת: וְהָתַנְיָא, הנוטל או טובל את ידיו, בֵּין נִתְכַּוֵּון לטהרן בֵּין לֹא נִתְכַּוֵּון יָדָיו טְהוֹרוֹת. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן – הברייתא המכשירה אף בלא כוונה היינו כשמטהרן לַאכילת חולין,

יום ראשון

יום רביעי — כו אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, רביעי.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: ומ"ש בגמרא . . . 82 חרדים.

בִּשְׁלֹשָׁה כְּלֵי שָׁרֵת – אַהֲבַת ה', אַהֲבַת הַתּוֹרָה, אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל – צְרִיכִים צְעִירִים בְּנֵי תּוֹרָה לָגֶשֶׁת לַעֲבֹד בְּכֶרֶם ה' צְבָאוֹת, לְקָרֵב לֵב אֲחֵיהֶם לְקִיּוּם מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת וּקְבִיעוּת עִתִּים לַתּוֹרָה – מִבְּלִי הִתְחַשֵּׁב עִם מַחֲלַת הַמִּפְלָגוֹת. וְהָאֱמֶת הַגָּמוּר הוּא, אֲשֶׁר לֵב יִשְׂרָאֵל הוּא מַעְיַן מְקוֹר מַיִם חַיִּים, וּבְרִית כְּרוּתָה לַעֲבוֹדָה וְתַעֲמוּלָה שֶׁאֵינָן חוֹזְרוֹת רֵיקָם.

יום שני

יום חמישי — כז אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: אבל מי . . . 82 אהבת ריעים.

אאמו"ר אמר: אמת איז דער דרך המיצוע, א נטי' לימין אויף מחמיר זיין אויף זיך און געפינען אין זיך חסרונות, אָדער עניני עבירות, וואָס ניט ווי דער אמת איז, אָדער א נטי' לשמאל, מקיל זיין זיך, מכסה זיין אייגענע חסרונות, אָדער מקיל זיין אין עניני עבודה מצד אהבת עצמו, זיינען ביידע פאַלשע דרכים.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] אָמַר: אֱמֶת הִיא דֶּרֶךְ הַמְּצוּעַ. נְטִיָּה לְיָמִין לְהַחְמִיר עַל עַצְמוֹ וְלִמְצֹא בְּעַצְמוֹ חֶסְרוֹנוֹת אוֹ עִנְיְנֵי עֲבֵרוֹת, שֶׁאֵינָם כְּפִי שֶׁהָאֱמֶת הִיא, אוֹ נְטִיָּה לִשְׂמֹאל, לְהָקֵל עַל עַצְמוֹ, לְחַפּוֹת עַל חֶסְרוֹנוֹת עַצְמוֹ, אוֹ לְהָקֵל בְּעִנְיְנֵי עֲבוֹדָה בִּגְלַל אַהֲבַת עַצְמוֹ – שְׁתֵּיהֶן דְּרָכִים לֹא אֲמִתִּיּוֹת.

יום שלישי

יום ששי — כח אדר א — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויקהל, ששי.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: וגם המקורבים . . . דשבת.

בְּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה: "רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרֵינִי מוּחָל", וְכֵן "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" – אֵין אוֹמְרִים בְּשַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, אֲבָל צָרִיךְ לוֹמַר בִּשְׁאָר יָמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן. בְּסִיּוּם הַג' פָּרָשִׁיּוֹת אוֹמְרִים תֵּבַת "אֱמֶת". יַעְלִוּ חֲסִידִים – פַּעַם אַחַת, הִנֵּה מִטָּתוֹ – ג' פְּעָמִים, יְבָרֶכְךָ – ג' פְּעָמִים. בְּתִקּוּן חֲצוֹת אֵין אוֹמְרִים "לַמְנַצֵּחַ גו' בְּבוֹא" בַּיָּמִים שֶׁאֵין אוֹמְרִים בָּהֶם תַּחֲנוּן.

יום רביעי

שבת — כט אדר א, פרשת שקלים — ה'תש"ג

הַפְטוֹרָה: וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע גו', וּמוֹסִיפִים פָּסוּק רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן שֶׁל הַפְטוֹרַת מָחָר חֹדֶשׁ. מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי, אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה, יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: ויקהל, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קמד.
תניא: פרק לג. עוד . . . באמונה זו.

באמירת לחיים יש שתי נוסחאות:

א) לחיים טובים ולשלום, וטעם הברכה – להיות כי בשתיית היין הנזכרת בפעם הראשונה בתורה היו תוצאות לא טובים – ויחל נח גו', ועץ הדעת – גפן הי', ולכן

מברכים שיין זה יהי׳ לחיים טובים.

ב) הרב המגיד ממעזריטש הי׳ עונה לחיים ולברכה. פעם בהתועדות שהי׳ נוכח רבינו הזקן, ענה רבינו הזקן: לחיים ולברכה. אחרי ההתועדות שוחחו החסידים בטעם נוסח זה, ששמעוהו אז פעם הראשונה. אחד החסידים אמר, אשר להיות כי נכנס יין יצא סוד, ובעבודה הוא התגלות המדות, לכן זקוקים לברכה. והנוסח הוא "לחיים ולברכה" – אותיות לב–רכה. הצ"צ אמר ע"ז: דאָס קען זאָגען א חסיד, וואָס האָט געדאווענט און געטאָן אין עבודה דרייסיג יאָהר.

בַּאֲמִירַת "לְחַיִּים" יֵשׁ שְׁתֵּי נִסְחָאוֹת: א) "לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם", וְטַעַם הַבְּרָכָה - לִהְיוֹת כִּי בִּשְׁתִיַּת הַיַּיִן הַנִּזְכֶּרֶת בַּפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה בַּתּוֹרָה הָיוּ תוֹצָאוֹת לֹא טוֹבִים - "וַיָּחֶל נֹחַ גּוֹ'", וְעֵץ הַדַּעַת גֶּפֶן הָיָה, וְלָכֵן מְבָרְכִים שֶׁיַּיִן זֶה יִהְיֶה לְחַיִּים טוֹבִים.

ב) הָרַב הַמַּגִּיד מִמֶּעֶזְרִיטְשׁ הָיָה עוֹנֶה "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". פַּעַם בְּהִתְוַעֲדוּת שֶׁהָיָה נוֹכֵחַ רַבֵּנוּ הַזָּקֵן, עָנָה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה". אַחֲרֵי הַהִתְוַעֲדוּת שׂוֹחֲחוּ הַחֲסִידִים בְּטַעַם נֹסַח זֶה, שֶׁשָּׁמְעוּהוּ אָז פַּעַם הָרִאשׁוֹנָה. אֶחָד הַחֲסִידִים אָמַר, אֲשֶׁר לִהְיוֹת כִּי נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד, וּבָעֲבוֹדָה הוּא הִתְגַּלּוּת הַמִּדּוֹת, לָכֵן זְקוּקִים לִבְרָכָה. וְהַנֹּסַח הוּא "לְחַיִּים וְלִבְרָכָה" - אוֹתִיּוֹת "לֵב־רַכָּה". הַ"צֶּמַח צֶדֶק" אָמַר עַל זֶה: זֹאת יָכוֹל לוֹמַר חָסִיד, שֶׁהִתְפַּלֵּל וְעָסַק בַּעֲבוֹדַת ה׳ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה.

יום חמישי

יום ראשון — **ל אדר א, ר"ח** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קמה־קנ.
תניא: פרק לד. והנה . . . מג כמ"ש לקמן.

אאמו"ר אמר: א חסיד מאַכט א סביבה. אויב ניט, דארף ער גוט א טאַפּ טאָן בא זיך אין פעקל, וואס טוט זיך מיט איהם אליין. און דאָס אליין וואָס ער מאכט ניט קיין סביבה – דארף איהם צוברעכען ווי א קינעלע (קיסם). און ער דארף פרעגען בא זיך אליין: וואָס טו איך אויף דער וועלט?

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] אָמַר: חָסִיד יוֹצֵר סְבִיבָה. אִם לֹא - עָלָיו לְפַשְׁפֵּשׁ בְּכֵלָיו, מַה מַּצָּבוֹ הָאִישִׁי. וְדָבָר זֶה עַצְמוֹ, שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵר סְבִיבָה - צָרִיךְ לְשָׁבְרוֹ [=אֶת רוּחוֹ] כְּקֵיסָם. וְעָלָיו לִשְׁאֹל אֶת עַצְמוֹ: מָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה?

יום שישי

יום שני — **א אדר שני, ר"ח** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שני עם פירש"י.
תהלים: א־ט.
תניא: ומשחרב . . . 86 ה׳ לו.

בְּיַעֲלֶה וְיָבֹא: זָכְרֵנוּ ה׳ אֱלֹקֵינוּ בּוֹ – בְּי"ת דְּגוּשָׁה – וּפָקְדֵנוּ בּוֹ – בְּי"ת רְפוּיָה.

שבת קודש

יום שלישי — **ב אדר שני** — ה׳תש"ג

שיעורים. חומש: פקודי, שלישי עם פירש"י.
תהלים: י־יז.
תניא: ואם ירחיב . . . 86 כמ"ש לקמן.

הַבְּרָכָה צְרִיכָה לְאֵיזֶה דָּבָר שֶׁתֵּאָחֵז בּוֹ, וּכְמוֹ הַמָּטָר - עַל שָׂדֶה חָרוּשָׁה וּזְרוּעָה, אוֹ הַיּוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ - עַל תְּבוּאַת הַשָּׂדֶה וְהַכֶּרֶם. אֲבָל בִּשְׂדֵה בּוּר לֹא חָרוּשָׁה וְלֹא זְרוּעָה, אֵין הַמָּטָר יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ מְבִיאִים תּוֹעֶלֶת.

מתי ההוכחה שהמכה גרמה למיתה? יום ראשון כ"ו אדר א' ה'תשפ"ב

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד, הלכה ה: אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת - חֲרֵי זֶה נֶהֱרָג; וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר.

שנינו (סנהדרין עח, א): המכה את חברו באבן או באגרוף ואמדוהו בית דין שימות מחמת המכה, ואחר כך הוקל חוליו וחזרו ואמדוהו שיחיה, אך לאחר מכן שוב הכביד חוליו עד שמת – לדעת חכמים, המכה חייב מיתה. ואילו לדעת רבי נחמיה המכה פטור ממיתה כי "רגלים לדבר" (כגירסת הגמרא שם). ומפרש רש"י: מכך שהוקל חוליו תחילה יש להוכיח ("רגלים לדבר") שלא מת מחמת מכה זו, ולכן סובר רבי נחמיה שהמכה פטור ממיתה.

אך הרמב"ם פסק כחכמים שהמכה חייב מיתה וכתב (שלא כגירסה הנ"ל) כי אדרבה, ההוכחה היא ("רגלים לדבר") שהמוכה אכן מת מחמת המכה כי בתחילה אמדוהו למיתה, ואף שאחר כך הוקל חוליו, הרי לא הבריא לגמרי (ראה כס"מ).

וה'תורת חיים' (סנהדרין שם) הביא שמצינו בירושלמי (נזיר פ"ט ה"ה) כדברי הרמב"ם ש'רגליים לדבר' שהמוכה מת מחמת המכה כי "שני אומדין רבים על אומד אחד", היינו, ישנו האומד הראשון שאמדוהו למיתה וכן האומד האחרון שהורעה בריאותו עד שלבסוף מת והם אומדין רבים כנגד האומד היחיד (האומד האמצעי) שהוקל החולי, ולכן מסתבר שאכן מת מחמת המכה, כפי שאמדוהו בתחילה.

המזבח כמקלט למורד במלכות יום שני כ"ז אדר א' ה'תשפ"ב

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ה, הלכה יד: מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת... וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - חֲרֵי זֶה נִצּוֹל; וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם.

הלכה זו מבוססת על המסופר (סנהדרין מט, א): יואב בן צרויה ברח משלמה המלך שרצה להרגו כי מרד במלכות (כשתמך באדוניהו נגד רצונו של דוד המלך) ונמלט אל "אוהל ה' ויחזק בקרנות המזבח" (מלכים א, ב, כח) כדי להנצל ממיתה כי המזבח קולט כעיר מקלט.

ומוסיפה הגמרא (מכות יב, א): "אמר רב יהודה אמר רב, שתי טעויות טעה יואב באותה שעה, דכתיב 'וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח'. טעה, שאינו קולט אלא גגו [של מזבח] והוא תפס בקרנותיו. טעה שאינו קולט אלא מזבח בית עולמים והוא תפס מזבח של שילה" (ומה שכתב הרמב"ם כאן "וברח למזבח ונסמך לו...", מבאר ה'כנסת הגדולה' דהיינו שנסמך על 'גגו של מזבח'). ואמר אביי שטעה בדבר נוסף, "טעה, שאינו קולט אלא כהן ועבודה בידו (בעת עבודת המזבח) והוא זר היה".

ומבאר ה'כנסת הגדולה' (בהגהותיו על הרמב"ם) שזה המקור לדברי הרמב"ם:

הגמרא אינה אומרת שאין המזבח קולט אלא את ההורג בשגגה ויואב סבר שהמזבח קולט גם את מי שנתחייב מיתה כמורד במלכות, ומכאן שהמזבח אכן היה קולט גם את יואב "שפחד מן המלך שלא יהרגנו בדין המלכות".

וה'כסף משנה' תמה על דברי הרמב"ם שהמזבח מציל את המורד במלכות 'אפילו היה זר', שלא כהורג בשגגה שאינו ניצל אלא 'כהן ועבודה בידו' (לעיל הל' י"ג):

לדברי אביי, יואב טעה גם בזה כי אין המזבח קולט אלא כהן בשעת עבודתו, והוא סבר שהמזבח יקלוט גם אותו שהוא זר, והרי לפי דברי הרמב"ם אין זו טעות והמזבח קולט את המורד במלכות אפילו היה זר!

מיישב ה'כנסת הגדולה' (שם):

רב שאמר "שתי טעויות טעה יואב" לא מנה את ה'טעות' השלישית, כי לדעתו יואב צדק בסברתו שהמזבח קולט את המורד במלכות גם אם אינו כהן, ורק בהורג בשגגה המזבח קולט דווקא 'כהן ועבודה בידו'. והרמב"ם פסק כרב "משום דרבן של בני הגולה הוא".

הבאת עגלה ערופה - אחר ה'רוב' או אחר ה'קרוב'? יום שלישי כ"ח אדר א' ה'תשפ"ב

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ט, הלכה ו: אֵין הָעִיר הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמְּנַיָּן הָעָם שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיָן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מְרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְרֻבִּין מְבִיאִין הָעֶגְלָה; אַף עַל פִּי שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה, וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב - הָרֹב עָדִיף.

העיר הקרובה לחלל מביאה עגלה ערופה כאשר הערים סביבות החלל שוות בגודלן, כי יש להניח שהרוצח בא ממנה. ושואלת הגמרא (בבא בתרא כג, ב): "וליזיל בתר רובא", כלומר, נלך אחר רוב העולם כי אולי הרגוהו העוברים ושבים שהגיעו ממרחק (רבינו גרשום)? ומתרצת: מדובר בעיר היושבת בין ההרים שאין דרך הרוצחים להגיע ממקומות אחרים לכאן (רש"י), ולכן הולכים אחר העיר הקרובה.

והקשה ה'כסף משנה':

מלשון הרמב"ם משמע שהעיר הקרובה מביאה עגלה גם במקום שאנשים יכולים להגיע ממקומות רחוקים, שלא כמסקנת הגמרא שמביאה רק במקום שאין יכולים להגיע מרחוק (כי העיר "יושבת בין ההרים")!

ומבארים האחרונים (קרן אורה סוטה מה, ב. שערי יושר ש"ד פ"ט):

לדעת הרמב"ם אין כוונת הגמרא (בבא בתרא שם) להקשות שנלך אחר רוב העולם ונחייב את העיר הגדולה ביותר אף שנמצאת בסוף העולם שהרי התורה אמרה "ומדדו אל הערים

אשר סביבות החלל" (דברים כא, ב), כלומר, רק ערים סמוכות שאין עיר אחרת מפסקת ביניהם לחלל נכללות בחיוב המצוה!

אלא הקושיא היא: כיון שיש עוברים ושבים הבאים מכל העולם ויתכן שמהם בא הרוצח, כל הערים פטורות מחיוב הבאת העגלה ומתבטלת האפשרות לקיים מצוה זו! אך מסוגיית הגמרא בסוטה (שם) משמע שגם אם אי אפשר לחייב את העיר הקרובה - מצות עגלה ערופה אינה מתבטלת, והרמב"ם הביא זאת להלכה (בהלכה הקודמת): "נמצא קרוב... לעיר שאין בה בית דין מניחין אותה ומודדין אל שאר העיירות הסמוכות לו". כלומר, כאשר אי אפשר לקיים את מצוות הבאת עגלה בעיר הקרובה (עיר שאין בה בית דין פטורה כי צריך שדייני העיר יביאו את העגלה) לא מתבטל קיום המצוה, אלא מטילים אותה על העיר הקרובה מבין הערים שיש בהם בית דין.

וגם כאן סתם הרמב"ם וכתב שהעיר הקרובה מביאה את העגלה (גם אם אינה 'יושבת בין ההרים'), כי אכן יש אנשים הבאים מ'רוב העולם', אך אם נתחשב בהם לא נדע על מי להטיל את חובת הבאת העגלה ותתבטל המצוה!

אכילת דגים ובשר יחד

יום רביעי כ"ט אדר א' ה'תשפ"ב

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא, הלכה ה: הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנַת נְפָשׁוֹת; וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאָמַר: 'הֲרֵינִי מְסַכֵּן בְּעַצְמִי... אוֹ 'אֵינִי מַקְפִּיד עַל כָּךְ' - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

רבא אסר לאכול עם חלב דג שנצלה בתנור יחד עם בשר, ומר בר רב אשי אסר לאוכלו אף בפני עצמו כי אכילת דג ובשר יחד יכולה לגרום לצרעת (פסחים עו, ב). ונקטו המפרשים (רש"י, ר"ח) שלדעת מר בר רב אשי אסור אף כאשר צלו את הדג עם הבשר בתנור אחד, ללא מגע ביניהם, כי ריח הבשר בדג נחשב כדבר ממשי ('ריחא מילתא היא').

אך המהרש"ל (ים של שלמה חולין פ"ז סי' טו) כתב בשם המרדכי, שהרמב"ם הביא את דינו של רבא "דגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב" (הל' מאכ"א פ"ט הכ"ג) ולא הביא את האיסור לאכול את הדג בפני עצמו, כי לדעת הרמב"ם מר בר רב אשי אוסר לאכול את הדג רק אם צלאו עם בשר ונגעו זה בזה, אבל אם לא היה ביניהם מגע אין חשש סכנה.

להלכה כתב הרמ"א (יו"ד סי' קטז ס"ב) שלכתחילה "אין לצלות בשר עם דג משום ריחא", אך "בדיעבד אינו אסור". ומקור הדברים ב'דרכי משה' (הביאו הש"ך סק"א) שמותר בדיעבד כיון "דלא הוי סכנה רק דרך בישול". וכן כתב הט"ז (סק"ב) שאם ניצלו יחד ללא מגע ביניהם (והוא רק 'ריחא') אינו אסור בדיעבד, ורק "אם נתבשלו יחד אסורין אף דיעבד".

וה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' קא) תמה על המהרש"ל:

אם לדעת הרמב"ם מר בר רב אשי אסר משום סכנה צליית דג עם בשר כשנוגעים זה בזה, מדוע כאן (ה"ו ואילך) שהרמב"ם מונה דברים האסורים משום סכנה השמיט דין זה שאסור לבשל דגים עם בשר?

ותירץ: הרמב"ם "רב גובריה ברפואות וטבעיות... ניסה בחקירתו ומצא שנשתנו הטבעיים בזה" (וכעין זה כתבו התוס' מו"ק יא, א ד"ה כוורא. יומא עז, ב ד"ה משום. ועוד) ובזמן הזה אין חשש סכנה בדגים ובשר שהתבשלו יחד.

אכן, למעשה וודאי שאין לאכול בשר ודג יחד ו"לא נסמוך על זה לעשות מעשה לאכלם זה עם זה, דאפשר דהוי ליה כמו דבר הנאסר במנין... ומנהג אבותינו תורה". אך "אנו נוהגים להקל לאכול בשר בכלי דגים בני יומן אפילו באותו הסעודה על ידי הדחה בעלמא" (וראה גם ט"ז יו"ד סי' צה סק"ג).

קנין כסף במטלטלין

יום חמישי ל' אדר א' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק ג, הלכה ה: וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, כְּגוֹן שֶׁנִּפְּלָה דְּלֶקָה וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמֵהַּ הַמּוֹכֵר וְלֹא יַצִּילוּ. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ.

בגמרא (ב"מ מד, ב) נאמר שחכמים ביטלו קנין כסף במטלטלין כדי שלא יאמר המוכר ללוקח "נשרפו חיטיך בעלייה", היינו שאם תהיה שריפה ימנע מלטרוח להציל את הסחורה מאחר והיא כבר שייכת ללוקח, ולכן קבעו שלא תעבור לבעלות הלוקח בשעת התשלום, כל עוד לא לקח אותה לרשותו.

ויש שדייקו מהלשון "נשרפו חיטיך בעלייה", כי הדברים אמורים דווקא כשהסחורה נמצאת במקום מועד לשריפה כגון עליית הבית הבנויה מעץ, אולם כאשר היא נמצאת במקום שאין בו כל כך חשש שריפה, אפשר לקנות בכסף (ראה ב"ח חו"מ קצח).

אולם הרמב"ם כותב שהתקנה היא מחשש אונס "כגון שנפלה דלקה ונשרף או באו ליסטים ונטלוהו", ומבואר כי לדעתו מה שאמרו "נשרפו חיטיך בעלייה" אינו אלא דוגמא, ולמעשה יש לחשוש גם לגניבה או לנזק אחר, ואם כן אין חילוק אם הדבר הנמכר מונח בעלייה או במקום אחר.

ויש שפירשו בכוונת הרמב"ם שביטלו את קנין כסף מחמת צירוף חשש גניבה ושריפה יחד, אך משום אחד מהם לא תיקנו משום שאינם חששות מצויים, ולפי זה יתכן שבמקום שאין בו חשש שריפה, אכן יחול קנין כסף (ראה שו"ת ימי יוסף ב, ג). אך מפשטות דברי הרמב"ם נראה שהפקיעו את קנין כסף מחמת כל חשש בפני עצמו, ולכן גם במקום שאין חשש שריפה לא יחול הקנין (ראה ש"ך חו"מ שם, ט. בינת המשפט ו, רנו).

ועדיין יש לדון במקרה שאין חשש כלל שהלוקח יינזק כתוצאה מקנין כסף, כגון ברכישת חפץ שאינו מסוים מבין

המלאי הקיים ברשות המוכר שבמקרה זה בוודאי לא ימנע המוכר מלהציל את כל סחורתו מנזק העומד להתרחש, ואכן יש סוברים כי במקרים אלו לא ביטלו חכמים את קנין כסף. אך לרוב הדעות אפילו באופן כזה אין הקנין חל, כי חכמים לא חילקו בתקנתם וביטלו את קנין כסף במטלטלין לחלוטין, ולכן תמיד יכול אחד מהצדדים לחזור בו לאחר התשלום, כל עוד לא נעשה קנין אחר (ראה משפטיך ליעקב ח סי' כג).

בעסקים לא צריך ליהנות

יום שישי א' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק ה, הלכה ד: הָיוּ לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה... וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: 'מְכֹר אוֹתָן לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר', וְאָמַר לוֹ: 'הֵין' - קָנָה רְאוּבֵן.

מדובר במקרה ששמעון חייב כסף לראובן כתוצאה מקניה שעשה אצלו, ועתה בא ראובן ורוצה לקנות משמעון ממטלטליו, תמורת וויתור על החוב ששמעון חייב לו. ואם שמעון הסכים לכך – קנה ראובן.

זאת אומרת: קנין מלוה – שהקונה מוותר על חוב שהמוכר חייב לו – דינו כקנין כסף.

לפי זה מתעוררת תמיהה: בהלכות אישות (פ"ה הי"ג) נפסק שהמקדש אשה בהלוואה – שמוותר לה על חוב כספי שחייבת לו – אינה מקודשת, בנימוק ש"המלוה להוצאה ניתנה, ואין כאן שום דבר קיים להנות בו". ואם ויתור על חוב כמוהו כתשלום כסף, מדוע הקידושין לא חלים?

עלינו לומר שלא הרי קידושין כהרי מכירה:

קידושי אשה חלים רק כאשר האשה נהנית מדבר שהאיש נותן, ובכך היא מסכימה להקנות לו את עצמה. לכן מי שמקדש אשה ב'מתנה על מנת להחזיר' – אין היא מקודשת, כי לא נהנית מכלום (הל' אישות פ"ה הכ"ד), ואדרבה, זה גנאי עבורה להתקדש בחינם.

זו הסיבה שאם קידש אשה בהלוואה – הקידושין לא חלים, שכן ההנאה שהיתה בעת קבלת ההלוואה, חלפה כבר ועברה לה.

לא כן מכירה. כאן אין צורך בהנאה דווקא, שהרי אפילו 'מתנה על מנת להחזיר' מועילה בתור קנין כסף. מובן אפוא שגם מחילת הקונה על חובו, כמוה כתשלום כסף.

(אבני מלואים, סי' כח, ס"ק טז)

מכירת חמץ ב'ערב קבלן'

שבת קודש ב' אדר ב' ה'תשפ"ב

הלכות מכירה פרק ח, הלכה א: הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת הַדָּמִים, וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שֶׁאֶר הַדָּמִים - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב אֶת הַשְּׁטָר אוֹ הֶחֱזִיק.

מבואר בגמרא (ב"מ עז, ב) כי כאשר המוכר 'עייל ונפיק אזוזי', היינו שמחזר אחר הלקוח כיון שדחוק לכסף, אין השדה נקנית ללוקח עד שישלם את כל הסכום וכך פסק הרמב"ם כאן. אולם גם במקרה כזה יש אפשרות שהשדה תיקנה ללוקח והיא שאת יתרת הסכום שעוד לא שילם יזקוף כהלוואה, ו"כיון שעשאם עליו מלוה, הוה כאילו נטלם והלוום, וקרקע נקנית בכסף" (שם רש"י ד"ה והרי).

אמנם לדעת הרי"ף (הובא בשיטה מקובצת ב"מ שם) במקרה זה לא יועיל קנין כסף, כי כיון שהמוכר 'עייל ונפיק אזוזי' הרי זה מוכיח "שלא גמר להקנותו לו בעת שקיבל אותו המקצת", וכדי לקנות בכסף חייב הקונה לשלם את מלוא הסכום, ומה שמובא בגמרא שיש דרך לקנות את השדה כאשר יכתבו את יתרת החוב בשטר, הכוונה היא שאז נקנית השדה (לא בקנין כסף, אלא) בקנין שטר: "הואיל ונסתלק הכסף להיותו מלוה הוצרכנו אל השטר שיהיה תמורת הכסף הניתן לגמור המקח".

לפי זה מבאר ה'שארית יהודה' (לאחיו של אדמו"ר הזקן, סימן י'), שהרמב"ם לא הביא אפשרות זו של זקיפת היתרה בהלוואה כי דעתו כדעת הרי"ף שאפשרות זו מועילה רק מצד קנין שטר. ואם כן, אין בדברי הגמרא דין חדש הנוגע למקרה זה דווקא, שהרי לעולם קרקע נקנית בשטר (לעיל פ"א ה"ג), אלא שהגמרא באה ללמד עצה טובה כיצד לקיים את המקח גם במקרה כזה, "והרמב"ם לא נחית לאשמועינן עצות מרחוק, אלא מאי דנפקא־מינה לענין דינא".

ובזה הוא מבאר את חידושו של אדמו"ר הזקן בעניין מכירת החמץ (סדר מכירת חמץ, שו"ע אדמו"ר הזקן בסוף הל' פסח) כי "אין תקנה אחרת למכור בהקפה, אלא להיות יד ישראל אחר באמצע", בתור 'ערב קבלן', שכן במכירת החמץ לגוי אין המוכר הישראל מקבל את כל דמי החמץ מן הגוי אלא רק דמי קדימה, כאשר יתרת הסכום נשארת בתור חוב והמוכר הוא במצב של 'עייל ונפיק אזוזי'. ובמכירת קרקע אכן יכולה להועיל העצה שיכתוב את היתרה בשטר חוב, כי אז המקח נקנה בשטר (כדעת הרי"ף והרמב"ם). אולם בנוגע לחמץ, שהוא מטלטלין שאינן נקנין בשטר, לא תועיל עצה זו ולכן הצריך אדמו"ר הזקן שיהיה ערב קבלן בעד הגוי שישלם את יתרת החוב, וכך המוכר, בעל החמץ, אינו דחוק על מעותיו והמכירה תקפה.

(שארית יהודה, סימן י)

כשמדובר אודות עניין של הצלת בני-ישראל, אין מקום לחשבון על-פי שכל, אלא עושים הכול, ואפילו על הספק, כדי לעזור לכל אחד ואחת מישראל.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – כ"ו אדר־א'־ב' אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום א' כ"ו אדר־א' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוכר הורג להרוג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

א. כָּל הַהוֹרֵג[2] חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ[3], כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן הַמְּמִיתָה[4], אוֹ שֶׁחְנָקוֹ[5] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שְׁרָפוֹ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וַהֲרָגוֹ מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּעַצְמוֹ[6], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג בְּבֵית דִּין[7].

2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. 3) פרט לגורם להריגת חבירו, ראה הלכה ב. 4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצרור קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. 5) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: 6) ככתוב: "היכהו בידו וימות". 7) כי בכולם כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

ב. אֲבָל הַשּׁוֹכֵר[8] הוֹרֵג לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח עֶבְדָּיו[9] וַהֲרָגוּהוּ, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ[10] לִפְנֵי הָאֲרִי[11] וְכֵיוָן שֶׁיָּצָא בּוֹ[12] וַהֲרָגַתְהוּ חַיָּה[13], וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וַעֲוֹן הֲרִיגָה בְּיָדוֹ[14], וְחַיָּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם; וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין[15].

8) ומשלם כסף להורג. 9) שמוכרחים לשמוע בקול אדוניהם, קידושין מג. 10) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. 11) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עז. 12) חיה טורפת אחרת. 13) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליו הוא בא אחר כן, שם. 14) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). 15) אף על פי ששלוחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חבירו כהורג ביד, אף על פי שבנזקין דין הגורם כמזיק ממש. וראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם[16] דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ - זֶה הַהוֹרֵג בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ - זֶה הוֹרֵג עַצְמוֹ[17]. מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ - זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ[18] לִפְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ. מִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם - זֶה הַשּׁוֹכֵר אֲחֵרִים[19] לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בִּשְׁלָשְׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה[20], הֲרֵי דִּינָם מָסוּר לַשָּׁמַיִם.

16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. 17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: 18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. 19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. 20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק.

ד. וְכָל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים[21] וְכֵיוָצֵא בָהֶן[22] שֶׁאֵינָן מְחֻיָּבִין מִיתַת בֵּית דִּין, אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם בְּדִין הַמַּלְכוּת[23] וְתַקָּנַת הָעוֹלָם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרְגָם בְּהוֹרָאַת שָׁעָה[24], אִם הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ[25] - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת[26] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ.

21) שדרכם לרצוח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רבצן" וברש"י שם. 22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. 23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. 24) ולא לקבוע הלכה לדורות. 25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). 26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

ה. הֲרֵי שֶׁלֹּא הֲרָגָם הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ לְחַזֵּק הַדָּבָר[27] - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין מִכָּל מָקוֹם לְהַכּוֹתָם מַכָּה רַבָּה הַקְּרוֹבָה לְמִיתָה, לְאָסְרָם בְּמָצוֹר[28] וּבְמָצוֹק[29] שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְצַעֲרָן בְּכָל מִינֵי צַעַר, כְּדֵי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵּם עַל שְׁאָר הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל[30], וְיֹאמַר: הֲרֵינִי מְסַבֵּב לַהֲרֹג אוֹיְבַי[31] כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפָּטֵר.

27) ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28) לכלוא אותו בבית הסוהר. 29) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל־א כה, לא). 31) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

1 **ו. אֶחָד[32] הַהוֹרֵג אֶת הַגָּדוֹל[33] אוֹ אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ,**
2 **בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[34], חַיָּיב זֶה נֶהֱרָג עָלָיו - אִם הָרַג**
3 **בְּזָדוֹן, אוֹ גוֹלֶה[35] - אִם הָרַג בִּשְׁגָגָה. וְהוּא[36], שֶׁכָּלוּ לוֹ**
4 **חֳדָשָׁיו[37]; אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתִּשְׁעָה חֳדָשִׁים -**
5 **חַיָּיב הוּא כְּנֶפֶל[38] עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[39], וְהַהוֹרְגוֹ**
6 **בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[40].**

32) בין ... בין. 33) בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39) ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40) "שיכול אפילו היכה את הנפלים ובן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים ובן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

7 **ז. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַבָּרִיא אוֹ אֶת הַחוֹלֶה הַנּוֹטֶה**
8 **לָמוּת[41]. וַאֲפִלּוּ הָרַג אֶת הַגּוֹסֵס[42] - נֶהֱרָג עָלָיו[43]. וְאִם**
9 **הָיָה גּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁנָּטָה לָמוּת**
10 **וַהֲרֵי הוּא גּוֹסֵס[44], הַהוֹרְגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין**
11 **אוֹתוֹ[45].**

41) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. 42) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). 43) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. 44) כתוצאה מן המכות. 45) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל־ב א).

12 **ח. הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה**
13 **וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק - חַיָּיב זֶה פָּטוּר[47] מִדִּינֵי אָדָם[48]. וְכָל**
14 **אָדָם[49] בְּחֶזְקַת שָׁלֵם[50], וְהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג[51], עַד שֶׁיִּוָּדַע**
15 **בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה, וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְּאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין**
16 **לָהּ תְּעָלָה[52] בְּאָדָם, וּבָהּ יָמוּת אִם לֹא יִמִּיתֶנּוּ דָּבָר**
17 **אַחֵר.**

46) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. 47) "הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". 48) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. 49) אפילו לא ידוע שהוא שלם. 50) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. 51) כאילו הרג וודאי שלם. 52) רפואה.

18 **ט. אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - נֶהֱרָג; שֶׁנֶּאֱמַר:**
19 **וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ[53]. וְהוּא, שֶׁיַּהֲרֹג בִּפְנֵי בֵּית דִּין[54];**
20 **אֲבָל בִּפְנֵי עֵדִים - פָּטוּר. שֶׁמָּא יָזֹמוּ[55], וְאִם הוּזַמּוּ**
21 **- אֵינָן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לַהֲרֹג טְרֵפָה[56];**
22 **וְכָל עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲזַמָּה[57] - אֵינָהּ עֵדוּת[58]**
23 **בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[59].**

53) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. 54) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי. 55) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". 56) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. 57) לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). 58) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). 59) כי בדיני ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

24 **י. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ הַהוֹרֵג עֶבֶד כְּנַעֲנִי[60]**
25 **- חַיָּיב זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה.**

60) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

26 **יא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב[61] - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו**
27 **בְּבֵית דִּין[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ[63]. וְאֵין**
28 **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[64]. וְאֶחָד**
29 **הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אֲחֵרִים אוֹ הַהוֹרֵג עַבְדּוֹ - חַיָּיב זֶה**
30 **נֶהֱרָג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת[65] וְנוֹסַף עַל**
31 **נַחֲלַת ה'[66].**

61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. 62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. 63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). 64) שאין לו מצוות כישראל. 65) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. 66) ודינו כישראל.

1 **יב. מַה בֵּין עַבְדּוֹ לְעֶבֶד אֲחֵרִים? שֶׁעַבְדּוֹ יֵשׁ לוֹ**
2 **רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ[67]. לְפִיכָךְ, אִם הִכָּהוּ הַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ**
3 **כְּדֵי לְהָמִית[68], וְנָטָה לָמוּת, וְעָמַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע**
4 **שָׁעוֹת[69] וְאַחַר כָּךְ מֵת - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, אַף עַל פִּי**
5 **שֶׁמֵּת מֵחֲמַת הַמַּכָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָקֵם כִּי כַסְפּוֹ**
6 **הוּא[70]. וּמַהוּ "יוֹם אוֹ יוֹמַיִם"[71]? יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם,**
7 **שֶׁהוּא מֵעֵת לְעֵת[72].**

67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". 68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". 69) שהוא מעת לעת. 70) ויש לו רשות להכותו. 71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. 72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתים־עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)".

8 **יג. אֲבָל הַמַּכֶּה עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר**
9 **כַּמָּה יָמִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה, הוֹאִיל וְהִכָּהוּ כְּדֵי**
10 **לְהָמִית[73] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כִּשְׁאָר בְּנֵי חוֹרִין[74].**

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

11 **יד. יֵרָאֶה לִי[75], שֶׁהַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּסַכִּין וְסַיִף אוֹ**
12 **בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[76], וְאָמְדוּהוּ לְמִיתָה[77],**
13 **וָמֵת - אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת**
14 **לְאַחַר שָׁנָה - נֶהֱרָג עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר "בַּשֵּׁבֶט"[78], שֶׁלֹּא**
15 **נָתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֵׁבֶט[79] וּמַקֵּל**
16 **וּרְצוּעָה[80] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא בְּהַכָּאַת רְצִיחָה[81].**

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג־יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

17 **טו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפָסַק[82] עִמּוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[83] שְׁלֹשִׁים**
18 **יוֹם[84], וְהִכָּהוּ אַחַד מֵהֶן בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְהֱמִיתוֹ**
19 **- הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, וְאֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם[85].**
20 **הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[86], וְהַשֵּׁנִי -**
21 **לְפִי שֶׁאֵינוֹ עֲדַיִן תַּחְתָּיו.**

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ.

22 **טז. וְכֵן מִי שֶׁחָצָיו עֶבֶד וְחָצָיו בֶּן חוֹרִין[87], וְעֶבֶד שֶׁל**
23 **שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
24 **לְאַחַד מֵהֶן כַּסְפּוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[88], וּלְפִיכָךְ נֶהֱרָג עָלָיו**
25 **כִּשְׁאָר הָעָם[89].**

87) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכהו בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

26 **א. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזָדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וְהֱמִיתוֹ -**
27 **אוֹמְדִין[2] דָּבָר שֶׁהִכָּהוּ בּוֹ וּמָקוֹם שֶׁהִכָּה עָלָיו, אִם**
28 **רָאוּי[3] אוֹתוֹ חֵפֶץ לְהָמִית בְּאֵיבָר זֶה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי[4];**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, אוֹ בִּכְלִי עֵץ**
30 **אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית.**
31 **וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל יֶרְכּוֹ[5].**

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף־על־פי שהכהו בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו,

אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

1 **ב. הוֹאִיל[6] וְנֶאֱמַר ׳אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ׳[7], מִכָּאן[8] שֶׁאוֹמְדִין**
2 **מְקוֹם הַמַּכָּה. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין הַחֵפֶץ שֶׁהִכָּה בּוֹ**
3 **וּמְקוֹם הַמַּכָּה, כָּךְ אוֹמְדִין כֹּחַ הַהַכָּאָה; שֶׁנֶּאֱמַר:**
4 **בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאן שֶׁמְּשַׁעֲרִין אֶת הַיָּד[9]. אֵינוֹ דּוֹמֶה[10]**
5 **זוֹרֵק אֶבֶן בַּחֲבֵרוֹ בְּרִחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרִחוּק**
6 **עֶשֶׂר, שֶׁבְּרִחוּק עֶשֶׂר יִהְיֶה כֹּחָהּ יָתֵר. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה**
7 **זוֹרֵק בְּרִחוּק עֶשֶׂר לְזוֹרֵק בְּרִחוּק מֵאָה, שֶׁבְּרִחוּק**
8 **הַמָּקוֹם בְּיוֹתֵר יִתְמַעֵט כֹּחַ הַהַכָּאָה.**

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שייך להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסי רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב־יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים". 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "באבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב׳ספרי׳ מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה: החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו מתגברת והולכת זמן מסויים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל־כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

9 **ג. וְכֵן מְשַׁעֲרִין הַמַּכָּה עַצְמָהּ[11]. וּמְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהוֹרֵג**
10 **וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג, אִם הוּא גָּדוֹל אוֹ קָטָן[12], אוֹ חָזָק אוֹ**
11 **חַלָּשׁ, אוֹ בָּרִיא אוֹ חוֹלֶה, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**
12 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מְשַׁעֲרִין כָּל**
13 **סִבּוֹתֶיהָ[13].**

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

14 **ד. כְּלִי בַרְזֶל לֹא נָתְנָה בָּהּ תּוֹרָה שִׁעוּר[14], שֶׁנֶּאֱמַר:**
15 **וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל[15] הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא; וַאֲפִלּוּ**
16 **בְּמַחַט. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֹד[16], כְּמוֹ מַחַט[17] אוֹ שַׁפּוּד**
17 **אוֹ סַכִּין[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל אִם הִכָּהוּ[19] בְּעֶשֶׁת[20] שֶׁל**
18 **בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[21] כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְדִין**
19 **הָעֵץ אוֹ הָאֶבֶן[22].**

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב׳ספרי׳ מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בוושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) ׳ספרי׳ שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

20 **ה. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְּלִי[23] וְהֱמִיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ**
21 **בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ[24] אוֹ נְגָפוֹ[25] בְּרֹאשׁוֹ וְהֱמִיתוֹ -**
22 **מְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַמַּכָּה[26] וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג וּמְקוֹם הַמַּכָּה. אֵינוֹ**
23 **דּוֹמֶה דּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בּוֹ בְּרַגְלוֹ בְּכָל**
24 **כֹּחוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל מָתְנָיו[27],**
25 **וְאֵינוֹ דּוֹמֶה חַלָּשׁ הַמַּכֶּה אֶת הַבָּרִיא הֶחָזָק לְבָרִיא**
26 **חָזָק הַמַּכֶּה חַלָּשׁ אוֹ חוֹלֶה[28].**

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, ׳ספרי׳ שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

27 **ו. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְאֵיבָה**
28 **הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה. אַף עַל פִּי**
29 **שֶׁנֶּאֱמַר ׳בְּיָדוֹ׳, הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִהְיוֹת הַהַכָּאָה**
30 **בְּאֵיבָה. מִכְּלָל שֶׁמְּשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהַכָּאָה[29].**

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

31 **ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּג[30], וְנָפַל וָמֵת -**
32 **מְשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעָלָיו וְכֹחַ הַנִּדְחָף;**
33 **שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגָדוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנַּיִן**
34 **שֶׁמְּשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּשְׂנָאָה**
35 **יֶהְדָּפֶנּוּ[31]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה**
36 **טְפָחִים[32] - אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[33] בְּבוֹר**
37 **לְעִנְיַן בְּהֵמָה[34].**

30) לשון ה׳ספרי׳ שם. 31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. 32) ראה בבא־קמא נא. 33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא־אם־כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

38 **ח. אֶחָד הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ, אוֹ שֶׁהִכָּהוּ**

1 בְּגוּשׁ עָפָר אוֹ בְּגוּשׁ מֶלַח[35] וְגָפְרִית, אוֹ בְּסַל מָלֵא
2 עָפָר[36] אוֹ צְרוֹרוֹת[37], וַאֲפִלּוּ בְּפֶלַח[38] דְּבֵלָה[39];
3 שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהָמִית[40],
4 וְהַכֹּבֶד[41] הוּא שֶׁמֵּמִית.

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". 36) שהפיל עליו, שם. 37) אבנים קטנות. 38) בחתיכה. 39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). 40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. 41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

5 ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם[42] אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ -
6 אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת[43] מִשָּׁם - פָּטוּר[44]
7 מִמִּיתַת בֵּית דִּין[45], וְאִם לָאו - חַיָּב[46]. וְכֵן אִם כָּבַשׁ
8 עָלָיו[47] [בְּתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹךְ הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר
9 בּוֹ[48] כֹּחַ לַעֲלוֹת וָמֵת - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא
10 הַדּוֹחֵף בַּתְּחִלָּה[49]. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ
11 וְחָטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מְפַרְפֵּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת, אוֹ
12 שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בַּצִּנָּה אוֹ בַּחַמָּה[50] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ
13 שֶׁבָּנָה עָלָיו[51] מָקוֹם עַד שֶׁמָּנַע מִמֶּנּוּ הָרוּחַ, אוֹ
14 שֶׁהִכְנִיסוֹ לְמְעָרָה אוֹ לְבַיִת[52] וְעִשֵּׁן עָלָיו[53] עַד שֶׁמֵּת,
15 אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבַיִת שֶׁל שַׁיִשׁ[54] וְהִדְלִיק[55] עָלָיו נֵר עַד
16 שֶׁהֶמִּיתוֹ הַהֶבֶל[56] - בְּכָל אֵלּוּ נֶהֱרָג עָלָיו, שֶׁזֶּה כְּמוֹ
17 שֶׁחֲנָקוֹ בְּיָדוֹ.

42) סנהדרין עו: 43) ולא עלה ומת. 44) אף־על־פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. 45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. 46) אף־על־פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו. 47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. 48) לאחר שהרפה ממנו. 49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. 50) והצינה והחמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. 51) אף־על־פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע אויר מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. 52) שאין בו שום דבר ממית. 53) וזהו המעשה הממית. 54) שסתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. 55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד־פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. 56) האויר המקולקל על־ידי הנר הדולק.

18 י. אֲבָל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרָעָב[57] עַד שֶׁמֵּת,
19 אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף הַצִּנָּה אוֹ הַחַמָּה
20 לָבוֹא לְשָׁם וּבָאָה[58] וְהֶמִיתַתּוּ, אוֹ שֶׁכָּפָה[59] עָלָיו
21 גִּיגִית[60], אוֹ שֶׁפָּרַע[61] עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[62], אוֹ
22 שֶׁהִשִּׁיךְ עָלָיו[63] אֶת הַנָּחָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם
23 שִׁסָּה[64] בּוֹ כֶּלֶב אוֹ נָחָשׁ - בְּכָל אֵלּוּ אֵין מְמִיתִין
24 אוֹתוֹ[65]; וַהֲרֵי הוּא רוֹצֵחַ[66], וְדוֹרֵשׁ דָּמִים[67] דּוֹרֵשׁ
25 מִמֶּנּוּ דָּם[68].

57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. 58) לאחר שהניחו שם. 59) קרקעיתה למעלה ופיה למטה. 60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. 61) גילה. 62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. 63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשך אותו ומת, משנה שם עו: 64) בדיבור או ברמז, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. 65) שלא המית בידיו, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמַשיך אינו אלא גורם, שם עח. 66) ראה למעלה הלכות ב־ג. 67) הקדוש־ברוך־הוא (תהלים ט, יג). 68) ומענישו.

26 יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף[69] חֲבֵרוֹ בְּבוֹר[70] וְהָיָה שָׁם סֻלָּם שֶׁיָּכוֹל
27 לַעֲלוֹת עָלָיו, אוֹ שֶׁזָּרַק בּוֹ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס[71] בְּיָדוֹ
28 לְהָגֵן עָלָיו, וּבָא אַחֵר וְסִלֵּק אֶת הַסֻּלָּם וְהֵסִיר[72] אֶת
29 הַתְּרִיס - שְׁנֵיהֶן[73] אֵין נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין. אֲפִלּוּ הָיָה
30 הַדּוֹחֵף עַצְמוֹ הוּא שֶׁחָזַר[74] וְסִלֵּק הַסֻּלָּם - פָּטוּר[75]
31 מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

69) סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. 71) מגן. 72) או הסיר. 73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בבור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. 74) לאחר שדחף. 75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

32 יב. הַזּוֹרֵק[76] צְרוֹר[77] בְּכֹתֶל[78], וְחָזְרָה הָאֶבֶן לַאֲחוֹרֶיהָ
33 וְהָרְגָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁמִּכֹּחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן
34 אִלּוּ שֶׁמְּשַׁחֲקִין בְּכַדּוּר[79], שֶׁהִתְרוּ בָּהֶן[80] וְהָרְגוּ[81]:
35 בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת[82] - פְּטוּרִין[83]; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת,
36 אֲפִלּוּ לְסוֹף מֵאָה אַמָּה[84] - חַיָּבִין[85]. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
37 כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

76) שנתכוון להרוג את חבירו, סנהדרין עז: 77) אבן. 78) והכה בכוח בכותל. 79) ומכים בו בכותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. 80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חבירם. 81) במזיד. 82) מן הכותל. 83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע

אמות, ולפיכך יש לדונו כהמית שלא בכוונה. 84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. 85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. 86) למעלה הלכה א.

1 יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה, וְהָלְכָה לִצְדָדִין וְהָרְגָה[87] -
2 חַיָּב[88]. הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל
3 לִבְרֹחַ, וְהֵצִיף[89] עָלָיו מַיִם וָמֵת - חֵרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו.
4 וְהוּא[90], שֶׁיָּמוּת מִכֹּחַ רִאשׁוֹן[91] הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו.

87) בשעת נפילתה לצדדים. 88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבד. 89) שהפנה את זרם המים אליו. 90) בתנאי. 91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכביד. ופירוש על משענתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

5 א. הַמִּתְכַּוֵּן[2] לַהֲרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה[3] - פָּטוּר[4]
6 מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין[5], וּמִן הַגָּלוּת[6]; לְפִי
7 שֶׁאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[7], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[8].
8 לְפִיכָךְ, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל[9] וְהָרַג אֶחָד
9 מֵהֶן - פָּטוּר[10] מִמִּיתַת בֵּית דִּין[11].

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיותרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:) נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיתה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייא, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור־המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם־משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועוונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף־על־פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

10 ב. נִתְכַּוֵּן[12] לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה
11 בַּכְּלִי כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ[13] הָאֶבֶן עַל
12 לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וָמֵת[14]; אוֹ[15]
13 שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל
14 לִבּוֹ, וְהָלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי
15 לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וָמֵת - פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין,
16 וְאֵינוֹ גּוֹלֶה; שֶׁאֵין הַהוֹרֵג בְּכַוָּנָה גּוֹלֶה[16]. אֲבָל[17] אִם
17 נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל
18 מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וָמֵת - חֵרֵי זֶה נֶהֱרָג[18].
19 וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף־על־פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף־על־פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

20 ג. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן[19] אוֹ בְּאֶגְרוֹף[20] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
21 - אוֹמְדִין[21] אוֹתוֹ. אִם אָמְדוּהוּ לְחַיִּים - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה
22 דְּבָרִים[22] וְנִפְטָר[23]. וַאֲפִלּוּ חָלָה הַמֻּכֶּה וְהִכְבִּיד[24] וּמֵת
23 מֵחֲמַת הַמַּכָּה - חֵרֵי זֶה פָּטוּר[25]. וְאִם אָמְדוּהוּ לְמִיתָה
24 - אוֹסְרִין אֶת הַמַּכֶּה בְּבֵית הַסֹּהַר מִיָּד[26], וּמְמַתִּינִים
25 לָזֶה[27]: אִם מֵת[28] - יֵהָרֵג הַמַּכֶּה, וְאִם הֵקֵל וְנִתְרַפֵּא
26 רְפוּאָה שְׁלֵמָה[29] וְהָלַךְ בַּשּׁוּק[30] עַל רַגְלָיו[31] כִּשְׁאָר
27 הַבְּרִיאִים[32] - מְשַׁלֵּם הַמַּכֶּה[33] חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר[34].

19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). 20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. 21) בית־דין (שם עח:) 22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא־קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. 23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). 24) חוליו. 25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). 26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד־לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). 27) שמא יבריא המוכה. 28) ואפילו לאחר זמן. 29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. 30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. 31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. 32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. 33) אף־על־פי שאמדוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב

בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. 34) ורק אז יצא זכאי.

1 **ד. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה ׳עַל מִשְׁעַנְתּוֹ׳[35] - אֵינוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ**
2 **וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמַּטֶּה אוֹ עַל אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ הַנּוֹטֶה**
3 **לָמוּת יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת. לֹא נֶאֱמַר ׳מִשְׁעַנְתּוֹ׳**
4 **אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מְהַלֵּךְ עַל מִשְׁעֶנֶת בֵּרְיוֹ[36], וְלֹא יִהְיֶה**
5 **צָרִיךְ כֹּחַ אַחֵר לְהִשָּׁעֵן עָלָיו.**

35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". 36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

6 **ה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[37], וְהֵקֵל[38] מִמַּה שֶׁהָיָה[39], וּלְאַחַר**
7 **מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[40]. וְאֵין אוֹמְדִין**
8 **אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי[41] כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[42].**

37) שיערו בית־דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. 38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. 39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. 40) כדעת החכמים שם. 41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר־כך ומת, כלמעלה הלכה ג. 42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכי"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

9 **ו. הִכּוּהוּ[43] עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקָּלוֹת וָמֵת, בֵּין**
10 **שֶׁהִכּוּהוּ בָּזֶה אַחַר זֶה[44] בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ כְּאַחַת - כֻּלָּן**
11 **פְּטוּרִין[45] מִמִּיתַת בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נֶפֶשׁ אָדָם[46]**
12 **- עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד שֶׁהָרַג כָּל הַנֶּפֶשׁ[47]. וְהוּא הַדִּין**
13 **לִשְׁנַיִם שֶׁדְּחָפוּהוּ אוֹ שֶׁכְּבָשׁוּהוּ[48] לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ**
14 **שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ[49] מִבֵּינֵיהֶן וְהָרַג[50] -**
15 **שֶׁכֻּלָּן פְּטוּרִין[51].**

43) סנהדרין עח. 44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. 45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. 46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". 47) ובהכוהו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. 48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. 49) שם פ. 50) אף־על־פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. 51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם־כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

16 **ז. זָרְקוּ[52] בּוֹ עֲשָׂרָה אֶבֶן זֶה אַחַר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן**
17 **אֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וְזָרַק אֶחָד אֶבֶן בָּאַחֲרוֹנָה וְיֵשׁ**
18 **בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וָמֵת - הֲרֵי זֶה הָאַחֲרוֹן נֶהֱרָג עָלָיו[53].**
19 **רוֹצֵחַ[54] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[55] וְלֹא נוֹדַע מִי**
20 **הוּא מֵהֶן - כֻּלָּן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ**
21 **שֶׁנִּתְעָרֵב בְּרוֹצְחִים אֲחֵרִים שֶׁנִּגְמַר דִּינָן - כֻּלָּן פְּטוּרִין**
22 **מִן הַמִּיתָה; שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא**
23 **בְּפָנָיו[56]. וְאוֹסְרִין אֶת כֻּלָּן[57].**

52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. 53) שם. 54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכך נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. 55) כשרים. 56) ואפילו יבואו כולם בפני בי"ד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". 57) שהרי כולם רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

24 **ח. הַהוֹרֵג[58] נְפָשׁוֹת, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ**
25 **כְּאַחַת, אֶלָּא רָאָהוּ הָאֶחָד אַחַר הָאֶחָד[59], אוֹ שֶׁהָרַג**
26 **בִּפְנֵי עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה[60], אוֹ שֶׁהֶכְחֲשׁוּ הָעֵדִים**
27 **בַּבְּדִיקוֹת[61] וְלֹא הֶכְחֲשׁוּ בַּחֲקִירוֹת[62] - כָּל אֵלּוּ**
28 **הָרַצְחָנִים כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה[63], וּמַאֲכִילִין אוֹתָן לֶחֶם**
29 **צַר וּמַיִם לַחַץ[64] עַד שֶׁיֵּצְרוּ[65] מְעֵיהֶן, וְאַחַר כָּךְ**
30 **מַאֲכִילִין אוֹתָן שְׁעוֹרִים עַד שֶׁתִּבָּקַע כְּרֵסָם[66] מִכֹּבֶד**
31 **הַחֹלִי.**

58) סנהדרין פא: 59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי־אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: 60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. 61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: 62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. 63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. 64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. 65) שנעשים צרים. 66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

32 **ט. וְאֵין עוֹשִׂין דָּבָר זֶה לִשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין;**
33 **אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵינוֹ חַיָּב**
34 **מִיתָה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת**
35 **חֲמוּרִין מִשְׁפִּיכוּת דָּמִים[67], אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יִשּׁוּבוֹ**

1 שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה[68], וְאֵין
2 צָרִיךְ לוֹמַר עֲרָיוֹת[69] אוֹ חִלּוּל שַׁבָּת, אֵינָן כִּשְׁפִיכוּת
3 דָּמִים; שֶׁאֵלּוּ עֲוֹנוֹת הֵן מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם,
4 אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל
5 מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה - הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר. וְאֵין
6 כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה,
7 וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם עָשֵׁק בְּדַם
8 נָפֶשׁ וְגוֹמֵר[70]. צֵא וּלְמַד מֵאַחְאָב עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה,
9 שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב[71], וּכְשֶׁנִּסְדְּרוּ
10 עֲוֹנוֹתָיו וּזְכֻיּוֹתָיו לִכְּנֵי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, לֹא נִמְצָא עָוֹן
11 שֶׁחִיְּבוֹ כְּלָיָה, וְלֹא הָיָה שָׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשָּׁקוּל
12 כְּנֶגְדּוֹ, אֶלָּא דְּמֵי נָבוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא הָרוּחַ
13 וַתַּעֲמֹד[72] לִפְנֵי ה' - זֶה רוּחַ נָבוֹת[73], וְנֶאֱמַר לוֹ:
14 תְּפַתֶּה[74] וְגַם תּוּכָל[75]. וַהֲרֵי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרַג בְּיָדוֹ
15 אֶלָּא סִבֵּב[76], קַל וָחֹמֶר לְהוֹרֵג בְּיָדוֹ.

67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממיתת סייף שבאה על שפיכות דמים. 68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. 69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. 70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. 71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". 72) במקרא: ויצא . . . ויעמד. 73) סנהדרין קב: 74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. 75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה־זרה, שהיה בידו לפני כן. 76) על־ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים־א כא.

16 י. הָאֶפִּיקוֹרְסִים[77], וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה[78] אוֹ
17 הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהַכְעִיס, אֲפִלּוּ אָכַל נְבֵלָה[79] אוֹ לָבַשׁ
18 שַׁעַטְנֵז[80] לְהַכְעִיס[81] - הֲרֵי זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס[82],
19 וְשֶׁכּוֹפְרִין[83] בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה[84] - מִצְוָה לְהָרְגָן[85]. אִם
20 יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לְהָרְגָן בְּסַיִף[86] בְּפַרְהֶסְיָא[87] - הוֹרֵג; וְאִם
21 לָאו - בָּא עֲלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת[88] עַד שֶׁיְּסַבֵּב[89] הֲרִיגָתָן.
22 כֵּיצַד? רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לְבְאֵר, וְהַסֻּלָּם בַּבְּאֵר -
23 מְסַלְּקוֹ, וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי טָרוּד לְהוֹרִיד בְּנִי מִן הַגָּג,
24 וְאַחֲזִירֶנּוּ לְךָ[90]. וְכֵיוָצֵא[91] בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". 78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה־זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. 79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. 80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. 81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור בכוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. 82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. 83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. 84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על־ידו להיות שלוחיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות ו־ח. 85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו:) כתוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקרוסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והרי"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך' חושן־משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף־קטן יט. 86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו איש את אחיו" (שמות לב, כז). 87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. 88) בתואנה, לבדות סיבה. 89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

25 יא. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[92] שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינָם
26 מִלְחָמָה[93], וְרוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[94] מִיִּשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן
27 - אֵין מְסַבְּבִים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהַצִּילָן[95], אִם
28 נָטוּ לָמוּת[96]. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לַיָּם - אֵינוֹ
29 מַעֲלֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲמֹד[97] עַל דַּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה
30 רֵעֶךָ[98].

92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה־זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבבים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

31 יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרָה
32 וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[99] וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה
33 דַּקָּה[100] שֶׁפָּקְרוּ[101] בְּגָזֵל וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוּלָּתָן; אֲבָל
34 יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד, אֶלָּא
35 עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל נְבֵלוֹת
36 לְתֵאָבוֹן[102] - מִצְוָה לְהַצִּילוֹ[103], וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל
37 דָּמוֹ[104].

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום יום ורוב

היום, ואף־על־פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאות היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

יום ב' כ"ז אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר כל ההורג בשגגה שגולה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

1 **א. כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה[2] - גּוֹלֶה מִמְּדִינָה[3] שֶׁהָרַג בָּהּ**
2 **לְעָרֵי מִקְלָט. וּמִצְוַת עֲשֵׂה[4] לְהַגְלוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב**
3 **בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהֵזְהֲרוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ**
4 **כֹּפֶר[5] מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה[6] כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ[7],**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ[8].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"לנוס אל עיר מקלטו".

באיסור לקיחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו'" אבל לא ציטט את המשך הפסוק " ...לשוב לשבת בארץ ... כו'". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל"ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל"ת הוא רק לאחר שגלה, שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.

אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו") משמע שמצוות לא־תעשה שלא ליקח כופר לנפש רוצח, מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).

(על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298)

2) בלא כוונה. 3) מן העיר. 4) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. 5) ממון, לכפר על החטא. 6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 7) קודם שימות הכהן הגדול. 8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). [פשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות וייפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם].

6 **ב. אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנֶּהֱרָג**
7 **מִיָּד[9]; אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָדוּהוּ**
8 **לְמִיתָה, וְחָלָה וָמֵת - אֵינוֹ גּוֹלֶה[10]; שֶׁמָּא הוּא קֵרֵב אֶת**
9 **מִיתַת עַצְמוֹ[11], אוֹ הָרוּחַ נִכְנְסָה[12] בַּחַבּוּרָה וַהֲרָגַתְּהוּ.**
10 **אֲפִלּוּ שָׁחַט בּוֹ כָּל שְׁנֵי הַסִּימָנִים[13] וְעָמַד מְעַט[14] - אֵינוֹ**
11 **גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל[16], אוֹ**
12 **שֶׁשְּׁחָטוֹ[17] בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, כְּגוֹן בַּיִת**
13 **סָתוּם[18] שֶׁל שַׁיִשׁ - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 10) הדין שאוסרים את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 11) על ידי שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם ע: 12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. 13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. 14) ולא מת מיד. 15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. 16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. 17) לשונו של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. 18) בלי חלון. 19) כי החובל עשה את המיתה כולה.

14 **ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד[20] (אוֹ אֶת גֵּר**
15 **תּוֹשָׁב[21]) - גּוֹלֶה[22]. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[23] אֶת**
16 **יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[24], וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת**
17 **גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר:**
18 **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם[25].**

20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). 21) גוי היושב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן־נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. 22) [המשנה (מכות ח:) אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה]. 23) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. 24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. 25) והמשך הכתוב:

תהיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

ד. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁגֵג[26] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[27]. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם[28]. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהָרְגוֹ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[29] וְנֶהֱרָג[30] עָלָיו, הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָרַג אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּשְׁגָגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת[31] אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. 27) שהרי בן־נח הוא, ובן־נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. 28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. 29) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). 30) אף על פי שלא הותרה, ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. 31) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה.

ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג[32] אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. וְכֵן הָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[33]? כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לִמּוּד, אוֹ שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ אֲמָנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ[34]; אֲבָל אִם יִסַּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה[35] אוֹ אֲמָנוּת[36], וָמֵת - פָּטוּר[37].

32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. 33) שהאב גולה. 34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. 35) ועושה בזה מצוה. 36) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). 37) והטעם ראה בהלכה ו.

ו. וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ[38], אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין[39], וְהֵמִיתוֹ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִגָּלוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: לַחֹטֵא עֲצִים[40] - לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת. יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהֲרֵי שָׁגְגוּ וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.

38) כדי ללמדו. 39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". 40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

ז. בַּתְּחִלָּה[41] אֶחָד שׁוֹגֵג[42] וְאֶחָד מֵזִיד[43] מַקְדִּימִין[44] לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם[45]; מִי שֶׁנִּפְטַר[46] - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיבוּ[47] אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.

41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: 42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. 43) ובין ההורג במזיד שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. 44) בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). 45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). 46) ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג־ד. 47) משמע שכבר היה שם.

ח. כְּשֶׁמְּשִׁיבִין[48] אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[49], שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ גֹּאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ[50]. וְאוֹמֵר[51] לָהֶם[52]: אַל תִּנְהֲגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:). 49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: 50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). 51) [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. 52) לגואלי הדם, לשכך חמתם.

ט. רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהָרְגוּ גֹּאֵל הַדָּם חוּץ לְתְחוּם[53] עִיר מִקְלָטוֹ[54] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת[55].

~ נקודות משיחות קודש ~

"פטור..."

ההלכה של גואל הדם על כל פרטיה אינה בגדר "דיברה תורה כנגד יצר הרע" ומילתא דפשיטא היא, שהתורה לא התירה נפש מישראל למיתה בגלל ש"יחם לבבו" של גואל הדם.

אלא, כשם שישנם עונשים ומיתות שנמסרו לבית־דין וישנם מיתות שבידי שמים, כך נמסר עונש מיתת הרוצח

בשגגה לגואל הדם כדי שהוא ינקה את החטא - "ולא תחניפו את הארץ כו'" "ולארץ לא יכופר כו' כי אם בדם שופכו". ואף שהרשות לגואל הדם היא רק כשיצא מעיר מקלטו, אין זה שרק אז נתחדש גדר הרשות של גואל הדם להורגו כי גם לפני כן נמסר העניין לידיו אלא ש"ארי' הוא דרביע עלי' שאינו יכול להרגו בעיר המקלט ולכן הוא (רק) פטור.

(לקו"ש חכ"ד ע' 113 הע' 62)

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:). 54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו]. 55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

יִ. אֶחָד[56] הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס[57] לְעִיר מִקְלָט, אוֹ שֶׁהָרְגוֹ בַּחֲזִירָתוֹ[58] עִם הַשְּׁנַיִם שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְעִיר מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[61], וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ. וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[62]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין לוֹ דָּם[63].

56) בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. 57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). 58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. 59) לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. 60) כאן מתחילה כנראה הלכה י. 61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. 62) אבל לכתחילה אסור להרגו. 63) "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס).

יא. יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה - כָּל הַהוֹרְגוֹ, בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם, גּוֹלֶה[64] עַל יָדוֹ. הֲרָגוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם[65] עִיר מִקְלָטוֹ, אֲפִלּוּ גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו[66].

64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצוה תי). 65) [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז]. 66) שאם לא כן אין תועלת בבריחתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט־י). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י־יא). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף־על־פי שהובורר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א)].

יב. הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט[67]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן[68]: מֵעִם מִזְבְּחִי[69] תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת, מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ, וַהֲרָגוֹ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּמִי שֶׁהֲרָגוֹ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.

67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). 68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". 69) אפילו כהן הוא, ועומד

ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה.) שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

יג. אֵין קוֹלֵט[70] אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים[71] בִּלְבַד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר, אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג[72], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו[73] - אֵינוֹ נִקְלָט.

70) את ההורג בשגגה. 71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). 72) על ידי גואל הדם. 73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים־א ב, כח).

יד. וְכֵן מִי שֶׁקִּלְּטוֹ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, אֶלָּא מוֹסְרִין [לוֹ] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[75]? בְּמְחַיֵּב גָּלוּת[76]; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת[77], אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה, וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ[78], וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - חֲרֵי זֶה נָצָל[79], וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין[80] בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד.

74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. 75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. 76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. 77) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. 78) ולאו דווקא על גג המזבח. 79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. 80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

א. שְׁלֹשָׁה[2] הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כַּוָּנָה.

2) את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

ב. יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה[3]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה[4]. וְדִינוֹ: שֶׁיִּגָּלֶה[5] לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

3) ללא שום כוונה. 4) לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. 5) חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. 6) נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". 7) בפרק חמישי.

ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשְּׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס[8]. וְהוּא: שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרָע פֶּלֶא[9], שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[10], וְאִם הֲרָגוֹ גוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו[11].

8) ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח־יד. 9) מקרה נדיר. 10) לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. 11) רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלטו (במדבר לה, כו־כט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לזדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעוונו חמור, מה־שאין־כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתִהְיֶה הַשְּׁגָגָה קְרוֹבָה לְזָדוֹן[12]. וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פְּשִׁיעָה[13], אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ: שֶׁאֵינוֹ גוֹלֶה. מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹ חָמוּר, אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ[14]. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[15], שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחֻיָּב גָּלוּת בִּלְבַד[16]. לְפִיכָךְ, אִם מְצָאוֹ גוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם[17] וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר.

12) אף־על־פי שלא התכוון להרוג. 13) ראה להלן הלכה ו, דוגמה. 14) כלפי שמים. 15) אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. 16) ולא זה שאין לו כפרה בגלות. 17) אפילו בעיר מקלט.

ה. וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה?[18] יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם. וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים[19] שֶׁהָרְגוּ[20] בְּעֵד אֶחָד[21] אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אִם הֲרָגָן[24] גּוֹאֵל הַדָּם - אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַּוָּנָה.

18) שלא יהרג. 19) ראה למעלה פרק ד הלכה ח. 20) בכוונה. 21) שני עדים והתראה דרושים למיתת בית־דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג בלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. 22) בפני שני עדים. 23) כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. 24) בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

ו. כֵּיצַד?[25] הַזּוֹרֵק[26] אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה, אוֹ הַסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה, בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם[27] בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה - חֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[28], וְאֵינוֹ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזּוּ פְּשִׁיעוּת הִיא, שֶׁחֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן[29] וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר.

25) שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. 26) ולא התכוון להרוג (מכות ח.). 27) שפשיעתו גדולה, שבעיון קל יכול היה לראות את העובר בדרך. 28) ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. 29) אם ישנם עוברי דרכים, שם.

1 ז. סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה[30] בַּלַּיְלָה: אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ[31]
2 - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[32], וְאֵינוֹ נִקְלָט; וְאִם אֵין
3 הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס, וּפָטוּר
4 מִן הַגָּלוּת.

30) שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. 31) לעשות צרכיהם. 32) שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

5 ח. הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ[33] בַּלַּיְלָה,
6 וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִפָּנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם[34] וְיָשַׁב
7 שָׁם, וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בִּשְׁעַת סְתִירָה, וָמֵת - הֲרֵי זֶה
8 גּוֹלֶה[35]. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן[36] בָּא זֶה וְיָשַׁב,
9 וְנָפְלָה עָלָיו וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37] מִן הַגָּלוּת.

33) בני אדם לעשיית צרכיהם. 34) ביום. 35) מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס אינו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמישהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל באשפה. 36) מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. 37) הטעם בהלכה ט.

10 ט. וְכֵן הַזּוֹרֵק[38] אֶת הָאֶבֶן, וְאַחַר שֶׁיָּצְאַת מִיָּדוֹ
11 הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ[39] וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִגָּלוּת;
12 שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[40] - פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ.

38) שם. 39) מן החלון. 40) בחוטב עצים ביער ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר־כך.

13 י. הַשּׁוֹגֵא[41] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ נִקְלָט; שֶׁנֶּאֱמַר[42]:
14 וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ[43]. חֶזְקָתוֹ[44] שֶׁהוּא קָרוֹב לְמֵזִיד[45].
15 וְאֵי זֶהוּ שׁוֹגֵא? זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[46]
16 מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זָוִית[47] וְהֵמִיתוֹ שָׁם
17 בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ[48], אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק[49]
18 שְׁתַּיִם[50] וְזָרַק אַרְבַּע, אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֵּתָר
19 לַהֲרֹג[51], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג זֶה[52] וְהָרַג אֶת זֶה, אֲפִלּוּ
20 נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עוֹבֵד כּוֹכָבִים[53] אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל
21 - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמֵזִיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

41) מכות ט: 42) בהורג וחייב גלות. 43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). 44) חזקה עליו. 45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. 46) סנהדרין כז: 47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). 48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף־משנה). ראה לקמן הערה עו. 49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". 50) מרחק שתי אמות. 51) "האומר מותר - קרוב למזיד הוא", שם. 52) ישראל, ומשום כך אין זה שוגג. 53) שאין מיתה על הריגתו, ראה למעלה פרק ב הלכה יא.

22 יא. הַנִּכְנָס[54] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַהֲרָגוֹ
23 בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר[55]:
24 וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר[56] - מַה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת
25 לַנֶּהֱרָג[57] לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ,
26 הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנַּגָּר[58] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[59], וְנִתְּזָה בְּקַעַת
27 וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת - פָּטוּר מִגָּלוּת; וְאִם נִכְנַס
28 בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[60].

54) מכות ח. 55) בהורג בשגגה שחייב גלות. 56) לחטוב עצים. 57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורגו בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. 58) בבא־קמא לב: 59) הנגר נתן לו רשות להכנס. 60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

29 יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה[61] אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגָּג,
30 וְנִפְסַק הַחֶבֶל, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ; אוֹ שֶׁהָיָה
31 עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר מִן
32 הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא[62]; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב
33 לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים, אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא[63] הוּא. אֲבָל אִם
34 הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית[64], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ
35 וַהֲרָגַתְהוּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ[65]; הָיָה
36 מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה[66], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ -
37 גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת - שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה.
38 שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק, וְדָבָר
39 קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת, שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה
40 בִּמְהֵרָה[67]; וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה
41 בִּשְׁעַת יְרִידָה - יִגְלֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) מן הבור (מכות ז.). 62) קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור־המתחיל אמר ליה. 63) נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. 64) מורידה מלמעלה למטה, ואף־על־פי שנזהר מלשברה. 65) והרגו, אף־על־פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. 66) מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. 67) ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

42 יג. קַצָּב[68] שֶׁהָיָה מְקַצֵּב[69], וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִיץ[70]
43 לְאַחוֹרָיו, וְהֶחֱזִירוֹ לְשַׁבֵּר הָעֶצֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין
44 הַקַּצָּבִים: כֹּל שֶׁיָּמוּת בְּהוֹלָכָה, שֶׁהִיא הַגְבָּהָה

מִלְּפָנָיו[71] וִירִידָה מֵאַחֲרָיו[72] - אֵינוֹ גוֹלֶה עָלָיו; וְכֹל שֶׁיְּמוּת בַּחֲזָרָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה מֵאַחֲרָיו[73] וִירִידָה מִלְּפָנָיו - גוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל[74]: כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[75] - גוֹלֶה; שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[76] - אֵינוֹ גוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ בִּירִידָה שֶׁהִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה - אֵינוֹ גוֹלֶה[77].

68) מוכר בשר, מכות ז: 69) קוצץ בשר. 70) סכין גדולה. 71) עליה היא ופטור. 72) המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. 73) תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. במכה לפניו: בכיוון למטה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנן כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף־משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם]. 74) משנה, שם. 75) והעליה מאחוריו בדרך ירידתו היא. 76) וירידה מאחוריו אינה בדרך ירידתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. 77) [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא – לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשמטה שליבה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לניזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד־משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגר"א מכות שם].

יד. כֵּיצַד? הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[78], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[79] מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה[80] וְהֵמִיתָהּ - פָּטוּר[81] מִן הַגָּלוּת. וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה, וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר[82]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת[83] בְּחֵיקוֹ, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם[84], וְעָמַד, וְנָפְלָה[85] וְהֵמִיתָה; וְכֵן הַסּוֹמֵא[86] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קְרוּבִין לְאֹנֶס.

78) שם. 79) מדריגה. 80) שזוהי ירידה ממש. 81) כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד־משנה שם. 82) כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: 83) בבא־קמא כו: 84) כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן. 85) על אדם. 86) כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו שסומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

טו. הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ[87], וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁגָגָה - מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה[88]. נִשְׁמַט[89] הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ[90] - אֵינוֹ גוֹלֶה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ[91], וְנִמְצָא כְּמוֹ אֹנֶס[92]. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶבֶן[93] לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל תִּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ[94]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת.

87) בבא־קמא שם. 88) ואף־על־פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור־המתחיל בשגגה. 89) משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. 90) נשמט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. 91) המכה בעץ היא כוחו, וניתוז הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. 92) כי הברזל נשמט כתוצאה מן המכה בעץ, אף־על־פי שהיה מהודק היטב בקת. 93) רב פפא, שם ח. 94) האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו, ועבד או אשה שגלתה, אם רבו ובעלה חייבים לזונם. ודין רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת. ורוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו. ודין עיר מקלט שרובה רצחנים אם קולטת, והגולה אם יוצא מעיר מקלטו לעולם. ודין אחד מארבעה כהנים מחזיר את הרוצח כו'.

א. תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה[2] לְעִיר מִקְלָט - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וָחַי - עֲשֵׂה לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה, וְחַיֵּי בַּעֲלֵי חָכְמָה[3] וּמְבַקְּשֶׁיהָ[4] בְּלֹא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּמִיתָה חֲשׁוּבִין[5]. וְכֵן הָרַב שֶׁגָּלָה - מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

תלמיד שגלה לערי המקלט מגלין רבו עמו כו'"

וי"ל שמוסיף "וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה כמיתה חשובין" כהסבר מדוע מכינים לרוצח בשגגה את כל צרכיו על חשבון יהודי אחר ובפרט רבו, כי עניין זה הוא שאלה של חיים או היפך החיים, ומקורו בדברי הכתוב "החכמה תחיה בעלי'".

וקשה לכאורה: מהרמב"ם משמע שמדובר בתלמיד הנמצא בדרגה כזו שכל חייו הם תלמוד תורה, עד שבלעדיה חייו כמיתה חשובין, אבל בגמרא (מכות ב, ב.) לא מצינו חילוק זה ואדרבא כהמשך לדין "מגלין רבו עמו" הביאה הגמ' "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון"

ופירש רש"י שם "שלא יביאוהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה ... שאינו מצוי אלא ברשעים" וא"כ איך מכניס הרמב"ם תלמיד כזה בתוך הסוג של "בעלי חכמה ומבקשיה". וגם צריך להבין מהו מקורו בלשון "בעלי החכמה ומבקשיה" והלא כתוב "החכמה תחי' בעלי'" ומניין הוסיף גם מבקשי'.

והביאור: בעלי החכמה הם אלה הלומדים תורה באופן ש"תורתו דילי' הוא" (קידושין ל"ב) עד שנעשים הבעלים על דברי התורה שלמדו - "נקראת על שמו", "ומבקשיה" הם אלו שאינם עדיין בדרגה זו אבל מחפשים להיות בעלי החכמה, וכיון שהבטיחה תורה "יגעת ומצאת תאמין" הרי שב'כח' הם כבעלי החכמה, ולכן "מגלין רבו עמו" כדי לעורר עניין זה מהכח אל הפועל.

(על פי לקו"ש חכ"ט ע' 33)

2) מכות י. 3) הרב. 4) התלמידים. 5) שכתוב בתורה ובמצוותיה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה), וכתוב "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב). 6) שאין לו חיים בלא ישיבה (מכות שם).

1 **ב. עֶבֶד[7] שֶׁגָּלָה[8] לְעִיר מִקְלָט - אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוּנוֹ[9],**
2 **וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ[10]. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעִיר מִקְלָט**
3 **- בַּעְלָהּ חַיָּב לְזוּנָהּ. וְאֵינוֹ יָכוֹל[11] לוֹמַר לָהּ: צְאִי**
4 **מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ לְמְזוֹנוֹתַיִךְ[12], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ מַסְפִּיקִין**
5 **לָהּ[13].**

7) כנעני. 8) שהרג את ישראל בשגגה. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 9) לספק לו מזונות, אע"פ שכתוב "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי", ואמרנו בהלכה הקודמת "עשה לו כדי שיחיה", אין חובה זו מוטלת על רבו. והטעם, מפני ש"יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנך אלא חזור על הפתחים", שמצווים ישראל להחיות העבדים שביניהם, גיטין יב. הלכות עבדים פרק ה הלכה ג. 10) לספק לו מזונות אע"פ שכתוב "ונס אל אחת מן הערים האל בכתובה שנתן לה בשעת הנישואין. 11) משום שחובתו לספק לה מזונות אינה מותנית במעשה ידיה. 12) אני מוחל לך על מעשה ידיך ששייכים לי, ואת תמחלי לי על מזונותיך שאני חייב לך. 13) אבל במספיקים לה, יכול הוא לומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ואינו חייב לזון אותה, אע"פ שזה מכביד עליה, שאין דרכה לחפש עבודה בעיר מקלט, שאין מכירים אותה (שם).

6 **ג. רוֹצֵחַ[14] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[15] לְהַגְלוֹתוֹ, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה**
7 **- מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו לְשָׁם[16]. וְרוֹצֵחַ שֶׁמֵּת בְּעִיר**
8 **מִקְלָטוֹ[17] - קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם[18]. וּבְעֵת שֶׁיָּמוּת הַכֹּהֵן**
9 **הַגָּדוֹל, מוֹלִיכִין עַצְמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקִבְרֵי**
10 **אֲבוֹתָיו[19].**

14) מכות יא: 15) בבית־דין. 16) לעיר המקלט. אע"פ שהטעם "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח" (דברים יט, ו) שוב אינו קיים. 17) אע"פ שכבר קיבל עונש גלות, עדיין לא נתכפר לו עד שימות הכהן הגדול. 18) כתוב בהורג בשוגג, שנס לעיר המקלט, שלוש פעמים "שמה" (במדבר לה, ו, יא, יט), ודרשו רבותינו: "שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו", 'ספרי' שופטים, קפא; מכילתא דרשב"י משפטים כא; מכות שם. 19) לפי הכתוב "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם, כח), "איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו (בתוך הקרקע), הוי אומר זו קבורה", שם.

11 **ד. שְׁאָר הַלְוִיִּם[20] הַשּׁוֹכְנִים[21] בְּעָרֵי מִקְלָט[22], כְּשֶׁיָּמוּת**
12 **אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ נִקְבָּר בָּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[23];**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכֹל**
14 **חַיָּתָם[24] - לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקִבּוּרָה[25].**

20) מכות יב. 21) ולא אלו שהוגלו לשם כרוצחים בשגגה. 22) שהן של הלויים, ככתוב: "ואת הערים אשר תתנו ללויים, את שש ערי המקלט" (שם, ו). 23) אלא נותנים להם בתי קברות חוץ לתחום. 24) ולכ צרכי חייהם. ואין לפרש "חיה" ממש, שהרי כתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה היא (נדרים פא.). 25) ואע"פ שהרוצח נקבר שם, אין זו אלא קבורת עראי עד מות הכהן הגדול, ועוד שברוצח הדגישה התורה במפורש "שמה", שם תהא קבורתו (מכות שם).

15 **ה. רוֹצֵחַ[26] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָטוֹ[27] - גּוֹלֶה בָּהּ**
16 **מִשְׁכּוֹנָה לִשְׁכּוֹנָה[28], וְאֵינוֹ יוֹצֵא[29] מִן הָעִיר. וְכֵן לֵוִי[30]**
17 **שֶׁהָרַג[31] בִּמְדִינָתוֹ[32] - גּוֹלֶה לִמְדִינָה אַחֶרֶת[33] מֵעָרֵי**
18 **הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁכֻּלָּן קוֹלְטוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[34]. וְאִם הָרַג**
19 **חוּץ מֵעָרֵי הַלְוִיִּם, וּבָרַח לְעִירוֹ - הֲרֵי זֶה קוֹלְטוֹ[35].**

26) שם יב: 27) שגלה לעיר המקלט, וחזר והרג באותה עיר בשוגג. 28) בתוך העיר. 29) אינו רשאי לצאת בגלל הרצח הראשון. 30) צריך לומר "ובן לוי", כלשון המשנה, שם. 31) בשוגג. 32) בעירו שדר בה, באחת מארבעים ושמונה הערים שנתנו ללויים, במדבר לה. 33) שהרי לא גלה ע"פ בית דין לעיר שיושב בה, ורשאי לצאת ממנה. 34) להלן פרק ח הלכה ט. 35) אע"פ שאין זו גלות אלא מקום דירתו הקבוע מלפני הרצח. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב "כי בעיר מלקטו ישב" (במדבר לה, כח) - עיר שקלטתו כבר.

20 **ו. עִיר מִקְלָט שֶׁרַבָּה רַצְחָנִים[36] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת;**
21 **שֶׁנֶּאֱמַר[37]: וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו[38]**
22 **- וְלֹא שֶׁשָּׁוִין דִּבְרֵיהֶם לְדִבָּרָיו. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין בָּהּ**
23 **זְקֵנִים[39] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: זִקְנֵי הָעִיר**
24 **הַהִיא[41].**

36) מכות י: 37) ברוצח בשגגה שנמלט לעיר המקלט. 38) שרצח בשגגה. 39) דיינים. 40) ומשום כך משתדלים להעמיד בה דיינים. 41) שלשם נמלט, בה בעיר צריך שיהיו זקנים.

25 **ז. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר**

לְכַבְּדוֹ[42] - יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי[43]. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן[44] - יְקַבֵּל מֵהֶן[45].

42) כגון שהיה איש חשוב. משנה, מכות יב: 43) שצריך להודיע ולפרסם את חטאו, שבאה תקלה על־ידו. 44) אנו רוצים לכבדך. 45) שנאמר "וזה דבר הרוצח (דברים יט, ד) אין לך אלא דיבור הראשון", ואינו צריך לכפול דברו. תוספתא מכות פרק ב.

ח. הַגּוֹלֶה[46] אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם[47]. וַאֲפִלּוּ לִדְבַר מִצְוָה[48] אוֹ לְעֵדוּת, בֵּין עֵדוּת מָמוֹן בֵּין עֵדוּת נְפָשׁוֹת[49]. וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ[50] בְּעֵדוּתוֹ, אוֹ לְהַצִּיל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִיַּד הַנָּהָר אוֹ מִיַּד הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת. אֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין[51] לִתְשׁוּעָתוֹ כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה[52] - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם יָצָא - הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[53]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואפילו כל ישראל צריכין לתשועתו"

הקשו האחרונים מדוע לא יצא הרוצח בשגגה להציל אדם בעדותו ו"אפילו אם כל ישראל צריכין לתשועתו", והלא פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה. יש שתירצו שאסור כיון שמסכן עצמו ויכול למות ביד גואל הדם, ותירוצם קשה שהרי אם מדובר בפיקוח נפש הרי בוודאי אפשר להגביל את גואל הדם ולמנוע ממנו להרוג את הרוצח נפש בשגגה. ויש שתירצו שכיון שנתגלגלה על ידו הריגת נפש מישראל לא יתכן שתבוא תשועה לישראל על ידו. וצריך עיון גדול, היאך אפשר לסמוך על סברא זו ולדחות בגללה פיקוח נפש שדוחה כל התורה כולה.

ויש שתירצו שהוא גזירת הכתוב, אבל גם זה קשה שהרי פיקוח נפש הדוחה כל התורה כולה, דוחה גם גזירת הכתוב.

והביאור בזה: בפ"ה ה"י כתב "...ויצא חוץ לתחומה בזדון הרי זה התיר עצמו למיתה ורשות לגואל הדם להרגו", ומדוייק בלשונו שזה שהתיר עצמו למיתה אינה הסיבה שבגללה רשות לגואל הדם להרגו, כי אז היה לו לכתוב: התיר עצמו למיתה לפי שרשות ביד גואל הדם להורגו. אלא שזה שהתיר עצמו למיתה הוא דין לעצמו, ולכן כתבו בלשון "הרי זה התיר עצמו למיתה" ובזה משמיענו חידוש דין מיוחד ברוצח בשגגה היוצא מעיר מקלטו שנחשב ל"גברא קטילא" וממילא אי אפשר שיחול עליו שום חיוב גם לא הצלת נפשות, כי הדין של פיקוח נפש דוחה כל התורה כולה אינו יכול לחול על מי שהתורה אומרת עליו שע"י פעולת ההצלה נעשה גברא קטילא.

(על פי לקו"ש חלק ל"ח ע' 127)

46) משנה, שם יא: 47) ואפילו לצורך דחוף, אינו יוצא עד שימות הכהן הגדול. 48) כגון עדות החודש (שם) או למול את הבן (ילקוט שמעוני מסעי, סד). 49) להעיד על אדם שעבר עבירה, שחייבים עליה מיתה. 50) כגון שמעידים על אדם שרצח, והוא בא להכחיש או להזים את העדות ולהציל את הנאשם, ואע"פ שפיקוח נפש דוחה כמעט את כל המצוות שבתורה. 51) וזהו פיקוח נפש של רבים. 52) שר צבא ישראל בימי המלך דוד. 53) ורשות לגואל הדם להרוג אותו. ומשום כך לא יצא, שאינו חייב לסכן חייו, כדי להציל חיי אחרים. 54) למעלה פרק ה הלכה י.

ט. אֶחָד[55] כֹּהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[56] וְאֶחָד הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[57], וְאֶחָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד[58] וְאֶחָד הַכֹּהֵן שֶׁעָבַר[59], כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן שֶׁמֵּת[60] - מַחֲזִיר[61] אֶת הָרוֹצֵחַ[62]. אֲבָל מְשׁוּחַ מִלְּחָמָה[63] אֵינוֹ מַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט[64].

55) בין. . . ובין (מכות יא.). 56) הכהנים הגדולים מימות משה עד שנגנז שמן המשחה בימי המלך יאשיהו (יומא נב:). 57) הכהנים הגדולים ששימשו מיאשיהו ואילך. והיה הכהן הגדול מתחנך בריבוי בגדים, היינו בלבישת שמונה בגדים במקום ארבעה שלבש קודם לכן (הוריות יב.). 58) משמש אז בכהונה גדולה. 59) שנטמא כהן גדול או חלה, ומינו אחר תחתיו זמנית, וכשנתרפא הכהן וחזר לעבודתו, העבירו את האחר מתפקידו, ונקרא "כהן שעבר". 60) אפילו הכהן שעבר, שכל עבודתו לשעה היתה, ואע"פ שהכהן הקבוע העובד עדיין חי, מכות יא: 61) במיתתו. 62) מעיר מקלטו לעירו. 63) הנואם בפני העם לפני המלחמה (דברים כ, ב). 64) ככהן פשוט, ובחייבי גלות כתוב "עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כח).

י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[65] לִגְלוּת, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל[66]; וְהַהוֹרֵג[67] כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה[68] שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר[69]; וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ גוֹלִין, וְאֵינָן יוֹצְאִין מֵעִיר מִקְלָט לְעוֹלָם[70].

65) שם. 66) כגון שמת הכהן הגדול לפני שנגמר דינו של זה, ועדיין לא מינו אחר תחתיו. ואם מת הכהן הגדול אחרי שנגמר דינו, הרוצח פטור מגלות (לקמן הלכה יא). 67) וכן ההורג בשוגג. 68) בשעת גמר דינו. ראה 'בית הבחירה' למכות כאן. 69) אחד משלשה האחרים שנזכרו בהלכה הקודמת. 70) אפילו אם מינו אחר־כך כהן גדול אחר, ומת לאחר זמן. בגמרא שם למדו מהכתוב, שרק מותו של מי שהיה כהן גדול בשעת גמר דינו של הרוצח, מחזיר את הגולה.

יא. נִגְמַר דִּינוֹ[71] לִגְלוּת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[72]. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר[73] דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[74] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו[75].

71) מכות שם. 72) אחר שנגמר דינו, הרי הוא כמי שגלה, אע"פ שעונש הגלות עדיין לא יצא לפועל, ומשום כך עם מיתת הכהן הגדול שהיא עיקר הכפרה, נפטר מגלות, כדין כל רוצח שגלה אפילו יום אחד ומת הכהן הגדול. ראה רבינו עובדיה מברטנורא, ו'תוספות יום טוב' כאן. 73) קודם שנגמר. 74) מפני שנגמר דינו בימיו, ואע"פ שלא הרג בימיו. 75) ו"היה לו (לאותו כהן גדול) לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש" (שם), ולכן נענש שהחזרתו של הרוצח תלוי במיתתו.

1 **יב. נִגְמַר דִּינוֹ[76] וְנִמְצָא[77] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה[78]**
2 **אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[79] - בָּטְלָה כְּהֻנָּה[80], וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ**
3 **בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם[81].**

76) לגלות (שם). 77) נודע. 78) ופסול לכהונה, שהרי נולד מאיסורי כהונה. 79) אשה, שמת בעלה ולא השאיר ילדים, וחלץ לה יבמה ונישאה לכהן באיסור, וילדה לו בן ולא ידעו שהוא פסול, ומינהו כהן גדול. 80) למפרע, שהרי הוברר בדבר שלא היה כהן גדול בשעה שנגמר דינו של זה לגלות. [ראה בפ"ו מהלכות ביאת מקדש, שהקרבנות שהקריב לפני שנודע הפסול כשרים, ולא בטלה כהונה למפרע, שם גזירת הכתוב היא, ולמדוה מן הפסוק (דברים לג, יא) "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים שבו, פועל ידיו תרצה (בגמרא שם יב.)]. 81) ראה למעלה הלכה י.

4 **יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל[82] -**
5 **חֲרֵי הוּא כְּשֶׁאָר כָּל אָדָם. וְאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם -**
6 **נֶהֱרָג עָלָיו[83]; שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּגָלוּתוֹ[84].**

82) ככתוב: "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (במדבר לה, כח). 83) בבית־דין או על־ידי גואל הדם של הרוצח ששב לעירו. 84) שנמשכה עד מות הכהן. ראה מכות ב:

7 **יד. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּפֵּר - אֵינוֹ חוֹזֵר[85] בָּהּ לַשְׁרָרָה[86]**
8 **שֶׁהָיָה בָּהּ[87] לְעוֹלָם; אֶלָּא חֲרֵי הוּא מוּרָד מִגְּדֻלָּתוֹ**
9 **כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תַּקָּלָה זוֹ הַגְּדוֹלָה[88] עַל יָדוֹ.**

85) לאחר ששב לעירו, אחר מות הכהן הגדול. 86) "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו - ולא לשררותו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, ישוב לשררותו" (מכות יג. ו'ספרי' מסעי קס). ופסק רבינו כדעת רבי יהודה, לפי הכלל רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. 87) אבל שררה אחרת, ירודה יותר, רשאי לקבל. 88) שפיכות דמים, שהיא חמורה משאר עבירות. ראה למעלה פרק ד הלכה ט.

10 **טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹבֵל[89] בְּאָבִיו בְּזָדוֹן חַיָּב מִיתַת**
11 **בֵּית דִּין[90] כְּמוֹ הַהוֹרֵג[91] שְׁאָר אָדָם, אִם חָבַל בְּאָבִיו**
12 **אוֹ בְּאִמּוֹ בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת[92]; שֶׁלֹּא חִיְּבָה**
13 **תּוֹרָה גָּלוּת אֶלָּא [לְהוֹרֵג][93] נֶפֶשׁ אָדָם בִּשְׁגָגָה בִּלְבַד,**
14 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].**

89) עושה חבורה. 90) ככתוב: ומכה אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו). 91) במזיד. 92) ואין דינו כהורג אדם בשוגג (מכות ח:). 93) ככתוב: ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (במדבר לה, יא). וראה 'ספרי' שם קנט. 94) למעלה פרק ה.

יום ג' כ"ח אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלוים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

15 **א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַפְרִישׁ[3] עָרֵי מִקְלָט[4], שֶׁנֶּאֱמַר:**
16 **שָׁלוֹשׁ[5] עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט[6] נוֹהֲגוֹת**
17 **אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7].**

2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 3) לייחד. 4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 5) ותחילת הפסוק "מצווך לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

18 **ב. וְשֵׁשׁ עָרִים[8] הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[9] בְּעֵבֶר**
19 **הַיַּרְדֵּן[10], וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ[11] בְּאֶרֶץ כְּנַעַן[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"שלש הבדיל משה בעבר הירדן ושלש הבדיל יהושע בארץ כנען".

הלשון "ארץ כנען" שנקט הרמב"ם הוא מדוייק, וכאן באה למעט את עבר הירדן ששם הובדלו הערים על ידי משה רבנו. אבל בהלכות שמיטה ויובל פי"ג ה"י שכתב "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו'" רצונו למעט ארץ הקיני הקניזי והקדמוני שלעתיד־לבוא ינחלו בהם הלויים נחלה.

על פי זה תתורץ הקושיא על הסמ"ג שכתב (לאווין רע"ז, רע"ז.) שלעתיד־לבוא נוטלין שבט לוי חלק בארץ, והוא לכאורה נגד מה שכתב הרמב"ם "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען" והלא הסמ"ג "דרכו תמיד להלוך בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות אינו אלא כמעתיק כו'" (יד מלאכי כללי הסמ"ג סמ"ו) ומנין למד הסמ"ג דעה זו ברמב"ם.

אלא, שעל פי הנ"ל יובן שמה שכתב הרמב"ם שלא ינחלו בארץ כנען הוא מדוייק, ובא למעט המקום שהוא ארץ ישראל ואינו ארץ כנען, היינו הקיני הקניזי והקדמוני כנ"ל ששם ינחלו הלויים לעתיד־לבוא.

(על פי לקו"ש חל"ח עמוד 106 הערה 37)

8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא־מג). 10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

1 **ג. אֵין אַחַת[13] מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיֵּבָדְלוּ כֻּלָּן,**
2 **שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט[14] תִּהְיֶינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעָנוּ**
3 **מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד**
4 **שֶׁיֵּבָדְלוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן[15]? אָמַר:**
5 **הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדִי אֲצַיְּמֶנָּה.**

~ נקודות משיחות קודש ~

שלוש ערים תבדיל לך.

וצריך להבין בשלוש ההלכות:

בהלכה א': "מצות־עשה להפריש ערי מקלט ... שנאמר שלוש ערים תבדיל לך כו'" והלא שש ערים היו, ומדוע לא הביא הפסוק "שש ערי מקלט תהיינה לכם" כפי שהביאו בהלכה ג'.

בהלכה ב': מדוע כתב "ושש ערים היו" בלשון סיפור דברים, והלא הוא ציווי.

בהלכה ג': "והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען" והלא לכאורה זה נכלל כבר במה שכתב בתחילת הלכה זו "שאין אחת מערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולן, שנאמר שש ערי מקלט תהיינה לכם".

וביאור הדברים: בהלכה א' בא להשמיענו שמצוה זו היא מצוה התלויה בארץ, ולכן הביא הפסוק "שלוש ערים תבדיל לך" כי עיקר החיוב הוא על שלוש הערים שבא"י. בהלכה ב' ממשיך "ושש ערים היו" רוצה־לומר שאף שעיקר ויסוד החיוב הוא שלוש הערים שבארץ ישראל, הרי שלהלכה בפועל צריך שיהיו שש ערים שקולטות את הרוצח, ודיני ערי מקלט חלים על כל ששת הערים.

ובהלכה ג' מדגיש נקודה: כמו שבהפרשת ערי מקלט המצוה היא בארץ ישראל דווקא (והשלוש שבעבר הירדן הם כעניין טפל ודבר נוסף), כך גם בדין קליטתן ש"הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען".

ודין זה אינו נכלל במה ש"אין כל אחת משש ערי מקלט קולטת עד שיובדלו כולם" כי שם מדובר על כך שכל ערי המקלט הן כחפצא אחת ודין קליטתן הוא רק כשישנן כל השש, וכשחסרה אחת או בעבר הירדן או בארץ כנען מתבטלת כל החפצא של ששת ערי המקלט וכולן אינן קולטות. אבל במה שהוסיף: "הודיענו משה רבינו שאין שלוש ערים שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלוש שבארץ כנען", חידש דין נוסף שלא רק שאינן קולטות אלא שגם אין כאן חלות שם ערי מקלט כל זמן שלא נבדלו אותן שבארץ כנען.

(על פי לקו"ש חל"ט ע' 16)

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

6 **ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[16] מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל**
7 **אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְסָפַתָּ לְּךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים**
8 **עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי**
9 **הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ**
10 **בְּרִית עֲלֵיהֶן[18] וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ. וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר**
11 **בַּתּוֹרָה: וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[19].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"בימי המלך המשיח מוסיפין שלוש אחרות על אלו השש".

ובהלכות מלכים ריש פי"א מביא חיוב הוספת שלוש הערים לעתיד־לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח מהתורה, אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ... כו'" ובפרשת בלעם שניבא בשני המשיחים, שכל מי שאינו מאמין בו כו' כופר בתורה ובמשה רבנו.

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי מקלט לעתיד־לבוא.

ויש לומר שבראיה זו ישנה מעלה שאין בשתי הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים עלול להיות שינוי בהבטחה כגון שבהבטחה ש"בין הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות) ומזה מובן שאף אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא, אין זה מפני שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים אין לה לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה היא פרט במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115)

16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). 17) שנצטוו באותה פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). 18) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח־יט). 19) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא כתוב "כאשר נשבע לתת לך").

1 **ה. וְחַיָּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים[20] לְעָרֵי מִקְלָט,**
2 **לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן[21]. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל**
3 **תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל[22] וְלֹא גַיְא[23] וְלֹא**
4 **נָהָר, אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב[24] אֶת**
5 **הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[25]. וְרֹחַב דֶּרֶךְ**
6 **עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת.**
7 **וּ'מִקְלָט' 'מִקְלָט' הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים[26], כְּדֵי**
8 **שֶׁיַּכִּירוּ הָרַצְחָנִים[27] וְיִפְנוּ לְשָׁם.**

20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 22) גבעה. 23) בקעה. 24) וישיגו גואל הדם ויהרגהו. 25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 26) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 27) ולא יטעו.

9 **ו. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין**
10 **שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים[28], וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ**
11 **שֶׁנִּתְקַלְקֵל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ[29]**
12 **בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ**
13 **דָּמִים[30].**

28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). 29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. 30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה.

14 **ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין[31] בֵּין כָּל עִיר וָעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט**
15 **בִּתְחִלַּת הַפְּרָשָׁתָן[32], עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה[33];**
16 **שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[34].**

31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין". 32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. 33) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: 34) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך".

17 **ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת[35] גְּדוֹלוֹת,**
18 **וְלֹא כְּרַכִּים[36] גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים[37], אֶלָּא עֲיָרוֹת**
19 **בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁרָקִים[38]**
20 **וּבִמְקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם[39] - מַכְנִיסִין[40]**
21 **לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם**
22 **אֲכָלוּסִין[41]. נִתְמַעֲטוּ אֲכָלוּסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן.**
23 **נִתְמַעֲטוּ דְּיוּרֵיהֶן[42] - מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים לְוִיִּים**
24 **וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְשִׁין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת[43], וְאֵין**
25 **מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים[44], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל**
26 **הַדָּם מְצוּיָה שָׁם[45].**

35) אינן מוקפות חומה. 36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. 37) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". 38) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. 39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. 40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. 41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזויינים (רש"י שם). 42) תושבי העיר. 43) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמא ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שאם יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). 44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. 45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

27 **ט. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם[46] קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר**
28 **מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲלֵיהֶם[47] תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים**
29 **וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים**
30 **וּשְׁמֹנֶה עִיר - הִקִּישָׁן[48] הַכָּתוּב כֻּלָּן[49] זוֹ לָזוֹ לִקְלָט[50].**

46) ולאו דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). 47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. 48) השווה אותן. 49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. 50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

31 **י. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט[51]**
32 **וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם? שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין**
33 **לְדַעַת[52] בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת[53], הוֹאִיל וְנִכְנַס בָּהֶן -**
34 **נִקְלָט; וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת.**
35 **וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינוֹ נוֹתֵן שָׂכָר בֵּיתוֹ[54];**
36 **וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם - נוֹתֵן שָׂכָר[55] לְבַעַל הַבַּיִת.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"והרוצח הדר בעיר מקלט אינו נותן שכר ביתו, והדר בשאר ערי הלווים נותן שכר לבעל הבית".

ולכאורה קשה שהרי הוזהרו שבט לוי שלא לנחול בארץ, ומה שניתן להם הם ערים לשבת בלבד ולא לאחוזת נחלה. ולאידך מצינו שהלווים מתוודים וידוי מעשרות ואומרים "ואת האדמה אשר נתת לנו" דבר המוכיח את בעלותם על הערים האלה.

אלא שבעלות הלויים על ערי המקלט היא בעלות כללית של כל השבט ולא בעלות פרטית של כל אחד ואחד מבני לוי, ולכן הדר בערי הלויים נותן שכר ביתו. ומה שכתב שרוצח הדר בערי המקלט אינו נותן שכר ביתו ללוי, הוא משום שפסק כהדרשה בבבלי "והיו לכם הערים כו" "לכם לכל צרכיכם" היינו גם לרוצחים בשגגה.

ויש להוסיף בפנימיות העניינים: הורג הנפש יצר פירוד בין אדם למקום ובין אדם לחברו, ועל כן כפרתו היא בערי המקלט שניתנו ללויים שתפקידם ועניינם הוא חיבור בין אדם למקום - "לעבוד את ה' ולשרתו" וחיבור בין אדם לחברו - "ויילוו עליך וישרתוך".

(על פי לקו"ש חלק כ"ה ע' 93)

51) שש הערים. 52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). 53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. 54) לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג.). 55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

יא. כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת - תְּחוּמָהּ[56] קוֹלֵט כָּמוֹהָ[57]. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפוֹ[58] נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ[59] תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט[60]. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ לְעִקָּרוֹ[61] נִקְלָט[62], וְהַהוֹרֵג שָׁם[63] - נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט - אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ[64]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ[65] - וְלֹא בִּתְחוּמָהּ.

56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: 57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: 58) ענפיו. 59) הרוצח בשוגג. 60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. 61) לגזע העץ. 62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. 63) את הרוצח בשוגג שנמלט. 64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). 65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולאי זה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

א. הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל[2] לָאָרֶץ[3], וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[4]. וְיוֹצְאִין[5] חֲמִשָּׁה[6] זְקֵנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל[7] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ[8] וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמוֹדְדִין מִמֶּנּוּ[9] אֶל הֶעָרִים[10] שֶׁסְּבִיבוֹת הֶחָלָל[11]. אֲפִלּוּ נִמְצָא[12] בְּצַד עִיר זוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי[13] שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה - מִצְוָה לִמְדֹד[14].

2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4) על־מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5) למקום שנמצא בו ההרוג. 6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף־על־פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף־משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בידינו, שסתם משנה ואחר־כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. 7) מסנהדרין הגדולה. 8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9) מן ההרוג. 10) לדעת איזו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" ('ספרי' שופטים, רה). 11) ההרוג. 12) סוטה מה. 13) והמדידה מיותרת. 14) ככתוב "ומדדו" (שם).

ב. אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה, קוֹבְרִין אֶת הַנֶּהֱרָג בִּמְקוֹמוֹ[15], וְחוֹזְרִין זְקֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן[16]. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[17] מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר[18] מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[19], וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל[20] שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה[21]. וְזֶהוּ 'אֵיתָן'[22] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[23].

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומורידין אותה אל נחל שהוא שוטף בחזקה וזהו איתן האמור בתורה".

הרמב"ם כאן הלך לשיטתו במורה נבוכים (ח"ג פ"מ) שמה שמורידין את העגלה אל הנחל השוטף בחזקה, ו"אשר לא יעבד בו ולא יזרע" הוא מכאן ולהבא, הוא תחבולה למצוא את הרוצח כי כשידעו אנשי העיר שעתיד הנחל שלהם להאסר, יעשו כל שביכולתם למצוא את הרוצח.

אבל רש"י (שופטים כא, ד.) כתב שנחל איתן הוא נחל "קשה

שלא נעבד" ומתאים להמשך שהביא שם: "אמר הקב"ה, תבוא עגלה בת שנתה שלא עשתה פירות ותיערף במקום שאינו עושה פירות לכפר על הריגתו של זה שלא הניחוהו לעשות פירות".

וי"ל שנחלקו בגדר כפרת עגלה ערופה: לדעת הרמב"ם הכפרה היא מצד **הפועל** ועל ידי הורדת העגלה יימצא הרוצח שהוא הפועל את פעולת הרציחה.

אבל רש"י סבר שכפרת עגלה ערופה היא על **הנפעל** היינו על הפירות שלא הניחוהו לנרצח לעשות, ולכן הנחל איתן הוא נחל קשה וגם הוא אינו עושה פירות.

ודעת הרמב"ן שם שגדר עגלה ערופה הוא "כענין הקרבנות הנעשים שעיר המשתלח ופרה אדומה כו'" וגדר כפרתה הוא על **הפעולה** כמו כל קרבן המכפר על עבירה מסוימת, וכן הוא ברמב"ם ב"יד החזקה" (סוף הלכות מעילה) שמנה עגלה ערופה עם פרה אדומה ושעיר המשתלח כחוקים.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד ע' 121)

15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. 16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו, שם. 17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" (ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). 18) עד שנתיים (ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפיהמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. 19) ראה לקמן ה"ח. 20) נהר העובר בעמק. 21) שמימיו זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). 22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל בייראא". 23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן־עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בנביאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

1 **ג. וְעוֹרְפִין[24] אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ[25] מֵאַחֲרֶיהָ[26]. וּבֵית**
2 **דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ[27], אֲפִלּוּ הֵם**
3 **מֵאָה[28], כֻּלָּן רוֹחֲצִין[29] אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בִּמְקוֹם**
4 **עֲרִיפָתָהּ[30]. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל[31] בִּלְשׁוֹן**
5 **הַקֹּדֶשׁ[32]: יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא**
6 **רָאוּ. כְּלוֹמַר[33], שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה**
7 **וּפְטַרְנוּהוּ[34] בְּלֹא מְזוֹנוֹת[35], וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ**
8 **בְּלֹא לְוָיָה[36]. וְהַכֹּהֲנִים[37] אוֹמְרִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כַּפֶּר**
9 **לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל[38]. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[39]**
10 **מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם[40].**

24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). 25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). 26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . 27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). 28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". 29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. 30) כתוב: ורחצו . . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, וללמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). 31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד־לומר בנחל, שתהא אמירתם ועניתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר־כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. 32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:) לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. 33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית־דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). 34) ושלחנו אותו. 35) וגרמנו למותו. 36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו ניזוק". שם מו: 37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). 38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". 39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. 40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכוללים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקיחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יוודע מי ההורג. . . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית־דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

11 **ד. כְּשֶׁמּוֹדִדִין[41] מִן הֶחָלָל - מְדַקְדְּקִין[42] בַּמִּדָּה, וְאֵין**

מְקַדְּרִין[43] בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין[44] שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[45]. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁירוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה[46] עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה[47] לַשְּׁבָטִים, וְנֶאֱמַר: בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ[48].

41) ראה למעלה הלכה א. 42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. 43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. 44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה.) 45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. 46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. 47) סוטה מה: 48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

ה. נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין[49] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ[50] וּמוֹדְדִין אֶל שֶׁאָר הָעֲיָרוֹת[51] הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסָּפָר[52] אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[53] - אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר[54]; שֶׁהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת[55] שֶׁהֲרָגוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

49) שם מד: 50) אין מודדים לה. 51) אף־על־פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית־דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית־דין, והקרובה שבהן - מביאה. 52) לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים. 53) אפילו יש בה בית־דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמבריג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. 54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. 55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מציין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

ו. אֵין הָעִיר[56] הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מֵרֻבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמְּרֻבִּין מְבִיאִין[57] הָעֶגְלָה.

56) בבא־בתרא כג: 57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על הדעת שהרוצח בא מהם.

ז. אַף עַל פִּי[58] שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה[59], וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב[60] - הָרֹב עָדִיף[61].

58) שם. 59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב). 60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61) כאשר יש קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו מעדיפים את הרוב.

ח. נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻרָּן[62] בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, וְאַנְשֵׁי זוֹ כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה - יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֶׁתָּפוּת[63], וְיִתְּנוּ[64] וְיֹאמְרוּ: אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה[65] - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן[66], וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם מַתָּנָה[67]. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם[68], וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם[69].

62) ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63) כדעת החכמים, בכורות יח: 64) תנאי. 65) ביותר, החכמים סוברים שאי־אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66) ותכפר עליהם. 67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68) לכוון את המידה בדיוק. 69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה, וכל־שכן שאי־אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין?[70] מֵחָטְמוֹ[71]. נִמְצָא גּוּפוֹ[72] בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[73]. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה[74] - מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בִּמְקוֹמוֹ[75].

70) סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו, ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב), ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו שם. 72) שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי עקיבא. 74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75) שמת מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא־קמא פא.). רבינו נקט את הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר־כך מהיכן מודדים.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מֵחָטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[76]. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת[77] קְרוֹבָה לְכֻלָּם - מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[78] - מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן[79] כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין[80].

76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין אומרים שכולם נהרגו על־ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד זקוקה לכפרה. 77) ואין זקני העיר מחוייבים להביא עגלה ערופה לכל חלל וחלל. 78) וחוטמו של זה לא כנגד חוטמו של זה, סוטה מה. 79) שהתחתון טמון מתחת לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה, ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80) ואין דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נֶאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא חָלָל - לֹא חָנוּק[81] וְלֹא מְפֻרְפָּר, שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. בָּאֲדָמָה - לֹא טָמוּן בְּגַל[82] נֹפֵל[83] - לֹא תְּלוּי בָּאִילָן. בַּשָּׂדֶה - לֹא[84] צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - הָא אִם נוֹדַע[85], לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב

('ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82) משנה, שם מד: בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83) מילה מיותרת היא ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84) אף זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן בן עוזיאל דברים כא, א. 85) 'ספרי' שם, וגמרא שם מז: וראה הלכה יב.

1 **יב. אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג**[86] **עֵד אֶחָד**[87]**, אֲפִלּוּ עֶבֶד**[88] **אוֹ**
2 **אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה**[89] **- לֹא הָיוּ עוֹרְפִין**[90]**.**
3 **לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים**[91] **בְּגָלוּי**[92] **- בָּטְלָה עֶגְלָה**
4 **עֲרוּפָה**[93]**.**

86) את ההורג, שם. 87) שם. 88) כנעני שפסול לעדות. 89) כגון גזלן וכיוצא בו. 90) בתורה כתוב "לא נודע מי הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91) כמה עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז: 92) ומכירים את הרוצח. 93) וב'ספרי' שם לומדים דין זה מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא (סוטה פי"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

5 **יג. עֵד אֶחָד**[94] **אוֹמֵר: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד**
6 **הִכְחִישׁוֹ**[95] **וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין**[96]**. בַּמֶּה**
7 **דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת**[97]**; אֲבָל אִם**
8 **אָמַר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן**
9 **כִּשְׁנַיִם**[98] **לְעִנְיָן זֶה**[99]**, וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ**[100] **עֵד אֶחָד**
10 **וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין מַשְׁגִּיחִין**[101] **עַל**
11 **דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.**

94) סוטה מז. 95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96) ולא מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו. 97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה לזה יותר מלזה. 98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: 99) של עגלה ערופה. 100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון. 101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף־משנה שם).

12 **יד. בָּאוּ**[102] **שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ**
13 **וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֵיוּת**[103]
14 **הַמַּכְחִישׁוֹת**[104] **זוֹ אֶת זוֹ, וְעוֹרְפִין**[105]**. אִשָּׁה**[106]
15 **אוֹמֶרֶת: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת**
16 **אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רָאִית - הָיוּ עוֹרְפִין**[107]**, בֵּין שֶׁבָּאוּ**
17 **שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ**[108]**. שְׁנַיִם**
18 **אוֹמְרִים: רָאִינוּ**[109]**, וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתֶם -**
19 **אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ:**
20 **לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין.**

102) שם. 103) של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים לשתיהן ועדותן בטילה. 104) ואין אנו מקבלים עדותן, מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. 105) כאילו לא באו עדים כלל. 106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. 107) שכשם שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה, כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו יותר מלזו. 108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם בא אחר־כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך, כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו - ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"יש אומרים" שם. 109) את ההורג, משנה שם.

21 **טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?**[110] **כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּשֵׁרִים**
22 **אוֹ פְּסוּלִים**[111]**; אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד: רָאִיתִי**[112]
23 **הַהוֹרֵג, וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים**[113] **אוֹמְרִים לוֹ:**
24 **לֹא רָאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין**[114]**.**

110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. 111) ואז הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם. 112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. 113) כשיש כשר ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים. 114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה, הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

25 **טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ**[115]
26 **הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד**[116] **מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתֶם -**
27 **עוֹרְפִים; שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים**[117]**,**
28 **וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד**[118]
29 **וְעֵד אֶחָד.**

115) וקיבלנו עדותם. 116) אפילו בא אחר קבלת העדות. 117) אין הולכים אחר המרובים. 118) אף לאחר קבלת עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

30 **יז. שָׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ**
31 **הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא**
32 **רְאִיתֶם - עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל**[119]**: בִּפְסוּלִין**[120] **[הַלֵּךְ]**
33 **אַחַר רֹב הַמִּנְיָן**[121] **בְּכָל מָקוֹם.**

119) שם. 120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל

כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. 121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראיתם, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

1 **א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[2],**
2 **וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[3].**

2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3) "אשר ה' אלקיך נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים רה). וב'ספרא' אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן, משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה־שאין־כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל כשהיא מיושבת על־ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה אפילו כשאין בית־המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

3 **ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה - בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים[4] אוֹ פָּחוֹת[5]; אֲבָל אִם**
4 **הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[6] - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין**
5 **פּוֹסְלִין[7]. וְאַף עַל פִּי כֵן[8], אִם הָיְתָה טְרֵפָה[9] - פְּסוּלָה[10];**
6 **כַּפָּרָה נֶאֱמַר בָּהּ[11] כְּקָדָשִׁים[12].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואין המומין פוסלין ואעפ"כ אם היתה טרפה פסולה"

הקשה ב'כסף משנה', מדוע השמיט הרמב"ם הפסול של מחוסר אבר, ותירץ ב'מנחת חינוך' דפשוט שמחוסר אבר פסול ואינו כבעל מום שהרי פסול גם בעוף, ולכן לא הוצרך הרמב"ם להביאו כלל כיון שזה פשוט.

ובמפרשים תירצו שלא הוצרך להביא הפסול דמחוסר אבר כי נלמד במכ"ש מטריפה. וב'מראה פנים' לירושלמי כתב ש"הואיל וגלי רחמנא בעגלה להכשיר בה מומין, הוא הדין למחוסר אבר".

ויובן תירוצו על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות איסורי מזבח רפ"ג: "אין המומין פוסלין בעוף שלא נאמר תמים זכר אלא בבהמה בלבד, במה דברים אמורים במומין קטנים אבל עוף שיבש גפו או נסמית עינו או נקטעה רגלו אסור לגבי מזבח שאין מקריבין חסר כלל". וברור שלדעתו גם פסול מחוסר אבר נכלל בדין תמות כמו מומין, אלא שלשיטתו גדר התמימות הנדרש בעוף שולל רק מחוסר אבר ולא סתם מומין.

ועפ"ז יומתק תירוצו הנ"ל של ה'מראה פנים' שכשגילתה התורה והכשירה מומין בעגלה ערופה, הוא הדין למחוסר אבר.

(על פי לקו"ש חלק ל"ה ע' 25 הע' 26)

4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). 5) שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6) יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7) שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" – בה, ולא בעגלה ערופה. 8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9) "כל שאין כמוה חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה־י. 10) כדין קרבן. 11) "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). 12) המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה, חולין יא.

7 **ג. כָּל הָעֲבוּדוֹת[13] פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין**
8 **בְּפָרָה אֲדֻמָּה[14], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ. וְלָמָּה**
9 **נֶאֱמַר 'עֹל'[15] אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר לֹא עֻבַּד בָּהּ', שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל**
10 **בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כֵּיוָן**
11 **שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טֶפַח נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ**
12 **בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה[16]; וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין**
14 **פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה[17].**

13) סוטה מו. 14) סוטה שם. 15) "אשר לא משכה בעול", שם. 16) שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. 17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג־ד, ולהלן הלכה ד.

15 **ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ**
16 **עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים[18] - אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ; וְכֹל שֶׁהִיא**
17 **שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנִשְׁאָהּ -**
18 **פְּסוּלָה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת**
19 **פָּרָה אֲדֻמָּה[20].**

18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. 19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20) פרק א, הלכה ז.

20 **ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם[21], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר**

1 בָּהּ כַּפָּרָה[22] כְּקָדָשִׁים[23]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר[24] לַעֲרִיפָתָהּ.
2 וְאֵין עוֹרְפִין[25] שְׁתֵּי עֶגְלוֹת[26] כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין
3 מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[27].

21) מגילה כ: 22) ראה למעלה הערה י. 23) בהקרבת קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". 24) אף־על־פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר. 25) סוטה ח. 26) שנמצאו שני הרוגים. 27) הרבה בבת אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממהר לפרק משאו.

4 ו. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[28], וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם
5 עֲרִיפָתָהּ[29]. וּמִשֶּׁתֵּרֵד לַנַּחַל[30] תֵּאָסֵר בַּהֲנָאָה, אַף עַל
6 פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעְרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר
7 יְרִידָתָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[31], וְתִקָּבֵר.

28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). 29) שכתוב "וערפו שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה. [דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נז. ד"ה כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.]. 30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב המנונא נגד רבא, ואף־על־פי שרבא הוא בתראה, מפני שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. 31) מפני שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים שלו ידעו בית־דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור־המתחיל והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

8 ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[32].
9 כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵד אֶחָד[33]: אֲנִי רָאִיתִי אֶת
10 הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ[34] וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא
11 רָאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחַל[35]
12 לְעָרְפָהּ עַל פִּיהֶם[36], וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ[37] הַשְּׁנַיִם - הֲרֵי
13 זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[38].

32) "עגלה ערופה, נמצאו עדיה זוממים - מותרת בהנאה", תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיניו של בעל הכסף־משנה, והביא מקור אחר). 33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. 34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 35) ונאסרה בהנאה. 36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. 37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. [ובית־דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על־פי עדים)].

14 ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג[39] עַד שֶׁלֹּא תֵּעָרֵף הָעֶגְלָה - תֵּצֵא
15 וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[40]. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֱרְפָה - תִּקָּבֵר
16 בִּמְקוֹמָהּ[41]; שֶׁעַל הַסָּפֵק[42] בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ[43], כִּפְּרָה
17 סִפֵּקָהּ[44] וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר
18 עֲרִיפָתָהּ[45] - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר[46]: וְאַתָּה תְּבַעֵר
19 הַדָּם הַנָּקִי.

39) סוטה מז. 40) כשאר חולין, ואף־על־פי שכבר הורידו אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית־דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממו"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית־דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף־משנה הלכה ז). 41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. 42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". 43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. 44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז. וכריתות כג:). 45) אין אומרים שעל־ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לז: וסוטה מז: 46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בברייתא שם מובא הפסוק: "ולארץ לא יכופר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

20 ט. הַנַּחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה[47]
21 וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא
22 יִזְרַע[48]. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע,
23 כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ
24 - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[49]. וּמֵתָּר[50] לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר[51]
25 שָׁם אֲבָנִים, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָרַג שָׁם בֶּגֶד אוֹ תִּפְרוֹ,
26 שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לְכָךְ נֶאֱמַר[52]: לֹא
27 יֵעָבֵד וְלֹא יִזְרַע - מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף
28 כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל
29 קַרְקַע.

47) משנה סוטה מה: וברייתא מו: 48) ואין מובנו לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: 49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע", מכות כב. 50) שם. 51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרישה וזריעה. 52) "ולא יזרע", אף־על־פי שזה נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים רז: סוטה שם.

30 י. אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה
31 עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה

שָׁנִים[53]; שֶׁחַיָּבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף־על־פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש־ברוך־הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש־ברוך־הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף־על־פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

יום ד' כ"ט אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה[2] לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה[3]; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת[4] וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָקוּק לוֹ[5]. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

"והוא שיהיה בית דירה ... כו'"

וכן כתב בהלכה ב' שסיבת הפטור בבתי כנסיות ובתי מדרשות ממעקה הוא לפי שאינן עשויין לדירה. ולכאורה קשה ממה שכתב בהלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג שלגג היכל המקדש היה מעקה גבוה שלוש, והלא בית המקדש אינו בית דירה. (ואין לתרץ שמעקה ההיכל נעשה רק לנוי שהרי סיבת עשייתו היא חיוב מעקה כדאיתא בספרי "גגך לרבות היכל").

ויש לומר שדירה עיקר עניינה היא האכילה, וכמו שמצינו בסוכה - שמצותה "תשבו כעין תדורו" - שעיקר מצותה היא האכילה בסוכה (שו"ע אדמו"ר הזקן תרל"ט סי"ב) ומטעם זה גם בית המקדש הוא בית דירה כי הוא קבוע לאכילת קדשים. ומה שמותר בשעת הדחק לת"ח לאכול גם בבית הכנסת הוא היתר מצד שזה דרך ארעי, מה־שאין־כן אכילת קדשים שהיא אכילת מצוה ומצוותיה אחשביה, היא עניין של קביעות והרי הוא בית דירה.

(על פי לקו"ש חלק כ"ד עמוד 138)

2) גדר. 3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. 4) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. 5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממזוזה, שנינו בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. 6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

ב. בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - חַיָּבִין[7] בְּמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ - לֹא תָּלָה אֶלָּא בְּנוֹפֵל[8]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'גַּגֶּךָ'? לְמַעֵט בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[9] וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[10], לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה[11]. הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ[12] - אֵינוֹ זָקוּק[13] לְמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[14] - וְלֹא לְתוֹכוֹ[15].

7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. 8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוטר בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). 9) מיועדים לתפילה. 10) מיועדים ללימוד תורה. 11) וממילא אין משתמשים בגג. 12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. 13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. 14) לרשות הרבים. 15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

ג. גֹּבַהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[16], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה חֲזָקָה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גַּגּוֹ בְּלֹא מַעֲקֶה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ[18]. וְאֵין לוֹקִין[19] עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[20].

16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. 17) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. 18) אשמת שפיכות דמים בביתך. 19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. 20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

ד. אֶחָד הַגָּג וְאֶחָד[21] כָּל דָּבָר[22] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת[23]. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם[24] - חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֵלְיָא[25] גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[26], אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי[27], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם[28] וְיָמוּת. וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל[29] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַסִּירוֹ[30] וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ[31] וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר[32] יָפֶה יָפֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ. וְאִם לֹא הֵסִיר, וְהִנִּיחַ[33] הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר בְּ'לֹא תָשִׂים דָּמִים'.

21) בין ובין. 22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות,

שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכיח). 23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. 24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 25) תל עפר. 26) "עשה לו חוליה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. 27) "וכיסה כראוי", שם. 28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. 29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: 30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. 31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. 32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. 33) והשאיר.

1 **ה. הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ[34] חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם**
2 **סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[35]. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי**
3 **מְסַכֵּן בְּעַצְמִי, וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי**
4 **מַקְפִּיד בְּכָךְ[36] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[37].**

34) על כל אחד לעשות. 35) להעושה. 36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. 37) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן.

5 **ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יַנִּיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסִּלּוֹן[38] הַמְקַלֵּחַ**
6 **וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן**
7 **הָאֲגַמִּים[39], שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה[40] וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה.**
8 **וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ[41]**
9 **וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִזּוּחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת.**

38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. 39) מקווה מים עומדים. 40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. 41) והטיל בהם ארס.

10 **ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי: הַמַּיִם,**
11 **וְהַיַּיִן, וַאֲפִלּוּ מָזוּג[42], וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת**
12 **לְחֹמֶץ[43], וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַצִּיר[44]. אֲבָל שְׁאָר כָּל**
13 **הַמַּשְׁקִין - אֵין מַקְפִּידִין עַל גִּלּוּיָן, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס**
14 **שׁוֹתִין מֵהֶן.**

42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. 43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: 44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

15 **ח. הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק[45], וַאֲבַטִּיחַ[46] שֶׁנֶּחְתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה -**
16 **אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס[47] -**
17 **אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת**
18 **דְּרִיכָתוֹ[48] עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב**
19 **שֶׁהָיוּ חַמִּין, כָּל זְמַן שֶׁהַחֵבֶל עוֹלֶה[49] מֵהֶן; וְכֵן**
20 **מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן[50] טִפָּה**
21 **אַחַר טִפָּה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד[51] - כָּל אֵלּוּ אֵין**
22 **בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי; שֶׁזּוּחֲלֵי עָפָר מִתְיָרְאִים מִבִּעְבּוּעַ**
23 **הַמַּשְׁקֶה[52] וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.**

45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. 47) יין חדש מגיתו, שם ל: 48) בגת. 49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. 50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. 51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. 52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

24 **ט. מֵי כְּבָשִׁין[53] וּמֵי שְׁלָקוֹת[54] וּמֵי תּוּרְמוֹסִין[55] - אֵין**
25 **בָּהֶן[56] מִשּׁוּם גִּלּוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת**
26 **וְתוּרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן[57] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם**
27 **גִּלּוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין[58]. וְכֵן מַיִם**
28 **שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶם פִּרְישִׁים[59] וְדַרְמוֹסְקִין[60] לְחוֹלֶה[61] -**
29 **אֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי.**

53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. 54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים רותחים. 55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. 56) שאין הנחש שותה מהם. 57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. 58) כדין מים שאסורים משום גילוי. 59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. 60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. 61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

30 **י. יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ[62] דְּבָרִים חַדִּין[63] כְּפִלְפְּלִין, אוֹ**
31 **דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסַנְתִּין[64], עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין**
32 **בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי[65]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.**

62) שנתנו לתוכו. 63) חריפים. 64) כלענה (מלה יוונית). 65) שאין הנחש שותה מהם.

33 **יא. כָּל הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין**
34 **בַּיּוֹם[66] בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם**
35 **יָשֵׁן - אֵין אֵימַת יָשֵׁן עַל הַזּוּחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ[67]**
36 **וְיֵאָסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ[68] מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי[69]**
37 **וְיִשְׁתֶּה וַיַּחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ.**

66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. 67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. 68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). 69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

38 **יב. שְׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה**
39 **הַסַּם נִכָּר[70] בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין**

כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמָּרָה[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[72]. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.

70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם. 72) כגון מקווה מים.

יג. מַעְיָן הַמּוֹשֵׁךְ[73] כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי. לָגִין[74] מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ בִּשְׂדֵה[75] תֵּבָה[76] וּמִגְדָּל[77] אוֹ בַּתִּיק[78] שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּבוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה[79], אוֹ בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ בִּטְרַקְלִין[80] מְיֻפֶּה וּמְסֻיָּד[81] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[82]. בָּדַק[83] אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת הַמִּגְדָּל וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[84]. וְאִם הָיָה בָּהֶן[85] נֶקֶב - אָסוּר[86]. כַּמָּה יְהֵא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס אֶצְבַּע קְטַנָּה[87] שֶׁל קָטָן[88].

73) וזוחלי עפר מתייראים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 76) ארגז. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים. 78) בנרתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם. 81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

יד. חָבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וָמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע לְמַטָּה[89]. וְיֵשׁ סַם חֲמַת זוֹחֲלֵי עָפָר[90] שֶׁעוֹלֶה וְצָף לְמַעְלָה, וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה, לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר[91]. וַאֲפִלּוּ סִנְּנוֹ[92] בִּמְסַנֶּנֶת. וְכֵן אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי[93].

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

טו. מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים[94], וְלֹא יְרַבֵּץ[95] בָּהֶם אֶת הַבַּיִת, וְלֹא יְגַבֵּל[96] בָּהֶן אֶת הַטִּיט, וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יַשְׁקֶה מֵהֶן לֹא בְּהֵמָתוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ; אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן לְחָתוּל[97].

94) שמא יעבור שם אדם יחף ויינזק. 95) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

טז. עִפָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[98]. וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת - אֲסוּרָה[99].

98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

א. בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנְּשָׁכָן הַנָּחָשׁ[2] וְכִיּוֹצֵא בוֹ[3], אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמְּמִית הָאָדָם[4], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה[5] בְּגוּפוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים[6] מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[7]. לְפִיכָךְ, בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם[8], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם סַכָּנָה, שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן, עַד שֶׁיִּבָּדְקוּ. כֵּיצַד בּוֹדְקָן? צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתְּךָ[9] הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[10] מִשְּׁאָר הַצָּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

ב. וְכֵן נִקּוּרֵי[11] תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת, אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר[12], בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין[13], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי[14], כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה[15] וְנִמְצָא נָשׁוּךְ - אָסוּר, שֶׁמָּא נָחָשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ[16]. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר[17] אוֹ עַכְבָּר יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב[19] נִקַּב[20].

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

ג. תְּאֵנָה[21] אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעֹקֶץ[22] שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם

מִשּׁוּם גְּלוּי[23]. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[24]. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה וְנַעֲשֵׂית גְּרוֹגֶרֶת[25], וּתְמָרָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת[26].

21) ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. 23) אם השאירם גלויים מותרים, אף־על־פי שיש בהם לחלוחית. 24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא אכל נחש. 25) תאנה יבשה. 26) ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

ד. אָסוּר[27] לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת[28] אוֹ דִינָרִים[29] לְתוֹךְ פִּיו, שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מַכֵּי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין[30] אוֹ זֵעָה; שֶׁכָּל זֵעַת אָדָם - סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת הַפָּנִים.

27) שם. 28) פרוטות. ושל נחשת הן. 29) של כסף. 30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ[31] תַּחַת שֶׁחְיוֹ[32], שֶׁמָּא נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[33]. וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּסְעֻדָּה[34], שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶהוּ.

31) כף ידו, ירושלמי שם. 32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. 33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: 34) והוא מיסב על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

ו. וְכֵן[35] לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ הַצְּנוֹן[36], שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָּהּ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי[37], אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, אוֹ לִכָּנֵס לְחֻרְבָּה[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת - אָסוּר לַעֲבֹר בִּמְקוֹמָן.

35) שם. 36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. 37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: 38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליו, ברכות ג.

ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדִי לְהִתְיַחֵד[39] עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוֶּה עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ.[40] פָּגַע[41] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ - מַחֲזִירוֹ לִימִינוֹ[42]. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה[43] אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה[44] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשַׁח[45] לְפָנָיו, שֶׁמָּא יָרֹץ[46] אֶת גֻּלְגַּלְתּוֹ.

39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. 40) אף־על־פי שעוברים שם אנשים. 41) נפגש. שם כה: 42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימנית מאשר בשמאלית. 43) כגון בהר או בסלע. 44) בעלייה ילך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. 45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. 46) ירוצץ.

ח. אִם שְׁאֵלוּ[47]: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? - יַרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ[48], כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה[49].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אם שאלו לאן אתה הולך ירחיב לו הדרך כדרך שהרחיב יעקב לעשו כו'"

וצריך להבין:

א. מדוע לא הסביר הרמב"ם מה הכוונה ב"ירחיב לו הדרך" כדרך שפירש זאת רש"י (בגמ' ע"ז כה:) שאם היה צריך לילך פרסה יאמר לו ב' פרסאות אני צריך לילך.

ב. בגמ' נאמר כדרך שעשה יעקב לעשו, וכאן שינה וכתב "כדרך שהרחיב יעקב".

ג. בגמ' נאמר הלשון "כדרך שעשה יעקב אבינו לעשו הרשע, והרמב"ם השמיט התואר רשע, וכתב רק יעקב לעשו.

ד. כראיה על כך שיעקב הרחיב לעשו את הדרך הביא את הפסוק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" ומדוע לא הביא המשך הפסוק שממנו עיקר הראיה "ויעקב נסע סכותה".

והביאור בזה: בגמ' הנ"ל שהיא המקור להלכה זו, הובאו כמה דינים שתוכנם הצורך בזהירות מהגוי: "היו עולין במעלה ... לא יהיה ישראל למטה ועובד כוכבים למעלה ... ואל ישוח לפניו שמא ... כו'", ומיד אח"כ הובא הדין "שאלו להיכן הולך, ירחיב לו הדרך", ובהמשך הגמ' מובאים שני סיפורים: האחד על לסטים שפגעו בתלמידי ר"ע ושאלום לאן אתם הולכים וענו להם שהולכים למקום רחוק יותר ופרשו באמצע וניצלו, והשני על רב מנשה שפגעו בו גנבים ונהג כתלמידי ר"ע וניצל.

ונחלקו הרמב"ם ורש"י בפירוש הגמ' ובגדר הסכנה הנשקפת מגוי ש"שאלו לאן אתה הולך". הרמב"ם למד שהדין "שאלו לאן אתה הולך" שייך ובא בהמשך לדינים הראשונים שבגמ' המדברים בזהירות שיש לנקוט מהגוי אבל אין מדובר כאן בסכנה וודאית ובמצב של ברי היזקא ולכן מה שמותר לעשות במצב זה הוא ל"הרחיב הדרך" כלומר להסביר לגוי שהדרך תארך זמן רב בגלל עיכובים שונים העלולים להיות וכו'.

אבל רש"י למד שהדין "ירחיב לו הדרך" קשור לסיפורים שהובאו אח"כ בתלמידי ר"ע ורב מנשה ששם מדובר על ליסטים וגנבים, וממילא ברי היזקא, לכן פירש הדין "ירחיב לו הדרך" "יאמר לו שני פרסאות אני צריך לילך".

מעתה יובן גם מדוע לא פירש הרמב"ם מהו "ירחיב לו הדרך" כי הוא דבר ידוע מסיפור התורה שגם שם הרחיב לו הדרך מצד חשש ולא מצד שהיה בטוח שיזיקו כי

חיבקו ונישקו והתפייס עמו, ומשום כך גם לא כתב "עשו הרשע" כי אין מדובר בברי היזקא. ובזה מובן מדוע גם לא ציטט הרמב"ם המשך הכתוב "ויעקב נסע סכותה" כי מזה יכול להיות משמע שצריך לשקר לגוי, לכן כתב רק "עד אשר אבוא אל אדוני שעירה" שמשמעו שבוודאי יבוא אליו לשעיר אלא ש"הרחיב לו הדרך" והדבר יקח זמן רב. ויש לומר שלדעת הרמב"ם הסיפורים שהביאה הגמ' מלמדים דין נוסף (חוץ מ"שאלו לאן אתה הולך") שאם ברי היזקא צריך לשקר ולומר שהולך למקום רחוק יותר. ומה שלא כתב הרמב"ם דין זה, אולי יש לומר כיון שלא נאמר בגמ' בפירוש בסגנון של דין והלכה כי־אם סיפור מעשה. (וראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ב ואות ה.)

(על פי לקו"ש חלק כ' ע' 158)

47) הגוי. 48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. 49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שעיר.

ט. אָסוּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן[50] נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה[51]. וְאָסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ[53], שֶׁמָּא יִמָּשְׁכוּ אַחֲרָיו[54]. וּמֻתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבְהֵמָה[55] אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ[56], כְּגוֹן מְלוּגְמָא[57] וּרְטִיָּיה[58]. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה[59] - אָסוּר לִקַּח[60] מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ[61] אֶת הַשַּׁבָּת - אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

50) שמא יתן לו סם ממית, שם כז: 51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמא ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף־על־פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. 52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. 53) מן החולה שיחיה. 54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. 55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. 56) שאין בו סכנה. 57) תחבושת לחה. 58) תחבושת משוחה סממנים. 59) אפילו בגוף מבחוץ. 60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו, שם. 61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. וּמֻתָּר לִשְׁאֹל[62] לְרוֹפֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ, וְכָךְ וָכָךְ תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[63], שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ[64]. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם הִמָּה[65] לָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב[66] כְּדֵי שֶׁיִּפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֶנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. 64) במספריים או בתער שבידו. 65) התראה לפני הגוי. 66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אָסוּר[67] לִמְכֹּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[68]. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן[69]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין[70], וְלֹא קוֹלָרִין[71], וְלֹא כְּבָלִים[72] [שֶׁל בַּרְזֶל], וְלֹא שַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִנְדּוּאָה[73], וְלֹא דֻּבִּים[74] וַאֲרָיוֹת, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין[75], שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן[76].

67) שם טו: 68) שמא ישתמשו בהם להרע ליהודים. 69) כגון סייף ורומח. 70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. 71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. 72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל רגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות. . . ולא עששיות של ברזל. 73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זיין, שם טז. 74) משנה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. 75) מגינים. 76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זיינם.

יג. וּכְשֵׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77]. וּמֻתָּר[78] לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לַחֵיל[79] שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל[80].

77) שם טו: 78) שם טז. 79) לצבא. 80) שגרים באותה מדינה.

יד. כֹּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים[81], מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יַד[82] עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ[83]. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר[84] וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה[85] שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת[86], אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת[87] מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ[88] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; הַבָּא[89] לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה, תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ.

81) שודד, שם. 82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים

חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. 83) בעבירה, שלולא הנשק יתכן ולא היה מעיז ללסטם את הבריות. 84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול וירא מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. 85) ונתן לו עצה. 86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. 87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. 88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רצט. 89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

1 **טו. וְאָסוּר[90] לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ**
2 **לְעֶבֶד רָשָׁע[91]. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר**
3 **מִצְוָה[92], וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[93] - אָסוּר. וְלֹא נִתְנַסָּה[94]**
4 **דָּנִיֵּאל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לִנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה,**
5 **שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ[95].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואסור להשיא עצה טובה לעכו"ם ... ולא נתנסה דניאל אלא על שהשיא עצה טובה לנבוכדנצר ליתן צדקה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פ"י ה"י) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה־שאין־כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58)

90) בבא־בתרא ד. 91) אף־על־פי שהוא חייב במצוות. 92) כעצת דניאל לנבוכדנצר שיעשה צדקה, שם. 93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. 94) שהשליכו אותו לגוב אריות. 95) עצתי תיטב בעינך.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונאו כו'.

6 **א. מִי שֶׁפָּגַע[2] בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת**
7 **מַשָּׂאָהּ[3], בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ[4] בֵּין**
8 **שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ[5] - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק**
9 **מֵעָלֶיהָ[6]. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ[7].**

2) שפגש. 3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. 4) לשאת לפי כוחותיה. 5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשאה פטור. 6) את המשא. 7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו". וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כי־תצא רכב, ובבאמציעא שם.

10 **ב. וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל[8] וְיֵלֵךְ, אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ,**
11 **וְיַחֲזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָקֵם תָּקִים**
12 **עִמּוֹ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[10]. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא**
13 **פָּרַק וְלֹא טָעַן[11] - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל מִצְוַת**
14 **לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה[12] אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ.**

8) נפחד ודואג. 9) במקומו הנכון. 10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. 11) אפילו פרק, אבל לא טען. 12) "לא תראה זו מצות לא־תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה. . . רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות־עשה", 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רע.

15 **ג. הָיָה כֹּהֵן, וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ**
16 **מִטַּמֵּא[13] לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה[14].**
17 **וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן[15] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק - הוֹאִיל**
18 **וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ, פָּטוּר[16].**

13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. 14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא־מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות־עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא־תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות־עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. 15) חכם או אדם מכובד. 16) 'ספרי' שם; בבא־מציעא ל:

19 **ד. זֶה הַכְּלָל[17]: כֹּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן**
20 **וּפוֹרֵק[18] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם**
21 **הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[19], אֲפִלּוּ הָיָה**
22 **הַנָּשִׂיא הַגָּדוֹל[20] וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת**
23 **מַשָּׂאָהּ שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קָנִים[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פּוֹרֵק**
24 **וְטוֹעֵן עִמּוֹ[22].**

17) שם. 18) מפני שחס על ממונו, לא היה חושש לכבודו. 19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". 20) של בית־הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. 21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. 22) כמו רבי ישמעאל

ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפנים משורת הדין, בבא־מציעא ל:

ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחָזְרָה וְנָפְלָה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק פַּעַם אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ[24]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַדְּדוּת[25] עִמּוֹ עַד פַּרְסָה[26], אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא: אֵינִי צָרִיךְ לְךָ.

23) 'ספרי' כי־תצא רכה; בבא־מציעא לא. לב. 24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא־מציעא פרק ב, משנה ט. 25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. 26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשֶּׁיִּרְאֶהוּ רְאִיָּה[27] שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה[28]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה'[29], וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע'[30]. וְכַמָּה? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, מִשֶּׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם[31] מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה[32] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל[33]. הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ יָתֵר מִזֶּה - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[34].

27) מרחוק. 28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא־מציעא לג. 29) ומשמעו אפילו מרחוק. 30) ומשמעו פנים בפנים. 31) בין הרואה ובין בעל המשא. 32) בערך 56 סנטימטר. 33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. 34) ופטור.

ז. מִצְוָה[35] מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם; אֲבָל לִטְעֹן עָלָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ[36]. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר[37].

35) בבא־מציעא לב. 36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף־על־פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. 37) אף־על־פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל ונוטל.

ח. מָצָא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים[38] עִמָּהּ - מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[39] וְלִטְעֹן עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב[40], הָקֵם תָּקִים - מִכָּל מָקוֹם[41]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'עִמּוֹ'?[42] שֶׁאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה שָׁם, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ[43], וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: עִמּוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[44] - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ[45].

38) שיעזרו לו. 39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו. 40) ולשון יתירה היא. 41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. 42) משמע, שהחיוב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. 43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. 44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. 45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

ט. בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחַמֵּר[46] אַחַר בְּהֶמְתּוֹ - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[47]; וְאִם לָאו[48] - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן[49], מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל[50]. אֲבָל בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ - אֵינוֹ חַיָּב[51] לְהִטַּפֵּל בּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה[52].

46) הולך אחר בהמתו. 47) [שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף־משנה ו'דרישה ופרישה' חושן־משפט סי' ערב). 48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. 49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירוש: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף־משנה). 50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא־מציעא שם). 51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. 52) שלא תהיה איבת הגוי על הישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאוי של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף־משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן־משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חֲמָרִים[53] שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[54] רְעוּעוֹת[55] - אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו[56] לְהַקְדִּים[57] וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו[58]. נָפַל[59] - רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו[60].

53) תוספתא בבא־קמא פרק ב. 54) כלומר, של חמור אחד מהם. 55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשיירה. 56) בעלי החמורים. 57) ללכת קדימה. 58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. 59) ואינו יכול ללכת כלל. 60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. הָיָה[61] אֶחָד טָעוּן[62] וְאֶחָד רוֹכֵב[63], וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ[64] - מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן[65]. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן[66]. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב[67]. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין, שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין, שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

61) תוספתא שם. 62) משא. 63) ובתוספתא: "ואחד רכוב". 64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה. 65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות מאשר לטעון. 66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור במהירות, אלא הטעון קודם. 67) מקדימים את הרכוב. זה הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות. [בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב, וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

1 **יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת[68] הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אִם**
2 **עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת[69], וְאִם בָּזוֹ אַחַר**
3 **זוֹ - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָבוֹהַּ**
4 **וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה[70], אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת -**
5 **נוֹפְלִין[71], וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה[72] - עוֹלִין; כֵּיצַד הֵן**
6 **עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה - תִּדָּחֶה שֶׁאֵינָהּ**
7 **טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה[73] וּרְחוֹקָה[74] - תִּדָּחֶה**
8 **קְרוֹבָה[75] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ**
9 **קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדֹחַק אֶחָד[76],**
10 **הָטֵל פְּשָׁרָה[77] בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר[78] זוֹ לָזוֹ.**
11 **וּבָזֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[79] נֶאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.**

68) תוספתא שם, סנהדרין לב: 69) שתדחוף זו את זו. 70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש חודו של הר. 71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. 72) אם אחד יחזור אחרונית ויפנה מקום לחבירו. 73) לנמל שיצאה ממנו. 74) לנמל שיצאה ממנו. 75) משום שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות. 76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת לפנות מקום לחברתה. 77) אם אינם יכולים להתפשר מעצמם. 78) כפיצוי להשהייתה. 79) כגון בריא וחולה - ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה, והם מעלים שכר זה לזה.

12 **יג. הַפּוֹגְעַי[80] בִּשְׁנַיִם[81], אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְאֶחָד**
13 **פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לִפְרֹק**
14 **בַּתְּחִלָּה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן.**
15 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹנְאִים אוֹ**
16 **אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׂוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב -**
17 **מִצְוָה לִטְעֹן עִם הַשּׂוֹנֵא תְּחִלָּה, כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ**
18 **הָרָע[82].**

80) הפוגש. 81) בבא־מציעא לב: 82) המצווה "לכוף את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

19 **יד. הַשּׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[83] - לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם**
20 **הוּא[84], אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהֵיאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא**
21 **מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר[85] 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ**
22 **בִּלְבָבֶךָ'? אֲמָרוּ חֲכָמִים[86]: כְּגוֹן שֶׁרְאָהוּ לְבַדּוֹ[87] שֶׁעָבַר**
23 **עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְשָׂנְאוֹ[88],**
24 **עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן**
25 **לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ - מִצְוָה**
26 **לִטְעֹן[89] וְלִפְרֹק עִמּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת, שֶׁמָּא**
27 **יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה**
28 **הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל[90], בֵּין רְשָׁעִים בֵּין**
29 **צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר**
30 **הַדָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים**
31 **אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ**
32 **וְחָיָה.**

83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג, ה. 84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל לדרוש שכר (כסף־משנה ע"פ 'תוספות' בבא־מציעא לב: ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר בפריקה]. 85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על לא־תעשה שבתורה, פסחים קיג: 86) רב נחמן בב יצחק, שם. 87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית־דין, כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמיך" (ויקרא יט, טז). 88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר (משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". 89) אף־על־פי שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא־הדין לטעינה. 90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

33 **סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ בְּסִיַּעְתָּא**
34 **דִּשְׁמַיָּא**
35 **נִגְמַר סֵפֶר אַחַד עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין.**
36 **הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים: הִלְכוֹת**
37 **נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּנֵבָה**
38 **- תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה - שְׁמוֹנָה**
39 **עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק - שְׁמוֹנָה**
40 **פְּרָקִים. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר**
41 **פְּרָקִים.**

יום ה' ל' אדר־א' ה'תשפ"ב

רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר
וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

42 **הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה.**
43 **ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים.**
44 **ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים.**
45 **וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.**

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) דִּין מֶקָּח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משוה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות, לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה.." וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח.) "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה'. אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התוהו לעולם התיקון. עולם התוהו הוא בשני קווין על־דרך חסד וגבורה, וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירם לרה"י - יחידו של עולם. משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהן התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(על פי שיחות ש"פ ויגש תשמ"ו)

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. הַמֶּקָּח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֵדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה[3] אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְּלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבְּלָהּ.

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמֶּקָּח בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא נִקְנָה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ.

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה

וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמֶּקַח? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.

ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין קַרְקַע נִקְנֵית בְּפָחוֹת מִשְּׁוֵה פְּרוּטָה.

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי, וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקָּנֶה בֵּיתִי לָךְ - כֵּיוָן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב[14].

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.).

ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15] אוֹ עַל הֶעָלֶה: 'שָׁדִי נְתוּנָה לָךְ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ' - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׁאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה[21] עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.

15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ שֶׁנָּתַן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָדַר אוֹ פָּרַץ כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה', וַאֲחַר כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.

22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לֵךְ חֲזֵק וּקְנִי.

ט. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דִּלְיוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה'. וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.

26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

י. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ

חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30] - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].

29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

יא. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדִירָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא בְּדֹחַק[35] - הֲרֵי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם פִּרְצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדֹחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח - הֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.

32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

יב. נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם לַשָּׂדֶה[36], אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].

36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

יג. הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנְּתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמֶּצֶר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם שְׁבִיל שֶׁל כְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ קָנָה בְּהִלּוּךְ.

39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם הָיָה מִסֵּיַם בְּמִחְיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגִּבִּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בָּרֹחַב כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסֹּב בָּהּ[45].

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צָחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גָּדֵר וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - הֲרֵי הַחֲזָקָה שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָרָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זְמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק,

וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְכֵן אִם אָסַף[52] הַמּוֹכֵר סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. הָעַכּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בִּשְׁטָר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַכּוּ"ם[55] - הֲרֵי הוּא כְּעַכּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בִּשְׁטָר[56].

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצֹר[57] - הֲרֵי זֶה כְּמִטַּלְטְלִין לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

יח. כְּשֵׁם שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בִּשְׁטָר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בִּשְׁטָר לְבַדּוֹ אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֶשֶׂר שָׂדוֹת בְּעֶשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשֵּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁהֲרֵי תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.

59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁנָּתַן דְּמֵי כֻּלָּן[61]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻּלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׂכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין בַּשְּׂכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].

61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע[2] לִקְנִיָּה[3], וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף[4] וּבִשְׁטָר אוֹ[5] בַּחֲזָקָה[6].

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן. 3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. 4) משנה, שם. 5) הכסף־משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חוץ משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה[7] בִּקְנִין עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר לוֹ[8] מִנְעָלוֹ אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מִנְעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֵּלָיו לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ[9], אוֹ סָכוֹ[10] אוֹ גְּרָדוֹ[11]

אוֹ הִלְבִּישוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה[12]. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה[13].

7) ברייתא בקידושין כב. אף־על־פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה־שאין־כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף־משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגרדת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו'", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו'" שלפי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

ג. תְּקָפוֹ[14] וְהֵבִיאוֹ אֶצְלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ[15]. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרִאשׁוֹן ׳לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ׳, וְהָלַךְ אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה[16], עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק[17] בּוֹ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ ׳לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה׳[18].

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל־כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו־הוא. 17) רבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

ד. עֶבֶד קָטָן - הֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה[19], וְקוֹנִין אוֹתוֹ בְּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הָעֲבָדִים[20]. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תְּקָפוֹ.

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד־משנה).

ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנִית בִּמְשִׁיכָה[21]. אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ לְהַגְבִּיהַּ[22], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת[23] בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ - קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם[24]. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בְּסִמְטָא[25] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[26].

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף־משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא־בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצז, ס"ק ג). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד־משנה בפי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא־בתרא פד:

ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה בּוֹ[27], שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ[28] בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה[29] יָד וָרֶגֶל קָנָאָהּ[30]. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְשֹׁךְ ׳לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳[31].

27) על־ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפי"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף־משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבבא־מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא־קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף־על־פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא־בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא־קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

ז. הַמּוֹכֵר[32] עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹכִית[33] - הִיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר[34] וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ ׳מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳; שֶׁמְּסִירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ ׳לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר קָנָה[35], וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנָיו.

32) שם. 33) מכאן מציין הראבי"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצז, סק"ט).

ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ ׳מְשֹׁךְ וְתִקְנֶה׳[36] אוֹ ׳חֲזֵק וְתִקְנֶה׳, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תִּקְנֶה לְהַבָּא[37], וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ. אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ ׳לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה׳ אוֹ ׳מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁיִּקְנֶה עַתָּה בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר

ליה קני?" הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא־הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם־משנה.

1 **ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ 'מְשֹׁךְ פָּרָה זוֹ וְלֹא תִקְנֶה אֶלָּא**
2 **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה[38]. וְאִם אָמַר**
3 **לוֹ 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם' - קָנָה[39],**
4 **וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[40] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[41]. שֶׁזֶּה**
5 **כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי[42]. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי**
6 **- נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר[43] 'עַל מְנָת' - כְּאוֹמֵר**
7 **'מֵעַכְשָׁו' דָּמֵי.**

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד־משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף־על־פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם־משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

8 **י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ[44] אוֹ נְתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר**
9 **'קְנֵה אוֹתָהּ[45] כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין': אִם מָשַׁךְ אוֹ**
10 **הִגְבִּיהָהּ - קָנָהּ[46]; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה -**
11 **קָנָהּ, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָהּ; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם**
12 **לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ**
13 **לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל[47] בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד**
14 **עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל**
15 **הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[48], אוֹ שֶׁהָיָה**
16 **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם[49] - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה**
17 **בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ[50].**

44) בבא־מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. 46) שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאין בה כח לאחוז הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על־ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג:]. 49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על־ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצז, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא־אם־כן הולכת על־ידו, ראה למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקנייתן הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

18 **א. אֶחָד הַבְּהֵמָה[2] וְאֶחָד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין נִקְנִין**
19 **בְּמְעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמְשֻׁנָּתָן אֶת הַמְּעוֹת קָנָה, וְאֵין**
20 **אֶחָד מֵהֶן יוֹכֵל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ[3] שֶׁלֹּא**
21 **יִקָּנוּ הַמַּטַּלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר**
22 **שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ[4].**

2) בבא־מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל־וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל־שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל־וחומר זה בבכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל־וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר — בבא־קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בבכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד־משנה). ורש"י (בבא־מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. 4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

23 **ב. כֵּיצַד?[5] הַמְקַבֵּץ עֵצִים אוֹ פִשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָהֶן,**
24 **וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן[6] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ**
25 **נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁהֲרֵי אִפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֲגֻדּ**
26 **וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ[7]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה. אֲבָל אִם הָיָה**
27 **טְעוֹן שֶׁל אֲגוּזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים**
28 **וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוֹכֵל לְהַגְבִּיהוֹ**

- הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[8]; שֶׁאִם יַתִּירוֹ - יִתְפָּרֵד, וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

5) בבא־בתרא פו. 6) משא, חבילה. 7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". "כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן־מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8) בבא־בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רברבי.

ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ[9], וְיֵשׁ בִּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים[10] - לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה[11], אֶלָּא נִקְנֵית בִּמְסִירָה[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13]. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לֵךְ מְשֹׁךְ וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה[14] כֻּלָּהּ[15] וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ[16]; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּיד[17] הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.

9) בגלל כובדה. 10) רק על־ידי אנשים רבים (כסף־משנה). 11) כלומר, לא הצריכוה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא־בתרא עו. ד"ה ספינה). 12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13) כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14) לסימטא, כנ"ל. 15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי־חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. 16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו־הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן־מיגש).

ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד[18], שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[19]. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[21], אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ. וּמִשֶּׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ - קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים[22].

18) סכום הדברים הקודמים. 19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א־ב. 20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא־מציעא מד:). 21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22) [כדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים[23] דָּבָר זֶה בְּמַטַּלְטְלִין?[24] גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ יֹאבַד בְּאֹנֶס, וּכְגוֹן שֶׁנָּפְלָה דְּלֶקֶת וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמַהּ הַמּוֹכֵר[25] וְלֹא יַצִּילֵהוּ[26]. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם אָבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[27].

23) בבא־מציעא מז: לרבי יוחנן. 24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חביריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). 26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חינם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27) כן כתב הרי"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[28], שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמָּקָח וְנֶאֱנַס קֹדֶם שֶׁיִּקָּחֶנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מֻקָּחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי אֶת מְעוֹתַי! וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס, וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים מְשִׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ[29] שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֵשֹׁכֶר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי הַמָּקָח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמִשֶּׁנָּתַן אֶת הַדָּמִים נִקְנָה הַמָּקָח[30], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי"ף שם. 29) שם מט: 30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

ז. וְכֵן[31] הַשּׁוֹכֵר[32] הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה[33], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[34], שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה.

31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף־על־פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). 32) הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על־ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא־מציעא יא:). 33) ודוקא בחצר המשתמרת, או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד־משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34) פרק א' הל' יח.

1 **ח. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמִטַּלְטְלִין[35] כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה**
2 **קַרְקַע בְּכֶסֶף[36] אוֹ בִּשְׁטָר[37] אוֹ בַּחֲזָקָה[38] נִקְנוּ**
3 **הַמִּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם[39]. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר[40] אוֹ**
4 **בְּמַתָּנָה[41], בֵּין שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע[42], בֵּין**
5 **שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמִּטַּלְטְלִין[43] - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע**
6 **קָנָה מִטַּלְטְלִין.**

35) קידושין כו. משנה וגמרא. 36) במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ"א ה"ד). 37) באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז). 38) ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף־על־פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39) וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים־ב כא, ג.): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל־ידי קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה להלן פ"ו הי"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו אלא מדרבנן, ואם כן על־כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40) ואף־על־פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב', אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף־משנה, וכן כתבו הר"ן והמאירי). 41) נלמד מהפסוק ב'דברי הימים' הנ"ל. 42) נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן המטלטלין", שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית־יוסף חו"מ סימן רב). 43) נלמד (קידושין כז.) ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

7 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין**
8 **צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[44]; אֲבָל אִם הָיוּ בִּמְקוֹם אַחֵר -**
9 **צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'קְנֵה מִטַּלְטְלִין אַגַּב קַרְקַע'. אֲפִלּוּ**
10 **הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[45], וְאָמַר לוֹ 'קְנֵה**
11 **אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע**
12 **נִקְנוּ הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ.**
13 **וְאִם לֹא אָמַר 'קְנֵה אַגַּב קַרְקַע' - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע**
14 **כָּל שֶׁהִיא[46] קוֹנִין עַל גַּבָּהּ כָּל מִטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.**

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף־על־פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע" שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף־משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כז. "והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף־משנה ותוס' המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ר.

15 **י. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאֶחָד[47] וְהַמִּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל**
16 **פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה הַמִּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע',**
17 **וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה[48] הַשֵּׁנִי הַמִּטַּלְטְלִין.**
18 **וְאִם תִּפְּשָׂן[49] אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין**
19 **מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּפְּשָׂן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ**
20 **אֵלּוּ עַל גַּבּוֹ.**

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

21 **יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים**
22 **- לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת[50]; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה**
23 **עֲבָדִים[51], עַד שֶׁיִּהְיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע[52]. וְאַף עַל**
24 **פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע'[53] - לֹא**
25 **קָנָה עַד שֶׁיִּהְיוּ בְּתוֹכָהּ[54]; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת**
26 **עַצְמוֹ[55].**

50) ברייתא (בבא־קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה

את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידי" (=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידי", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק טז). 55) זה פירוש המלה "ניידי", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

1 **יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמִטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ**
2 **הַמִּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים[56]; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים -**
3 **לֹא קָנָה הַמִּטַּלְטְלִין[57], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמִּטַּלְטְלִין**
4 **עַל גַּב הָעֶבֶד[58]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה כָּפוּת[59], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ**
5 **יָכוֹל לְהַלֵּךְ[60].**

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על־ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד־משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

6 **יג. הַמַּקְנֶה[61] בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל**
7 **פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וּקְנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ,**
8 **עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן**
9 **לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה**
10 **שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה**
11 **כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.**

61) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

12 **יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה[62]: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וּקְנֵה כֵּלִים**
13 **שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל**
14 **פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ,**
15 **עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן[63].**

62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. 63) שמשיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ה). ויש אומרים: שאע"פ שמשיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהא על־פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל־פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

16 **טו. הָיָה[64] עָצִיץ[65] נָקוּב[66] לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ**
17 **לְאַחֵר: הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ[67]**
18 **קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה[68], עַד**
19 **שֶׁיַּחֲזִיק[69] בַּזְּרָעִים עַצְמָן.**

64) גיטין כב. 65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. 66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. 67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. 68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. 69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

20 **טז. הָיָה הֶעָצִיץ[70] וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל**
21 **לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בָּעָצִיץ[71] לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הֶעָצִיץ**
22 **לֹא קָנָה[72]; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הֶעָצִיץ[73]. וְזֶהוּ**
23 **שֶׁשָּׁנִינוּ[74]: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת[75] נִקְנִים עִם**
24 **נְכָסִים[76] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב**
25 **זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע חֲרֵי הוּא**
26 **כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

70) שם. 71) עשה מלאכה בתוך העציץ. 72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. 73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. 74) נוסח הגמרא (שם). 75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחוזר המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". 76) כלומר, ב'קנין אגב'.

27 **יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[77], שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבְצֹר כִּבְצוּר דָּמֵי,**
28 **וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים**
29 **בָּהֶן הַמִּטַּלְטְלִים.**

77) פ"א הלכה יז.

יח. כִּשֶּׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע[78], וְיָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ[80]: יַפֶּה לִי[81] קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ[82] - כֵּיוָן שֶׁתְּלַשׁ[83] כָּל שֶׁהוּא קָנָה הַכֹּל[84] מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ[85] הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה[86] בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה שֶּׁתָּלַשׁ[87], שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוֹ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

78) משנה בבא־בתרא פד: 79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. 80) מסקנת הגמרא שם פז. 81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרע והפשתן שעליו. 82) ב'קנין אגב'. 83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. 84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. 85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. 86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. 87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יום ו' א' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

א. כִּלְיוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3] קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמַּטַּלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5] אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֲנִחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כִּלְיוֹ שֶׁל אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה 'לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה'. וְכֵן אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהַנָּאַת[9] הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].

~ נקודות משיחות קודש ~

"כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים. ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו). 4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה). 8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה). 9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

ב. כְּשֵׁם שֶׁאֵין כִּלְיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כִּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵח[11].

11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - כֵּיוָן שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי

הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

1 **ה. טָעוּן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14],**
2 **וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחֵר שֶׁפָּסַק**
3 **הַדְּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18].**
4 **וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה**
5 **רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.**

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

6 **ו. הָיָה מוֹכֵר מוּדַד[21] לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא**
7 **קָנָה; שֶׁאֵין כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת**
8 **הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כֵּיוָן שֶׁקִּבֵּל**
9 **עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן**
10 **לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמֻּפְקָדִין**
11 **אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ**
12 **עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בִּשְׁכִירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא**
13 **בּוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף).

14 **ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29],**
15 **וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל**
16 **מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר**
17 **לִמְדֹּד בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר**
18 **בִּשְׁלֹשִׁים סֶלַע אֲנִי מוֹכֵר לְךָ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ**
19 **בִּסְאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו וְלֹא גָּמַר**
20 **כָּל הַמִּדָּה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף**
21 **עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר**
22 **בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכֵּיוָן**
23 **שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁיַּגְבִּיהַּ**
24 **הַמּוֹכֵר וִיעָרֶה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מְכִירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין**
25 **הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ**
26 **לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כֵּיוָן שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת**
27 **לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ**
28 **שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה" וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלֵּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת לוֹקֵח.

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רְשָׁמִין לִיַּדַּע חֲצָיָהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְרֹשֶׁם מִן הָרְשָׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רֹשֶׁם מֵהֶם כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁהֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה, וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרְשָׁמִים שֶׁבָּהּ[44].

40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדְךָ: הַקּוֹנֶה אֶת הַמִּטַּלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ - קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.

45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

יב. הָיָה דָּבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51] וְהִגְבִּיהוּ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת הַמִּטַּלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה על מנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה.

יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ

הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פִּרְקָן הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵח.

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם הָיוּ דָמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוּ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66]. וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֵנוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֵנוּ הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לִמְשֹׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקְּנִיָּה.

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזי) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

א. כָּל הַמְּטַלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה[2]. כֵּיצַד? הֶחֱלִיף[3] פָּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן[4], אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשִׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ[5] - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוּ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמְּטַלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[6], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.

2) "בחליפין", משנה בבבא־מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין (הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא־מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד־משנה לפי שיטת רבינו־תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו כקנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה[7], וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן

1 **לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה**
2 **גְּמוּרָה[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. 8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

3 **ג. דָּמִים[9] שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם[10] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר**
4 **מִטַּלְטְלִין וְקוֹנִין[11]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן[12] מָעוֹת בְּלֹא**
5 **מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה[13], וְאָמַר לוֹ:**
6 **מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים**
7 **- קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[14]; שֶׁזֶּה דָּבָר**
8 **שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה[15].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"דמים שאין מקפידין עליהן כו'".

מעיקר הדין מעות קונות, אבל במטלטלין גזרו חכמים והצריכו גם משיכה, שמא אחר שישלם הלוקח יאבד החפץ באונס כגון שנפלה דליקה ונשרף או שבאו לסטים ליטול אותו. וכיון שאינו עוד ברשותו יתמהמה המוכר ולא יצילנו, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר והצריכו גם משיכה -"גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה" כדי שישתדל להציל את החפץ.

אבל בדברים שאינם שכיחים לא גזרו חכמים להצריך גם משיכה, ולכן בדמים שאין מקפידים עליהם כגון שחפן מעות ונתנן למוכר הרי זה קניין ואין צריך משיכה.

עניין הקניין ברוחניות (כמבואר ב'לקוטי תורה' עקב טז, ג.) הוא מה שהקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" קונה את ענייני העולם בכסף ובמשיכה (על ידי שמושכם מרשות הרבים לרשות יחידו של עולם, ונותן כסף מלשון כיסופים שהוא בחי' אהבה רבה) מהנבראים התחתונים ובפרט מעם ישראל כפי שנפעלו על ידם. והנה ידוע שהגזירות שגזרו חכמים הן מצד ירידת הדורות אבל במילתא דלא שכיחא גם אם יש מיעוט אנשים שעבורם זקוקים לגזירה, העמידוהו על דין תורה שמעות קונות גם בלא משיכה וגם על ידי הרוב (ללא המיעוט) יוגמר הקניין (קונה שמים וארץ) בשלימותו, וזוכים תיכף ומיד ליעוד "לעולם ירשו ארץ" - ירושת ארץ ישראל ברוחניות ובפשטות ולתחיית המתים שהרי "עמך כולם צדיקים" ו"כל ישראל יש להם חלק לעלם הבא" ועד שפועלים בכל העולם קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(משיחות ש"פ וארא תשמ"ה)

9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו־מז). 10) לדעת מנינם המדויק. 11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו).

12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף־משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. 13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. 14) אף־על־פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). 15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

9 **ד. וְכֵן[16] רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין[17] לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים**
10 **זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר**
11 **שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ**
12 **בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין,**
13 **וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי**
14 **בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ:**
15 **הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף**
16 **עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
17 **מָצוּי הוּא[19], וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה**
18 **חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי**
19 **מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא**
20 **קָנָה[20] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
21 **לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין**
22 **נִקְנִין בָּהּ.**

16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. 17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף־על־פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידינו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). 18) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמא יאמר לו: נשרפו חיטך בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. 19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז.): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא־הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא־מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף־משנה). ויש מסבירים:

שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. 20) שאף־על־פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

1 **ה. הַקַּרְקָעוֹת[21] וְהָעֲבָדִים[22] וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל**
2 **הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא**
3 **הַנִּקְרָא קִנְיָן[23]. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה**
4 **לַמַּקְנֶה[24] כְּלִי כָּל שֶׁהוּא[25] וְיֹאמַר לוֹ[26]: קְנֵה כְּלִי זֶה**
5 **חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמָּכַרְתָּ**
6 **לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ[27] הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ**
7 **קָנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף**
8 **עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן וְלֹא נָתַן הַדָּמִים[28], וְאֶחָד**
9 **מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

21) מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא־מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף־משנה). 22) קידושין כב: 23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. 24) כרב, ולא כלוי (בבא־מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. 25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). 26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). 27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. 28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס ווורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא־מציעא טז: .

10 **ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בְּכֵלִים[29], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ**
11 **שָׁוֶה פְּרוּטָה[30]. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[31],**
12 **וְלֹא בְּפֵרוֹת[32] וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ[33]. וְאֵין קוֹנִין בְּכֵלָיו שֶׁל**
13 **מוֹכֵר[34], אֶלָּא בְּכֵלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ.**

29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. 30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). 31) שם מז: 32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף־משנה. וכן נראה בגמרא (שם מו:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. 33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:) מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על־ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. 34) כרב שם מז. ומז: וכנ"ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

14 **ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ**
15 **הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ[35]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ**
16 **הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ**
17 **הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה[36].**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר[37] כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ**
19 **חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ**
20 **מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שִׁעוּר**
21 **כְּלִי[38], אוֹ יֹאחֲזֶנּוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל**
22 **הַכְּלִי[39] מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת**
23 **הַבֶּגֶד[40] - צָרִיךְ שֶׁיֶּאֱחֹז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[41],**
24 **שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בִּפְנֵי**
25 **עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מִבֶּגֶד קָרוּי כְּלִי, כְּמוֹ**
26 **שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים[42]. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת**
27 **מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי[43] - קָנָה.**

35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות כאן אות ב). 36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על־מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד־משנה) [וראה בנדרים מח:]. 37) בבא־מציעא ז. 38) יבואר להלן כמה שיעורו. 39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף־על־פי שאינו אוחז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף־על־פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. 40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא־הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). 41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). 42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. 43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

28 **ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת[44] 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי**

28) זה שכותבין בשטרות. 44) "וקנינא מפלוני בכלי

הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ: 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ' - לְהוֹצִיא כֵּלְיוֹ שֶׁל מוֹכֵר[45].

44) בבא־מציעא מז. 45) [בבבא־מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:) שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכנ"ל].

ט. זֶה הַקִּנְיָן[46] אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[47] - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר[48]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בִּדְרֶךְ אֶחָד מִן הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה, בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בִּקְנְיָן[49], בֵּין בְּכֶסֶף, בֵּין בִּשְׁטָר[50] אוֹ בַחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.

46) קידושין סה: 47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". 48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. 49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא־בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד־משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. 50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, וב'שיטה לא נודע למי' לקידושין שם, ובר"ן שם).

י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן[51] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר דַּרְכֵּי הַקִּנְיָה[53].

51) בבא־בתרא קיד. 52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. 53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה[54] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[55], אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ[56] חוֹב אוֹ פִּקָּדוֹן[57] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד־משנה). 55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. 56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. 57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן־משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם־משנה ומשנה־למלך שם).

יב. נָהֲגוּ רֹב הַמְּקוֹמוֹת[58] לְהַקְנוֹת לְמִקְצָת אֵלּוּ הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.

58) וכן דעת הגאונים (מגיד־משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשְׂחֵק וּמְהַתֵּל[59], אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[60] אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן[61]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בִּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי[62], אוֹ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת[63], וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן[64] - הֲרֵי זֶה קִנְיַן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ[65], לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר[66] הַיָּדוּעַ.

60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. 61) בבא־בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה,

ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!". 62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. 63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף־על־פי־כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"]. 64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכיון שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. 65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. 66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל־פה וכל הנמשך אחר זה.

1 **א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן[2] כְּמוֹ**
2 **שֶׁבַּאַרְנוּ[3], הֲרֵי[4] נִקְנִין[5] בִּקְנָיָן כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. אֲבָל**
3 **הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ[6], כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה**
4 **בִּקְנָיָן[7]. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בִּקְנָיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה**
5 **הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לִקְנוֹת כִּשְׁאָר דְּבָרִים.**

2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. 3) לעיל, פ"ה הלכה ו. 4) בבא־מציעא מה: 5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. 6) לעיל פ"ה, הלכה ו. 7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא־מציעא מה:).

6 **ב. לְשׁוֹנוֹת[8] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׂשִׂיּוֹת[9]**
7 **שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחֹשֶׁת; וְהַכֹּל כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[10]**
8 **הֵן, וְנִקְנִין[11] בִּקְנָיָן[12], וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה[13],**
9 **כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[14]. אֲבָל הַמַּטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִינָרִין[15]**
10 **שֶׁל זָהָב[16] אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֵּלָּן דָּמִים**
11 **כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין[17]; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי**
12 **הַמִּטַּלְטְלִין[18] - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַ, כְּמוֹ**
13 **שֶׁבַּאַרְנוּ[19]; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בִּקְנָיָן[20], וְלֹא נַעֲשָׂה**
14 **קִנְיָן.**

8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: ". . . בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא־מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". 9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. 11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. 12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.) "בפרוטטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאין עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו). 13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). 14) פרק ה שם. 15) היחידה של מטבעות־זהב היתה: דינר, ושויו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). 16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדו־אנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. 17) הדגש על "מטלטלין", אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר להלן. 18) כלומר, בתורת קנין כסף. 19) למעלה פרק ג הלכה א. 20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

15 **ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר**
16 **מִטַּלְטְלִין[22] בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים**
17 **וְקַרְקָעוֹת[23]; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת**
18 **שֶׁל כֶּסֶף[24] - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[25]. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל**
19 **נְחֹשֶׁת[26] - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[27].**

21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. 22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. 23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. 24) שאף־על־פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי־יוסף פרק הזהב). 25) משנה (בבא־מציעא מד.), שנוסחתה הבבלית, בניגוד לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. 26) שם. 27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי־יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק

יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

1 **ד. כֵּיצַד?[28] נָתַן לוֹ[29] דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה**
2 **דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף[30], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא**
3 **בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב[31] לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר**
4 **שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק[32] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים[33],**
5 **אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים[34]. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים**
6 **וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּקַּח הַדִּינָר**
7 **שֶׁל זָהָב[35], וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[36].**

28) ברייתא (בבא־מציעא מה:). 29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם־משנה). 30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסויים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. 31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. 32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. 33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו חדשים. 34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. 35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). 36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

8 **ה. נָתַן לוֹ[37] שְׁלֹשִׁים אִסָּר[38] שֶׁל נְחֹשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל**
9 **כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר[39] שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ**
10 **שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן.**
11 **אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלֹשִׁים אִסָּר - לֹא**
12 **קָנָה, עַד שֶׁיַּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן**
13 **יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

37) תוספתא בבא־מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש. 38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב.), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). 39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

14 **ו. וְכֵן[40] מָעוֹת הָרָעוֹת[41] שֶׁפְּסָלָתָן[42] מַלְכוּת[43] אוֹ**
15 **הַמְּדִינָה[44], אוֹ דִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין[45] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה**
16 **וְאֵין נוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ**
17 **אַחֵר - הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת[46] לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן[47],**
18 **וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת[48], וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן[49],**
19 **כִּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת[50].**

40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. 41) משנה (בבא־מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". 42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד־משנה מה שכתב בשם הרשב"א. 43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). 44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. 45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. 46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. 47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. 48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). 49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. 50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

20 **ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ[51] שֶׁיִּזְכֶּה בּוֹ[52] מִי שֶׁאֵינוֹ**
21 **בִּרְשׁוּתוֹ[53] אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע[54]. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע**
22 **וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת[55].**
23 **כֵּיצַד שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ**
24 **בְּקִנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין,**
25 **כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין[56] בְּמָקוֹם אֶחָד[57]. אֲבָל רְאוּבֵן**
26 **שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב[58] עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל**
27 **גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי[59] שֶׁלֹּא**
28 **קָנָה הַחוֹב.**

51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא־מציעא מו. ובבא־בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף, והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאין להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על־ידי משיכה בחפץ (כסף־משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב'קנין אגב', ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל־שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא־קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב'קנין אגב', ויש גורסים שם: "רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי". כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב'קנין אגב'. אבל במקום אחר (ב"ב עז:): "רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי", ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב"ק שם, עיין 'תוספות' בבא־בתרא שם ד"ה רב פפא).

29 **ח. הָיוּ[60] עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן[61], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי**
30 **בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה[62], תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לֵוִי[63],**

וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן[64] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה[65] אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהִיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם[66]. לְפִיכָךְ אֵין לְמֵדִין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר[67].

60) גיטין יג: ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקיד) המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף־על־פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל־המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד־משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה־המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה־הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף־משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא־וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו "קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם" (רש"י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא־ומתן: "משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקניין" ('תוספות' שם ד"ה כהילכתא). 67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

ט. הָיָה[68] רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי: תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן לְךָ[69] אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן! וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן[70] וְתוֹבֵעַ אֶת רְאוּבֵן בְּשְׁאָר חוֹבוֹ[71].

68) מקור הלכה זו בבבא־מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחהו (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי"ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ"ל מהלכה ח), שאין המלוה־המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה־הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף־משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה־למלך).

י. הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נִקְנֶה[72] בִּמְסִירַת הַשְּׁטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ[73], וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד[74].

72) בבא־בתרא (עז.) ושם: "אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה" (כן היא גירסת רב האי גאון, הר"ח והרי"ף, אבל גירסת הרשב"ם: "הילכתא: אותיות נקנות במסירה"). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת־אישור על תביעת ממון. 74) שהראייה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

יא. וְכֵיצַד יִקָּנֶה הַשְּׁטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ[75] הַמַּקְנֶה: קָנָה שְׁטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ הַשְּׁטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן קְנִיָּתוֹ[77], אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן תְּבִיעָתוֹ[78]; שֶׁהֲרֵי הַנִּתְבָּע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁבַּעַל דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?[79]

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה ('תוספות' בבא־בתרא עז. ד"ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עו:): "צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה". נוסח זה הכרחי הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד "לצור על פי צלוחיתו" (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל־פה, והרי דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מטרות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגרר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי־יוסף בבא־בתרא פ' המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבבא־בתרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נחלות הלכה י. וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. 78) תביעת החוב מאת הלוה. 79) ובזה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענות המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב"ד, וראה ב'תוספות' יבמות קטז. ד"ה אמאי, והגר"א חו"מ סימן סו ס"ק מא).

יב. קִנְיַן הַשְּׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת[80] - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[81]; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נִקְנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר[82] בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ[83], הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ - עַדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל[84], וַאֲפִלּוּ יוֹרְשׁוֹ מוֹחֲלוֹ.

80) של מסירה וכתיבה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב"ד ובהערה פג. 81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי"ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא עו: ד"ה קני לך. ועיין בש"ך לחושן־משפט סימן סו ס"ק א. 82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. 83) מכיון

שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. 84) כתובות (פה:), ברם המוכר־המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י). וכתב הראב"ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול למחול. וכתב הכסף־משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ובאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

1 **יג. הָאִשָּׁה[85] שֶׁהִכְנִיסָהּ[86] שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ**
2 **יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מִדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ[87].**

85) שם. 86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן־משפט שם סעיף כח. 87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

3 **יד. הַמַּקְנֶה[88] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל**
4 **גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב[89] - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם**
5 **שֶׁהוּא[90] בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה[91]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם**
6 **זֶה יָכוֹל לִמְחֹל[92] אַחַר שֶׁמְּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר[93] קַרְקַע**
7 **וְכָתַב הַשְּׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ[94] - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק[95]**
8 **הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְּׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.**

88) בבא־בתרא עז: 89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקי־יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב'קנין אגב', והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. 90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". 91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף־משנה שצריך לומר לו בעל־פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש'קנין אגב' אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. 92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י 'קנין אגב'. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם 'קנין אגב' הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־קמא יב, ד"ה אנא, וראה בלחם־משנה. 93) בבא־בתרא שם. 94) שמותר לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששנינו). 95) הראב"ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא "אפסרא דארעא" (="רסן האדמה"), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

9 **טו. הָאוֹמֵר[96]: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוּ[97] לְפִלּוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת**
10 **הַשְּׁטָר[98]; וְהֶחֱזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ[99] בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן[100]**
11 **לַחֲזֹר בַּשְּׁטָר[101] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל**
12 **פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה[102].**

96) בבא־בתרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב "לנותן", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו־תם (ב'תוספות' שם ד"ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד־משנה והלחם־משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף־על־פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל־ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על־ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו ('תוספות' שם ד"ה חוזר בשטר). אולם, כל זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף־על־פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי־יוסף בב"ב שם.

13 **טז. אָמַר לָהֶם[103]: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ**
14 **לוֹ אֶת הַשְּׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר**
15 **מִזֶּה וּמִזֶּה[104] עַד שֶׁיַּגִּיעַ[105] שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל**
16 **הַמַּתָּנָה.**

103) בבא־בתרא שם. 104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. 105) ואף־על־פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל — אף־על־פי־כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

יום ש"ק ב' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

17 **א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל**

1 **פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמְּטַלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר**
2 **בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֵׂה**
3 **יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן**
4 **הָעֲרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שנתן הדמים ולא משך הפירות ... כל החוזר בו ... לא עשה מעשה ישראל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה, ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה, ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלום על ידי ריבוי גילוי אור, כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג.) אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם, מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

(ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683)

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב).

ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

5 **ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית**
6 **דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11]**
7 **וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה**
8 **וּמִמִּצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפְרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד**
9 **בְּדִבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר הַדָּמִים.**

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

10 **ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמְּטַלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר**
11 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ -**
12 **הֲרֵי הַמָּעוֹת אֲצָלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ**
13 **- אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19]**
14 **- הֲרֵי הַמָּעוֹת בִּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל**
15 **פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד**
16 **שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא**
17 **וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].**

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה

דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם.

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמִּלְוָה מְצוּיוֹת בְּשִׁעַת הַמֶּכֶר.

23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר מִטַּלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנָה הַמֶּקַח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לִתֵּן דָּמִים[35].

31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור

המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקֶחֵךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשְׁכָּה.

36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הַנּוֹשֵׁא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בְּדִבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדָּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחַסְּרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיִּקְנֶה אוֹתוֹ בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. 47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בִּמְעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְפָן עָלָיו מִלְּוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמִקַּבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זָקַפְתִּי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקָּח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֵסֶק.

48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). 49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). 50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. 51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

יג. שְׁלֹשָׁה שֶׁנָּתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמֶּקָּח: אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי הַמֶּקָּח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמֶּקָּח לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמֶּקָּח בִּמְעוֹתָיו בִּלְבַד.

53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צרור השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

1 **א. הַמּוֹכֵר[2] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת**
2 **הַדָּמִים[3], וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס[4] וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים[5],**
3 **אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד[6] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ**
4 **אֶת כֻּלָּהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשְּׁטָר[8] אוֹ הֶחֱזִיק[9].**

2) בבא־מציעא עז: 3) שאילולא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"ז ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. 4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס". ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו, וכן כתב הרא"ש (בבא־מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. 5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי־יוסף בבבא־מציעא פרק השוכר את האומנין). 6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסויימת. 7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונכנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. 8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). 9) [אף־על־פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונכנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שיתן דמים – מגיד־משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד־משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי־יוסף פרק ו דבבא־מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונכנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

5 **ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר[10] עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה**
6 **אוֹמֵר לוֹ: הֵילָךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע[11] כְּנֶגֶד**
7 **הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ[12]. וְאִם**
8 **חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר**
9 **לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי.**
10 **וְנוֹטֵל[13] מִן הַיָּפָה[14] שֶׁבָּהּ[15]. וְאִם לֹא הָיָה[16] יוֹצֵא**
11 **וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן**
12 **יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.**

10) ברייתא (שם). 11) [בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיו]. 12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף־על־פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח ('תוספות' בבא־מציעא שם ד"ה מעידית). 13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). 14) מן העידית. 15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא־מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותיו, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבבא־מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותיו המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל־חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף־משנה. 16) שם בגמרא.

13 **ג. מָכַר שָׂדֵהוּ[17] מִפְּנֵי רָעָתָהּ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
14 **יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין**
15 **הַלּוֹקֵחַ[19] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ[20] וְרוֹדֵף, לֹא**
16 **מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר**
17 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ.**

17) מסקנת הגמרא שם עח. 18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. 19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. 20) לשון הרי"ף (שם).

18 **ד. וְכֵן הַדִּין[21] בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ[22]**
19 **הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא**
20 **עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל**
21 **הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת**
22 **מִמְכָּרוֹ, וְהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.**

21) כן הוא בגמרא (שם עז:) במכירת חמור, ופסק רבא שאינו קונה מכיון שיוצא ונכנס ותובע. 22) כן דעת ה'תוספות' (שם ד"ה עייל ונפיק אזוזי). אבל דעת 'בעל המאור' היא, שאם משך, שוב לא מתבטל המקח. ופסקו של רבא (שם) היה באופן שהיתה רק נתינת דמים בלא משיכה, והשאלה עמדה בקשר לקבלת 'מי שפרע'.

23 **ה. לָקַח שְׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם[23], וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס**
24 **לִתְבֹּעַ שְׁאָר הַדָּמִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר**
25 **שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר**
26 **בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שָׂדֵהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה**
27 **שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח**
28 **כָּל הַדָּמִים. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ**
29 **יָכוֹל לַחֲזֹר[24]; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר[25] מִמְּקָח שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד**
30 **הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ[26] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.**

23) כן גרס רבינו בגמרא בבא־מציעא שם (מגיד־משנה).

ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). 24) היינו, לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה־למלך). 25) רק הוא יכול לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס ('נתיבות המשפט'). 26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העליונה ויבקש בחזרה את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח: "שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח, ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעוד לא נתן לו הלוקח].

1 **ו. הַקּוֹנֶה[27] דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן**
2 **הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה**
3 **שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקַח[28],**
4 **וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין**
5 **בְּקַרְקַע[29], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[30].**

27) ברייתא (קידושין מז.) לפי רב הונא. 28) כדין נתן כל הדמים (מגיד־משנה). 29) לענין קנין גמור, אבל לא בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות הי"ז, ודברי ה'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו בדפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת, צריכים עיון]. 30) להתחייב ב'מי שפרע'.

6 **ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[31]: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ הֲרֵי הִיא**
7 **מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו[32] בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִידוֹ[33] עַל כָּךְ,**
8 **וּלְאַחַר זְמַן מְכָרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן.**
9 **מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה[34] - קָנָה אַחֲרוֹן[35]. שֶׁלֹּא אָמַר**
10 **לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה[36],**
11 **וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי**
12 **הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס**
13 **וּמָכַר.**

31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא־בתרא פרק ז בסופו). 32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה. 33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו "מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר. 34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו מכירה ברצון. 35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא. 36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

14 **ח. אָמַר לוֹ[37]: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה הֲרֵי הִיא קְנוּיָה לְךָ**
15 **מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה[38] -**
16 **אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם[39] מִן הַשְּׁלֹשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ**
17 **שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלֹשָׁה[40] - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלֹשָׁה[41]. וְכֵן אִם**
18 **אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה -**
19 **עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן[42] וְיַסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר[43] לְאַחֵר**
20 **כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ[44], וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ**
21 **אוֹתָהּ שְׁלֹשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ**
22 **שְׁלֹשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין**
23 **לוֹ[45]; שֶׁהֲרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ[46] תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.**

37) גם זה שם. 38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו בית־דין של שלשה, וראה מגיד־משנה. 39) מכיון שהזכיר "בית־דין", זה מהותו של בית־דין, שהולכין בו אחר הרוב. 40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם, כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי בתלתא". 41) שמכיון שלא התכוון לבית־דין, צריך שיהא בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו בבית־דין. 42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר הדרוש להרכב בית־דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא הזכיר בית־דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו היתה לבית־דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה. 43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא קנויה לראשון. 44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה (לחם־משנה). 45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב פפא (שם). 46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

24 **א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ[2], וְאָמַר[3] לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה**
25 **מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אֲפִלּוּ[4] הָיָה שָׁוֶה**
26 **מֵאָה[5], כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ;**
27 **שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ[6] כְּמְסִירָה[7] לְהֶדְיוֹט.**

2) בבא־בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בבנו של יוסף בן יועזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משוויו, הרי התכוון לוותר משלו להקדש ('תוספות'

קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. 3) בלי כל פעולת קנין ובלי מתן מעות. 4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין 'אבן האזל'. 5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משתות. 6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. 7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

1 **ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקָּנָה לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל**
2 **הָעֶלְיוֹנָה[8]. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים[9] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי**
3 **שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה[10].**
4 **וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא**
5 **כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ[11]. וְכֵן[12] אִם מָכַר**
6 **חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים,**
7 **וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה[13]; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר**
8 **מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא**
9 **לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף,**
10 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל**
11 **מִי שֶׁפָּרַע[14].**

8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. 9) אף־על־פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד־משנה וכסף־משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ ('אבן האזל'), אך הלשון: "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב'תוספות' המיוחסות לר"י הזקן בקידושין כט. שמיישב דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. 10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. 11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש 'מי שפרע' כשחוזר בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הזול. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל 'מי שפרע' (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין הי"ב: "פדהו במנה (=נתן ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל 'מי שפרע' - ואין הקדש ראוי לקבל 'מי שפרע' " (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד־משנה כאן. והכסף־משנה מתרץ, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת 'מי שפרע' אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר [ולפיכך כתב למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף־משנה, שאין הגזבר חייב כאן 'מי שפרע' כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה]. 12) קידושין כט. בברייתא. 13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. 14) כלומר, שאין כאן לגמרי 'מי שפרע', שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף לחייב ב'מי שפרע' (מגיד־משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

12 **ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים[15] - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים**
13 **שֶׁמָּכְרוּ[16] פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ**
14 **הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן[17]; שֶׁאֵין נִכְסֵי**
15 **יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת[18]**
16 **- לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[19] יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.**

15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד־משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. 16) שם. 17) ואין לחשוש שמא יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חיטיכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (משנה־למלך). 18) שם. 19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

17 **ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ[20] הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ**
18 **פֵּרוֹתֵיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת[21]. אֲבָל**
19 **אִם הוּזְלוּ[22] הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוֹחוֹת לַחֲזֹר בָּהֶן -**
20 **חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין[23] מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר**
21 **הָעָם[24]. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִקַּח הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה -**
22 **הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ,**
23 **כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.**

20) שם. 21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל 'מי שפרע' כשחוזר - ביתומים לא הטילו חכמים 'מי שפרע'. 22) שם. 23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל 'מי שפרע'. 24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

24 **ה. וְכֵן יְתוֹמִים[25] שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא**
25 **נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל**
26 **מִכֹּחָן[26]. וְאִם הוּזְלוּ[27] הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ**

1 רָעָה לָהֶם[28], כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי
2 שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

25) שם. 26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. 27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. 28) אבל בהקדש אינו כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפרוש ממשא ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם־משנה, בהלכה ג).

3 ו. נָתְנוּ הַדָּמִים[29] וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת
4 - חוֹזְרִין[30]; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[31] גָּדוֹל מִכֹּחָן.
5 הוּקְרוּ[32], אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין[33],
6 וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת
7 הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת[34]
8 שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם
9 מִשְּׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

29) שם. 30) בלי 'מי שפרע', שאין 'מי שפרע' ביתומים, כנ"ל. 31) שגם הדיוט יכול לחזור לפני המשיכה. 32) שם. 33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשא והמתן נגמר בנתינת הדמים, ולא יוכל המוכר לחזור. 34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיוט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו הדיוטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטין, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דמים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטיך וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם־משנה).

10 ז. בְּאַרְבָּעָה[35] פְּרָקִים[36] בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם[37] עַל
11 דִּין תּוֹרָה[38] בְּבָשָׂר[39], מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר.
12 וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג[40], וְעֶרֶב יוֹם
13 טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח[41], וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ
14 הַשָּׁנָה[42]. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אֲפִלּוּ שָׁוֶה מֵאָה
15 דִּינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר
16 כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר[43] - אֵינוֹ
17 יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[44]; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל
18 כָּרְחוֹ[45], וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ.
19 לְפִיכָךְ[46], אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ[47].

35) משנה, בחולין פג. 36) זמנים. 37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. 38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). 39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. 40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל כן היה חביב על הציבור, ומתוך כך הרבו בו בשמחה, ואכלו בו הרבה בשר, משא"כ יו"ט האחרון של פסח, שהוא רק חלק של החג, ולא חג נפרד לעצמו (רש"י שם ד"ה ביו"ט האחרון של חג). 41) ובערב יו"ט הראשון של סוכות, אין פנאי להרבות בשחיטה, מפני שהציבור טרוד במצוות רבות: סוכה, וארבעה מינים ('תוספות' שם ד"ה וכדברי). [וגם אין חיוב שמחה בלילי יום טוב ראשון של חג הסוכות - סוכה מח.]. 42) "מפני שהוא תחילת השנה, מרבים בשמחה שיהיה סימן טוב" (תויו"ט), אבל לא בערב יוה"כ, מפני שאז מרבים באכילת עופות ודגים ולא בבשר בהמה ('תוספות' שם). 43) שלא מצא קונים בשביל שאר הבשר. 44) אף־על־פי שלא עשה שום קנין חוץ מקנין כסף. 45) מכריחים אותו לשחוט. 46) אחרי שאנו אומרים שהלוקח קנה. 47) היינו שהלוקח מפסיד את הדינר שנתן (הגהות מיימוניות בשם רש"י).

יום ראשון כ"ו אדר־א' ה'תשפ"ב

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין אדם שהאהיל בידו אחת על המת ובידו האחרת על הכלים, אדם שהשקיף בצד החלון והאהיל על הטומאה ואם היה מוטל על האסקופה, נושאי המת שעברו בו תחת אכסדרה והגיף אחד מהם הדלת וסמכו, תנור שעומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ והאהיל מת על עינו.

20 א. אָדָם שֶׁהֶאֱהִיל בְּיָדוֹ אַחַת עַל הַמֵּת וְהֶאֱהִיל
21 בַּשְּׁנִיָּה[2] עַל הַכֵּלִים[3], אוֹ שֶׁנָּגַע בַּמֵּת וְהֶאֱהִיל עַל
22 הַכֵּלִים: אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טָפַח - הַכֵּלִים טְמֵאִין[4],
23 וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[5]. וְכֵן שְׁנֵי בָּתִּים וּבָהֶם שְׁנֵי חֲצָאֵי
24 זֵיתִים[6], וּפָשַׁט יָדוֹ לְבַיִת זֶה וְיָדוֹ הַשְּׁנִיָּה לַבַּיִת הַשֵּׁנִי:

1 אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - עֵרֶב אֶת הַטֻּמְאָה[7] וְנַעֲשָׂה
2 הַכֹּל כְּאֹהֶל אֶחָד, וְנִטְמָא הוּא וְהַבָּתִּים[8]; וְאִם לָאוּ -
3 אֵינוֹ מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה.

2) בעודו מאהיל על המת. 3) בעוד ידו נוגעת במת. 4) שהאדם נעשה אוהל והוא מאהיל על המת ועל הכלים. 5) וכן אם האהיל על הכלים אחר שפירש מן המת - הכלים טהורים, אפילו אם יש בידו טפח, מפני שאינו מטמא באוהל אלא המת עצמו, אבל לא אדם וכלים שנטמאו במת, אבל בחיבורים מטמא באוהל. 6) מבשר המת, ושיעורו לטמא - כזית. 7) שהרי הוא מאהיל על כזית שלם. 8) כלומר, הכלים ובני אדם הנמצאים בשני הבתים.

4 ב. אָדָם שֶׁהִשְׁקִיף בְּעַד הַחַלּוֹן וְהֶאֱהִיל עַל הַטֻּמְאָה[9]
5 - מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה לַבַּיִת[10] וְנִטְמָא כָּל הַבַּיִת. הָיָה
6 מֻטָּל[11] עַל הָאַסְקֻפָּה וּמִקְצָתוֹ בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמִקְצָתוֹ
7 בַּחוּץ, וְהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עַל מִקְצָתוֹ שֶׁבַּחוּץ - הַבַּיִת
8 טָמֵא. מִפְּנֵי שֶׁהָאָדָם חָלוּל וְיֵשׁ בּוֹ גֹבַהּ טֶפַח[12], וְכֵיוָן
9 שֶׁהֶאֱהִילָה טֻמְאָה עָלָיו - הֲרֵי זֶה כְּמַאֲהִיל עָלֶיהָ
10 וּמֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה. וְכֵן אִם הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת
11 וְהֶאֱהִילוּ טְהוֹרִין עַל מִקְצָתוֹ[13] שֶׁבַּחוּץ - הֲרֵי אֵלּוּ
12 טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא[14] כְּמַאֲהִיל עַל הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם
13 מֵבִיא וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

9) שהייתה בחוץ סמוך לכותל הבית, והמשקיף כפף את גופו לחוץ דרך החלון. 10) אף על פי שהמשקיף נשען על החלון ונמצא אדן החלון מפסיק בין הטומאה לבית, והטעם מבואר למטה: "מפני שהאדם חלול וכו'". 11) אדם חי. 12) ונעשה אוהל. 13) של האדם החי המונח על האסקופה. 14) האדם המוטל על האסקופה.

14 ג. נוֹשְׂאֵי הַמֵּת שֶׁעָבְרוּ בּוֹ[15] תַּחַת הָאַכְסַדְרָה[16],
15 וְהֵגִיף[17] אֶחָד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת וּסְמָכוֹ בְּמַפְתֵּחַ[18] כְּדֵי
16 שֶׁלֹּא יִטְמָא הַבַּיִת, וְכֵן אִם הָיָה אָדָם מִבִּפְנִים[19] אוֹ
17 מִבַּחוּץ סוֹמֵךְ הַדֶּלֶת: אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמֹד בִּפְנֵי
18 עַצְמוֹ[20] - הַבַּיִת טָהוֹר, וְאִם לָאוּ - הַבַּיִת טָמֵא; לְפִי
19 שֶׁנִּמְצָא הָאָדָם הוּא שֶׁחָצַץ בִּפְנֵי הַטֻּמְאָה, וְהָאָדָם
20 וְהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

15) כלומר, עימו. 16) שטח מקורה לפני חזית הבית ומשקוף הדלת נכנס תחת גגה (רבינו בפירושו למשנה, ויש מפרשים, שתקרת הבית סוככת על האכסדרה). 17) סגר את הדלת לפני שנכנס המת תחת גג האכסדרה. 18) כדי שלא תיפתח הדלת. המפתחות שלהם היו כמין יתד של עץ. 19) בבית. 20) ולא תיפתח מאליה.

21 ד. תַּנּוּר שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְעֵינוֹ[21] קְמוּרָה
22 לַחוּץ[22], וְהֶאֱהִילוּ נוֹשְׂאֵי הַמֵּת עַל עֵינוֹ הַקְּמוּרָה -
23 הַתַּנּוּר טָמֵא[23] וְהַבַּיִת טָהוֹר[24]; שֶׁהֲרֵי אֵין הַתַּנּוּר גָּבוֹהַּ
24 מֵעַל הָאָרֶץ[25] כְּדֵי שֶׁיָּבִיא טֻמְאָה לַבַּיִת. מִגְּדֵל הַבָּא
25 בְּמִדָּה[26] שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[27] וְנִפְתַּח לַחוּץ[28]:
26 טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[29], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה
27 שֶׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא[30]; שֶׁהֲרֵי הוּא פָּתוּחַ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח[31],
28 וְדֶרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. הָיְתָה
29 מוּכָנִי[32] שֶׁלּוֹ מְשׁוּכָה לַאֲחוֹרָיו[33] וְיוֹצֵאת[34] פָּחוֹת
30 מִטֶּפַח[35] וְאֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[36], וְטֻמְאָה שָׁם בְּתוֹכָהּ כְּנֶגֶד
31 הַקּוֹרוֹת[37] - הַבַּיִת טָהוֹר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהִיא יוֹצְאָה,
32 אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת[38] וְאֵינָהּ יוֹצֵאת טֶפַח[39]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה
33 בָּהּ[40] טֶפַח[41] עַל רוּם טֶפַח חָלוּל; אֲבָל אִם אֵין
34 בַּמּוּכָנִי חָלָל טֶפַח - הֲרֵי הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת
35 וְהַבַּיִת טָמֵא. הָיָה הַמִּגְדָּל עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת[42]
36 וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹכוֹ אוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה שֶׁלּוֹ[43], אַף עַל פִּי
37 שֶׁאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח - הַבַּיִת טָמֵא[44]. טֻמְאָה
38 בַּבַּיִת - מַה שֶׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[45]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת
39 וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

21) לתנורים המוסקים מבפנים היו חורים שדרכם יוצא העשן ומוציאים את האפר, ונקרא עין התנור. 22) כעין סילון יוצא מהחור לחוץ. ויש מפרשים "קמורה" היינו שעל גבי העין מבחוץ עשוי כעין גג קטן כדי שלא ייכנס הגשם לתנור, והמדובר כשעין התנור שבחוץ פחותה מטפח (הר"ש במשנתנו, ודעת הרא"ש, שהמדובר כשיש בה פותח טפח, ורבינו לא גילה דעתו בפירוש). 23) שהטומאה נכנסת לכלי חרס אפילו דרך נקב קטן ורק "צמיד פתיל" (כיסוי מהודק) חוצץ. 24) כי התנור המחובר לכתלי הבית הרי הוא מן התורה כבית ממש שיש לו דפנות, שאין טומאה נכנסת לו בפחות מפותח טפח, אלא שחכמים גזרו בתנור שבתוך הבית משום חוץ לבית, וסוברים בית הלל במשנתנו, שגזרו על התנור בלבד, אבל לא החמירו לטמא את כל הבית. 25) אלא קבוע בקרקע ולפיכך אין עליו דין כלי מן התורה ואינו מביא את הטומאה לבית אפילו מדרבנן, שלא גזרו על הבית. ומכאן, שאם התנור העומד בבית אינו עומד על הקרקע והרי הוא ככלי מן התורה, הטומאה יוצאת ממנו דרך פיו לבית ומטמאהו. 26) כעין ארגז גדול, שמחזיק ארבעים סאה בלח (למעלה פרק ו הלכה ב) ואינו מקבל טומאה וחוצץ בפני הטומאה. 27) וממלא כל רחבו. 28) דלת המגדל. 29) ואף על פי שהמגדל בולט לבית אין הטומאה נכנסת לו מפני שהמגדל הבא במידה חוצץ. 30) המדובר, כשאין לבית פתח אחר להוציא בו את הטומאה ואין לה יציאה אחרת אלא דרך הפתח שהמגדל ממלא אותו. 31) שהטומאה תצא שם. 32) בסיס המגדל העומד על גלגלים. 33) לאחורי המגדל. 34) לתוך חלל הבית. 35) במשנה כתוב "שלוש אצבעות" ומפרש רבינו שלאוו דווקא שלוש אצבעות והכוונה לפחות מטפח (טפח = ארבע אצבעות. בכורות לט עמוד ב). 36) הבסיס מחובר למגדל. 37) במקום מגולה לתקרת הבית. 38) אבל אם היא נשמטת דינה ככלי ואינה חוצצת. 39) ולפיכך אין הטומאה יוצאת ממנה לבית כמו שנתבאר כבר כמה פעמים, שטומאה אינה עוברת דרך פתח שאין בו טפח. 40) בכל המוכני. 41) ובחלק שתחת התקרה אין טפח. 42) כל הדינים שלמעלה נאמרו במגדל העומד בפתח הבית. 43) תיבה קטנה העומדת בתוך המגדל.

44) מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הבית. 45) כשאין בפתח המגדל טפח. ואם יש בו טפח נכנסת הטומאה לתוכו מן הבית.

1 ה. כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמִּגְדָּל וּבֵין הָאָרֶץ[46], שֶׁבֵּינוֹ וּבֵין
2 הַכֹּתֶל, וְשֶׁבֵּינוֹ וּבֵין הַקּוֹרוֹת[47]: אִם יֵשׁ שָׁם פּוֹתֵחַ
3 טֶפַח - טְמֵאִים[48], וְאִם לָאו - טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי אָנוּ
4 רוֹאִים אֶת הַקּוֹרוֹת כְּאִלּוּ הֵן יוֹרְדוֹת וְסוֹתְמוֹת.

46) המגדל עומד על גלגלים ויש מקום פנוי בין שוליו ובין הקרקע. 47) וטומאה בבית. 48) שטומאת הבית נכנסת שם.

5 ו. הָיְתָה הַטֻּמְאָה תַּחַת הַמִּגְדָּל בֵּינוֹ וּבֵין הָאָרֶץ, אוֹ
6 בֵּינוֹ וּבֵין הַקּוֹרוֹת, אוֹ בֵּינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל, בֵּין שֶׁיֵּשׁ שָׁם
7 חָלָל טֶפַח בֵּין שֶׁאֵין שָׁם - הַבַּיִת טָמֵא[49]. הָיָה עוֹמֵד
8 בָּאֲוִיר[50] וְטֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּעָבְיוֹ[51] טְהוֹרִים[52];
9 טֻמְאָה בְּעָבְיוֹ - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ[53] טְהוֹרִים.

49) כלל אמרו: צמיד פתיל ואהלים מצילים על הטהורים מליטמא, אבל אינם מצילים על הטמאים מלטמא. לפיכך, אף על פי שהטומאה מונחת באוהל הפנימי, היא מטמאה את הכלים שבאוהל החיצון. 50) במקום מגולה לרקיע. 51) המדובר במגדל שכתליו עשויים לוחות כפולים וביניהם חלול, ובשטח שבין לוח ללוח עומדים או תלויים כלים. 52) שהרי הם מוגנים מכל צד על ידי אוהל. וזה שאמרנו למעלה שאוהל אינו מציל על הטמאים מלטמא הכוונה לאוהל תוך אוהל, וטומאה בפנימי וסוף הטומאה לצאת. 53) שבתוך המגדל עצמו.

10 ז. כָּל שִׁפּוּעֵי אֹהָלִים - כְּאֹהָלִים. כֵּיצַד? אֹהֶל שֶׁהוּא
11 שׁוֹפֵעַ וְיוֹרֵד[54] וְכָלֶה[55] עַד כְּאֶצְבַּע[56], וְטֻמְאָה בָּאֹהֶל[57]
12 - כֵּלִים שֶׁתַּחַת הַשִּׁפּוּעַ[58] טְמֵאִים[59]; טֻמְאָה תַּחַת
13 הַשִּׁפּוּעַ[60] - כֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל טְמֵאִים[61]. הַטֻּמְאָה[62] מִתּוֹךְ
14 הַשִּׁפּוּעַ[63] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ[64] מִתּוֹכוֹ[65] טָמֵא טֻמְאַת
15 שִׁבְעָה[66], וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו טָמֵא טֻמְאַת
16 עֶרֶב[67]; נַעֲשָׂה הַשִּׁפּוּעַ מֵאַחֲרָיו כְּאִלּוּ הוּא כְּלִי שֶׁנָּגַע
17 בְּאֹהֶל. הָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל אֲחוֹרֵי הַשִּׁפּוּעַ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ
18 מֵאַחוֹרָיו טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַנּוֹגֵעַ בַּשִּׁפּוּעַ בְּתוֹכוֹ
19 טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. כַּחֲצִי זַיִת מִתּוֹכוֹ וְכַחֲצִי זַיִת
20 מֵאַחוֹרָיו - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵאַחוֹרָיו טָמֵא
21 טֻמְאַת עֶרֶב[68], וְהָאֹהֶל עַצְמוֹ[69] טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה.

54) שכתליו אינם זקופים אלא משתפעים והולכים ומתוך כך שטח האוהל מתרחב אולם המרחק בין הקרקע ובין יריעות האוהל פוחת והולך. 55) בסמוך לקרקע. 56) כלומר, פחות מטפח. המדובר באוהל שגגו שטוח בטפח על טפח או יותר. 57) תחת הגג לא תחת הכתלים המשופעים. 58) בין במקום הגבוה טפח על הארץ ובין במקום שאין בינו ובין הארץ טפח. 59) משמיענו שני דברים: א. אין אנו דנים את הכתלים כאילו הם זקופים ומסגרות הגג יורדות וסותמות והאוהל מצטמצם לשטח שתחת הגג; ב. שאפילו המקומות שאין בינם ובין הקרקע טפח נידונים כאוהל, והטעם מפני שכל השטח המוקף יריעות הוא אוהל אחד ואם יש בו פותח טפח במקום אחד דין אוהל על כולו ואפילו במקום שאין בו טפח. 60) בכל מקום שהוא אפילו במקום שאין בו רום טפח. 61) שהרי הכל אוהל אחד. 62) עד כאן למדנו דיני השיפוע כמאהיל, ומכאן ואילך דיני נגיעה בשיפוע. 63) כלומר, בין הקרקע ובין היריעה המשופעת בכל מקום שהוא. 64) בשיפוע. 65) בפנים האוהל. 66) אפילו אם פינו המת מתוכו לפני שנגע. 67) המדובר ביריעות המקבלות טומאה אפילו כשהן נטויות כאוהל וחוצצות בפני הטומאה, כגון של פשתן או צמר או עור, ולפיכך שני צדדיהן נידונים כשני כלים, הפנימי מאהיל על המת ומיטמא וגם מטמא אחרים כמת עצמו, והחיצון טמא מפני שנגע בפנימי ודינו ככלים שנגעו בכלים שנגעו במת, שמטמאים טומאת ערב בלבד. והמדובר כשפינו את המת לפני שנגע, אבל הנוגע בחיצון בעוד המת שם טמא טומאת שבעה. 68) שני החלקים אמנם מצטרפים אף על פי שהאחד מבפנים והשני מבחוץ, אולם, מפני שאין כזית שלם מצד אחד אין שום צד נידון כאילו היה בו בעצמו כזית שלם. 69) תוספתא שם פרק א הלכה א. יריעות האוהל טמאים טומאת שבעה, מפני שלטומאת עצמן אין הבדל בין תוכו ובין אחוריו. ולפיכך מצטרפים שני חצאי הזיתים לטמאן טומאת שבעה.

22 ח. הָיָה כְּנַף הָאֹהֶל מְרֻדָּד[70] עַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה תַּחַת
23 כְּנַף הָאֹהֶל הַפָּרוּשׂ עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל גַּבֵּי הַכָּנָף -
24 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[71], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת.

70) סרוח ומונח על הארץ ואין אוויר תחתיו מחובר לאוויר האוהל. 71) ככל טומאה רצוצה, מובן שכל האוהל נטמא כנוגע בכלים שנטמאו במת, אבל הכלים שתחת האוהל ולא נגעו בו - טהורים.

יום שני כ"ז אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר דין כוורת שהיא מוטלת בארץ והיא בתוך פתח הבית ופיה לחוץ וכזית ממת נתון תחתיה או על גבה, היתה גבוהה מהארץ טפח וטומאה תחתיה או בבית או בתוכה, כוורת המוטלת בארץ בתוך הפתח ופיה לפנים והיא כלי שלם וחלולה וכזית מת נתון תחתיה וכו', כוורת שהיא בתוך הבית והיא ממלאה את כל גובה הבית ופיה למעלה וכו', כוורת חלולה שהיא כלי שלם והיתה מונחת על צידיה באויר וכזית מת תחתיה וכו', כוורת שהיא כלי שלם והיא יושבת על שוליה לאויר וטומאה תחתיה וכו', גמל העומד באויר וטומאה תחתיו או שהיה רובץ, אם הנזיר מגלח על אלו הטומאות ואם הנכנסים למקדש חייבים עליהן כרת.

25 א[2]. כַּוֶּרֶת[3] שֶׁהִיא מֻטֶּלֶת בָּאָרֶץ[4] וְהִיא בְּתוֹךְ פֶּתַח
26 הַבַּיִת וּפִיהָ[5] לַחוּץ, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ
27 עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ[6] - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ[7]
28 אוֹ בְּגַבָּהּ[8] טָמֵא[9], וְכָל מַה שֶּׁבָּאֲוִיר תּוֹכָהּ[10] טָהוֹר[11],
29 חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[12], וְהַבַּיִת טָהוֹר[13].
30 הָיְתָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא הַבַּיִת[14], אֲבָל

1 כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכָהּ אוֹ תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ[15] טְהוֹרִים[16].
2 הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ[17] - הַכֹּל טָמֵא, כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל
3 שֶׁבְּתוֹכָהּ[18] וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ כְּנֶגֶד
4 הַטֻּמְאָה[19], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ
5 טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל
6 טָמֵא[20], כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ;
7 אֲבָל כֹּל שֶׁבַּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר[21], חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא
8 כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[22]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא,
9 כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל
10 גַּבָּהּ. שֶׁהַכֵּלִים אוֹ הָאָדָם שֶׁנַּעֲשׂוּ אֹהֶל עַל הַטֻּמְאָה
11 אוֹ שֶׁהָיְתָה הַטֻּמְאָה עַל גַּבֵּיהֶן - מְבִיאִין וְלֹא
12 חוֹצְצִין[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25]
13 בִּזְמַן שֶׁהִיא כְּלִי[26] וּמְחֻלְחֶלֶת[27]; אֲבָל אִם הָיְתָה
14 פְּחוּתָה[28] וְסָתַם הַמָּקוֹם הַנִּפְחַת בְּקַשׁ, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ
15 כְּלִי, אוֹ שֶׁהָיְתָה אֲפוּצָה[29] עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּהּ חָלָל
16 טֶפַח אֶלָּא אֲטוּמָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא בָּהּ חָלָל טֶפַח
17 בְּמָקוֹם אֶחָד[30]. הָיְתָה[31] גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח
18 וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת - הֲרֵי הַבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ
19 טְמֵאִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל אֶחָד[32], וְתוֹכָהּ וְגַבָּהּ
20 טָהוֹר[33], מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֹהֶל שֶׁל עֵץ[34] וְאֵינוֹ כְּלִי. הָיְתָה
21 טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ[35] - אֵין טָמֵא אֶלָּא תּוֹכָהּ. הָיְתָה עַל
22 גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא[36]. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל
23 הָאָרֶץ[37] וּפִיהָ לַחוּץ וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ[38] -
24 כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[39]. הָיָה עַל גַּבָּהּ[40] - כְּנֶגְדּוֹ עַד
25 הָרָקִיעַ טָמֵא[41]. הָיְתָה טֻמְאָה בַּבַּיִת - אֵין טָמֵא אֶלָּא
26 הַבַּיִת בִּלְבַד[42]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - אֵין טָמֵא אֶלָּא
27 תּוֹכָהּ[43].

2) כל מקום שנאמר בפרק זה "טהור" או "טמא", הכוונה לכלים הנמצאים בשטח שבו דנים. 3) אהלות פ"ט מ"א. 4) ואין בינה ובין הקרקע טפח. 5) ומקצת הכוורת עצמה. 6) על גב המקצת שבחוץ או תחתיה. והמדובר, כשהכוורת מחזיקה ארבעים סאה (רבינו בפירושו למשנה), שאינה מקבלת טומאה. אבל היא מביאה את הטומאה, וגם חוצצת בפני הטומאה (למעלה פי"ג ה"ג). 7) כשהטומאה על גבה. 8) כשהטומאה תחתיה. 9) שטומאה בוקעת ועולה, בוקעת ויורדת. ואף־על־פי שכלי עץ הבאים במידה (מחזיקים 40 סאה) חוצצים, זה נאמר רק להציל מה שבצידי הטומאה. אבל שכנגד הטומאה, מציל רק אוהל עם דפנות בלבד (ראה 'תוספות יום טוב'). 10) שלא כנגד הטומאה. 11) ואין אנו אומרים מכיוון שהטומאה בקעה ונכנסה לכוורת שהיא אוהל, הרי היא מתפשטת בכל אוירה ומטמאה כל מה שבתוכה, לפי הכלל שכל הבית כאילו מלא טומאה. והטעם, מפני שלא אמרו כלל זה אלא כשעצם הטומאה, היינו הכזית מן המת, נמצא בבית. אבל כאן, כשאין בכוורת אלא כוחה של הטומאה בלבד, אינה מתפשטת לצדדים, אלא ממשיכה ובוקעת כנגד הכזית (כסף־משנה) [ראה משנה אחרונה, שהביא כמה הוכחות לסתור סברא זו, אבל קשה למצוא הסבר אחר לדברי רבינו כאן]. 12) ואין הכוורת מצילה, אף־על־פי שיש בתוכה פותח טפח. והטעם, מפני שגזרו משום אין בה פותח טפח (סדרי טהרות). יוצא מזה, שלהלכה אין כל הבדל בין גבה ובין תוכה. ולמה לא כלל אותם רבינו בבבא אחת? מפני שבדין גבה, התכוון להדגיש שכנגד הטומאה טמא, ובדין תוכה החידוש הוא שאינה מטמאה שלא כנגד הטומאה. 13) שהרי הטומאה מונחת בחוץ והיא רצוצה. 14) משמע, כל מה שבבית אפילו הכלים שתחת הכוורת בפנים הבית, ואף־על־פי שאין תחתיה פותח טפח. 15) בחלק שמחוץ לבית. 16) תחתיה ועל גבה אין כל סיבה שתתפשט לשם הטומאה, וכלים שבתוכה טהורים אפילו בחלק שבתוך הבית, מפני שהכוורת מצילה על מה שבתוכה, ואף־על־פי שאין בה פותח טפח. ומה שאמרו: כלי נעשה אוהל לטמא אבל לא לטהר, הכוונה רק לכלים שמחוצה לו (סדרי טהרות). 17) בתוך הכוורת, אפילו אם היא בחלקה שמחוץ לבית. 18) כשהטומאה בתוכה, כאילו כולה מליאה טומאה (ראה למעלה הערה ח), והדופן העליון מאהיל עליה ומטמא כל מה שבתוכה, בין בחלק שבבית ובין בחלק שחוצה לו. והבית טמא, מפני שאוהל בתוך אוהל אינו מציל על הטומאה מלטמא (ראה הערות פי"ח ה"ו), וכאילו הטומאה בבית. [בסדרי טהרות מבאר, שאוהל ממש בתוך אוהל מציל, כשיש פתח פתוח לחוץ. אבל כלי שנעשה אוהל, אינו מציל אפילו עם פתח. הבדל זה משמש יסוד להבנת שיטת רבינו בהלכות הבאות]. 19) זה נמשך גם לעל גבה, ובשניהם מטהר רבינו כלים שמחוץ לבית שאינם כנגד הטומאה. וטעמו, מפני שיש כאן אוהל פותח טפח על הטומאה, הרי הוא גם חוצץ בפני הטומאה, ואף־על־פי־כן מה שכנגד הטומאה טמא, גזירה דרבנן. משום אין בכוורת פותח טפח, שהיא טומאה רצוצה הבוקעת ומטמאה כל מה שכנגדה (סדרי טהרות). 20) מפני שהכוורת מאהילה על הטומאה, נתחברה לאוהל אחד עם כל הבית. ואפילו אם הטומאה על גבה, שהרי הכוורת אינה חוצצת, וכאילו הטומאה תחתיה, כמבואר למעלה. 21) שעל תוכה מצילה, כמבואר למעלה. 22) גזירה משום אין בה פותח טפח, כמבואר למעלה. 23) דבריו אלו נראים סותרים למה שכתב בפרק י"ג ה"ג, שכלים הבאים במידה חוצצים, והרי המדובר כאן בכלי הבא במידה. ובכסף־משנה מבאר, שכלי שאינו מקבל טומאה חוצץ בפתיחה שבין בית לבית, אבל כשטומאה תחתיו או על גביו, מביא ואינו חוצץ, כמו ששנינו (אהלות פ"ו מ"א) "אדם וכלים נעשים אוהל לטמא אבל לא לטהר", ואפילו כלים שאינם מקבלים טומאה. [ראה רא"ש בפירושו לפ"ח מ"א שהקדים את הכסף־משנה בקביעת הבדל זה]. 24) בפי"ג ה"ג. ראה השלמות שם. 25) שם מ"ג ואילך. 26) שלם, לא שבור. 27) שיש בה חלול (רבינו בפירושו למשנה). 28) ניטל חלק מדופנה. 29) תוכה ממולא בקש, ודפנותיה שלמים. 30) הסגנון אינו בהיר, אבל הכוונה ברורה: שיש בה כמה מקומות חלולים, ואין באחת מהם טפח, אבל אם תצרפם יחד יצא לך יותר מטפח. 31) הכוורת הפחותה או האפוצה. 32) כמו במחולחלת. 33) כלים שבתוכה, בין בחלק שבחוץ ובין שבבית. אבל גבה, רק החלק שבחוץ טהור. וזה יתבאר מהנימוקים

שנאמרו למעלה במחולחלת. תוכה טהור, מפני שעל תוכה היא מצילה, ואפילו כנגד הטומאה טהור, שרק במחולחלת שהיא כלי, גזרו משום אין בו טפח (למעלה הערה יט), אבל באוהל שאינו כלי לא גזרו. והכלים שעל גבה בפנים הבית - טמאים מפני שהם נמצאים באויר האוהל. 34) שאינו מקבל טומאה, אבל אוהל של אריג או עור מיטמא (ראה למעלה פ"ה הי"ב), ודבר טמא אינו חוצץ (כסף־משנה). 35) הטומאה היא כקבורה באדמה (מפני שהכוורת האטומה אינה כלי, ובטלה לגבי קרקע) ואינה יוצאת לבית (רבינו בפירושו למשנה). 36) כלי שיאהיל למעלה ממנה, בכל גובה שהוא. אבל אינה בוקעת למטה, מפני שאינה רצוצה. 37) הכוורת האטומה. 38) תחת החלק שבחוץ. 39) שהרי היא רצוצה, ואף־על־פי־כן אינה בוקעת ועולה, מפני שהכוורת שבטלה לגמרי מתורת כלי, היא כאוהל וחוצצת. [ראה כסף־משנה שתירץ באופן אחר, ותירוצו נראה דחוק מאוד]. 40) מבחוץ. 41) ולא יותר. ואינה בוקעת למטה, מפני שהאוהל חוצץ. ברור ללא צל של ספק, שהמדובר במונחת על גב החלק שבחוץ, שהרי בפנים נעשה כל הבית אוהל המת. 42) הכלים שבבית עצמו וגם הכלים שעל גבה, אבל אלה שתחתיה אפילו בחלק שבבית - טהורים, מפני שאין מקום לטומאה להכנס שם, למטה אין פותח טפח ומלמעלה הכוורת חוצצת, מפני שהיא פחותה או אפוצה ויצאה מתורת כלי, כמבואר למעלה. [ואין בזה משום אוהל בתוך אוהל שאינו מציל, מפני שכל דבר שאינו כלי ויש לו פתח לחוץ, אין בו משום אוהל בתוך אוהל]. 43) מבואר ממה שאמרנו למעלה.

ב. כַּוֶּרֶת[44] הַמְּטֻלָּת בָּאָרֶץ בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לִפְנִים, וְהִיא כְּלִי שָׁלֵם וַחֲלוּלָה, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ מִבַּחוּץ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבָּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְהַבַּיִת טָהוֹר[45]. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא[46]. הָיְתָה גְּבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח[47] וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ[48] אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ[49] אוֹ בַּבַּיִת - הַכֹּל טָמֵא; כֹּל שֶׁבַּבַּיִת וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ - מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבַּיִת כְּאֹהֶל אֶחָד[50], וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ וְכֹל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא - שֶׁהַכְּלִי מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ[51], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ אוֹ אֲפוּצָה, וּגְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בַּבַּיִת אוֹ בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא[52], חוּץ מֵעַל גַּבָּהּ[53]. הָיְתָה טֻמְאָה עַל גַּבָּהּ[54] - כְּנֶגְדּוֹ בִּלְבַד עַד לָרָקִיעַ[55] טָמֵא, אֲבָל תּוֹכָהּ טָהוֹר, וְתַחְתֶּיהָ וְהַבַּיִת כָּל מַה שֶּׁבָּהֶן טָהוֹר; מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי, חוֹצֶצֶת. הָיְתָה מֻנַּחַת עַל הָאָרֶץ וּפִיהָ לִפְנִים, וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא[56]. הָיְתָה עַל גַּבָּהּ[57] - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ בַּבַּיִת - תּוֹכָהּ וְהַבַּיִת טָמֵא[58].

44) שם מ"ה. 45) בכל הדינים שנימנו בהלכה זו עד כאן, אין הבדל בין פיה לפנים לבין פיה לחוץ. 46) כשהכוורת פתוחה לפנים, מתחבר אוירה עם אויר הבית ונעשו אוהל אחד, ולפיכך אם הטומאה באחד מהם - שניהם טמאים. 47) ויש מקום לטומאה להכנס תחתיה ולצאת. 48) אפילו תחת החלק שמחוץ לבית. 49) בפנים או בחוץ. 50) נימוק לטומאת תוכה כשהטומאה בבית, וכן להיפך. 51) נימוק לטומאת גבה שבחלק החוץ, וגם לטומאת תוכה והבית כשהטומאה על גבה מבחוץ. מפני שהכוורת, שהיא כלי, אינה חוצצת, הרי הטומאה כאילו מונחת תחת הכוורת המאהילה עליה, והכלים שעל גבה כאילו מונחים באוהל. 52) אפילו מה שבתוכה, כמבואר למעלה: מפני שהיא כאוהל אחד עם הבית, מה־שאין־כן בפיה לחוץ, שאמרנו למעלה: "ותוכה וגבה טהור". 53) בחלק שבחוץ, מפני שהכוורת הפחותה או הפקוקה, שאינה כלי כלל - חוצצת. 54) מחוץ לבית. 55) כלי המאהיל עליה בכל גובה שהוא. 56) כדין טומאה רצוצה, ואינה בוקעת ועולה מפני שהכוורת חוצצת. 57) מבחוץ. 58) כללו של דבר: בפיה לפנים נידונים תוכה של הכוורת והבית כאוהל אחד, ודיניהם שווים בכל המקרים.

ג. כַּוֶּרֶת[59] שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת[60] וְהִיא מְמַלְּאָה אֶת כָּל גֹּבַהּ הַבַּיִת, וּפִיהָ לְמַעְלָה לְקוֹרוֹת הַבַּיִת, וְאֵין בֵּינָהּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָמֵא[61], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר[62]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת לְתוֹךְ הַבַּיִת בְּפָחוֹת מִטֶּפַח וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס. בֵּין שֶׁהָיְתָה[63] מֻטָּה עַל צִדָּהּ וּפִיהָ לַכֹּתֶל וּבֵינוֹ וּבֵין הַכֹּתֶל פָּחוֹת מִטֶּפַח, בֵּין שֶׁהָיְתָה כַּוֶּרֶת אַחַת בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתַּיִם זוֹ עַל גַּבֵּי זוֹ וְאֵין בֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַקּוֹרוֹת אוֹ לַכֹּתֶל פּוֹתֵחַ טֶפַח[64]. הָיְתָה עוֹמֶדֶת[65] בְּתוֹךְ הַפֶּתַח וּפִיהָ לְמַעְלָה וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַמִּשְׁקוֹף פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַבַּיִת טָהוֹר[66], טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ טָמֵא[67]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

59) שם משנה ט. 60) כולה. במקרה זה אין הבדל בין שלימה ופחותה, בין מחולחלת ואפוצה, בין גבוהה מן הארץ טפח או לא. 61) אפילו אוהל ממש עם דפנות אינו מציל, מפני שסופה של הטומאה לצאת דרך הבית (כמו שמסיים רבינו), עוברת היא גם בפחות מפותח טפח. 62) שאין הטומאה נכנסת בפחות מפותח טפח, והכוורת עם הדפנות מצילה. 63) הכוורת שכולה בתוך הבית. 64) כל אלה דינם כאמור למעלה. 65) שם משנה יוד. כאן מתחילה בבא חדשה. 66) שהרי הטומאה יכולה לצאת מבלי להכנס לאויר הבית. 67) מפני שאין מקום לטומאה לצאת אלא דרך הכוורת, אינה מצילה על מה שבתוכה אפילו עם דפנות.

ד. כַּוֶּרֶת חֲלוּלָה[68] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם[69] וְהָיְתָה מֻנַּחַת[70] עַל צִדֶּיהָ בָּאֲוִיר[71], וּכְזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא כְּנֶגֶד הַזַּיִת בְּתַחְתֶּיהָ וּבְגַבָּהּ טָמֵא, וְכָל מַה שֶּׁבָּאֲוִיר תּוֹכָהּ טָהוֹר, אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה, וְכֹל שֶׁאֵינוֹ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ

1 וְכֹל שֶׁכְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה עַל גַּבָּהּ אוֹ לְמַטָּה
2 תַּחְתֶּיהָ. הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ
3 אוֹ עַל גַּבָּהּ - כֹּל שֶׁתַּחְתֶּיהָ טָמֵא, וְכֹל שֶׁעַל גַּבָּהּ
4 טָמֵא; אֲבָל כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ טָהוֹר, חוּץ מִכְּלִי שֶׁהוּא
5 כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה. הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא, כָּל
6 מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וכֹל שֶׁלְּמַעְלָה עַל גַּבָּהּ;
7 שֶׁהַכֵּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72].
8 לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה כַּוֶּרֶת זוֹ הַמְּטֻלֶּת עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָה
9 וּפְקוּקָה בְּקַשׁ אוֹ שֶׁהָיְתָה בָּאָה בְּמִדָּה[73], וּכְזַיִת מִן
10 הַמֵּת נָתוּן תַּחְתֶּיהָ - כְּנֶגְדּוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא; עַל גַּבָּהּ
11 - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - אֵינוֹ טָמֵא אֶלָּא
12 תּוֹכָהּ. הָיְתָה גְבוֹהָה טֶפַח מֵעַל הָאָרֶץ וְטֻמְאָה
13 תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא; בְּתוֹכָהּ - תּוֹכָהּ בִּלְבַד
14 טָמֵא; עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ טָמֵא. שֶׁכְּבָר
15 בֵּאַרְנוּ[74], שֶׁכְּלִי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה - כְּאֹהֶל הוּא חָשׁוּב,
16 לֹא כְּכֵלִים, וּלְפִיכָךְ חוֹצֵץ.

68) שם משנה יא. 69) אינה פחותה. 70) ואין תחתיה פותח טפח. 71) תחת כיפת הרקיע. 72) דינים אלה זהים עם הדינים האמורים בבבא ראשונה של פרק זה, שהרי אין כל נימוק לחלק בין שני המקרים, ונאמרו כאן משום הדינים שבבבות הבאות. 73) כאן משווה רבינו באה במידה לפחותה, כדברי חכמים במשנתנו. וזה סותר לכמה דינים שנאמרו למעלה המנומקים בהבדל שביניהם, היינו, שבאה במידה אף־על־פי שהיא אוהל לא יצאה מתורת כלי, ולפיכך כוח חציצתה מוגבל, ואינה חוצצת בפני מה שעליה ותחתיה, אבל פחותה או אפוצה בטלה מתורת כלי לגמרי, וחוצצת גם בפני מה שעליה ושתחתיה, וגם לא חלו עליה כמה גזירות שגזרו על כלי שהוא אוהל. ולא מצאתי יישוב מניח את הדעת לסתירה זו. [בכסף־משנה צמצם את הקושיא, ושאל רק למה כתב רבינו כאן "או שהיתה באה במידה", הלא גם בדינים שלמעלה המדובר בבאה במידה? ותירץ מה שתירץ, אבל אין כוח תירוצו יפה ליישב את הסתירה]. 74) למעלה פי"ג ה"ג.

17 ה. כַּוֶּרֶת[75] שֶׁהִיא כְּלִי שָׁלֵם וְהִיא יוֹשֶׁבֶת עַל שׁוּלֶיהָ[76]
18 לָאֲוִיר[77], וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ[78] -
19 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[79]. אֲבָל אִם
20 הָיְתָה גְבוֹהָה מִן הָאָרֶץ טֶפַח אוֹ מְכַסָּה[80] אוֹ כְּפוּיָה
21 עַל פִּיהָ, וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ -
22 הַכֹּל טָמֵא[81], כֹּל שֶׁבְּתוֹכָהּ וְכֹל שֶׁתַּחְתֶּיהָ וְכֹל שֶׁעַל
23 גַּבָּהּ, אִם הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַטָּה; שֶׁהַכְּלִי הַמַּאֲהִיל
24 מֵבִיא אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.
25 לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה פְּחוּתָה וּפְקוּקָה בְּקַשׁ[82] אוֹ בָּאָה
26 בְּמִדָּה[83], טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ -
27 טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת[84]. וְאִם הָיְתָה
28 גְבוֹהָה טֶפַח וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ - תַּחְתֶּיהָ בִּלְבַד טָמֵא[85].
29 הָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גַּבָּהּ - כְּנֶגְדּוֹ עַד לָרָקִיעַ
30 טָמֵא, וְכֵלִים שֶׁתַּחְתֶּיהָ טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֹהֶל
31 וְחוֹצֶצֶת.

75) שם משנה יג. 76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). 77) שאין על גבה אוהל. 78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. 79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). 80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. 81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף־על־פי שאינה גבוהה טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא כקבר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפויה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מצילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפויה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). 82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. 83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). 84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. 85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

32 ו. גָּמָל[86] שֶׁהוּא עוֹמֵד בָּאֲוִיר[87]: טֻמְאָה תַּחְתָּיו -
33 כֵּלִים שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[88]; טֻמְאָה עַל גַּבָּיו - כֵּלִים
34 שֶׁתַּחְתָּיו טְהוֹרִין. הָיָה רוֹבֵץ וְטֻמְאָה תַּחְתָּיו - הֲרֵי זוֹ
35 בּוֹקַעַת וְעוֹלָה[89], בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. וְכֵן אִם הָיְתָה
36 טֻמְאָה רְצוּצָה תַּחַת רַגְלוֹ אוֹ עַל גַּבֵּי רַגְלוֹ[90] - הֲרֵי
37 זוֹ בּוֹקַעַת וְעוֹלָה וּבוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת. כְּבָר בֵּאַרְנוּ
38 בִּנְזִירוּת[91], שֶׁאִם הָיָה הַנָּזִיר וּכְזַיִת מִן הַמֵּת תַּחַת
39 הַגָּמָל אוֹ תַּחַת הַמִּטָּה וְכִיוֹצֵא בָּהּ מִשְּׁאָר הַכֵּלִים, אַף
40 עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ[92]. וּמִשָּׁם

75) שם משנה יג. 76) ואין טפח בינה ובין הקרקע. המדובר בהלכה זו, כשפי הכוורת רחב טפח על טפח (סדרי טהרות). 77) שאין על גבה אוהל. 78) הטומאה תלויה נגד תוכה, למעלה מדפנות הכלי, אבל לא באויר תוכה. 79) ומטמאה כל שכנגדה, ואע"פ שהיא תלויה ואינה רצוצה, רואים אותה כאילו היא תחת השולים, מפני שכלי אינו חוצץ, כמו בפיה לחוץ, בראש פרק זה (ראה הערות שם). 80) והכיסוי אינו מחובר בטיט לכוורת. 81) בגבוהה טפח, שוליה מאהילים על הטומאה, ומביאים את הטומאה לכל מה שתחתיה, ותוכה ועל גבה טמא מפני שהשוליים אינם חוצצים כמבואר למעלה. ואם הטומאה בתוכה או על גבה, רואים אותה כאילו היא תחת שוליה, שהרי אינם חוצצים. ובמכוסה אף־על־פי שאינה גבוהה טפח מן הקרקע, גם כן הכול טמא מפני שהטומאה בוקעת לתוכה, והרי היא כקבר סתום וטומאה בו במקום אחד, שרואים אותו כאילו מלא טומאה, ומטמא את כל הנוגע בו מכל צד שהוא (רבינו בפירושו למשנה). אמנם למעלה, בדין מוטלת על צידה ואין טפח בינה ובין הקרקע, אמרנו שרק הטומאה עצמה מתפשטת לצדדים, אבל בקיעתה אינה מתפשטת, אולם שם פי הכוורת פתוח, ולא אמרו בבקיעה "כמלא טומאה" אלא במקום סתום מכל צד. (בסדרי טהרות, כתב הבדל אחר בין שני דינים אלה. ולדעתי הוא דחוק מאוד, ראה שם). ובכפויה על פיה, מחלק רבינו בין טומאה על גבה לבין טומאה בתוכה: כשהטומאה בתוכה הכול טמא מדין קבר סתום, אבל אם הטומאה על גבה, אינה מטמאה מה שתחתיה, בהתאם לשיטתו (לקמן פכ"א ה"ג), שכלים טהורים הכפויים על פיהם מצילים על כל מה שבתוכם, ואפילו אינם מחוברים בטיט. ולזה התכוון רבינו בסיום דין זה, באמרו: "וכל שעל גבה, אם היתה הטומאה למטה". ולפי זה, ההגבלה נוגעת לדין כפויה בלבד, ולא לגבוהה טפח ולמכוסה (סדרי טהרות). 82) ויצאה מתורת כלי, כמו שביארנו למעלה. 83) רבינו עומד בשיטתו, שדברים הבאים במידה אינם כלים, ולפיכך חוצצים (ראה בהלכה א הערה ו, ובה"ד הערה ע). 84) וכנגד הטומאה בלבד - טמא, מפני שהכוורת חוצצת בפני התפשטות הטומאה, אבל לא בפני כוח בקיעתה כנגדה ממש. 85) הכלים שתחתיה, אפילו אלה שבצידי הטומאה, טמאים - מפני ששולי הכוורת מאהילים על הטומאה ועל הכלים, ומה שבתוכה ועל גבה טהור, שהשוליים חוצצים.

אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַהֲלָכוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּטֻמְאַת אֹהָלִים הַנַּעֲשִׂים מִן הָאָדָם אוֹ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַכֵּלִים - הַכֹּל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, מֵהֶן דִּבְרֵי קַבָּלָה[93] וּמֵהֶן גְּזֵרוֹת וְהַרְחָקוֹת. וּלְפִיכָךְ אֵין הַנָּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, וְאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ אוֹ אֲכִילַת קָדָשָׁיו; וְאֵין הַדְּבָרִים כֻּלָּן אֲמוּרִין אֶלָּא לְעִנְיַן טֻמְאַת תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].

86) תוספתא אהלות פי"ג ה"ה. 87) שאין דבר סוכך עליו. 88) שבהמה וחיה טהורה וטמאה חוצצות (למעלה פי"ג ה"ג). מובן שהכלים שתחתיו טמאים, שהרי הגמל מאהיל עליהם ועל הטומאה. 89) דין זה תמוה, למה הטומאה בוקעת ועולה, הלא הצד העליון מציל? וכי בעל־חי גרוע מכוורת פחותה או אפוצה? ובתוספתא שלפנינו הגירסא: "טומאה תחתיו כנגדו עד התהום טמא, ועל גביו כנגדו עד לרקיע טמא". ומפני שבעל־כרחינו עלינו להגיה אחת משתי הגירסאות המנוגדות, רצוי להגיה כאן ולהשוות לגירסא שבתוספתא. (בעקבות החזון־איש). בכסף־משנה הקשה, למה אין אנו אומרים גמל חלול הוא, והצד העליון מאהיל ומטמא כל מה שתחתיו אפילו מה שבצידי הטומאה כמו אדם, למעלה פי"ח ה"א? ודבריו מפליאים, כיצד אפשר לדמות גמל לאדם. הלא אדם אינו חוצץ, ובטן גמל חוצצת? 90) והבטן אינה מאהילה עליה. 91) פ"ז ה"ו. 92) נזיר שנטמא במת, מגלח תוך תקופת נזירותו ומביא קרבנות (תגלחת טומאה וקרבנות טומאה) וסותר את ימי נזרו שעברו בטהרה, ומתחיל למנות מראש. 93) מקובלים איש מפי איש עד משה רבינו מסיני. 94) למעלה פ"ג ה"ג, ופ"ה ה"ה.

יום שלישי כ"ח אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) יבאר ששלושה דברים מצילים באוהל המת, ומה בין בלועים לצמיד פתיל ואהלים, אין הבלועים ניצלים אלא בבטן נפש חיה, ודין הבלועים בקרקעיתו של בית או בכתלים, שתי חביות וחצי זית בכל אחת, ומוקפות צמיד פתיל ומונחות בבית.

א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים[2] מַצִּילִין[3] בְּאֹהֶל הַמֵּת[4]: צָמִיד פָּתִיל[5], וְאֹהָלִין, וּבְלוּעִין[6]. הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ[7], וּמוֹנְעִין הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא[8]; אֲבָל צָמִיד פָּתִיל וְאֹהָלִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים שֶׁלֹּא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא וּתְטַמֵּא אֶת אֲחֵרִים. כֵּיצַד? בַּיִת טָמֵא[9] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּלִי מֶקֶף צָמִיד פָּתִיל - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְהוֹרִים. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם אֹהֶל בְּתוֹךְ הַבַּיִת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הָאֹהֶל טְהוֹרִין[10]. אֲבָל אִם הָיָה כְּזַיִת מִן הַמֵּת נָתוּן בְּכֵלִים וּמֻקָּף עָלָיו בְּצָמִיד פָּתִיל וְהִכְנִיסוֹ לְבַיִת - הַבַּיִת טָמֵא. וְכֵן אֹהֶל בְּתוֹךְ אֹהֶל וּכְזַיִת מִן הַמֵּת בָּאֹהֶל הַפְּנִימִי - כָּל הַכֵּלִים שֶׁבָּאֹהֶל הַחִיצוֹן טְמֵאִים[11].

2) תוספתא, כלים פ"ו ה"ו. 3) מפני הטומאה. 4) דברים הנמצאים באוהל המת אינם מתטמאים אם אחד משלושת הדברים המנויים למטה מגן עליהם. 5) לשון הכתוב (במדבר מט, טו), ופירושו: כיסוי מהודק ומחובר. 6) יבואר בהלכה ב. 7) טהורים בלועים הנמצאים באוהל המת, לא נטמאו. 8) טומאה בלועה אינה מטמאה. 9) בית שיש בו כזית מן המת וכדומה. 10) ראה למעלה פי"ח דיני מגדל, ופי"ט דינ כוורת. 11) מדובר באוהל פנימי המקבל טומאה, כגון אריגים או עור ואינו חוצץ או כשאין לטומאה מקום לצאת לחוץ אלא דרך האוהל החיצון אפילו כשאינו מקבל טומאה, אבל כשיש בו שני תנאים מועילים אלה, היינו אינו מקבל טומאה ויש לטומאה דרך אחרת – מציל (הראב"ד מפרש כאן את דברי רבינו, ואינו משיג).

ב. אֲבָל הַבְּלוּעִין מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים וּמוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה. כֵּיצַד? כֶּלֶב שֶׁאָכַל בְּשַׂר הַמֵּת[12] וְנִכְנַס לְבַיִת - הַבַּיִת טָהוֹר. בָּלַע טַבַּעַת, אֲפִלּוּ אָדָם[13] שֶׁבָּלַע טַבַּעַת[14], וְנִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, אַף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טֻמְאַת שִׁבְעָה - הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה[15]. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין בְּחַיָּה וּבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים[16] מַצִּילִין כָּל זְמַן שֶׁהֵן חַיִּין. וְאִם מֵתוּ וּבְשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן אוֹ הַכֵּלִים[17] - הֲרֵי הֵן כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ[18].

12) כלים פ"ח מ"ד: "תרנגול שבלע את השרץ ונפל לאויר תנור – טהור". (בחולין עא, א - למדו זה מן המקרא). 13) שהוא מקבל טומאה. 14) שאינה מתעכלת במעיו. 15) אם יצאה מגופו אחרי שנטהר ע"י הזאת אפר וטבילה, אבל אם יצאה לפני טהרת האדם - נטמאה ע"י נגיעה בגופו בשעת יציאה (מקוואות פ"י מ"ח). 16) משנה, אהלות פי"א, מ"ז. 17) הטהורים הם בתוך מעיהם ונכנסו לאוהל המת. 18) שם. ראה לקמן ה"ד.

ג. נִשְׁחַט רֹב אֶחָד בְּעוֹף[19] וְרֹב שְׁנַיִם בִּבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הֵן מְפַרְכְּסִין - הֲרֵי הֵן כְּמֵתִים, וְאֵינָן מַצִּילִין[20] עַל הַכֵּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת הַטֻּמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ מְעֵיהֶן שֶׁלֹּא תְּטַמֵּא.

19) הגרגרת והווושט שבצוארי בהמות חיות ועופות, נקראים בלשון המשנה "סימנים" או סימני שחיטה. בהמה ניתרת לאכילה אחרי חיתוך רובם של שני הסימנים. ובעוף, שהוא חלש, מספיקה שחיטת אחד מהם. 20) אביי, חולין קכא, ב.

ד. וְכַמָּה תִּשְׁהֶה[21] הַטֻּמְאָה בִּמְעֵיהֶן וְתִהְיֶה מְטַמְּאָה כְּשֶׁיָּמוּתוּ?[22] בְּכֶלֶב - שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעֵת לְעֵת[23], וּבִשְׁאָר חַיָּה וּבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים - יוֹם אֶחָד מֵעֵת לְעֵת[24]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[25] כְּשֶׁנִּשְׁאַר בְּשַׂר הַמֵּת בְּתוֹךְ מְעֵיהֶן; אֲבָל זְאֵב שֶׁבָּלַע תִּינוֹק[26] וְהֶקִיאוֹ דֶּרֶךְ בֵּית הָרְעִי[27] - הַבָּשָׂר טָהוֹר[28], וְהָעֲצָמוֹת בְּטֻמְאָתָן[29].

21) שם. 22) ברור, שאם מתו אחר ששהה בשר המת במעיהם כדי עיכול אינו מטמא, ולפיכך שואל עד כמה

תשהה הטומאה במעי החי ותטמא אחרי מיתתו. 23) ידעו חז"ל שכלי העיכול של הכלב פועלים בקצב איטי, והמזון שבלע אינו מתעכל עד עבור שלושה ימים. 24) כרבי יהודה בן בתירה, שם. במשנה שלפנינו לא נאמר כלל דין שאר בהמה וחיה אלא דין כלב ועופות ודגים, ורבינו סובר שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד, אבל חיה אחרת ובהמות דינן כעוף. ולמד זה מגמרא שבת קנה, ב: "יודע הקדוש־ברוך־הוא בכלב שמזונותיו מועטים, לפיכך שוהה אכילתו במעיו שלושה ימים". משמע שלא אמרו שלושה ימים אלא בכלב בלבד. 25) שאם לא שהה כשיעורים הקבועים – מטמא. 26) תענית כב, ב. ומנחות סט, ב. 27) דרך החלחולת. 28) אפילו יצא לפני ששהה מעת לעת, מפני שיציאתו מוכיחה שנתעכל. 29) במנחות סט, ב – נימקו, מפני שהעצמות קשות אינן מתעכלות.

1 ה. אֵין הַבְּלוּעִין נִצָּלִין[30] אֶלָּא בְּבֶטֶן גֶּפֶשׁ הַחַיָּה, כְּמוֹ
2 שֶׁבְּאַרְנוּ; אֲבָל הַבְּלוּעִין בְּגוּף הַכֵּלִים וְהָאֲבָנִים -
3 אֵינָן נִצָּלִין. כֵּיצַד? כּוּשׁ[31] שֶׁנִּבְלְעָה בּוֹ הַצִּנּוֹר[32] שֶׁל
4 מַתֶּכֶת, וּמַלְמָד[33] שֶׁנִּבְלַע בּוֹ הַדֶּרְבָּן, וּלְבֵנָה שֶׁהָיְתָה
5 טַבַּעַת מֻבְלַעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנְסוּ לְאֹהֶל הַמֵּת - נִטְמְאוּ,
6 אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נִרְאִין וַהֲרֵי הֵן מְחֻפִּין; שֶׁאֵין
7 הַבְּלוּעִין בְּכֵלִים מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל[34]. וְכֵן
8 מַחַט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מֻבְלָעִין בִּטְפִלַּת הַתַּנּוּר[35],
9 וְנִטְמָא הַתַּנּוּר בְּאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּפַל שֶׁרֶץ לַאֲוִירוֹ[36]
10 - נִטְמְאוּ הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַטְּפִלָּה. וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר
11 מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הוֹאִיל וְהַתַּנּוּר טָהוֹר, אַף הַכֵּלִים
12 הַמֻּבְלָעִין בַּטִּיט שֶׁעַל גַּבָּיו טְהוֹרִים[37]. וְכֵן חָבִית[38]
13 הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וְהָיְתָה מַחַט אוֹ טַבַּעַת בְּמִגּוּפַת
14 הֶחָבִית[39] מְצֻדָּה[40] - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִין[41] וְאֵין מַצִּילִין
15 בְּאֹהֶל הַמֵּת. הָיוּ בְּמִגּוּפַת הֶחָבִית כְּנֶגֶד פִּיהָ: אִם הָיוּ
16 נִרְאִין לְתוֹךְ הֶחָבִית[42] וְאֵינָן יוֹצְאִין לַאֲוִירָהּ -
17 טְהוֹרִין[43], וְאִם יָצְאוּ לַאֲוִירָהּ - טְמֵאִין[44]; שֶׁאֵין כְּלִי
18 חֶרֶשׂ הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל מַצִּיל עַל הַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ,
19 כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[45]. וְאִם יֵשׁ תַּחְתֵּיהֶן[46] כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47],
20 אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שׁוֹקְעִין לְתוֹךְ אֲוִירָהּ[48] - הֲרֵי אֵלּוּ
21 טְהוֹרִין.

30) כלים פ"ט מ"ו. 31) פלך של עץ. 32) מחט מעוקמת התקועה בפלך, ונבלעה כולה בתוך העץ. 33) של עץ שמשימים על צואר הבהמה כדי ליישר על ידו את הילוכה. ובמלמד תקוע מסמר של ברזל, והוא הדרבן. 34) שאינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד, וכאן מדובר בכלי מתכת ולפיכך אינם ניצלים כבלועים ולא בצמיד פתיל ולכן נטמאו. לקמן יתבאר כיצד מציל בצמיד פתיל. 35) בטיט שטחים על התנור, כדי לחזקו. שם מ"א. 36) אף־על־פי שלא נגע בדופני התנור. נתבאר כבר, שכלי חרס מיטמא ומטמא מאוירו בלי נגיעה. 37) שם מ"א. ואע"פ שצמיד פתיל אינו מציל על כלי מתכת, לא נטמאו המחט והטבעת. והטעם, מפני שהטיט עם כל הבלוע בו נעשה חלק מהתנור. רבינו בפירושו שם. 38) של חרס. שם. 39) פקק עשוי מטיט, וסוגרים בו את פי החבית והוא רחב מלמעלה. 40) שלא כנגד פי החבית. 41) העודף ברוחב המגופה אינו טפל לתנור, מפני שהתנור אינו צריך לו, ולפיכך אינו כחלק מהתנור, ובלוע בכלים אינו מציל, וגם צמיד פתיל אינו מציל מפני שכלי מתכת אינם ניצלים בצמיד פתיל כמבואר למעלה. 42) שנשאר עליהם שכבה דקה מאד של טיט המגופה. 43) כמו בטפילת התנור. 44) הכלי היוצא מן המגופה אינו בטל לגבה, ודינו ככלי הנמצא בכלי חרס בצמיד פתיל. 45) לקמן פכ"ג, ה"א. 46) תחת המחט והטבעת הבלועות במגופה. 47) שכבה דקה של טיט. 48) בולטות לתוך אויר החבית, אבל אינן גלויות לאוירה. (ראה השגות הראב"ד, וביאורו של ה'כסף משנה').

22 ו. כָּל הַבְּלוּעִין[49] בְּקַרְקָעִיתוֹ שֶׁל בַּיִת - הֲרֵי הֵן
23 טְמֵאִין וְאֵין נִצָּלִין; שֶׁקַּרְקַע הָאֹהֶל כָּמוֹהוּ עַד
24 הַתְּהוֹם. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּכְתָלָיו, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[50].
25 כֵּיצַד? הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים טְמוּנִים בְּקַרְקָעִיתוֹ,
26 אֲפִלּוּ תַּחַת מֵאָה אַמָּה - טְמֵאִים. אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן
27 טֶפַח עַל טֶפַח - טְהוֹרִין, שֶׁהֲרֵי הֵן תַּחַת אֹהֶל אֶחָד[51].
28 לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לַעֲלִיָּה שֶׁעַל גַּבֵּי הַבַּיִת וְטֻמְאָה
29 בָּעֲלִיָּה, שֶׁהַבַּיִת טָהוֹר[52]. וְכֵן אִם חָלַק הַבַּיִת[53]
30 בִּמְחִיצָה מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[54], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין
31 הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה
32 טְמֵאִין; שֶׁאֵין הָאֹהָלִים מוֹנְעִין הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ
33 שֶׁבֵּאַרְנוּ[55]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה לְמַעְלָה מִן הַמְּחִיצָה -
34 כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ טְהוֹרִין; שֶׁהָאֹהֶל
35 מַצִּיל[56]. וְאִם אֵין בֵּין הַמְּחִיצָה וְהָאָרֶץ גֹּבַהּ טֶפַח -
36 הֲרֵי הֵן כִּטְמוּנִים בְּקַרְקַע הַבַּיִת וּטְמֵאִים.

49) ב'ספרי' פרשת חוקת, פיסקה קכו, שנינו: "וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים - (במדבר יט, יד) לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו. 50) לקמן פכ"א ה"ג. 51) צ"ל: אחר. 52) אף־על־פי שאמרנו למעלה בפ"א, שאוהל אינו מונע את הטומאה מלצאת, כאן חוצץ מפני שהוא כבית אחר ממש עם דפנות הגג. 53) אהלות פט"ו מ"ה. 54) המחיצה היא לרוחב הבית, ומפרידה בין התקרה והרצפה. ומדובר כשיש בחלק התחתון פותח טפח, ופתח הבית נשאר בחלק העליון. 55) בפרק זה ה"א, בדין אוהל בתוך אוהל. ואין זה דומה לבית ועליה, מפני שאין לטומאה מקום לצאת אלא דרך הבית, וגם המחיצה היא אוהל ערוי (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 56) על הטהורים מלטמא, הואיל והטומאה אין דרכה לצאת דרך המקום שבין הרצפה והמחיצה אלא דרך הבית. (ראה הערה יוד בהלכה א, בדין אוהל בתוך אוהל).

37 ז. בִּיב[57] שֶׁהוּא קָמוּר[58] תַּחַת הַבַּיִת, וְיֵשׁ בּוֹ פּוֹתֵחַ
38 טֶפַח וְיֵשׁ בְּפִתְחוֹ שֶׁהוּא חוּץ לַבַּיִת פּוֹתֵחַ טֶפַח,
39 וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָהוֹר[59]; הָיְתָה טֻמְאָה
40 בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[60]. הָיָה בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח
41 וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח, וְהָיְתָה טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ -

הַבַּיִת טָמֵא[61]; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר[62], שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ שֶׁל טֻמְאָה לְהִכָּנֵס[63]. אֵין בּוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ פּוֹתֵחַ טֶפַח: טֻמְאָה בְּתוֹכוֹ - הַבַּיִת טָמֵא כְּאִלּוּ הִיא בְּתוֹךְ הַבַּיִת; טֻמְאָה בַּבַּיִת - מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכֵלִים הַטְּמוּנִים בַּקַּרְקַע, וְקַרְקַע הַבַּיִת כָּמוֹהוּ עַד הַתְּהוֹם[64].

57) שם פ"ג ה"ד. 58) מקורה, מכוסה מלמעלה. כעין מרזב חפור ברצפת הבית, ועובר מתחת כותל הבית לרשות הרבים, ודרך מרזב זה מוציאים את השופכים לחוץ, ופתח המרזב שבפנים הוא סגור, כדי שלא יכנס ריח רע לבית, ופותחים אותו בשעת שפיכת המים המזוהמים (׳סדרי טהרות׳). 59) מפני שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח היציאה שיש בו טפח ואינה מתפשטת לפנים, מכיוון שדרך הטומאה לצאת ולא להכנס. במה דברים אמורים, כשהפתח הפנימי סגור. אבל אם הוא פתוח, הטומאה מתפשטת דרכו לבית, שהרי גם בו יש פותח טפח (׳סדרי טהרות׳). 60) שהטומאה תצא דרך פתח הבית ולא דרך הביב, ומפני שפתח הביב הפנימי סגור - אין טומאת הבית מתפשטת לביב. 61) כיוון שאין מקום לטומאה לצאת לחוץ, לפי שבפחות מטפח אין טומאה יוצאת, היא נכנסת לבית אף־על־פי שפתחו סגור, שהרי סופו להיפתח ואז תצא הטומאה לבית. 62) כשהפתח לצד הבית הוא סגור. 63) שסוף הטומאה לצאת דרך פתח הבית ולא דרך הביב. 64) ראה הערה מז.

ח. שְׁתֵּי חָבִיּוֹת[65] וְכַחֲצִי זַיִת בְּכָל אַחַת וּמְקֻפּוֹת צָמִיד פָּתִיל וּמֻנָּחוֹת בְּתוֹךְ הַבַּיִת - הֵן טְהוֹרוֹת, שֶׁאֵין חֲצִי שִׁעוּר מְטַמֵּא[66]; וְהַבַּיִת טָמֵא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בַּבַּיִת כְּזַיִת[67], וְאֵין צָמִיד פָּתִיל לְטַמְּאָה[68]. וְאֵינָן מִטַּמְּאוֹת מֵחֲמַת הַבַּיִת[69], שֶׁהֲרֵי הֵן מֻקָּפוֹת צָמִיד פָּתִיל[70]. נִפְתְּחָה אַחַת מֵהֶן - הִיא וְהַבַּיִת טְמֵאִין[71], וַחֲבֵרְתָּהּ טְהוֹרָה. וְכֵן שְׁנֵי חֲדָרִים[72] שֶׁהֵן פְּתוּחִים זֶה לָזֶה וְלַבַּיִת[73], וְכַחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי אוֹ בָּאֶמְצָעִי וְכַחֲצִי זַיִת בַּחִיצּוֹן - הַחִיצּוֹן[74] טָמֵא[75], וְהַפְּנִימִי וְהָאֶמְצָעִי טְהוֹרִין[76]. כַּחֲצִי זַיִת בַּפְּנִימִי וְכַחֲצִי זַיִת בָּאֶמְצָעִי - הַפְּנִימִי טָהוֹר[77], וְהָאֶמְצָעִי וְהַחִיצּוֹן טְמֵאִים[78]; שֶׁדֶּרֶךְ הַטֻּמְאָה לָצֵאת וְאֵין דַּרְכָּהּ לְהִכָּנֵס.

65) שם פ"ח מ"ו. 66) ושיעורו לטמא – כזית. 67) שני החצאים מצטרפים. 68) נתבאר למעלה ה"א, שצמיד פתיל אינו מונע את הטומאה מלצאת. 69) כדין כלים הנמצאים באוהל המת. 70) התורה טיהרה כלי חרס שבאוהל המת, אם הוא מוקף צמיד פתיל (ראה לקמן פכ"א ה"א). 71) טומאת הבית נכנסת לאויר החבית הפתוחה. 72) במשנה, הגירסה: "וכן שני חדרים הפתוחים לבית", ורבינו נקט לשון התוספתא (פ"ט ה"י). 73) החדר האמצעי פתוח לבית ולחדר הפנימי, ושני החדרים אינם פתוחים לחוץ. 74) כלומר, הבית. 75) מפני שדרכו יעבור כל הכזית. 76) מכיוון שאין בהם כזית שלם, ואין דרכה של הטומאה להכנס אלא לצאת דרך פתח החיצון. ומדובר כשדלתות הפנימי והאמצעי נעולות, אבל אם הן פתוחות - נכנסת לתוכן טומאת החיצון (׳תפארת ישראל׳). 77) חצי כזית שבאמצעו לא ייכנס לפנימי. 78) החצי שבפנימי יצא לאמצעי ויצטרף עם חצי הזית שבו ויצא לחיצון, ולפיכך שניהם טמאים.

יום רביעי כ"ט אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין הכלים המצילים מצמיד פתיל, ואם כלי חרס מציל באוהל, כלים המצילים באוהל כמה צריך שיהיה בדופנם, ואם מצילים חוץ לאוהל אם סמכם לאוהל, קורה שיש בה פותח טפח והיא נתונה מכותל לכותל וטומאה תחתיה וקדירה תלויה בקורה, בור שבתוך הבית וטומאה בבית וכלי בבור, חדות הבנוי בתוך הבית ומנורה בתוכו והפרח שלו מכסה פי החדות, חדות הבנוי בתוך הבית וכלי המציל נתון על פיו והיתה טומאה בין הבית והחדות, תנור ישן בתוך חדש וסרידה על פי החדש או להיפך, קדירה שכפאה על פי החבית ומרח דפנותיה עם החבית.

א. מִנַּיִן לְצָמִיד פָּתִיל שֶׁמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת? שֶׁנֶּאֱמַר: וְכֹל כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פָּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא. הָא יֵשׁ צָמִיד פָּתִיל עָלָיו - טָהוֹר. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בִּכְלִי חֶרֶשׂ בִּלְבַד, כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא אֶלָּא דֶּרֶךְ פִּתְחוֹ[2]; לְפִיכָךְ, אִם הָיָה פִּתְחוֹ סָתוּם וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל - הִצִּיל עַל כֹּל שֶׁבְּתוֹכוֹ. קַל וָחֹמֶר לְכָל הַכֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה[3] שֶׁיַּצִּילוּ בְּצָמִיד פָּתִיל. וְהֵם: כְּלֵי גְלָלִים[4], כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, וּכְלֵי עַצְמוֹת הַדָּג וְעוֹרוֹ וְעַצְמוֹת הָעוֹף, וּכְלֵי עֵץ הַבָּא בְּמִדָּה[5], וּנְסָרִים שֶׁל עֵץ שֶׁהֵן פְּשׁוּטִין וְאֵינָן כֵּלִים, וְגָלְמֵי כְּלֵי מַתֶּכֶת[6]. כָּל אֵלּוּ מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל. אִם הַדְּבָרִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי הַמֻּקָּף נִצְּלוּ, קַל וָחֹמֶר לַבְּלוּעִין וְלַכֵּלִים שֶׁתַּחַת הָאֹהָלִים[7]. מַה בֵּין אֹהָלִים לְכֵלִים שֶׁמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל? שֶׁהַכֵּלִים אֵינָן מַצִּילִין אֶלָּא בְּצָמִיד פָּתִיל, וְהָאֹהָלִים מַצִּילִין בְּכִסּוּי בִּלְבַד.

2) אבל לא מגבו. הדרשה מסתמכת על המלה "פתוח". ואומר רבינו שאין כאן דרשה גמורה אלא מפי השמועה למדו. 3) לא מתוכם ולא מגבם. 4) עשויים מרפש בקר מיובש. 5) שמחזיק ארבעים סאה. 6) בברייתא חולין כה, א אמרו: "גולמי כלי עץ טמאין, פשוטיהן טהורין; גולמי כלי מתכת טהורין, פשוטיהן טמאים". גולמי כלים = כלים שלא נגמרה מלאכתם, ואף על פי שיש להם בית קיבול; פשוטים = כלים שאין להם בית קיבול, אבל מלאכתם נגמרה. 7) שאוהל מפסיק בינם ובין הטומאה.

ב. מַשְׁפֵּךְ שֶׁכָּפָהוּ[8] - מַצִּיל בְּכִסּוּי[9]. אַף עַל פִּי שֶׁקְּצָתוֹ נָקוּב נֶקֶב קָטָן[10] - הֲרֵי הוּא כְּסָתוּם[11].

8) הניחו ופיו הרחב למטה. 9) הדבר שהמשפך מונח עליו חשוב כמכוסה. 10) הפה הצר. 11) מפני שנקב זה

נעשה בכוונה מתחילת יצירת הכלי אין דינו כנקב שנעשה בידי אדם בכלי שלם שמטמא (כלומר, שאינו מציל) בכל שהוא (כסף משנה).

ג. כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל, אִם הָיוּ בָּהֶן טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח וּכְפָאן עַל פִּיהֶם עַל הָאָרֶץ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מֵרַח בְּצָמִיד פָּתִיל מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילִין כָּל מַה שֶּׁתַּחְתִּיהֶן עַד הַתְּהוֹם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּאֹהֶל וְהָאֹהֶל מַצִּיל. אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַכְּלִי כְּלִי חֶרֶשׂ, שֶׁאֵין אָהֳלֵי כְּלֵי חֶרֶשׂ מַצִּילִין. כֵּיצַד? חָבִית[12] שֶׁכְּפוּיָה עַל פִּיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרְחָהּ בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - כָּל מַה שֶּׁתַּחְתִּיהָ טָמֵא; שֶׁנֶּאֱמַר: צָמִיד פָּתִיל עָלָיו, וְלֹא צָמִיד פָּתִיל עַל גַּבּוֹ. הִדְבִּיק פִּיהָ לַכֹּתֶל וּמֵרְחָהּ מִן הַצְּדָדִים[13] - מַצֶּלֶת[14] עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל כֹּל שֶׁכְּנֶגְדָּהּ בַּכֹּתֶל. וְאִם לֹא מֵרַח מִן הַצְּדָדִין - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; שֶׁאֵין כְּלִי חֶרֶשׂ מַצִּיל מִשּׁוּם אֹהֶל[15], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיוּ פִּיּוֹתֵיהֶן דְּבוּקוֹת בְּדָפְנֵי הַבַּיִת - מַצִּילִין בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מַצִּילִין מִשּׁוּם אֹהֶל. לְפִיכָךְ[16] צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּדֹפֶן הַכְּלִי[17] טֶפַח[18], שֶׁאֵין הַכֵּלִים מַצִּילִין עִם דָּפְנוֹת אֹהָלִים עַד שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן דֹּפֶן [טֶפַח]. הָיָה לַכְּלִי דֹּפֶן חֲצִי טֶפַח, וְהָיָה יוֹצֵא מִדֹּפֶן הָאֹהֶל שָׁפָה חֲצִי טֶפַח, וְהִדְבִּיק זֶה לָזֶה[19], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ שָׁם חָלָל טֶפַח - אֵינוֹ מַצִּיל, עַד שֶׁיִּהְיֶה טֶפַח מִמָּקוֹם אֶחָד[20].

12) של חרס. 13) סביב כל הפה והידקו לכותל. 14) זה אינו בכלל "על גביו" שנתמעט בספרי. 15) וצמיד פתיל אינו מציל בלי מירוח. 16) מפני שמציל מדין אוהל. 17) גובה הדופן. 18) מראש דופנו עד שוליו, כי אין אוהל פחות מטפח. 19) דופן הכלי לשפה ונוצר ריווח טפח בין שולי הכלי לדופן האוהל. 20) בדופן האוהל או בכלי.

ד. כֵּשֵׁם שֶׁמַּצִּילִין מִבִּפְנִים[21] עִם דָּפְנוֹת הָאֹהֶל, כָּךְ מַצִּילִין חוּץ לָאֹהֶל אִם סְמָכָן לָאֹהֶל, שֶׁהֲרֵי הָאֹהֶל נַעֲשָׂה כִּסּוּי מִכָּל מָקוֹם. כֵּיצַד? כְּלִי מֻחַם[22] שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח, שֶׁהִנִּיחוּ[23] עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת[24] חוּץ לָאֹהֶל וְסָמַךְ פִּיו לְדֹפֶן הָאֹהֶל, וְהָיְתָה טֻמְאָה תַּחְתָּיו[25] - כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין[26]. וְאִם הָיָה סָמוּךְ לְכֹתֶל חָצֵר אוֹ לְכֹתֶל גִּנָּה - אֵינוֹ מַצִּיל, לְפִי שֶׁאֵינָן כֹּתֶל אֹהֶל[27]; וּלְפִיכָךְ כֵּלִים שֶׁבְּתוֹךְ הַכְּלִי טְמֵאִים, שֶׁהֲרֵי הֶאֱהִילוּ עַל הַטֻּמְאָה[28].

21) בתוך אוהל הטומאה. 22) כלי גדול שמחממים בו מים. 23) על צידו. 24) ומרוחק טפח מן הקרקע. 25) תחת המיחם. 26) אף על פי שדופן התחתון של האוהל מאהיל עליהם מפני שהם מונחים באהל אחר. 27) מפני שאין תקרה על החצר והגינה. 28) שהכלי אינו חוצץ.

ה. קוֹרָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ פּוֹתֵחַ טֶפַח וְהִיא נְתוּנָה מִכֹּתֶל לְכֹתֶל וְטֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ, וּקְדֵרָה תְּלוּיָה מִן הַקּוֹרָה, וְהָיְתָה הַקּוֹרָה נוֹגַעַת בְּפִי הַקְּדֵרָה כֻּלָּהּ וּמְכַסָּה אוֹתָהּ - כֵּלִים שֶׁבַּקְּדֵרָה טְהוֹרִים[29], שֶׁהֲרֵי הֵצִלּוּ בְּכִסּוּי הָאֹהֶל לָהֶם[30]. וְאִם לֹא הָיָה פִּי הַקְּדֵרָה מְכֻסֶּה בַּקּוֹרָה אֶלָּא בֵּינֵיהֶם רֶוַח[31] - כָּל מַה שֶּׁבַּקְּדֵרָה טָמֵא[32], וְהַקְּדֵרָה עַצְמָהּ טְמֵאָה.

29) רבינו קובע שני תנאים לטהר: א. שהקורה נוגעת בפי הקדירה, אבל אם היא מרוחקת אפילו כל שהוא - טמאים; ב. שיהיה פי הקדירה כולו מכוסה. 30) לקדירה ומה שבתוכה. 31) כל שהוא. 32) הקורה מאהילה על הטומאה ועל הקדירה ומה שבתוכם ואינה מצילה, מפני הריווח שבינה ובין הקדירה.

ו. בּוֹר שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת וְכֵלִים בַּבּוֹר, אִם הָיָה מְכֻסֶּה בְּנֶסֶר חָלָק אוֹ בִּכְלֵי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח - הֲרֵי כָּל מַה שֶּׁבַּבּוֹר טָהוֹר[33]. הָיָה לַבּוֹר בִּנְיָן סָבִיב לְפִיו גָּבוֹהַּ טֶפַח עַל הָאָרֶץ, בֵּין שֶׁכִּסָּהוּ בִּכְלֵי הַמַּצִּיל שֶׁיֵּשׁ לוֹ דֹּפֶן בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ דֹּפֶן[34] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ דֹּפֶן טֶפַח מִמָּקוֹם אַחֵר[35].

33) אבל אם כסהו בכלי שדופנו פחות מטפח אינו מציל, כמבואר למעלה בהלכה ג (קירות הבור שבחפירה אינם נחשבים כדפנות). ואם אין לכיסוי דופן כלל - טהור, כמו בנסר חלק. 34) גבוה טפח אלא פחות מזה. 35) דופן הבניין.

ז. חַדּוּת[36] הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּמְנוֹרָה בְּתוֹכוֹ, וְהַפֶּרַח[37] שֶׁלָּהּ יוֹצֵא וּמְכַסֶּה פִּי הַחַדּוּת[38], וְנָתַן כְּלִי הַמַּצִּיל בְּאֹהֶל הַמֵּת עַל פִּי הַחַדּוּת וַהֲרֵי הוּא נִשְׁעָן עַל פֶּרַח הַמְּנוֹרָה[39] - רוֹאִין: אִם תִּנָּטֵל הַמְּנוֹרָה וְהַכְּלִי הַמַּצִּיל עוֹמֵד[40] - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כֹּל שֶׁבַּחַדּוּת, וְכֵלִים שֶׁבֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת[41] טְהוֹרִים[42] עַד הַתְּהוֹם[43], וְאַף הַמְּנוֹרָה טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׂפַת הַפֶּרַח נִרְאֶה[44] בֵּין הַכִּסּוּי וְהַחַדּוּת; וְאִם לָאוּ[45] - הַכֹּל טָמֵא[46].

36) חדות או דות הוא בור ומסביב לשפתו בנויים כתלים ולפיכך דינו כאוהל עם דפנות. 37) רבינו שם מפרש: "אשר עליו תשים הנר". 38) הפרח הוא רחב ומכסה את עובי דופן הדות אבל אינו בולט לתוך הבית. 39) ונשאר ריווח אווירי בין הכיסוי ובין דופן הדות, וטומאה בבית. 40) ואינו נופל לתוך הדות. 41) פירוש, אפילו הכלים הנמצאים באותו השטח שהוא כנגד עובי פרח המנורה שהיא עצמה כלי ואינה מצלת. 42) מפני שרואים את הכיסוי כאילו הוא מונח על שפת הדות. 43) הכלים הנמצאים תחת כותלי הדות בכל עומק שהוא. 44) אבל לא בולט, כמו שביארנו למעלה. והמדובר, כשעובי הפרח פחות מטפח, אבל כשיש בו טפח עוברת הטומאה מן הבית לדות. [יש מבדילים בין "חדות" ו"דות" ואומרים, שחדות הוא בניין סביב חפירה לא עמוקה ודות בנוי על גבי קרקע חלקה, אולם מפירושו של רבינו משמע שחדות ודות אחד

הם]. 45) שאם תינטל המנורה יפול הכיסוי לתוך הדות. 46) מפני שכלי טמא מעמיד את האוהל ואוהל שכזה אינו מציל.

1 ח. הַחַדּוּת הַבָּנוּי בְּתוֹךְ הַבַּיִת וּכְלֵי הַמַּצִּיל נָתוּן עַל
2 פִּיו, וְהָיְתָה טֻמְאָה בֵּין שְׂפַת הַכְּלִי וּשְׂפַת הַחַדּוּת אוֹ
3 בְּתוֹךְ הַחַדּוּת - הַבַּיִת טָמֵא; שֶׁאֵין הָאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ
4 הַבַּיִת מוֹנֵעַ הַטֻּמְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרְנוּ. הָיְתָה טֻמְאָה
5 בַּבַּיִת - כֵּלִים שֶׁבְּכָתְלֵי הַחַדּוּת, אִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טֶפַח
6 עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - טְהוֹרִים[47], וְאִם לָאו -
7 טְמֵאִים[48]. וְאִם הָיוּ כָּתְלֵי הַחַדּוּת רְחָבִים מִשֶּׁל בַּיִת[49]
8 - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[50] טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מִכָּתְלֵי
9 הַבַּיִת. וּכְשֵׁם שֶׁמַּצִּיל[51] הַחַדּוּת בְּתוֹכוֹ, כָּךְ מַצִּיל
10 בִּכְתָלָיו. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[52] הֲרֵי הוּא כְּכָל
11 הַכֵּלִים שֶׁהֵן מְבִיאִים אֶת הַטֻּמְאָה וְאֵינָן נַעֲשִׂין
12 אֹהָלִים, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֶלָּא
13 אִם כֵּן הָיָה מֻקָּף צָמִיד פָּתִיל, כִּשְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים.
14 וְכֵן בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַתַּנּוּר הֶחָדָשׁ[53] אֵינוֹ כְּכֵלִים לְעִנְיָן זֶה,
15 אֶלָּא נַעֲשֶׂה אֹהֶל, וּלְפִיכָךְ מַצִּיל עַל מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ
16 בְּכִסּוּי בִּלְבַד בְּלֹא צָמִיד פָּתִיל, כְּאֹהָלִים. וְכִסּוּי
17 הַתַּנּוּר הוּא נִקְרָא סְרִידָא.

47) כמו ביב קמור בפרק כ הלכה ז. והמדובר, כשהמקום שבו הכלים אינו פתוח לחלל הדות ולא לבית ברוחב טפח. 48) כותלי הבור אינם מצילים, שהרי אינם אוהל. 49) כגון שחלל הדות מרחיב והולך עד מחוץ לכתלי הבית ושם בנוי חלק מכתלי הדות, וכלים בכתלים שמחוץ לבית. 50) בין שיש שם פותח טפח ובין שאין שם פותח טפח. 51) פיסקה זו משלימה את הנימוק למה הכלים טהורים אם אין פותח טפח ואינה משמיעה דין חדש. 52) תנור של טיט שהוסק באש אף על פי שטרם השתמשו בו. 53) שנתייבש אבל לא הוסק.

18 ט. תַּנּוּר יָשָׁן בְּתוֹךְ הֶחָדָשׁ[54] וּסְרִידָא עַל פִּי הֶחָדָשׁ,
19 וַהֲרֵי הַכִּסּוּי נִשְׁעָן עַל פִּי הַתַּנּוּר הַיָּשָׁן[55] - רוֹאִין: אִם
20 כְּשֶׁינְּטֵל הַיָּשָׁן תִּפֹּל הַסְּרִידָא[56] - לֹא הִצִּיל, וְכֹל
21 שֶׁבְּתוֹכוֹ[57] טָמֵא[58]; וְאִם לָאו - הַכֹּל טָהוֹר[59]. הָיָה
22 הֶחָדָשׁ בְּתוֹךְ הַיָּשָׁן וְהַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּי הַיָּשָׁן[60],
23 אִם יֵשׁ בֵּין הֶחָדָשׁ וְהַכִּסּוּי פָּחוֹת מִטֶּפַח - כֹּל שֶׁבְּתוֹךְ
24 הֶחָדָשׁ טָהוֹר, וּכְאִלּוּ הַסְּרִידָא מֻנַּחַת עַל פִּיו[61].

54) וטומאה בבית. 55) כגון שהתנור הישן בולט קצת מחוץ להחדש. 56) לתוך החדש. 57) בתוך החדש וכל שכן הכלים שבתוך הישן. 58) מפני שהישן מעמיד את הכיסוי, וישן אינו מציל. 59) מפני שהתנור החדש הוא אוהל ומציל אם הוא מכוסה אפילו כשאינו מרוח בטיט (צמיד פתיל). 60) ששפתו גבוהה משפת החדש שבתוכו. 61) נתבאר כבר, שטומאה אינה נכנסת בפתח פחות מטפח.

25 י. סְרִידָא[62] שֶׁל חֶרֶס שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂפָה[63] וְהִיא עוֹדֶפֶת
26 עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל, אֲפִלּוּ הָיְתָה
27 טֻמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ עַל גַּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא[64]; אֲבָל
28 כְּנֶגֶד אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר טָהוֹר[65]. הָיְתָה טֻמְאָה כְּנֶגֶד
29 אֲוִירוֹ שֶׁל תַּנּוּר[66] - מִכְּנֶגְדּוֹ[67] עַל לָרְקִיעַ טָמֵא, וְכָל
30 מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ טָהוֹר.

62) בירור מוקדם של דעת רבינו בדיני סרידה יסלול את הדרך להסברה קצרה ונוחה להבנת דבריו בהלכה שלפנינו, ובכן: א. סרידה שאין לה שפה כלל דינה כנסר וחוצצת בפני הטומאה (ראה למעלה פרק י"ב הלכה ג), כמו ששנינו באהלות פרק ה משנה ו. במה דברים אמורים, כשהיא מכסה תנור חדש שלא הוסק שאינו כלי, אבל אם היא מונחת על תנור ישן (מוסק) אינה חוצצת, מפני שהיא נשענת על כלי. ב. אם התנור מוקף צמיד פתיל, חוצצת אפילו בתנור ישן. והטעם, שתנור סתום מכל צדדיו ומוקף צמיד פתיל נחשב כאבן לעניין טומאה ולא ככלי. ולפיכך אם הסרידה עודפת ברוחבה טפח מן התנור וטומאה תחתיה, טמאים כל הכלים שתחתיה, מפני שהעודף מאהיל עליהם ועל הטומאה, אבל מה שעליה טהור, שהסרידה חוצצת. ג. אם יש לה שפה הרי היא כלי שיש לה בית קיבול, ואם יוצאת חוץ לתנור פחות מטפח וטומאה תחתיה מטמאה כל מה שכנגדה בין תחתיה ובין על גבה (כשהיא רצוצה) שהסרידה אינה חוצצת, אבל מה שבצידה טהור. ד. אם יוצאת לחוץ טפח וטומאה תחתיה או על גבה, טמא כל מה שתחתיה וגם מה שעל גבה בחלק שמחוץ לתנור, שהסרידה עם שפה אינה חוצצת מפני שהיא עצמה כלי. 63) שם במשנה א אנו שונים: "נסר שהוא נתון על פי תנור חדש ועודף מכל צדדיו בפותח טפח". ולפיכך מניחים אנו, שגם משנתנו שהיא המשכה של משנה א, עוסקת בעודף טפח אף על פי שלא פירשה. ורבינו נקט לשון המשנה, כדרכו. 64) כל מה שתחת העודף ועל גביו. 65) מפני שהוא מוקף צמיד פתיל ומפסיק בין העודף ובין אווירו של תנור וגם אין דבר מאהיל על האוויר הטמא וגם על האוויר שכנגד התנור. והמדובר בתנור ישן אבל תנור חדש דינו כטיט ואינו מציל על מה שבתוכו בצמיד פתיל. וכל זה נאמר בצמיד פתיל, אבל כשאינו צמיד פתיל טמא גם מה שבתוך התנור, שהרי הסרידה מאהילה עליו ועל הטומאה. 66) על הסרידה. 67) בכתב יד תימן: כנגדו. פירוש, נגד מקום הטומאה.

31 יא. קְדֵרָה[68] שֶׁכְּפָאָהּ עַל פִּי הֶחָבִית[69] וּמֵרַח דָּפְנוֹתֶיהָ
32 עִם הֶחָבִית - מַצֶּלֶת עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ וְעַל מַה
33 שֶּׁבֵּינָהּ וּבֵין שִׂפְתוֹת הֶחָבִית[70]. הוֹשִׁיבָהּ עַל פִּי
34 הֶחָבִית כְּדַרְכָּהּ[71] וּמֵרַח[72] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת; מִפְּנֵי
35 שֶׁהַקְּדֵרָה מִתְטַמְּאָה מֵאֲוִירָהּ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא מַצִּיל[73],
36 כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

68) של חרס. 69) וטומאה בבית. 70) כגון שפי הקדירה עודף על פי החבית או כגון שנתן שכבה עבה של טיט בין שתי השפתות. 71) על שוליה. 72) כלומר, אף על פי שמירח. 73) אבל כשכפאה על פיה לא נטמאה, שכלי חרס אינו מטמא מגבו.

יום חמישי ל' אדר־א' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין המחצים ושולי קרקעות כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחלחלה וחבית זפותה שנתקלף החרס מלמעלה והזפת עומד.

1 **א. שׁוּלֵי הַמְּחָצִין[2] וְשׁוּלֵי קַרְקְעוֹת הַכֵּלִים[3]**
2 **וְדָפְנוֹתֵיהֶן מֵאֲחוֹרֵיהֶן[4] - אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל**
3 **בְּאֹהֶל הַמֵּת. קִרְסְמָן[5] וְשָׁפָן[6] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים - מַצִּילִין**
4 **בְּצָמִיד פָּתִיל. שֶׁאֵין מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים.**

2) תוספתא כלים פ"ז ה"י. מחץ = כלי חרס גדול שמשתמשים בו לשאוב יין מן הגת, ובקרקעיתו קערורית ונקראת "שולי המחץ" (רבינו בפירושו לפרה פ"ה מ"ה). 3) צ"ל: הכלים, וכן הגירסא בכת"י תימן. פירוש, בית קיבול שבשולי הכלי מבחוץ. [בתוספות נדה מט, א, ד"ה אלא, מובאת תוספתא זו, וגורסים: "שולי המחצים וקרקעות הכלים"]. 4) אם יש שם שקערורית (הגר"א בהגהותיו על התוספתא מוחק המלה "מאחוריהן", ורצוי למוחקה גם כאן, שהרי גם בפנים אין שקערורית שבדפנות מצלת). 5) חתך אותן. 6) החליקן.

5 **ב. כְּלִי חֶרֶשׁ[7] שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֶצְיוֹ - לֹא בִּטְּלוֹ[8],**
6 **וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - מַצִּיל.**

7) תוספתא שם, ה"ז. 8) לא יצא מתורת כלי, ולפיכך מציל בצמיד פתיל, אבל אם הוצא מתורת כלי אינו מציל, כמו טבעת הבלועה בלבינה (למעלה פ"כ ה"ה). ראה כסף־משנה.

7 **ג. כְּלִי חֶרֶשׁ[9] מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיִּנָּקֵב בְּמוֹצִיא**
8 **רִמּוֹן[10]. וּבְגָדוֹל[11] - עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[12]. כֵּיצַד? כְּלִי**
9 **גָּדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֶצְיוֹ][13], וְהִקִּיפוֹ צָמִיד פָּתִיל, וְסָתַם**
10 **מְקוֹם הַפְּחָת בְּצָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, אַף עַל**
11 **פִּי שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה[14]. אֲבָל כְּלִי[15]**
12 **הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיָה נָקוּב אוֹ סָדוּק וְלֹא סָתַם[16]**
13 **הַנֶּקֶב - נִטְמָא וְאֵינוֹ מַצִּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב?[17] אִם**
14 **הָיָה כְּלִי הֶעָשׂוּי לְאֲכָלִים[18] - שִׁעוּרוֹ בְּמוֹצִיא זֵיתִים;**
15 **הָיָה עָשׂוּי לְמַשְׁקֶה - שִׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19]. הֶעָשׂוּי**
16 **לְכָךְ וּלְכָךְ[20] - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֵמְרָא[21], וּמִשֶּׁיִּנָּקֵב**
17 **בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב אוֹ עַד**
18 **שֶׁיִּמָּעֲטֶנּוּ.**

9) שבת צה, ב, וצו, א. 10) שרימון בינוני יעבור דרך הנקב. לכאורה הלכה זו תמוהה מאוד. מתחילה ב"מוציא רימון" ומסיימת ב"מוציא זיתים"; שנית: לפעמים נאמר "סתימה" סתם, ולפעמים סתימת "מקום הפחת בצמיד פתיל". אולם עיון מעמיק בפירוש רבינו למשנה כלים הנ"ל, מגלה לנו הסבר ההלכה הזו. שנינו שם: "העשוי לאכלין שיעורן כזיתים, עשוי למשקין שיעורן כמשקין וכו' ובכונס משקה". ורבינו מעיר על הסתירה בין משנה זו לסוגיית הגמרא שבת הנ"ל, הקובעת שיעור כמוציא רימון או רובו, ומבאר שבפחות מכמוציא זית מציל אפילו בלי סתימה [וסובר כרש"י שבת שם, שלא הקפידה תורה על צמיד פתיל אלא על פי הכלי בלבד, אבל כשניקב שלא בכוונה מן הצד מציל אם הפחת הוא פחות מהשיעורים הקבועים בגמרא שם, מפני שנאמר "כלי פתוח"], ואם ניקב כמוציא זית וא"כ אינו כלי לקבל טומאה, אינו מציל אלא אם סתם את הנקב בצמיד פתיל, ואם היה הנקב כמוציא רימון (רימון גדול פי כמה מזית) יש הבדל בין כלי גדול לקטן, בכלי קטן אין צמיד פתיל מועיל להציל, ובגדול מציל עד חציו ועד בכלל. ורבינו מסיים ביאורו, וכותב: והבן זה, שהוא עיון דק ומקום הטעאה (ראה תוספות שבת שם ד"ה ולענין). לאור בירור זה, מתפרשת ההלכה ללא קשיים וסתירות. בבא ראשונה זו עוסקת בכלי חרס קטן, והנקב הוא למעלה ממוציא זיתים (ואם הוא למטה משיעור זה, יתבאר דינו בסוף ההלכה). 11) כלי גדול. 12) אבל בפחות מרובו, אפילו הנקב כמוציא רימון - מציל. [בגמרא שם אמרו: "הא ברבי, הא בזוטרי" (בעברית: כאן בגדולים, ושם בקטנים). ומפרש רבינו (וכן פירש רש"י) בגדולים רוב, ובקטנים כמוציא רימון (ראה תוספות שם, וראב"ד כאן)]. 13) והוא־הדין בכלי קטן שנפחת פחות מכמוציא רימון. 14) אינו מקבל טומאה. 15) בין גדול בין קטן. כלים פ"ט מ"ח. 16) בצמיד פתיל. 17) כדי שלא יציל בלי סתימה בצמיד פתיל. 18) להניח בו אוכלין. 19) שאם יעמיד שולי הכלי המנוקב על משקה וילחוץ קצת - ייכנס המשקה. 20) לאוכלין ולמשקין. 21) נותנים עליו שתי החומרות: מקבל טומאה עד שיינקב כמוציא זיתים, ואינו מציל בכונס משקה (רבינו מבאר כאן רק את החומרא השניה, מפני שאין אנו עוסקים כאן בטומאת כלים אלא בדיני הצלה בצמיד פתיל). וכל הדינים הללו אמורים בניקב מעצמו, אבל כשניקבו בכוונה - שיעורם בכל שהוא. [אפשר גם לפרש שיטת רבינו באופן אחר ולומר, שיש הבדל בין כלי קטן כמוציא זית, ובין כלי גדול כמוציא רימון עד חציו. בקטן מספיקה סתימה בלי צמיד פתיל במקום הנקב, אבל בגדול שנפחת חציו צריך צמיד פתיל. כמו שמבאר רבינו כאן בפירוש. ולפי פירוש זה, מה שאמר בבבא הראשונה "מציל בצמיד פתיל", הכוונה הצמיד פתיל שעל פי הכלי ולא של סתימת הנקב, והדוגמא בבבא "כיצד", נאמרה בכלי גדול בלבד. ומזה יוצא שהפיסקא "ולא סתם הנקב", פירושה סתימה בלי צמיד פתיל. והראשון נראה לי יותר].

19 **ד. תַּנּוּר[22] שֶׁהָיְתָה סְרִידָא[23] עַל פִּיו וּמֻקָּף צָמִיד**
20 **פָּתִיל[24] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה**
21 **הַסֶּדֶק מְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ[25], שֶׁהוּא הֶקֵּף טֶפַח - נִטְמָא**
22 **הַתַּנּוּר, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּרְדֵּעַ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בַּסֶּדֶק**

אֶלָּא הֲרֵי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשָׁוֶה; פָּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר טָהוֹר. נִסְדְּקָה הַסִּרִידָא שֶׁעַל פִּיו: כִּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס[26] - הֲרֵי זֶה טָמֵא; פָּחוֹת מִכָּאן[27] - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. הָיָה הַסֶּדֶק עָגֹל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אָרֹךְ[28], אֶלָּא שִׁעוּרוֹ כִּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס.

22) שם מ"ז. 23) כלי חרס גדול שיש לו דפנות, ומכסים בו את התנורים. 24) שהיתה מחוברת לתנור בטיט וכדומה. 25) מלמד שנותנים על צואר הבהמה כדי לכוון הילוכה. 26) הסדק גדול קצת מעובי המרדע. 27) אפילו הם שווים - טהור. 28) לשון המשנה שם. נלאו כל מפרשי המשנה ליישב את התמיהה החמורה: הרי המרדע עגול הוא? והרא"ש גורס: אם הוא ארוך, אין רואים אותו עגול. ראה 'תוספות יום טוב' ומלאכת שלמה.

ה. תַּנּוּר[29] הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקַּב נֶקֶב בְּעֵינוֹ שֶׁל תַּנּוּר[30] הַטּוּחָה[31]: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֹא כּוֹשׁ[32] נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דוֹלֵק[33] - הֲרֵי זֶה נִטְמָא; וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב פָּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל[34].

29) שם מ"ח. 30) נקב עשוי בגגו של התנור להוציא את העשן, ונקרא עין התנור (ר"ש). 31) שטחו אותה בטיט וסגרוה כדי שלא יפוג חומו של התנור. 32) פלך. 33) ואינו כבה כשמוציאים אותו דרך הנקב. 34) כחכמים שם.

ו. נִקַּב הַתַּנּוּר מִצִּדּוֹ[35] - שִׁעוּרוֹ מְלֹא כּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא שֶׁלֹּא דוֹלֵק[36]. וְכֵן מְגוּפַת הֶחָבִית[37] שֶׁנִּקְּבָה - שִׁעוּרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנֵיָה[38] שֶׁל שִׁיפּוֹן[39] בַּנֶּקֶב. וַחֲצָבִים[40] גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְּבוּ - שִׁעוּרָן כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָה שְׁנֵיָה שֶׁל קָנֶה[41]. פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ בְּכָל שֶׁהֵן[42] - נִטְמְאוּ, וְאֵין הַצָּמִיד פָּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב. וְאַף בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְּבוּ שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים[43], וְאֵינָן נִצָּלִין עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב.

35) במשנה שם כתוב: "ניקב מצידו". וכל מפרשי המשנה מבארים, מצידו של העין במקום המירוח. 36) שיעור קטן מדולק. 37) פקק של חרס שסותמים בו פי החבית. סתם חבית - של חרס היא. 38) הקשר השני. 39) מין תבואה ממשפחת השעורה (רוגגן בלעז), וקנה שלו דק וחלול ויש בו שלושה קשרים, הקשר שלמטה עבה, האמצעי – בינוני, והעליון דק. 40) כלים גדולים מחביות. 41) קנה סוף הגדל על שפת נהרות ואגמים הם חלולים, ובהם קשרים. והקשר התחתון הוא עבה מכולם. רגילים היו לשאוף יין מן החביות בקנה של שיפון, ומן החצבים בקנה סוף, ושיעורם מותאם להרגל זה. 42) אבל לא פחות מכונס משקה (רבינו בפירושו למשנה). ומה בין יין לשאר משקין? מבאר הגר"א בהגהותיו למשנה, שהאויר מפיג טעמו של היין, ובעל היין אינו מרוצה מן הנקב, ולפיכך צריך שיעור יותר גדול. אבל שאר משקין האויר יפה להם, והבעלים רוצים בנקב, ולפיכך דינו כאילו עשוהו בעצמם. 43) שהרי נפתחה הסתימה, מפני שהמנקב החשיב את הנקב כפתח.

ז. חָבִית[44] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּמְנִיקָת[45] שֶׁל חֶרֶס[46] בְּתוֹכָהּ, וְהֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֶחָבִית וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[47], וְהַמְּנִיקָת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁקְּצָתָהּ הָאַחַת בְּתוֹךְ הֶחָבִית הַמֻּקֶּפֶת וְהַקָּצֶה הַשֵּׁנִי פָּתוּחַ לְאֹהֶל הַמֵּת וְאֵינוֹ סָתוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקֵמָה - אֵין הֶעָקֹם כְּסָתוּם.

44) שם מ"ב. 45) כלי ארוך וחלול שמוצצים על־ידו יין מן החבית. 46) במשנה כתוב "מניקת" סתם, ורבינו מפרש - של חרס (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 47) ואף־על־פי שהמינקת פתוחה לחוץ, לא יצאה החבית מידי צמיד פתיל. והטעם, מפני שקנה המינקת עקום, אין פיה שלמעלה נעשה פתח לחבית, אבל לגבי טומאת עצמה מסיים רבינו "אין העקום כסתום", מפני שבמקום העיקום מתעכבים כמה טיפות יין - הרי זה כבית קיבול. פסק כבית־שמאי, מפני שחזרו בית־הלל והורו כמותם.

ח. חָבִית[48] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקְּבָה מִצִּדָּהּ וְסָתְמוּ שְׁמָרִים[49] אֶת הַנֶּקֶב - הִצִּיל. אָגַף[50] חֲצִי הַנֶּקֶב וְסָתַם חֶצְיוֹ[51] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[52] אִם הִצִּיל אִם לֹא הִצִּיל. סָתַם אֶת הַנֶּקֶב בִּזְמוֹרָה[53] - עַד שֶׁיִּמְרַח[54] מִן הַצִּדָּדִין[55]. סְתָמוֹ בִּשְׁנֵי קִסְמִים[56] - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדָּדִין וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֵרְתָּהּ[57]. וְכֵן נֶסֶר[58] שֶׁנָּתוּן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֵרַח מִן הַצִּדָּדִין - [הִצִּיל. הָיוּ שְׁנֵי נְסָרִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצִּדָּדִין וּבֵין] נֶסֶר לַחֲבֵרוֹ. חִבֵּר אֶת שְׁנֵי נְסָרִים בְּמַסְמְרִים שֶׁל עֵץ[59] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן, אוֹ שֶׁלִּפֵּף עֲלֵיהֶן שׁוּגְמִין[60] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרֵחַ מִן הָאֶמְצַע. בַּמֶּה מַקִּיפִין?[61] בְּסִיד וּבְחַרְסִית וּבְגִבְּסִין, בְּזֶפֶת וּבְשַׁעֲוָה, בְּטִיט וּבְצוֹאָה וּבְחֵמָר[62], וּבְכָל דָּבָר הַמִּתְמָרֵחַ. וְאֵין מַקִּיפִין לֹא בְּבַעַץ[63] וְלֹא בְּעוֹפֶרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתִיל[64] וְאֵינוֹ צָמִיד[65]. וּמַקִּיפִין בִּדְבֵלָה[66] שְׁמֵנָה שֶׁלֹּא הֻכְשְׁרָה[67] וּבְכָצֵשׁ שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[68], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא; שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

48) שם פ"י מ"ו. 49) שמרי היין שבחבית. 50) סתם בטיט וכדומה. 51) השמרים סתמו חצי הנקב השני. 52) בעיא שלא נפשטה, בבא קמא קה, ב, ולפי פירוש התוספות שבת צו, א, ד"ה ולענין. 53) ענף של עץ גפן. 54) בטיט. 55) כדי לסתום את הסדקים הדקים שבין דופן החבית ובין הזמורה, אבל אינו צריך למרוח טיט על הזמורה עצמה למרות סופגיותה. 56) שתי זמורות חתוכות לאורכן, ואפילו הצמיד חתך לחתך. 57) שם. 58) קרש. 59) במשנה, "בסינין". ומפרש שם רבינו, יתידות של עץ שתוחבים בנקבים העשויים בנסרים. 60) מין קליפת עץ שעליה לחלוחית מדבקת, והדביק את הקליפה במקום חיבור הנסרים (והר"ש מפרש שַׁעַם). 61) מחברים, כדי שיהיה עליו דין צמיד פתיל. 62) מין

אדמה המתמרחת יפה בלי גיבול במים. 63) מתכת רכה דומה לעופרת ("ציון" באידיש). 64) כיסוי. 65) מודבק יפה. המדובר בכלי חרס. 66) תאנה מיובשת. 67) לקבל טומאה. אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נתלחלחו באחד משבעת המשקין (ראה פ"א מה' טומאת אוכלין ה"ב). 68) מיץ פירות שלא נימנה בין שבעת המשקין.

1 **ט. מְגוּפַת הֶחָבִית[69] שֶׁנִּתְחַלְחֲלָה[70], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
2 **נִשְׁמֶטֶת[71] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת[72], שֶׁהֲרֵי נִתְרַעֵעַ הַצָּמִיד.**
3 **הַכַּדּוּר[73] וְהַבְּקַעַת[74] שֶׁל גְּמִי[75] שֶׁנָּתַן עַל פִּי הֶחָבִית**
4 **וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַצִּיל[76], עַד שֶׁיִּמְרַח עַל כָּל**
5 **הַכַּדּוּר וְעַל כָּל הַבְּקַעַת מִמַּטָּה לְמַעְלָה[77]. וְכֵן**
6 **בְּמַטְלֵת שֶׁל בֶּגֶד[78] שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל פִּי הַכְּלִי. הָיְתָה שֶׁל**
7 **גֵּיר אוֹ שֶׁל עוֹר וּקְשָׁרָהּ בִּמְשִׁיחָה[79], אִם מֵרַח מִן**
8 **הַצְּדָדִין - הִצִּיל[80].**

69) שם מ"ג. 70) נתרופפה. 71) אינה יוצאת מפי החבית. 72) כחכמים שם. 73) מטלית שכרכה ככדור (שם מ"ד). ואפילו אם המטלית גדולה משלוש על שלוש והיא מקבלת טומאה, מכיוון שכרכה ככדור והקטינה אינה מקבלת טומאה ומצלת (תפארת ישראל). 74) צ"ל: והפקעת. 75) מין עשב ארוך, וכרכו ועשה כדור. 76) מפני הנקבים שבהם. 77) במשנה כתוב: "מלמעלן ומלמטן". ופירש הרא"ש שם, שימרח מלמטה במקום שהוא נוגע בדופן החבית. ומלמעלה, היינו כל מה שבולט מחוץ לחבית. ונראה שגם רבינו מפרש כך (ראה ר"ש שם). 78) שיש בה נקבים בין החוטים. 79) חבל דק. 80) עור ונייר אינם מנוקבים.

9 **י. חֵמֶת[81] שֶׁל עוֹר הַדָּג[82] אוֹ הַנְּיָר[83] שֶׁהִלְבִּישׁ בָּהֶן**
10 **אֶת הֶחָבִית[84] וּצְרָרָהּ[85] מִלְּמַטָּה - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת[86].**
11 **וְאִם לֹא צְרָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא**
12 **תַּצִּיל[87].**

81) נאד גדול (תוספתא כלים פ"ז ה"ז). 82) שאינו מקבל טומאה (למעלה פכ"א ה"א). 83) נייר אינו מקבל טומאה. 84) ופי החבית למעלה ומכוסה בשולי החמת. 85) קשרה מלמטה תחת שולי החבית. 86) אם מירחו לשולי החבית (כסף־משנה). ולמה מצלת, הלא אין כאן צמיד פתיל על פי החבית אלא במקום השולים (ראה למעלה פכ"א ה"ג)? מפני שהחבית משמשת צמיד פתיל לנאד, כי היא סותמת את פיו. ואין זה דומה לחבית כפויה שבפכ"א ה"ג, מפני ששם הצמיד פתיל הוא תחת פי הכלי, אבל כאן הוא על פי הכלי. יוצא מזה, שהנאד מציל על החבית הנמצאת בתוכו וסותמת את פיו (על פי פירוש הר"ש במשנה כלים פ"י, ד). 87) מפני שהמירוח יתפרק (ואפשר גם לנמק מפני שפי הנאד נשאר פתוח, שהרי המירוח הוא מן הצדדים).

13 **יא. חָבִית[88] זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלֵּף[89] הַחֶרֶס מִלְּמַעְלָה**
14 **וְהַזֶּפֶת שֶׁלָּהּ עוֹמֶד, וְנָתַן הַכִּסּוּי עַל הַזֶּפֶת וּדְחָקוֹ עַד**
15 **שֶׁיִּדְבַּק בַּזֶּפֶת, וְנִמְצָא הַזֶּפֶת עוֹמֵד בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין**
16 **קַרְקַע הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַצִּיל. וְכֵן בִּכְלֵי הַמּוּרְיָס[90]**
17 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין שֶׁהָיָה הַמִּתְמָרֵחַ בֵּין**
18 **הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זֵד, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הֲרֵי**
19 **זֶה מַצִּיל[91].**

88) שם מ"ה. 89) נשבר חלק מדופנה ונתקלף מעל הזפת. 90) כדים שנותנים בהם שומן דגים מלוח. במשנה: "קבוסים". 91) כחכמים.

יום שישי א' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק שְׁלִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשתמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעלייה וטומאה בבית וקדירה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעלייה ומקצתו מרודד על הארובה.

20 **א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמַּצִּילִים[3] בְּצָמִיד פָּתִיל - מַצִּילִין עַל**
21 **כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בֵּין אֳכָלִין בֵּין מַשְׁקִין, בֵּין בְּגָדִים**
22 **וּכְלֵי שֶׁטֶף[4]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,**
23 **שֶׁכְּלִי חֶרֶס הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל**
24 **הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ**
25 **בְּתוֹכוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַמֻּקָּף כְּלֵי**
26 **שֶׁטֶף אוֹ בְּגָדִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ**
27 **שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל כְּשֶׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִין?[5] מִפְּנֵי**
28 **שֶׁשְּׁאָר הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי**
29 **חֶרֶס מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלִי טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכָל כְּלִי**
30 **עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[6]. וְלָמָּה לֹא**
31 **אָמְרוּ[7]: כְּלִי חֶרֶס שֶׁל עַם הָאָרֶץ לֹא יַצִּיל עַל הַכֹּל[8],**
32 **וְשֶׁל חָבֵר יַצִּיל עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא טָהוֹר? מִפְּנֵי**
33 **שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ טָמֵא בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, שֶׁאוֹמֵר: הוֹאִיל**
34 **וּכְלֵי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, אֶחָד אֲנִי וְאֶחָד הֶחָבֵר[9].**
35 **וּלְפִיכָךְ חָשׁוּ[10] וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל[11]. וְלָמָּה**
36 **אָמְרוּ: מַצִּיל עַל הָאֳכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי**
37 **חֶרֶס? מִפְּנֵי שֶׁאִלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה טְמֵאִים הֵן עַל גַּב עַם**
38 **הָאָרֶץ בֵּין קֹדֶם שֶׁיִּהְיוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת בֵּין אַחַר שֶׁיִּהְיוּ**
39 **שָׁם תַּחַת צָמִיד פָּתִיל, וּלְעוֹלָם לֹא יִשְׁאַל הֶחָבֵר מֵעַם**
40 **הָאָרֶץ לֹא אוֹכָלִין וְלֹא מַשְׁקִין וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא**
41 **עַל דַּעַת שֶׁהֵן טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן טָהֳרָה**
42 **לְעוֹלָם[12], וְלֹא יָבוֹא בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁטֶף**
43 **שׁוֹאֵל אוֹתָם הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ וּמַטְבִּילָן מִפְּנֵי מַגַּע**
44 **עַם הָאָרֶץ וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּטְהָרוֹת,**
45 **לְפִיכָךְ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּלֵי שֶׁטֶף**
46 **שֶׁכְּבָר הָיָה תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי**
47 **עַם הָאָרֶץ הַזֶּה מְדַמֶּה שֶׁנִּצַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת**
48 **שִׁבְעָה, וְיַטְבִּיל הֶחָבֵר וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ**

1 **בִּטְהָרוֹת וְיָבוֹא לִידֵי תַּקָּלָה. וּמִפְּנֵי זֶה גָּזְרוּ שֶׁלֹּא**
2 **יַצִּיל כְּלִי חֶרֶס עַל כְּלִי שֶׁטֶף שֶׁבְּתוֹכוֹ.**

2) עדויות פ"א מי"ד. 3) נמנו למעלה פכ"א ה"א. 4) כלים שיש להם טהרה במקווה. 5) כגון כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 6) פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב, ה"א. 7) חגיגה כב, א־ב. 8) על שום דבר לא יציל. 9) בין אני ובין החבר. 10) שהרי חבר שואל מעם־הארץ כלים שיש להם טהרה במקווה ומטבילם ומשתמש בהם לערב, וחששו חכמים שמא ישאיל לחבר כלים שהיו באוהל המת בכלי חרס בצמיד פתיל, שלדעתו הם טהורים, אבל לחבר הם טמאים שבעה ימים, וצריכים הזאת מי פרה מפני שכלי עם־הארץ טמאים ואינם מצילים. 11) אלא על אוכלין ומשקין. 12) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקווה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשבורו" (כדי להקל על הקורא, הבנת הנימוקים המסובכים, מצאנו לנכון לשנות קצת את סדר הדברים ולהקדים את המאוחר).

3 **ב. אָדָם[13] שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמֻקֶּפֶת צָמִיד**
4 **פָּתִיל - טָהוֹר. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר. וְיֵרָאֶה לִי,**
5 **שֶׁזֶּה שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלִי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם[14],**
6 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי**
7 **לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"אדם שהיה נתון בתוך החבית ומוקפת צמיד פתיל טהור" ("מפני שלא גזרו על כלי חרס שלא יציל על האדם").

דין זה בא בהמשך לדינים השונים של כלי המוקף צמיד פתיל שמציל אוכלין ומשקין וכלי חרס אחרים שהיו בתוכו מטומאת אוהל.

ויש לבאר הלכה זו בעבודת ה': עניין החיים בעבודה רוחנית הוא הדביקות בה' "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כולכם היום", כיון שהקב"ה נקרא חיים והוא מקור החיים, וממילא הדביקות בו ית' היא על־ידי קיום התורה והמצוות, שהרי 'מצוה' היא מלשון 'צוותא וחיבור' שעל־ידה נעשה חיבור בין יהודי לקב"ה.

גם כאשר יהודי נמצא בעולם הזה במצב של דביקות בה', הרי עצם ירידתו לעולם הזה הגשמי, עולם הקליפות וסט"א אשר הרשעים גוברים בו, היא בדוגמת הכניסה לאוהל המת ר"ל.

והעצה לזה היא להכניס את עצמו לכלי חרס שנעשה מעפר האדמה, ועניינו בעבודת ה' הוא עניין הביטול – "ואנכי עפר ואפר", וכאשר הוא מבטל את כל מציאותו - הופך את עצמו למציאות של קדושה. ובנוסף צריך להקיף עצמו בצמיד פתיל, כי כאשר ישנו פתח לאוהל המת יכול לקבל השפעה, על־דרך שמצינו ש"הלשכות הבנויות בקודש ופתוחות לחול, תוכן חול", היינו שכאשר יש אפילו פתח לחול ולטומאה משפיע הדבר על "תוכן", ולכן צריך לסתום החבית בצמיד פתיל.

(על־פי 'יין מלכות' ספר טהרה סי' קלז)

13) בתוספתא, אהלות פט"ו ה"ח. 14) הרי גם באדם יש לחשוש שעם־הארץ שיהיה בתוך כלי חרס יחשוב שלא נטמא, ולמעשה נטמא מפני שכליו טמאים וכלי טמא אינו מציל.

8 **ג. כְּלֵי חֶרֶס[15] שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּאֹפֶר הַפָּרָה אוֹ**
9 **בְּקָדָשִׁים - עַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרָתָם, מִפְּנֵי**
10 **שֶׁהֵן נִזְהָרִים בָּהֶן הַרְבֵּה, וּלְפִיכָךְ יַצִּילוּ עַל הַכֹּל**
11 **בְּצָמִיד פָּתִיל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל חֶרֶס.**

15) אהלות פ"ה מ"ה.

12 **ד. אַרֻבָּה[16] שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת,**
13 **וּקְדֵרָה[17] נְתוּנָה עַל פִּי הָאַרֻבָּה[18] וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס**
14 **מַשְׁקֶה[19] - הַקְּדֵרָה טְמֵאָה[20], וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[21]. הָיְתָה**
15 **שְׁלֵמָה - כֹּל שֶׁבָּעֲלִיָּה מֵאֳכָלִין וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס**
16 **טָהוֹר, אֲבָל אָדָם וּכְלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה טְמֵאִים; שֶׁאֵין**
17 **כְּלֵי חֶרֶס חוֹצֵץ אֶלָּא עַל הָאֳכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי**
18 **חֶרֶס, וְכֹל שֶׁבָּעֲלִיָּה טָהוֹר[22] כְּאִלּוּ הוּא תַּחַת צָמִיד**
19 **פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס[23]. וְטִמְּאוּ הָאָדָם[24] שֶׁבַּעֲלִיָּה זוֹ,**
20 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[25]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בַּעֲלִיָּה**
21 **זוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָלֵא מַשְׁקִין - הַכְּלֵי טָמֵא**
22 **טֻמְאַת שִׁבְעָה[26], וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[27]. הָיְתָה בָּהּ אִשָּׁה**
23 **לָשָׁה בַּעֲרֻבָּה שֶׁל עֵץ[28] - הָאִשָּׁה וְהָעֲרֻבָּה טְמֵאִין**
24 **טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בּוֹ[29].**
25 **פֵּרְשָׁהּ[30] וְחָזְרָה וְנָגְעָה בּוֹ - טִמְּאַתּוּ. וְכֵן אִם פִּנָּה**
26 **הַבָּצֵק אוֹ הַמַּשְׁקִין לִכְלִי אַחֵר מִכְּלֵי שֶׁטֶף שֶׁבָּעֲלִיָּה**
27 **- נִטְמְאוּ בְּמַגַּע הַכְּלִי הָאַחֵר. הָיָה עַל פִּי אֲרֻבָּה זוֹ**
28 **שְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל[31], שֶׁאֵין מְקַבְּלִין**
29 **טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[32], וּלְפִיכָךְ אֵין מַגַּע עַם הָאָרֶץ**
30 **מְטַמֵּא, אוֹ שֶׁהָיָה כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר לְפָרָה אֲדֻמָּה אוֹ**
31 **לְקֹדֶשׁ, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרָתָן - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל**
32 **כָּל מַה שֶּׁבָּעֲלִיָּה. הָיָה אֹהֶל נָטוּי[33] בָּעֲלִיָּה וּמְקֻצָּתוֹ**
33 **מְרֻדָּד[34] עַל הָאַרֻבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה**
34 **מַצִּיל[35] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גַּגּוֹ[36] עַל הָאַרֻבָּה, שֶׁהָאֹהֶל**
35 **מַצִּיל בְּכִסּוּי כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[37].**

16) שם מ"ב. 17) של חרס. 18) ומכסה את כולה. 19) ראה למעלה פכ"ב ה"ב. 20) אפילו אם גבה למטה, מפני שהטומאה עוברת דרך הנקב הקטן הזה לתוכה ומטמאתה ואת כל מה שבתוכה, ואף־על־פי שטומאה אינה עוברת בפחות מטפח. והטעם, מפני שלטומאת עצמה חודרת גם בנקב קטן (ראה כלים פ"י מ"ח). 21) מפני שאין בנקב פותח טפח. 22) פירוש, וכל מה שבעליה, שאמרנו למעלה שהוא טהור (אין זה דין חדש אלא הרחבת הנימוק). 23) ולפיכך אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין

וכלי חרס, כמבואר בה"א. 24) אף־על־פי שאמרנו (בהלכה ב), שצמיד פתיל מציל על האדם. 25) שאדם יימצא בעליה, ובהלכה ב טיהרו דבר שאינו מציל בלבד. 26) שהרי נטמא באוהל המת. 27) הקדירה הצילה. 28) להוציא של חרס שניצל בצמיד פתיל. 29) ואינה מטמאה את הבצק בנגיעתה, שאם נאמר שמטמאתו - לא תועיל ההצלה כלום, וחכמים קבעו שמציל על אוכלין ומשקין (רבינו בפירושו למשנה). 30) סילקה ידיה מן הבצק. 31) כגון כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה. 32) למעלה פכ"א ה"א. 33) שם פ"ז מ"ב. 34) עודף נסחב ומכסה את הארובה. 35) אם יש טומאה בבית, כל שבעליה טהור, ואפילו אם יש בארובה פותח טפח, מפני שהעודף המרודד מציל כמו האוהל עצמו. 36) של האוהל. 37) למעלה פכ"א ה"ג.

יום ש"ק ב' אדר־ב' ה'תשפ"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים ויריעות וטומאה בחציו האחד, בית שהוא מלא תבן ואין בינו לקורות פותח טפח וטומאה בתוכו, כותל שבין שתי בתים וטומאה בתוך הכותל, ודין כותל המשמש את הבית, ודין כותל שחצי עוביו בנין וחציו סלע.

1 **א. בַּיִת שֶׁחִלְּקוֹ בְּקַנְקַנִּים[2] טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד**
2 **הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים**
3 **כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת[3], וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי**
4 **הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת[4]. טָחָן בְּטִיט[5], בֵּין מִבִּפְנִים[6]**
5 **בֵּין מִבַּחוּץ[7] - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי**
6 **עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַהֲרֵי הַכֹּל**
7 **אֹהֶל אֶחָד.**

2) של חרס. 3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. 4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. 5) ופיהם לצד הטומאה. 6) מצד הטהרה. 7) בצד הטומאה.

8 **ב. בַּיִת שֶׁחִלְּקוֹ בִּנְסָרִים[8] אוֹ בִּירִיעוֹת[9], אִם חִלְּקוֹ מִן**
9 **הַצְּדָדִין[10] אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת[11], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
10 **בַּבַּיִת[12] - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין**
11 **הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין**
12 **מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת**
13 **טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא**
14 **וּתְטַמֵּא[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ**
15 **הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֳבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ[15], בֵּין שֶׁהָיְתָה**
16 **הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת:**
17 **אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טָפַח עַל טָפַח - טְמֵאִים[16],**
18 **וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[17]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ כֵּיצַד דִּין הַבַּיִת**
19 **אִם חִלְּקוֹ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[18].**

8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. 9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. 10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. 11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. 12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. 13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. 14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. 15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. 16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. 17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. 18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

20 **ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן[19] וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת**
21 **פּוֹתֵחַ טָפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים[20], בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין**
22 **שֶׁהָיְתָה בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁכְּנֶגֶד יְצִיאַת**
23 **הַטֻּמְאָה[21] בְּמִלּוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח[22] טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה**
24 **חוּץ לַתֶּבֶן בְּמִלּוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים[23], אִם**
25 **יֵשׁ בְּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - טְהוֹרִין[24],**
26 **וְאִם לָאו טְמֵאִין[25]. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ**
27 **טָפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[26] טְמֵאִין[27]; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן**
28 **חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסְּתָם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְפַנּוֹתוֹ.**

19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. 20) בחלק שהתבן בו. 21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). 22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאיה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. 23) שבתוך התבן. 24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. 25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). 26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין

שאין בו. 27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן.

1 **ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת**
2 **הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא[28], וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה[29] טָהוֹר[30].**
3 **הָיְתָה מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה[31] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה**
4 **הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל:**
5 **מֻחֶצִיוֹ וּכְלֵפֵי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֻחֶצִיוֹ וּכְלֵפֵי טָהֳרָה**
6 **- טְהוֹרִין; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה - טְמֵאִין. וְכֵן מַעֲזִיבָה[32]**
7 **שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה:**
8 **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה;**
9 **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר;**
10 **מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד**
11 **מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טֻמְאָה**
12 **- טְמֵאִין; מֻחֶצְיָהּ וּכְלֵפֵי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֻחֶצָה**
13 **לְמֻחֶצָה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר[33]**
14 **וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא,**
15 **וְהָעוֹמֵד מִלְّמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר[34],**
16 **שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת[35]; הָיְתָה הַטֻּמְאָה**
17 **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר[36], וְהָעוֹמֵד מִלְّמַעְלָה**
18 **כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא[37]; מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה - הַבַּיִת טָמֵא,**
19 **וְהָעוֹמֵד מִלְّמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי**
20 **אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[38].**

28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. 29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. 30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. 31) באמצע עובי הכותל. 32) תקרה. 33) שאין עליה גג. 34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. 35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. 36) כמו בבית ועלייה. 37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. 38) מטמאים את האדם שמא הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמא היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

21 **ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יְדוֹן מֻחֶצָה**
22 **לְמֻחֶצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ**
23 **לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל[39], וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ**
24 **הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֻחֶצְיוֹ וּלְכִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֹמֵד**
25 **מִלְّמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל[40] טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג**
26 **הַבַּיִת; הָיְתָה מֻחֶצְיוֹ וַלְחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד**
27 **מִלְّמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה**
28 **הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה**
29 **- הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְّמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה**
30 **הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת. נָטַל מֵהַכֹּתֶל מִבִּכְפָנִים[41] אוֹ שֶׁהוֹסִיף**
31 **בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצִי כֹּתֶל**
32 **וּלְכִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ[42] אוֹ שֶׁהוֹסִיף**
33 **בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּכְפָנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצִי**
34 **כֹּתֶל וַלְחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[43]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה**
35 **עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל[44], אֲפִלּוּ מֻחֶצְיוֹ וּלְכִפְנִים - הַבַּיִת**
36 **טָהוֹר[45].**

39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. 40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. 41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. 42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. 43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. 44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. 45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

37 **ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל[46] - יְדוֹן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם[47].**
38 **כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי כּוּכִים[48] אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד**
39 **זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים[49] חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה**
40 **בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה**
41 **בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם -**
42 **טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם**
43 **יֵשׁ עֲלֵיהֶן כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִגֵּה לָמַדְתָּ,**
44 **שֶׁכֹּתֶל בִּנְיָן נִדּוֹן מֻחֶצָה לְמֻחֶצָה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע[50] אוֹ**
45 **שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֶׁיַּחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן**
46 **כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם.**

46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשארת ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. 47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. 48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. 49) שטחים חלולים. 50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן.

47 **ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בִּנְיָן וְחֶצְיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֻחֶצָה**
48 **לְמֻחֶצָה[51].**

51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת[52], אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר[53], וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה[54] בָּאָרֶץ וּמְטַמְּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח - הַכֹּל טָמֵא[55]. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת[56] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פִּתְחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא[57] לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֶחֱצָה לְמֶחֱצָה[58].

52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. 53) דין קורה כדין סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. 54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע (כסף משנה). 55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. 56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. 57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. 58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ו אדר־א'־ב' אדר־ב' ה'תשפ"ב

יום ראשון כ"ו אדר־א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רכה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

הַמִּצְוָה הָרִכ"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַגְלוֹת מַכָּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה מֵעִירוֹ לְעָרֵי מִקְלָט, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָשַׁב שָׁם עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (במדבר לה, כה). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וְיָשַׁב שָׁם —— אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁם' —— שָׁם תְּהֵא דִּירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (ז. ואילך).

הַמִּצְוָה הָרִצ"ה —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּקַחַת כֹּפֶר מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה כְּדֵי לְפָטְרוֹ מִן־הַגָּלוּת, אֶלָּא יִגְלֶה בְּהֶכְרֵחַ. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ" (שם, לב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת (כתובות לז:).

הַמִּצְוָה הָרִצ"ב —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּהֲרוֹג אֶת־הַחוֹטֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּרְאֵהוּ שֶׁכְּבָר עָשָׂה עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצג) קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין, אֶלָּא נְבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין בְּהֶכְרֵחַ וְנָבִיא עָלָיו עֵדִים לִפְנֵיהֶם, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ (הרואים את המעשה) עֵדִים בִּלְבַד (ולא־דיינים), וְהֵם (אחרים) יְדִינוּהוּ כְּמַה־שֶּׁהוּא חַיָּב. וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט" (שם, יב). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ מִשֶּׁהָרַג אוֹ מִשֶּׁנָּאַף? —— תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרוֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ". וַאֲפִלּוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל הֵם שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָרַג —— הֲרֵי כֻּלָּם נַעֲשִׂים עֵדִים וּמְעִידִים לִפְנֵי בֵּית דִּין אַחֵר, וּבֵית הַדִּין הָאַחֵר יְמִיתוּהוּ. וּבַמְּכִלְתָּא: "הֲרֵי עֵדָה (בית דין) שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת־הַנֶּפֶשׁ יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד אֵצֶל בֵּית דִּין? —— תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט".

יום שני כ"ז אדר־א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמז.

מצות לא תעשה רצג. רצז.

מצות עשה קפב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד מִי שֶׁרוֹדְפוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לַהֲרוֹג אֶת־הָרוֹדֵף, אִם לֹא נוּכַל לְהַצִּיל אֶת־הַנִּרְדָּף אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (דברים כה, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (כי תצא): "בִּמְבֻשָׁיו (במקומות שהוא בוש בהם) —— מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה", כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ־בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ —— מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּהּ, הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ עִנְיַן צִוּוּי זֶה, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "אֵשֶׁת הָאֶחָד" —— לֹא דִּבֵּר אֶלָּא בַּהוֶה (במצוי), וְהַכַּוָּנָה הִיא: לְהַצִּיל אֶת הַנִּרְדָּף בְּאֲבָרָיו שֶׁל רוֹדֵף; וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַצִּילוֹ אֶלָּא בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף לְגַמְרֵי —— הוֹרְגִין אוֹתוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עג.).

המצוה הרצ"ג — האזהרה שהזהרנו מלחוס על נפש הרודף פרוש דבר זה: שזה שאמרנו במצוה שקדמה לזו (לא תעשה רצב), שלא יהרגו העדים את החוטא (בחטא שחייבים מיתה) עד שידינוהו בית דין במיתה — אין זה אלא אם עבר ועשה המעשה שהוא חייב עליו מיתה וסיים אותו: אבל בשעת חפצו והליכתו לעשות, הרי אז הוא נקרא: רודף — וחובה עלינו למנעו ולעכבו מלעשות את־העברה שלבו מתאוה: ואם התעקש וסרב — אז נלחם בו. ואם נוכל למנעו ממחשבתו בכך שנחסרו אבר מאבריו, כגון שנחתוך ידו או רגלו או נסמא את־עינו — הרי זה היותר טוב: ואם אי אפשר למנעו אלא באבוד נפשו — הרי זה נהרג קדם שיעשה. ובאה האזהרה מלחוס עליו ומלהמנע מהריגתו, והוא אמרו: "וקצתה את־כפה לא תחוס עינך" (שם) ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "וקצתה את־כפה — מלמד שאתה חייב להצילו (את הנרדף על ידה) בכפה. מנין שאם לא תוכל להצילו בכפה הצילו בנפשה? תלמוד לומר: לא תחוס עינך". ושם אמרו: "מה מבושיו מיחד שיש בו סכנת נפשות והרי הוא ב"קצתה את־כפה". כך כל־דבר שיש בו סכנת נפשות — הרי הוא בקצתה את־כפה". וזה שאמרנו שיהרג הרודף על חפצו — אינו בכל־מי שיחפץ לעשות איזו עברה שתהיה, ואינו אלא באדם הרודף אחר חברו להרגו, ואפלו הוא קטן (הרודף), או הרודף אחר אחת מכל־העריות לגלות ערותה — ובתנאי שלא יהיה בן תשע שנים ויום אחד. ופשוט שהזכור מכלל העריות, אמר יתעלה: "צעקה הנערה המארשה ואין מושיע לה" (שם כב, כז), הא יש לה מושיע — מושיעה בכל־דבר שהוא יכול להושיעה. והשוה דין רודף אחריה ורודף אחר חברו להרגו, אמר: "כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה" (שם, כו) וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק ח' מסנהדרין (עב — עג).

המצוה הרצ"ז — האזהרה שהזהרנו מלהתרשל מהצלת נפש מישראל אם נראנו בסכנת מות ואבדן ויש לנו יכלת להצילו. כגון שהוא טובע במים ואנו נדע לשחות ונוכל להצילו. או שגוי רוצה להרגו ואנו יכולים להסיר מה־שבלבו או לדחות ממנו הזקו ובאה האזהרה מלהמנע להצילו באמרו יתעלה: "לא־תעמד על־דם רעך" (ויקרא, יט, טז). ואמרו שגם הכופר עדותו נכלל באזהרה זו, לפי שהוא רואה את־ממון אחיו אובד והוא יכול להחזירו לו בכך שיגיד את־האמת. וכבר בא עוד בענין זה: "אם־לוא יגיד ונשא עונו" (שם ה, א) ולשון ספרא (פרשת קדושים): "מנין אם יודע אתה לו עדות, שאין אתה רשאי לשתוק עליה? תלמוד לומר: "לא־תעמד על־דם רעך". ומנין אם ראיתו טובע בנהר, לסטים באין עליו, חיה רעה באה עליו — חייב אתה להצילו? תלמוד לומר: "לא־תעמד על־דם רעך" ומנין לרודף אחר חברו להרגו שאתה חייב להצילו בנפשו? תלמוד לומר "לא־תעמד על־דם רעך". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין (עג.).

המצוה הקפ"ב — הצווי שנצטווינו להבדיל שש ערי מקלט שתהיינה מוכנות למכה נפש בשגגה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), ולתקן את־הדרך אליהן ולישר אותה, ולא יניחו בה דבר המעכב את הבורח מלרוץ, והוא אמרו יתעלה: "תכין לך הדרך ושלשת את־גבול ארצך" (דברים יט, ג). וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסנהדרין (עז.). ומכות (ז.) ושקלים (פרק א משנה א) וסוטה. וכבר הזכרנו (מצות עשה קעז) אמרם: "ערי מקלט אין נוהגות אלא בארץ".

יום שלישי כ"ח אדר־א' ה'תשפ"ב

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט. רחצ. מצות עשה קפד.

המצוה הקפ"א — הצווי שנצטווינו בעריפת (ראשה של) עגלה. אם נמצא בשדה הרוג שלא נודע מי הרגו, והוא אמרו יתעלה: "כי־ימצא חלל באדמה" (דברים כא, א) וזהו דין עגלה ערופה. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפרק אחרון ממסכת סוטה (מד:).

המצוה הש"ט — האזהרה שהזהרנו מלזרוע ומלעבוד את־האדמה בנחל (נחל מים הזורם בחזקה) שנערפה בו העגלה, והוא אמרו: "אשר לא־יעבד בו ולא יזרע" (שם, ד) והעובר על זה לוקה. ובגמרא מכות (כב.) כשהזכירו מחיבי מלקות אמרו: "והא איכא זורע לנחל איתן ואזהרתיה מהכא: "אשר לא־יעבד בו ולא יזרע". הנה נתבאר שזו אזהרה אחת והשהיא במלקות. וכבר נתבארו דיני מצוה זו בסוף סוטה (מה: מו.).

המצוה הרח"צ — האזהרה שהזהרנו מלהשאיר מוקשים ומכשולים בערינו ובתוך בתינו כדי שלא יאבדו בהם בני אדם, והוא אמרו יתעלה: "ולא־תשים דמים בביתך" (שם כב, ח) ולשון ספרי (פרשת תצא שם) "ועשיתם מעקה' (שם) — מצות עשה: 'ולא־תשים דמים' — מצות לא־תעשה". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בריש שקלים (מתלמוד) ירושלמי ובכמה מקומות בסדר נזקין (בבא קמא טו:, מו., ועוד).

המצוה הקפ"ד — הצווי שנצטווינו לסלק המוקשים והמכשולים מכל־משכנותינו, הינו: שנבנה כותל מקיף סביב הגגות והבורות והשיחין ודומיהם, כדי שלא יפול מישהו בהם או מהם. וכן מקומות הסכנה כלם בונים

וּמִתַּקְּנִים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתְּסוּר הַסַּכָּנָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא.

יום רביעי כ"ט אדר־א' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רצט.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה־אֶת־זֶה בְּעֵצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ עֵצָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בּוֹ. הֲרֵי בָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֶלָּא תּוֹרֵהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאַתָּה חוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוֹמֶא בְּדָבָר — הָיָה נוֹטֵל מִמְּךָ עֵצָה אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוּגֶנֶת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְּסַיֵּעַ לִדְבַר עֲבֵרָה אוֹ גּוֹרְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁסִּמְּאָה הַתַּאֲוָה אֶת־רְאִיָּתוֹ וְנַעֲשָׂה עִוֵּר וְעוֹזְרוֹ בִּתְעִיָּתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סִבּוֹת עֲבֵרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ אָמְרוּ עַל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְהַלּוֶה בְּרִבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", לְפִי שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עָזַר לַחֲבֵרוֹ וְהִכְשִׁיר לוֹ הַשְּׁלָמַת הָעֲבֵרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מִסּוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ תְּחִלָּה.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹרִיד אֶת־הַמַּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכָּשְׁלָה בְּמַשָּׂאהּ בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ וְגוֹ' עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עָזוֹב תַּעֲזֹב — פְּרִיקָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "'עָזֹב תַּעֲזֹב' — נִמְצֵאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מֵעָלָיו (מצות עשה) וְהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָזֹב תַּעֲזֹב" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ[בָּבָא] מְצִיעָא (לב.).

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן אֶת־הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבַדּוֹ, אַחַר שֶׁהוֹרַדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זוּלָתֵנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מִמֶּנּוּ, כָּךְ נִצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ — טְעִינָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא (לב.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִפְרוֹק וּמִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִטְעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁבְעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלָּכוּד בְּמַשָּׂאוֹ מְעֻכָּב בַּדֶּרֶךְ, אֶלָּא נַעַזְרֵהוּ וּנְפָרֵק מֵעָלָיו עַד שְׁיִתַּקֵּן מַשָּׂאוֹ, וְנַגְבִּיהַּ עִמּוֹ אֶת מַשָּׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֶמְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבָא עוֹד לָאו מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'" (דברים כב, ד), וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ" וְכוּ' — מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" (שמות כג, ה) — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא מְצִיעָא (לב.).

יום חמישי ל' אדר־א' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'" (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז.): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמִּשִּׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדְּבַר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמִּשִּׁיכָה בַּמַּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מִ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מִ(בבא) בַּתְרָא.

יום שישי א' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות עשה רמה.

הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'"

(ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדִּבֵּר תּוֹרָה מָעוֹת קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וָסוּג, בְּפֶרֶק א' מִקִּדּוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

יום ש"ק ב' אדר־ב' ה'תשפ"ב

מצות לא תעשה רנ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה שֶׁהַזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בִּשְׁעַת מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו" (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מג' אדר, אשר הרגיע את רוחי אחרי ששמעתי אשר לא הי' בטיב הבריאות בחזירתו מכאן לעירו... וכנראה ממכתבו כבר ת"ל חזר לאיתנו.

וע"ד הצחות י"ל ע"פ מרז"ל לאיתנו לתנאו, שתנאי התנה הקב"ה שיקיימו ישראל התומ"צ ויתקיימו השמים והארץ, וידוע המבואר בספרי מוסר ובספרי חסידות אשר השמים כולל כל ענינים הרוחניים והארץ כוללת כל הענינים הגשמיים, ואצל איש ואשה הישראלים הנה קיום דברים אלו תלוים בקיום התומ"צ שהם הם הצנורות והכלים לכל עניניהם וכמ"ש אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גו'...

נהניתי לקרות בסיום מכתבו אשר ביום א' העבר צריכה היתה להיות אסיפת נשי ובנות חב"ד, ובטח היתה בהצלחה ובאופן שעוד גדל אצלן הרצון להוסיף אומץ בעבודתן לימים יבואו ובפרט בחדש אדר שעוד מתחלת החדש הרי מרבין בשמחה מפני חג הפורים שבו, ואשר אף שגם על חנוכה ופסח אמרז"ל שאף הן היו באותו הנס, הרי מובלטה ביותר השתתפות הנשים בימי הפורים.

ולסיים בד"ת מה דמתחיל במכתבו הוא, בענין נתינת שלום לרבו וציין ג"כ לשו"ע יו"ד סי' רמ"ב סעיף ט"ז, הנה יעויין בנ"כ השו"ע. וידוע שזהו ג"כ מהחילוקים דבין בני ארץ ישראל ובני בבל - וכמובא בספר חלופי מנהגים, ובאשר אין הספר מצוי הנני מעתיק הציונים. ברכות כז, ב. נזיר כ, ב (עיי"ש חילוק גירסת הרי"ף והרא"ש) ובמעדני יו"ט שם. ב"ק עג, ב ובתוס' ויפ"ע שם. שבועות לב, א (עיי"ש). בירוש' ברכות ונזיר שם.

יחזקאל פרק־יז ה־ט

ה וַיִּקַּחְ מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה־זָרַע קָח עַל־מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה שָׂמוֹ׃ ו וַיִּצְמַח וַיְהִיְ לְגֶפֶן סֹרַחַת
שִׁפְלַת קוֹמָה לִפְנוֹת דָּלִיּוֹתָיו אֵלָיו וְשָׁרָשָׁיו תַּחְתָּיו יִהְיוּ וַתְּהִי לְגֶפֶן וַתַּעַשׂ בַּדִּים וַתְּשַׁלַּח פֹּאֳרוֹת׃ ז וַיְהִי
נֶשֶׁר־אֶחָדְ גָּדוֹל גְּדוֹל כְּנָפַיִם וְרַב־נוֹצָה וְהִנֵּהּ הַגֶּפֶן הַזֹּאת כָּפְנָה שָׁרָשֶׁיהָ עָלָיו וְדָלִיּוֹתָיו שִׁלְּחָה־לוֹ
לְהַשְׁקוֹת אוֹתָהּ מֵעֲרֻגוֹת מַטָּעָהּ׃ ח אֶל־שָׂדֶה טוֹב אֶל־מַיִם רַבִּים הִיא שְׁתוּלָה לַעֲשׂוֹת עָנָף וְלָשֵׂאת
פֶּרִי לִהְיוֹת לְגֶפֶן אַדֶּרֶת׃ ט אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה תִּצְלָח הֲלוֹא אֶת־שָׁרָשֶׁיהָ יְנַתֵּק וְאֶת־פִּרְיָהּ
יְקוֹסֵס וְיָבֵשׁ כָּל־טַרְפֵּי צִמְחָהּ תִּיבָשׁ וְלֹא־בִזְרֹעַ גְּדוֹלָה וּבְעַם־רָב לְמַשְּׂאֹת אוֹתָהּ מִשָּׁרָשֶׁיהָ׃

רש"י

(ה) ויקח מזרע הארץ. את צדקיהו בנו: בשדה זרע. בירושלים בעיר מלוכה: קח על מים רבים. נשרש על מים רבים, כלומר נתן לו גדולה וממשלה על סביביו: צפצפה. מין אילן ערבה שענפיו מרובים שאלק"א בלע"ז: **(ו)** סורחת. כמו (שמות כו) וסרח העודף גדולה: שפלת קומה. לעבוד למלך בבל: דליותיו. זמורותיו: אליו. אל מלך בבל: תחתיו. תחת מלך בבל: בדים. מוטות: ותשלח. ותגדל: פארות. ענפים רבים: **(ז)** ויהי נשר אחד. מלך מצרים: כפנה שרשיה. לשון רעבון כמו לשוד ולכפן (איוב ה) רעבו ונתאוו שרשי הגפן הזאת לאותו הנשר תוספות ויש משמע כפנה כמו אספה והוא הפוך, ובדברי רבותינו יש מן הדומה לו שקורין לאסיפת העם כנופיא וכפנא הוא כמו כנפה אמאש"א בלע"ז: ודליותיו שלחה לו. ושלוחיה שלחה לו לבא אליה ולהשקות אותה: מערגות מטעה. מהעוגיות מים שעשה לו הנשר הראשון: **(ח)** אל שדה טוב וגו'. כלומר ועל חנם עשתה זאת כי אל שדה טוב היתה שתולה: לגפן אדרת. לגפן תקיף: **(ט)** אמור. כל האלפא ביתא במקרא זה ותמיה אני כי אינו נמנה במסורת: ינתק. הנשר הראשון: את פריה יקוסס. כמו יקוצץ, הם בני צדקיהו ששחטן לעיניו: טרפי. עלי פויליי"א בלע"ז: ולא בזרוע גדולה ובעם רב. יבא הנשר השני לעזרתה: למשאות אותה משרשיה. לנוכח העוקרות ומסיעות אותה משרשיה:

מצודת דוד

(ה) מזרע הארץ. מהארץ ההיא עצמה אשר זרע בה: בשדה זרע. בשדה טובה לזריעה: קח. לקחה וזרעה סמוך למים רבים לבוא בה מרבית הרטיבות: צפצפה שמו. הנשר שם את הזרע באופן שתצמח להיות בעלת ענף כאילן צפצפ' ר"ל המליך בה מזרע המלוכה: **(ו)** ויצמח. הזרע ההוא צמח והיה לאילן גפן המתפשטת הרבה ושפלה בקומה: לפנות. להיות דליותיו פונות אליו לא כדרך שאר האילנות שהדליות עולות למעלה בגובה כ"א כדרך דליות הגפן שהמה יורדות למטה לפנות מול גוף האילן: ושרשיו. שרשי האילן ההוא השרישו תחת האילן וכדרך עץ הגפן ולא התפשטו למרחוק כדרך שאר האילנות ר"ל המשילו רק במקומו אבל למולו יכנע: ותהי לגפן. ר"ל גם שבחי הגפן היה לו כי עשתה והגדילה הרבה בדים וענפיה הרכים התפשטו למרחוק וכדרך עץ הגפן ר"ל במקומו היה לו ממשל רב: **(ז)** גדול כנפים. הוא פי' על מה שקראו גדול: ורב נוצה. הרבה נוצה היה בו אבל לא היה מלא נוצה ולא היה לו אורך האבר ולא הרקמה כמו הנשר הראשון ועל פרעה יאמר: כפנה שרשיה עליו. אספה כל שרשיה על הנשר ההוא לבטוח עליו: ודליותיו שלחה לו. הושיטה דליותיו אל הנשר ההוא שהוא ישקה אותה מן המים

מצודת ציון

(ה) קח. מלשון לקיחה: צפצפה. הוא מין ערבה ובדרז"ל והצפצפה פסולה (סוכה לג): **(ו)** סורחת. ענין יתרון ורב כמו וסרח העודף (שמות כז): דליותיו. כן יקראו הענפים שדרכם לעלות למעלה והוא מל' דלו עיני למרום (ישעיה לח) וכן באורך דליותיו (לקמן לא): בדים. הם הענפים הגסיס וכן ממטה בדיה (לקמן יט): ותשלח. ענין התפשטות כמו תשלח קציריה (תהלים פ): פארת. היא הפוך מן פארות והם הענפים הדקים וכן מסעף פארה (ישעיה י): **(ז)** כפנה. ענין אסיפה ובדרז"ל יש כנופיא (שבת ס) ועם שהוא הפוך: שלחה. ענין הושטה: מערוגת. הם תלמי המחרישה כמו כערוגות הבשם (ש"ה ה): מטעה. מל' נטיעה: **(ח)** אל שדה. כמו בשדה ובא מלת אל במקום הבי"ת כמו ואל הארון (שמות כה): שתולה. נטועה כמו והיה כעץ שתול (תהלים א): ולשאת. ר"ל לגדל והיא מל' משא וסבל: אדרת. גדולה וחזקה כמו אשר אדירים שודדו (זכריה יא): **(ט)** ינתק. ענין עקירה והעתק: יקוסס. ענין כריתה והוא כמו יקוצץ כי זסשר"ץ מתחלפים: טרפי. עלים כי עלי תאנה (בראשי' ג) ת"א טרפי תאנה: בזרוע. ר"ל בחוזק כי הוא נתון בזרוע: למשאות. ענין לקיחה והסעה כמו ובתים ונשאו (מיכה ב):

המכונסים בין הערוגות העשויות לצורך נטיעתה שעשה לה הנשר הראשון (כי כן הדרך לעשות סביב הנטיעה כעין ערוגות) ר"ל שלח מלאכיו אל פרעה להחזיק בידו המלוכה שהמליכו נ"נ: **(ח) אל שדה טוב.** כאומר והנה הגפן הזה טעה מאד כי הלא נטועה היא ע"י הנשר הראשון בשדה טוב וסמוך אל מים רבים למען עשות ענפים ולגדל פרי להיות מעצמה גפן גדולה וחזקה מבלי בטחון הנשר השני ומבלי השקאתו מן המים הבאים בפועל מעשה הנשר הראשון ר"ל הלא מבלי פרעה יוכל לעמוד במלוכה: **(ט) אמור.** על הגפן ההיא: **תצלח.** כמו התצלח ותחסר ה"א התימה ר"ל וכי תצלח בבטחון הנשר השני הלא הנשר הראשון יעתוק ויעקור את שרשיה ויכרת פריה וממילא יתייבשו הואיל ונכרתו מן האילן אין להם יניקה לבוא בהם הרטיבות ר"ל נ"נ יעקור המלוכה וישחט בני צדקיהו: **כל טרפי צמחה.** כל העלים שצמחו בה יתייבשו הואיל ונעקרו שרשיה ר"ל העם יהיו גולים: **ולא בזרוע גדולה וגו'.** ר"ל הנשר השני לא יבוא בעזרתה בזרוע גדולה ובעם רב לעמוד במלחמה מול הנשר הראשון הבא לעקור ולהסיע אותה ממקום אשר נשרשו שרשיה ר"ל לא יעזור לו פרעה מול נ"נ:

נחמיה פרק־יג ו־טז

ו וּבְכָל־זֹאת לֹא הָיִיתִי בִּירוּשָׁלִַם כִּי בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם לְאַרְתַּחְשַׁסְתְּא מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאתִי אֶל־הַמֶּלֶךְ
וּלְקֵץ יָמִים נִשְׁאַלְתִּי מִן־הַמֶּלֶךְ: ז וָאָבוֹא לִירוּשָׁלִַם וָאָבִינָה בָרָעָה אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלִישִׁיב לְטוֹבִיָּה לַעֲשׂוֹת
לוֹ נִשְׁכָּה בְּחַצְרֵי בֵּית הָאֱלֹהִים: ח וַיֵּרַע לִי מְאֹד וָאַשְׁלִיכָה אֶת־כָּל־כְּלֵי בֵית־טוֹבִיָּה הַחוּץ מִן־הַלִּשְׁכָּה:
ט וָאֹמְרָה וַיְטַהֲרוּ הַלְּשָׁכוֹת וָאָשִׁיבָה שָׁם כְּלֵי בֵית הָאֱלֹהִים אֶת־הַמִּנְחָה וְהַלְּבוֹנָה: (פ) י וְאֶדְעָה
כִּי־מְנָיוֹת הַלְוִיִּם לֹא נִתָּנָה וַיִּבְרְחוּ אִישׁ־לְשָׂדֵהוּ הַלְוִיִּם וְהַמְשֹׁרְרִים עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה: יא וָאָרִיבָה
אֶת־הַסְּגָנִים וָאֹמְרָה מַדּוּעַ נֶעֱזַב בֵּית־הָאֱלֹהִים וָאֶקְבְּצֵם וָאַעֲמִדֵם עַל־עָמְדָם: יב וְכָל־יְהוּדָה הֵבִיאוּ
מַעְשַׂר הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר לָאוֹצָרוֹת: יג וָאוֹצְרָה עַל־אֹצָרוֹת שֶׁלֶמְיָה הַכֹּהֵן וְצָדוֹק הַסּוֹפֵר וּפְדָיָה
מִן־הַלְוִיִּם וְעַל־יָדָם חָנָן בֶּן־זַכּוּר בֶּן־מַתַּנְיָה כִּי נֶאֱמָנִים נֶחְשָׁבוּ וַעֲלֵיהֶם לַחֲלֹק לַאֲחֵיהֶם: (פ) יד זָכְרָה־לִּי
אֱלֹהַי עַל־זֹאת וְאַל־תֶּמַח חֲסָדַי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּבֵית אֱלֹהַי וּבְמִשְׁמָרָיו: טו בַּיָּמִים הָהֵמָּה רָאִיתִי בִיהוּדָה
| דֹּרְכִים־גִּתּוֹת | בַּשַּׁבָּת וּמְבִיאִים הָעֲרֵמוֹת וְעֹמְסִים עַל־הַחֲמֹרִים וְאַף־יַיִן עֲנָבִים וּתְאֵנִים וְכָל־מַשָּׂא
וּמְבִיאִים יְרוּשָׁלִַם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וָאָעִיד בְּיוֹם מִכְרָם צָיִד: טז וְהַצֹּרִים יָשְׁבוּ בָהּ מְבִיאִים דָּאג וְכָל־מֶכֶר
וּמֹכְרִים בַּשַּׁבָּת לִבְנֵי יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם:

רש"י

(ו) ובכל זה. ובכל המעשה הזה באתי אל המלך וחזרתי לבבל: **נשאלתי.** שיתן לי רשות לעלות לירושלים ולחזור: **(ט) ואומרה.** צויתי לטהר ויטהרו הלשכות וגומר: **(י) מניות.** מנות: **לא נתנה.** שלא נתנו ישראל שם המתנות ועל כן ברחו והלכו להם אנה ואנה לשאול מתנותיהם ולא היו עוסקים כל כך בעבודתם: **(יא) ואקבצם.** קיבצתי את הכהנים והלוים להעמידם על משמרתם בעבודתם וכל ישראל היו מביאים להם שם מתנותם: **(יג) כי נאמנים.** היו לחלוק המתנות ביניהם: **(טו) הערמות.** אלומות של תבואה: **ואעיד.** העידותי בהם שלא לעשות: **ביום מכרם ציד.** ביום שהיו מוכרים מזון וציד, ציד כמו ויתן להם צידה לדרך (בראשית מ"ח): **(טז) והצורים.** סוחרים של צור מביאים דגים למכור:

מצודת דוד

(ו) ובכל זה. בעת שנעשה הדבר הזה אשר פינה אלישיב את כל אלה בעבור טוביה: **באתי אל המלך.** ואז נעשה הדבר הרע הזה: **ולקץ ימים.** ולסוף ימים ולא פירש כמה: **נשאלתי.** שאלתי מעמו לתת לי רשות ללכת לירושלים: **(ז) ואבינה ברעה.** נתתי לב להבין ברעת המעשה אשר עשה אלישיב בדבר טוביה לתקן ולפנות לו לשכה באחד מחצרות בית ה': **(ח) וירע לי.** הדבר הזה היה רע בעיני: **את כל כלי וגו'.** ר"ל כלי תשמישי הבית: **(ט) ואומרה.** צויתי על הדבר וטהרו הלשכות מכל דבר טומאה ומיאוס: **ואשיבה שם וגו'.** להיות בה כאשר היה מאז עד לא ישב בה טוביה: **(י) ואדעה.** נודע לי אשר לא ניתן מתנות הלוים ואין להם די סיפוקם ולזה ברח כל אחד לשדהו לעבדה בחרישה וקצירה להחיות נפשו: **עושי המלאכה.** מלאכת השיר והגפת השערים: **(יא) מדוע נעזב.** למה היא עזובה מן הלוים משרתי הבית: **ואקבצם.** קיבצתי את הלוים והעמדתים על מקום מעמדם כ"א במשמרו כמו שהיה מאז: **(יב) וכל יהודה.** כאשר חזרו הלוים למקומן חזרו גם הם להביא המעשרות אל האוצרות לחלקם ללוים: **(יג) ואוצרה.** שמתי אוצרים ר"ל ממונים וגזברים על האוצרות: **ועל ידם.** סמוך להם ונטפל אליהם היה חנן וכו': **נחשבו.** בעיני העם: **ועליהם.** הטלתי עליהם לחלק את המעשר לאחיהם הלוים: **(יד) זכרה לי.** לזכות בעבור זאת הטובה ואל תמחה החסדים וכו': **ובמשמריו.** להעמיד על מכונם: **(טו) דורכים גתות.** דורכים ענבים בגתות להוציא היין: **ומביאים הערמות.** מביאים אל הבית הערמות התבואה ועומסים אותם על החמורים לשאתם: **ואף יין** וגו'. עומסים על החמורים לשאתם ולהביאם אל הבית ביום השבת: **ואעיד.** התריתי בהם לבל יעשו עוד כזאת: **ביום** וגו'. ר"ל ביום השוק שמוכרים בו את הצידה כי אז כולם מקובצים: **(טז) והצורים.** אנשי צור אשר ישבו בירושלים היו מביאים דגים וכל דבר הנמכר והיו מוכרים בשבת לישראל: **ובירושלים.** כאומר אף שהיא עיר קדושה ובה המקדש, חיללו בה את השבת:

מצודת ציון

(ו) נשאלתי. מל' שאלה ובקשה ועל כי שאלתו היה על עצמו אמר בלשון נפעל וכן נשאל נשאל דוד (שמואל א' כ'): **(ז) נשכה.** כמו לשכה: **(יא) ואריבה.** מלשון ריב: **(יד) תמח.** כמו תמחה והוא ענין מחיקה: **(טו) גתות.** הכלי שדורכים בו הענבים להוציא היין קרוי גת וכן כדורך בגת (ישעיה ס"ג): **הערמות.** כרי לתבואה כמו ויתנו ערמות (ד"ה ב' ל"א): **ועומסים.** ענין הטענת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד): **ציד.** מלשון צידה ומזון: **(טז) דג.** ר"ל קבוצת דגים:

ג הַלּוֹקֵחַ לְזֶרַע וְלַבְּהֵמָה, קֶמַח לָעוֹרוֹת, שֶׁמֶן לַגֵּר, שֶׁמֶן לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים — פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. מִכְּזִיב וּלְהַלָּן — פָּטוּר מִן הַדְּמַאי. חַלַּת עַם הָאָרֶץ, וְהַמְּדֻמָּע, וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת — פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי. שֶׁמֶן עָרֵב — בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין; וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין.

ד הַדְּמַאי מְעָרְבִין בּוֹ, וּמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ, וּמְבָרְכִים עָלָיו, וּמְזַמְּנִין עָלָיו, וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ עָרֵם, בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הָא אִם

פירוש ברטנורא

ג הלוקח לזרע. לקח תבואה לזרעה פטור בדמאי, דאילו טבל ודאי אסור לזרוע: **ולבהמה.** לקח מתחלה להאכיל לבהמה פטור מן הדמאי. אבל לקח מתחלה לאדם ונמלך עליה לבהמה חייב לעשר בדמאי: **וקמח לעורות.** לעבד בו עורות: **מכזיב ולהלן.** כזיב הוא סוף המקום שכבשו עולי בבל ומשם ולהלן כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל, ולא נתחייבו בדמאי אלא הארצות שכבשו עולי בבל בלבד, הלכך מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי ולא חיישינן שמא מפירות הארץ שכבשו עולי בבל הוליכו לשם, שחזקת חוצה לארץ פטור עד שיודע לך שהוא חייב וחזקת ארץ ישראל חייב עד שיודע לך שהוא פטור: **חלת עם הארץ.** שתקן לו גבל חבר ורוצה ליתנה לכהן חבר פטור מלעשר: **והמדומע.** עם הארץ שנפלה לו סאה של תרומה לפחות ממאה סאין של חולין שנעשה הכל מדומע כלומר עירוב תרומה ונותן הכל לכהן פטור מלעשר דמאי: **והלקוח בכסף מעשר.** שלקח דמאי במעות של מעשר שני, בין במעות מעשר שני של דמאי בין במעות מעשר שני של ודאי פטור מלעשר: **ושירי מנחות.** שהקומץ למזבח והשירים נאכלים לכהנים ולא חיישינן שמא הביא עם הארץ דבר שאינו מתוקן: **שמן ערב.** שמן אפרסמון. וי"מ שמן זית מעורב עם מור ואהלות ובשמים:

ד מערבין בו. ערובי תחומין וחצרות: **ומשתתפין בו.** שתופי מבואות ואע"ג דלא חזי ליה, מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה הוי עני וחזי ליה דהא תנן מאכילין את העניים דמאי השתא נמי חזי ליה: **ומברכין עליו. ומזמנין עליו.** ואע"ג דאכל בעבירה דלאו עני הוא מגו דאי בעי מפקיר לנכסיה והוי

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה ג

משנה זו באה ללמדנו, שגזירת דמאי אינה נוהגת אלא בלוקח תבואה ופירות מעם הארץ לשם אכילה או שתיה או סיכה, אבל בלוקח לשימוש אחר, כמפורט במשנה, לא גזרו חכמים שיהא חייב במעשר משום דמאי.

הַלּוֹקֵחַ – תבואה מעם הארץ, **לְזֶרַע** – לשם זריעה, בין דבר שזרעו כלה בין דבר שאין זרעו כלה (**תוספתא**), **וְלַבְּהֵמָה** – או להאכילה לבהמה, **קֶמַח לָעוֹרוֹת** – או הלוקח קמח לעבד בו עורות, **שֶׁמֶן לַגֵּר** – להדלקה, או **שֶׁמֶן לָסוּךְ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים** – לשמרם מן החלודה, **פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – מלהפריש מהם מעשרות דמאי, שאף טבל ודאי הנלקח לשימושים אלו אינו חייב במעשרות מן התורה אלא מדברי סופרים; הלכך בדמאי לא גזרו חכמים. בבבלי אמרו (**חולין ז, ב**): "לא שנו (שהלוקח תבואה לבהמה פטור מן הדמאי) אלא שלקחה מתחילה לבהמה אבל לקחה מתחילה לאדם ונמלך עליה לבהמה, חייב לעשר אפילו בדמאי. והוא הדין בשאר הדברים שנימנו במשנתנו. **מִכְּזִיב וּלְהַלָּן, פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – כזיב היא אכזיב (**יהושע יט, כט; שופטים א, לא**) צפונית לעכו, וממקום זה ולהלן, וכזיב בכלל, לא כבשו עולי בבל, ולכן פטורים שם מלעשר דמאי, שלא גזרו חכמים על הדמאי אלא במקומות שכבשו עולי בבל, אבל המקומות שכבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל דינם כחוץ לארץ, ופירותיהם פטורים ממעשר של דמאי. בירושלמי מבואר, שאף טבל ודאי פטור ממעשרות במקומות הללו, אלא הואיל ומסכתנו עוסקת בדמאי, נקט התנא "פטור מן הדמאי". **הרמב"ם** כותב, שאין חוששים שמא פירות ארץ ישראל הם שהביאום לשם, שפירות חוצה לארץ חזקתם שהם פטורים ממעשרות עד שיוודע שהם חייבים, ופירות ארץ ישראל חזקתם שהם חייבים עד שיוודע לך שהם פטורים. **חַלַּת עַם הָאָרֶץ** – חלה שהפריש עם הארץ מעיסתו לכהן; **וְהַמְּדֻמָּע** – תרומה שנתערבה בחולין של עם הארץ ואין בחולין מאה חלקים כנגד התרומה, שבכגון זה נעשה הכל "מדומע" שדינו כתרומה (מלשון "מלאתך ודמעך – שמות כב, כח) ואסור באכילה לישראל, ולכן נותן הכל לכהן; **וְהַלָּקוּחַ בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר שֵׁנִי** – פירות שנלקחו מעם הארץ בכסף מעשר שני, בין בכסף מעשר שני של דמאי בין בכסף מעשר שני של ודאי, **וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת** – של עם הארץ, שדין המנחה שמקטירים ממנה קומץ על המזבח, והשיירים נאכלים לכהנים; כל אלו **פְּטוּרִין מִן הַדְּמַאי** – ממעשר של דמאי. בירושלמי מובאות שתי דעות בטעם הדבר: יש אומרים, שבשעה שגזרו חכמים על הדמאי, לא גזרו על הדברים הללו; ויש אומרים, שאימת קודשים על עם הארץ ואינו נותן לכהן דבר שאינו מתוקן, הלכך ודאי עישרם. **שֶׁמֶן עָרֵב** – שמן המפוטם בבשמים, שנלקח מעם הארץ, **בֵּית שַׁמַּאי מְחַיְּבִין** – לעשרו משום דמאי, לפי שמשתמשים בו לסיכה; **וּבֵית הִלֵּל פּוֹטְרִין** – אותו מדין דמאי, לפי שאינו עומד לאכילה אלא לסיכה בלבד, ולא גזרו עליו משום דמאי. יש מבארים הטעם, שהואיל והוא מעורב בבשמים הרי זה תערובת דמאי, ועל תערובת דמאי לא גזרו חכמים.

באור משנה ד

משנתנו מונה דברים שאסור לעשותם בטבל ודאי ואילו בדמאי מותר לעשותם, הואיל ורוב עמי הארץ מעשרים הם, והתירו חכמים את הדמאי לעניים באכילה.

הַדְּמַאי – שלא תוקן, **מְעָרְבִין בּוֹ** – עירובי תחומין ועירובי חצרות "ערוב תחומין" היינו שמניח בערב שבת מזון כדי שתי סעודות בסוף "תחום שבת", שהוא אלפיים אמה ממקום מושבו, כדי שיהא מותר לו ללכת משם בשבת עוד אלפיים אמה. "ערוב חצרות" היינו שכל הדיירים של חצר אחת נותנים בערב שבת מזון בביתו של אחד מהם, ומערבים על ידי כך את כל הרשויות שלהם לרשות אחת, כדי שיהא מותר לכל אחד להוציא מביתו לחצר או להכניס מהחצר לבית; משנתנו באה איפוא ללמד שמותר לערב במזון של דמאי, הואיל והוא ראוי באכילה לעניים (להלן ג, א), **וּמִשְׁתַּתְּפִין בּוֹ** – שיתופי מבואות. מבוי הוא מקום המוקף מחיצות, והחצרות פתוחות לתוכו, ואין בני החצרות רשאים להוציא מן החצרות למבוי או להכניס מן המבוי לחצרות, אלא אם כן הניחו בערב שבת מזון משותף באחת מן החצרות, שעל ידי כך נעשה המבוי עם כל החצרות כרשות אחת, וזה נקרא "שיתוף מבוי" המתיר להוציא בשבת מן החצר למבוי ולהכניס מן המבוי לחצר. וזהו ששנינו במשנתנו, שאף במזון של דמאי מותר לעשות שיתוף מבוי, מהטעם שהזכרנו למעלה; מה שאין כן בטבל ודאי, שהואיל והוא אסור באכילה אין מערבין בו ואין משתתפין בו. **וּמְבָרְכִים עָלָיו** – מי שאכל דמאי מברך עליו ברכת המזון (**רמב"ם**); ויש מפרשים, שמברכים על כוס יין של דמאי ברכת המזון (**ר"ש; מהר"י בן מלכי צדק**); **ורש"י** מפרש, שמברכים על דמאי ברכת "המוציא". **וּמְזַמְּנִין עָלָיו** – ברכת הזימון, כמו ששנינו במסכת ברכות (**ז, א**); אבל טבל ודאי שאכלוהו באיסור, אין מברכים עליו ואין מזמנים עליו, שיש בזה משום "ובוצע ברך ניאץ ה'" (**תהלים י, ג**). **וּמַפְרִישִׁין אוֹתוֹ עָרֵם** – מותר לאדם להפריש מן הדמאי את המעשרות גם כשהוא ערום, לפי שאין עישור הדמאי טעון ברכה; אבל טבל ודאי שעישורו טעון ברכה, אסור להפריש ממנו תרומות ומעשרות ערום (**תרומות א, ו**); **בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת** – מפרישים מן הדמאי את מעשרותיו

הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם. שֶׁמֶן שֶׁהַגַּרְדִּי סָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו, חַיָּב בַּדְּמַאי; וְשֶׁהַסּוֹרֵק נוֹתֵן בַּצֶּמֶר — פָּטוּר מִן הַדְּמַאי.

פרק שני

א וְאֵלּוּ דְּבָרִים מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי בְּכָל מָקוֹם: הַדְּבֵלָה, וְהַתְּמָרִים, וְהֶחָרוּבִים, הָאֹרֶז, וְהַכַּמּוֹן. הָאֹרֶז שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ — כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנּוּ פָּטוּר.

ב הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן — מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל, וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר, וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ, וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, נֶאֱמָן; אָמְרוּ לוֹ: עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן, כֵּיצַד יְהֵא נֶאֱמָן עַל שֶׁל אֲחֵרִים?

פירוש ברטנורא

עני וחזי ליה: **ומפרישין אותו ערום.** כשבא להפריש ממנו תרומת מעשר ומעשר שני יכול להפריש והוא ערום דלא בעי ברוכי, דאילו בעי ברוכי הא בעינן והיה מחניך קדוש (דברים כג) וליכא: **בין השמשות.** של ערב שבת, דספק חשיכה מעשרין את הדמאי ואין מעשרין את הודאי: **ואם הקדים מעשר שני לראשון.** שהפריש מעשר שני של דמאי קודם שהפריש מעשר ראשון כדי ליטול תרומת מעשר שבו אין בכך כלום. מה שאין כן בודאי דתנן ככל מצותך אשר צויתני (שם כו) הא אם הקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות: **הגרדי.** האורג: **חייב בדמאי.** שעל גופו הוא נותנו וסיכה כשתיה: **ושהסורק.** הצמר במסרק נותן על הצמר הוי כשמן לסוך בו את הכלים ופטור מן הדמאי:

ב א אלו דברים. בכל מקום. אפילו מכזיב ולהלן אם לקחן מעם הארץ דבידוע שמארץ ישראל באו דמינכרי שאין דוגמתן אלא בארץ ישראל: **כל המשתמש ממנו פטור.** אפילו בארץ ישראל דמנכר טפי ולא אתי לאחלופי באורז של א"י. אבל שאר דברים הנזכרים במתניתין איכא מינייהו בארץ ישראל דדמו לאותן שבחוצה לארץ, אלא דהנהו דחשיבי שדרך לנושאם מתוך חשיבותן למקומות שאין כיוצא בהן בעו עשורי דבידוע שמארץ ישראל הן:

ב להיות נאמן. על המעשרות ולא יהיו פירותיו דמאי מכאן ואילך: **את שהוא לוקח.** ע"מ למכור, דאילו על מנת לאכול הא תנא רישא מעשר את שהוא אוכל: **ואת שהוא מוכר.** מפירות קרקעותיו: **על עצמו אינו נאמן.** שהרי הוא אוכל דבר שאינו מתוקן כשהוא מתארח אצל עם הארץ. ור"י סבר שאינו

משניות מבוארות – קהתי

אף בערב שבת בין השמשות, מה שאסור בטבל ודאי, כמו ששנו (שבת ב, ז): "ספק חשכה ספק אין חשכה אין מעשרין את הודאי... אבל מעשרין את הדמאי". **הָא אִם** – רוב המפרשים אינם גורסים כאן "הא אם" אלא ואם **הִקְדִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְרִאשׁוֹן, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם** – ההלכה היא שאסור לשנות את סדר הפרשת המעשרות, ושנינו (להלן מעשר שני ה, יא), שהמקדים מעשר שני לראשון אינו יכול להתודות, היינו לומר ווידוי המעשר בשעת ביעור המעשרות, לפי שנאמר בו: "ככל מצוותך אשר ציויתני" (**דברים כו, יג**); משנתנו באה ללמד שאם הפריש אדם מעשר שני מן הדמאי קודם שהפריש ממנו מעשר ראשון כדי לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אין בכך כלום, שאין זה מעכב וידויו. **שֶׁמֶן שֶׁהַגַּרְדִּי** – האורג – **סָךְ בְּאֶצְבְּעוֹתָיו** – כדי לרכך עור האצבעות, שלא תזיק להן האריגה, **חַיָּב בַּדְּמַאי** – במעשרות דמאי, שהרי השמן נבלע להנאתו בגופו, וסיכה דינה כשתיה, **וְשֶׁהַסּוֹרֵק נוֹתֵן בַּצֶּמֶר** – השמן שהסורק את הצמר נותן בצמר, כדי לרככו, **פָּטוּר מִן הַדְּמַאי** – ממעשר של דמאי, שדינו כשמן לסוך בו את הכלים, ששנינו למעלה (במשנה הקודמת) שפטור מלעשרו משום דמאי.

יום שני

באור משנה א

בפרק הקודם שנינו: "מכזיב ולהלן פטור מן הדמאי", ובארנו שם שאין חוששים שמא הובאו הפירות מהמקומות שכבשו עולי בבל שחייבים בדמאי, לפי שחזקתם של הפירות שהם ממקום שנמצאו בו. משנתנו באה ללמד, שיש פירות שחייבים במעשר של דמאי אפילו במקומות שלא כבשום עולי בבל, לפי שחזקתם שהם מפירות הארץ שהחזיקו בה עולי בבל.

וְאֵלּוּ דְּבָרִים – המפורטים להלן, אם נלקחו מעם הארץ, **מִתְעַשְּׂרִין דְּמַאי** – חייבים במעשרות של דמאי, **בְּכָל מָקוֹם** – אפילו מכזיב להלן, שחזקה שבאו מהמקומות שכבשום עולי בבל: **הַדְּבֵלָה** – עיגולי תאנים דרוסות ודבוקות, **וְהַתְּמָרִים** – מין תמרים שאין כמותם אלא בארץ ישראל (**רמב"ם**), **וְהֶחָרוּבִים** – מין חרובים מיושרים ונאים מאד (**שם**), **הָאֹרֶז** – מין אורז לבן מאד (**שם**), **וְהַכַּמּוֹן** – מין צמח תבלין, שזרעיו משמשים תבלין לפת, וגידולו בארץ ישראל היה מיוחד במינו. **הָאֹרֶז שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ** – הגדל בחוץ לארץ, **כָּל הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ מִמֶּנּוּ** – אפילו בארץ ישראל (**ר"ש**), **פָּטוּר** – ממעשר של דמאי, לפי שהוא ניכר ולא יבואו להחליפו באורז של ארץ ישראל. ברם, דבלה ותמרים וחרובים וכמון שמחוץ לארץ חייבים בדמאי בארץ ישראל, לפי שיש מהם מינים בארץ ישראל הדומים לשל חוץ לארץ ויבואו להחליפם; ומשנתנו מנתה ברישא את המינים החשובים, ששימשו סחורת יצוא לארצות השכנות, ולכן יש לעשרם משום דמאי בכל מקום. יש מפרשים: כל המשתמש ממנו – אפילו לדבר אחר שאינו ניכר כל כך, כגון שעשו ממנו פת, אף על פי כן פטור מדמאי (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ב

משנה זו באה ללמדנו, מה צריך עם הארץ לקבל עליו כדי שיהא נאמן על המעשרות.

הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת נֶאֱמָן – עם הארץ המקבל עליו להיות נאמן על המעשרות, שלא יהיו פירותיו דמאי, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא אוֹכֵל** – צריך הוא לקבל על עצמו לעשר כל מה שלוקח מעמי הארץ לאכילתו, ואין צריך לומר את שהוא אוכל מפירות שדותיו, **וְאֶת שֶׁהוּא מוֹכֵר** – מפירות שדותיו, **וְאֶת שֶׁהוּא לוֹקֵחַ** – על מנת למכור, **וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ** – החשוד על המעשרות, שלא יאכל ולא ישתה אצלו; וצריך שיקבל עליו דברים אלו ברבים, היינו בפני שלושה אנשים (**בכורות ל, ב**), וכשיעידו עדים נאמנים שקיבל דברים אלו ברבים ושהוא רגיל בהם תמיד, הרי זה נאמן על פירותיו לומר מעושרים הם (**רמב"ם**). **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף הַמִּתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, נֶאֱמָן** – כלומר מתחילה אינו נאמן עד שיקבל עליו שלא יתארח אצל עם הארץ, אבל אם עבר והתארח, אינו מפסיד בזה את נאמנותו. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים: **עַל עַצְמוֹ אֵינוֹ נֶאֱמָן** – עדיין אינו נאמן על עצמו, כלומר על מה שאוכל או מוכר בביתו עד שיביא עדים שהוא נוהג לעשר הכל, **כֵּיצַד יְהֵא נֶאֱמָן עַל שֶׁל אֲחֵרִים** – כיצד נאמינו על מה שאכל אצל עם הארץ שהתארח אצלו שהיה מעושר, והרי חשוד עם הארץ להגיש לו דברים שאינם מעושרים. ויש גורסים: "כיצד יהא נאמן על אחרים" (בלי תיבת "של"), ופירוש הדברים: על עצמו אינו נאמן – כיון שהתארח אצל עם הארץ, אינו נאמן לומר שמה שאכל אצלו היה מעושר, מפני שהוא נוגע בעדותו (**רמב"ם**); ואם אינו נאמן על מה שהוא אוכל, כיצד יהא נאמן על אחרים – שהוא לא יאכיל אחרים דברים שאינם מעושרים?! – ואין הלכה כרבי יהודה.

ג הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת חָבֵר — אֵינוֹ מוֹכֵר לְעַם הָאָרֶץ לַח וְיָבֵשׁ, וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לַח, וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ, וְלֹא מְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ בִּכְסוּתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַקָּה, וְלֹא יְהֵא פָּרוּץ בִּנְדָרִים וּבְשָׁחוֹק, וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא לַמֵּתִים, וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ. אָמְרוּ לוֹ: לֹא בָּאוּ אֵלּוּ לַכְּלָל.

ד הַנַּחְתּוֹמִים, לֹא חִיְּבוּ אוֹתָם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ, אֶלָּא כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְחַלָּה. הַחֲנוָנִים אֵינָן רַשָּׁאִין לִמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. כָּל הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה רַשָּׁאִין לִמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי. אֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה? כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה.

פירוש ברטנורא

מפסיד נאמנותו בכך. ואין הלכה כר' יהודה:

ג להיות חבר. לענין טהרות דהיינו פרוש ויהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים. ואפילו תלמיד חכם אינו נאמן לענין טהרות עד שיקבל עליו דברי חברות, אלא א"כ היה זקן ויושב בישיבה. והמקבל עליו דברי חברות צריך להרגיל עצמו שלשים יום ואח"כ יהיו בגדיו ומשקים שלו טהורים. ואין קבלת דברי חברות בפחות משלשה חברים, אלא א"כ היה המקבל תלמיד חכם שאין צריך בפני שלשה, ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו: **לח ויבש.** דאין מוסרים טהרות לעם הארץ, שאסור לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל: **ואין לוקח ממנו לח.** אבל יבש לוקח ממנו שלא הוכשר לקבל טומאה כל זמן שלא בא עליו משקה. ונאמן עם הארץ לומר הפירות הללו לא הוכשרו אבל אינו נאמן לומר הוכשרו אבל לא נטמאו: **ולא יתארח אצל עם הארץ.** שלא יטמא ויבא ויטמא טהרות: **ולא מארחו.** לעם הארץ: **אצלו בכסותו.** דכסות עם הארץ טומאתו חמורה מטומאת עם הארץ עצמו דחיישינן שמא ישבה עליהן אשתו נדה ובגדי עם הארץ מדרס לפרושים. אי נמי לכך אמרו לא מארחו אצלו בכסותו דממגע עצמו יכול ליזהר טפי ממגע כסותו: **אף לא יגדל בהמה דקה.** שאסור לגדל בהמה [דקה] בארץ ישראל שלא ירעו בשדות אחרים: **ולא יהא פרוץ בנדרים.** שסופו לבא לידי חלול: **ולא יהא פרוץ בשחוק.** דשחוק וקלות ראש מרגילין את האדם לערוה: **ומשמש.** תלמידי חכמים בבית המדרש: **לא באו אלו לכלל.** דאין ענינם נוגע לטהרות. ואין הלכה כר"י:

ד הנחתומים. נחתום חבר שלקח תבואה מעם הארץ שהיא דמאי לא חייבו אותו חכמים להפרישׁ: **אלא כדי תרומת מעשר.** שהיא אחד ממאה אבל לא מעשר שני, מתוך ששוטרי המלך ונוגשיו חובטים אותם בכל שעה ואומרים להם מכרו בזול לא הטריחו עליהם חכמים במעשר שני שטרחו מרובה שצריך לאכלו בירושלים. ודוקא כשמוכר לחבר שהלוקח יפריש מעשר שני, אבל אם מוכר לעם הארץ חייב להפריש מעשר שני קודם שימכור: **החנונים.** שמוכרים מעט מעט בחנות, אינן רשאין למכור את הדמאי, הואיל והן משתכרים הרבה עליהם מוטל לתקן. אי נמי מפני שרגילין למכור לתינוקות שלא יאכלו התנוקות

משניות מבוארות – קהתי

יום שלישי

באור משנה ג

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת דיני המקבל עליו להיות "נאמן" למעשרות, מוסיפה משנתנו ללמד דיני המקבל עליו להיות "חבר", שנוסף על דקדוקו במעשרות ובמצוות אחרות, הוא מדקדק גם בעניני טהרות, דהיינו שנזהר מטומאה ואוכל חולין בטהרה. "חבר" נקרא גם "פרוש", כנראה על שם פרישותו מכל טומאה ומכל מקום טמא. הרמב"ם בפירושו למשנתנו כותב: "חבר" נקרא "תלמיד חכם", וכן יקראו לתלמידי חכמים "חברים", ואולי נקראו כך משום שחברתם זה לזה חברה נאמנה, כי היא חברה לשם שמים". כן כותב הרמב"ם (הלכות מטמאי משכב ומושב י, א): "עם הארץ אף על פי שהוא ישראל וישנו בתורה ובמצוות הרי הוא בחזקת טמא... ואינו נאמן על הטהרות עד שיקבל עליו דברי "חברות". בבבלי מובאת ברייתא (בכורות ל, ב): "הבא לקבל דברי "חברות" צריך לקבל בפני שלושה "חברים" ואפילו תלמיד חכם צריך לקבל (דברי חברות) בפני שלושה חברים. זקן ויושב בישיבה (ראש ישיבת החכמים), אינו צריך לקבל בפני שלושה חברים, שכבר קיבל עליו משעה שישב. אבא שאול אומר: אף תלמיד חכם אינו צריך לקבל בפני שלושה חברים, ולא עוד אלא שאחרים מקבלים לפניו...". הרמב"ם פוסק: "תלמידי חכמים הרי הן בחזקת טהרה, נאמנין, ואינם צריכים לקבל דברי חברות. אבל משחרב בית המקדש נהגו כהנים סלסול (מעלה וחשיבות) בעצמם שלא יהו מוסרים טהרות אפילו לתלמידי חכמים עד שיקבל עליו דברי חברות" (הל' טמאי משכב י, ג). ומה הם דברי חברות? על כך נלמד במשנתנו.

הַמְקַבֵּל עָלָיו לִהְיוֹת חָבֵר – המקפיד על דיני טומאה, ומאכליו ובגדיו בחזקת טהרה הם, כמו שבארנו למעלה (בהקדמה למשנתנו), **אֵינוֹ מוֹכֵר לְעַם הָאָרֶץ לַח וְיָבֵשׁ** – לא דברים לחים ולא דברים יבשים, לפי שעם הארץ בחזקת טמא הוא ומטמאם, ואסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל. **וְאֵינוֹ לוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ לַח** – דברים לחים, שבחזקת טמאים הם. אבל דברים יבשים מותר לו לקחת אצלו, שאין אוכלים מקבלים טומאה אלא אם כן באו עליהם מים או משקים אחרים, שהם מכשירים אותם לקבל טומאה, ונאמן עם הארץ לומר שעדיין לא הוכשרו לקבל טומאה. ברם, אינו נאמן לומר שהוכשרו אבל לא נטמאו, לפי שאינו בקי בדקדוקי טהרות וטומאות. **וְאֵינוֹ מִתְאָרֵחַ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ** – אפילו אם עישר פירותיו, שמא ייטמא אצלו, **וְלֹא מְאָרְחוֹ אֶצְלוֹ** – אינו מארח את עם הארץ בביתו, **בְּכְסוּתוֹ** – כשעם הארץ לבוש בבגדיו, לפי שבגדי עם הארץ טמאים טומאת מדרס, שמא ישבה עליהן אשתו נידה, כלומר שמטמאים את האדם במגע או במשא אפילו אינו נוגע בהם באופן ישיר, ובזה חמורים בגדי עם הארץ מעם הארץ עצמו, שהוא אינו מטמא אלא את הנוגע בגופו, ומזה יכול החבר להיזהר יותר. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לֹא יְגַדֵּל בְּהֵמָה דַקָּה** – שאסור לגדל בהמה דקה בארץ ישראל, לפי שדרכה לרעות בשדות אחרים, **וְלֹא יְהֵא פָּרוּץ בִּנְדָרִים** – שלא ירבה לנדור, שסופו לבוא לידי חילול נדרו, **וּבְשָׁחוֹק** – שלא ירבה בשחוק, ששחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערווה (**אבות ג, יג**), **וְלֹא יְהֵא מְטַמֵּא לַמֵּתִים** – שלא לצורך, **וּמְשַׁמֵּשׁ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ** – ויהא משמש חכמים כדי ללמוד מהם; כל הדברים הללו אף הם ממידות הפרישות. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **לֹא בָּאוּ אֵלּוּ לַכְּלָל** – חברות, שאין עניינים אלו נוגעים כלל לענין טהרות.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בעניינים שהקלו בהם חכמים לגבי דמאי.

הַנַּחְתּוֹמִים – האופים שהם "חברים", **לֹא חִיְּבוּ אוֹתָם חֲכָמִים לְהַפְרִישׁ** – מן התבואה שלקחו מעם הארץ, שהיא דמאי, **אֶלָּא כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר** – אחוז אחד מכל התבואה (1/100), **וְחַלָּה** – מן העיסה (1/48), וליתנן לכהן. אבל מעשר שני לא חייבום להפרישו, והלוקח צריך להפריש. הטעם מבואר בבבלי, לפי שהיו נאלצים תחת לחץ פקידי השלטון למכור את הפת בזול, והיו משתכרים מעט; הלכך לא הטריחום חכמים מספק להפריש מעשר שני ולאכלו בירושלים (**יומא ט, א**). ודווקא כשמוכרים לחבר, שהלוקח יפריש מעשר שני; אבל אם מוכרים לעם הארץ, חייבים להפריש מעשר שני קודם שימכרו. **הַחֲנוָנִים אֵינָן רַשָּׁאִין לִמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי** – אלא חייבים להפריש גם מעשר שני; ושני טעמים נאמרו בענין זה: א) הואיל והחנווני מוכר בקמעונות ושכרו מרובה, לפיכך הטילו עליו חכמים לעשר הכל ולמכור דבר מתוקן. ב) שלא יתן לתינוקות, הרגילים לקנות אצל החנוונים, דבר שאינו מתוקן. **כָּל הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה** – המוכרים בשפע, הרבה במכר אחד, **רַשָּׁאִין לִמְכּוֹר אֶת הַדְּמַאי** – לפי שדרכם לתת מידה גדושה ואינם משתכרים הרבה, לכן לא הטילו עליהם חכמים להפריש את הדמאי אלא על הלוקח מהם. **אֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁפִּיעִין בְּמִדָּה גַּסָּה? כְּגוֹן הַסִּיטוֹנוֹת** – המוכרים לקמעונאים (**ר"ש**),

ה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּדֵד בְּגַסָּה, וּמְדָדוֹ בְּדַקָּה — טְפֵלָה דַקָּה לַגַּסָּה; אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּדֵד בְּדַקָּה, וּמְדָדוֹ בְּגַסָּה — טְפֵלָה גַּסָּה לַדַּקָּה. אֵיזוֹ הִיא מִדָּה גַּסָּה? בַּיְבֵשׁ שְׁלֹשֶׁת קַבִּין, וּבַלַּח דִּינָר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: סַלֵּי תְאֵנִים, וְסַלֵּי עֲנָבִים, וְקֻפּוֹת שֶׁל יָרָק — כָּל זְמַן שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה, פָּטוּר.

פרק שלישי

א מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי וְאֶת הָאַכְסַנְיָא דְּמַאי. רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה מַאֲכִיל אֶת פּוֹעֲלָיו דְּמַאי. גַּבָּאֵי צְדָקָה — בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אֶת הַמְּעֻשָּׂר לְשֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר לְמְעֻשָּׂר; נִמְצְאוּ כָּל הָאָדָם אוֹכְלִין

פירוש ברטנורא

דבר שאינו מתוקן: **כל המשפיעים.** שמוכרים בשפע הרבה ביחד: **במדה גסה.** לקמן מפרש כמה היא מדה גסה: **רשאין למכור את הדמאי.** דרך המוכרים הרבה ביחד להוסיף על המדה ולכך נקראו משפיעים שעושין מדה גדושה ומוסיפים על המדות. ומשום הכי לא הטילו עליהם להפריש את הדמאי אלא על הלוקח מהם: **סיטונות.** הם הסוחרים הגדולים הקונים תבואה מבעלי התבואה ומוכרים אותה לחנונים במדה גסה:

ה את שדרכו להמדד בדקה ומדדו בגסה. גרסינן: **טפילה דקה לגסה.** ופטור כשהוא מוכר בגסה, ולא אמרינן כיון דדרכו למוד בדקה חייב אף כשמודד בגסה: **ובלח דינר.** מדה שיש בה מה שהוא שוה דינר. לפי שלא היתה מדה ידועה ללח שהשער משתנה תמיד לכך שיערו בדמים: **אכסרה.** לא במדה ולא במשקל אלא לפי האומד, פטור דהוי כמוכר בגסה. ואין הלכה כר' יוסי:

ג א מאכילין את העניים דמאי. אפילו הן חברים וצריך להודיען והרוצה לעשרן יעשרן: **ואת האכסניא.** חיל של מלך ישראל העובר ממקום למקום ומוטל על בני המקום לפרנסם, מאכילין אותם דמאי. בזמן שהיא עוברת אבל לנו שם בלילה חייבין לתקן: **רבן גמליאל היה מאכיל את פועליו דמאי.** עניים היו. ואין הלכה כר"ג דכיון דחייב במזונותיהן נמצא פורע את חובו בדמאי: **ואת שאינו מעושר למעשר.** ונותנין לו ביותר מכדי מעשרותיו ונמצאו כל האדם אוכלים מתוקן. וב"ש לטעמייהו דאמרי אין מאכילין את העניים דמאי: **והרוצה לתקן יתקן.** שלא הותר הדמאי לעניים אלא כשאוכלין אכילה אחת אצל בעל הבית אבל הפירות שיבואו לידם חייבים הם לעשרן דמאי. דיקא נמי דקתני מאכילין את העניים דמאי ולא תני העניים אוכלין דמאי. כ"כ

משניות מבוארות – קהתי

וּמוֹכְרֵי תְבוּאָה – סוחרי תבואה שאין דרכם למכור אלא במידה גסה, בירושלמי אמרו כלל: "מוכר משתכר — מוכר מפריש, לוקח משתכר — לוקח מפריש".

יום רביעי

באור משנה ה

במשנה הקודמת למדנו, שהקמעונאי, המוכר במידה דקה, חייב לעשר דמאי, והסיטונאי, שהוא מוכר במידה גסה, פטור מלעשר דמאי. משנתנו מביאה דעת רבי מאיר, שאנו הולכים תמיד אחר דרך המדידה של הדבר הנמכר, ואפילו אם נמדד לפעמים שלא כדרכו דינו כמו שנמדד תמיד.

רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּדֵד בְּגַסָּה – דבר שדרכו להימכר במידה גסה, כגון תבואה, **וּמְדָדוֹ בְּדַקָּה** – ומכרו פעם במידה קטנה, **טְפֵלָה דַקָּה לַגַּסָּה** – ודינו כאילו נמדד במידה גסה ופטור מלעשרו דמאי. **אֶת שֶׁדַּרְכּוֹ לְהִמָּדֵד בְּדַקָּה** – דבר שרגילים למכרו במידה קטנה, כגון קטניות (ירושלמי), **וּמְדָדוֹ בְּגַסָּה** – ואירע שמכרו במידה גסה, **טְפֵלָה גַּסָּה לַדַּקָּה** – ודינו כאילו נמדד בדקה, וחייב לעשרו משום דמאי. בארנו את המשנה לפי גירסת **הרמב"ם** (שהיא גם גירסת התוספתא והתלמוד בירושלמי), ולפי פירושו חולק כאן רבי מאיר על החכמים שבמשנה הקודמת, שכן חכמים הולכים אחר המידות, שהמוכר במידה גסה, אפילו דבר שדרכו להימכר במידה קטנה, פטור מלעשר דמאי; וכן להיפך, המוכר במידה קטנה חייב לעשר דמאי; ואילו רבי מאיר הולך אחר הדבר הנמכר, כמו שבארנו למעלה. אבל יש גורסים במשנתנו (**ברטנורא; הר"ש**): את שדרכו להימדד בדקה ומדדו בגסה, טפלה דקה לגסה – כלומר שרבי מאיר אינו בא לחלוק על המשנה הקודמת, אלא בא להוסיף, שהולכים תמיד אחר המדידה, ואפילו דבר שדרכו להימכר במידה דקה, אם מדדו בגסה, דינו כסיטונאי, ופטור מלעשר דמאי; וכן להיפך. **אֵיזוֹ הִיא מִדָּה גַּסָּה** – איזו מידה נקראת "מידה גסה"? **בַּיְבֵשׁ** – בתבואה ובפירות, **שְׁלֹשֶׁת קַבִּין** – חצי סאה (כ־6 ליטרים), **וּבַלַּח** – כגון ביין ובשמן, **דִּינָר** – מידה הנמכרת בשווה דינר. **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: סַלֵּי תְאֵנִים, וְסַלֵּי עֲנָבִים, וְקֻפּוֹת שֶׁל יָרָק** – המוכר כל אלו, **כָּל זְמַן שֶׁהוּא מוֹכְרָן אַכְסָרָה** – באומד, לא במידה ולא במשקל ("אכסרה" – מלה יוונית, ומובנה: בלי מדידה); ויש מפרשים "אכסרה" – שאין במכירתו לא ריווח ולא הפסד, **פָּטוּר** – מלעשרם דמאי, שדינו כמוכר במידה גסה. – **הרמב"ם** פוסק שהוא חייב במעשר דמאי, שלא כרבי יוסי; אבל **הראב"ד** משיג עליו (**עיין הל' מעשר יא, ד**).

באור משנה א

מַאֲכִילִין אֶת הָעֲנִיִּים דְּמַאי – הואיל ורוב עמי הארץ מעשרים הם, ותקנת דמאי אינה אלא חומרה בלבד, לכן הקלו חכמים בעניים שמותר להאכילם דמאי (**רש"י ברכות מז, א**); ויש מפרשים שהתירו לעניים אכילת דמאי כדי להקל עלינו את הצדקה (**רמב"ם**); **וְאֶת הָאַכְסַנְיָא** מאכילים **דְּמַאי** – יש מפרשים: האכסניא — חיילי המלך העוברים ממקום למקום ומוטל על בני המקום לפרנסם, והרי הם כעניים הואיל ואינם בבתיהם (**רש"י**); ויש מפרשים: האכסניא — האורחים, וכשם שהקלו חכמים לעניים משום מצוות צדקה, כך התירו דמאי לאורחים לחיזוק מצוות האכסניא, כדי להקל על בעלי האכסניא (**רמב"ם**). הלכה זו שבמשנתנו – מחולקים בה הבבלי והירושלמי, שלפי הבבלי (**ברכות מז, א ועוד**) מותר לעניים לאכול דמאי, ואינם צריכים לעשרו, אבל לפי הירושלמי צריכים העניים לעשרו, ונחלקו שם אמוראים בפירוש המשנה: אחד אומר, שמדובר כאן בעניים "חברים", וצריך להודיע להם שהוא דמאי, שיעשרו בעצמם, אבל לעניים עמי הארץ אין לתת דמאי. ואחד אומר, שמשנתנו מדברת בעניים עמי הארץ, שאם אתה אומר בעניים "חברים", נמצאת נועל דלת בפני עם הארץ, שלא יצדה אדם לתת אוכלים לעני עם הארץ, שהרי בשביל חבר אינו צריך לתקן את האוכלים שנותן לו, ואילו בשביל עם הארץ הוא צריך לתקנם, כלומר שלדעה זו אפילו לעניים עמי הארץ מותר לתת דמאי, אלא שמכל מקום צריך להודיעם, שמא יימצא ביניהם אחד שהוא מעשר. כן נחלקו גם בענין "האכסניא" (**עיין שם**). הרמב"ם פוסק: "מותר להאכיל את העניים ואת האורחים דמאי, וצריך להודיעם; והעני עצמו והאורח, אם רצו לתקן, מתקנים" (**הל' מעשר י, יא**). **רַבָּן גַּמְלִיאֵל הָיָה מַאֲכִיל אֶת פּוֹעֲלָיו דְּמַאי** – לפי שהיו עניים. ואין הלכה כמותו. שהואיל והוא חייב לתת להם מזונות, נמצא פורע חובו בדמאי, וזה אסור. ויש מפרשים, שאף רבן גמליאל לא היה מאכילם אלא סעודה שאינו חייב לתת להם, וכיון שנתנה להם בתורת צדקה, לפיכך מותר היה להאכילם דמאי. **גַּבָּאֵי צְדָקָה** – שגובים צרכי מזון מבני העיר, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נוֹתְנִין אֶת הַמְּעֻשָּׂר** – מה שגבו מהנאמנים למעשרות, **לְשֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר** – לעני עם הארץ החשוד שלא לעשר, **וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מְעֻשָּׂר** – מה שגבו מאנשים שאינם נאמנים למעשרות, שהוא דמאי, נותנים **לְמְעֻשָּׂר** – לעני "חבר" המעשר, ומוסיפים לו מעט כדי המעשר, שלא יפסיד (**ירושלמי**); **נִמְצְאוּ כָּל הָאָדָם אוֹכְלִין מְתֻקָּן** – בבבלי

מִתֻּקָּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹבִין סְתָם וּמְחַלְּקִין סְתָם, וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן יְתַקֵּן.

ב הָרוֹצֶה לַחֲזוֹם עֲלֵי יָרָק לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ, לֹא יַשְׁלִיךְ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. הַלּוֹקֵחַ יָרָק מִן הַשּׁוּק וְנִמְלַךְ לְהַחֲזִיר, לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר, שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא מִנְיָן. הָיָה עוֹמֵד וְלוֹקֵחַ וְרָאָה טוֹעַן אַחֵר יָפֶה מִמֶּנּוּ, מֻתָּר לְהַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ.

ג הַמּוֹצֵא פֵּרוֹת בַּדֶּרֶךְ וּנְטָלָן לְאָכְלָן, וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ — לֹא יַצְנִיעַ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. וְאִם מִתְּחִלָּה נְטָלָן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ, פָּטוּר. כָּל דָּבָר שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ דְּמַאי, לֹא יִשְׁלַח לַחֲבֵרוֹ דְּמַאי. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּוַדַּאי, וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ.

פירוש ברטנורא

הרמב"ם:

ב לחזום. לכרות ולחתך ואין לו דומה במשנה: **להקל ממשאו.** שלא יכבד עליו: **לא ישליך עד שיעשר.** שמא ימצאם עם הארץ ויאכל אותם כשאינם מתוקנים ונמצא נותן מכשול. והני מילי בירק הנאגד דאי בשלא נאגד אכתי לא אתחייב במעשר: **הלוקח ירק מן השוק.** ונטל אגודות ירק בידו ששומתן ידועה כך וכך אגודות בפרוטה ולאחר שנטלן נמלך עליהן להחזירן למוכר: **לא יחזיר עד שיעשר.** ויתן לו דמי המעשר שהוא מפריש, דמכי אגבהינהו נעשו שלו ונתחייב עליהן לעשרן: **שאינו מעושר אלא מנין.** האי מעושר הוי פירושא מחוסר, כלומר כבר קנה אותם בהגבהה ולא היה מחוסר אלא למנותן שכבר היה ידוע כך וכך אגודות בפרוטה: **היה עומד ולוקח.** ולא נטלם בידו ולא הגביהם: **טוען אחר.** משאוי אחר של ירקות:

ג לא יצניע עד שיעשר. דאסור להוציא מידו דבר שאינו מתוקן: **שלא יאבדו.** ולא נתכוין לזכות בהן: **שאין אדם רשאי למכרו דמאי.** כגון במדה דקה דאמרינן בפירקין דלעיל: **לא ישלח לחבירו דמאי.** בדקה, אבל שולח לו בגסה כיון שרשאי למוכרו בגסה: **רבי יוסי מתיר.** לשלוח לחברו ודאי אפילו בדקה, ובלבד שיודיעו. ומודה רבי יוסי שבדמאי אסור בדקה. ואין הלכה כרבי יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

מבואר טעמם של בית שמאי, שחולקים הם על תנא קמא וסוברים, שאין מאכילים את העניים דמאי. אבל יש מפרשים על פי הירושלמי, שאמנם מודים הם ברישא שמאכילים את העניים דמאי, לפי שמדובר שם בעניים העוברים ממקום למקום, ואין בעל הבית מצווה להקפיד שלא יאכלו דבר שאינו מתוקן, אם הם בעצמם אינם חוששים לכך, שהרי אינו יכול לגדרם שלא יאכלו לאחר זמן. אבל גבאי צדקה המחלקים לעניי עירם, צריכים תמיד להיזהר שלא יאכילו את העניים דבר שאינו מתוקן (**"שנות אליהו"**). **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: גּוֹבִין סְתָם** – מכל אדם, ומערבים הכל בכלי אחד, שאם יגבו בשני כלים, באחד ממי שמעשר ובשני ממי שאינו מעשר, ויראה עם הארץ שחשוד בעיני הגבאים, לא ירצה ליתן כלום ונמצא אתה ממעט בצדקה (**"שנות אליהו" עפ"י הירושלמי**), **ולכן** גובים סתם **וּמְחַלְּקִין סְתָם** – לכל העניים בשווה, **וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן** – לעשר מה שחילקו לו, **יְתַקֵּן** – בעצמו.

יום חמישי

באור משנה ב

משנתנו באה ללמד, שאסור להכשיל אדם באכילת דבר שאינו מתוקן.

הָרוֹצֶה לַחֲזוֹם עֲלֵי יָרָק – לחתוך עלים מקלחי הירק שהוא נושא, כדי **לְהָקֵל מִמַּשָּׂאוֹ** – שלא יכביד עליו; וכגון שהירק כבר נאגד, שנתחייב במעשרות (**עיין מעשרות א, ה**), **לֹא יַשְׁלִיךְ** – את העלים, **עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – אותם, שמא ימצאם עם הארץ ויאכלם כשאינם מעושרים, ונמצא מכשילו. **הַלּוֹקֵחַ יָרָק מִן הַשּׁוּק** – שנטל אצל מוכר ירקות בשוק אגודות ירק, שמחירן קצוב, כדי לקנותן, **וְנִמְלַךְ לְהַחֲזִיר** – אותן למוכר, ולא לקנותן; **לֹא יַחֲזִיר עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – אותן, שכן משנטלן בידו קנאן בהגבהה או במשיכה, ונעשו שלו, **שֶׁאֵינוֹ מְחֻסָּר אֶלָּא מִנְיָן** – שלא חסר לגמר הקנייה אלא שהמוכר ימנה לו את מספר האגודות שבידו, כדי לעשות חשבון המגיע לו בעדן, שהרי מחירן קצוב וידוע; ולכן אף על פי שנמלך והחזירן (מדעת המוכר), חייב לעשרן; ויתן למוכר דמי המעשר שהוא מפריש. **הָיָה עוֹמֵד וְלוֹקֵחַ** – היה עומד וברור ירק לקנותו, ועדיין לא לקחו בידו לשם קניין, **וְרָאָה טוֹעַן אַחֵר** – משא אחר (חבילה אחרת) של ירקות, **יָפֶה מִמֶּנּוּ** – מזה שבירר, **מֻתָּר לְהַחֲזִיר** – את הירק בלי לעשרו, **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ** – שעדיין לא נטל את הירק על מנת לקנותו, ולא קנאו במשיכה או בהגבהה, ולפיכך אינו חייב לעשרו.

באור משנה ג

הַמּוֹצֵא פֵּרוֹת בַּדֶּרֶךְ – שכבר נתחייבו במעשרות, **וּנְטָלָן לְאָכְלָן** – ונטל את הפירות על מנת לאוכלם, **וְנִמְלַךְ לְהַצְנִיעַ** – ונמלך אחר כך שלא לאכלם אלא להצניעם (להטמינם), **לֹא יַצְנִיעַ עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – אותם, שכיון שנטלן לאוכלם, זכה בהם, וחייב לעשרם, שאסור לו להוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, שמא ימצאם אחר ויאכלם מבלי לעשר; וכל שכן אם יאכלם בעצמו, שאסור לו לאכלם עד שיעשרם. **וְאִם מִתְּחִלָּה נְטָלָן בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ** – ולא התכוון לזכות בהם ולאוכלם, **פָּטוּר** – מלעשרם, שכתוב (**דברים יד, כב**): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך", ודרשו חכמים: משלך אתה מעשר ואין אתה מעשר משל אחרים. **כָּל דָּבָר שֶׁאֵין אָדָם רַשַּׁאי לְמָכְרוֹ דְּמַאי** – כגון שמוכרים אותו במידה דקה (עיין למעלה ב, ד-ה), **לֹא יִשְׁלַח לַחֲבֵרוֹ דְּמַאי** – במתנה, ואף על פי שאין כאן אותם החששות שיש במכירה (עיין בביאורנו שם), מכל מקום לא רצו חכמים לחלק בין מכירה למתנה. **רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר בְּוַדַּאי** – מתיר לשלוח לחבירו טבל ודאי, **וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ** – שיודיע לחבירו שהוא שולח לו דבר שאינו מתוקן, ואין אנו חוששים שמא ישכח להודיע או שמא ישכח חבירו לעשר. אבל בדמאי מודה רבי יוסי שאסור לשלוח, אף על פי שמודיעו, שיש לחשוש שמא מתוך שמקילים בדמאי ישכח ולא יודיענו, או שמא יקל בו חבירו וישכח מלעשרו. ואין הלכה כרבי יוסי.

יום שני

באור משנה ד

הכותים הנקראים גם "שומרונים" הם הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומארצות אחרות והושיבם בערי שומרון אחרי הגלותו את עשרת השבטים. הם נתגיירו מאימת האריות שהיו הורגים בהם כמסופר במלכים ב (פרק יז), והיו מחזיקים בהרבה מצוות שבתורה, עד שאמרו עליהם: "כל מצוה שהחזיקו בה כותים, מדקדקים בה יותר מישראל" (קידושין נא, א), אלא שלא היו בקיאים בהרבה מדקדוקי מצוות. מכל מקום היו מאמינים בהם בקצת המצוות, עד שפעם בדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה, ומאז עשאום כגויים גמורים לכל דבר. – משנתנו עוסקת בכותים בזמן שהיו מקובלים עדיין כמדקדקים במצוות, אלא שמכל מקום לא היו נאמנים לענין מעשרות, שהיו אומרים, כי החיוב במעשרות חל על האוכל בעצמו ולא כשמוכר לאחרים. וכן גם דיני שביעית לא היו שומרים.

ד הַמּוֹלִיךְ חִטִּים לְטוֹחֵן כּוּתִי אוֹ לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ — בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשְׂרוֹת וְלַשְּׁבִיעִית; לְטוֹחֵן נָכְרִי — דְּמַאי. הַמַּפְקִיד פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי אוֹ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ — בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשְׂרוֹת וְלַשְּׁבִיעִית; אֵצֶל הַנָּכְרִי — כְּפֵרוֹתָיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: דְּמַאי.

ה הַנּוֹתֵן לַפֻּנְדְּקִית — מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ, וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדָה לְחַלֵּף. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין אָנוּ אַחְרָאִין לָרַמָּאִין, אֵינוֹ מְעַשֵּׂר אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה בִּלְבַד.

ו הַנּוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ — מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְחַלֵּף אֶת הַמִּתְקַלְקֵל.

פירוש ברטנורא

ד לטוחן כותי. לכותי שטוחן התבואה: **הרי הן בחזקתן.** דלא חשידי שמא החליפו אלו המתוקנים באחרים שאינן מתוקנין: **לטוחן עובד כוכבים דמאי.** דעובד כוכבים חשוד להחליף. ולבתר דאשכחו יונה בראש הר גריזים לכותים שהיו עובדים אותה, כותי הרי הוא כעובד כוכבים: **אצל העובד כוכבים כפירותיו.** ופירות של עובד כוכבים פטורים מן המעשר. ורישא מפני שדרך בני אדם להוליך קופות רבות של חטים ולהניחן אצל הטוחן חיישינן שמא נתחלפה קופה זו בקופות אחרות של ישראל שהן דמאי, אבל פירות ליכא למימר שמא החליפן בפירות של ישראל אלא שמא החליפן העובד כוכבים בפירותיו לפיכך הרי הן כפירותיו של עובד כוכבים. ורבי שמעון סבר דאף בפירות חיישינן שמא נתחלפו בבית העובד כוכבים בפירות של ישראל אחר, שכשם שישראל זה הפקיד פירותיו ביד העובד כוכבים כך יש לחוש שמא ישראל אחר מן החשודים על המעשרות הפקיד גם כן בידו ונתחלפו אלו באלו. ואין הלכה כר' שמעון:

ה פונדקית. שומרת הפונדק והולכי דרכים מתאכסנים אצלה: **מעשר את שהוא נותן לה.** דאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן: **ואת שהוא נוטל ממנה.** דאע"ג דעם הארץ אינו חשוד להחליף כדאמרן לעיל, הפונדקית חשודה להחליף שהיא מתכוונת לטובה ונותנת משלה שהוא יותר יפה לחבר ואומרת בלבה ראוי שאאכיל משלי שהוא חם ויפה לחבר ואני אטול את שלו הקר והגרוע: **אין אנו אחראין לרמאים.** כלומר אין אחריות הרמאים עלינו לשומרם שלא יאכלו דבר שאינו מעושר. לפיכך אינו מעשר מה שהוא נותן לה ואם תקחנו הפונדקית לעצמה ותאכלנו כשאינו מתוקן אין לחבר מזה כלום ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל בלבד. ור' יוסי סבר דלגזול היא מתכונת, ואין הלכה כר' יוסי:

ו המתקלקל. פת או תבשיל שנתקלקל: **אמר רבי יהודה.** בירושלמי מפרש דקמייתא נמי מלתיה דר' יהודה היא. והכי קאמר מפני שהיא חשודה להחליף

משניות מבוארות – קהתי

הַמּוֹלִיךְ חִטִּים – מעושרות, **לְטוֹחֵן כּוּתִי אוֹ לְטוֹחֵן עַם הָאָרֶץ** – לטוחן שהוא כותי או עם הארץ החשודים על המעשרות ועל השביעית, **בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשְׂרוֹת וְלַשְּׁבִיעִית** – החיטים נשארות בחזקתן, ואין חוששים שמא החליפן הכותי או עם הארץ בחיטים שאינם מעושרות או בשל שביעית, שאינם חשודים להחליף. **לְטוֹחֵן נָכְרִי** – אבל המוליך חיטים לטוחן גוי, **דְּמַאי** – הקמח שמקבל מהחיטים הרי הוא דמאי, וחייב לעשרו מספק, שחשוד הנכרי להחליף, וחוששים שמא החליפן בחיטים שאינן מעושרות. **הרמב"ם** מבאר הטעם, לפי שהטוחן מקבל קופות של חיטה מאנשים רבים ואפשר שיחליף את חיטיו של זה בחיטים של אחר המחוייבות במעשרות, ולכן הן דמאי, אבל **הראב"ד** משיג בזה על הרמב"ם וסובר שלא זהו החשש, שהרי יש כאן ספק ספיקא, אלא החשש הוא שמא החליפן הגוי בשלו, ולדעת הראב"ד חיטים שמירחן גוי חייבות במעשרות מדרבנן. **הַמַּפְקִיד פֵּרוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי אוֹ אֵצֶל עַם הָאָרֶץ — בְּחֶזְקָתָן לַמַּעֲשְׂרוֹת וְלַשְּׁבִיעִית** – הרי הם עומדים בחזקתם לענין מעשרות ולענין שביעית, שאינם חשודים להחליף את הפיקדון. משנתנו באה ללמד, שלא רק טוחן כותי או טוחן עם הארץ אינם חשודים להחליף, מפני שחוששים לקיפוח פרנסתם, אלא אפילו סתם כותי או עם הארץ אינם חשודים להחליף פירות שהופקדו אצלם. **אֵצֶל הַנָּכְרִי** – אבל המפקיד פירותיו אצל הנכרי, **כְּפֵרוֹתָיו** – של הנכרי הם, שודאי החליפם בשלו, ולכן חייב לעשרם; ומשנתנו רבי מאיר היא הסובר שאין קניין לנכרי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, ואין מירוח הנכרי פוטר ממעשרות. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: דְּמַאי** – הפירות הם דמאי, שספק אם החליף, ומפריש הישראל תרומה ומעשרות מספק, אבל אינו חייב ליתן את התרומה לכהן, שהכהן הוא המוציא מחבירו ועליו להביא ראיה שהנכרי החליף, אלא מוכר את התרומה לכהן והדמים שלו. כך מבואר בבבלי (**בכורות יא, ב**). אבל יש מפרשים: כפירותיו – של הנכרי הם, שפטורים לגמרי מן המעשר, לפי שמירוח הנכרי פוטר ממעשרות, ואנחנו אומרים שבוודאי החליפם הגוי בפירות שלו, שחשוד הוא להחליף הפיקדון. ברם, רבי שמעון סובר, שהפירות הם דמאי, לפי שחוששים שמא החליפם הנכרי בפירות של ישראל אחר, שכשם שישראל זה הפקיד פירותיו ביד הנכרי כך יש לחשוש שמא ישראל אחר, שהוא עם הארץ, הפקיד אף הוא פירותיו בידו של הנכרי, ונתחלפו אלו באלו (**רמב"ם; ברטנורא**). ואין הלכה כרבי שמעון.

באור משנה ה

הַנּוֹתֵן – מצרכי אוכל, כגון קמח או פירות, **לַפֻּנְדְּקִית** – לבעלת האכסניא שלו, שתכין לו מהם דברי מאפה או תבשיל, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ** – מפריש מעשר מהמצרכים שהוא נותן לה, **וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה** – וגם מדברי המאפה או התבשיל שהוא נוטל ממנה, **מִפְּנֵי שֶׁחֲשׁוּדָה לְחַלֵּף** – שהפונדקית חשודה להחליף בשלה, או משום שהיא מתכוונת לטובת האכסנאי, כדי להאכילו מן היפה והטעים שיש לה, או לפעמים משום שהיא רוצה ליהנות משלו, שמורה היא היתר לעצמה להחליף את שלו במאכל גרוע משלה, הואיל והיא טורחת בשבילו; לפיכך מעשר את שהוא נותן לה – שלא תיכשל על ידו באכילת טבל; ובירושלמי מבואר הטעם, שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ואת שהוא נוטל ממנה – שהואיל והיא חשודה להחליף הרי מה שהוא נוטל ממנה יש לו דין דמאי. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֵין אָנוּ אַחְרָאִין לָרַמָּאִין** – לשמרם מאכילת דבר שאינו מעושר, לפיכך **אֵינוֹ מְעַשֵּׂר** – את מה שהוא נותן לה, **אֶלָּא מַה שֶּׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה בִּלְבַד** – רבי יוסי סובר, שאין הפונדקאית מחליפה לטובת האכסנאי אלא לרעתו, ויש בזה משום גזל ורמאות; הלכך אין לחשוש לה שתחליף ותאכל דבר שאינו מתוקן, ואינו מעשר אלא מה שהוא נוטל ממנה, ואין הלכה כרבי יוסי, אלא מעשר גם מה שהוא נותן לה, שאין חבר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן.

שבת קודש

באור משנה ו

הַנּוֹתֵן – מצרכי אוכל, **לַחֲמוֹתוֹ** – לאם אשתו, שתעשה לו פת או תבשיל, **מְעַשֵּׂר אֶת שֶׁהוּא נוֹתֵן לָהּ וְאֶת שֶׁהוּא נוֹטֵל מִמֶּנָּה** – הרי הוא מפריש מעשרות גם מהמצרכים שהוא נותן לה וגם מדברי המאפה והתבשיל שהוא נוטל ממנה, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּדָה לְחַלֵּף אֶת הַמִּתְקַלְקֵל** – שאם הפת או התבשיל נתקלקל חשודה היא להחליפו, ולתת לחתנה את היפה משלה, הלכך מעשר את שהוא נותן לה, שלא יאכילנה טבל, ואת שהוא נוטל ממנה משום דמאי. **אָמַר**

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: רוֹצָה הִיא בְּתַקָּנַת בִּתָּהּ וּבוֹשָׁה מֵחֲתָנָהּ. מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה בְּנוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ שְׁבִיעִית, שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף, לְהַאֲכִיל אֶת בִּתָּהּ שְׁבִיעִית.

פרק רביעי

א הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת, וְשָׁכַח לְעַשְּׂרָן, וְשׁוֹאֲלוֹ בְּשַׁבָּת — יֹאכַל עַל פִּיו. חָשְׁכָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. לֹא מְצָאוֹ, אָמַר לוֹ אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת: מְעֻשָּׂרִין הֵן — אוֹכֵל עַל פִּיו. חָשְׁכָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר. תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי שֶׁחָזְרָה לִמְקוֹמָהּ, רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אַף בְּחֹל שׁוֹאֲלוֹ וְאוֹכֵל עַל פִּיו.

פירוש ברטנורא

את המתקלקל דברי ר' יהודה שרבי יהודה אומר רוצה היא בתקנת בתה וכו': **בנותן לחמותו שביעית.** בנותן לה לאפות ולבשל בשנה השביעית: **שאינה חשודה להאכיל את בתה שביעית.** דחמירא להו שביעית ואפילו אם יתקלקל לא תחליפנו בפירות שביעית. והלכה כר' יהודה:

ד א **הלוקח פירות.** **בשבת יאכל על פיו.** דאימת שבת עליו, שמתיראים לעבור עבירה ולשקר בשבת יותר מבחול: **תרומת מעשר של דמאי.** להכי נקט תרומת מעשר, דעמי הארץ נחשדו עליה דסברי אינה במיתה כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון, אבל תרומה גדולה לא נחשדו עליה. ותרומת מעשר הויא אחד ממאה וכשחזרה למקומה לפחות ממאה חזרה ומדמעת: **שואלו ואוכל על פיו.** דמאחר שנקרא לה שם תרומה אימת דמוע על עם הארץ וירא לשקר. והלכה כר' שמעון שזורי:

משניות מבוארות – קהתי

רַבִּי יְהוּדָה: רוֹצָה הִיא בְּתַקָּנַת בִּתָּהּ וּבוֹשָׁה מֵחֲתָנָהּ – בירושלמי מבואר, שאף הרישא דברי רבי יהודה הם, והוא מוסיף טעם למה שאמר "מפני שהיא חשודה לחלוף את המתקלקל" לפי שהיא רוצה בטובת בתה, ובושה מחתנה שיאמר שהיא מקלקלת את האוכל. אבל חכמים חולקים על רבי יהודה וסוברים שאינה חשודה להחליף ואינו חושש למעשרות. ברם, **מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה** – לחכמים, **בְּנוֹתֵן לַחֲמוֹתוֹ שְׁבִיעִית** – להכין לו דברי מאפה ותבשיל בשנת השמיטה, **שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּדָה לְהַחֲלִיף** – פירותיו המותרים, שבאו מן ההפקר, בפירותיה האסורים מחמת שביעית, ואפילו אם נתקלקל התבשיל או הפת, לפי שלא תבוא **לְהַאֲכִיל אֶת בִּתָּהּ שְׁבִיעִית** – פירות שביעית האסורים באכילה, שאיסור שביעית חמור לעם הארץ מאיסור טבל. הלכה כרבי יהודה.

באור משנה א

משנה זו באה ללמד, שהקלו חכמים בשבת להאמין למי שאינו נאמן על המעשרות.

הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מִמִּי שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת – היינו מעם הארץ, **וְשָׁכַח לְעַשְּׂרָן** – מעשר של דמאי, והגיע יום השבת, ובשבת אסור לעשר, לפי שמתקן בזה את הפירות לאכילה, **וְשׁוֹאֲלוֹ בְּשַׁבָּת** – ושואל בשבת את המוכר אם הפירות שלקח ממנו מעושרים, וכשהשיב לו שמעושרים הם, **יֹאכַל עַל פִּיו** – מותר לו לאכלם בשבת על פי דיבורו, יש גורסים: שואלו בשבת ואוכל על פיו. הטעם מובא בירושלמי, שמפני כבוד השבת ועונגה התירו חכמים לסמוך על דבריו. ויש אומר הטעם, מפני שאימת שבת על עם הארץ וירא לשקר. בענין הטעם השני יש שני פירושים: א) שעם הארץ מתיירא לעבור עבירה ולשקר בשבת (**רמב"ם; הרב מברטנורא**); ב) שאימת שבת על עם הארץ לענין מעשר, משום ששבת קובעת למעשר (**ר"ש**), כלומר הואיל והוא רואה שאוכלים בימי החול אכילת עראי בלא מעשר, מה שאין כן בשבת, שהשבת קובעת למעשר, לפיכך הוא מורה היתר לעצמו באכילה שבחול, אבל בשבת לא (**מהרש"א**); או שהוא חושב שעיקר חיוב ואזהרת מעשר הוא בשבת ולא בחול (**מהרש"ל**). מכל מקום אם אמר בשבת שעישר את הפירות שמכרם לו מותר לו לאכלם בשבת. **חָשְׁכָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת** – אבל משהתחיל ליל מוצאי שבת, **לֹא יֹאכַל** – אסור לו לאכול את הפירות, שהמוכר אמר עליהם בשבת שמעושרים הם, **עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – שאף על פי שהוא אוכל על פיו בשבת, אם נשארו מאותם הפירות למוצאי שבת, לא יאכל עד שיעשר דמאי, על מה שאכל ועל הנשאר (**רמב"ם**), שלא התירו חכמים לסמוך על דיבורו של עם הארץ אלא בשבת, שאי אפשר לתקנם. ואפילו לסוברים שמאמינים לו בשבת משום אימת השבת, מכל מקום אין סומכים על כך אלא לצורך השבת, אבל משחשכה מוצאי שבת אסורים באכילה, לפי שיש עמי הארץ שאין עליהם אימת שבת (**ירושלמי**); או משום גזירה, שאם יסמכו בימי החול על מה שאומר בשבת יבואו לסמוך גם על מה שאומר בחול ("**תוספות יום טוב**"). **לֹא מְצָאוֹ** – לא מצא בשבת את המוכר, אלא **אָמַר לוֹ אֶחָד שֶׁאֵינוֹ נֶאֱמָן עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת:** יודע אני שהפירות הללו שאתה שואל עליהן, **מְעֻשָּׂרִין הֵן** – והיינו שאמר זה בשבת, **אוֹכֵל עַל פִּיו** – מותר לו לאכלם בשבת גם על פי דיבורו של האחר. אבל **חָשְׁכָה מוֹצָאֵי שַׁבָּת, לֹא יֹאכַל עַד שֶׁיְּעַשֵּׂר** – דמאי, שאין אדם נאמן להעיד על דבר שהוא חשוד עליו (**משנה בכורות ד, י**). **תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁל דְּמַאי שֶׁחָזְרָה לִמְקוֹמָהּ** – כבר הזכרנו, שתרומת מעשר דינה כתרומה גדולה שאינה מותרת באכילה אלא לכהנים; ואם נתערבה תרומת מעשר בחולין ואין בחולין מאה חלקים כנגדה נעשה הכל "מדומע", ואסור באכילה לזרים. כן בארנו, שעמי הארץ לא נחשדו על תרומה גדולה, אלא על תרומת מעשר, לפי שחשבו שאין עונשה חמור כתרומה גדולה, כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון. מכאן באה משנתנו ללמד, שאם תרומת מעשר שהפריש הלוקח מדמאי נפלה בחזרה לתוך אותו הכרי עצמו שהופרשה ממנו, והרי אין בו אלא תשעים ותשעה חלקים כנגדה, ונמצא הכל מדומע, **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: אַף בְּחֹל שׁוֹאֲלוֹ** – שואל את המוכר שקנה ממנו את הדמאי, ואם אמר לו שהפריש את המעשרות, הרי הוא נאמן על כך, **וְאוֹכֵל עַל פִּיו** – על פי דיבורו של המוכר, שהואיל ואמר לו הלוקח שהפריש תרומת מעשר וקרא לה שם תרומה ונתערבה, נאמן הוא על המדומע לומר שהפריש מעשרותיו, שכשם שאימת שבת על עם הארץ כך גם אימת המדומע עליו, וירא הוא לשקר, וכיון שסומך על דיבורו, הרי לא היה צריך להפריש מהם תרומת מעשר ואין כאן מדומע, ולכן מותר באכילתו. – בארנו את המשנה לפי רוב המפרשים; אבל **הרמב"ם** מפרשה בדרך אחרת (**עיין בפירושו למשנתנו, ועיין להלן מה שהבאנו מ"משנה תורה" והשגת הראב"ד**).

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נב ע"א: **גמרא** שואלת הגמרא: **בְּמַאי עַסְקִינָן** - באיזה מקדש מדברת משנתינו, **אִילֵימָא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן,** קשה, וכי במקדש ראשון **מִי הֲווּ פְּרוֹכֹת** להבדיל בין ההיכל לקודש הקדשים, והרי כותל היה שם, **אֶלָּא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי,** קשה, **מִי הֲוָה אָרוֹן** במקדש שני, **וְהָתַנְיָא, מִשֶּׁנִּגְנַז אָרוֹן** בסוף בית הראשון, **נִגְנְזָה עִמּוֹ צִנְצֶנֶת הַמָּן** שנצטוה משה להניחה למשמרת, **וּצְלוֹחִית שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה** שרקח משה במדבר, **וּמַקְלוֹ שֶׁל אַהֲרֹן וּשְׁקֵדֶיהָ וּפְרָחֶיהָ, וְאַרְנָז שֶׁשִּׁגְּרוּ פְּלִשְׁתִּים דּוֹרוֹן לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר [וְאֵת] (ו)כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר הֵשִׁבֹתֶם לוֹ אָשָׁם תָּשִׂימוּ בָּאַרְנֹז מִצִּדוֹ וְשִׁלַּחְתֶּם אֹתוֹ וְהָלָךְ',** ומכך שעמד הארגז עם הארון, נלמד שאף נגנז עמו.

מבררת הגמרא: **וּמִי גְּנָזוֹ** - את הארון, **יֹאשִׁיָּהוּ** המלך **גְּנָזוֹ.** עוד מבררת הגמרא: **מָה רָאָה שֶׁגְּנָזוֹ, רָאָה שֶׁכָּתוּב** בין האלות שבתוכחה **'יוֹלֵךְ ה' אֹתְךָ וְאֶת מַלְכְּךָ אֲשֶׁר תָּקִים עָלֶיךָ** אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ' וגו', וחשש שמא יגלה עמם הארון לבבל לכן **עָמַד וּגְנָזוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברי הימים ב' לה ג) **'וַיֹּאמֶר לַלְוִיִּם הַמְּבִינִים** [-המלמדים תורה] **לְכָל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה' תְּנוּ אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ בַּבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מַשָּׂא בַכָּתֵף, עַתָּה עִבְדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְאֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל'.** ומדוע הוצרך לומר שיתנו את הארון בבית, והרי שם עמד כל הזמן, אלא שאמר להם שיגנזו את הארון בבית המקדש במקום שהכין שלמה לכך.

הגמרא מבארת מנין שגם שאר הדברים נגנזו עם הארון: **וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, אָתְיָא** - למדים שצנצנת המן נגנזה עם הארון בגזירה שוה **'שָׁמָה' 'שָׁמָה', וְאָתְיָא** ללמוד שצלוחית שמן המשחה נגנזה בגזירה שוה **'דּוֹרוֹת' 'דּוֹרוֹת', וְאָתְיָא** שמקלו של אהרן נגנז בגזירה שוה **'מִשְׁמֶרֶת' 'מִשְׁמֶרֶת'.** מכל מקום מוכח בברייתא שבבית שני לא היה ארון, שכבר בבית ראשון נגנז, ואיך כתוב במשנה 'הגיע לארון'.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** עוסקת משנתינו **בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי, וּמַאי 'הִגִּיעַ לָאָרוֹן'** היינו **מְקוֹם אָרוֹן,** היכן שעמד בבית ראשון.

שואלת הגמרא: **וְהָא קָתָנֵי נָתַן אֶת הַמַּחְתָּה לְבֵין שְׁנֵי הַבַּדִּים,** ובבית שני לא היה בדים. מתרצת הגמרא: **אֵימָא** - אמור לפרש את המשנה שהיה נותן את המחתה על הרצפה במקום שהיה נותן בבית ראשון **וּכְאִילוּ** נותנה אף עתה **בֵּין שְׁנֵי הַבַּדִּים.**

דף נב ע"ב: **רַבִּי יוֹסֵי** שסובר בין השולחן לכותל הצפוני היה מהלך ואינו חושש לטענת רבי מאיר שאין זו דרך ארץ, **אָמַר לְךָ** הטעם, כי **חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא הִצְרִיכָן הַכָּתוּב לְשָׁלִיחַ** - התורה לא הצריכה אותם למנות שליח שיתפלל עליהם, אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו. ולכן חביב הוא הכהן גדול שהוא השליח של בני ישראל לעשות את העבודה, ויכול להכנס באופן גלוי.

רש"י

גמרא מי הוו פרוכת — אמה טרקסין הוה. **תשימו בארגז מצדו** — אלמא: גבי ארון הוה קאי, וממילא שמעינן דעמו נגנז. **יולך ה' אותך** — ודאג שמא יגלה לבבל. **תנו את ארון הקדש בבית** — והא התם קאי, אלא גניזה היא. **אתיא שמה שמה וכו'** — כתיב בארון "אשר אועד לך שמה" (שמות ל) וכתיב בצנצנת המן "ותן שמה מלא העומר" (שם טז) ואתיא צלוחית מצנצנת המן. **דורות דורות** — כתיב בצנצנת "למשמרת לדורותיכם" (שם) וכתיב בצלוחית "שמן משחת קודש יהיה זה" וגו', (שם ל) ואתיא מקלו של אהרן מצנצנת במשמרת משמרת, דכתיב ביה "למשמרת לאות לבני מרי" (במדבר יז). **כבין שני הבדים** — כאילו היו שם, ונותנה ביניהם. **ור' יוסי אמר לך חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח** — אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו, שנאמר "אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה" (מלכים א ח), הלכך חביב הוא שלוחן ליכנס לפומבי.

לֹא יָדַעְנָא כַּמָּה – לא היינו יודעים כמה ימים של תשלומין יהיו לעצרת, שהרי בדרשה זו מבואר רק שיש לה תשלומין, אך לא מבואר כמה, **קָא מַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא** שלמד בהיקש לחג המצות, שכשם שחג המצות יש לו תשלומין כל שבעה כך לעצרת יש תשלומין כל שבעה.

הגמרא מביאה לימוד נוסף לדין תשלומין בעצרת: **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר**, דין תשלומין בעצרת נלמד ממה שנאמר בתורה לגבי חג השבועות (שמות כג טז) 'וְחַג הַקָּצִיר בִּכּוּרֵי מַעֲשֶׂיךָ אֲשֶׁר תִּזְרַע בַּשָּׂדֶה', ומשמע שיש חג שמותר לקצור בו, ולכן הוא נקרא 'חג הקציר', **וְאֵיזֶהוּ** אותו **חַג שֶׁאַתָּה חוֹגֵג בו וְגם קוֹצֵר בּוֹ, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עֲצֶרֶת**, שהרי פסוק זה נאמר על העצרת. ויש לשאול על כך, **אִימַּת** – מתי בחג השבועות מותר לקצור, **אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב** של חג השבועות עצמו, **קְצִירָה בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי** – וכי מותר לקצור ביום טוב, **אֶלָּא לָאו לְתַשְׁלוּמִין** – בהכרח צריך לפרש שמדובר בפסוק על ימי התשלומין של העצרת, שימים אלו נקראים 'חג הקציר' על שם שקרב בהם קרבן חגיגה בזמן שמותר לקצור, ולמדנו מכאן שיש לעצרת תשלומין.

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן לריש לקיש, **אֶלָּא מֵעַתָּה** שאתה מפרש את הלשון 'חג הקציר' שהוא חג שמותר לקצור בו, אם כן תפרש כך גם את מה שנאמר בהמשך הפסוק לגבי חג הסוכות 'וְחַג הָאָסִף בְּצֵאת הַשָּׁנָה', ונדרוש כך, **אֵי זֶהוּ חַג שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲסִיפָה** – שמותר לאסוף בו את פירות השדה לביתו, **הֲוֵי אוֹמֵר זֶה חַג הַסּוּכּוֹת**, שהרי פסוק זה נאמר לגבי חג הסוכות, ואם כן יש להקשות, **אִימַּת** – מתי הוא הזמן המותר באסיפה בחג הסוכות, **אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב, מְלָאכָה בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי, אֶלָּא** תפרש שמדובר **בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד**, הרי זה עדיין קשה, **חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד מִי שָׁרֵי** במלאכה, הרי גם חול המועד אסור במלאכה כמבואר בסמוך. **אֶלָּא** בהכרח שהלשון 'חג האסיף' ביאורה, שהוא **חַג הַבָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה** של התבואה מן השדה, ולא שמותר לאסוף בו את התבואה, ואם כן **הָבָא נַמִּי** – גם כאן, בלשון 'וחג הקציר' האמורה לגבי עצרת, הביאור הוא שהעצרת היא **חַג הַבָּא בִּזְמַן הַקְּצִירָה** של התבואה בשדה, ולא שהוא חג שמותר לקצור בו, ואם כך אין לדרוש מכאן שיש תשלומין לעצרת.

מדייקת הגמרא: **מִכְּלָל** – מדברי רבי יוחנן וריש לקיש משמע, **דְּתַרְוַיְיהוּ סְבִירָא לְהוּ** – ששניהם סוברים **דְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה**, שהרי כשהקשה רבי יוחנן 'חולו של מועד מי שרי', לא השיב לו ריש לקיש שלדעתו חול המועד אכן מותר בעשיית מלאכה, ומובח שגם הוא מודה שאסור.

שואלת הגמרא: **מְנָהֲנִי מִילֵּי** שחול המועד אסור בעשיית מלאכה. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר (שמות לד יח) 'אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר, שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת', ונדרש הפסוק כאילו נאמר 'אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמֹר שִׁבְעַת יָמִים', **וּלְמֵד בכך עַל חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה**, שבכל מקום שנאמר 'תשמור' הרי זו אזהרת לאו, והזהירה תורה לשמור את חג המצות ממלאכה שבעה ימים, **דִּבְרֵי רַבִּי יאשיה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ** ללמוד זאת מפסוק, אלא ניתן לדרוש זאת בקַל וָחוֹמֶר. **וּמַה יום רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי** של פסח **שֶׁאֵין קְדוּשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן**, אלא הימים שלפניהם ולאחריהם הם ימי חול, **אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה**, ימי חולו **שֶׁל מוֹעֵד שֶׁיֵּשׁ קְדוּשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן**, שהרי לפניהם ישנו יום טוב ראשון, ואחריהם שביעי של פסח, **האם אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה.**

פורכת הגמרא את הקל וחומר: **שֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית יוֹכִיחוּ** – ניתן להוכיח מששת ימי החול שבכל שבוע, **שֶׁיֵּשׁ קְדוּשָּׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן**, שהרי ימי החול של כל שבוע ושבוע נמצאים בין שתי שבתות, **וְאף** על פי כן **מוּתָּרִין בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה**, ואם כן גם חול המועד יהיה מותר בעשיית מלאכה, אף שיש קדושה לפניו ואחריו. דוחה הגמרא את הפירכא: אין ללמוד מששת ימי בראשית לחול המועד, שכן **מַה לְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבָּן מוּסָף**, ולכן אינם אסורים בעשיית מלאכה, **תֹּאמַר בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבָּן מוּסָף**, ויתכן שמשום כך הוא אסור במלאכה.

חוזרת הגמרא ופורכת: **רֹאשׁ חֹדֶשׁ יוֹכִיחַ, שֶׁהרי יֵשׁ בּוֹ קָרְבָּן מוּסָף**, **וְאף** על פי כן הוא **מוּתָּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה**, ואם כן גם חול המועד יהיה מותר בעשיית מלאכה, אף שיש בו קרבן מוסף. דוחה הגמרא את הפירכא: אין ללמוד מראש חודש לחול המועד, שכן **מַה לְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁאֵין הוּא קָרוּי 'מִקְרָא קֹדֶשׁ'**, ולכן אינו אסור במלאכה, **תֹּאמַר בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁקָּרוּי 'מִקְרָא קֹדֶשׁ', וְהוֹאִיל וְקָרוּי 'מִקְרָא קֹדֶשׁ', דִּין הוּא שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה.**

הגמרא מביאה לימוד אחר לאיסור מלאכה בחול המועד: **תַּנְיָא אִידָּךְ** – שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי חג הסוכות (ויקרא כג לה) 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ', ובפסוק שאחריו נאמר 'שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'', ודורשים את סמיכות הפסוקים כאילו נאמר 'כָּל מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לא תַעֲשׂוּ שִׁבְעַת יָמִים', ומשמע ששבעת ימי חג הסוכות אסורים במלאכה, **וּלְמֵד** בכך הכתוב **עַל חוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֵינוֹ צָרִיךְ לדרשה זו, שהֲרֵי הוּא אוֹמֵר** (ויקרא כג ד) 'אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' וגו' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ', והלשון 'מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ' ביאורה שיש לקדש את היום מעשיית מלאכה, **וַכַּמָּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר, אִם בְּיוֹם טוב רִאשׁוֹן, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** (שם כג לט) 'בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שַׁבָּתוֹן', כלומר שיש לשבות ממלאכה, **וְאִם (כשביעי) [בַּשְּׁמִינִי]** – בשמיני עצרת, **הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר** (שם) 'וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי שַׁבָּתוֹן', **הָא** – הרי שאין **הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחוּלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, לְלַמֵּדְךָ שֶׁחול המועד אָסוּר בַּעֲשִׂיַּית מְלָאכָה.**

לימוד נוסף לאיסור מלאכה בחול המועד: **תַּנְיָא אִידָּךְ**, נאמר על חג הפסח (דברים טז ח) 'שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה' אֱלֹהֶיךָ לא תַעֲשֶׂה מְלָאכָה', הוקשו ששת ימים ליום השביעי, **מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר** – אסור במלאכה, **אַף שֵׁשֶׁת הַיָּמִים** הראשונים **עָצוּרִין** – אסורים במלאכה, כלומר שחול המועד אסור גם הוא במלאכה. **אִי** – ואם תאמר, אם כן נשווה אותם לגמרי ונדרוש כך, **מַה שְּׁבִיעִי** שהוא יום טוב **עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, אַף שֵׁשֶׁת יָמִים** יהיו **עָצוּרִין בְּכָל מְלָאכָה** כיום טוב, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת'**, כלומר שלכך יצא יום השביעי מן הכלל, כדי ללמד שאין האיסור לעשות מלאכה שוה בכל שבעת הימים, אלא **הַשְּׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, וְאֵין** כל **שֵׁשֶׁת הַיָּמִים** הראשונים **עָצוּרִין בְּכָל מְלָאכָה** כמו היום השביעי, אלא הם אסורים רק בחלק מהמלאכות. ומאחר שאמרה תורה שחול המועד אסור בחלק מהמלאכות ולא בכולן, ולא פירש לך איזו מלאכה מותרת ואיזו אסורה, **הָא** – דע וראה שלא **מִסְּדָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים**, שהם היודעים להבין על איזו מלאכה להטיל היתר ועל איזו להטיל איסור, ועליהם מוטל **לוֹמַר לְךָ** על פי קידוש החודש לפי הראייה **אֵי זֶה הוּא יוֹם** שחל בו יום טוב **שֶׁאָסוּר** בכל מלאכה, **וְאֵי זֶה הוּא יוֹם** שחל בו חול המועד **שֶׁמּוּתָּר** בקצת מלאכות, ועל חול המועד יגידו לך **אֵי זוֹ הִיא מְלָאכָה הָאֲסוּרָה**, כגון דבר שאינו אבד אם לא יעשהו עד לאחר המועד, **וְאֵי זוֹ הִיא מְלָאכָה הַמּוּתֶּרֶת**, כגון דבר שהוא אבד אם לא יעשהו עד אחר המועד.

שנינו במשנה: **וּמוּתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית** ביום טבוח שאחר השבת, **שֶׁלֹּא לְקַיֵּם אֶת דִּבְרֵי הָאוֹמְרִין עֲצֶרֶת אַחַר הַשַּׁבָּת.**

מקשה הגמרא: (וְהָאִיתְּמַר) בברייתא, **מַעֲשֶׂה וּמֵת** חכם ששמו **אֶלְכְּסָא בְּלוּד, וְנִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסוֹפְדוֹ, וְלֹא הִנִּיחָם רַבִּי טַרְפוֹן מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת הָיָה**. מבארת הגמרא את הברייתא: **יוֹם טוֹב סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי עולה בדעתך שמעשה זה היה ביום טוב, הרי **אִי** – אם מעשה זה היה **בְּיוֹם טוֹב, מִי קָאָתוּ** – האם היו באים כל ישראל לסופדו, הרי הכל יודעים שיום טוב אסור בהספד. **אֶלָּא אֵימָא** – כך תאמר לפרש בכוונת הברייתא, **מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם מְבוֹחַ** של עצרת **הָיָה**, והיו סבורים העם שיום זה מותר בהספד, ולא הניחם רבי טרפון, משום שסבר שיום טבוח אסור בהספד. ואם כן קשה על רבי טרפון מהמבואר במשנתנו, שיום טבוח של עצרת מותר בהספד ובתענית כדי להוציא מליבם של צדוקים.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – המעשה ברבי טרפון היה **בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת** – באחד מימות השבוע, ש'יום טבוח' שלאחריו לא חל ביום ראשון, אלא ביום אחר, ויום טבוח זה אסור בהספד ובתענית, שהרי לא שייך כאן הטעם להוציא מליבם של צדוקים. ואילו **כָּאן** – במשנה מדובר **בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת**, ש'יום טבוח' שלו חל ביום ראשון, ובזה התירו בהספד ותענית, כדי שלא לקיים דברי הצדוקים האומרים שעצרת חלה דווקא ביום ראשון.

לא ידענא – כמה ימים יהיו לתשלומין, קא משמע לן דרבי אלעזר, מה חג המצות שבעה אף כאן שבעה. **וחג הקציר בכורי מעשיך** – בחג שבועות כתיב. **הכי נמי חג הבא בזמן קצירה** – קאמר, ולאו חוגג וקורצ בו אתא לאשמועינן. **מכלל דתרוייהו כו'** – מדקאמר רבי יוחנן אסיפה בחולו של מועד מי שרי, ולא מהדר ליה ריש לקיש "אין", מכלל דתרוייהו סבירא להו אסור. **את חג המצות תשמור שבעת ימים** וגו' – לימד על חולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה. דרוש ביה: "את חג המצות תשמור" – וכל תשמור אזהרת לא תעשה הוא, שומריהו מן המלאכה. **ששת ימי בראשית** – ימי כל שבוע ושבוע בין שתי שבתות הן יושבין, הרי קדושה לפניהן ולאחריהן. **ראש חדש יוכיח כו'** – אף אתה אל תתמה על חולו של מועד כו'. **כל מלאכת עבודה לא תעשו** וכו' – וסמיך ליה: "שבעת ימים תקריבו אשה". **לימד על חולו של מועד** וכו' – והכי דריש ביה: "לא תעשו שבעת ימים". ובחג הסוכות כתיב, ועליה קיימא דף מתניתא בתורת כהנים. **מקראי קדש** – משמע: קדשיהו בעשיית מלאכה. **עצור ממלאכה** – כדכתיב בהאי קרא גופיה: "לא תעשה מלאכה". **הא הרי לא מסרן הכתוב אלא לחכמים** – כלומר: מאחר שאמר לך הכתוב שהן עצורין ממלאכה ולא בכולן, ולא פירש אי זו המותרת ואי זו אסורה – דע וראה שלא מסרן אלא לחכמים, היודעים להבין על איזהו להטיל ההיתר ועל אי זו להטיל האיסור, והם יאמרו אי זהו יום טוב על פי קידוש הראייה ואסור בכל מלאכה, ואי זהו חולו של מועד שאינו אסור בכל מלאכה. ועל חולו של מועד יגידו לך אי זו מלאכה אסורה – דבר שאינו אבד, ואיזו מלאכה מותרת – דבר האבד. **ולא הניחן ר' טרפון** – ומתניתין תני שמותרים בהספד. **ביום טוב שחל להיות בשבת** – שיום טבוח אחר שבת מותר בהספד, מפני האומרים עצרת אחר שבת. והאי דאלכסא בלוד – יום טוב שחל להיות בחול הוא, דאין יום טבוח שלו באחד בשבת.

אלא חג הבא בזמן אסיפה – הקשה הרב רבינו אלחנן, דאמר פרק קמא דראש השנה (ובגמרא דסנהדרין) (יג,א): אמר ליה רבי זירא לרבי אסי: ודלמא לא עייל כלל, וקאמר רחמנא תשמנו ותיזיל עד חג הסוכות! לא סלקא דעתך, דכתיב "חג האסיף". מאי האסיף? אילימא חג הבא בזמן אסיפה – הכתיב: "באספך את מעשיך", אלא מאי אסיף – קציר. אלמא לא אמרינן חג הסוכות הבא בזמן אסיפה! ותירץ מורי: כיון דמ"באספך" שמעינן חג הבא בזמן אסיפה, ואמר "חג האסיף" – משמע ליקצר. אבל אי לאו האי קרא ["באספך וגו'"] – הוה דרשינן: חג [האסיף] הבא בזמן אסיפה, אם כן גם חג הקציר נימא הכי, הואיל וליכא שום משמעות דמפיק ליה. **חולו** של מועד אסור בעשיית מלאכה – לכאורה משמע דמלאכה דמיתסרא ביה – מדאורייתא, דמפיק ליה מפסוק. וכן בפרק שני דמועד קטן (יא: ושם): לא מיבעיא אבל דמדרבנן אלא אפילו חולו של מועד דאורייתא. וכן פירש התם בקונטרס. וקשה לרבינו תם: דאם כן דבר האבד וכמה מלאכות דשרינן התם היכי משתרו? וכי היכן מצינו איסור דאורייתא מקצתו אסור ומקצתו מותר? ועוד, דתנן בפרק שלישי דמגילה (כא,א): כל מקום שאין יום טוב ויש מוסף קורין ארבעה – כגון חולו של מועד וראש חדש, אלמא: לא מיתסר מלאכה, מדקאמר דאין יום טוב. ועוד: דכייל ליה בהדי ראש חדש, דרבנן. כדאמרינן בירושלמי דתענית: ובמקום שנהגו הלין נשיא דרגילין דלא למיעבד עבידתא בריש ירחא – מנהגא הוא. ועוד מצינו בירושלמי בפרק שני דמועד קטן: כלום אסרו מלאכה אלא כדי שיהו אוכלין ושותין ויהיו יגעים בתורה, והם פוחזין ואוכלין ושותין. משמע לישנא דמדרבנן הוא. וכן בפרק שני דמועד קטן (יב,ב) גבי ובלבד שלא יכוין מלאכתו במועד. ובעי בגמרא: כיון ומת, מהו שיקנסו בנו אחריו? אם תמצא לומר צרם אוזן הבכור ומת קנסו בנו אחריו – התם איסורא דאורייתא. משמע דמלאכה במועד הוי דרבנן. ומידהו, יש לדחות דאמכוין מלאכתו במועד קאי. דהשתא מיהא ליכא איסורא דאורייתא, כיון דדבר האבד הוא. מכל מקום משמע לפי האמת דלא מיתסר רק מדרבנן. וכי קאמר התם בריש פירקא לא מיבעיא אבל דרבנן אלא אפילו חוש"מ דאורייתא – כעין דאורייתא קאמר, לפי שיש לו סמך [מקרא דאורייתא. אבל ימי האבל ליכא אסמכתא, אלא] מדברי קבלה, דכתיב: "והפכתי חגיכם לאבל" (עמוס ח). ודקאמר הכא: אלא בחולו של מועד מי שרי – אם כן משמע דאסור מן התורה! ויש לומר: לאו משום דלא משתרי מדאורייתא, אלא כיון דאקרא סמכינן ליה למיתסר – לא מסברא ליה לאוקמי קרא דשרי בהדיא בהכי. וכן פירש הרב רבינו יצחק בן מאיר בשם רבינו יצחק בן אשר, דמלאכה דמועד מדרבנן. ולא כפירוש רבינו שמואל שפירש ב"ערבי פסחים" (פסחים קיח,א) גבי כל המבזה את המועדות, כגון: עושה מלאכה בחולו של מועד. והא ליתא, דמדרבנן הוי, וכדפרשנו. והא דאמרינן גבי כותים ותיפוק ליה משום "לפני עור לא תתן מכשול" במלאכה דחוש"מ – משום דסמך פשטא דקרא הוי, והוי ליה צדוקין מודין בה. **מה** ראשון ושביעי כו' – הוה מצי למפרך מה להני שכן דבר האבד מיתסר אלא שאין זה קל וחומר גמור רק גלוי מילתא בעלמא, לפי מה שפירשתי דמלאכה לא מיתסר רק דרבנן. **ראש** חדש יוכיח – דשרי בעשיית מלאכה, שכן אינו קרוי יום טוב בפרק שלישי דמגילה (כב,ב), וגם אינו נאסר רק משום מנהג כדפרישית. וכי קאמר בראש השנה (כג,א) משום בטול מלאכה לעם בב' ימים, דראש חדש של ראש השנה מיירי, אי נמי: משום נשים דנהגות שלא לעשות מלאכה, כדאיתא בפירקי דרבי אליעזר, וכן פירש רש"י במגילה (כב,ב). **מה** לראש חודש שכן אינו קרוי מקרא קדש – הוה מצי למימר: מה לחול המועד דאיכא תרתי: מוסף וקדושה לפניו ולאחריו.

1 לָא יָדַעְנָא כַּמָּה, קָא מַשְׁמַע לָן דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר רַבִּי
2 אוֹשַׁעְיָא. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: "וְחַג הַקָּצִיר" אֵיזֶהוּ חַג
3 שֶׁאַתָּה חוֹגֵג וְקוֹצֵר בּוֹ - הֲוֵי אוֹמֵר זֶה עֲצֶרֶת. אֵימַת?
4 אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב - קְצִירָה בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי? אֶלָּא
5 לָאו - לְתַשְׁלוּמִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֶלָּא מֵעַתָּה: "חַג
6 הָאָסִיף", אֵי זֶהוּ חַג שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֲסִיפָה - הֲוֵי אוֹמֵר
7 זֶה חַג הַסּוּכּוֹת. אֵימַת? אִילֵימָא בְּיוֹם טוֹב - מְלָאכָה
8 בְּיוֹם טוֹב מִי שָׁרֵי, אֶלָּא בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד. חוּלּוֹ שֶׁל
9 מוֹעֵד מִי שָׁרֵי, אֶלָּא: חַג הַבָּא בִּזְמַן אֲסִיפָה, הָכָא
10 נַמִי: חַג הַבָּא בִּזְמַן קְצִירָה.מִכְּלָל דְּתַרְוַיְיהוּ סָבִירָא לְהוּ
11 דְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד אָסוּר בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה, מְנָהֲנֵי מִילֵּי?
12 דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אֶת חַג הַמַּצּוֹת תִּשְׁמוֹר שִׁבְעַת יָמִים"
13 לִימֵּד עַל חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה,
14 דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, קַל
15 וָחוֹמֶר: וּמַה רִאשׁוֹן וּשְׁבִיעִי שֶׁאֵין קְדוּשָׁה לִפְנֵיהֶן
16 וּלְאַחֲרֵיהֶן - אָסוּר בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה, חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
17 שֶׁיֵּשׁ קְדוּשָׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן - אֵינוֹ דִּין שֶׁיְּהֵא אָסוּר
18 בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה?! שֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית יוֹכִיחוּ, שֶׁיֵּשׁ
19 קְדוּשָׁה לִפְנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶן וּמוּתָּרִין בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה!
20 מַה לְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית - שֶׁאֵין בָּהֶן קָרְבַּן מוּסָף,
21 תֹּאמַר בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף. רֹאשׁ
22 חֹדֶשׁ יוֹכִיחַ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קָרְבַּן מוּסָף - וּמוּתָּר בַּעֲשַׂיַּית
23 מְלָאכָה! מַה לְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁאֵין קָרוּי "מִקְרָא קֹדֶשׁ",
24 תֹּאמַר בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁקָּרוּי "מִקְרָא קֹדֶשׁ", הוֹאִיל
25 וְקָרוּי מִקְרָא קֹדֶשׁ - דִּין הוּא שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּית מְלָאכָה.

משנה

26 תַּנְיָא אִידָךְ: "כָּל מְלֶאכֶת עֲבוֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ" לִימֵּד עַל חוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּית
27 מְלָאכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי
28 ה'" וגו'; בַּמֶּה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? אִם בָּרִאשׁוֹן - הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר שַׁבָּתוֹן, אִם בַּשְּׁבִיעִי - הֲרֵי
29 כְּבָר נֶאֱמַר שַׁבָּתוֹן. הָא אֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאָסוּר בַּעֲשַׂיַּית
30 מְלָאכָה. תַּנְיָא אִידָךְ: "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מַצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת לַה'" מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר
31 - אַף שֵׁשֶׁת יָמִים עָצוּרִין, אִי מַה שְּׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה - אַף שֵׁשֶׁת יָמִים עָצוּרִין בְּכָל
32 מְלָאכָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עֲצֶרֶת" - הַשְּׁבִיעִי עָצוּר בְּכָל מְלָאכָה, וְאֵין שֵׁשֶׁה
33 יָמִים עָצוּרִין בְּכָל מְלָאכָה. הָא לֹא מִסְרָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים, לוֹמַר לְךָ אֵי זֶה יוֹם אָסוּר
34 וְאֵי זֶה יוֹם מוּתָּר, אֵי זוֹ מְלָאכָה אֲסוּרָה וְאֵי זוֹ מְלָאכָה מוּתֶּרֶת."וּמוּתָּרִין בְּהֶסְפֵּד וְתַעֲנִית
35 שֶׁלֹּא לְקַיֵּים אֶת דִּבְרֵי הָאוֹמְרִין עֲצֶרֶת אַחַר הַשַּׁבָּת" וְהָאִיתְּמַר: מַעֲשֶׂה וּמֵת אַלְכְּסָא בְּלוּד,
36 וְנִכְנְסוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְסוֹפְדוֹ, וְלֹא הִנִּיחָם רַבִּי טַרְפוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת הָיָה. יוֹם
37 טוֹב סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אִי בְּיוֹם טוֹב, מִי קָאָתוּ? אֶלָּא אֵימָא: מִפְּנֵי שֶׁיּוֹם טִבּוּחַ הָיָה! לָא
38 קַשְׁיָא: כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת אַחַר הַשַּׁבָּת, כָּאן - בְּיוֹם טוֹב שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת.

משנה

קשיא חולין אחולין – ולא בעי למימר בחולין עד הפרק קאמר, מה שאין כן במעשר – דלישנא לא משמע ליה

כאן באבילה וכאן בנגיעה – הקשה הרב רבינו אלחנן: מעשר אמעשר נמי לישני הכי, ולוקמי אפילו כרבנן! ותירץ מורי: דאף בנגיעה דמעשר נמי פליגי רבנן, ואסרי לה. וכן משמע בסמוך, דקאמר: עד כאן לא פליגי אלא באבילה דמעשר, משמע דמעיקרא סלקא דעתך אמינא דבכל ענין פליגי. וכן בפרק שני דחולין (לג: ושם) דקאמר: ודלמא לא פליגי רבנן אלא באבילה דמעשר כו', משמע דדבר ברור אינו. מידהו, הוי מצי לאקשויי: וליטעמיך, מתניתין דשבת פרק קמא (יד) דתנן: ואלו פוסלין את התרומה, לא מיתוקמא כרבנן, דמאי איריא תרומה – אפילו מעשר נמי! אלא לא חש לאקשויי ליה. ומכח דההיא משמע דאמת הוא כי אתקפתא דרב שימי, והא דנקט בפרק שני דחולין (לג,ב) "ודלמא" – לישנא קלילא הוא, דלעולם אמת הוא בנגיעת מעשר. ואבילת חולין לא פליגי, דלכולי עלמא אין שני עושה שלישי (בחולין). ואל תתמה: היכי סלקא דעתך דלרבנן לא בעי אבילת חולין נטילה? ויש לומר: דאיירי בפירי, דלא בעו נטילה.

הא בנהמא הא בפירי – והשתא לא הוצרך לתרץ תו גבי מעשר הא רבי מאיר והא רבנן. והוא הדין דמצי למימר הא באבילה הא בנגיעה, אלא כולה באבילה עדיפא ליה. **הנוטל** ידיו לפירות – וכי אמר בפרק "כיצד מברכין" (ברכות מג,א): אורחין שהיו מסובין לשתות אצל בעל הבית – נוטלין כל אחד ידו אחת – התם משום נקיות הוי. וכן משמע לישנא ד"ידו אחת", דקתני.

כאן לחולין כאן למעשר – משמע דאם לא כוון למעשר לא מהני, וכל שכן בתרומה. והקשה הרב רבינו אלחנן: דאמר בפרק "אלו דברים" בברכות (נא,ב), בית שמאי אומרים: נוטלים את הידים, ואחר כך מוזגין את הכוס. שאם ימזגו את הכוס – שמא יגע במשקים שאחורי הכוס. והשתא, אפילו נוטלן נמי, כיון דלא מהניא הך נטילה לתרומה – הויא ליה פוסל את התרומה, ותנן: כל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה! ותירץ: דכיון דנטל ידיו לחולין – לא פסיל תרומה. והכי משמע. דאי לא תימא הכי – אין לך אדם, אף חבר, אוכל חולין בטהרה שלא יטמא משקין.

נגזור

משנה נוטלין לידים לחולין ולמעשר ולתרומה – די להן בנטילה דכלי שאין בו אלא רביעית מים. ולקודש **מטבילין** – אבל לאכול שלמים או חטאת ואשם לבהנים יש מעלה, שצריך להטביל ידים בארבעים סאה, ואף על פי שאינן אלא סתם ידים שלא נגעו בטומאה דאורייתא המטמאה את כל הגוף. ולחטאת – ליגע במי חטאת, מים המקודשים באפר פרה להזות מהן על טמאי מתים – יש מעלה יתירה, שאם נטמאו ידיו באחת מן הדברים המטמאין את הידים ולא את הגוף, כגון וולד הטומאה, ובגון ספר וכל טומאות שהן מדברי סופרים. **נטמא הגוף** – וכל הגוף צריך טבילה. וכל מעלות הללו שזה גבוה מזה – מדברי סופרים. והאי דנקט להו הכא גבי הלכות הרגל – לפי שיש בסופן הלכות רגל, שעמי הארץ חשובין שהורים ברגל ולא בשאר ימות השנה, בסוף "חומר בקדש". **טבל** לחולין הוחזק לחולין – ועוד זו מעלה: טבל לחולין הוחזק לחולין. כלומר, נתכוין לטבול לשם חולין. **אסור למעשר** – הוחזק – לשון כוונה. כלומר: נתכוין להעמיד גופו בחזקת טהור לחולין. **למעשר** – למעשר שני הנאכל בירושלים. **ולא** הוחזק – לא נתכוון לשם טבילת טהרה, אלא לרחיצה בעלמא. **מדרס** – אב הטומאה לטמא אדם וכלים, במדרס הזב, שמטמא אדם וכלים, כדכתיב: "ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו" (ויקרא טו). **לפרושין** – לאוכלי חולין בטהרה. **לאוכלי תרומה** – כהנים. וכל אלו מעלות מדברי סופרים, שאמרו שאין שמירת טהרתן של אלו חשובה שמירה אצל אלו. ומתוך שהן אלו אצל אלו – באילו לא שמרוה. גזרו בהן בבגדיהן שמא ישבה בהן אשתו נדה, והרי הן מדרס הנדה, הכי מפרש לה בפרק "השוחט". **גמרא** **בכורים** – קרויין תרומה, דאמר מר: "ותרומת ידך" – אלו הבכורים (מכות יז,א), לכך הן כתרומה. **חייבין עליהן מיתה** – זר האוכלן מזיד, דכתיב: "ומתו בו כי יחללוהו", וסמיך ליה: "וכל זר לא יאכל קדש", וכל הענין מדבר בתרומה. **וחומש** – האוכלן שוגג, דכתיב: "ואיש כי יאכל קדש בשגגה ויסף חמישיתו עליו" (ויקרא כב). **ואסור** לזרים – בלאו. והן **נכסי כהן** – לקדש בהן את האשה, וליקח בדמיהן עבדים, וקרקעות, ובהמה טמאה. **ועולין באחד ומאה** – אבל בפחות אין עולין, אלא כל החולין אסור לזרים. **וטעונין רחיצת ידים** – לפי שהשני עושה שלישי, וידים גזרו עליהם טומאת שני – לפיכך פוסלות את התרומה, אם לא נטלן. **והערב שמש** – אם נטמא טומאה דאורייתא וטבל – אינו אוכל בתרומה עד שיעריב שמשו, ביבמות (עד,ב) ילפינן מקראי. **מה שאין כן במעשר** – אין מיתה, ואין חומש. [ואין] אסור לזרים, שהרי כל עצמו נאכל בתרומה בעי נטילה, שאפילו במגעו הוא [פוסל], דשני פוסל את התרומה. **נוטל** – בכלי. **מטביל** – בארבעים סאה.

משנה נוטְלִין לַיָּדַיִם לַחוּלִין וְלַמַּעֲשֵׂר וְלַתְּרוּמָה. וְלַקּוֹדֶשׁ - מַטְבִּילִין, וְלַחַטָּאת, אִם נִטְמְאוּ יָדָיו - נִטְמָא גּוּפוֹ. טָבַל לַחוּלִין - הוּחְזַק לַחוּלִין, אָסוּר לַמַּעֲשֵׂר. טָבַל לַמַּעֲשֵׂר - הוּחְזַק לַמַּעֲשֵׂר, אָסוּר לַתְּרוּמָה. טָבַל לַתְּרוּמָה - הוּחְזַק לַתְּרוּמָה, אָסוּר לַקּוֹדֶשׁ. טָבַל לַקּוֹדֶשׁ - הוּחְזַק לַקּוֹדֶשׁ, אָסוּר לַחַטָּאת. טָבַל לֶחָמוּר - מוּתָּר לַקַּל, טָבַל וְלֹא הוּחְזַק - כְּאִילוּ לֹא טָבַל. בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ מִדְּרָס לַפְּרוּשִׁין, בִּגְדֵי פְּרוּשִׁין מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה, בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה מִדְּרָס לַקּוֹדֶשׁ, בִּגְדֵי קוֹדֶשׁ מִדְּרָס לַחַטָּאת. יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הָיָה חָסִיד שֶׁבַּכְּהוּנָּה, וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מִדְּרָס לַקּוֹדֶשׁ. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא הָיָה אוֹכֵל עַל טְהָרַת הַקּוֹדֶשׁ כָּל יָמָיו וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מִדְּרָס לַחַטָּאת.

גמרא חוּלִין וּמַעֲשֵׂר מִי בָּעוּ נְטִילַת יָדַיִם? וּרְמִינְהִי: הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים - הַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה, וְחוֹמֶשׁ, וְאָסוּר לְזָרִים, וְהֵן נִכְסֵי כֹהֵן, וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה, וּטְעוּנִין נְטִילַת יָדַיִם, וְהֶעֱרֵב שֶׁמֶשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ בִּתְרוּמָה וּבִיכּוּרִים - מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר, וְכָל שֶׁכֵּן בְּחוּלִין. קַשְׁיָא מַעֲשֵׂר אַמַּעֲשֵׂר, קַשְׁיָא חוּלִין אַחוּלִין! בִּשְׁלָמָא מַעֲשֵׂר אַמַּעֲשֵׂר לָא קַשְׁיָא: הָא - רַבִּי מֵאִיר, וְהָא - רַבָּנַן. דְּתַנְיָא: כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ, וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, וּמוּתָּר לַחוּלִין וְלַמַּעֲשֵׂר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹסְרִים בַּמַּעֲשֵׂר. אֶלָּא חוּלִין אַחוּלִין קַשְׁיָא! לָא קַשְׁיָא; כָּאן - בַּאֲכִילָה. כָּאן - בְּנִגְיעָה. מַתְקִיף לַהּ רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי: עַד כָּאן לָא פְּלִיגִי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר אֶלָּא בַּאֲכִילָה דְּמַעֲשֵׂר, אֲבָל בְּנִגְיעָה דְּמַעֲשֵׂר וּבַאֲכִילָה דְּחוּלִין - לָא פְּלִיגִי! אֶלָּא: אִידִי וְאִידִי בַּאֲכִילָה, וְלָא קַשְׁיָא: כָּאן - בַּאֲכִילָה דְּנַהֲמָא, כָּאן - בַּאֲכִילָה דְּפֵירֵי. דְּאָמַר רַב נַחְמָן: כָּל הַנּוֹטֵל יָדָיו לְפֵרוֹת - הֲרֵי זֶה מְגַפֵּי הָרוּחַ. תְּנוּ רַבָּנַן: הַנּוֹטֵל יָדָיו, נִתְכַּוֵּון - יָדָיו טְהוֹרוֹת, לֹא נִתְכַּוֵּון - יָדָיו טְמֵאוֹת. וְכֵן הַמַּטְבִּיל יָדָיו, נִתְכַּוֵּון - יָדָיו טְהוֹרוֹת, לֹא נִתְכַּוֵּון - יָדָיו טְמֵאוֹת. וְהָתַנְיָא: בֵּין נִתְכַּוֵּון בֵּין לֹא נִתְכַּוֵּון - יָדָיו טְהוֹרוֹת! אָמַר רַב נַחְמָן: לָא קַשְׁיָא; כָּאן - לַחוּלִין, כָּאן

לזרים. וחומש שמוסיף בפדיונו לא איירי בחומש הכא כי האי גוונא, דאין בתרומה פדיון. ונכסי הדיוט נמי לא הוי לקנות בו עבדים וקרקעות, דלא ניתן אלא לאכילה ושתיה וסיכה. ואין טעון רחיצת ידים – שאין השני פוסל בו לעשות שלישי. ואינו טעון הערב שמש, דקיימא לן: טבל ועלה – אוכל במעשר, ומקראי ילפינן לה ביבמות פרק "הערל". **כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים** – כל שהוא טהור מן התורה, וחכמים גזרו עליו טומאה, כל הנך דאמרי במסכת שבת בפרק קמא (יג,ב): אלו פוסלין את התרומה, האוכל אוכל ראשון ואוכל שני כו'. **מטמא את הקודש** – כלומר: נתנו עליהן טומאת שני לטומאה. והשני מטמא את הקודש להיות קרוי טמא, ופוסל (ד)עליהן עוד את הרביעי. **ופוסל את התרומה** – להיפסל היא עצמה, אבל אינה פוסלת אחר לעשות רביעי. **ומותר לחולין** – לאכול חולין. מדלא קתני: ואינו פוסל את החולין, ונקט לישנא דמותר – אפילו לאוכלן משמע. **באכילה** – מתניתין דמצריך נטילה – באבילה קאמר. **עד כאן לא פליגי כו'** – דקתני: "אסור במעשר" – לשון אבילה היא, דאי בנגיעת שני – לא פסיל במעשר, דשמיענן לר' מאיר דאמר מותר באבילה ואיפליג עליה באבילה דמעשר. ואילו בחולין כולהו מודו דמותר אפילו באבילה. ומתניתין מני? **כאן באבילה דפירי** – הא דקתני: "מה שאין כן במעשר" – באבילה דפירי קאמר. ומיהו, בתרומה בעי נטילה, שאפילו במגעו הוא [פוסל], דשני פוסל את התרומה. **נוטל** – בכלי. **מטביל** – בארבעים סאה.

הקדמה לענייני טומאה וטהרה: בחומרת הטומאה ישנן דרגות שונות. הדרגה החמורה ביותר היא 'אבי אבות הטומאה', ודרגה זו היא רק במת עצמו. אדם או כלי הנוגע במת יורד בדרגה אחת ונעשה 'אב הטומאה', וכן שרץ ונבלת בהמה וזב וזבה וזיבתם הם אב הטומאה. אב הטומאה מטמא אדם וכלים הנוגעים בו. כל הדרגות שמתחת לאב הטומאה נקראות 'ולד הטומאה', והן אינן מטמאות אדם וכלים, אלא רק אוכלין ומשקין בלבד. דבר הנוגע באב הטומאה יורד בדרגה אחת, ונעשה ראשון לטומאה. מאכלים שנגעו בראשון לטומאה נעשים שני לטומאה. חולין אינם נעשים יותר משני לטומאה, ואם מאכל של חולין נגע בשני לטומאה אינו נטמא כלל. תרומה נעשית גם שלישי לטומאה אם נגעה בשני לטומאה, אבל אינה נעשית רביעי לטומאה, ואם נגעה בשלישי אינה טמאה כלל. קודש נעשה גם רביעי לטומאה. מי חטאת מטמאים עד עולם. שני בחולין ושלישי בתרומה ורביעי בקודש אינם נקראים 'טמאים' אלא 'פסולים', מכיון שאינם מטמאים אחרים. והמטמא אותם נקרא 'פוסל' ואינו נקרא 'מטמא'.

טומאת ידים: באופנים שונים גזרו חכמים שהידים לבדן נטמאות בדרגת שני לטומאה, וצריכות נטילת ידים אם טבילה בארבעים סאה מים. לדוגמא: אדם הנוגע בראשון לטומאה, נעשות ידיו שניות לטומאה מדרבנן. וכן הנוגע בספר מכ"ד ספרי הקודש, נעשות ידיו שניות לטומאה. בנוסף, גזרו חכמים על 'סתם ידים', דהיינו ידים שלא נשמרו בטהרה, שהן שניות לטומאה, ויש לטהרן לפני אכילת פת, ואפילו היא של חולין.

חכמים עשו 'מעלות', כלומר דרגות של חומרה, בדינים שונים הנוגעים לטהרה. ככל שהדבר קדוש יותר, כך הטהרה עבורו חמורה יותר. המשנה מונה בזה חמש דרגות: חולין, מעשר שני, תרומה, קודש, מי חטאת.

משנה

מכאן עד סוף המסכת, עוסקת המשנה בעניני טהרות. המשנה פותחת בגזירת חכמים שהרוצה לאכול טהרות או קדשים צריך קודם לכן לטהר את ידיו, ומבארת שיש מעלות [–דרגות] בדבר, לפי סוג הטהרה: **נוֹטְלִין לַיָּדַיִם** – נוטלים את הידים מכלי שיש בו רביעית מים, **לְחוּלִּין וּלְמַעֲשֵׂר שני וְלִתְרוּמָה.**

וּלְקוֹדֶשׁ – לאכילת בשר קרבנות, כגון ישראל האוכל בשר שלמים, או כהן האוכל בשר חטאת ואשם, עשו מעלה גדולה מזו, והחמירו **שֶׁמְּטַבְּלִין** את הידים בארבעים סאה של מים, ואין די בנטילה מכלי. ודינים אלו הם אפילו בסתם ידים, שלא נגעו בטומאה.

וּלְמֵי חַטָּאת, שהם מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה וקידשום, ומזים מהם על טמא מת לטהרו, עשו מעלה גדולה מזו, והחמירו לנוגע בהם שאפילו **אִם נִטְמְאוּ יָדָיו** בטומאה המטמאת רק את הידים ולא את הגוף, הרי זה כאילו **נִטְמָא** כל **גּוּפוֹ,** וצריך לטבול את כל גופו במקוה.

כיוצא בזה עשו חכמים מעלות לגבי טבילה במקוה, שהטובל במקוה והתכוון לטבול לשם דבר הקל, אין הטבילה מועילה לו לדבר החמור: **טָבַל לְחוּלִּין** – אם אדם טמא טבל במקוה כדי לאכול חולין בטהרה, **וְהוּחְזַק לְחוּלִּין** – התכוין לטהר את גופו לאכילת חולין, הרי הוא **אָסוּר** לֶאכול **מַעֲשֵׂר** שני הנאכל בירושלים בטהרה, עד שיטבול לשם אכילת מעשר. ואם **טָבַל** כדי לֶאכול **מַעֲשֵׂר וְהוּחְזַק לְמַעֲשֵׂר, אָסוּר לִתְרוּמָה. טָבַל לִתְרוּמָה וְהוּחְזַק לִתְרוּמָה, אָסוּר לְקוֹדֶשׁ. טָבַל לְקוֹדֶשׁ וְהוּחְזַק לְקוֹדֶשׁ, אָסוּר** לִנגוע במי **חַטָּאת.** אבל אם **טָבַל** לְדבר **חָמוּר, מוּתָּר** לְדבר הקַל ממנו, כגון שאם טבל לאכילת מעשר מותר לאכול חולין. ואם **טָבַל וְלֹא הוּחְזַק** – לא התכוין כלל לשם טבילת טהרה, אלא לרחיצה בעלמא, **כְּאִילּוּ לֹא טָבַל,** ואסור במעשר ובתרומה.

מעלות נוספות זו למעלה מזו עשו חכמים לגבי טהרה: **כְּגֶדֵי עַם הָאָרֶץ** שאינו שומר עצמו בטהרה, הרי הם **כְּמִדְרָס** לְגבי **הַפְּרוּשִׁין** המקפידים לאכול את החולין שלהם בטהרה, דהיינו שבגדי עם הארץ מטמאים את הפרושים ואת בגדיהם, כמדרס הזב שהוא מטמא אדם וכלים, משום שעם הארץ אינו שומר את בגדיו בטהרה, ושמא ישבה עליהם אשתו כשהיתה בנדותה והרי הם מדרס הנדה. וכן **כְּגֶדֵי הַפְּרוּשִׁין** הרי הם **מִדְרָס** לְאוכלי **תְּרוּמָה, וּכְגֶדֵי אוֹכְלֵי תְּרוּמָה** הרי הם **מִדְרָס** לְאוכלי קוֹדֶשׁ, **וּכְגֶדֵי** אוכלי קוֹדֶשׁ הרי הם **מִדְרָס** לָעוסקים במי **חַטָּאת.** ואף שגם אוכלי תרומה או קודש שמרו בגדיהם בטהרה, מכל מקום גזרו חכמים ששמירה לשם דבר הקל אינה מועילה לשם דבר החמור, והרי הם כאילו לא נשמרו כלל, וחוששים שאשתו נדה טימאה אותם.

יוֹסֵף בֶּן יוֹעֶזֶר הָיָה חָסִיד שֶׁבַּכְּהוּנָּה, והיה אוכל תרומה בטהרה ונזהר מטומאה, **וְאַף** על פי כן **הָיְתָה מִטַּפַּחְתּוֹ מִדְרָס** לְאוכלי קוֹדֶשׁ. וכן **יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא הָיָה אוֹכֵל** את החולין שלו **עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ כָּל יָמָיו,** שהיה נזהר בהם מכל טומאה המטמאת את הקודש, כאילו היו קודש, **וְאַף** על פי כן **הָיְתָה מִטַּפַּחְתּוֹ מִדְרָס לְחַטָּאת.**

גמרא

מבואר במשנה שצריך ליטול את הידים לפני אכילת חולין ומעשר שני. מקשה הגמרא: **חוּלִּין וּמַעֲשֵׂר מִי בָּעוּ** – האם הם צריכים **נְטִילַת יָדַיִם** לפני אכילתם, **וּרְמִינְהִי** – יש להקשות על כך סתירה ממשנה אחרת, ששנינו בביכורים (פ"ב מ"א), **הַתְּרוּמָה וְהַבִּכּוּרִים,** זרים שאכלום במזיד **חַיָּבִין עָלֶיהָ מִיתָה** בידי שמים, **וְחוֹמֶשׁ** – ואם אכלום בשוגג, חייבים לשלם לכהן את שויים בתוספת חמישית, **וְאָסוּר** באיסור לאו **לְזָרִים** לאכלם, **וְהֵן** נחשבים **נִכְסֵי הַכֹּהֵן** וממונו, ורשאי להשתמש בהם לכל דבר, כגון לקדש בהם אשה, או לקנות בדמיהם עבדים וקרקעות ובהמה טמאה, **וְעוֹלִין בְּאֶחָד וּמֵאָה** – אם התערבו התרומה או הביכורים בחולין, ויש בתערובת מאה חלקים של חולין כנגד מה שנפל מהתרומה או מהביכורים, הרי הם בטלים, וכל התערובת מותרת לזרים, אבל אם התערבו בחולין בשיעור קטן יותר אינם בטלים, אלא כל התערובת אסורה לזרים, **וּטְעוּנִין נְטִילַת יָדַיִם** לאכילתם או לנגיעה בהם, **וְהַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ** – אם היה טמא בטומאה דאורייתא וטבל ביום, אסור לאכלם עד הערב.

ומסיימת המשנה, **הֲרֵי אֵלּוּ** דינים הנוהגים **בַּתְּרוּמָה וּבִכּוּרִים, מָה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר** שני, שאין דינים אלו נוהגים בו. ומוסיפה הגמרא, **וְכָל שֶׁכֵּן** שאין דינים אלו נוהגים **בְּחוּלִּין.** מסכמת הגמרא את הסתירה: **קַשְׁיָא מַעֲשֵׂר אַמַּעֲשֵׂר וְקַשְׁיָא** חוּלִּין **אַחוּלִּין,** שהרי משנתנו מצריכה נטילת ידים במעשר ובחולין, ואילו במשנה בביכורים מבואר שאינם טעונים נטילת ידים.

מתרצת הגמרא את הסתירה לגבי מעשר: **בִּשְׁלָמָא מַעֲשֵׂר אַמַּעֲשֵׂר לֹא קַשְׁיָא, הָא** – המשנה בביכורים היא **כְּרַבִּי מֵאִיר, וְהָא** – משנתנו היא **כְּרַבָּנַן. דִּתְנַן** (פרה פי"א מ"ה), **כָּל הַטָּעוּן בִּיאַת מַיִם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים** – כל שמהתורה הוא טהור, וחכמים גזרו עליו שהוא טמא ועליו להיטהר במים, הרי הוא שני לטומאה, ולכן **מְטַמֵּא אֶת הַקּוֹדֶשׁ וּפוֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה** אם נגע בהם, ועושה אותם שלישי לטומאה, **וּמוּתָּר לְחוּלִּין וּלְמַעֲשֵׂר** שני, אף לאכלם, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹסְרִים** אכילה **בְּמַעֲשֵׂר** שני. ואם כן, מה ששנינו במשנתנו שצריך נטילת ידים למעשר הוא כרבנן, ומה ששנינו בביכורים שאין צריך נטילת ידים למעשר הוא כרבי מאיר. **אֶלָּא,** חוּלִּין **אַחוּלִּין** עדיין **קַשְׁיָא,** שהרי גם חכמים מודים שלא צריך נטילת ידים לחולין.

מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בְּאֲכִילָה** – במשנתנו שמצריכה נטילה לחולין מדובר באכילת חולין, **כָּאן בְּנְגִיעָה** – ואילו במשנה בביכורים שפוטרת מנטילת ידים בחולין, מדובר בנגיעה בלבד.

חוזרת הגמרא ומקשה על התירוץ: **מַתְקִיף לָהּ רַב שִׁמִי בַּר אַשִּׁי,** הרי **עַד כָּאן לֹא פְּלִיגִי רַבָּנַן עָלֵיהּ דְּרַבִּי מֵאִיר, אֶלָּא** רק **בַּאֲכִילָה דְּמַעֲשֵׂר,** שהרי רבי מאיר התיר אכילת מעשר, ועל כך שנינו 'וחכמים אוסרים במעשר', **אֲבָל בִּנְגִיעָה דְּמַעֲשֵׂר, וְכָן בַּאֲכִילָה דְּחוּלִּין, לֹא פְּלִיגִי** – לא נחלקו חכמים ורבי מאיר, אלא כולם מודים שאינו צריך נטילת ידים, ואם כן משנתנו שמצריכה נטילת ידים לחולין, כדעת מי היא.

מתרצת הגמרא תירוץ אחר על הסתירה בין המשנה בביכורים למשנתנו: **אֶלָּא, אִידִּי וְאִידִּי בַּאֲכִילָה** – שתי המשניות עוסקות בנטילת ידים לאכילה, **וְלֹא קַשְׁיָא, כָּאן בַּאֲכִילָה דְּנַהֲמָא** – במשנתנו שמצריכה נטילה לחולין מדובר באכילת פת, ובפת תיקנו חכמים

המשך בעמוד פו

כָּאן – הברייתא הפוסלת בלא כוונה היינו לַאכילת מַעֲשֵׂר.
מוכיחה הגמרא חילוק זה: וּמִנָּא תֵּימְרָא דְּחוּלִּין לֹא בָּעוּ כַּוָּנָה – ומהיכן תלמד שלהטהר לאכילת חולין אין צריך כוונה, ממה דְּתָנַן במשנה (מקואות פ"ה מ"ז), גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ מן הים וּכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מים כשיעור מקוה, וְנָפַל עַל הָאָדָם הטמא וְעַל הַכֵּלִים הטמאים, טָהוֹרִין [–נטהרים]. קָתָנֵי במשנה אָדָם דּוּמְיָא דְּכֵלִים – אדם וכלים יחד בלא חילוק, לומר שדין אדם דומה לדין כלים, מַה כֵּלִים נטהרו אף דְּלֹא מְכַוְּוֵנִי לטהרה שהרי אין בהם דעת, אַף אָדָם נטהר אף דְּלֹא מְכַוֵּין להטהר, ומוכח שלחולין אין צריך כוונה להטהר.
דוחה הגמרא: וּמַמַּאי שמדובר שהאדם לא התכוין להטהר, דִּלְמָא מדובר בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה אֵימָתַי יִתְלַשׁ הַגַּל ויטהרו עַסְקִינָן, ורק מכיון שהתכוין שהגל יטהרו לכן נטהר. וכוונת המשנה היא להיפך, שכֵּלִים הם דּוּמְיָא דְּאָדָם, מַה אָדָם דְּבַר כַּוָּנָה – שביכולתו לכוין, ואינו נטהר עד שיכוין, אַף כֵּלִים דְּמִכַּוְּוֵן לְהוּ – שהניחם שם בכוונה לטהרם בגל, ואם לא התכוין לטהרם אינם נטהרים. הגמרא דנה בפירוש זה: וְכִי תֵּימָא שאם תפרש בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה שיטהר אותו גל שיתלש, קשה מַאי לְמֵימְרָא – מה החידוש בכך, הרי מתכוין להטהר. יש לומר שאלמלא חידוש זה סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, שיש לִיגְזוֹר שגל שנתלש לא יטהר דִּלְמָא אָתֵי לְמִיטְבַּל בְּחַרְדָּלִית שֶׁל גְּשָׁמִים – שמא יבוא לטבול גם בנחל מי גשמים היורד מן ההר הפסול לטבילה, אִי נַמִי – או גם יש לפרש שהיינו חושבים שנִגְזוֹר טבילה בְּרֹאשִׁין – בראש הגל כשמגיע לארץ, אֲטוּ כִּיפִּין – שמא יטבול באמצע הגל שעומד באויר במין כיפה שהטבילה בו פסולה כדלהלן, לכן קָא מַשְׁמַע לָן המשנה דְּלֹא נַזְרִינָן, וראש הגל שמגיע לארץ מטהר. מבארת הגמרא טעם הפסול האמור: וּמִנָּא תֵּימְרָא – מהיכן תלמד דְּלֹא מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין, ממה דְּתָנְיָא בברייתא, מַטְבִּילִין בְּרֹאשִׁין וְאֵין מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין, לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בָּאֲוִיר אלא במקוה הנמצא בקרקע, שהרי לא אמרה תורה שמקוה הנמצא באויר מטהר, אלא אמרה (ויקרא יא לו) 'אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מָיִם', וכיון שאין דרכם להיות באויר לכן אינם מטהרים באויר.
הגמרא רוצה להביא מקור אחר לדין שחולין אין צריכים כוונה: אֶלָּא המקור הוא מֵהָא דְּתָנַן (מכשירין פ"ד מ"ז), פֵּירוֹת שלא הוכשרו לקבל טומאה, שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ אַמַּת הַמַּיִם – חריץ בקרקע סביבות השדה מלא מים להשקות כל השדה, וּפָשַׁט מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת את ידיו לתוך אמת המים וּנְטָלָן, יָדָיו טְהוֹרוֹת, כיון שנטבלו באמת המים, וּפֵירוֹת אֵינָן בִּכְלַל הפסוק (ויקרא יא לח) 'כִּי יֻתַּן' ולא הוכשרו לקבלת טומאה, כיון שלא רצה בביאת המים על הפירות. וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו פשטן לאמת המים ונטל את הפירות, יָדָיו טְהוֹרוֹת וְהַפֵּירוֹת הֲרֵי הֵן בְּ'כִי יֻתַּן' והוכשרו מעכשיו לקבל טומאה, כיון שעתה טוב לו שהפירות היו במים, שעל ידי שהכניס ידיו ליטול הפירות הודחו גם ידיו. ומוכח שהטובל ידיו לחולין, נטהרו אף שלא התכוין לטובלן אלא להעלות פירות.
הגמרא מביאה קושיא על דין זה: אֵיתִיבֵיהּ רַבָּה לְרַב נַחְמָן שאמר שנטילה וטבילה לחולין אינן צריכות כוונה, ששנינו במשנתנו, הַטּוֹבֵל לְחוּלִּין, וְהוּחְזַק לְחוּלִּין – התכוין להטהר לחולין, אָסוּר לְמַעֲשֵׂר. ומדויק, שדווקא אם הוּחְזַק אִין – אכן מותר בחולין, אך אם לֹא הוּחְזַק לֹא, ומבואר שאף לחולין צריך כוונה להטהר. תירץ רב נחמן: אין כוונת המשנה לחדש שלחולין צריך כוונה, אלא הָכִי קָאָמַר, אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק לְחוּלִּין, מכל מקום אָסוּר לְמַעֲשֵׂר, אך לחולין מותר אף בלא כוונה.
עוד הקשה לו מהמשך המשנה: אֵיתִיבֵיהּ, שנינו במשנתנו, טָבַל וְלֹא הוּחְזַק – לא התכוין להטהר כלל אלא לשם רחיצה, כְּאִילּוּ לֹא טָבַל, מַאי לָאו – האם אין הכוונה לומר שנחשב כְּאִילּוּ לֹא טָבַל כְּלָל, והוא טמא כבתחילה ואסור אף בחולין, ומוכח שאף לחולין צריך כוונה להטהר. תירץ רב נחמן: לֹא, אלא כוונת המשנה היא כְּאִילּוּ לֹא טָבַל לְמַעֲשֵׂר, אֲבָל טָבַל לְחוּלִּין – טבילתו בלא כוונה מטהרתו לחולין.
הגמרא מביאה ראיה ברורה לרב נחמן: הוּא – רבה סָבַר שרב נחמן דְּחֵי קָא מַדְחֵי לֵיהּ – רק דוחה אותו בתירוצים אלו, אך לאחר מכן נָפַק דָּק וְאַשְׁכַּח – יצא ודקדק בברייתא ומצא בה ראיה לדברי רב נחמן, דְּתַנְיָא בברייתא, טָבַל וְלֹא הוּחְזַק אָסוּר לְמַעֲשֵׂר וּמוּתָּר לְחוּלִּין, ומפורש שלהטהר לחולין אין צריך כוונה.
הגמרא מביאה דין נוסף בענין כוונה בטבילה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, טָבַל והתכוין להטהר, אך לא התכוין להטהר לדבר מסוים, וְעָלָה מן המים ועודנו לח, מַחְזִיק עַצְמוֹ – מכוין שתעלה טבילתו לְכָל מַה שֶׁיִּרְצֶה, שכיון שעודנו לח נחשב שעדיין עסוק בטבילה.
מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, הטובל במקוה וּעוֹדֵהוּ רַגְלוֹ אַחַת בַּמַּיִם, והוּחְזַק – התכוין להטהר לְדָבָר קַל, כיון שרגלו עדיין במים מַחְזִיק עַצְמוֹ – יכול לכוין להטהר לְדָבָר חָמוּר, שנחשב כאילו עדיין הוא מחובר למים, אך אם כבר עָלָה לגמרי מן המים שׁוּב אֵינוֹ מַחְזִיק לדבר חמור. מדייקת הגמרא: מַאי לָאו – האם אין כוונת הברייתא שאֵינוֹ מַחְזִיק כְּלָל, והיינו אף אם כשהיה בתוך המים לא התכוין להחזיק עצמו לכלום, וקשה לרבי אלעזר שאמר שיכול להחזיק עצמו למה שירצה. מתרצת הגמרא: לֹא, כוונת הברייתא היא שכבר החזיק עצמו לדבר מסוים, ולכן רק אם עוֹדֵהוּ במים, אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק לדבר מסוים מַחְזִיק עצמו גם לדבר חמור יותר, אך אם עָלָה מן המים לגמרי, רק אִם לֹא הוּחְזַק לכלום מַחְזִיק עצמו לכל מה שירצה, וְאִם הוּחְזַק לדבר מסוים שוּב אֵינוֹ מַחְזִיק עצמו לדבר חמור יותר.
הגמרא מבארת בדברי הברייתא: מַאן תַּנָּא של הברייתא הסובר שכל זמן שעוֹדֵהוּ רַגְלוֹ אַחַת בַּמַּיִם נחשב שלא נגמרו הטבילה, אָמַר רַבִּי פְּדָת, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דִּתְנַן במשנה (מקואות פ"ז מ"ז), מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מים מְכוּוָנוֹת [–מדויקות] כשיעור מקוה, וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, הָרִאשׁוֹן שטבל במקוה כשר טָהוֹר, וְהַשֵּׁנִי טָמֵא, שכשיצא הראשון נשארו מים על גופו ונחסר המקוה משיעורו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אִם הָיוּ רַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם בשעת טבילת השני, נחשב שעדיין לא יצא הראשון מהמקוה וְאַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר, שהמים שעל גוף הראשון נחשבים כנמצאים במקוה ואין שיעורו חסר. וכך גם סבר התנא בברייתא.
הגמרא מבארת את המחלוקת: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, מַחֲלוֹקֶת תנא קמא ורבי יהודה דווקא בְּמַעֲלוֹת דְּרַבָּנָן – שהשני טבל משום מעלה שתיקנו חכמים, ולכן היקל רבי יהודה לומר 'גוד אחית' [–משוך והורד] את המים שעל גוף הראשון, שכאילו המים נמצאים בתוך המקוה ולא חסר משיעורו, אֲבָל בטבילה מִטּוּמְאָה דאורייתא לְטַהֲרָה, דִּבְרֵי הַכֹּל (אַף) הַשֵּׁנִי טָמֵא, שאף רבי יהודה לא סמך על חיבור זה. וְהֵיכִינוּ דְּרַבִּי פְּדָת – ודברי רב נחמן הם כדעת רבי פדת שסובר שהברייתא שאמרה שאם רגלו אחת במים יכול להחזיק עצמו לדבר חמור, היא רק כשיטת רבי יהודה, ומוכח שאף במעלות דרבנן כגון להחזיק את עצמו על ידי הטבילה לדבר חמור, נחלקו חכמים על רבי יהודה וסברו שאין אומרים גוד אחית.
לשון אחר בדברי רב נחמן בביאור המחלוקת: אִיבָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, מַחֲלוֹקֶת כשרוצה להעלות עצמו בטבילתו מִטּוּמְאָה דאורייתא לְטַהֲרָה, ועל זה אמר תנא קמא שנחשב שגמר טבילתו והמים שעל גופו אינם כנמצאים במקוה, אֲבָל בְּמַעֲלוֹת דְּרַבָּנָן, דִּבְרֵי הַכֹּל אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר, שגם תנא קמא מודה שאומרים 'גוד אחית'. וּפְלִינָא דְּרַבִּי פְּדָת – ודברים אלו אינם כרבי פדת שהעמיד את דין הברייתא שאם רגליו בתוך המים הרי זה חיבור למקוה לטהרה במעלות דרבנן רק כדעת רבי יהודה, ובדברים אלו מבואר שאף תנא קמא מודה לזה.
הגמרא מביאה ספק בדעת רבי יהודה: אָמַר עוּלָּא, בְּעֵי מִינֵּיהּ [–שאלתי] מֵרַבִּי יוֹחָנָן, לְרַבִּי יְהוּדָה שהמים שעל גופו של ראשון נחשבים למחוברים למקוה אם עדיין רגלו במים, מַהוּ לְהַטְבִּיל מְחָטִין וְצִינּוֹרִיּוֹת [–מזלגות קטנים מאד לטוויית זהב] במים שבְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן זה, האם רק גּוּד אַחִית [–משוך והורד] אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה לענין חיבור המים למקוה, כיון שסוף המים שעליו לירד למטה, אך גּוּד אַסִּיק [–משוך והַעֲלֵה] להעלות את מי המקוה לראשו של ראשון ויהיה ניתן להטביל בראשו, לֵית לֵיהּ, אוֹ דִּלְמָא גּוּד אַסִּיק נַמִי אִית לֵיהּ, וניתן להטביל מחטים וצינוריות במים שבראש הראשון. וְאָמַר לִי, תְּנִיתוּהָ – למדנו זאת מברייתא,

רש"ל

כאן למעשר – בעי כוונה, וכל שכן בתרומה. הכי גרסינן: מה כלים דלא מיכוונין, אף אדם נמי דלא מיכוון. **חרדלית** – ששוטפת ויורדת ממקום גבוה ויש בה ארבעים סאה, והטובל בה לא עלתה לו טבילה. משום דמקום קטפרס הוא – מקום זקוף יותר מדאי, וארבעים סאה שבו אינן במקום אחד, ותנן: הנצוק והקטפרס אינו חיבור (טהרות פרק ח משנה ט). ואף אם אינו קטפרס נמי אין טובלין בו, לפי שאין מי גשמים מטהרים דרך זחילתן עד שיהו נקוין דרך אשבורן, דתניא בתורת כהנים: אי מה מעיין מטהר בזוחלין – אף מקוה מטהר בזוחלין – תלמוד לומר: "אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור" (ויקרא יא), המעיין מטהר בזוחלין, והמקוה באשבורן. ורבינו האי גריס: הרדלית. **ראשין** – אחד מראשי הגל כשהוא מגיע לארץ. **כיפין** – אמצעיתו של גל, שעומד באויר כמין כיפה. ואם הושיט כלים למעלה והטבילן בכיפה – אינה טבילה, כדמפרש ואזיל. **שאין מטבילין באויר** – שלא אמרה תורה מקוה של אויר לטבילה. **ידיו טהורות** – אף על פי שלא נתכוון. **ופירות אינן בכי יותן** – דבעינן גבי הכשר, יותן דומיא דכי יתן, דניחא ליה. **ואם בשביל שיודחו ידיו** – נתכוון ליטול פירות – הרי הוא בכי יותן, ומקבלין טומאה מעכשיו. וכיון דנתכוון להדיח ידיו גלי דעתיה דניחא ליה בהך נפילה, שעל ידיה הדיח ידיו. **הוחזק אין** – אם נתכוון הוא דהויא טבילה לחולין. **טבל** – ויצא ועלה מן המים. **מחזיק עצמו** – בטבילה שטבל כבר, לכל מה שירצה. **מאי לאו אינו מחזיק כלל** – כלומר: בין שהחזיק עצמו בשעת טבילה בדבר קל, בין שלא החזיק עצמו לכלום – שוב אינו מחזיק. **אם לא הוחזק** – לשום דבר, שטבל סתם – מחזיק לכל מה שירצה. אבל אם הוחזק לקל – אינו מוחזק לחמור, דהא אינתיק ליה לדבר קל. **מאן תנא** – דמשום עודנו במים חשיב ליה כתחילת טבילה, ואף על פי שהוחזק – מחזיק. **והשני מטמא** – שהרי חסר השיעור במים שעל הראשון. **מחלוקת** – דרבי יהודה ורבנן, כשהיתה טבילתו בשביל אחת ממעלות של חכמים, כגון האונן והמחוסר כפורים שצריכין טבילה לקודש ואינו טמא טומאה דאורייתא – בההיא קאמר רבי יהודה דמהני ליה רגליו של ראשון נוגעות במים, דאמרינן: גוד אחית מים שעליו, כאילו הן במקוה. **והיינו דרבי פדת** – דאוקי לעיל הא ד"עודיהו" כרבי יהודה ולא כרבנן. אלמא, לרבנן אפילו לגבי מעלות לא מהני עודיהו, דהא חזקה דאמר הוחזק לקל אסור לחמור – מעלות נינהו. **איכא דאמרי כו'** – הכא גרסינן: ופליגא דר' פדת, דאילו לרב נחמן הא דעודיהו הוחזק לקל הוחזק לחמור דברי הכל הוא, דהא לא פליגי רבנן עליה דר' יהודה אלא מטומאה דאורייתא לטהרה. **צינורות** – שטוין בו זהב, ועשוין כמין מזלג קטן מאד. **בראשו של ראשון** – בעודו במים. **גממיות** – גומות בנחל, שיפולי הרים שקורין *וולור"א בלע"ז, וכן "נחל איתן" "נחל ארנון". תחתונה עליונה ואמצעית – שנחל מדרון משופע הוא. **עוברת ביניהן** – ומחברתן.

תוספות

נגזור אטו חרדלית – פירוש רש"י: שיורדת מהר גבוה ויש בה ארבעים סאה, ולא עלתה שם טבילה, דקטפרס אינו חיבור. והרב רבינו יצחק פירש, וכן כתוב בכמה פירושים של רש"י: דפסול מטעם דאין מקוה מטהר בזוחלין אלא באשבורן, כדתניא בתורת כהנים. ומיהו, אומר הרב רבינו אלחנן: על ברחך טעם ראשון עיקר, מדגזרינן בגל של ים. דאי משום זחילה – אז בשל ים מהני, אי לא מוקמינן לה כר' [מאיר] דאמר במסכת מקואות (פרק ה משנה ד): כל הימים כמקוה. והיה קשה למורי: מאי קאמר משום חרדלית של מי גשמים? הא בשל ים נמי לא מהני, כדתנן, בית הלל אומרים: אין מטבילין בחרדלית, ומשמע דבכל חרדלית מיירי, מדלא הוזכר ליה בהדיא גשמים! ולפירוש ראשון ניחא. ומיהו, אכתי יש להקשות: דקטפרס הוה חיבור לענין מקואות, כדפירש הרב רבינו יצחק, ואם כן למה לא מהני! ואי הוה טעמא משום זחילה – יתכן טפי.

לא באילו לא טבל למעשר – ורבותא דמתניתין משום חולין הויא, דמהניא אף בלא כוונה. דאי משום מעשר, אף כי הוחזק לחולין – קתני רישא דלא מהני. הרב רבינו אלחנן. ועוד יש לומר: דאי משום רישא הייתי אומר דטפי עדיף לא הוחזק כלל למעשר מהוחזק לחולין, דהא עקר דעתו לגמרי ממעשר.

טבל ועלה כו' – ועודנו לח. ובכמה ספרים כתיב בהדיא לח.

רבי יהודה אומר מאיר היה אומר מטבילין בעליונה – לא גרס רש"י מכלל דר' יהודה כו'. והכי פירש: מטבילין בעליונה מטעם גוד אסיק, וכל שכן גוד אחית. ולא פליג עליה רבי יהודה, מדלא קתני ליה ואני חולק עליו. והא תניא רבי מאיר אומר בין בעליונה בין בתחתונה ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה וכו'. ולשון הכתוב בספרים אין להעמידה, דאם כן מתנייתא קשיין אהדדי ומאי חזית דציית לבתרייתא? כל זה פירש רש"י. ומיהו, יש ליישב גירסת הספרים, וכן היא הצעת הגירסא בפירוש רבינו חננאל: ר' יהודה אומר ר' מאיר היה אומר בתחתונה ולא בעליונה, דאית ליה גוד אחית ולא גוד אסיק. מכלל דר' יהודה אית ליה גוד אסיק. דמדקאמר רבי מאיר אומר – משמע דאין הוא מודה לו. ופריך: והתניא, ר' יהודה אומר ר' מאיר אומר בין בתחתונה בין בעליונה, ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה. אלמא לית ליה גוד אסיק! ומתני' אהדדי לא קשיין, דקמייתא דר' יהודה אומר מאיר אומר ולא בעליונה – היינו לפי דעתו של רבי יהודה, אבל לסברא של ר' מאיר – אף בעליונה. בשם מורי.

בתחתונה ולא

כָּאן - לְמַעֲשֵׂר. וּמְנָא תֵּימְרָא דְּחוּלִּין לָא בָּעוּ כַּוָּונָה, דִּתְנַן: גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים - טְהוֹרִין. קָתָנֵי אָדָם דּוּמְיָא דְּכֵלִים, מַה כֵּלִים דְּלָא מְכַוְּונִי - אַף אָדָם דְּלָא מְכַוֵּין. וּמִמַּאי, דִּלְמָא בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה אֵימָתַי יִתְלַשׁ הַגַּל עָסְקִינַן, וְכֵלִים דּוּמְיָא דְּאָדָם, מַה אָדָם דְּבַר כַּוָּונָה - אַף כֵּלִים דְּמִכַּוְּנִין לְהוּ? וְכִי תֵּימָא: בְּיוֹשֵׁב וּמְצַפֶּה מַאי לְמֵימְרָא - סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: לִיגְזוֹר דִּלְמָא אֲתֵי לְמִיטְבַּל בְּחַרְדָּלִית שֶׁל גְּשָׁמִים, אִי נַמִי גְּגְזוֹר רָאשֵׁין אַטּוּ כִּיפִּין, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא גָּזְרִינַן. וּמְנָא תֵּימְרָא דְּלָא מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין, דְּתַנְיָא: מַטְבִּילִין בָּרָאשִׁין וְאֵין מַטְבִּילִין בְּכִיפִּין, לְפִי שֶׁאֵין מַטְבִּילִין בַּאֲוִיר. אֶלָּא מֵהָא, דְּתַנַּן: פֵּירוֹת שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹךְ אַמַּת הַמַּיִם, וּפָשַׁט מִי שֶׁיָּדָיו טְמֵאוֹת וְנִטְּלָן - יָדָיו טְהוֹרוֹת, וּפֵירוֹת אֵינָן בְּ"כִי יוּתַּן". וְאִם בִּשְׁבִיל שֶׁיּוּדְחוּ יָדָיו - יָדָיו טְהוֹרוֹת, וְהַפֵּירוֹת הֲרֵי הֵן בְּ"כִי יוּתַּן". אִיתְּיבֵיהּ רַבָּה לְרַב נַחְמָן: הַטּוֹבֵל לַחוּלִּין וְהוּחְזַק לַחוּלִּין - אָסוּר לַמַּעֲשֵׂר, הוּחְזַק - אֵין, לֹא הוּחְזַק - לָא! הָכִי קָאָמַר: אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק לַחוּלִּין - אָסוּר לַמַּעֲשֵׂר. אֵיתִיבֵיהּ: טָבַל וְלֹא הוּחְזַק - כְּאִילּוּ לֹא טָבַל. מַאי לָאו - כְּאִילּוּ לֹא טָבַל כְּלָל! לֹא, כְּאִילּוּ לֹא טָבַל לַמַּעֲשֵׂר, אֲבָל טָבַל לַחוּלִּין. הוּא סָבַר דָּחֵי קָא מַדְחֵי לֵיהּ, נָפַק, דַּק וְאַשְׁכַּח, דְּתַנְיָא: טָבַל וְלֹא הוּחְזַק - אָסוּר לַמַּעֲשֵׂר וּמוּתָּר לַחוּלִּין.אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: טָבַל וְעָלָה - מַחֲזִיק עַצְמוֹ לְכָל מַה שֶׁיִּרְצֶה. מֵיתִיבִי: עוֹדֵהוּ רַגְלוֹ אַחַת בַּמַּיִם, הוּחְזַק לְדָבָר קַל - מַחֲזִיק עַצְמוֹ לְדָבָר חָמוּר, עָלָה - שׁוּב אֵינוֹ מַחֲזִיק. מַאי לָאו - אֵינוֹ מַחֲזִיק כְּלָל? - לֹא, עוֹדֵהוּ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּחְזַק - מַחֲזִיק, עָלָה - אִם לֹא הוּחְזַק - מַחֲזִיק, וְאִם הוּחְזַק - אֵינוֹ מַחֲזִיק. מַאן תַּנָּא עוֹדֵהוּ רַגְלוֹ אַחַת בַּמַּיִם? אָמַר פְּדָת: רַבִּי יְהוּדָה הִיא. דְּתַנְיָא: מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְיֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכוּוָנוֹת, וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי טָמֵא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אִם הָיוּ רַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחֲלוֹקֶת בְּמַעֲלוֹת דְּרַבָּנַן, אֲבָל מִטּוּמְאָה לְטָהֲרָה - דִּבְרֵי הַכֹּל אַף הַשֵּׁנִי טָמֵא, וְהַיְינוּ דְּרַבִּי פְּדָת. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחֲלוֹקֶת מִטּוּמְאָה לְטָהֲרָה, אֲבָל בְּמַעֲלוֹת דְּרַבָּנַן - דִּבְרֵי הַכֹּל אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר, וּפְלִיגָא דְּרַבִּי פְּדָת. אָמַר עוּלָּא, בְּעֵי מִינַּיהּ מַרַבִּי יוֹחָנָן: לְרַבִּי יְהוּדָה, מַהוּ לְהַטְבִּיל מְחָטִין וְצִינּוֹרִיּוֹת בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן? גּוּד אַחֵית - אִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה, גּוּד אַסִּיק - לֵית לֵיהּ? אוֹ דִּלְמָא: גּוּד אַסִּיק נַמִי אִית לֵיהּ? אָמַר לֵי תְּנִיתוּהָ: שָׁלֹשׁ גְּמָמִיּוֹת בַּנַּחַל: הָעֶלְיוֹנָה, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָאֶמְצָעִית. הָעֶלְיוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים סְאָה, וְחַרְדָּלִית שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֶרֶת בֵּינֵיהֶן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר: מַטְבִּיל בָּעֶלְיוֹנָה. וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מאיר

אותם עניינים שפועלים ביום-הכיפורים על ידי תענית ולעינויים, פועלים בפורים על-ידי "משתה ושמחה".

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

תוספות

בתחתונה ולא בעליונה – משמע הכא דקטפרס הוי חיבור, ואנן תנן, ומייתי לה פרק שני דגיטין (סז,א): הנצוץ והקטפרס ומשקה טופח – אינו חיבור לא לטומאה ולא לטהרה. ועוד: למה לי שלש גממיות? בתרי סגי, בזה עשרים ובזה עשרים, וחרדלית מְחַבְּרָתָן? ותירץ רבינו תם: דשאני הכא דאיכא מקוה שלם באמצע. וכן משמע בפרק בתרא דעבודה זרה (עב,א) מתוך פירוש רש"י, שפירש: קטפרס גממיות בזה עשרים ובזה עשרים וחרדלית מחברתן. ולא נקט שלש כדאיתא הכא. אלמא מסתבר ליה טעמא שיש לחלק. ואל תתמה: היכי מדמה ליה למיפשט מהך דהכא בעייתו מהו להטביל מחטין וצינורות בראשו של ראשון, כההוא דלעיל, ולא קאמר דשאני התם משום מקוה שלם. דהתם לעיל איכא טעמא אחרינא, קטפרס שסופו לירד מה שבראשו של ראשון. ובהכי מתרצינן קושיא אחרינא דקשיא לרבינו תם: דמשמע התם בגיטין דנצוק וקטפרס אינו חיבור, ומסיק לענין מקואות ור' יהודה היא. משמע דאף ר' יהודה מודי ליה. ולעיל קאמר: אם היו רגליו של ראשון נוגעות במים אף שני טהור, אלמא קטפרס חיבור. אלא ודאי שאני הכא שסופו לירד. ומיהו, יש לדחות הך דלא מוקי כר' יהודה רק ההיא דטופח על מנת להטפיח, ולא תניא בהדיא ההוא דנצוק וקטפרס. וההוא דפרק בתרא דעבודה זרה (גם זה שם, ב) גבי דמערה יין נסך מחבית לבור, דלא חשיב נצוק חיבור, אף על גב דסופו לירד – יש לחלק בין נצוק לקטפרס. דאין דרך נצוק לבא כי אם דרך אויר, וכי מדייק התם מגישתא ובת גישתא דאנח נברי ידיה עילויה ואסריה רבא – שמע מינה נצוק חיבור, ולא מחשב קטפרס, יש לומר: דלא דמי לרגליו של שני נוגעות במים. דהא יין שבתוך הגישתא אין סופו לירד בתוך החבית. ולפי מה שפירש הרב רבינו יצחק התם ההיא דנצוק וקטפרס מיתניא לענין השקה במסכת טהרות (פרק ח משנה ט). דומיא דרישא דמקל מלא משקין טמאין והשיקו למקוה – אז יתכן שפיר דהיא. דהכא לענין טבילה מהני נצוק וקטפרס, ואפילו ליח ביה ארבעים סאה נמי מטבילין בתחתונה. וכי נקט ארבעים סאה – לרבותא דעליונה דאין מטבילין בה, ור' יהודה היא. אי נמי לאשמעינן דאפילו הכי קתני בסיפא בתוספתא וחכמים אומרים אין מטבילין אלא באמצעית ואף על פי שיש ארבעים באמצעית אין מטבילין בתחתונה, והתם הארכתי, ולא שייך הכא כלל רק לקמן אפרש (בפרק חומר בקודש כא,ב בדבור המתחיל בעוביה). **בגדי** עם הארץ מדרס לפרושים – דחיישינן שמא ישבה אשתו נדה עליהן כדאיתא בפרק שני דחולין (לה,ב), אבל משום עצמו – לא חיישינן. דאינו מטמא בהסיטו. וכן משמע שילהי ד"ניזקין" (גיטין סא,ב) דפריך: ולימחוש שמא תסיטם אשתו נדה. וכן תנן פרק שביעי דטהרות (משנה ו): הגנבים שנכנסו לבית אינו טמא אלא מקום רגלי הגנבים. אבל משכבות ומושבות וכלי חרס המוקפים – טהורין. אלמא, דלא מטמא לא משא ולא היסט. וכי תנן התם: (פרק ח משנה א): הדר עם הארץ בחצר ושכח כלים בחצר אפילו חביות המוקפות צמיד פתיל – טמאים, התם בשביל אשתו שהיא לשם. תדע, מדנקט לישנא דדירה. אך קשיא, דתנן התם לעיל מינה (בפרק ז משנה ה): המניח עם הארץ בחצרו, בזמן שרואה הנכנסין והיוצאין כו'. בזמן שאינו רואה הנכנסין והיוצאין אפילו מובל, אפילו כפות, כלומר גידם שאינו יכול לילך – הכל טמא. ואין לומר דהתם נמי בשביל אשתו – דהא מניח קתני, לשון אקראי. ועוד: מאי אפילו מובל? איזה רבותא הוי, כיון דלא הוי טומאה בשביל זה? והיה נראה לי דלאו טעמא משום היסט, אלא משום דטרח ומזיף. וכי רואה את הנכנסין מרתת דנתפש כגנב. אבל קשיא לי, דתנן התם: (פרק י משנה א): הנועל בית הבד בפני הבדדין והיו שם כלים – טמאים מדרס. משמע דמטמא מדרס, ובסמוך קאמר, אמר ר' יוסי: וכי מפני מה טמאים – אלא שאין עמי הארץ בקיאין בהיסט. ועוד: כיון דחכמים גזרו עליהם להיות כזבין לכל דבריהם – אמאי אין מטמאין בהיסט ומדרס כדין זב? ועוד, דגזרו עליהן מעיינות, לקמן דגזרו על רוקו כדין משקה זב וזבה. ועוד מצינו בפרק "בנות כותים" (נדה לג,ב): הכא בכותי שטבל ודרס על בגדי חבר, דאי משום טומאת עם הארץ – הא טביל ליה, אלמא, אי לא טביל מטמא מדרס? ותירץ רבינו תם: דודאי אינו מטמא מדרס והיסט, דמשום תקנת השוק נגעו בה. כדאמרינן: לפי שלעולם לא ימצאו אדם מעביר חבית ממקום למקום, ואין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן יכולין לעמוד בה. והכי משמע לקמן בפרקין שאינו מטמא בהיסט: הרי שהיו חמריו ופועליו טעונין טהרות כו' טהרות טהורות. ואם אמר לכך כו'. ומסיק: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? ומשני: במטהר חמריו ופועליו לכך. משמע דלא מוקי לה במטהר רק משום דקשיא ליה רישא לסיפא, ולא קשיא ליה דמטמא ליה בהיסט, משום דקים ליה דלא מטמא. וההיא דנדה בלא טבל מטמא ליה במגע, והא דנקט ודרס – משום דבעי למהוי בגד חבר, לתחת רגלו של כותי, דהכי קתני התם במתניתין: ומטמא משכב תחתון בעליון, ואין להקשות: דלא מוקי לה בשלא טבל, וכשיש דבר חוצץ בין רגלו לבגד – משום דעל כרחך אצטריך לאוקמי כשטבל, כי היכי דליהוי ספק ספיקא. דאי לא טבל – מה לי בועל בקרוב מה לי בועל ברחוק. והרב רבי משה מפונטוייז"א מפרש: משום דבעם הארץ אינו מטמא כזב אלא רק מטעם בגדיו, משום שהוא נושא המדרס שהוא לבוש בגדיו שישבה עליהם אשתו נדה. וצינורא שלו טמא משום שנגעה בשפתיו. וקשה: דאמרינן בפרק "בנות כותים" (גם זה שם): מעשה בכהן גדול שהלך בשוק ונתזה צינורא של צדוקי בבגדיו, וקרב אצל אשתו כו'. ופריך: ותיפוק ליה משום צינורא דעם הארץ! כלומר, אפילו לא היה טמא בשביל אשתו. אדרבה, הואיל דאם בועל בגד היה נטמא הוא ובגדיו כנושא רוקו של זב, ואי משום צינורא דעם הארץ – בגד לחוד הוא דנטמא. ואין לומר דמשום גופו לא היה חש רק משום בגדיו, דאדרבה טומאת גופו חמירא לן. ועוד קשה: דכי מוקי לה בכותי ערום – למה לי טבל? אפי' לא טבל נמי, כיון דהאידנא לאו נושא המדרס הוי – לא הוי אלא ראשון, ואינו מטמא כלי! ועוד קשה למור"י: דתניא בהדיא בתוספתא (פרק שלישי): ספק רשות עם הארץ, מדרסו והסיטו וחציצו – טהור לחולין וטמא לתרומה. על כן היה נראה לפרש: דלגבי תרומה מטמא כל דבר כֶּבֶד אבל טהור לחולין. וכל הני דאשכחן דמטמא – מוקמינן בתרומה. וכי קפריך בגיטין (סא,ב): ולימחוש שמא תסיטם אשתו נדה. אף על גב בתרומה קיימא – התם מילתא דפסיקא ליה נקט ואתאי. ועוד: דחייש לטומאה דאורייתא, ולא לשל טומאה דרבנן. וכי קאמר בחולין (לה,ב): שמא תשב עליהם אשתו נדה – משום אינך נקטיה. וראיה לדבריו מצינו בירושלמי, דקאמר: בגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה, ובעי: גופו של פרוש מהו שיעשה כזב אצל תרומה? התיב והתנינן: המניח עם הארץ בתוך ביתו לשמרו, כיון שהוא רואה את הנכנסין ואת היוצאין כו'. אבל משכבות וכלי חרס מוקפין – טהורין. ואי תימא עשו גופו כזב אצל תרומה – אפילו מוקפין טמאים. אמר ר' יהודה: תפתר בעם הארץ אצל פרוש, ולית את כלום. והשתא לא מיבעיא ליה אלא פרוש אצל תרומה, אבל עם הארץ אצל תרומה – פשיטא ליה. אמר לו ר' מנא: כל מה דאנו קיימין – בתרומה אנו קיימין. תדע לך שכן הוא – דתנינן: אפילו מובל אפילו כפות הכל טמא. כלום יהיו טמאים אלא משום היסט, ולא כן אמר ר' יוחנן: ולא חציצות ולא הסיטות ולא רשות היחיד ולא רשות עם הארץ אצל תרומה! כלומר, דלא שייך כלל רשות עם הארץ אצל תרומה שמטמא בהיסט, ומתניתין בעם הארץ מיירי, אבל פרוש אינו מטמא מדרס והיסט. והקשה לו הרב רבינו יצחק, דאמר שילהי פרק "דניזקין" (גיטין סב,א): אין עושין חלת עם הארץ בטהרה, לפי שכבר טימא אותה. אבל עושין עיסתו בטהרה. ונוטל הימנה כדי חלה ומניחה בכפישא או באנחותא, וכשבא עם הארץ נוטל שתיהן ואינו חושש, לפי שהכלי אינו מקבל טומאה. ואמאי? כיון שהוא מטמא היסט לתרומה – הא קא מטמא לחלה! ויש לומר: דהתם כיון שלא קרא לו שם עדיין הוה ליה חולין דפתיכי בהו חלה, דלא מטמאו בהיסט. וכן משמע לישנא דנקט כדי חלה ולא חלה עדיין, ואיהו במגע מטמא ולהכי פריך דלמא נגע.

רבי

רש"י

1 מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר: מַטְבִּיל בָּעֶלְיוֹנָה, וַאֲנִי אוֹמֵר:
2 בַּתַּחְתּוֹנָה וְלֹא בָּעֶלְיוֹנָה! אָמַר לֵיהּ: אִי תַּנְיָא -
3 תַּנְיָא. "הַטּוֹבֵל לַחוּלִין וְהוּחְזַק לַחוּלִין כּוּ'". מַנִּי מַתְנִיתִין
4 - רַבָּנַן הִיא, דְּשָׁנֵי לְהוּ בֵּין חוּלִין לְמַעֲשֵׂר. אֵימָא
5 סֵיפָא: בִּגְדֵי עַם הָאָרֶץ מִדְּרָס לַפְּרוּשִׁין. בִּגְדֵי פְּרוּשִׁין
6 מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה. אֲתָאן לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר:
7 חוּלִין וּמַעֲשֵׂר כַּהֲדָדֵי נִינְהוּ. רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי
8 מֵאִיר? אִין, רֵישָׁא רַבָּנַן וְסֵיפָא רַבִּי מֵאִיר. רַב אַחָא
9 בַּר אַדָּא מַתְנִי לָהּ בְּסֵיפָא חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, וּמוֹקֵי
10 לָהּ כּוּלָּהּ כְּרַבָּנַן.אָמַר רַב מָרִי: שְׁמַע מִינָּהּ, חוּלִין
11 שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ כְּקוֹדֶשׁ דָּמוּ. מְמַאֵי -

מדלא

– הכי גרסינן: **מאיר היה אומר מטבילין בעליונה** – ולא גרס: מכלל דר' יהודה. והכי פירושו: ר' יהודה אומר, מאיר היה אומר: מטבילין בעליונה, דאמר גוד אסיק את מי אמצעיתה למעלה על ידי חרדלית של גשמים, להכשיר את העליונה, וכל שכן דמטבילין בתחתונה. דכיון דאית ליה גוד אסיק – כל שכן דאית ליה גוד אחית. ומדלא קתני: ואני חולק עליו לומר כך וכך – שמע מינה דר' יהודה כר' מאיר סבירא ליה. **והא תניא** – דחלוק עליו. והכי גרסינן: מאיר היה אומר מטבילין בעליונה, ואני אומר בתחתונה ולא בעליונה. אלמא: פליג עליה – **אמר להו אי תניא** – בהדיא דחולקין – תניא, ונלך אחריה, וחזור אני בי. ובלשון הכתוב בספרים איני יכול להעמידה, דאם כן מתנייתא קשיין אהדדי, ומאי חזית דציית לבתרייתא? **רבנן היא** – דפליגי עליה דר' מאיר בכל הטעון ביאת מים מדברי סופרים, ואסרוהו במעשר. **מדרס לאוכלי תרומה** – ולא אמר מדרס למעשר. **חמש מעלות** – פרושים, ואוכלי מעשר, ואוכלי תרומה, ואוכלי קודש, וחטאת. **שנעשו על טהרת הקודש** – אדם הרגיל לאכול קדשים מקבל עליו לאכול חוליו בטהרת הקודש, כדי שיהו בני ביתו זהירין ובקיאין בטהרת הקודש.

מדלא

כאשר יהודי מרבה ב"משלוח מנות" מלמטה למעלה על-ידי ענייני התורה ומצוות, אזי מקיים גם הקדוש-ברוך-הוא את המצווה של "משלוח מנות" – ליתן ליהודי כל המצטרך לו – בריבוי מופלג.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר, מַטְבִּיל בְּעֶלְיוֹנָה, וַאֲנִי אוֹמֵר, מטביל בְּתַחְתּוֹנָה וְלֹא בְּעֶלְיוֹנָה, ומפורש שרבי יהודה סבר שאין אומרים ׳גוד אסיק׳ אלא רק ׳גוד אחית׳, ולא כפי שדייקת מהברייתא הקודמת. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן, אִי תַּנְיָא בברייתא במפורש שרבי יהודה חולק, תַּנְיָא, ונסמוך עליה, ואני חוזר בי. ונמצא שנפשט הספק ואף לדעת רבי יהודה אין לטבול מחטין וצינורות בראשו של ראשון.

שנינו במשנה: הַטּוֹבֵל לְחוּלִּין וְהוּחְזַק לְחוּלִּין כו׳ אסור במעשר.

מבררת הגמרא: מַנִּי מַתְנִיתִין – כדעת מי שנויה משנתנו בדין זה.

משיבה הגמרא: כדעת רַבָּנָן הִיא, דְּשָׁנֵי לְהוּ – שלדבריהם שונה הדין בֵּין חוּלִּין לְמַעֲשֵׂר, שהרי אמרו לעיל (יח:) שהטמא טומאה דרבנן שדינו כשני לטומאה, אסור במעשר ומותר בחולין, ולכן אמרה משנתנו שאם הוחזק לחולין אסור במעשר. אמנם לפי זה מקשה הגמרא: אֵימָא – אמור מי שנה את הסֵיפָא של משנתנו, שבְּגִדֵּי עַם הָאָרֶץ מִדְּרָס [–טמאים במדרס הזב] לְפְרוּשִׁין – האוכלים חולין בטהרה, וּבְגִדֵּי פְּרוּשִׁין מִדְּרָס לְאוֹכְלֵי תְרוּמָה, ולא שנו שהם מדרס לאוכלי מעשר [ובגדי אוכלי מעשר מדרס לאוכלי תרומה], ומבואר שאין לחלק בין חולין למעשר ודינם שוה, ודאי אֲתָאן – דין זה בא לְדעת רַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר חוּלִּין וּמַעֲשֵׂר כַּהֲדֵי נִינְהוּ – דינם שוה. ואם כן נמצא שהרֵישָׁא נשנית כרַבָּנָן וְסֵיפָא כרַבִּי מֵאִיר. מתרצת הגמרא: אִין – אכן כך, הרֵישָׁא נשנית כרַבָּנָן וְסֵיפָא כרַבִּי מֵאִיר.

מביאה הגמרא תירוץ אחר: רַב אַחָא בַּר אַדָּא מַתְנֵי לָהּ [–גורס] בְּסֵיפָא של המשנה חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, פרושים, ולמעלה מהם אוכלי מעשר, אוכלי תרומה, אוכלי קודש וחטאת. והיינו שהוסיף מעלה על הארבע השנויות במשנתנו, ולדבריו גם בסיפא של המשנה נאמר שיש מעלה למעשר יותר מחולין, וּלפי זה מוֹקֵי לָהּ כּוּלָּהּ – מעמיד את כל המשנה כְּרַבָּנָן שחילקו בין חולין למעשר.

הגמרא מביאה הוכחת דין ממשנתנו: אָמַר רַב מָרִי, שְׁמַע מִינָּהּ, שחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ, כלומר, אדם הרגיל באכילת קדשים ומקבל על עצמו לאכול חוליו בטהרת הקודש, כדי שיהיו בני ביתו זהירים ובקיאים בטהרת הקודש, כְּקוֹדֶשׁ דָּמוּ – דינם בקודש, וצריך להבדל מכל הטומאות הפוסלות קדשים אף מדרבנן, ולכן אין בגדי אוכלי חולין על טהרת הקודש מדרס לאוכלי קודש, שהרי הם נשמרים מטומאה כמותם. מבררת הגמרא: מִמַּאי – מהיכן במשנה מוכיח רב מרי את דבריו,

---

אגרות קודש

ב״ה, ב׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ג הרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר זאב יהודא שי׳ הלוי

שלום וברכה!

... אקוה אשר המברק שלי בקשר עם יום ההילולא של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע נתקבל במועדו, ובטח התועדו במסיבת רעים וע״פ מרז״ל גדולה לגימה שמקרבת כו׳ ומשרה שכינה (סנהדרין קג, סוף ע״ב) על כו׳ הרי להבדיל עאכו״כ כשעשרה מישראל מתקבצים, שבלאה״כ בקבוצם לחוד שכינתא שריא אם אפילו אינם עושים מאומה (אגה״ק סי׳ כ״ג. ועיין ג״כ קרבן העדה בירושלמי ערובין פ״א הלכה [יו״ד]), ובפרט כשגם נשמע דברי תורה, הרי מובטחני שההחלטות הטובות נמשכות בפועל בענינים דמחשבה דיבור ומעשה.

מוסג״פ הקונטרס שהו״ל בקשר עם ימים הקרובים ליום ההילולא הנ״ל, ובו המאמר אשר חיבה יתירה נודעת לו מכ״ק מו״ח אדמו״ר וכמ״ש במכתבו הנדפס בתחלת הקונטרס.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש המחכה לבשו״ט.

ב״ה, ז׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל הפ״נ שלו מעש״ק כ״ח שבט, וכשאהי׳ על הציון של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אקראהו וכן הפ״נ שכותב בשם חמיו וחמותו שיחיו.

לפלא שאינו מזכיר דבר ע״ד פעולותיו הטובות בישיבת אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש ובפרט שהוא ע״ד המובא באגה״ק סי׳ ז׳ ובספר השיחות קיץ ת״ש עמוד כ״ב שלכל נשמה יש מצוה פרטית המשמשת שער דרך בו עולים כל המצות והפעולות טובות שלו וכן נמשכים השפעות מלמעלה למטה. וכיון שזכה שהמצוה שלו היא באהלה של תורה ובמוסד שנתייסד ומתנהל על שם וברוח של כ״ק מו״ח אדמו״ר, הרי בכל בקשה ופ״נ קשור זה עם פעולותיו במוסד זה. והשי״ת יזכהו ויצליח לבשר טוב בכל הנ״ל.

בברכת פורים שמח.

אם הוכחתו מִדְּלֵא קָתָנֵי התנא בְּהוּ – באוכלי חולין בטהרת קודש מַעֲלָה בין המעלות השנויות במשנה, שבגדי פרושים האוכלים חולין בטהרת חולין הם מדרס לאוכלי חולין על טהרת הקודש, מוכח שדינם כקודש עצמו, ונכללים במה ששנה מעלה לאוכלי קודש. הרי יש לדחות, וְדִלְמָא הָאי – הטעם דִּלֵּא קָתָנֵי בְּהוּ מַעֲלָה זו, משום דְּאִי דָּמוּ לִתְרוּמָה – שאם דינם כתרומה, הָא תָּנֵי במשנה שבגדי אוכלי תְּרוּמָה מדרס לקודש, וְאִי דָּמוּ לְחוּלִּין – ואם דינם כחולין, הָא תָּנֵי במשנה לְחוּלִּין, שבגדי פרושים מדרס לאוכלי תרומה וקל וחומר שהם מדרס לקודש. ומצינו שנחלקו בכך תנאים, (דִּתְנַן) במשנה (טהרות פ"ב מ"ח), חוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ חֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין, ואינם נעשים שלישי לטומאה, שאין דעתו לאכלם בקודש מועילה לעשותם בקודש משום שבטלה דעתו, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרִבִּי צָדוֹק אוֹמֵר אף שבטלה דעתו ואין להם דין שמירת קודש חֲרֵי הֵן כִּתְרוּמָה, שכיון ששמרם בטהרת קודש, כל שכן ששמרם בטהרת תרומה, ונעשים שלישי לטומאה כתרומה. אבל אין מי שסובר שחולין שנעשו על טהרת הקודש נחשבים בקודש.

הגמרא מבארת את הוכחת רב מרי: אֶלָּא ההוכחה היא מִסֵּיפָא של משנתנו, ששנינו, יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר הָיָה חָסִיד שֶׁבְּכְהוּנָּה והיה נזהר לאכול תרומה בטהרה, וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מִדְּרָס לַקּוֹדֶשׁ, ויוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא הָיָה אוֹכֵל אף חולין עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מִדְּרָס לְחַטָּאת – למי פרה אדומה. ומדויק, שדווקא לְחַטָּאת אין – אכן היתה מטפחתו מדרס, שלא היה מוחזק בטהרה להתעסק בה, אך לְקוֹדֶשׁ לֹא, אַלְמָא – ומוכח דְּקָסְבַר התנא של המשנה שחולין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת קוֹדֶשׁ, כְּקוֹדֶשׁ דָּמוּ, ולכן היתה מטפחתו טהורה אף לאוכלי קודש עצמו, וכך סבר גם רב מרי.

הגמרא מביאה הלכות שונות שבהן החמירו חכמים לאוכלי חולין בטהרה כשהסיחו דעתם משמירת חפציהם בטהרה: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר, נָפְלָה מַעֲפָרְתּוֹ [–סודרו] הֵימֶנּוּ לארץ, וְאָמַר לַחֲבֵירוֹ שהיה טהור ונאמן תְּנֵה לִי, וּנְתָנָהּ לוֹ, טְמֵאָה, משום שחבירו הסיח דעתו מלשמרה בטהרה, כיון שסבר שבעליה אינו חושש לטהרתה, שהרי הבעלים לא שאל אותו אם הוא טהור.

חומרא נוספת: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם, נִתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלִים [–בגדים] שֶׁל שַׁבָּת בְּכֵלִים שֶׁל חוֹל, כלומר שסבר ליטול בגדיו של חול וטעה ונטל בגדיו של שבת, וּלְבָשָׁן, נִטְמְאוּ.

הלכה נוספת דומה: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק, מַעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי נָשִׁים חֲבֵירוֹת – המקפידות על טהרה שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לָהֶן כְּלֵיהֶן [–בגדיהן] בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְטִימְּאָן.

מקשה הגמרא על שתי ההלכות האחרונות: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, אֶלָּא מֵעַתָּה ששמירה בחזקת שהוא דבר זה ונמצא שהוא אחר אינה שמירה, אם כן האוכל חולין בטהרה שהוֹשִׁיט יָדוֹ לַסַּל לִיטּוֹל פַּת חִטִּין וְעָלְתָה בְּיָדוֹ פַּת שְׂעוֹרִים, ששמר רק על דעת שהיא של חיטים, הָכִי נַמִּי דְּנִטְמֵאת – וכי אף זו נטמאה בכך. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי – ואם תרצה לומר שכך הדין, קשה, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַמְשַׁמֵּר אֶת הֶחָבִית בְּחֶזְקַת שהיא שֶׁל יַיִן וְנִמְצֵאת שֶׁל שֶׁמֶן, טְהוֹרָה מִלְּטַמֵּא. ומפורש שאם שמר על דבר ונמצא שהוא אחר אינו טמא.

הגמרא משיבה על ההוכחה בקושיא: וּלְטַעְמֵיךְ – ולשיטתך שמוכח מן הברייתא שיש שמירה לטהרה באופן זה, קשה, אֵימָא – אמור את הפירוש בסֵיפָא של הברייתא, ששנינו, וְאֲסוּרָה חבית זו מְלֵאכוֹל מתוכה, ואם אכן יש שמירה על מה שבתוכה, אַמַּאי נפסלה מלאכול. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לעולם יש שמירה, והברייתא דיברה בְּאוֹמֵר השומר שְׁמַרְתִּיהָ לחבית מִדָּבָר הַמְטַמְּאָהּ לטמא אחרים, שלא יגע בה, וְלֹא שמרתיה מִדָּבָר הַפּוֹסְלָהּ – שתהיה טמאה, ולא ישתמשו בה לטהרות לכתחילה, ואינה מטמאה אחרים, וחידשה הברייתא שאף שמירה כזו נחשבת לשמירה, וגם במקום שנתחלפה לו החבית.

תמהה הגמרא על תירוץ זה: וּמִי אִיכָּא נְטִירוּתָא לְפַלְגָא – וכי יש שמירה לחצאין, וכיון שלא שמר לגמרי אין זו שמירה, כיון שלא שמר כפי שהיה צריך לשמור. משיבה הגמרא: אִין – אכן יש שמירה לחצאין למה שהתכוון לשמור. וְהָתַנְיָא – וכך שנינו בברייתא, אם היה לו סל של תאנים והוֹשִׁיט יָדוֹ בַּסַּל וְהָסַל עַל כְּתֵפוֹ, וְהַמְגָרִיפָה המשמשת להפרדת תאנים דבוקות נמצאת בְּתוֹךְ הַסַּל, וְהָיָה בְּלִבּוֹ לשמור מטומאה עַל הַסַּל, וְלֹא הָיָה בְּלִבּוֹ לשמור עַל הַמַּגְרִיפָה, הַסַּל טָהוֹר וְהַמַּגְרִיפָה טְמֵאָה.

הגמרא מקשה על ברייתא זו: מדוע הַסַּל טָהוֹר, תְּמַמֵּא הַמַּגְרִיפָה שנטמאה לַסַּל. מתרצת הגמרא: אֵין כְּלִי שאינו אב הטומאה מְטַמֵּא כְּלִי אחר אף מדרבנן. מקשה הגמרא: וְלִיטַמֵּא – שיקבל טומאה מַה שֶּׁבַּסַּל מן המגריפה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, בְּאוֹמֵר שְׁמַרְתִּיו למגריפה מִדָּבָר שֶׁמְּטַמְּאוֹ לטמא אחרים, וְלֹא שמרתיו מִדָּבָר הַפּוֹסְלוֹ להטמא ולא לטמא אחרים, ולכתחילה אין להשתמש בה בטהרות.

מסיקה הגמרא את קושייתה: מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא ממה שמבואר בברייתא שאף אם שמר בחזקת שהוא זה ונמצא אחר טהור מלטמא אחרים, וקשה לרבי יונתן בן עמרם ורבי אלעזר בר צדוק שאמרו שאם נתחלפו כליהם טמאים.

עתה מקשה הגמרא על ההלכה שאין אדם משמר מה שביד חבירו: וְעוֹד מוֹתִיב רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, ששנינו בברייתא, מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאָת לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאָמְרָה לוֹ, רַבִּי, בְּגֵד זֶה יודעת אני שאֲרַגְתִּיו בְּטָהֳרָה, שמשעה שהגיע לשיעור שלש על שלש אצבעות [כשיעור קבלת טומאה] לא נגע בו דבר המטמאו, וְאולם לֹא הָיָה בְּלִבִּי כוונה לִשּׁוֹמְרוֹ בְּטָהֳרָה. וּמִתּוֹךְ בְּדִיקוֹת שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בּוֹדְקָהּ, ששאלה, כיון שלא התכוונת לשומרו, שמא אירע בו דבר ולא נזהרת, אָמְרָה לוֹ, רַבִּי, נִדָּה מָשְׁכָה עִמִּי כַּחֶבֶל – קשרה עמי את החבל בכלי האריגה כשבבר היה הבגד ראוי לקבל טומאה, ויתכן שמתוך כך הסיטה את הבגד ונטמא. כששמע כך אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כַּמָּה גְדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, אם התכוין בְּלִבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ בטהרה, טָהוֹר, אֵין בְּלִבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ טָמֵא, אף אם אינו סבור שנטמא, שכיון שלא התכוין לשומרו, יתכן שנטמא ולא הרגיש בכך. שוּב מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאָת לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמְרָה לוֹ, רַבִּי, מַפָּה זוֹ אֲרַגְתִּיהָ בְּטָהֳרָה, וְאולם לֹא הָיָה בְּלִבִּי לִשּׁוֹמְרָהּ. וּמִתּוֹךְ בְּדִיקוֹת שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בּוֹדְקָהּ, אָמְרָה לוֹ, רַבִּי, קודם אריגת הבגד כשעדיין לא היה ראוי לקבל טומאה, נִימָא [–חוט] נִפְסְקָה לִי, וּקְשַׁרְתִּיהָ בַּפָּה, והחוט נרטב ברוק שבו, ובזמן הקשירה הייתי נדה שרוקה מטמא, ויתכן שכשארגה את הבגד ומקבל טומאה, נשאר הרוק לח וטימא את הבגד. כששמע זאת אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כַּמָּה גְדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים, בְּלִבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ טָהוֹר, אֵין בְּלִבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ טָמֵא. ומוכח שאם התכוין לשמור טהור בכל אופן, ומשמע אף אם חשב ששומר על דבר זה ונמצא אחר.

מסיימת הגמרא: בִּשְׁלָמָא – אמנם מובן לְרִבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק שטימא בגדי שתי נשים שנתחלפו בבית המרחץ, שהטעם הוא משום שכָּל אַחַת וְאַחַת מנשים אלו לאחר שלבשה את בגדי חברתה והבחינה שאינם שלה אוֹמֶרֶת, חֲבֵרָתִי אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ היא, ולא שמרה בגדיה בטהרה, וְלכן מַסְּחָה דַּעְתָּהּ מִנָּהּ – משמירת בגדי חברתה. וּלְרִבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם שטימא בגדי שבת שלבשם משום שחשב שהם בגדי חול, נַמִּי מובן, שכֵּיוָן דְּכֵלִים דְּשַׁבָּת עָבִיד לְהוּ שִׁימּוּר טְפֵי – שאדם שומר על בגדי השבת שלו יותר מבגדי החול, לכן כשלבשם כבגדי חול מַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִינַּיְיהוּ – משמירתם המעולה שהוא רגיל לשומרם. אֶלָּא לְרִבִּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר שטימא כשנפל בגדו ואמר לחבירו להרימו, קשה, נַעֲבִיד לְהוּ שִׁימּוּר בִּידֵיהּ דְּחַבְרֵיהּ – נאמר ששומר בגדו מטומאה בעודו בידי חבירו.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲזָקָה היא שאֵין אָדָם מְשַׁמֵּר – אין אדם מתכוין לשמור מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ, וכיון שחבירו אף הוא לא שמר את בגדו, כיון שסבר שאינו מקפיד על טהרה שהרי לא שאלו אם טהור הוא כשאמר לו להרים בגדו, נמצא שלא היתה בהם שמירה והיא טומאה למקפידים על טהרות.

מקשה הגמרא: וְלֹא – וכי אין אדם משמר מה שביד חבירו,

רש"ל

מדלא קתני בהו מעלה – לומר: בגדי פרושין האוכלין חוליהן בטהרת חולין מדרס לאוכלי חוליהן בטהרת הקודש, שמע מינה: בכלל קודש הן, והא תנא ליה קודש. **דלמא** – או כחולין דמו, דלא מהני בהו מאי דאמר האי גברא, דבטלה דעתו, או כתרומה דמו, דאיכא תנאי דפליגי במילתא, כדמסיים ואזיל. הלכך לא תנא בהו מעלה, דאי דמו לחולין – הא תני ליה חולין ואי דמו לתרומה הא תנן ליה במתניתין תרומה. **דתנן כו'** – כלומר: הא אשכחן תנאי דפליגי בה, חד אמר: כחולין, וחד אמר: כתרומה, אבל כקודש לא אמרינן. **מעפרתו** – סודר. **טמאה** – ואפילו זה טהור. ולקמן מפרש טעמא: חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו, לפיכך הוא לא שמרה ביד חברו, וגם זה שנתנה לו לא היה חש לשומרה, דמימר אמר: כיון שאמר ליה תנה לי, והוא אינו יודע אם טמא אני אם טהור – לא חש לטהרתו, ויש כאן היסח הדעת, ולמחמירין בטהרות הוי היסח הדעת טומאה. **כלים של שבת בכלים** של חול – כסבור ליטול בגדיו של חול ונטל של שבת. **נטמאו** – קא סלקא דעתיה השתא דסבירא ליה משמר הדבר בחזקת שהוא דבר זה ונמצא שהוא דבר אחר – אינו שמור. **אמר רבי ירמיה** – הא דפרכת אימא סיפא אסורה מלאכול – לא מסייע ליה מידי. **באומר שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה** – אבל במה שמשמרה הימנו – הויא שמירתו שמירה, ואף על פי שאינו זה. **הכל** – של תאנים על כתיפו. **ומגריפה בתוכה** – כלי ברזל הוא, שקורין *וודי"ל, שגורפין בו אפר הכירה, וגם מבדילין בו תאנים המודבקות זו בזו. **המטמא** – הנותן לה טומאה לטמא אחרים. **הפוסלה** – מלהשתמש בה טהרות לכתחילה. אי נמי: נפקא מינה לאוכל הדבוק בה, שהוא פסול באכילה. ומכל מקום, אם נגעה בטהרות – אינה פוסלתן. אלמא: איכא נטירותא לפלגא. ובכי האי גוונא נמי מיתרצא מתניתין דלעיל, ומיתקנא היא. **קשיא** – הך דקתני בה טהורה מלטמא. **ארנתיו בטהרה** – יודעת אני שמשעה שנארג בו שלש על שלש אצבעות שנראה לטומאה – לא נגעה בו טומאה, ומכל מקום לא היה בלבי לשומרו. **ומתוך בדיקות כו'** – הואיל ולא היה בלבך לשומרו, שמא אירע בו כך וכך ולא נזהרת? **משכה עמי בחבל** – שקשרה בו החבל בכלי האריגה, ושמא הסיטתו. **נפקקה לי** – קודם שארגתי בה כלום, וקשרתיה בפה קודם שארגתי בה כלום, שלא היתה ראויה לטומאה. ולא נזהרתי בה ולא הייתי טבולה לנדתי. ויש לחוש שמא כשארגה בה שלש אצבעות עדיין הרוק לח, ורוק הנדה אב הטומאה הוא. כך נראה בעיני. ורבותי מפרשין: משום צינורות עם הארץ, המטמאה כל זמן שהיא לחה. ואני אומר: על כרחך האשה זו חברה היתה, דאי לא חבירה היתה – מי אתיא קמי רבנן לישאל על הטהרות? ועוד: מי מהימנא למימר ארגתיה בטהרה. קתני מידתה: בלבו לשומרן – טהור, כלומר: אחר כוונת השמירה הן הן הדברים. כיון **דכלים של שבת עביד להו שימור טפי** – וזה סבור שאלו של חול – אסחא דעתיה משמירה מעלייתא שהיה רגיל לשומרן, וכאין בלבו לשומרן דמי.

חמריו

מִדְּלָא קָתָנֵי בְּהוּ מַעֲלָה. וְדִלְמָא הַאי דְּלָא קָתָנֵי בְּהוּ מַעֲלָה, דְּאִי דָּמוּ לִתְרוּמָה - הָא תְּנֵי תְּרוּמָה, וְאִי דָּמוּ לְחוּלִּין - הָא תָּנֵי לְחוּלִּין, דִּתְנַן: חוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ הֲרֵי הֵן כְּחוּלִּין, רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר: הֲרֵי הֵן כִּתְרוּמָה? אֶלָּא מִסֵּיפָא: יוֹסֵי בֶּן יוֹעֶזֶר הָיָה חָסִיד שֶׁבַּכְּהוּנָּה, וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מְדֻרָס לַקּוֹדֶשׁ. יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא הָיָה אוֹכֵל עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ כָּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְּפַחְתּוֹ מְדֻרָס לַחַטָּאת, לַחַטָּאת - אֵין לַקּוֹדֶשׁ - לָא, אַלְמָא קָסָבַר: חוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת קוֹדֶשׁ - כְּקוֹדֶשׁ דָּמוּ. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר: נָפְלָה מַעֲפָרְתּוֹ הֵימֶנּוּ, אָמַר לַחֲבֵירוֹ "תְּנֵה לִי", וּנְתָנָהּ לוֹ - טְמֵאָה. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם: נִתְחַלְּפוּ לוֹ כֵּלִים שֶׁל שַׁבָּת בְּכֵלִים שֶׁל חוֹל וּלְבָשָׁן - נִטְמְאוּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק: מַעֲשֶׂה בִּשְׁתֵּי נָשִׁים חֲבֵירוֹת שֶׁנִּתְחַלְּפוּ לָהֶן כְּלֵיהֶן בְּבֵית הַמְּרָחְץ, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְטִמְּאָן. מַתְקִיף לָהּ רַבִּי אוֹשַׁעְיָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, הוֹשִׁיט יָדוֹ לַסַּל לִיטּוֹל פַּת חִטִּין וְעָלְתָה בְּיָדוֹ פַּת שְׂעוֹרִים - הָכִי נַמִי דְּנִטְמֵאת? וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִי - וְהָתַנְיָא: הַמְשַׁמֵּר אֶת הֶחָבִית בְּחֶזְקַת שֶׁל יַיִן וְנִמְצֵאת שֶׁל שֶׁמֶן - טְהוֹרָה מִלְּטַמֵּא! וּלְמַעְמִיךְ, אֵימָא סֵיפָא: וַאֲסוּרָה מִלֶּאֱכוֹל, אַמַּאי? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: בְּאוֹמֵר "שְׁמַרְתִּיהָ מִדָּבָר הַמְטַמְּאָה וְלֹא מִדָּבָר הַפּוֹסְלָה". וּמִי אִיכָּא נְטִירוּתָא לְפַלְגָא? אִין. וְהָתַנְיָא: הוֹשִׁיט יָדוֹ בַּסַּל, וְהַסַּל עַל כְּתֵפוֹ, וְהַמַּגְרִיפָה בְּתוֹךְ הַסַּל, וְהָיָה בִּלְבּוֹ עַל הַסַּל וְלֹא הָיָה בִּלְבּוֹ עַל הַמַּגְרִיפָה - הַסַּל טָהוֹר וְהַמַּגְרִיפָה טְמֵאָה. הַסַּל טָהוֹר? תְּמַמָּא הַמַּגְרִיפָה לַסַּל! אֵין כְּלִי מְטַמֵּא כְּלִי. וְלִיטַמֵּא מַה שֶּׁבַּסַּל! אָמַר רָבִינָא, בְּאוֹמֵר: שְׁמַרְתִּיו מִדָּבָר שֶׁמְּטַמְּאוֹ, וְלֹא מִדָּבָר הַפּוֹסְלוֹ. מִכָּל מָקוֹם קַשְׁיָא. וְעוֹד, מוֹתִיב רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְאָמְרָה לוֹ: רַבִּי! בֶּגֶד זֶה אֲרַגְתִּיו בְּטָהֳרָה, וְלֹא הָיָה בִּלְבִּי לִשּׁוֹמְרוֹ בְּטָהֳרָה. וּמִתּוֹךְ בְּדִיקוֹת שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בּוֹדְקָהּ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, נִדָּה מָשְׁכָה עִמִּי בַּחֶבֶל. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: בִּלְבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ - טָהוֹר, אֵין בִּלְבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ - טָמֵא. שׁוּב מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁבָּאת לִפְנֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, מַפָּה זוֹ אֲרַגְתִּיהָ בְּטָהֳרָה וְלֹא הָיָה בִּלְבִּי לִשּׁוֹמְרָהּ. וּמִתּוֹךְ בְּדִיקוֹת שֶׁהָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בּוֹדְקָהּ, אָמְרָה לוֹ: רַבִּי, נִימָא נִפְסְקָה לִי וּקְשַׁרְתִּיהָ בַּפֶּה. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: בִּלְבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ - טָהוֹר, אֵין בִּלְבּוֹ לִשּׁוֹמְרוֹ - טָמֵא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק - כָּל אַחַת וְאַחַת אוֹמֶרֶת חֲבֵרְתִּי אֵשֶׁת עַם הָאָרֶץ, וּמִסְּחָה דַּעְתָּהּ מִינַּהּ. לְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן עַמְרָם נַמִי, כֵּיוָן דִּכְלִים דְּשַׁבָּת עָבֵיד לְהוּ שִׁימּוּר טְפֵי - מַסַּח דַּעְתֵּיהּ מִינַּיְיהוּ. אֶלָּא לְרַבִּי יוֹנָתָן בֶּן אֶלְעָזָר - נַעֲבִיד לְהוּ שִׁימּוּר בִּידֵיהּ דְּחַבְרִיהּ! - אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲזָקָה, אֵין אָדָם מְשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּיַד חֲבֵרוֹ. וְלֹא?! והתניא:

רבי אלעזר בר' צדוק אומר הרי הוא כתרומה – הקשה הרב ר' אלחנן, דאמרינן בפרק בתרא דנדה (עא,ב): בראשונה היו אומרים יושבת על דם טהור מערה מים לפסח. ודייק בגמרא: מערה – אין, נוגע – לא. אלמא: חולין שנעשו על טהרת הקודש כקודש דמו. ומנליה? דלמא דדהו כתרומה, דטבול יום פוסל תרומה! ונראה למורי: דאי כתרומה הוו – אפילו תגע בה לא הוי אלא פוסל, דלא הוי ליה אלא שלישי, ואין שלישי בתרומה מטמא רביעי בקודש, שאין המים עושין בו רביעי. וקצת משמע כן מתוך פירוש רש"י ורבינו תם.

שמרתיה מדבר המטמאה ולא מדבר הפוסלה – והיה קשה להרב רבינו אלחנן: במאי איפסלא הך מגריפה? אי בראשון או בשני – אין אדם וכלים מקבלין טומאה אלא מאב הטומאה, ואי באב הטומאה – האי פסול טמא הוי? ותירץ: שנפסלה במשקין, דמשקין טמאין פוסלין בכלי, כדאמרינן: אחורי כלים שנטמאו במשקין.

נימא נפסקה לי וקשרתיה בפה – פירש רש"י: קודם שלא היתה נארגת, שלא היתה ראויה לטומאה, ולא נזהרתי בה ולא הייתי טבולה לנידותי. ויש לחוש שמא כשארגתי בה שלש עדיין הרוק לח בבגד, ואב הטומאה הוי לטמאות. ורבותי הוו מפרשי מטעם צנורא דעם הארץ המטמאה כל זמן שהיא לחה. ואני אומר: על כרחך אשה זו חברה היתה, מדקאתיה קמיה דר' ישמעאל לישאל. ועוד: מי מהימנא לומר ארגתיה בטהרה. כל זה פירש רש"י. ובירושלמי מייתי כל הני עובדי על מתניתין דאידך פרקין בכלים הנגמרים בטהרה צריכים טבילה לקודש, וקאמר ליה רבי ישמעאל: כמה גדולים מעשה חכמים דאמרי כלים הנגמרים כו'. משמע דבאשה חברה אורגת עסקינן, ובעי טבילה משום דמשמשי בהדיה קודם שנארג כולו, כפירוש רש"י. והקשה הרב רבינו יוסף לפירוש רש"י: היה לו לומר "נדה הייתי", כמו "נדה משכה" באידך עובדא. ונראה לו לפרש: דמתוך שקשרה בפה היה שם רוק לח, ובשעה שארגה נגעה ברוק, וידים שניות הן. ובפרק בתרא דעירובין (צט,א) משמע דרוק מיחשב משקה, וחזר הרוק ומטמא למפה, כדתנן: אחורי כלים שנטמאו במשקין. אך לפי שיטת הירושלמי דמדמי לה לכלים הנגמרים, ומוקמי לה לקמן משום צינורא דעם הארץ ומאי איריא משום הכי? אפילו בצינורא דחבר נמי איכא למיחש מטעם מגע ידים. ומיהו, נוכל לומר דלא עיקר טעם נקט לקמן, אלא חדא מיניייהו נקט. והתניא

והתניא וכו' – אלמא: אדם משמר מה שביד חברו. ובפרק בתרא דעבודה זרה (סט,א) פירש רש"י, גבי מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, דהא חזי ליה דנגע, דקתני: טעונין טהרות. והני לא בחביות מיירי שהיו סתומות, אלא באוכלין מיירי בלא חביות. אך קשה להרב רבינו אלחנן: לוקמי בחביות, ולא תקשה ליה! ועוד, דהכא כי אקשי: ורוצה לומר שאדם משמר מה שביד חברו, היכי מצי משמר ליה כיון דאינו בחביות? ותו: למה לי נתעלמו עיניו מהם לטמאותם? תיפוק ליה שהוא נוגע בהם! ועוד: אפילו בלא סיפא נמי תיקשי ליה מאי טעמא דרישא? ופירש הרב רבינו יצחק דהכא בחביות מיירי, ואמנם פתוחות הן. דאי סתומות – לא יטמאו בהעלמת עין. ועוד: לא היה צורך לאוקמי רישא במטהר לבך, כיון שלא הודיעו שהוא מפליג. ומיהו, זה יש לדחות: דאגב דמוקי ליה הכא משום שינויא דשנינן ליה – אוקמי גם התם בעבודה זרה. ופריך מינה מכח ההיא דהכא. דאי לא תימא הכי, אלא אקשי ליה מסברא, כי יש לחוש שמא נגעו בהך ברישא – אם כן הכא בשמעתין, כי פריך: מאי שנא רישא משום מה שביד חבירו כו', אכתי תיקשי ליה: ליחוש שמא יגע בהם! אלא ודאי מסברא לא קשיא, דלא נגעו דמרתתי, כיון שלא הודיעום שהוא מפליג. ומיהו, הוה מצי לאקשויי: ולטעמיך רישא גופא, ליחוש שמא נגע. וכן בבמה דוכתי, ולא פריך ליה.

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא אמר רבי יצחק רישא במטהר חמריו ופועליו לכך – כך כתוב בספרים. ויש פירוש כתוב, ולא גרסינן ליה. אך בפירוש שלפני מצאתי כתוב. ופירוש: לעולם אין אדם משמר מה שביד חבירו, וכי תימא מאי שנא רישא? במטהר חמריו ופועליו לכך ולפיכך מרתת. ובפירושים ישנים כתוב, וכן פירש מורי, דהוי כמו וליטעמיך. כלומר: אדמוכחת מרישא דאדם משמר – תיקשי לסיפא. והיינו מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא, דאי אדם משמר – סיפא אמאי לא! אלא במטהר לכך?

כבא להם דרך עקלתון – ואפילו הכי בעינן שיטהרם לכך, כדי שיהו מרתתים ליגע בו. ואי לאו הכי לא מירתתי, דואיל ומוסרין להם הטהרות ומחזיקים עצמם בטהורים. ואפילו מזהירין אותן שלא ליגע – סברי דלא קפדי אהך. אבל בגוי סגי בדרך עקלתון לחוד, דלעולם יודע הוא שמקפיד על מגעו – ומרתת.

הדרן עלך אין דורשין

חומר בקדש — אחת עשרה מעלות חשיב לרבא, ולרבי אילא עשר מעלות. והיה קשה להרב רבינו אלחנן: ליתני ההיא דלעיל (יח,ב): נוטלין לידים לחולין ולתרומה, ולקדש מטבילין. טבל והוחזק לתרומה — לא הוחזק לקדש! ונראה למורי: דלא קא חשיב במתניתין אלא היכא דאיכא דררא דטומאה קצת, ואפילו בבתרייתא נמי. אבל דף — ליכא כלל דררא דטומאה. והכי נמי בפרק קמא דנדה (ו,א) לא חשיב מעת לעת שבנדה — משום דליכא דררא דטומאה. ובגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש — איכא דררא דטומאה אף דאורייתא, שמא ישבה עליהן אשתו נדה. **הנושא** את המדרס — מנעל של זב. נושא את התרומה ובלבד שלא יגע בה רק נושא את החבית. וכי תניא בתורת כהנים: הנושא את המדרס — מטמא שנים ופוסל אחד, פירוש מטמא שנים ופוסל אחד — דהוה אב הטומאה, ועושה ראשון ושני בחולין, ופוסל בתרומה — התם בנוגע בה. ועל מה שפירש רש"י: נושא מדרס שנושא את התרומה בחבית ואינו נוגע באוירה, וקשה לפירושו: דחשיב ליה להאי נושא אב הטומאה לטמא כלי כמו זב, ואם כן ליטמא האי חבית ותרומה שבתוכו בהיסט! מי לא תניא: משכב ומושב בכף מאזנים, ואוכלין ומשקין בכף שניה, הכריע המשכב — טימא האוכלין? ועוד תניא בתורת כהנים: "הנוגע במשכבו יכבס בגדיו" (ויקרא טו), אין לי אלא בגדים שהוא לבוש, בגדים אחרים מנלן — תלמוד לומר: "בגד", "בגדיו". אם כן מה תלמוד לומר "בגדיו" — לפרט, פירוש: לפרט אדם וכלי חרס. אלמא דנושא המדרס לא יטמא כלי אפילו בעת נשאו את המדרס. אלא ודאי, אפילו יגע באוירה אין לחוש.

לא כמדת התרומה מדת הקדש — לפי שמפרש בו הרבה דינים ביניהם, נקט האי לישנא. **הכלי** מצרף מה שבתוכו — הקשה הרב רבי אפרים: דבפרק קמא דחולין (כד,ב) דרשינן מ"כל אשר בתוכו יטמא" — לימד על כלי חרס שאפילומלא חרדל טמא, ומנא ליה דטעמא הכי? דלמא התם מטעמא דצירוף! ותירץ הרב רבינו יצחק: דלא מצינו צירוף לחולין.

כלים הנגמרים וכו' — אומר הרב רבינו אלחנן: דלהכי נקט נגמרים, ולא נעשים, משום דאין רגילות לשומרם בטהרה בזמן עשייתן עד עת גומרם, לפי שאין מקבלין טומאה עדיין. אבל כי נגמרו, שמקבלין טומאה — נותנין לב להן לשומרם בטהרה.

האונן

וְהָתַנְיָא: הֲרֵי שֶׁהָיוּ חֲמָרָיו וּפוֹעֲלָיו טְעוּנִין טְהָרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהַפְלִיג מֵהֶן יוֹתֵר מִמִּיל - טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. וְאִם אָמַר לָהֶם: "לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם" - כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלְּמוּ עֵינָיו מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו טְמֵאוֹת. מַאי שְׁנָא רֵישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא? אֲמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא: רֵישָׁא בִּמְטַהֵר חֲמָרָיו וּפוֹעֲלָיו לְכָךְ. אִי הָכִי, סֵיפָא נַמִּי! אֵין עַם הָאָרֶץ מַקְפִּיד עַל מַגָּע חֲבֵירוֹ. אִי הָכִי רֵישָׁא נַמִּי! בְּבָא לָהֶם דֶּרֶךְ עַקַּלְתּוֹן. אִי הָכִי סֵיפָא נַמִּי! כֵּיוָן דַּאֲמַר לְהוּ "לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם" - מִיסְמַךְ סָמְכָא דַּעֲתַיְיהוּ.

הדרן עלך אין דורשין

חוֹמֶר בַּקֹּדֶשׁ מִבַּתְּרוּמָה: שֶׁמַּטְבִּילִין כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים לַתְּרוּמָה - אֲבָל לֹא לַקֹּדֶשׁ; אֲחוֹרַיִּם וְתוֹךְ וּבֵית הַצְּבִיטָה בַּתְּרוּמָה - אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ; הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה - אֲבָל לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ; בְּגִדֵּי אוֹכְלֵי תְרוּמָה מִדְרָס לַקֹּדֶשׁ. לֹא כְּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ מִדַּת הַתְּרוּמָה: שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מַתִּיר וּמְנַגֵּב וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר, וּבִתְרוּמָה קוֹשֵׁר וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל; כֵּלִים הַנִּגְמָרִים בְּטָהֳרָה צְרִיכִין טְבִילָה לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה; הַכְּלִי מְצָרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לַקֹּדֶשׁ - אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה; הָרְבִיעֵי בַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל, וְהַשְּׁלִישִׁי בַּתְּרוּמָה. וּבַתְּרוּמָה, אִם נִטְמֵאת אַחַת מִיָּדָיו - חֲבֵירְתָּהּ טְהוֹרָה, וּבַקֹּדֶשׁ מַטְבִּיל שְׁתֵּיהֶן, שֶׁהַיָּד מְטַמֵּא אֶת חֲבֵירְתָּהּ בַּקֹּדֶשׁ אֲבָל לֹא בַּתְּרוּמָה; אוֹכְלִין אוֹכָלִים נְגוּבִין בְּיָדַיִם מְסוּאָבוֹת בַּתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ;

האונן

חמריו **ופועליו** – עמי הארץ. **טעונין טהרות** – כגון יין בחביות של חרס. והן אינן נוגעין בתוכן, וכלי חרס אינו מיטמא מגבו. **טהרותיו טהורות** – ואין חוששין שמא נגעו. דכיון דלא הודיענו שהוא מפליג – כל שעתא סברי: השתא אתי. אלמא: אדם משמר מה שביד חברו. **מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא** – לא גרסינן ליה. ואי גרסינן – הכי פירושו: ואי סלקא דעתך אין אדם משמר מה שביד חברו – מאי שנא רישא מאי שנא סיפא? **אמר רבי יצחק במטהר חמריו ופועליו לכך** – לעולם אין אדם משמר מה שביד חברו, והני אין צריכין שימור, דאי נמי נגעו לא איכפת להו, דכשהטבילן לכך עסקינן. **בבא** להן דרך עקלתון – כשיכול לבוא להם פתאום דרך עקלתון שלא יבינו, הלכך דחלי מיניה.

הדרן עלך אין דורשין

חומר בקדש מבתרומה כו' – שמטבילים כלי בתוך כלי ששניהם טמאים. **אבל לא** לקדש – בגמרא מפרש טעמא. **אחוריים ותוך ובית הצביטה לתרומה** – כלי הראוי להשתמש בתוכו ומאחוריו ובית צביטתו, כל תשמיש ותשמיש שבו חשוב כלי בפני עצמו לענין תרומה, שאם נטמא זה – לא נטמא זה. ובטומאות דרבנן קאמר, כדמפרש בגמרא. **אבל לא** לקדש – שאם נטמא אחד מהן כולו טמא לקדש. **הנושא את המדרס** – מנעל של זב. **נושא את התרומה** – בחבית שאינו נוגע באוירה. **אבל לא את הקדש** – בגמרא מפרש טעמא. **לא כמדת הקדש** – בחציצת טבילותיו, מדת התרומה. **שבקדש** – אם יש בגד טמא ובא להטבילו, אם קשור הוא, מתיר את קשרו, משום דדמי לחציצה. **ומנגב** – אם לח הוא מנגבו תחלה ואחר כך מטבילו. וכל זה משום דדמי לחציצה הוא. **ובתרומה** – אם רצה לקושרו קושר ואחר כך מטביל. **כלים הנגמרים בטהרה** – שנזהר בהן משבאו סמוך לגמרן, שראויין לקבל טומאה. **צריכין טבילה לקדש** – ובגמרא מפרש טעמא. **הכלי מצרף את מה שבתוכו** – אוכלים חתיכות הרבה בכלי אחד, ונגע טמא באחד מהן הכלי מצרפן להיות כולן חתיכה אחת, ונטמאו כולן. **אבל לא לתרומה** – אלא אותה שנגע בה הויא ראשון, והנוגעת בה הויא שניה, והנוגעת בשניה שלישית, והשאר טהורות. **פסול** – ואינו פוסל עוד אחר. **אם נטמאת אחת מידיו** – בטומאה דרבנן, שאינה מטמאה אלא ידים ולא את הגוף. **נגובין** – שהיו נגובין מימיהן, שלא הוכשרו לטומאה מעולם. **בידים מסואבות** – שניות לתרומה, דכיון דלא הוכשרה – לא מיפסלא. **אבל לא לקדש** – בגמרא מפרש טעמא.

האונן

וְהָתַנְיָא בברייתא, הֲרֵי שֶׁהָיוּ חֲמָרָיו [–מנהיגי חמוריו] וּפוֹעֲלָיו עמי הארץ טְעוּנִין – נושאים על עצמם יין טְהָרוֹת בחביות חרס פתוחות, אַף עַל פִּי שֶׁהִפְלִיג [–הרחיק] מֵהֶן יוֹתֵר מִמִּיל, טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. ואין חוששים שנגעו בהם ונטמאו, כיון שלא הודיעם שמתרחק, וסבורים שהוא קרוב אליהם ויראים ליגע בטהרות. וְאִם אָמַר לָהֶם, לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם, כֵּיוָן שֶׁנִּתְעַלְּמוּ עֵינָיו מֵהֶן – שאינו רואה אותם, טָהֲרוֹתָיו טְמֵאוֹת, שכיון שאמר להם שיבוא רק אחריהם, חוששים שמא אינם יראים ממנו ונגעו בטהרות. ואם אדם אינו משמר מה שביד חבירו, מַאי שְׁנָא רִישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא – מדוע ברישא טהור ובסיפא טמא, הרי אף ברישא היה לנו לטמא, אלא ודאי אדם משמר מה שביד חבירו, ולכן ברישא ששמר בעל הבית מה שביד פועליו, טהור.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק נַפְחָא, לעולם אין אדם משמר מה שביד חבירו, והמבואר בְּרֵישָׁא שטהרותיו טהורות, מדובר בִּמְטַהֵר בטבילה את חֲמָרָיו וּפוֹעֲלָיו לְכָךְ שישאו טהרותיו, וממילא אף אם נגעו בטהרותיו לא נטמאו.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שטיהר חמריו ופועליו, בְּסֵיפָא שנתרחק מהם נַמִּי אין לחשוש לטומאה, שהרי אין מגעם מטמא, ומדוע טהרותיו טמאות. מיישבת הגמרא: אף שהוא עצמו טהור, אֵין עָם הָאָרֶץ מַקְפִּיד עַל מַגַּע חֲבֵירוֹ, ויש לחשוש שמא נתן לחברו עם הארץ ליגע בטהרות. מקשה הגמרא: אִי הָכִי שיש לחשוש לכך, בְּרֵישָׁא נַמִּי נחשוש שלא שמרם ממגע חבירו, ומדוע טהרותיו טהורות. מתרצת הגמרא: מדובר בְּבָא לָהֶם דֶּרֶךְ עֲקַלְּתוֹן – כשיכול בעל הבית לבוא מדרך מפותלת שלא ירגישו בכך ולראותם, וכיון שטיהרם יודעים שמקפיד שלא יטמאו הטהרות, ויראים שיראה שנותנים לחבריהם ליגע בטהרות, ולכן אין לחוש לכך. שוב מקשה הגמרא: אִי הָכִי, בְּסֵיפָא נַמִּי אף שמתרחק מהם אין לחשוש שנתנו לטמא ליגע בטהרות, כיון שחוששים שיראם בעל הבית. מתרצת הגמרא: כֵּיוָן דְּאָמַר לְהוּ, לְכוּ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֵיכֶם, יודעים שמתרחק מהם וּמִיסְמַךְ סָמְכָא דַּעְתַּיְיהוּ – סומכים דעתם על כך ואינם חוששים שיבוא ויראם, ולכן חוששים שמא נתנו לחבריהם הטמאים ליגע בטהרות.

הדרן עלך אין דורשין

פרק שלישי - חומר בקודש

פרק זה עוסק בדיני טומאה וטהרה, שהתחילה לעסוק בהם המשנה בפרק הקודם (לעיל יח:), משום שבסופם (לקמן כו.) תבאר דין מהלכות הרגל, שעמי הארץ נחשבים טהורים ברגל בשונה משאר ימות השנה. ומתוך שביארה המשנה בפרק הקודם את המעלות שבמעשר ותרומה וקודש [קדשים כגון קרבנות] ומי חטאת יותר מחולין, מבארת בפרק זה את המעלות שבין קודש לתרומה, מהן מעלות של קודש יותר מתרומה, ומהן של תרומה יותר מקודש.

משנה

משנה זו מפרטת את המעלות בדיני טומאה וטהרה שהחמירו חכמים בקודש יותר מבתרומה:

יש חוֹמֶר בַּקֹּדֶשׁ יותר מִבַּתְּרוּמָה. א. שֶׁמַּטְבִּילִין כֵּלִים בְּתוֹךְ כֵּלִים כששניהם טמאים ורוצה לטהרם, על מנת להשתמש בהם לַתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא מטבילים באופן זה על מנת להשתמש בהם לַקֹּדֶשׁ, ואם הטביל לא עלתה לו טבילה.

ב. אֲחוֹרַיִּים של הכלי וְתוֹךְ הכלי וּבֵית הַצְּבִיטָה – בית אחיזת הכלי, אם ניתן להשתמש בכל אחד מהם בפני עצמו, נחשב ככלי בפני עצמו, ואם נגע בו דבר המטמא מדרבנן רק הוא טמא, והאחרים טהורים, וניתן להשתמש בהם בַּתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא בַּקֹּדֶשׁ, שלענין קודש אף אם נגעה הטומאה באחד מאלו נטמא כל הכלי.

ג. הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס – בגד שהזב נשען עליו, כגון מנעל של זב, נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה כשהיא בתוך חבית, כשאינו נוגע באויר החבית, שאינו מטמא את התרומה בכך, אֲבָל לֹא ישא אֶת הַכלי שיש בתוכו קֹדֶשׁ בעודו נושא את המדרס.

ד. בִּגְדֵי אוֹכְלֵי תְרוּמָה, אף שהם שומרים על בגדיהם מטומאה, מכל מקום נחשבים כטמאים בטומאת מִדְרָס הנדה לְאוכלי קֹדֶשׁ, ששמירה לתרומה הקלה אינה נחשבת שמירה לקדש החמור ממנה.

ה. לֹא כְּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ מִדַּת הַתְּרוּמָה לענין חציצה בטבילה, שֶׁבַּקֹּדֶשׁ אם רוצה להטביל בגד טמא והוא קשור, מַתִּיר קשריו קודם שיטבילו, שהקשר דומה לחציצה, וּמְנַגֵּב את הבגד אם הוא לח, שגם זה דומה לחציצה, וְרק לאחר מכן מַטְבִּיל אותו, וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר שוב את קשרי הבגד. וּבַתְּרוּמָה אם רוצה קוֹשֵׁר את הבגד וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל, ואין בכך משום חציצה.

ו. כֵּלִים הַנִּגְמָרִים בְּטָהֳרָה, שסמוך לגמר עשייתם נשמרו מטומאה, צְרִיכִין טְבִילָה לְהשתמשות קֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לְהשתמשות תְּרוּמָה.

ז. הַכֵּלִי מְצֻרָף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לעשותו כדבר אחד, כגון שאם יש בכלי אחד כמה פירות, ונגע טמא באחד מהם כולם טמאים שהכלי מחברם, לְענין אוכל שהוא קֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא מצרפם לְאוכל שהוא תְּרוּמָה, שאם נגע טמא באחד מהם טימא רק אותו.

ח. הָרְבִיעִי לטומאה כשהוא בַּקֹּדֶשׁ, פָּסוּל, שהוא נטמא, ואינו מטמא קודש אחר, וְהַשְּׁלִישִׁי לטומאה פסול בַּתְּרוּמָה, ואינו מטמא תרומה אחרת לעשותה רביעי.

ט. וּבַתְּרוּמָה – הבא לאכול או ליגע בתרומה, אִם נִטְמֵאת אַחַת מִיָּדָיו בטומאה דרבנן שמטמאת רק את ידיו, חֲבֵירְתָּהּ – היד השניה שנגעה בה טְהוֹרָה ויכול להתעסק בה בתרומה, וּבַקֹּדֶשׁ מַטְבִּיל שְׁתֵּיהֶן, וקודם הטבילה לא יתעסק אף ביד שלא נטמאה, שֶׁהַיָּד מְטַמֵּא אֶת חֲבֵירְתָּהּ בַּקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא בַּתְּרוּמָה.

י. אוֹכְלִין אוֹכְלִים נְגוּבִין – יבשים מתחילה, וכגון פירות שלא נרטבו משעת תלישתם, ועל כן לא הוכשרו לקבל טומאה, בְּיָדַיִם מְסוֹאָבוֹת שנטמאו מראשון לטומאה ונהיו שניות, ועושים כן בַּתְּרוּמָה, שהרי הפירות אינם מקבלים טומאה משום שלא הוכשרו לכך, אֲבָל לֹא יעשה כן בַּקֹּדֶשׁ.

אגרות קודש

[ט׳ אדר תשי״ג]

...כן אתענין לדעת מהנעשה ע״ד שידוך המתאים בשביל בנו שי׳. ועתה אשר ראה כבודו בעיני בשר, יכולת השי״ת בענין זיווגים, אף שנראה לו שזהו דבר קשה, וגם רז״ל אמרו שקשה כקריעת ים סוף, בטח הרי יוקל הענין גם אצל בנו שי׳. ובלבד שישתדל כדרשת חז״ל, דרכו של איש וכו׳. וידוע ג״כ העצה הוגנת של חז״ל שאין צריך להיות - בגיל - חילוק גדול ביניהם.

יא. **הָאוֹנֵן** – מי שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל עליהם, וטרם נקבר, ואסור באכילת קדשים (זבחים צח:), **וְטמא** שנטהר ועדיין הוא **מְחוּסַּר כִּפּוּרִים** – קרבנות לכפרתו, ואסור באכילת קדשים עד שיביא קרבן, לאחר שיעבור זמן האנינות, ויביא המחוסר כיפורים קרבנותיו, **צְרִיכִין טְבִילָה לְאכילת קֹדֶשׁ, אֲבָל לֹא לְאכילת תְּרוּמָה.**

גמרא

שנינו במשנה: חומר בקדש מבתרומה שמטבילין כלים בתוך כלים לתרומה אבל לא לקדש.

מבררת הגמרא: **בַּקֹּדֶשׁ מַאי טַעְמָא** [–מה הטעם] **שלא** מטבילים כלי בתוך כלי. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילָא, מִפְּנֵי שֶׁכְּבִידוֹ** [–כובדו] **שֶׁל הַכְּלִי הפנימי המונח בתוך החיצוני חוֹצֵץ בפני המים מליגע** בתוך הכלי החיצוני ובאחורי הפנימי, ולכן לקודש לא יטבילם יחד.

מקשה הגמרא: **וְהָא מִדְּסֵיפָא** – מכך ששנינו בהמשך המשנה מעלה בקודש שטעמה **מִשּׁוּם חֲצִיצָה** וכפי שיבואר, משמע שטעם המעלה **בְּרֵישָׁא** לגבי כלי בתוך כלי **לָאו** [–אינו] **מִשּׁוּם חֲצִיצָה.** ומבארת הגמרא את הקושיא: **דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא, וְלֹא כְּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ מִדַּת הַתְּרוּמָה, שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מַתִּיר וּמְנַגֵּיב וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר, וּבַתְּרוּמָה** אם רצה **קוֹשֵׁר וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל.** והרי הטעם שבקודש מתיר הקשר ומנגב את הבגד קודם טבילתו, משום חציצה הוא, שהקשר והלחות דומים לחציצה. וכיון שטעם שניהם משום חציצה, ורצה להשמיענו שלגבי קודש אף מה שנראה כחציצה פוסל הטבילה, ובתרומה רק חציצה גמורה מן התורה פוסלת, ישמיענו רק אחד מהם.

מתרצת הגמרא: לעולם טעם המעלות בין **רֵישָׁא** ובין **בְּסֵיפָא** הוא **מִשּׁוּם חֲצִיצָה, וּצְרִיכָא** – וצריכה המשנה להשמיענו מעלה זו בשניהם, **דְּאִי אַשְׁמְעִינָן** – שאם השמיענו רק את **הרֵישָׁא** שאין מטבילים כלי בתוך כלי לקודש, **הָוָה אֲמִינָא** – הייתי אומר **דהַיְינוּ טַעְמָא** – שהטעם **דְּלַקֹּדֶשׁ לֹא** מטבילים, **מִשּׁוּם כְּבִידוֹ שֶׁל כְּלִי דְּאִיכָּא** – שיש את כובדו של הכלי, ושמא הוא חוצץ בין המים לכלי כדברי רבי אילא, **אֲבָל בְּסֵיפָא** לגבי בגד שיש בו קשר או שהוא לח **דְּלֵיכָּא** – שאין **כְּבִידוֹ שֶׁל כְּלִי** החוצץ, ורק הקשר או הלחות נראים כחציצה, **אֵימָא** – שמא נאמר **שלַקֹּדֶשׁ נַמִּי לֹא הָוֵי חֲצִיצָה,** כיון שבאמת המים מגיעים גם למקום הקשר ולמקום הלח, והשמיענו התנא בסיפא שגם בשאין חציצה ממש ככבידו של כלי אלא רק קשר או לחות ונראה כחציצה, פוסלים הטבילה לקודש. **וְאִי אַשְׁמְעִינָן** רק את **הסֵיפָא** שאין מטבילים בגד עם קשר או לחות, **הָוָה אֲמִינָא דהַיְינוּ טַעְמָא דְּלַקֹּדֶשׁ לֹא** מטבילים, **מִשּׁוּם**

אגרות קודש

ב״ה, ח׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר אפרים אליעזר שי׳ הכהן

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מבדר״ח אדר, ומה שהעיר בענין המלאך הממונה על הריון דבגמרא איתא דלילה שמו, ובשם המגיד מקאזניץ שזהו שם תכ״ה, ומפרש שזהו ע״פ דעת תוס׳ הרא״ש בנדה ט״ז ע״ב דהקב״ה נותן לאשה הריון ואח״כ מתעסק בה המלאך.

הנה לכאורה אם רוצה לחלק ולפרש דהשם תכ״ה אינו מלאך אלא קאי על הקב״ה בעצמו מבלי התלבשות במלאך, הרי גם אליבא דתוס׳ יש לומר כן, כי פשיטא אשר כל דבר ודבר בא מהקב״ה, ובמילא יש לזה שייכות מאיזה שם, אף שאח״כ נמסר למלאך.

במ״ש במכתבו בענין התועדות בחג הפורים הבע״ל, הנה ע״ד הרגיל תתחיל ההתועדות בביהכ״נ לאחר שעה השמינית ערב, ומובן אשר ע״פ פסק רז״ל ודרשתם עה״פ את המשכן כמשפטו, הנה אותו שבדרום ינתן בדרום (ירושלמי שבת פי״ב ה״ג).

בכבוד ובברכת פורים שמח.

האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש אבל לא לתרומה. משמע לישנא: טבילה, אבל הערב שמש – לא, כדדייק לקמן (כג,א) בכלים הנגמרים. והכי נמי משמע בזבחים בריש "טבול יום" (צט,א) דקא דייק על הך משנה: משנה היכי דמי? אי דאסח דעתיה מטמא שרץ – טמא מעליא הוי. אם כן משמע דלא הערב שמש בעי. וגם רש"י פירש כן התם, דלא בעי הערב שמש. והא דתנן התם: טבול יום ומחוסר כפורים אין חולקין בקדשים לאכול לערב, משמע דמחוסר כפורים בעי הערב שמש – איכא למימר משום טבול יום נקטיה. אבל קשה לרבינו יצחק: דאמר בעירובין בפרק "בכל מערבין" (לב,א): האשה שהיתה עליה לידה או זיבה – מביאה מעות ונותנת בשופר, טובלת ואוכלת בקדשים לערב, והתם לא תני טבול יום? ויש לומר: דלערב דנקט – מיירי שאינה עומדת שם בשעת הקרבה, אלא סומכת לה על חזקת בית דין – אוכלת לערב, דחזקה אין בית דין מתעצלין. וקשה לי: דלאחר חצות תשתרי, שכן מצינו גבי עומר (מנחות סח,א): הרחוקים – מחצות ואילך מותרין, לפי שאין בית דין מתעצלין! ויש לחלק: דהתם בקרבן צבור – ממהר טפי לעשות עד חצות, אבל קרבן יחיד ממתינין כל היום, אבל טפי – לא, כדי שלא יכשל על ידם. וכי תימא: אחר תמיד של ערב תשתרי, דתו לא תשתרי כיון דכתיבה "עליה העולה", ומינה ילפינן עשה דהשלמה דאין מקריבין אחרי עולת התמיד בין הערבים כלום! ויש לומר: דאיכא למימר שפעמים מאחרין התמיד עד הערב שמש, כדאמרינן ריש "תפלת השחר" (ברכות כו,ב) שהולך וקרב עד הערב. הלכך, כיון שאין לו זמן קצוב – מספקין לה בכל הספק. אי נמי, כרבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, שאמר ריש "תמיד נשחט" (פסחים נט,א)

1 הָאוֹנֵן וּמְחוּסַּר כִּפּוּרִים צְרִיכִין טְבִילָה לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל
2 לֹא לַתְּרוּמָה. **גמרא** בַּקֹּדֶשׁ מַאי טַעְמָא לָא? אָמַר
3 רַבִּי אִילָא: מִפְּנֵי שֶׁכְּבֵידוֹ שֶׁל כְּלִי חוּצִין. וְהָא
4 מִדְּסֵיפָא מִשּׁוּם חֲצִיצָה, רֵישָׁא לָאו מִשּׁוּם חֲצִיצָה,
5 דְּקָתָנֵי סֵיפָא: וְלֹא כְּמִדַּת הַקֹּדֶשׁ מִדַּת הַתְּרוּמָה,
6 שֶׁבַּקֹּדֶשׁ מַתִּיר וּמַנְגִּיב וּמַטְבִּיל וְאַחַר כָּךְ קוֹשֵׁר,
7 וּבַתְּרוּמָה קוֹשֵׁר וְאַחַר כָּךְ מַטְבִּיל! רֵישָׁא וְסֵיפָא
8 מִשּׁוּם חֲצִיצָה, וּצְרִיכָא: דְּאִי אִשְׁמָעִינַן רֵישָׁא, הֲוָה
9 אָמִינָא: הֵיינוּ טַעְמָא דְּלִקֹּדֶשׁ לֹא, מִשּׁוּם כְּבֵידוֹ שֶׁל
10 כְּלִי דְּאִיכָּא, אֲבָל סֵיפָא, דְּלֵיכָּא כְּבֵידוֹ שֶׁל כְּלִי -
11 אֵימָא לַקֹּדֶשׁ נַמִּי לָא הָוֵי חֲצִיצָה. וְאִי אִשְׁמָעִינַן
12 סֵיפָא, הֲוָה אָמִינָא: הֵיינוּ טַעְמָא דְּלִקֹּדֶשׁ לָא, מִשּׁוּם

דקיטרא

1 **האונן** – שלא נטמא במתו. **והמחוסר כפורים** –
2 כגון זב שטבל ליום שביעי לספירתו והעריב
3 שמשו, ולמחרת הוא קרוי מחוסר כפורים,
4 שעדיין גמר טהרתו תלויה בקרבנו. **צריכין**
5 **טבילה** – לאחר שהביא קרבנו, אם רצה לאכול
6 קדש. ובגמרא מפרש טעמא. **גמרא שכבידו**
7 **של כלי חוצין** – כבידו של כלי הפנימי, המכביד
8 על החיצון שהוא מונח בתוכו – חוצץ בפני
9 המים, ואין טבילה עולה לא לזה ולא לזה.
10 ולקמן (כב,א) פריך: אי הכי – אפילו תרומה נמי.
11 **והא מדסיפא** – דמעלה אחריתי דחשיב בסיפא
12 הוה טעמא משום חציצה – רישא לאו משום
13 חציצה. דאי טעמא דתרוייהו משום חציצה,
14 ולאשמעינן דגבי קדש כל דדמי לחציצה פוסל
15 בו, ובתרומה לא פסלה אלא חציצה גמורה
16 דאורייתא – ליתני חדא מינייהו.

אהרוקי

שחטאת העוף קרב אחר תמיד הערב. והכי מפרש הרב רבנו יצחק בריש "תמיד נשחט" גבי מחוסר כפורים שטובל ואוכל בקדשים לערב – דלא נקט ערב משום הערב שמש, אלא לפי שאינו עומד לעולם על קרבנו, כדפרישית, וסומך על חזקת כהנים. וכן יש לפרש ההיא דכריתות בריש פרק "מחוסרי כפרה" (ח,ב): [גר] מעובב לאכול בקדשים עד שיביא קנו, הביא פרידה אחת שחרית – אוכב בקדשים לערב – דרבותא נקט, ואף על גב דאם הביאום שחרית תרוייהו לא יאכל עד הערב, היכא דסומך על חזקה כדפרישית, אבל ליכא למימר התם משום הערב שמש דלא צריך כדפרישית. ועוד: דלא מזכיר התם טבילה וגם לא מצינו מחוסר כפרה הצריך טבילה, רק מחוסר כפרה דטומאה. אבל בגר לא מצינו לו. וכן תנן (פרה פרק י"א משנה ה): כל הטעון ביאת מים מדברי סופרים – מטמא הקדש וכו'. אחר ביאתו – מותר בכולן. משמע: כל שהוא מדרבנן מותר מיד, בלא הערב שמש. ומהההיא דפרישית תירץ הרב רבינו שמואל מראו"ס הא דתניא בפרק שני דביצה (יח,א) גבי מתניתין דכלי שנטמא בולד הטומאה – מטבילין אותו ביום טוב, ואמאי? והא בעי הערב שמש! ותירץ: דכיון דולד טומאה דרבנן – לא בעי הערב שמש. והכי משמע בירושלמי דתרומות פרק שני גמרא: המטביל כליו בשבת, וכי מתקן מנא לבתחילה? תני: נפל כליו לתוך הבור מערים עליו ומטבילו. כלומר: ביום טוב ובשבת. תרי אמוראי, חד אמר: בכלי שנטמא באב הטומאה, וחד אמר: בכלי שנטמא בולד הטומאה. מתיב מאן דאמר בולד הטומאה למאן דאמר באב הטומאה: אפילו בחול, הא טעון הערב שמש! כלומר, התינח לדידי דאוקימנא ליה בולד הטומאה – שפיר, דלא בעי הערב שמש, אלא לדידך, דמוקמית ליה באב הטומאה – צריך ליה הערב שמש. ולא חזיא לאשתמושי ביה רק בחול, אם כן הוה ליה מטביל משבת לחול! ומוקי לה ברוצה להשתמש לצורך חולין, דטבול יום שרי בחולין בלא הערב שמש. והשתא לדבריו מוקמי מתניתין דביצה (שם) דאין מטבילין כלים שנטמאו באב הטומאה – בכהן מיירי, לאכול תרומה. אי נמי – באוכל חולין על טהרת תרומה. ולא שרי בטומאה דרבנן רק על ידי הערמה. גם שמעתתא דביצה על ידי הערמה מיירי, ובאב הטומאה אפילו על ידי הערמה לא. וכי שרי התם במתניתין מדלין בדלי טמא והוא טהור מאליו – הך הערמה עדיפא שפיר מאילו החזירו ריקן. ואותה גירסא שפיר מייתי לה בירושלמי. גם בפרק שני דביצה [גם זה שם] כתוב בשיבוש בספרים, אמנם הצעת הגירסא כמו שפירשתי. ועוד היה מביא הרב רבנו יצחק סייעתא: דאמר בפרק "האשה" (פסחים צ,ב), אמר רב: אין שוחטין חורקין על טמא שרץ, דילמא פשע ולא טביל. ואלו במחוסר כפרה אמר התם: שוחטין חורקין עליו, ולא חיישינן דילמא פשע, דהואיל וטהור מעליא הוי מדאורייתא – לא העמידו חכמים דבריהם במקום כרת לפוטרו בכך מפסח, ושפיר שוחטין וחורקין עליו. ואל תתמה: דאמר בפרק "הוציאו לו" (יומא מז,א) גבי ר' ישמעאל בן קמחית בהן גדול שסיפר עם נברי בשוק ונתתה צינורא מפיו, נבנס ישבב אחיו ושימש תחתיו. ואמאי? ליזיל וליטבול. כיון דטומאה דרבנן – הרי לא בעי הערב שמש! התם יש לומר: כיון דחכמים שוינהו לנכרים כזבים לכל דבריהם – החמירו בהן והצריכו הערב שמש. ובצינורא דעם הארץ משמע לקמן (כג,א) בההיא דשפופרת דבעי הערב שמש. דקאמר: אמאי? יטמא ויטבול. הא מטמא וקיימא ליה ומאי קאמר הא בטומאה קמייתא לא בעי הערב שמש וליכא היכירא. ואי מטמאין – בעי הערב שמש ושפיר איכא היכירא לצדוקין! אלא ודאי דאף של עם הארץ צריך הערב שמש. ועוד תנן (פרה פרק ג משנה ז) שהיו מטמאין כהן השורף את הפרה. ותניא בתוספתא: שהיו נוגעין בו, כדפירש לעיל דבגדי אוכלי קדש מדרס לחטאת. ואיזה היכירא דצדוקין איכא, כיון דלא בעי הערב שמש כדפרישית! ותירץ הרב רבינו שמעון: דעשאוהו כטמא מת בשביעי שלו כדלעיל, הלכך אף הערב שמש בעי. אך רש"י לא פירש הכי לקמן, אלא פירש: עשאוהו כטמא מת בשביעי שלו למימני ביה ראשון ושני, ולא לענין הערב שמש. והשתא קשה: דמשמע דאיכא הערב שמש אף בטומאה דרבנן, ואלו בההיא דכל הטעון ביאת מים משמע דליכא הערב שמש! ואמר הרב רבנו יצחק: דמטמא כהן השורף את הפרה מיירי כדי שיהיה טמא לטמא חולין במגעו, וכן בההיא [צינורא דעם הארץ וצינורא דנברי שנתתה מפיו] שמטמא חולין במגעו, לפיכך בעו הערב שמש, אך לישנא לא משמע שיטמא חולין במגעו בההיא דכהן השורף את הפרה, וכן לקמן גבי שפופרת לא קאמר עשאוהו כטמא מת בשביעי שלו רק לענין הערב שמש, ולא לענין לטמאות חולין במגעו. והא דבעי הערב שמש – איכא למימר דבפרה החמירו, וגם בשפופרת, טפי מבכלים הנגמרים דסגי להו בטבילה בלא הערב שמש – היינו גבי חולין ותרומה לקדש, ולא לחטאת. וההיא דפסחים פרק "אלו דברים" (ע,א) דאמר: סכין שנמצא בשלשה עשר שונה ומטביל אותה, בארבעה עשר – שוחט בה מיד. כלומר, דמסתמא הטבילוה מאתמול כדי לעשות לה הערב שמש. וכי תימא: ליחוש דילמא נטמא בטומאה דרבנן דלא בעי הערב שמש ונטר ליה עד צפרא להטביל, דהא הויא ספק דרבנן – ולקולא! ועוד, דרגילות להטביל מאורתא דלמא מטריד כל כך ולא טביל כל כך. וליכא לאתמוהי: האי סכין שנמצא, היכא? אי בירושלים – אפילו בשלשה עשר נמי, ואי חוץ לירושלים – אפילו בארבעה עשר נמי לא, כדאמרינן התם בשילהי פרק קמא דפסחים (יט,ב)! דהא יש לומר: דמיירי חוץ מירושלים, אי נמי, בירושלים ובגוייתא שאינו לא דרך ירידה ולא דרך עליה. ובארבעה עשר, דאיכא הוכחא דאטבלה – שריא. והקשה הרב רבינו אליהו: לפסול האי סכין בהיסח הדעת, כדאמר לעיל שילהי פרק שני (כ,א) דאמר: לבי על הסל ולא על המגריפה – ופסלינה ליה בהיסח הדעת! ותירץ הרב רבנו יצחק: דלא שייך היסח הדעת לפסול רק דומיא דהתם, שהיו בידו ואסח דעתיה הימנה. אבל היכא שאין בידו, כגון שאבד – לא שייך התם היסח הדעת ליפסול. והביא הרב רבינו אלחנן סעד לדבריו מפרק שביעי דשקלים משנה ג, דאמר התם: נמצא בעזרה, אברים – עולות, חתיכות – חטאות. ומשמע שעולה נקריבה וחטאת תאכל, ולא מיפסלה בהיסח הדעת. והקשה הרב רבינו אלחנן: מאי האי דקאמר לישנא דשונה ומטביל, דמשמע שכבר הוטבל! ותירץ לו הרב רבינו יצחק: דאפילו הכיר בה שהטבילוה בעלים – נמי מטבילין, דאימא לא נשמרה בטהרה, הואיל ואית ליה שהות כולי יומא. ובההיא דביצה, דאמרינן: כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין, ואקשינן, הא בעי הערב שמש! היה אומר הרב רבינו אלחנן דביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, דיום טוב מכין לשבת, הלכך מטבילין אפילו ליומא אחרינא. אך לישנא דמתניתין לא משמע ליה, אלא בכל יום טוב מיירי.

דקיטרא

בכל הקשור להנהגת הבית צריך הבעל להתחשב עם דעתה של "עקרת הבית".

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

תוספות

דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק – ומנגיב דמתניתין הוי משום חציצה, כדפירש רש"י. והא דלא עביד צריכותא ממנגיב – משום דקים ליה דלא ידענן מאידך. ויש מפרשים: דמנגיב טעמא אחרינא איכא, משום שהמים חוזרים ומטמאין ליה, ולא סלקא להו השקה משום מעלה דקדש. וקשה למורי: דאם כן – לרבא הוי שנים עשר, ולרבי אילא אחד עשר! ויש לומר: רביעי בקדש לא חשיב ליה, או צירוף דאורייתא. **אחרונות** לקדש ולא לחולין כו' – תימה להרב רבינו אלחנן: דמוכח רב מרי לעיל באידך פירקא (יט,ב): שמע מינה חולין שנעשו על טהרת הקדש – כקדש דמו, מדלא קתני להו גבי מעלות. כלומר: בגדי אוכלי תרומה מדרס לחולין שנעשו על טהרת הקדש, בגדי חולין מדרס לקדש. ומאי הוכחא היא? דילמא לאו כקדש דמו בעלמא, ולענין מעלה זו הוו כקדש. שכן מתניתין סבירא גבי חמש ראשונות כקדש דמו. ואפילו הכי לא חשיב לה גבי מעלות! ושמא דלא קאמר התלמוד רק לענין הך מעלה לחוד.

בתרייתא דלית בהו דררא דטומאה דאורייתא לקדש גזור, ולא לחולין שנעשו על טהרת הקדש – וקשה לרבנו יצחק: דאמרינן בפרק קמא דנדה (ו,א): מעת לעת שבנדה – לקדש אבל לא לתרומה. אי הכי – לתנויי גבי מעלות! כי קתני – מילתא דאית ליה דררא כו'. דלית ליה דררא דטומאה דאורייתא – לא קתני. ומאי קא משני ליה? הא גבי בתרייתא חשיב הכא דררא דטומאה דרבנן. וההיא דהתם דררא דטומאה דרבנן! ותו קשה: מאי שנא הני בתרייתא דהכא, דלא הוו לחולין שנעשו על טהרת הקדש. והתם מסקינן דמעת לעת אף לחולין שנעשו על טהרת הקדש! ורבנו יצחק בן אשר היה מפרש: דהתם לא מקשה וליתנייה גבי מעלות רק מקמייתא, דגבי בתרייתא לא דמו. דהתם אף לחולין שנעשו על טהרת הקדש, והכא דוקא לקדש. ולא יתכן להר"י: דאכתי לא קים ליה בהא כי פריך ליה עד דלמסקנא. ועוד: כי משני דלא דמי לקמייתא משום דלית דררא דטומאה – אכתי תקשי ליה מאי שנא דהתם לחולין שנעשו על טהרת הקדש, והכא דווקא לקדש! להכי נראה להרב רבנו יצחק לפרש: וניתנייה גבי מעלות, או קמייתא או בתרייתא. ומשני: דליכא דררא דטומאה כלל אפילו דרבנן, ולא דמי אף לבתרייתא. דהא כי מטמינן לה מעת לעת – קים לן דטהורה היתה. ואל תתמה: היכי מסקינן התם אף לחולין, כיון דליכא דררא דטומאה כלל – לפי שרגילות הוא קצת שנעקר הדם לפני ראייתה, לכך גזרו רבנן אף בחולין שנעשו על טהרת הקדש, ומכל מקום לית להו דררא דטומאה התם, כיון דבשעה דעסקה בטהרות אז אין שם ספק טומאה, ואין לה להניח מלעסוק בטהרות, שאינה יודעת מתי תראה אחרי כן.

בתרייתא דלית להו דררא דטומאה דאורייתא – תימה להרב רבינו יצחק: הרי רביעי בקדש דקתני, ושלישי בתרומה דהוו דאורייתא, כדאיתא בסוטה פרק "כשם" (כט,א) – ולקמן אפרש בעם הארץ, ודלא כפירוש רש"י שפירש דהוי דרבנן רביעי בקדש! ועוד קשה למורי: דרב נחמן אמר רבה בר אבוה דקתני גבי אחת עשרה מעלות לקמייתא כו' אחרונות לקדש דווקא. אם כן סבירא ליה כל אלו דבתרייתא לית להו דררא דטומאה דאורייתא, ואילו לקמן (כד,א) שמעינן ליה דצירוף סל הוי דאורייתא, דמשני ליה: למימרא דרבי חנין כגון שצברו על גבי קטבליא דאורייתא יש לו תוך – מצרף. אלמא הוי דאורייתא בכלי שיש לו תוך! ותירץ הרב רבנו יצחק: כיון דלא שייך לחולין – לא חשיב ליה דררא דטומאה, והיינו שייכות דטומאה.

כעוביה וכחללה – פירש רש"י: שתי אצבעות חוזרות למקומן. והקשה רבינו תם: דתנן, ומייתי לה פרק שני דגיטין (טז,א), ובפרק בתרא דעבודה זרה (עב,א): הנצוק והקטפרס ומשקה טופח – אינן חיבור, הא טופח על מנת להטפיח – חיבור! ואומר רבינו תם: דבמים סגי בטופח על מנת להטפיח, אבל בנבק – בעינן שתי אצבעות. אך קשה להרב רבינו יצחק: דתנן בפרק חמישי דפרה [משנה ח]: שתי שקתות שבאבן, קדש אחת מדם – מים שבשניה אינן מקודשות. אם היו נקובות זה בתוך זה כשפופרת נוד, או שהיו מים צפין על גביו אפילו בקליפת השום, קדש אחת מדן – מים שבשניה מקודשות. משמע מדקתני סיפא: או שהיו מים צפין על גביו, משמע דבכותל בעינן שפופרת הנוד אפילו ממים, דדוקא בסיפא סגי בקליפת השום! ותו, תנן במסכת מקואות (פרק ו משנה ט): כותל שבין שתי מקוואות שנסדק לִשְׁתֵּי – מצטרף. לְעֶרֶב – אין מצטרף, עד שיהא במקום אחד כשפופרת הנוד. ר' יהודה אומר חילוף הדברים: נפרצו זה לתוך זה על רום בקליפת השום ועל רוחב כשפופרת [הנוד], כלומר שתי אצבעות, חוזרות למקומן. וכיון דבעינן חצי דנקב מלא מים – איכא טפי מטופח על מנת להטפיח. ועוד: אי מיתניא דהיא דנצוק וקטפרס לענין מקואות – מאי האי דקאמר בגיטין ולענין מקואות ורבי יהודה הוא, מכלל דמעיקרא לא מיתוקמא לענין מקואות. ונראה לרבינו יצחק: דלענין השקה מיתניא, דומיא דרישא: [מקל] שהוא מלא משקין טמאין, כיון שהשיקו למקוה טהורה, דברי ר' יהושע, וחכמים אומרים: עד שיטביל את כולה, הנצוק והקטפרס כו'. ובסוף פרק שמיני דטהרות מיתניי: אבל לענין מקואות – מועיל. כדאיתא לעיל (יט,א) גבי שלש גממיות דטובלין בתחתונה. וכי מוקמינן בגיטין: [דילמא] לענין מקואות ורבי יהודה היא, דאמר גוד אחית – לא מצי לאוקמי כרבנן, דלית להו טופח על מנת להטפיח אפילו בגוד אחית, וכל שכן בקרקע שוה, דלעולם לית להו חיבור עד שיהא כקליפת השום ברוחב שפופרת. והכי משמע לישנא דידהו דלעולם לא הוי חיבור. ועוד, דאיכא למימר לרבי יהודה נמי לית ליה רק היכא דשייך גוד אחית, אבל בקרקע שוה – לא אמרינן. ולעיל (יט,ב בדבור המתחיל בתחתונה) פירשתי דנקט ובאמצעית ארבעים לרבותא דרבי יהודה, דאף על גב איכא ארבעים סאה באמצעית – אין טובלין בעליונה. אי נמי רבותא דחכמים, דאפילו הכי קתני סיפא בתוספתא, וחכמים אומרים: אין מטבילין אלו באמצעית. אך תימה להרב רבנו אלחנן: דסברא הפוכה, דגבי השקה חזינן דקטפרס אינו חיבור בהדהיא דצנוק וקטפרס, ולענין מקואות – מהני, כדאיתא לעיל גבי שלשה גממיות (שם) דטובלין בתחתונה דהוי חבור, ואלו טופח על מנת להטפיח – מהני לענין הַשְׁקָה ולענין מקואות – בעינן מים צפין על גביו! ותירץ הרב רבנו יצחק: דטומאה וטהרה והשקה – הלכתא גמירי לה, ולא בסברא תליא מילתא. ועוד קשיא לו: דגבי טופח על מנת להטפיח הוי חיבור להשקה. ובמקואות בעינן מים צפין, וכי קאמרינן דילמא לענין מקואות קאמר – רוצה לומר דלגבי השקה לא הוי חיבור! ויש לומר: דהוא הדין להשקה במקום דאיכא למימר גוד אחית הוי חיבור לרבי יהודה. והא דנקט מקואות – משום דאיירי ביה נקטיה. ומיהו, יש לחלק מעיקרא וליישב כל המשניות: דבקרקע שוה, היכא דליכא כותל כלל – סגי בטופח על מנת להטפיח, והיכא דאיכא נקב בכותל – בעינן כרוחב שפופרת הנוד, ועל גבי כותל – סגי בקליפת השום ועל רוחב כשפופרת הנוד: [ועיין תוספות יבמות טו,א דבור המתחיל עירובו].

מאי

רש"י

דקיטרא במיא אהדוקי מיהדק – וקרוב הוא להיות חוצץ. **אקפויי מקפי ליה למנא** – מציפות ומגביהות אותו. **רבי אילא** – דאוקי טעמא דרישא משום חציצה. **לטעמיה** – דאמר: עשר מעלות שנו כאן, אלו שבין תרומה לקודש. ואנן אחת עשרה תנן ביה, אלא הני תרתי דחד טעמא – חשיב להו כחדא. **בין לחולין שנעשו על טהרת הקדש** – אף הן נתעלו יותר מן התרומה במעלות הללו. **דררא דטומאה דאורייתא** – חשש טומאה דאורייתא. כלי בתוך כלי, אי איכא חציצה – טומאה דאורייתא היא, אחוריים ותוך אף על גב דבכלים שנטמאו אחוריו במשקין, דטומאה דרבנן היא עסקינן – מיהו הא דאמור רבנן: משקין מטמאין כלי – משום גזרה דמשקה זב וזבה הוא, כגון רוקו ומימי רגליו, ודני מטמאין כלי מדאורייתא. ובטומאה דאורייתא אין חילוק בכלי שטף בין אחוריים לתוכו, שבכל מקום שטומאה נוגעת בו נטמא כולו. נושא את המדרס נמי חשש טומאה דאורייתא היא, כדמפרש בגמרא: מעשה היה שנפלה רצועת הסנדל לאויר חבית. בגדי אוכלי תרומה מדרס לקדש – שמא ישבה עליהן אשתו נדה, חשש טומאה דאורייתא היא. כלים הנגמרים כו' – משום צינורא דעם הארץ, שמא זב הוא. **בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד** – והדהיא לאו טבילה היא, שאין המים הנבנסין לתוכו חיבור למי המקוה, ולא טבלו המחטין אלא במיעוט מים שבכלי, ותנן כו' דלאו חיבור הוא. **עירוב מקוואות** – מקוה חסר בצד מקוה שלם, והצינור ביניהן המחברן. **אם יש ברוחבו כשפופרת הנוד** – כקנה שנותנין בפי הנוד של עור.

וכחללה

1 דְּקִיטְרָא בְּמַיָּא אַהֲדוּקֵי מִיהַדַּק. אֲבָל רֵישָׁא, דְּמַיָּא
2 אַקְפּוּיֵי מַקְפּוּ לֵיהּ לְמָנָא - לָא הַוְיָא חֲצִיצָה, צְרִיכָא.
3 רַבִּי אִילָא לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא
4 בַּר פַּפָּא: עֶשֶׂר מַעֲלוֹת שָׁנוּ כָּאן, חָמֵשׁ רִאשׁוֹנוֹת
5 - בֵּין לַקֹּדֶשׁ בֵּין לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ,
6 אַחֲרוֹנוֹת - לַקֹּדֶשׁ אֲבָל לֹא לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת
7 הַקֹּדֶשׁ, מַאי טַעְמָא? חָמֵשׁ קָמַיְיתָא דְּאִית לְהוּ דְּרָרָא
8 דְּטוּמְאָה מִדְּאוֹרַיְיתָא - גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן בֵּין לַקֹּדֶשׁ בֵּין
9 לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, בַּתְרַיְיתָא דְּלֵית לְהוּ
10 דְּרָרָא דְּטוּמְאָה מִדְּאוֹרַיְיתָא - גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן לַקֹּדֶשׁ,
11 לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ - לֹא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן.
12 רָבָא אָמַר: מִדְּסִיפָּא הָוֵי מִשּׁוּם חֲצִיצָה - רֵישָׁא לָאו
13 מִשּׁוּם חֲצִיצָה. וְרֵישָׁא הַיְינוּ טַעְמָא: גְּזֵירָה שֶׁלֹּא יַטְבִּיל
14 מְחָטִין וְצִינּוֹרוֹת בִּכְלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד.
15 כְּדִתְנַן: עֵירוּב מִקְוָואוֹת כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, כְּעוֹבְיָהּ
וכחללה

מהמעות שמרוויחים להכנסת הבית, הנה ראשית דבר, צריך להקציב הסכום הדרוש לחינוך הבנים והבנות בדרך התורה והמצווה, והנשאר יהיה לכלכלת הבית.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

דְּקִיטְרָא בְּמַיָּא אַחֲרוּקֵי מִיחַדַּק – שהקשר מתהדק יותר כשהוא במים, ואף שמתחילה היה רפוי ונכנסו בו מים, עתה הוא מהודק יותר ונראה כחוצץ, אֲבָל בְּרֵישָׁא לגבי אין מטבילים כלי בתוך כלי, היה מקום לומר דְּמַיָּא אַקְפּוּיֵי מַקְפּוּ לֵיהּ לְמָנָא – שהמים נבנסים לכלי החיצוני ומציפים ומגבידהים את הכלי הפנימי ואינו נוגע בכלי החיצוני, לֹא הַוְיָא – אין זה נחשב חֲצִיצָה אף לקודש, לכן צְרִיכָא להשמיענו שאף באופן זה נחשב חציצה לגבי קודש.

הגמרא מבארת דעת רבי אילא שטעם שתי המעלות לקודש, של כלי בתוך כלי, והתרת הבגד וניגובו קודם הטבילה, הוא משום חציצה: רַבִּי אִילָא לְטַעְמֵיהּ – לשיטתו, דְּאָמַר רַבִּי אִילָא אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא, עֶשֶׂר מַעֲלוֹת בקודש יתר על התרומה שָׁנוּ כָּאן במשנתנו, חָמֵשׁ המעלות הָרִאשׁוֹנוֹת נאמרו בֵּין לַקֹּדֶשׁ עצמו וּבֵין לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, כלומר ששמרום מטומאה בקודש, שגם בהם נוהגות מעלות אלו יתר על התרומה, ואילו חמש מעלות אַחֲרוֹנוֹת נאמרו לַקֹּדֶשׁ בלבד, אֲבָל לֹא לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ, שבהם לא נוהגות מעלות אלו. ומכך שאמר שעשר מעלות שנו, על אף שבמשנה נשנו אחת עשרה, מוכח שסבר שהמעלה שאין מטבילים כלי בתוך כלי והמעלה שצריך להתיר את הקשר ולנגב את הבגד קודם הטבילה, טעם אחד לשתיהן משום חציצה, ולכן חשבם כמעלה אחת, ונמצא שנשנו במשנה רק עשר מעלות.

מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה הטעם בחילוק זה, בין המעלות הראשונות לאחרונות לענין חולין שנעשו על טהרת הקודש. מבארת הגמרא: משום שחָמֵשׁ קַמַּיְיתָא דְּאִית לְהוּ דְּרָא דְּטוּמְאָה מִדְּאוֹרַיְיתָא – שחמש מעלות ראשונות שיש בהם חשש טומאה דאורייתא, נָזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן בֵּין לַקֹּדֶשׁ עצמו וּבֵין לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ. אולם בחמש המעלות בָּתְרַיְיתָא דְּלֵית לְהוּ דְּרָא – אחרונות שאין בהם חשש דְּטוּמְאָה מִדְּאוֹרַיְיתָא, שכולן טומאות שתיקנו חכמים במעלות לקודש, ולא מחשש טומאה דאורייתא במעלות הראשונות, נָזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן רק לַקֹּדֶשׁ, אך לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקֹּדֶשׁ לֹא נָזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן.

הגמרא מביאה את דברי רבא שחולק ואומר טעם אחר לדין ששנינו במשנה שאין מטבילין כלי בתוך כלי: רָבָא אָמַר, מִדְּסֵיפָא בדין שקודם הטבילה לקודש צריך להתיר את הקשר ולנגב הבגד, טעמו הַוֵי מִשּׁוּם חֲצִיצָה של הקשר והלחות, טעם המעלה בְּרֵישָׁא שאין מטבילים כלי בתוך כלי לָאו מִשּׁוּם חֲצִיצָה הוא, שאם היה הטעם משום חציצה, היה די לתנא להשמיענו זאת באחד מדינים אלו, והיינו למדים לכל הדומה לחציצה שפסול בטבילת קודש. וְרֵישָׁא שאין מטבילים כלי בתוך כלי הַיְינוּ טַעֲמָא שעשו בה חכמים מעלה לקודש, גְּזֵירָה שֶׁלֹּא יַטְבִּיל במקוה מְחָטִין וְצִינּוֹרוֹת [–מזלגות קטנים לטויית זהב] טמאים, כדי לטהרם, כשהם נמצאים בְּתוֹךְ כְּלִי שֶׁאֵין בפתח שבְּפִיו כְּשִׁיעוּר שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד שהוא קנה חלול שנותנים בפי נוד עור, ובאופן זה לא עלתה להם טבילה, כיון שהמים הנמצאים בתוך הכלי אינם נחשבים כמחוברים למקוה, כְּדְתָנֵן במשנה (מקואות פ"ו מ"ז), עֵירוּב מִקְוָוְאוֹת כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד – שני מקוואות הנמצאים זה בצד זה, שבאחד יש ארבעים סאה כשיעור מקוה ובשני יש פחות מכך, ונקב העשוי כצינור מחבר ביניהם, אם שיעורו כשיעור שפופרת הנוד, המקוואות נחשבים מעורבים, ובכך גם המקוה החסר כשר, ושיעור הנקב צריך שיהיה כְּעוֹבְיָיהּ – כעובי גוף השפופרת

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, ה'תשי"ג

ברוקלין, נ.י.

הרה"ג הנכבד והנעלה איש המעלה גזע תרשישים גדול

באישים וו"ח אי"א משכיל על דבר טוב וכו'

מוהר"ר דוד ני"ו ששון

שלום וברכה!

יקרת מכתבו מי"ג בשבט קבלתי בשמחה ובו ג' תמונות מג' כתבי יד עתיקים, אשר מהם ניכר אמיתת הפס"ד של כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא והשלחן ערוך לכתוב מלת דכא (בפסוק לא יבוא פצוע דכא) באלף.

ובטח ידוע לכת"ר רבוי הדיעות שנאמרו בזה, אשר כלם נקבצו בספר משנת אברהם.

וראוי לציין מה ששמעתי מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר בהיותו בעיר ורמיזא (ווארמס) ראה שם הספר תורה שקבלה בידם שכתבה מהר"ם זצ"ל מרוטנברג וכתוב שם דכא באלף. וכן ראה גם כן בספר תורה בפראג שע"פ הקבלה בידם מדור לדור הגיהה עזרא הסופר.

לאות הכרת תודה נשלח לכת"ר בחבילה מיוחדת ה"שדי חמד" לחח"מ הספרדי.

בכבוד ובברכה.

וְכַחֲלָלָהּ – כחלל שבתוך השפופרת, ושיערו חכמים שיעור זה, **בִּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת** הסמוכות לאגודל של אדם בינוני, כשהן **חוּרוֹת לְמִקּוֹמָן** – מסתובבות בחלל הנקב לכל צד בלא דוחק. ומבואר שכדי לערב המקוואות צריך לחברן על ידי נקב בשיעור כשפופרת הנוד. והוא הדין לטבילת כלי בתוך כלי שצריך שפיו יהא רחב כשיעור זה כדי לחבר המים שבתוכו עם מי המקוה שיוכלו לטהר, וכדי שלא יטעו לטבול כלים בתוך כלי שפיו צר, גזרו שלא יטבילו כלל כלי בתוך כלי אף בכלי שפיו רחב.

ומדברי רבא משמע שסָבַר לָהּ כְּהָא [–כמו] **דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת** בקודש יותר מתרומה **שָׁנוּ כָּאן** במשנתנו, **שֵׁשׁ** המעלות **הָרִאשׁוֹנוֹת** נאמרו **בֵּין לַקּוֹדֶשׁ** עצמו **וּבֵין לַחוּלִין שֶׁנֶּעֱשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ**, וחמש המעלות **הָאַחֲרוֹנוֹת** נאמרו רק **לַקּוֹדֶשׁ** עצמו **אֲבָל לֹא לַחוּלִין שֶׁנֶּעֱשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ**, וכפי שנתבאר לעיל החילוק בין המעלות. ומכך שמנה אחת עשרה מעלות משמע, שהדין שאין טובלים כלי בתוך כלי, והדין שמתיר ומנגב ומטביל, הם מעלות שונות מטעמים אחרים, שאם היו מאותו הטעם היו רק עשר מעלות.

ביאור ההבדל להלכה בין השיטות. מבררת הגמרא: **מַאי אִיכָּא** – איזה הבדל יש **בֵּין דְּרָבָא לִדְרַבִּי אִילָא**. משיבה הגמרא: **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – ההבדל ביניהם הוא **בְּסַל** – כלי מלא נקבים **וְגַרְגּוּתָנִי** – סל גדול מאד המשמש לסינון היין היורד מן הגת לבור בעת הבציר, **שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים** טמאים **וְהִטְבִּילָן. לְמַאן דְּאָמַר** שהטעם **מִשּׁוּם חֲצִיצָה**, גם בכלים אלו **אִיכָּא** – יש חשש חציצה, שמפני שנוגעים הכלים בתחתית הסל יש לחשוש שלא יגעו מים בתחתית הכלי, והטבילה פסולה. **וּלְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַטְבִּיל מְחָטִין וְצִינּוֹרִיּוֹת בִּכְלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, סַל וְגַרְגּוּתָנִי שֶׁאֵין בְּפִיהֶן כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד לֵיכָּא** – אינם בנמצא, שלעולם פיהם גדול, ולכן לא גזרו בהם כלל והטבילה כשרה.

הגמרא מביאה שאכן רבא סבר כך: **וְאִזְדָּא רָבָא לְטַעְמֵיהּ** – ומצינו שרבא פסק הלכה כפי סברתו כאן, **דְּאָמַר רָבָא, סַל וְגַרְגּוּתָנִי שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים** טמאים **וְהִטְבִּילָן** במקוה, **טְהוֹרִין** אף לקודש. ואם טעם האיסור לטבול כלי בתוך כלי היה משום חציצה היה לו לפסול טבילה בסל וגרגותני, אך מפני שסבר שטעם האיסור הוא גזירה שמא יטביל בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, ובסל וגרגותני אין לגזור כן כאמור, לכן הכשיר הטבילה. ודין נוסף אמר רבא, **וּמִקְוֶה** שיש בו יותר מארבעים סאה **שֶׁחִלְּקוֹ בְּסַל וְגַרְגּוּתָנִי** שעשאם כמחיצה מצד לצד ובכל צד לבד אין ארבעים סאה, **הַטּוֹבֵל שָׁם לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה**, משום שעשאו כשני מקוואות ואין בהם שיעור מקוה, וחיבור המים שבנקבי הסל והגרגותני אינו נחשב חיבור כדי לעשותם מקוה אחד, כיון שאין בהם שיעור כשפופרת הנוד.

וראיה לדבר, **דְּהָא אַרְעָא כּוּלָּהּ חֲלִחוּלֵי מְחַלְחְלָא** – והרי המים מחלחלים בכל הקרקע, והמים הנובעים כאן הגיעו מנהר גדול במקום אחר, ומכל מקום **בְּעִינָן דְּאִיכָּא אַרְבָּעִים סְאָה בְּמָקוֹם אֶחָד**, כלומר כאן במקום שטובל, ואין מועיל החיבור לנהר הגדול, ומוכח שחיבור מים דרך נקבים קטנים משפופרת הנוד אינו חיבור.

חילוק בדין טבילת כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד: **וְהָנֵי מִילֵּי** – ומה שאמרו שהמטביל כלי בתוך כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד לא עלתה לו טבילה, הוא רק כשהטבילו **בְּתוֹךְ כְּלִי טָהוֹר, אֲבָל** אם הטבילו **בְּתוֹךְ כְּלִי טָמֵא, מִיגּוֹ דְּסָלְקָא טְבִילָה לְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ דְּמָנָא** – מתוך שעולה טבילה לכל הכלי החיצוני, וגם לתוכו על ידי המים הנכנסים דרך פיו, **סָלְקָא לְהוּ נַמִּי לְכֵלִים דְּאִית בֵּיהּ** וטהור.

ולמדנו זאת ממה **דִּתְנַן** במשנה (מקואות פ"ו מ"ב) **כֵּלִים שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים** טמאים **וְהִטְבִּילָן** במקוה, **הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין**, ואין חילוק בין אם פיהם רחב לפיהם צר. **וְאִם לֹא טָבַל, מַיִם הַמְּעוֹרָבִים עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד**. שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** בסיפא 'וְאִם לֹא טָבַל'. משיבה הגמרא: **הָכִי קָאָמַר, וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ לְכֵלִי הַחִיצוֹנִי** כיון שאינו טמא, אלא רק את הכלי הפנימי, **וּמַיִם הַמְּעוֹרָבִין** – או מים של שני מקוואות שאין בכל אחת כשיעור מקוה ורוצה לחברם ולערבם ולטהר בהם כלים, בשניהם אין הכלים טהורים **עַד שֶׁיִּהוּ** המים שבכלי החיצוני או בשני המקוואות **מְעוֹרָבִין** על ידי פתח שרוחבו **כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד**.

מחלוקת תנאים במחלוקת רבא ורבי אילא: **וְהָא** – המחלוקת **דְּרָבָא וּדְרַבִּי אִילָא** בטעם איסור טבילת כלי בתוך כלי וטבילה בסל וגרגותני כמבואר, **תַּנָּאֵי הִיא** – נחלקו בה תנאים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **סַל וְגַרְגּוּתָנִי שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים** טמאים **וְהִטְבִּילָן, בֵּין לַקּוֹדֶשׁ בֵּין לִתְרוּמָה** הכלים **טְהוֹרִין**, וזה כדברי רבא. **אֲבָא שָׁאוּל אוֹמֵר**, טהורים **לִתְרוּמָה אֲבָל לֹא לַקּוֹדֶשׁ**, וזה כדברי רבי אילא.

הגמרא חוזרת לדון בדין ששנינו במשנה שמטבילים כלי בתוך כלי לתרומה אבל לא לקודש. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – שאין מטבילים כלי בתוך כלי לקודש שמא לא יטביל את הכלי בדין, לענין **תְּרוּמָה נַמִּי** יש לגזור שלא יטבילו כלי בתוך כלי, ומדוע חכמים גזרו רק לקודש. מתרצת הגמרא: **לְמַאן קָאָמְרִינַן** – למי אנו אומרים שלא להטביל כלי בתוך כלי, הרי אומרים כן **לְחֲבֵרִים** – תלמידי חכמים, שהרי עמי הארץ אינם שומעים לנו ואינם באים כלל לשאול כיצד להטביל, **וְחֲבֵרִים** המטבילים לתרומה **מֵידַע יָדְעִי** – יודעים הם שצריך שיהא בפי הכלי החיצוני כשפופרת הנוד, וכן להזהר ולהגביה את הכלי הפנימי שלא יכביד על הכלי החיצוני ויחצוץ.

מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** – אם כך שדין זה נאמר לחברים היודעים להזהר בטבילתם, **לְקוֹדֶשׁ נַמִּי** נתיר להטביל כלי בתוך כלי, ומדוע בו גזרו. מתרצת הגמרא: חוששים שמא **חָזֵי לֵיהּ עַם הָאָרֶץ** – יראה עם הארץ את החבר כשהוא מטביל כלי בתוך כלי לקודש, **וְאָזֵיל מַטְבִּיל** – וילך ויטביל אף הוא, ואינו יודע להזהר בטבילתו כפי שנזהר החבר, וישתמש בכלי שהטביל שלא כדין לקודש.

מקשה הגמרא: הרי **בִּתְרוּמָה נַמִּי** שייך חשש זה שמא **חָזֵי לֵיהּ עַם הָאָרֶץ** לחבר שמטביל כלי בתוך כלי לתרומה, **וְאָזֵיל מַטְבִּיל** גם הוא לתרומה ולא יזהר בטבילתו. מתרצת הגמרא: אין לחשוש לכך, שכן **לֹא מְקַבְּלִינַן מִינַיְיהוּ** – אין הכהנים מקבלים תרומה מידי עמי הארץ, ואין חשש אם יהיו טבילותיהם פסולות וישתמשו בכלים טמאים לתרומה, אך קודש מקבלים מהם תמיד, ולכן יש חשש לטבילותיהם, ולכן גזרו על הטבילות לקודש.

מקשה הגמרא: **קוֹדֶשׁ נַמִּי לֹא נְקַבֵּיל מִינַיְיהוּ** – שגם קודש לא יקבלו מהם, ובכך לא יהיו חכמים צריכים לגזור בטבילת כלי בתוך כלי. מתרצת הגמרא: אם לא נקבל קודש מעמי הארץ **הַוְיָא לֵיהּ אֵיכָה** – תהיה להם שנאה לחכמים, שיאמרו 'וכי אין אנו מבני ישראל שאינכם מאמינים אותנו', ולכן לא עשו חכמים מעלה זו שלא לסמוך על עמי הארץ שלא טימאו קדשיהם, וכדי שלא יהא חשש טומאה החמירו בקודש להטביל כל כלי בפני עצמו.

מקשה הגמרא: אם כן **תְּרוּמָה נַמִּי** יש לקבל מעמי הארץ, שאם לא נקבל **הַוְיָא לֵיהּ אֵיכָה**, וממילא יש לגזור על טבילת כלי בתוך כלי אף לתרומה. מתרצת הגמרא: תרומה **לֹא אִיכְּפַת לֵיהּ** שלא יקבלוה הכהנים ממנו, כיון **דְּאָזֵיל וְיָהִיב לֵיהּ** – ילך ויתן אותה **לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ חַבְרֵיהּ**, שהוא מקבלה ממנו, אך קודש אינו יכול ליתן לכהן עם הארץ, כיון שכל הכהנים שבבית המקדש חברים, ואם לא יקבלו ממנו קודש, תהיה לו שנאה לחכמים, ולכן מקבלים ממנו, וצריך לגזור על טבילת כלי בתוך כלי כמבואר.

מבררת הגמרא: **וּמַאן תַּנָּא דְּחַיֵּישׁ** [–שחושש] **לְאֵיכָה**, וסבר שמטעם זה הקילו לקבל קודש מעם הארץ. משיבה הגמרא: **רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִפְּנֵי מָה הַכֹּל** ואף עמי הארץ **נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת יַיִן לנסכים וְשֶׁמֶן** למנחות **כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה**, כשמביאים אותם למקדש להקריבם, **כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד** שרואה שאינו נאמן על טהרת קרבנותיו, **הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה לְעַצְמוֹ** ומקריב עליה קרבנות לה' לאחר שנאסרו הבמות, ולכן האמינו לכולם על טהרת יינם ושמנם לקודש. וכן האמינו עמי הארץ על טהרת פרה אדומה שהכלים שהשתמשו לה אינם טמאים, כדי שלא יהא כל אחד הולך **וְשׁוֹרֵף פָּרָה אֲדוּמָה לְעַצְמוֹ**.

דבר נוסף שהקילו בו משום איבה: **אָמַר רַב פַּפָּא, כְּמַאן מְקַבְּלִינַן הָאִידְּנָא סַהֲדוּתָא** – כפי מי נוהגים שמקבלים עתה עדות **מֵעַם הָאָרֶץ** כמי שמדקדק בעדותו, אף שלא קרא ולא שנה, **כְּמַאן כְּרַבִּי יוֹסֵי**

המשך בעמוד י

רש"ל

וכחללה ועוביה – והן שתי אצבעות חוזרות למקומן, שאדם יכול לגלגל בתוך חללו שתי אצבעות לכל צד – הוי עירוב, ומטבילין אף כלים. והאי נמי חשש טומאה דאורייתא היא. **גרגותני** – סל גדול מאד, שבו מסננין היין בעת הבציר, ונותנין אותו תחת קילוח הגת, והיין מסתנן בו ויורד לבור, כדאמרינן במסכת עבודה זרה (נו,ב): שלא החזיר גרגותני לגת. **טהורין** – אף לקודש. ורבא לטעמיה, דאוקי טעמא גזירה משום כלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, ובסל ובגרגותני ליכא למיחש להכי. **לא עלתה לו טבילה** – שעשאן כשתי מקואות, ואין שיעור לא בזה ולא בזה. אף על פי שהמים מחברן בין אויר הנצרים – אין זה חיבור. **דהא ארעא כולא מחלחלא** – והמים הנובעין כאן באין מנהר גדול, ולא חשבינן כמחובר, דבעינן ארבעים סאה במקום אחד. **והני מילי** – דאמרינן: המטביל בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד טמאים – בכלי טהור, שלא היה הכלי החיצון צריך להטביל. **אבל** – אם הוא צריך להטביל. **מינו דסלקא טבילה לגופו של כלי** – ליטהר תוכו על ידי מים הנכנסין דרך פיו, דבטומאתו כן טהרתו – סלקא נמי טבילה לכלים שבתוכו. **הרי אלו טהורין** – לתרומה, ולא חלק בין פיו רחב לפיו קצר. **ואם לא** – **טבל כו'** – כדמפרש לה: ואם אין צריך להטבילו. **המים המעורבים** – למקוה, ואתה בא לטהר על ידיהן כלים שבתוכם, עד שיהו מעורבין דרך פה רחב כשפופרת הנוד. **והא דר' אילא** – דאוקי טעמא משום חציצה, וסל וגרגותני נמי כשאר כלים דמו, והמטבילן כלים לתוכן – אינן טהורין לקודש. ורבא דאוקי טעמא דמתניתין משום עירוב מקואות, והא בסל וגרגותני ליכא למיחש וטהורין – תנאי היא. **למאן דאמרינן חברים** – למי אנו אומרים הוראה זו שלא יטביל כלי בתוך כלי – לחבר, דאילו עם הארץ לא אתי קמן למשאל. הלכך, לתרומה ליכא למיחש, דהא מידע ידיע שיעור עירוב מקואות, ולענין כבידו של כלי נמי, אם כבד הוא – מגביהין אותו. **אי הכי קודש נמי** – על כרחך מתניתין דקתני: אבל לא לקודש בחבר עסקינן, דאי עם הארץ – מי ציית לך, ומי אתי קמן למשאל טעמא? **תרומה נמי חזי ליה** – ישראל עם הארץ, ומטביל ומשתמש בו תרומה, ואחר כך נותנה לכהן. **לא מקבלינן** – תרומה מעם הארץ אלא בשעת הגיתות והבדים, שהכל מטהרים את כליהן על פי חכמים, כדתנן (לקמן כד,ב): עברו הגיתות והבדים והביאו לו חבית של תרומה – לא יקבלנה ממנו. **על טהרת יין ושמן** – לקבל מידם יין לנסכים ושמן למנחות, כדתנן במתניתין (לקמן כד,ב): חומר בתרומה, שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן. **ובונה בטה** – בשעת איסור הבמות, ומקטיר לשמים. **כרבי יוסי** – דאילו לרבנן לא מקבלינן, כדאמר בפסחים בפרק "אלו עוברין" (מט,ב). **וניחוש לשאלה** – לא נטבול כלי בתוך כלי לתרומה, דלמא חזי עם הארץ ועביד הכי, ואנו שואלין את כליהן ומשמשין בהן. דתנן – במתניתין דשיילינן מנייהו. **כלי חרס מציל על הכל** – אם מוקף צמיד פתיל באהל המת. אי נמי: המת בבית וטהרות בעלייה, וארובה פתוחה מן הבית לעלייה, והשיבו כלי חרס בפתחה, וכלי חרס חוצץ בפני הטומאה – דאינו מטמא מגבו, ומציל על כל מה שבעלייה. **שהוא טמא כו'** – הכלי הזה היה טמא מתחילתו קודם שנתנו עם הארץ על פי הארובה. **והלא טיהרתם אוכלים ומשקין שבתוכו** – אם היה מוקף צמיד פתיל באהל המת, והיא היא.

לעצמו

תוספות

מאי איכא בין רבא לר' אילא – קשיא למורי: איכא בינייהו טובא; כלי חיצון כשהטביל כלי בתוך כלי, למאן דמוקי לה משום חציצה – שייך בין בחיצון בין בפנימי, ולמאן דמוקי משום גזרה שאין בפיו כשפופרת הנוד – ליכא למגזר רק בפנימי, דבחיצון ליכא למגזר, דבכל ענין טהור. והכי משמע לקמן: הני מילי בכלי טהור, אבל בכלי טמא – מגו דמהניא טבילה לחיצון, מהני לפנימי! ותירץ לו הרב רבינו אלחנן: דמתניתין בחיצון טהור ופנימי טמא. וכן משמע לשנא, דקתני: מטבילין כלי בתוך כלי. הלכך לא שייך ביה טעמא דכבידו של כלי לגבי חיצון, וגם רבא מוקי לה הכי בסמוך, דקאמר: והני מילי בכלי טהור. והיינו מתניתין דמיתוקמא הכי. ומיהו, רש"י מפרש במתניתין: מטבילין כלי בתוך כלי – בששניהם טמאים. ולא נראה, דהא אפילו בכלי שאין בפיו כשפופרת הנוד, אם היו שניהם טמאים – מהני שפיר, דמגו דסלקא לחיצון. והשתא לפי סברת רש"י איכא למימר דמצי למימר הכי: איכא בינייהו חיצון, אלא כח דהתירא עדיף ליה, דאשכח אף בפנימית סלקא טבילה.

אבא שאול אומר לתרומה וכו' – צריך עיון: אמאי לא שרינן בעבר והטבילן? והטבילן קאמר, בעבר!

שלא יהא בונה במה לעצמו ושורף פרה לעצמו – דהא לכך נאמנין עמי הארץ על שמירתה. והכי תניא בתוספתא דחגיגה, ר' יוסי אומר: הכל נאמנין על שמירתה.

לא מקבלין מינייהו – רש"י פירש: דבשעת הגיתות נאמנים, לפי שחבירים מטהרין כליהן. עברו הגיתות והבדים אמרינן דלא מהימן. ולא נראה: דפותח בחביתו לא התירו אם לא סופו משום תחילתו, כדקתשיב ליה בפרק קמא דביצה (יא,ב) – ואם היו טהורים בדין – בלאו הכי נמי משתרי! אלא משמע דחכמים ורבי יהודה שוין בטהורים כל ימות הרגל לחוד, וכן משמע בתלמוד (לקמן כו,א): "כל ישראל כאיש אחד חברים" – נעשו כולם חברים ברגל. והכי משמע בתוספתא בסיפא.

כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ כרבי יוסי – הרב רבינו אלחנן אומר: דקיימא לן כרבי יוסי, וחיישינן לאיבה. לפיכך מזמנינן עכשיו בכל ע"ה, אף על גב דאמרינן בברכות (מז,ב): אין מזמנים על עם הארץ, וגם רב מנשיא בר תחליפא לא רצה לזמן עליהם. והרב רבינו יצחק מפרש דלא כל הרוצה ליטול את השם להחזיק לעצמו בתלמיד חכם, שלא לזמן על עם הארץ, בידו ליטול, ואין אנו מחזיקים עצמנו כתלמיד חכם לענין זה.

ניחוש לשאלה – צריך עיון: מאי סלקא דעתך דהאי מקשה? פשיטא דבעי טבילה משום מגע עם הארץ.

כלום

1 וְכַחֲלָלָהּ בִּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת חוֹזְרוֹת לִמְקוֹמָן. סָבַר לָהּ
2 כְּהָא דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אַחַת
3 עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת שָׁנוּ כָּאן; שֵׁשׁ רִאשׁוֹנוֹת בֵּין לַקּוֹדֶשׁ
4 בֵּין לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ, אַחֲרוֹנוֹת -
5 לַקּוֹדֶשׁ אֲבָל לֹא לַחוּלִין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֳרַת הַקּוֹדֶשׁ.
6 מַאי אִיכָּא בֵּין דְּרָבָא לְדְרַבִּי אִילָא? אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ סַל
7 וְגַרְגּוּתְנִי שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים וְהִטְבִּילָן. לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם
8 חֲצִיצָה - אִיכָּא, לְמַאן דְּאָמַר מִשּׁוּם גְּזֵירָה שֶׁמָּא
9 יַטְבִּיל מְחָטִין וְצִינּוֹרִיּוֹת בִּכְלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כִּשְׁפוֹפֶרֶת
10 הַנּוֹד - סַל וְגַרְגּוּתְנִי שֶׁאֵין בְּפִיהֶן כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד
11 לֵיכָּא, וְאִזְדָּא רָבָא לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר רָבָא: סַל וְגַרְגּוּתְנִי
12 שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים וְהִטְבִּילָן - טְהוֹרִין, וּמִקְוֶה שֶׁחִלְּקוֹ בְּסַל
13 וְגַרְגּוּתְנִי - הַטּוֹבֵל שָׁם לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, דְּהָא
14 אַרְעָא כּוּלָּהּ חַלְחוּלֵי מְחַלְחְלָא, וּבְעֵינַן דְּאִיכָּא אַרְבָּעִים
15 סְאָה בְּמָקוֹם אֶחָד. וְהָנֵי מִילֵּי - בִּכְלֵי טָהוֹר. אֲבָל
16 בִּכְלֵי טֻמְּאָה - מִינּוֹ דְּסָלְקָא טְבִילָה לְכוּלֵּיהּ גּוּפֵיהּ דְּמָנָא
17 - סָלְקָא לְהוּ נָמִי לְכֵלִים דְּאִית בֵּיהּ. דִּתְנַן: כֵּלִים
18 שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִין, וְאִם לֹא
19 טָבַל, מַיִם הַמְעוֹרָבִים - עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעוֹרָבִין כִּשְׁפוֹפֶרֶת
20 הַנּוֹד. מַאי קָאָמַר: "וְאִם לֹא טָבַל"? הָכִי קָאָמַר:
21 וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַטְבִּילוֹ, וּמַיִם הַמְעוֹרָבִין - עַד שֶׁיִּהְיוּ
22 מְעוֹרָבִין כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד.וְהָא דְּרָבָא וּדְרַבִּי אִילָא תַּנָּאֵי
23 הִיא. דִּתַנְיָא: סַל וְגַרְגּוּתְנִי שֶׁמִּילְּאָן כֵּלִים וְהִטְבִּילָן, בֵּין
24 לַקּוֹדֶשׁ בֵּין לַתְּרוּמָה - טְהוֹרִין, אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר:
25 לַתְּרוּמָה אֲבָל לֹא לַקּוֹדֶשׁ. אִי הָכִי תְּרוּמָה נָמִי, לְמַאן
26 קָאָמְרִינַן - חֲבֵרִים, חֲבֵרִים מֵידַע יָדְעִי! אִי הָכִי קוֹדֶשׁ
27 נָמִי, חָזֵי לֵיהּ עַם הָאָרֶץ וְאָזֵיל מַטְבִּיל, תְּרוּמָה נָמִי חָזֵי
28 לֵיהּ עַם הָאָרֶץ וְאָזֵיל מַטְבִּיל! לָא מְקַבְּלִינַן מִינַּיְיהוּ.
29 קוֹדֶשׁ נָמִי לָא נְקַבֵּיל מִינַּיְיהוּ! הַוְיָא לֵיהּ אֵיבָה. -
30 תְּרוּמָה נָמִי הַוְיָא לֵיהּ אֵיבָה! לָא אִיכְּפַת לֵיהּ, דְּאָזֵיל
31 יָהֵיב לֵיהּ לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ חֲבֵרֵיהּ. וּמַאן תַּנָּא דְּחַיֵּיש
32 לְאֵיבָה - רַבִּי יוֹסֵי הִיא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִפְּנֵי
33 מָה הַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרַת יַיִן וְשֶׁמֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה
34 - כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא כָּל אֶחָד וְאֶחָד הוֹלֵךְ וּבוֹנֶה בָּמָה
35 לְעַצְמוֹ, וְשׁוֹרֵף פָּרָה אֲדוּמָּה לְעַצְמוֹ. אֲמַר רַב פַּפָּא:
36 כְּמַאן מְקַבְּלִינַן הָאִידָּנָא סַהֲדוּתָא מֵעַם הָאָרֶץ, כְּמַאן
37 - כְּרַבִּי יוֹסֵי. וְנֵיחוּשׁ לִשְׁאֵלָה? דִּתְנַן: כְּלִי חֶרֶס מַצִּיל
38 עַל הַכֹּל, דִּבְרֵי בֵית הִלֵּל, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל אוֹכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִים
39 וְעַל כְּלֵי חֶרֶס. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: מִפְּנֵי מָה? אָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי: מִפְּנֵי
40 שֶׁהוּא טָמֵא עַל גַּבֵּי עַם הָאָרֶץ, וְאֵין כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל: וַהֲלֹא
41 טִיהַרְתֶּם אוֹכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ! אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי: כְּשֶׁטִּיהַרְנוּ אוֹכָלִין וּמַשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ

לעצמו

תוספות

רש"י

לְעַצְמוֹ טִהַרְנוּ, אֲבָל נְטַהֵר אֶת הַכְּלִי שֶׁטְּהָרָתוֹ לְךָ וְלוֹ? תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: בּוֹשְׁנִי מִדִּבְרֵיכֶם, בֵּית שַׁמַּאי! אֶפְשָׁר, אִשָּׁה לָשָׁה בַּעֲרִיבָה - אִשָּׁה וַעֲרִיבָה טְמֵאִין שִׁבְעָה וּבְצַק טָהוֹר?! לוֹגִין מְלֵא מַשְׁקִין, - לוֹגִין טָמֵא טוּמְאַת שִׁבְעָה וּמַשְׁקִין טְהוֹרִין?! נִטְפַּל לוֹ תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי, אָמַר לוֹ: אוֹמֵר לְךָ טַעְמָן שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי. אָמַר לוֹ: אֱמוֹר. אָמַר לוֹ: כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ? אָמַר לוֹ: אֵינוֹ חוֹצֵץ. כְּלִי שֶׁל עַם הָאָרֶץ טָמֵא אוֹ טָהוֹר? אָמַר לוֹ: טָמֵא. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ "טָמֵא", כְּלוּם מַשְׁגִּיחַ עָלֶיךָ? וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ "טָמֵא", אוֹמֵר לְךָ "שֶׁלִּי טָהוֹר וְשֶׁלְּךָ טָמֵא", וְזֶהוּ טַעְמָן שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי. מִיָּד הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִשְׁתַּטַּח עַל קִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, אָמַר: נַעֲנַיְתִּי לָכֶם עַצְמוֹת בֵּית שַׁמַּאי, וּמַה סְתוּמוֹת שֶׁלָּכֶם כָּךְ - מְפוֹרָשׁוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ: כָּל יָמָיו הוּשְׁחֲרוּ שִׁנָּיו מִפְּנֵי תַּעֲנִיּוֹתָיו. קָתָנֵי מִיהַת: לְךָ וְלוֹ, אֶלְמָא: שָׁאֲלִינַן מִינַּיְיהוּ! כִּי שָׁיְילִינַן מִינַּיְיהוּ - מַטְבְּלִינַן לְהוּ. אִי הָכִי נִיהַדְּרוּ לְהוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי: כִּי שָׁאֲלִינַן מִינַּיְיהוּ מַטְבְּלִינַן לְהוּ! טְמֵא מֵת בְּעֵי הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, וּמְנָא לְשִׁבְעָה יוֹמֵי לָא מוֹשְׁלֵי אֱיָנֵשׁ. וְאַטְבִילָה לָא מְהֵימְנִי? וְהָתַנְיָא: נֶאֱמָנִין עַמֵּי הָאָרֶץ עַל טָהֲרַת טְבִילַת טָמֵא מֵת! אָמַר אַבַּיֵי: לָא קַשְׁיָא: הָא - בְּגוּפוֹ, הָא - בְּכֵלָיו. רָבָא אָמַר: אִידֵי וְאִידֵי בְּכֵלָיו, וְלָא קַשְׁיָא; הָא - דְּאָמַר מֵעוֹלָם לֹא הִטְבַּלְתִּי כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי וְהָא דְּאָמַר "הִטְבַּלְתִּי אֲבָל לֹא הִטְבַּלְתִּי בִּכְלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד". וְהָתַנְיָא: נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר "פֵּירוֹת לֹא הוּכְשְׁרוּ", אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר "פֵּירוֹת הוּכְשְׁרוּ אֲבָל לֹא נִטְמְאוּ". וְאַגּוּפוֹ מִי מְהֵימְנִין? וְהָתַנְיָא: חָבֵר שֶׁבָּא לְהַזּוֹת - מַזִּין עָלָיו מִיָּד, עַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לְהַזּוֹת - אֵין מַזִּין עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּפָנֵינוּ שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי! אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי: מִתּוֹךְ חוֹמֶר שֶׁהֶחְמַרְתָּ עָלָיו בִּתְחִילָּתוֹ - הֵקַלְתָּ עָלָיו בְּסוֹפוֹ."אֲחוֹרִים וְתוֹךְ". מַאי אֲחוֹרִים וְתוֹךְ? כְּדְתָנֵן: כְּלִי שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקֶה - אֲחוֹרָיו טְמֵאִין, תּוֹכוֹ אוֹגְנוֹ אָזְנוֹ וְיָדָיו - טְהוֹרִין. נִטְמָא תּוֹכוֹ - כּוּלּוֹ טָמֵא: "וּבֵית הַצְּבִיטָה וכו'". מַאי בֵּית הַצְּבִיטָה? אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מָקוֹם שֶׁצּוֹבְטוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיִּצְבָּט לָהּ קְלִי". רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מָקוֹם שֶׁנִּקְבֵּי הַדַּעַת צוֹבְעִין. תָּנֵי רַב בִּיבִי קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן: כָּל הַכֵּלִים אֵין לָהֶם אֲחוֹרִים וְתוֹךְ, אֶחָד קָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ וְאֶחָד קָדְשֵׁי הַגְּבוּל. אָמַר לֵיהּ: קָדְשֵׁי הַגְּבוּל מַאי נִינְהוּ - תְּרוּמָה, וְהָתְנַן: אֲחוֹרִים וְתוֹךְ וּבֵית הַצְּבִיטָה לַתְּרוּמָה! דִּלְמָא לַחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ קָאָמְרַתְּ. אַדְכַּרְתָּן מִילְּתָא דְּאָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: אַחַת עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת שָׁנוּ כָּאן; שֵׁשׁ רִאשׁוֹנוֹת - בֵּין לַקֹּדֶשׁ בֵּין לַחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ, אַחֲרוֹנוֹת - לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לַחוּלִּין שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל טָהֲרַת הַקֹּדֶשׁ."הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה אֲבָל לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ". קוֹדֶשׁ מַאי טַעְמָא לָא - מִשּׁוּם מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה מַעֲבִיר חָבִית שֶׁל יַיִן קוֹדֶשׁ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם,

ונפסקה

כלום משגיח בך – פירש רש"י: אבל כלי שטף – ישמע שפיר ויטבול. ותימה היא: למה ישמע בזה טפי מבאוכלים ומשקין? ואי משום דלית להו טהרה במקוה – משקין מאי איכא למימר? הרי יכול להשיקן! ועוד: כי מסקינן דמטבלינן להו, ואי לצורכן – למה יטבול להו טפי מכלי חרס! אלא נראה לפרש: כלום משגיח בך? לפיכך לא ישאול לעולם. אבל לא על כלי שטף שישאלם מהם, ולעולם טמאין לחברים.

טמא מת הזאה שלישי ושביעי – בהני דלעיל דקאמר כי שיילינן מטבילין, ודנפלה מעפורת ממנו וב"בנות כותים" (נדה לג,ב) שטבל ודרס אבגדי חבר, דלא טמאו אלא משום עם הארץ ולא חיישינן אטומאת מת – כיון דלא שכיחי לא גזרינן ליה.

ואטבילה לא מהימני והתניא נאמן עם הארץ לומר כו'. פירש רש"י: כיון דאמר השואל ממנו צריך להטביל – אלמא לא מהימן אטבילה. וקשיא להרב רבינו אלחנן: מאי פריך ליה ממתניתין דנאמן אטומאת מת? הא על כרחך לא קאמר השואל צריך להטביל רק טומאת ערב, אבל טומאת שביעי – לא קאמר, דכלי לשבעה לא מושלי אינשי, כדמסיק. ותירץ מורי, דקאי אהא דקאמר: נהדרו בית הלל לבית שמאי דמטבילין לכלים. ומסיק דלא דמי, דכיון דמטמא בית שמאי מטעם שאין כלי חרס מציל מטומאת אהל – אם כן בעי הזאה שלישי ושביעי, ואם נשתמש בכלידהם – נאמן, שהם נאמנים להציל על הכל שלא נטמאו במת. ואמטו להכי פריך אטבילת טמא מת לטהרת כליו בטבילה ממגע טמא מת. דקאמרת שבשאר טומאות מטבילין – לפי שהוא טומאת ערב, אבל הכא – בעי הזאה. לכך לא אהדרי תו בית הלל לבית שמאי דלא מהני מידי טבילה לדברי בית שמאי, דחיישינן בכלים שלא הציל עם הארץ אותו מטומאת אהל. ולהכי פריך: למימרא דלא מהימן לומר שהצילם מאהל, והא תניא נאמן כו'!

מתוך חומר שהחמרת עליו בתחלתו הקלת עליו בסופו – פירש רש"י: תחילתו – הזאתו, סופו – טבילה, ולא יצטרך עוד לחזור ולטבול. וצריך עיון: דנילף מקל וחומר; מה כלים שאין נאמן על טבילתן – נאמן על הזאתן, גופו שנאמן על טבילתו – אינו דין שנאמן על הזאתו? ואמר מורי: דעד כאן לא מהימן בהזאת כלים אלא כשבא לפנינו, ואמר שלא נטמאו במת, דלא שכיח. אבל אם בא להזות – אינו נאמן, אפילו בלא גופו. ותניא נמי הכי בתוספתא: עם הארץ בא להזות – מזין עליו ועל כליו אחר שלשה ימים. יש מפרשים: תחילתו – בא להזות, סופו – אומר הזיתי. אך היה להם למיגרס: טהרת מת, ואילו בתוספתא תניא: טבילת מת.

כלי שנטמא אחוריו במשקין – דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, ורבנן הוא דגזור משום משקה זב וובה, כדאיתא בנדה (ז,ב) – ועבוד ביה רבנן היכירא לגביה, כי היכי דלא לישרוף עליה תרומה וקדשים, כדאמרינן פרק "אלו מומין" (בכורות לח,א).

מקום שנקיי הדעת צובעין – פירש רש"י: חוקקין בשולי הקערה בית קיבול, והגובה סביב, ונותנין בתוך הקיבול חומץ וחרדל. והקשה הרב רבינו אלחנן: אם כן לתרומה תטמא כולה, כיון דאיטמי הדחקק? מי גרע מתוך תוכו! וצריך לדחוק ולומר דהכי פירוש המתניתין: אחורים ותוך הצביטה, אם נטמא אחוריו – לא נטמא תוכו ובית הצביטה, נטמא תוכו ובית הצביטה – נטמא אחוריו. אם כן, לפירוש זה, רב יהודה אמר שמואל ורב אסי חלוקין הן בפירוש המשנה, וצריך עיון.

ונפסקה

לעצמו טהרנו – הוא יאכלם, שהרי החברים בדלין מהן וממגען, ובלאו הכי מאכלו טמא. **טהרת לך ולו** – שמא תשאלנו ותשמש בו. **אשה לשה בעריבה** – בעלייה זו. **כלום משגיח** עליך – לפיכך טהרו לו בית שמאי אוכלין ומשקין וכלי חרס. שאין להן טהרה אלא שבירתן, ואם באת לאוסרן עליו לא ישמע לך. אבל בכלי שטף – ישמע לך, ויטבילנו. **מטבילין להו** – שמא הטבילם כלי בתוך כלי. **ואטבילה לא מהימני** – דאמר: השואל ממנו צריך להטביל. **בגופו** – מהימן. **והתניא** – בניחותא. **לא הוכשרו** – לא נראו לטומאה. **חבר שבא להזות** – ואמר: ראוי לקבל הזאה ראשונה, שכבר עברו שלשה ימים לטומאתו, שהיום יום שלישי. **מתוך חומר שהחמרת עליו בתחילה** – כשבא לפניך להזאותיו ולא האמנתו – הקלת עליו בסופו להאמינו על הטבילה, לפי שהוא נזהר בטבילתו שלא יצטרך לו עוד. **כלי שנטמאו אחוריו** – כלי עץ או של מתכת קאמר, שמטמאין מגבן. **במשקין** – דטומאה דרבנן היא, דמדאורייתא אין אוכל ומשקה מטמא כלי, שאין כלי מקבל טומאה אלא מאב הטומאה. וגזרו חכמים שיהו משקין מטמאין כלי, לפי שיש משקה שהוא אב הטומאה ומטמא כלי מן התורה, כגון רוקו של זב ומימי רגליו. הלכך, הואיל וטומאה זו מדברי סופרים – אחוריו טמאין, ושאר תשמישין שבו טהורים, דעבדו רבנן היכר להודיע שטומאה זו מדבריהם, ולא ישרפו עליה תרומה וקדשים. כך היא מפורשת במסכת נדה פרק קמא. **אוגנו** – שפתו הכפולה לצד חוץ, וראוי לתשמיש. **אזנו** – כגון אוזן החבית. **וידיו** – כלי שיש לו בית יד, כגון מחבת. **נטמא תוכו** – אפילו בטומאה דרבנן, כולו טמא. **שצובטו** – שאוחזו בו, ומושיטו לאחרים. **ויצבט לה קלי** – תרגום: ואושיט לה. **נקיי הדעת** – אסתניסים. **צובעין** – מטבילין אוכלין בחרדל או בחומץ, שחוקקין בשולי הקערה בית קיבול לעצמו וגובה לו סביב, ונותנין שם חומץ וחרדל. **אין להם אחורים** – אין חילוק להם של אחורים ותוך, אלא משנטמא אחד מהן – הכל טמא, בין לקדשי המקדש בין לקדשי הגבול. **תרומה** – הנאכלת בכל גבול ארץ ישראל. **דלמא** – האי קדשי גבול חולין שנעשו על טהרת קודש קאמרת ועל ידי משנתך זו הוזכרתי דבר ששמעתי מרבה בר אבוה רביה דרב נחמן.

ונפסקה

רק לְעַצְמוֹ – לעם הארץ טְהָרָנוּ, שהחברים בדלים ממנו וממגעו ונוהגים טומאה במאכלו, וכן מכלי חרס שלו, שאין להם טהרה במקוה, אֲבָל איך נְטַהֵר אֶת הַכֵּלִי שאינו של חרס, שנמצא שֶׁטְּהָרָתוֹ לְדַּף החבר וְלוֹ, כיון שדרך החבר לשאול כלים שאינם של חרס מעם הארץ, ונמצא שהחבר משתמש בכלי עם הארץ הטמאים, ולכן יש לטמאם.

ברייתא המביאה דין ודברים בדברי בית שמאי: תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כּוֹשְׁנִי [–מתבייש אני] מִדִּבְרֵיכֶם בֵּית שַׁמַּאי, שהרי לדבריכם אֶפְשָׁר שאם אִשָּׁה הנמצאת בעלייה ובבית שתחתיה נמצא מת ויש ארובה מהבית לעלייה, וכלי חרס סותמה, לָשָׁה עיסה בַּעֲרִיבָה [–קערה] של עץ, אִשָּׁה וַעֲרִיבָה טְמֵאִין שִׁבְעָה, כיון שלא ניצלו על ידי הכלי חרס שבארובה, ונטמאו מחמת המת, וְאילו הַבָּצֵק שהתעסקה בו יהיה טָהוֹר כיון שאין לו טהרה במקוה. וכן לוֹגִין – כלי של מתכת מָלֵא מַשְׁקִין הנמצא בעלייה זו, ה[לוֹגִין] טְמֵא טוּמְאַת שִׁבְעָה מהטעם האמור, וּמַשְׁקִין שבתוכו טְהוֹרִין. ונמצא שדברים אלו בלא טעם.

נִטְפַּל לוֹ – נתחבר לרבי יהושע תַּלְמִיד אֶחָד מִתַּלְמִידֵי בֵּית שַׁמַּאי, וְאָמַר לוֹ, רצונך שאוֹמַר לְךָ טַעֲמָן שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי. אָמַר לוֹ, אֱמוֹר. אָמַר לוֹ התלמיד, אשאלך, כְּלִי טָמֵא חוֹצֵץ בפני הטומאה אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. אָמַר לוֹ, אֵינוֹ חוֹצֵץ, שהרי דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפניה. שאל התלמיד, כְּלִי שֶׁל עַם הָאָרֶץ טָמֵא אוֹ טָהוֹר. אָמַר לוֹ, טָמֵא, משום מגע עם הארץ שדינו כזב. ובכך ביאר התלמיד לרבי יהושע, שכלי של עם הארץ אינו חוצץ בפני הטומאה. ואז המשיך התלמיד לומר, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ – לעם הארץ שהכלי שנגע בו טָמֵא, כְּלוּם מַשְׁגִּיחַ עָלֶיךָ – וכי ישמע לך, שהרי מחזיק עצמו טהור.

וְלֹא עוֹד – ולא זה בלבד, אֶלָּא שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר לוֹ שהוא טָמֵא, אוֹמֵר לְךָ שֶׁלִּי טָהוֹר וְשֶׁלְּךָ טָמֵא. וְזֶהוּ טַעֲמָן שֶׁל בֵּית שַׁמַּאי שכלי חרס של עם הארץ מציל מפני הטומאה על אוכלים ומשקים וכלי חרס, כיון שאם יאמרו לעם הארץ שהם טמאים לא ישמע להם כיון שאין להם תקנה לטהרם, אך כלים שיש להם טהרה אינם ניצולים מפני הטומאה, מפני שישמע עם הארץ לחכמים ויטהרם כיון שאין לו הפסד בכך. מִיָּד כששמע זאת הָלַךְ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִשְׁתַּטֵּחַ עַל קִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי, וְאָמַר, נִעֲנֵיתִי לָכֶם – דיברתי כנגדכם יותר מדאי עַצְמוֹת בֵּית שַׁמַּאי, שאף שדבריכם נראו כסתומים יש בהם טעם, וּמַה ההלכות הַסְּתוּמוֹת שֶׁלָּכֶם כָּךְ, הַמְפֹרָשׁוֹת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אָמְרוּ – סיפרו, כָּל יָמָיו של רבי יהושע הוּשְׁחֲרוּ שִׁנָּיו מִפְּנֵי תַּעֲנִיּוֹתָיו על שדיבר על בית שמאי בדרך גנאי.

מסיימת הגמרא את הראיה שחברים שואלים כלים מעם הארץ: קָתָנֵי מִיהַת – מכל מקום שנינו שבית שמאי אמרו לבית הלל שכלי של עם הארץ, אם אתה מטהר אותו טהרתו לְךָ וְלוֹ, אֵלְּמָא שַׁאֲלִינַן מִינַיְיהוּ – מוכח שחברים אינם נמנעים מלשאול כלים מעם הארץ. וקשה מדוע לא גזרו חכמים שלא להטביל כלי בתוך כלי לתרומה, שמא יעשה זאת עם הארץ ולא יזהר כדין בטבילה, והחבר ישאל ממנו את כליו בחזקת שהם טהורים ונמצא משתמש בכלי טמא.

מתרצת הגמרא: כִּי שַׁיְילִינַן מִינַיְיהוּ – כאשר שואלים כלים מעמי הארץ מַטְבְּלִינַן לְהוּ, שמא הטבילום כלי בתוך כלי שלא כדין.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי – אם כך שמטבילים כל כלי הנשאל מעם הארץ, מדוע חזרו בית הלל והודו לבית שמאי כמו ששנו בסוף המשנה שם (עדיות פ"א מי"ד), נִיהַדְּרוּ לְהוּ בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי על טענתם שחבר שואל כלי מעם הארץ ולכן אין לטהרו, דִּכִּי שַׁאֲלִינַן מִינַיְיהוּ מַטְבְּלִינַן לְהוּ, ולכן ניתן לטהרם.

מתרצת הגמרא: לא השיבו כך כיון שטבילה לבדה אינה מועילה לטהר כלים שנטמאו באוהל המת, כיון שִׁטְמֵא מֵת בָּעֵי [–צריך] הֶזֵּאָה ממי חטאת בימים שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי לטומאתו (במדבר יט ז), וּמָנָא לְשִׁבְעָה יוֹמֵי לֹא מוֹשְׁלֵי אִינְשֵׁי – ואין דרך האנשים להשאיל כלי לשבעה ימים, ולכן אינו יכול לטהר את הכלי מטומאת מת, ומטעם זה אמרו בית שמאי שכלים אלו טמאים הם, שכיון שאפשר לטהרם, העם הארץ ישמע לנו לטהרם בהזאת שלישי ושביעי, ויוכל החבר להשתמש בכלים אלו.

הגמרא מקשה שוב על מה שנתבאר שהשואל כלי מעם הארץ צריך להטבילו: וְאַטְּבִילֵהּ לֹא מְהֵימְנִי – וכי עמי הארץ אינם נאמנים על הטבילה, וְהָתְנְיָא – והרי שנינו בברייתא, נֶאֱמָנִין עַמֵּי הָאָרֶץ עַל טָהֲרַת טְבִילַת טְמֵא מֵת, כלומר שטבלו כדין לאחר ההזאה על מה שנטמא בטומאת מת. ומשום כך חבר השואל כלי מעם הארץ לא יצטרך לטובלו, ומפני מה לא חששו שמא טבל כלי בתוך כלי וטבילתו פסולה, ועל כן יש לגזור שלא להטביל כלי בתוך כלי אף לתרומה.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא שאמרה שנאמנים מדברת בְּטהרת גּוּפוֹ, שנאמנים לומר שטיהרו גופם מטומאת מת, וְהָא – מה שנתבאר שאינו נאמן, היינו בְּטהרת כֵּלָיו, שבהם יש חשש שהטבילם שלא כדין.

תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, אִידֵי וְאִידֵי – בשני הדינים מדובר בְּכֵלָיו, וְלֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא שאמרה שנאמנים, דיברה באופן דְּאָמַר עם הארץ מֵעוֹלָם לֹא הִטְבַּלְתִּי כְּלִי בְּתוֹךְ כְּלִי, ועל כך נאמן כיון שלדבריו הטביל כליו כדין, וְהָא – מה שנתבאר שאינו נאמן היינו באופן דְּאָמַר הִטְבַּלְתִּי כלי בתוך כלי, אֲבָל לֹא הִטְבַּלְתִּי בְּתוֹךְ כְּלִי שֶׁאֵין בְּפִיו כִּשְׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, שאינו נאמן כיון שיש לחשוש שלא היה בפיו כשפופרת הנוד, שאינו מדקדק היטב בכך. רבא מביא ראיה לדבריו: וְהָתְנְיָא – וכך שנינו בברייתא, נֶאֱמָן עַם הָאָרֶץ לוֹמַר, פֵּירוֹת אלו לֹא הוּכְשְׁרוּ לקבל טומאה, משום שאין אנו חושדים שמשקר, אֲבָל אֵינוֹ נֶאֱמָן לוֹמַר פֵּירוֹת אלו הוּכְשְׁרוּ אֲבָל לֹא נִטְמְאוּ, משום שאינו יודע את דיני טומאה וטהרה. והוא הדין לענייננו, שעם הארץ נאמן לומר שלא הטביל בתוך כלי כלל, אך אינו מדקדק להבחין שאין בפי הכלי כשפופרת הנוד, ולכן אינו נאמן על כך.

מקשה הגמרא על התירוץ שנאמן על גופו: וְאַגּוּפוֹ מִי מְהֵימְנָן, וְהָתְנְיָא – והרי שנינו בברייתא, חָבֵר שֶׁבָּא לְהִזּוֹת מי חטאת לטהר עצמו מטומאת מת, ואומר שעברו כבר שלשה ימים מיום שנטמא ואפשר להזות עליו, מַזִּין עָלָיו מִיָּד. אך עַם הָאָרֶץ שֶׁבָּא לְהִזּוֹת, אֵין מַזִּין עָלָיו עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בְּפָנֵינוּ – שימנה בפנינו עד היום השְׁלִישִׁי ויזו עליו וּלאחר מכן ימנה עד היום הַשְּׁבִיעִי ויזו עליו, שמתוך שנחפז להטהר אינו נאמן על מנין הימים.

אביי מבאר את דבריו: אֶלָּא אָמַר אַבָּיֵי, מה שאמרתי שעם הארץ נאמן על טהרת גופו מטומאת מת, היינו שִׁמְתּוֹךְ חוֹמֶר שֶׁהֶחְמִרְתָּ עָלָיו בְּתְחִילָּתוֹ כשבא להזות, שאינו נאמן וצריך למנות בפנינו שלשה ושבעה ימים, הֵקַלְתָּ עָלָיו בְּסוֹפוֹ להאמינו על הטבילה, שבה ודאי מדקדק לעשותה כדין, כדי שנאמינו עליה ולא יהיה צריך לחזור ולטבול.

שנינו במשנה: אֲחוֹרִים וְתוֹךְ וכו' בתרומה אבל לא בקדש.

מפרשת הגמרא: מַאי – מהו דין אֲחוֹרִים וְתוֹךְ ששנינו במשנתנו, פירושו כְּדִתְנַן במשנה אחרת (כלים פכ"ה מ"ז), כְּלִי עץ או מתכת שֶׁנִּטְמָא אֲחוֹרָיו בְּמַשְׁקִין טמאים שנגעו בהם, אֲחוֹרָיו טְמֵאִין מדרבנן, אבל תּוֹכוֹ של הכלי וְאוֹזְנוֹ – שפתו הכפולה לצד חוץ, וְאָזְנוֹ – אוזן שבכלי שאוחז בו, וְיָדָיו – בית יד שאוחז בו הכלי, טְהוֹרִין, שכיון שהוא מדרבנן עשו חכמים היכר בטומאתה זו, שלא כל הכלי יהיה טמא, כדי שלא יבואו לשרוף תרומה וקדשים שנטמאו ממנו (בכורות לח.). אמנם אם נִטְמָא תּוֹכוֹ של הכלי, אף בטומאה דרבנן, כּוּלּוֹ טָמֵא. ועל דין זה אמרה משנתנו, שרק בתרומה [וכן במעשר וחולין] נאמר דין זה, אך לקודש עשו מעלה שאף אם נטמאו אחוריו בלבד נטמא כולו.

שנינו במשנה: וּבֵית הַצְּבִיטָה וכו' בתרומה אבל לא בקדש.

מבררת הגמרא: מַאי – מהו החלק בכלי הנקרא בֵּית הַצְּבִיטָה.

משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מָקוֹם שֶׁצּוֹבְטוֹ – שאוחז בו את הכלי ומושיטו לאחרים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר אצל בועז ורות (רות ב יד) 'וַיִּצְבָּט לָהּ קָלִי', ופירוש 'ויצבט' הוא 'ואושיט'. רַבִּי אַסִּי אָמַר בשם רַבִּי יוֹחָנָן, בית הצביטה הוא מָקוֹם שֶׁנִּקְרֵי הַדַּעַת [–האיסטניסים] צוֹבְעִין – טובלים שם מאכלם, שמתוך שאינם יכולים להטביל מאכלם בחומץ וחרדל שבקערת אחרים, עושים בית קיבול קטן בפני עצמו בשולי הקערה, ויש לו דופן סביבו, וטובלים שם.

המשך בעמוד י

וְנִפְסְקָה [–נחתכה] רְצוּעָה שֶׁל סַנְדָּלוֹ הטמא בטומאת מדרס הזב, וּנְטָלָהּ לרצועה וְהִנִּיחָהּ עַל פִּי חָבִית של חרס שהיה בה יין של קודש, ומתוך כך נָפְלָה הרצועה לַאֲוִיר הֶחָבִית, וְנִטְמֵאת החבית, וטימאה את היין של קודש שהיה בתוכה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ חכמים, הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס, אם ירצה נוֹשֵׂא באותו זמן גם אֶת הַתְּרוּמָה, אֲבָל לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שגזרו על כך מפני מעשה זה, בִּתְרוּמָה נַמִּי נגזור שלא ישאנה כשנושא את המדרס. מתרצת הגמרא: הָא מַנִּי – משנתנו כדבריו של רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַבְיָא הִיא, דְּאָמַר לגבי גזירה אחרת, לֹא אֶפְרוּ אֶלָּא בַּיַּרְדֵּן וּבְכִסְפִּינָה, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה, וכפי שיבואר להלן. וכן גזירה זו שנגזרה משום מעשה, נגזרה רק כעין אותו מעשה שהיה בחבית של קודש.

מבררת הגמרא: מַאי הִיא הגזירה שעליה דיבר רבי חנניה בן עקביא. מביאה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, לֹא יִשָּׂא אָדָם מִי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת – אפר פרה אדומה ומים שנתנו בהם אפר זה וְיַעֲבִירֵם בַּיַּרְדֵּן וּבְכִסְפִּינָה, משום מעשה שהיה באופן זה, וְמטעם זה גם לֹא יַעֲמוֹד בְּצַד זֶה של נהר וְיַזְרִקֵם לְצַד אַחֵר שלו, שדומה להושטת ספינה באויר הנהר כמעשה שהיה, וְלֹא יְשִׂימֵם עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וכן לֹא יִרְכַּב עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה וְלֹא עַל גַּבֵּי חֲבֵירוֹ כשהם בידו, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ רַגְלָיו שלו עצמו נוֹגְעוֹת בַּקַּרְקַע הנהר, שאז אינו באויר הנהר אלא בקרקעו ואין זה כספינה. אֲבָל מַעֲבִירָן עַל גַּבֵּי הַגֶּשֶׁר כשרגליו נוגעות בו וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שנחשב שהוא על קרקע ולא על נהר. וְאֶחָד הַיַּרְדֵּן וְאֶחָד שְׁאָר הַנְּהָרוֹת בכלל גזירה זו. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר, לֹא אֶפְרוּ להעביר מי חטאת ואפר חטאת אֶלָּא בַּיַּרְדֵּן וּבְכִסְפִּינָה, וזה כְּמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כפי שיסופר להלן, אך לא בשאר האופנים המוזכרים לעיל.

מבררת הגמרא: מַאי מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה שמחמתו גזרו. משיבה הגמרא: דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה מַעֲבִיר מִי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת בַּיַּרְדֵּן וְהיה בְּכִסְפִּינָה, וְנִמְצָא כְּזַית מֵת תָּחוּב בְּקַרְקָעִיתָהּ שֶׁל הַכִּסְפִּינָה, והאהילו מי ואפר החטאת על הטומאה ונטמאו, ונפסלו מהזאה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ חכמים, לֹא יִשָּׂא אָדָם מִי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת וְיַעֲבִירֵם בַּיַּרְדֵּן בְּכִסְפִּינָה. ונחלקו חכמים ורבי חנניה בן עקביא, האם גזרו דווקא כאותו מעשה, או גם בכל אופן הדומה לו.

הגמרא מסתפקת במה ספקות בנושא את המדרס: א. אִיבַּעְיָא לְהוּ, נאמר במשנה שהנושא סַנְדָּל טָמֵא במדרס הזב לא ישא קודש, ויש להסתפק סַנְדָּל טָהוֹר מַהוּ, האם גם בו גזרו שהנושאו לא ישא קודש, שלא יבוא לישא סנדל טמא כשנושא קודש. ב. זה ודאי שכאשר נושא טומאה לא ישא חָבִית פְּתוּחָה, אך יש להסתפק חָבִית סְתוּמָה שאין חשש שמא תיפול הרצועה לאויר החבית מַהוּ, האם גם בה גזרו שלא ישא טומאה בעודו נושאה, שמא ישא חבית פתוחה ותיפול הטומאה לתוכה. ג. אם עָבַר וְנָשָׂא את הקודש כשנשא את הסנדל הטמא במדרס, מַהוּ, האם רק גזרו שלא ישא לכתחילה, או שגזרו גם שאם עבר ונשא הקודש טמא מדרבנן.

מחלוקת לגבי הספק האחרון: רַבִּי אִילָא אָמַר, אִם עָבַר וְנָשָׂא טָמֵא. וְרַבִּי זֵירָא אָמַר, אם עָבַר וְנָשָׂא טָהוֹר, שהרי הטעם שגזרו הוא משום מעשה שהיה, וחששו לכתחילה שמא יקרה מעשה זה, אך בדיעבד לא גזרו לטמאו.

שנינו במשנה: כֵּלִים הַנִּגְמָרִים בְּטָהֳרָה כו' צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה.

מקשה הגמרא: הרי כלים מקבלים טומאה רק בגמר עשייתם (כלים פ"ב מ"ו, פ"ד מ"ד, ועוד), וכלים אלו דְּנִגְמְרִינְהוּ מַאן – מי גמר מלאכתם, אִילֵימָא דְּנִגְמְרִינְהוּ – אם נפרש שגמר מלאכתם חָבֵר האוכל ושומר כליו בטהרה, קשה לָמָּה לְהוּ טְבִילָה, הרי שומרם בטהרה. וְאֶלָּא נאמר דְּנִגְמְרִינְהוּ עַם הָאָרֶץ, הרי לפי זה קשה לשון המשנה, וכי נִגְמְרִין בְּטָהֳרָה קָרֵי לְהוּ, הרי עם הארץ הוא ואינו נזהר מן הטומאה.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לְעוֹלָם דְּנִגְמְרִינְהוּ חָבֵר – מדובר שחבר גמר מלאכתם, וְגזרו עליהם טומאה מִשּׁוּם צִינּוֹרָא [–רוק] דְּעַם הָאָרֶץ שמא ניתז עליהם וטימאם בעודם בידו של חבר.

מקשה הגמרא: דְּנַפַּל אֵימַת – אימתי נפל רוקו של עם הארץ, אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּלִיגְמְרֵיהּ – קודם גמר מלאכת הכלי, הָא עדיין לָאו מָנָא [–כלי] הוּא, ואינו מקבל טומאה אף אם ניתז עליו רוק הזב, ומדוע צריך טבילה, וְאֶלָּא תאמר שמא כְּתַי [–אחר] דְּנִגְמְרֵיהּ לכלי נפל הרוק, הרי אין לחשוש לכך משום שהחבר מִיזְהַר וְזָהִיר בְּהוּ – נזהר בכליו, שלא יטמאם עם הארץ.

מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם החשש הוא שמא נפל הרוק מִקַּמֵּי [–לפני] דְּנִגְמְרֵיהּ החבר לכלי, שהרי בשעה זו לא נזהר בכך, וְחששו דִּלְמָא בְּעִידְּנָא דְּנִגְמְרֵיהּ לכלי ונעשה ראוי לקבל טומאה, עֲדַיִּין הצינורא [–רוק] שנפלה עליו לַחָה הִיא, ובאופן זה נטמא הכלי, ולכן גזרו על כל הכלים שלא נזהרו לשומרם בטהרה מתחילת עשייתם, שיהיו צריכים טבילה לקודש.

הגמרא מוסיפה לדון בדברי המשנה, שכלים הנגמרים בטהרה צריכים טבילה לקודש. מדייקת הגמרא: טְבִילָה אִין [–כן], אך הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ – שתשקע השמש לֹא, שהרי שנו רק שצריך טבילה ולא אמרו גם הערב שמש.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים האם כלים אלו צריכים הערב שמש. מוכיחה הגמרא: לפי דיוק זה נמצאה מַתְנִיתִין דְּלֵא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּתְנַן במשנה (פרה פ"ה מ"ד) בענין עשיית כלי לאפר פרה, שִׁפּוֹפֶרֶת שֶׁחִתְכָהּ לַחַטָּאת – קנה עץ חלול שחתכו להניח בתוכו אפר פרה אדומה, ובמעשה זה נעשה כלי וצריך טבילה לקודש בכל הכלים הנגמרים בטהרה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִטְבּוֹל מִיָּד, ואינו צריך לטמאו כשאר כלי פרה, שכיון שטעון טבילה נחשב טמא. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יִטְמֵא את השפופרת וְאַחַר כָּךְ יִטְבּוֹל, משום שבטומאה כזו של גמר כלי אין היכר שמותר להשתמש בכלי שהטבילוהו מטומאה גמורה גם קודם שיעריב שמשו, ולכן יש לטמאו בטומאה אחרת.

וְהַוֵּינָן בָּהּ – ודנו בדברי המשנה, דְּחָתְכָהּ לשפופרת מַאן [–מי], אִילֵימָא דְּחָתְכָהּ חָבֵר, לָמָּה לִי טְבִילָה לרבי אליעזר, הרי אינה טמאה, וממילא לא יועיל להטבילה משום היכר שפרה נעשית בטבול יום, שהרי היא לגמרי טהורה. וְאֶלָּא נאמר דְּחָתְכָהּ עַם הָאָרֶץ וטמאה משום מגעו, קשה, בְּהָא לֵימָא – וכי בזה יאמר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שלא די בטומאה שעליו ואומר יִטְמֵא וְיִטְבּוֹל, הָא טָמֵא וְקָאֵי מחמת מגע עם הארץ, וודאי צריך הערב שמש.

וְאָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל לבאר דברי המשנה, לְעוֹלָם מדובר דְּחָתְכָהּ חָבֵר, וְטומאה מִשּׁוּם צִינּוֹרָא [–רוק] דְּעַם הָאָרֶץ שיש חשש דְּנַפַּל על השפופרת. ומבררת הגמרא: אֵימַת נפל, אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּלִיחְתְּכָהּ – לפני שחתך את השפופרת, הָא עדיין לָאו מָנָא הוּא ואינה מקבלת טומאה, וְאֶלָּא כְּתַי דְּחָתְכָהּ, הרי אז כבר מִיזְהַר וְזָהִיר בָּהּ החבר לשומרה שלא תקבל טומאה שמא תיגע בקודש קודם שישתמשו בה לפרה. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם החשש הוא שנפל מִקַּמֵּי דְּלִיחְתְּכָהּ, והחשש הוא דִּלְמָא בְּעִידְּנָא דְּחָתְכָהּ, הצינורא [–רוק] עֲדַיִּין לַחָה הִיא, ובחתיכת השפופרת כשנעשית כלי, הרוק עדיין לח ונטמאת ממנו, ולכן אמר רבי אליעזר שנחשבת טמאה ומטבילה מיד, ורבי יהושע לא חשש לכך.

מסיימת הגמרא את הוכחתה שמשנתנו אינה כרבי אליעזר: בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הסובר שהיו מטמאים את השפופרת לאחר גמר מלאכתה, הַיְינוּ דְּאִיכָּא הֶיכֵּרָא לִצְדוֹקִין, שמשתמשים בכלי שהוא טבול יום. ומקיימים מה ששנו, דִּתְנַן במשנה (פרה פ"ג מ"ז), מְטַמְּאִין הָיוּ אֶת הַכֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בנגיעת שרץ, כדי לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל צְדוֹקִין שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים בְּאדם וכלים שנטהרו והם כבר מְעוֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ הָיְתָה נַעֲשֵׂית הפרה האדומה, ולכן טימאוה והטבילוה והשתמשו בה כשהיא טבולת יום. אֶלָּא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הסובר שלא היו מטמאים את הכלי אלא מטבילים אותו מיד בכל הכלים הנגמרים בטהרה, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּעֶלְמָא – בשאר קודש בְּעֵינָן הַעֲרֶב שֶׁמֶשׁ בכלים הנגמרים בטהרה ולא די בטבילה, ולא

המשך בעמוד נח

ונפסקה רצועה של סנדלו – מדרס הזב היתה, ונטלה בידו, ומתוך כך נפלה לאויר החבית. **ר' חנניה בן עקביא** – דאמר: כל מקום שגזרו חכמים על דבר על מעשה שהיה, לא גזרו אלא כדוגמת המעשה, וכאותו דבר. הלכך: בקודש היה מעשה, ובקודש גזרו. **ולא יעמוד בצד זה** – של נהר. **אלא אם כן רגליו נוגעות בקרקע** – משום מעשה שהיה בספינה, בדלקמן. וכל ספינה מהלכת באויר, וגזרו על האוירות כולן. **אבל מעבירן על הנשר** – הואיל ורגליו נוגעות בו. **אלא בירדן** – ולא בשאר נהרות. אבל משיטן על פניו, ועומד בצד זה ויזרקם לצד אחר. **כזית מת תחוב** – והאהילו עליו ונטמאו. **איבעיא להו סנדל טמא** – הא דאמרת דגזרו עליו שלא ישא קודש עמו. **סנדל טהור מאי** – מי גזור סנדל טהור אטו טמא או לא? **חבית פתוחה** – ודאי גזור עליו, חבית סתומה מאי? **ומשום צינורא דעם הארץ** – שמא ניתז עליה רוק מפי עם הארץ כשחבר אוחז בו. **הא לאו מנא הוא** – ולא ליטמא בכך. עדיין לחה **היא** – ומטמאה משום שמא זב הוא. ובמסכת נדה (נד,ב) תנן: הזוב והרוק מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. **לחטאת** – לתת בתוכו אפר פרה. **יטבול מיד** – שכל תשמישי פרה העשויין בכלי המקבל טומאה טעונין טבילה, וקודם שיעריב שמשו ישתמשו בהן לפרה בדלקמן. **[מטמאין היו כו']** – נוגעין היו בו שרץ). **להוציא** מלבן של צדוקין שהיו אומרים במעורבי שמש היתה **נעשית** – ולרבנן טבול יום כשר בה, דנפקא להו מריבויא דקרא: "והזה הטהור על הטמא", "טהור" – מכלל שהוא טמא, לימד על טבול יום שכשר בפרה. מכדי בטהור עסקינן ואתי, דכתיב לעיל מיניה: "ולקח אזוב וטבל במים איש טהור" (במדבר יט), למה לי למהדר ולמיכתב "והזה הטהור"? ליכתוב "והזה על הטמא"! אלא: טהור כל דהו. ואשכחן טבול יום דאיקרי טהור, דכתיב: "ורחץ במים וטהר". **יטבול מיד** – ואין צריך לטמאה טומאה אחרת, שהרי טמאה ועומדת, כדמפרש ואזיל. **למה לו טבילה** – וכיון דאין לה טומאה – אין היכר לצדוקים בטבול יום שבה. **בשלמא לר' יהושע** – המצריכה לטמא, היינו דאיכא היכר לצדוקין, שהרי טימאוהו טומאה גמורה הצריכה הערב שמש, וכאן ישתמשו בה טבולת יום – הוי היכר. **אלא לרבי אליעזר** – שאינו מצריכה אלא טומאה זו. **אי אמרת בשלמא בעלמא הצריכו חכמים הערב שמש** – בעלמא, בטבילת כלים הנגמרים בטהרה, ודלא כמתניתין, היינו דהכא לא מצרכינן לה – איכא היכירא.

עשאוה

ונפסקה רצועה של סנדלו – אף על גב דגבי טומאה כתיב כלי, והאי רצועה לאו כלי הוא, מדלא שרינן ליה לטלטל בפרק "אלו קשרים" (שבת קיב,א): אביי קא אזיל בתר רב יוסף, איפסיק ליה רצועה דסנדלא. ומובחא דאסור לטלטלה, אלמא לאו מנא הוא! צריך למימר: כגון דנשתייר בהך רצועה, דאיכא מנא דהדיוט יכול להחזירו. ומיהו בירושלמי מצינו: ונפסקה סנדלו.

לא ישא אדם מי חטאת – ואפילו רבנן דלא בעו במעשה שהיה, מכל מקום לא אחמור מיהא לקדש, רק לחטאת. **מת** תחוב בקרקיעתה של ספינה – והא דאמר בפרק "דם חטאת" (זבחים צג,א): מי חטאת שנטמאו, מטהרין, שכן נדה מקבלת הזאה – היינו בשאר טומאות, אבל בטומאת מת נפסלו.

לעולם דגמרינהו חבר – הנוהג לאכול על טהרת קודש משום צינורא דעם הארץ איכא שאינו אוכל על טהרת הקדש, רק על טהרת תרומה, שטהרתה טומאה היא אצל הקדש. ואי אין צינורא דחבר טמא – מוקמינן ליה בעם הארץ ממש, והיה קשה למורי: אמאי מוקמינן הכי? לוקמי אפילו בחבר עצמו, וניטמא מחמת הצינורא, דמשקה נינהו, וניטמא הכל מחמת הידים דשניות הן! ונראה לו דידים שניות הן אין להם דררא דאורייתא רק דרבנן, וידים מטמא כלי ומשקה דרבנן, והוה ליה מעלות בתרייתא ולא קמייתא.

טבילה אין הערב שמש לא – מדלא תנא בהדיא. וכי תימא: אם כן הייתי אומר דלתרומה טבילה מיהא בעיא! ויש לומר: דליכא למטעי בהכי, דאם כן למא בהדיא: צריכין טבילה לתרומה והערב שמש לקדש. הרב רבינו אלחנן.

שפופרת שחתכה לחטאת – והא דאמרינן (יומא ב,א): כל מעשיה היו נעשין בכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה, והכא שפופרת של עץ הויא! וכן תנן: צלוחית שהניחה מגולה ומצאה מכוסה, וסתם צלוחית של חרס! התם דוקא בשעת עשייה בתוך שבעה ימים, לפי שהיו מקילים לעשותה במעורבי שמש – היו מחמירין בה שאר חומרות דלא לזלזלו בה, אבל בשאר ימים אין לחוש.

מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה – פרש"י: נוגעים היו בו שרץ. אך בתוספתא לא משמע ליה, רק במגע עצמו לחוד. והכי תניא בתוספתא: כל שבעה ימים היו אחיו הכהנים רגילין לפרוש הימנו, וביום השמיני היו נוגעים בו ומטמאין אותו, וחוזרין ומטבילין אותו ונעשית בטבול יום. וזה לשון התוספתא: מעשה בצדוקי הכהן שביקש לשרוף את הפרה, והיה רוצה לשורפה במעורבי שמש. ושמע רבן יוחנן בן זכאי, וסמך ידיו עליו, ואמר לו: אישי כהן גדול, כמה נאה לך להיות כהן גדול. ירד וטבל כו'. נהי שאין הצדוקין חוששין אותה טומאה מה שנוגעין בו עכשיו, ולא מעלה של פרה מה שלא נגעו בו כל שבעה – מכל מקום הכל רואין לדברי חכמים שמגע עם הארץ מטמא, ונגעו בו ביום שמיני שיש לעשותה בטבול יום.

עשאוה בטמא מת בשביעי שלו – כלומר: לבתר הזאה, וכי תימא: אם כן טבילה לא לבעי! איכא למימר: דאף לאחר הזאה בעי טבילה, כדמפרש [רבינו תם] בפרק שלישי דמגילה, דשתי טבילות יש: אחת לפני הזאה, ואחת לאחר הזאה.

1 וְנִפְסְקָה רְצוּעָה שֶׁל סַנְדָּלוֹ, וּנְטָלָהּ וְהִנִּיחָהּ עַל פִּי
2 חָבִית, וְנָפְלָה לַאֲוִיר הַחֲבִית, וְנִטְמֵאת. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה
3 אָמְרוּ: הַנּוֹשֵׂא אֶת הַמִּדְרָס נוֹשֵׂא אֶת הַתְּרוּמָה, אֲבָל
4 לֹא אֶת הַקֹּדֶשׁ. אִי הָכִי תְּרוּמָה נַמִּי! הָא מַנִּי - רַבִּי
5 חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַבְיָא הִיא, דְּאָמַר: לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּיַרְדֵּן
6 וּבִסְפִינָה, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. מַאי הִיא? דְּתַנְיָא: לֹא יִשָּׂא
7 אָדָם מֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת וְיַעֲבִירֵם בְּיַרְדֵּן וּבִסְפִינָה,
8 וְלֹא יַעֲמוֹד בְּצַד זֶה וַיְזָרְקֵם לְצַד אַחֵר, וְלֹא יִשְׁטֵם
9 עַל פְּנֵי הַמַּיִם, וְלֹא יִרְכַּב עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, וְלֹא עַל גַּבֵּי
10 חֲבֵירוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ רַגְלָיו נוֹגְעוֹת בַּקַּרְקַע. אֲבָל
11 מַעֲבִירָן עַל גַּבֵּי הַנֶּשֶׁר וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. אֶחָד הַיַּרְדֵּן וְאֶחָד
12 שְׁאָר הַנְּהָרוֹת. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן עֲקַבְיָא אוֹמֵר: לֹא אָסְרוּ
13 אֶלָּא בְּיַרְדֵּן, וּבִסְפִינָה, וּכְמַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. מַאי מַעֲשֶׂה
14 שֶׁהָיָה? דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: מַעֲשֶׂה בְּאָדָם
15 אֶחָד שֶׁהָיָה מַעֲבִיר מֵי חַטָּאת וְאֵפֶר חַטָּאת בַּיַּרְדֵּן
16 וּבִסְפִינָה, וְנִמְצָא כַּזַּיִת מֵת תָּחוּב בְּקַרְקָעִיתָהּ שֶׁל
17 סְפִינָה. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ: לֹא יִשָּׂא אָדָם מֵי חַטָּאת
18 וְאֵפֶר חַטָּאת וְיַעֲבִירֵם בְּיַרְדֵּן בִּסְפִינָה. אִיבַּעְיָא לְהוּ:
19 סַנְדָּל טָמֵא, סַנְדָּל טָהוֹר מַהוּ? חָבִית פְּתוּחָה, חָבִית
20 סְתוּמָה מַהוּ? עָבָר וְנָשָׂא מַהוּ? רַבִּי אִילָא אָמַר: אִם
21 עָבָר וְנָשָׂא - טָמֵא, רַבִּי זֵירָא אָמַר: עָבָר וְנָשָׂא -
22 טָהוֹר."כֵּלִים הַנִּגְמָרִים בְּטָהֳרָה כו'". דְּגָמְרִינְהוּ מַאן?
23 אִילֵימָא דְּגָמְרִינְהוּ חָבֵר - לָמָּה לְהוּ טְבִילָה? אֶלָּא
24 דְּגָמְרִינְהוּ עַם הָאָרֶץ - נִגְמְרִין בְּטָהֳרָה קָרֵי לְהוּ?!
25 אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא אָמַר רַב מַתְּנָה אָמַר שְׁמוּאֵל:
26 לְעוֹלָם דְּגָמְרִינְהוּ חָבֵר, וּמִשּׁוּם צִינּוֹרָא דְּעַם הָאָרֶץ.
27 דְּנָפַל אֵימַת? אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּלִיגְמְרֵיהּ - הָא לָאו מָנָא
28 הוּא. אֶלָּא בְּתַר דְּגָמְרֵיהּ - מִיזְהַר זְהִיר בְּהוּ! - לְעוֹלָם
29 מִקַּמֵּיהּ דְּגָמְרֵיהּ, וְדִלְמָא בְּעִידְנָא דְּגָמְרֵיהּ עֲדַיִן לַחָה
30 הִיא. טְבִילָה - אִין, הֶעָרֵב שֶׁמֶשׁ - לָא. מַתְנִיתִין דְּלָא
31 כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָן: שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁחֲתָכָהּ לַחַטָּאת, רַבִּי
32 אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִטְבּוֹל מִיָּד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יִמְתַּנֶּה
33 וְאַחַר כָּךְ יִטְבּוֹל. וְהָוֵינַן בָּהּ: דַּחֲתָכָהּ מַאן? אִילֵימָא
34 דַּחֲתָכָהּ חָבֵר - לָמָּה לִי טְבִילָה? וְאֶלָּא דַּחֲתָכָהּ עַם הָאָרֶץ - בְּהָא לֵימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ יִמְתַּנֶּה
35 וְיִטְבּוֹל? הָא טָמֵא וְקָאֵי! וַאֲמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא אֲמַר רַב מַתְּנָה אֲמַר שְׁמוּאֵל: לְעוֹלָם דַּחֲתָכָהּ
36 חָבֵר, וּמִשּׁוּם צִינּוֹרָא דְּעַם הָאָרֶץ דְּנָפַל. אֵימַת? אִילֵימָא מִקַּמֵּי דְּלִיחַתְּכָהּ - הָא לָאו מָנָא הוּא,
37 וְאֶלָּא בְּתַר דַּחֲתָכָהּ - מִיזְהַר זְהִיר בָּהּ! לְעוֹלָם מִקַּמֵּי דְּלִיחַתְּכָהּ, דִּלְמָא בְּעִידְנָא דַּחֲתָכָהּ עֲדַיִן
38 לַחָה הִיא. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ - הַיְינוּ דְּאִיכָּא הֶיכֵּירָא לַצְּדוֹקִין. דְּתַנְיָן: מִטַּמְּאִין הָיוּ אֶת הַכֹּהֵן
39 הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה, לְהוֹצִיא מִלִּבָּן שֶׁל צְדוֹקִין, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: בְּמְעוֹרְבֵי שֶׁמֶשׁ הָיְתָה נַעֲשֵׂית.
40 אֶלָּא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא בְּעַלְמָא בְּעֵינַן הֶעָרֵב שֶׁמֶשׁ - הַיְינוּ דְּאִיכָּא הֶיכֵּירָא
41 לַצְּדוֹקִין, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּעַלְמָא לָא בְּעֵינַן הֶעָרֵב שֶׁמֶשׁ, מַאי הֶיכֵּירָא לַצְּדוֹקִין אִיכָּא! אָמַר רַב:

עשאוה

חגיגה. פרק שלישי – חומר בקודש דף כג עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו – בפרק "רבי עקיבא" (שבת פד,ב) עביד קל וחומר: ומה פכין קטנים שטהורים בזב כו', שאין להם תוך הראוי למגע בשר בזב, טמאים במת, מפץ שטמא במדרס – אינו דין שטמא במת. והקשה הרב רבינו אברהם: מכל הכלים ליעבד קל וחומר שאין בני מדרס, כדאמרינן הכא: עמוד ונעשה מלאכתנו – טמאים במת, מפץ כו', ועוד קשה לרבנו יצחק: ליעבד קל וחומר מכלי חרס גדולים, שטהורים אפילו פתוחים במדרס הזב, כדאיתא בפרק "רבי עקיבא" (שם) [דיליף מדכתיב (במדבר יט): "וכל כלי פתוח אשר אין] צמיד פתיל עליו" בטומאת מת משתעי קרא, מפץ כו'. ויש לומר: דלא דמי, דכל הכלים הא דלא מטמאו מדרס – לאו משום דכלי הן, אלא משום דלאו בני מדרס נינהו, דלא שייך שם. וכן כלי חרס גדולים דטהורים במדרס, וטמאים בשאר טומאת הזב – התם משום טומאת מת ושרץ [בתוך] רחמנא תליא, דאיתקש לשק כל כלי עץ. אבל טומאת מדרס – לאו מטעם תוך הוי, אלא מטעם מיוחד לישיבה. הלכך, מפץ שמטמא מדרס, והוא דינו – לא יטמא במת, כיון דלית ליה תוך. אבל השתא עבדינן קל וחומר מפכין קטנים, שטהור בהם מגע והיסט, שישנן בכלל גדולים ושייך ביה מטעם תוך, והכא טהור מטעם גזרת הכתוב, דכיון דלא שייך ביה מגע בשר הזב – גם מגע שערו ומעיינו לא שייך ביה, ושוו אפילו הכי הן לטומאת מת כגדולים, כל שכן דמפץ שיש שם גם טומאה דזב, כגון מדרס, שיטמא במת. ותו לא שייך לחלק: שכן מיוחד לישיבה, דהואיל ומהני בו יחוד ישיבה, דלא שייך לפכין קטנים מטעם תוך, ואפילו הכי יהו טמאים מדרס הזב, הוי הקל וחומר גמור, הואיל ולית להו טומאת תוך דשייכא בהו. הרב רבינו יצחק.

שאם נגע טבול יום במקצתו – הקשה הרב רבינו נסים גאון: דמשמע הכא דנתקדשו בכלי, מדמהני בהו צרוף, ואילו בשילהי פרק "טרף בקלפי" ביומא (מד,ב): נתפזרו לו קב גחלים – מכבדן לאמה. והיכי מכבדן? הא מפסיד בקדש! ותירץ דבירושלמי דמכילתין מוקמי לה בשל יום הכפורים דהיא דהכא. וזה לשון ירושלמי: ר' יוסי בר חנינא בשם ר' יוחנן: מפני מה אומרים שֶׁיָּרֵי מנחות מחברין את עצמן – מפני שנוקקו לכליין, ר' אחא אומר בשם ריש לקיש: יודעים היו שכלי שרת מחברן, מה באו להעיד – על הסלתות על הלבונה ועל הקטורת ועל הגחלים. ניחא סולת, קטורת ולבונה גחלים מאי? אמר ר' בון: תיפתר בגחלים של יום הכפורים, שבמה שהיה חותה היה מכניס. אבל של כל יום – לא, כההיא דתנן: נתפזר ממנו קב גחלים מכבדו לאמה. ומיהו, הרב רבינו יצחק היה מפרש הירושלמי הכי: גחלים מאי? כלומר, למה פוסל את כולם, כיון שיש הרבה שאינו צריך? ומוקי לה בשל יום הכפורים, דהכל צריך. והוא הדין דמצי לאוקמי במחתה של כל יום, אלא משום דלא פסיק ליה אי מחתה של כסף שחותה בה קדושה אי לא, וכלי שרת מחברן משמע כל כלי שמכניסין, דומיא דלבונה וקטורת. וכי תימא: הא אמרינן בסמוך דמדרבנן מיהא, אפילו שאינו צריך לכלי – כלי נמי מצרף! איכא למימר: היינו למאן דאמר צירוף דאורייתא, אבל למ"ד צירוף דרבנן – לא יועיל כלום. והשתא דאתינן להכי, גם מה שהקשה הרב ר' נסים יתכן דכלי אינו מצרף רק הראוי לו, ומה שאין צריך לו בו ביום – אין בכך כלום אם מפסיקו. ורבינו תם מתרץ: דכלי שרת אין מקדשין אלא לדעת. אך קשה להרב רבינו אלחנן: דפלוגתא היא שילהי "לולב וערבה" (סוכה מט,ב) ויש אומרים מקדשין! ומיהו, פרק קמא דמנחות (ז,א) וב"התודה" (עח,ב) איכא מאן דמוכח מן "ולקחו את כל כלי השרת" (במדבר ד) דאין מקדשין אלא לדעת. ופלוגתא דאמוראי הוא דהוי, דלא אשכחן פלוגתא דתנאי. ויש מפרשים: מחתה דכסף אינה קדושה כי אם אותה שמערה בה, ונתפזרו לו קב גחלים דמכבדן לאמה – איירי במחתה של כסף. וקשה להרב רבינו אלחנן: דהא מזבח מקדש את דבר הראוי לו! ולא ידענא מאי תיובתיה, דהא מוריד גחלים מן המזבח לארץ פליגי בה רבי יוחנן וריש לקיש, משמע דלא שייך בגחלים ראוי למזבח.

והא דרבנן הוא – משמע: הא לאו הכי – הוה שייך שפיר צירוף דאורייתא, מדלא קדייק רק מ"הוסיף". ועוד: מדקאמר ממאי דהאי צירוף מדרבנן – אלמא דאית ליה דאורייתא. וכן בפרק שני דפסחים (לה,א): "והבשר כל טהור יאכל בשר" – לרבות עצים ולבונה. וכן בפרק שני דחולין (לו,ב): אלא חיבת הקדש מכשרת דאורייתא מנלן כו', אלא מסיפא: "כל טהור יאכל בשר" – לרבות עצים ולבונה. ובפרק "כל הפסולים" (זבחים לד,א): טמא שאכל קדש לפני זריקה, חד אומר: לוקה, וחד אומר: אינו לוקה. אבל בטומאת בשר – דברי הכל לוקה, דאמר קרא: "והבשר כו'" ואמר מר: לרבות עצים ולבונה. אלמא: עיקר קרא להכי הוא דאתא. ובפרק "כל שעה" (פסחים כד,ב): "והבשר" למה לי? לרבות עצים ולבונה. בשר למה לי – לרבות אימורין כו'. והא דקאמר בזבחים שילהי "ב"ש" (מו,ב), והאמר מר: "והבשר" – לרבות עצים ולבונה! ומשני: דלפסול בעלמא. התם מדאורייתא מיהא הוי פסול להקרבה, ולא קאמר דהוי פסול אלא לאפוקי איכא דאמר התם לוקה. וכי אומרים בפסחים (לה,א): עצים ולבונה בני קבלת טומאה נינהו וכי אוכלין נינהו? אלא מעלה דאורייתא מיהא הוי, ומעלה דלאו אוכל הוא ושוי ליה אוכל. וכן מייתי התם: העריב שמשו אוכל בתרומה כו'. הביא כפרתו כו' והאי גברא חזי, אלא מעלה. והתם דאורייתא הוא, דהא ב"הערל" (יבמות עד,ב) מפיק ליה מקרא, דקאמר: שלשה קראי כתיבי. והשתא משמע דלעולם הוי צירוף דאורייתא גבי עצים ולבונה, וכי קאמר התלמוד בפרק "הקומץ רבה" (מנחות כא,א) יצאו עצים ולבונה שאין מקבלין טומאה – יש לומר דרצונו לומר בלי הכשר, אף על גב דחיבת הקדש מכשרתו דאורייתא, מכל מקום לא פסיק ליה כיון דעצי חולין לא מקבלי טומאה דאורייתא אפילו בהכשר, אי לאו יתורא דקרא. אם כן איכא למימר דלא מרבינן אלא בהכשר, וכי קאמר בפסחים (יט,א): אלמא צירוף דרבנן – דעדותו דרבי עקיבא דרבנן, אבל עצים ולבונה – לעולם דאורייתא. ולא כפירש רש"י דקאמר, דדייק התם צירוף דגבי מעלות דרבנן. ולרבי עקיבא דעצים ולבונה לאו בנות קבולי טומאה נינהו דאורייתא, דלאו אוכל הוא – לא יתכן, כדפרישית בכל הני שהבאתי. וגם משמעות דשמעתין לא משמע הכי, אלא דייק דצירוף דרבנן מהא דקתני רישא: העיד רבי שמעון על אפר חטאת וכו' ואפר חטאת

עשאוה כטמא שרץ – לעולם בעלמא לא בעי הערב שמש רבי אליעזר לכלים הנגמרים בטהרה, ואפילו הכי איכא היכירא. לפי ששפופרת של חטאת עשאן כאילו נגעו בשרץ לענין מנין ראשון ושני, הלכך: אי לאו דפרה נעשית בטבולי יום – זו היתה צריכה הערב שמש. **אלא מעתה** – דלא עשאוה אלא כטמא שרץ. **לא תטמא אדם** – דהא טמא שרץ לאו אב הטומאה הוא, ואינו מטמא אדם. שלא מצינו טומאה לאדם וכלים הנוגעין בטמא שקיבל טומאה מאחרים חוץ מטמא מת, שנאמר: "והנפש הנוגעת תטמא עד הערב" (במדבר יט). **כטמא מת** – כאילו נטמא במת שנטמא אדם. **לא חידשו דבר בפרה** – אף על פי שעשו בה מעלות הרבה, בשביל הזלזול הזה שהיו מטמאין כהן השורפה לעשותו טבול יום – לא חידשו בגזרות מעלותיה דבר שאינו מצוי בשום מקום. ואם כשאמרת שעשו בה כלים הנגמרין בטהרה כטמא מת – הרי אין לך חדוש גדול מזה. **שלא אמרו קורדום מטמא מושב** – כלומר: לא נתנו טומאה בפרה לכלי שאינו ראוי לטומאה, כגון לומר קורדום שאינו מיוחד לישיבה ואינו נעשה אב הטומאה במושב הזב בפרה. אבל בכלי הראוי לקבל טומאה – חידשו בה לעשות שאינו נוגע במת כנוגע במת. **תרקב** – חצי סאה. **אשר ישב** – מדלא קרינן "אשר ישב" למדנו שאינו מדבר אלא באשר מיוחד לישב שם תמיד. **הוסיף רבי עקיבא כו'** – רישא קתני העיד רבי שמעון על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו פסל את כולו. **לבונה וגחלים** – אף על גב דלאו אוכל נינהו – חיבת הקדש מכשרתן לטומאה. **פסל את כולן** – לפי שהכלי מצרפן יחד. והך עדות מדרבנן היא, מדקתני רישא על אפר חטאת כו'. וההיא ודאי על כרחך דרבנן היא, דאי מקרא דר' חנין – ליכא למילף אלא קדשי מזבח, אבל אפר פרה – לא.

עַשָּׂאוּהָ כִּטְמֵא שֶׁרֶץ. אֶלָּא מֵעַתָּה לֹא תְּטַמֵּא אָדָם! אַלְמָה תַּנְיָא: חוֹתְכָהּ וּמַטְבִּילָהּ - טָעוּן טְבִילָה. וְאֶלָּא, עַשָּׂאוּהָ כִּטְמֵא מֵת. אִי הָכִי, תִּיבָּעֵי הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי! אַלְמָה תַּנְיָא: חוֹתְכָהּ וּמַטְבִּילָהּ - טָעוּן טְבִילָה, טְבִילָה - אִין, הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי - לָא! אֶלָּא: עַשָּׂאוּהָ כִּטְמֵא מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וְהָתַנְיָא: מֵעוֹלָם לֹא חִידְּשׁוּ דָּבָר בְּפָרָה! אָמַר אַבָּיֵי: שֶׁלֹּא אָמְרוּ קוֹרְדוֹם מְטַמֵּא מוֹשָׁב. כִּדְתַנְיָא: "וְהַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּלִי", יָכוֹל כָּפָה סְאָה וְיָשַׁב עָלֶיהָ, תַּרְקַב וְיָשַׁב עָלֶיהָ, יְהֵא טָמֵא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהַיּוֹשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא" - מִי שֶׁמְּיוּחָד לִישִׁיבָה, יָצָא זֶה, שֶׁאוֹמְרִים לוֹ עֲמוֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ. "הַכְּלִי מִצָּרֵף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לְקֹדֶשׁ אֲבָל לֹא לְתְרוּמָה". מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אֲמַר רַבִּי חָנִין, דְּאָמַר קְרָא: "כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת" - הַכָּתוּב עֲשָׂאוֹ לְכָל מַה שֶּׁבַּכַּף אַחַת. מְתִיב רַב כָּהֲנָא: הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא: הַסֹּלֶת וְהַקְּטֹרֶת וְהַלְּבוֹנָה וְהַגֶּחָלִים, שֶׁאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתוֹ - פָּסַל אֶת כּוּלּוֹ. וְהָא דְּרַבָּנַן הִיא! מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי רֵישָׁא: הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן בְּתִירָא עַל אֵפֶר חַטָּאת שֶׁנָּגַע הַטָּמֵא בְּמִקְצָתוֹ, שֶׁטִּמֵּא אֶת כּוּלּוֹ. וְקָתָנֵי: הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא! אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא:

לא

צריכים להשתדל, אשר התעסקות הבעל בפרנסה תהיה באופן כזה אשר יהיה לו פנאי מספיק ללימוד התורה.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

אולם בפרה אדומה יש היכר בכך שלא ממתינים להערב שמש, כיון שעֲשָׂאוּהָ חכמים לשפופרת העשויה לצרכי פרה אדומה כְּטִמֵּא שֶׁרֵץ, שהוא ראשון לטומאה ומטמא אוכלים ומשקים. וממילא היתה השפופרת צריכה הערב שמש, אלא שחכמים תיקנו שישתמשו למעשי הפרה בטבולי יום, כדי שיהיה היכר להוציא מליבם של צדוקים שהיו אומרים שצריכים הערב שמש.

משיבה הגמרא: אֶלָּא מֵעַתָּה שתירצת שעשאוה בטמא שרץ, לֹא תְּטַמֵּא השפופרת אָדָם, שמצינו בתורה שמקבל טומאה רק מאב הטומאה ולא מראשון לטומאה, והנטמא משרץ נעשה רק ראשון לטומאה, ואם כן אַלְּמָה [–מדוע] תַּנְיָא בברייתא לגבי החותך שפופרת לחטאת, שהחוֹתְכָהּ וּמַטְבִּילָהּ לטהרה כדין כלים הנגמרים בטהרה, טָעוּן טְבִילָה לטהר עצמו, ומבואר שהשפופרת מטמאת אדם הנוגע בה.

הגמרא שבה לדחות את הראיה שמשנתנו אינה כרבי אליעזר: וְאֶלָּא תאמר שעֲשָׂאוּהָ כְּטִמֵּא מֵת שמטמא אדם, ולכן טעונה הערב שמש לקודש, ויהיה בזה היכר שישתמשו בה מיד לאחר טבילה.

משיבה הגמרא: אִי הָכִי שעשאוה כטמא מת, תִּיבָּעֵי – תהא השפופרת צריכה הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי ממי אפר פרה כדין כלי שנטמא ממת. ואם כן אַלְּמָה תַּנְיָא בברייתא הנזכרת שהחוֹתְכָהּ וּמַטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה, ומשמע שדווקא טְבִילָה אִין – אכן טעונה השפופרת, אך הַזָּאַת שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי לֹא.

הגמרא מנסה לדחות שוב את הראיה: אֶלָּא עֲשָׂאוּהָ לטומאת השפופרת כְּטִמֵּא מֵת כַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ – ביום השביעי לטהרתו לאחר הזאתו, שעדיין טעון טבילה, ובכך שמשתמשים בשפופרת טבולת יום, יש היכר לצדוקים שמעשי פרה כשרים בטבול יום.

משיבה הגמרא: כיצד ניתן לומר שעשו חכמים טומאת כלי הנגמר לאפר פרה כטמא מת, וְהָתַנְיָא בברייתא, אף שחכמים עשו בפרה מעלות רבות, כיון שהיא כשרה בטבולי יום, וחששו שמא יבואו לזלזל בה, מכל מקום מֵעוֹלָם לֹא חִידְּשׁוּ דָּבָר בְּפָרָה שאינו מצוי במקום אחר, ואם כן כיצד אפשר לומר שעשאוה לשפופרת שנגמרה בטהרה כטמא מת לענין פרה אדומה, הרי אין חידוש גדול מלגזור טומאת מת על כלי טהור כשבשאר מקומות גזרו עליו טומאות אחרות.

דוחה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, אין הכוונה לומר שלא חידשו לומר שהכלי טמא אף על פי שלא נגע בטומאה, שזה אכן חידשו במבואר, אלא שלא חידשו לומר שהכלי טמא בטומאה שאינו ראוי לה, והיינו שֶׁלֹּא אָמְרוּ שקוֹרְדוֹם מְטַמֵּא מוֹשָׁב, משום שמן התורה אינו ראוי להטמא בטומאת מושב הזב כיון שאינו עשוי לישיבה, כִּדְתַנְיָא בברייתא, נאמר (ויקרא טו ו) 'וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב וגו' וְטָמֵא עַד הָעָרֶב', ומכך למדים שמושב הזב המיוחד לישיבה מטמא באב הטומאה כמגעו. אמנם יָכוֹל היית לומר שאף אם הזב כָּפָה [–הפך] כלי שאינו מיועד לישיבה אלא להניח בתוכו, כמידת סָאָה, וְיָשַׁב עָלֶיהָ, וכן אם כפה כלי כמידת תַּרְקַב – חצי סאה, וְיָשַׁב עָלֶיהָ, יְהֵא הכלי טָמֵא ומטמא משום מושב הזב. תַּלְמוּד לוֹמַר בפסוק הנזכר 'וְהַיֹּשֵׁב עַל הַכְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו וגו' יִטְמָא', שמשמע מתיבת 'יֵשֵׁב' שדווקא מִי שֶׁמְּיוּחָד לְיִשִּׁיבָה נטמא משום מושב הזב, ולא כלי שיָּשַׁב עליו במקרה, ולכן יָצָא זֶה – הכלי שאינו מיוחד לישיבה, שֶׁהיושב עליו אוֹמְרִים לוֹ כשצריכים לכך 'עֲמוֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ בכלי זה' שזהו סימן שאינו כלי המיוחד לישיבה. וזו כוונת הברייתא שלא חידשו דבר בפרה, שלא חידשו שיטמא על ידי מושב הזב להיות אב הטומאה.

שנינו במשנה: הַכְּלִי מִצְרָף מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ לַקֹּדֶשׁ אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה. מבררת הגמרא: מְנָא הָנֵי מִילֵּי – מהיכן למדנו דין זה שהכלי מצרף. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי חָנִין, דין זה מן התורה, ולמדים זאת ממה דְּאָמַר קְרָא (במדבר ז יד) 'כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת', ומכך שהוצרך לומר 'אַחַת' אף שכבר נאמר 'כַּף' שמשמע אחת, למדים שהַכָּתוּב עֲשָׂאוֹ לְכָל מַה שֶּׁבַּכַּף אַחַת, שמצטרף ונהיה כדבר אחד, ואם נגע טמא במה שנמצא בצד אחד של הכלי, נטמא גם מה שבצד השני, אף שאינו נוגע בו. ודין זה הוא בקודש, שהרי הקטורת קודש היא.

מקשה הגמרא על דעת רבי חנין שצירוף כלי מן התורה: מֵתִיב רַב כַּהֲנָא, שנינו במשנה (עדיות פ"ח מ"א), העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו, שטימא את כולו, והוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא והעיד על הַסֹּלֶת של מנחות, וְעַל הַקְּטֹרֶת, וְהַלְּבוֹנָה שבאה עם לחם הפנים, וְהַגְּחָלִים של הקטורת, שֶׁאִם נָגַע טְבוּל יוֹם בְּמִקְצָתוֹ של אחד מהם פָּסַל אֶת כּוּלּוֹ – כל הנמצא ממנו באותו כלי, שהכלי מצרפם להיות כאחד. וְהָא – והרי הטמאים בעדות רבי עקיבא, טומאתם דְּרַבָּנָן הִיא, ומַמַּאי – מנין מוכח כן, מִדְּקָתָנֵי בְּרֵישָׁא של משנה זו קודם עדות רבי עקיבא, הֵעִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן בְּתֵירָא עַל אֵפֶר חַטָּאת [–פרה אדומה] שֶׁנָּגַע הַטָּמֵא בְּמִקְצָתוֹ, שֶׁטִּימֵּא אֶת כּוּלּוֹ, ובאפר חטאת ודאי הטומאה בצירוף כלי מדרבנן, שהרי אין ללמוד זאת מ'כף אחת' כיון ששם מדובר בקדשי מזבח, וְקָתָנֵי בסיפא הוֹסִיף רַבִּי עֲקִיבָא, ומשמע שההוספה היא כפי הדין הראשון שהטומאה מדרבנן. ומוכח שצירוף כלי אינו מן התורה אלא מדרבנן, וקשה לרבי חנין.

מתרצת הגמרא: אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא,

אגרות קודש

ב"ה, ח' אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג וו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר דוד שי'

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו, בו מבשר טוב אשר סו"ס נתקבל השי"ס לזכותו ולזכות הרבים הלומדים בשעוריו, ויה"ר מהשי"ת אשר יגדל גבולו בתלמידים מקשיבים ויקויים בהם ג"כ תכלית המבוקש ע"פ מרז"ל לא המדרש עיקר אלא המעשה.

ובהמשך לזה באתי בהצעתי במה שכבר דברתי בכ"מ ות"ל שעלתה בידי, להנהיג בכל מקום לימוד ברבים שיעור עכ"פ של איזה רגעים דהלכות המצויות הנוגעים למעשה בחיי היום יומים, ויש לקחת זה אם מס' דרך החיים לבעל המחבר ספר חוות דעת או מקיצור שו"ע וכיו"ב. ולהדרים באה"ק ת"ו הרי בודאי ישנם ג"כ לקוטים מהלכות הנוהגים בארץ בזמן הזה. וגודל הנחיצות בזה אינו דורש ביאור, והרי סו"ס הרי זה כל האדם את האלקים ירא ואת מצותיו שמור.

בברכה להצלחה ולהשפעה טובה בקהלתו וסביבתו.

יש אופנים שצירוף כלי הוא מן התורה ויש אופנים שהוא מדרבנן, **וְלֹא נִצְרְכָא** – לא הוצרכה עדותו של רבי עקיבא שכלי מצרף מדרבנן, **אֶלָּא לְשָׁיְרֵי מִנְחָה** שהיא סולת הנשארת בכלי שרת לאחר שקמץ הכהן את המנחה, ועומדת לאכילת כהנים, שאין הכלי מצרפה מן התורה, משום שמִדְּאוֹרַיְיתָא רק הַצְרִיךְ **לַכְּלִי, הַכְּלִי מְצָרְפוֹ, וּשְׁאֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי, אֵין הַכְּלִי מְצָרְפוֹ**, וכקטורת שבכף שממנה למדו את דין הצירוף, שצריכה להיות בכלי, ולדברי רבי עקיבא **אָתוּ רַבָּנָן וְגָזְרוּ דְּאַף עַל גַּב דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי, הַכְּלִי מְצָרְפוֹ**, ולכן אף שיירי מנחה שאינם צריכים להיות בכלי, הכלי מצרפם, ואם נגעה טומאה במקצת מהסולת, נטמאה כולה.

הגמרא דוחה את התירוץ: **תִּינַח** – תירוץ זה טוב לענין **סֹלֶת** המנחה, שיש לה שירים שאינם צריכים כלי, ועליה אפשר לומר שהעיד רבי עקיבא שיש בה צירוף רק מדרבנן מפני שאינה צריכה כלי, ומה שצריך כלי מודה רבי עקיבא שמצטרף מן התורה, אולם **קְטוֹרֶת וּלְבוֹנָה** שצריכים לכלי וגם עליהם העיד רבי עקיבא שהכלי מצרפם מדרבנן, ולדברי ריש לקיש היה לכלי לצרפם מן התורה אף לדברי רבי עקיבא, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – כיצד יבאר ריש לקיש את דברי רבי עקיבא שהכלי מצרפם מדרבנן.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ**, רבי עקיבא העיד **כְּגוֹן שֶׁצְּבָרָן עַל גַּבֵּי קַרְטַבְלָא** – עור שלוק, שאין לו בית קיבול, **שֶׁמִּדְּאוֹרַיְיתָא** רק כלי שיֵּשׁ **לוֹ תּוֹךְ** – בית קיבול **מְצָרֵף** מה שבתוכו, וכלי שאֵין **לוֹ תּוֹךְ אֵינוֹ מְצָרֵף**, ולדברי רבי עקיבא **אָתוּ** [–באו] **רַבָּנָן וְתִיקְּנוּ דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ, מְצָרֵף** מה שמונח עליו.

מביאה הגמרא מחלוקת בדין צירוף כלי: **וּפְלִינָא דְּרַבִּי חָנִין** – ורבי חנין שאמר שצירוף כלי לקודש האמור במשנתנו הוא מן התורה, חלק **אַדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא** שסבר שאינו מן התורה, **דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מֵעִדּוּתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא** שהכלי מצרף מה שבתוכו לקודש **נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ** – למד רבי דין זה ושנאו במשנתנו, ומוכח מדבריו שדין צירוף כלי השנוי במשנתנו מדרבנן הוא, שהרי כבר נתבאר שעדות רבי עקיבא היא שכלי מצרף מדרבנן.

שנינו במשנה: **הָרְבִיעֵי בַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל**.

הגמרא מביאה את הברייתא ששנו בה מעלה זו: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, מִנַּיִן לָרְבִיעֵי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל**, כלומר שטמא אך אינו מטמא אחרים, **וְדִין** [–קל וחומר] **הוּא, וּמַה מְחוּסַּר כִּפּוּרִים** – טמא שטבל והעריב השמש אך לא הביא קרבנותיו ולא נגמרה כפרתו, **שֶׁמּוּתָּר** לאכול **בַּתְּרוּמָה, פָּסוּל בַּקֹּדֶשׁ** – אסור לאכול קודש עד שיביא את קרבנו, ומוכח מוכח שקודש חמור מתרומה, אוכל שנגע בשני לטומאה ונעשה **שְׁלִישִׁי, שֶׁפָּסוּל** לאכילה **בַּתְּרוּמָה** – אם הוא תרומה, **וְכִי אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי לַקֹּדֶשׁ** – שאם יגע שלישי באוכל אחר יעשהו רביעי לענין קודש החמור יותר. ואף שהכלל הוא שאין למדים בקל וחומר דין שאינו במלמד, ותרומה המלמדת פסולה רק בשלישי ולא ברביעי ועל כן לא ניתן ללמוד ממנה רביעי, במקום שאם נאמר 'דיו' לא יחדש הקל וחומר אף דין אין אומרים 'דיו', אלא לומדים לנלמד דין חמור יותר מהמלמד, וכיון **וכבר לָמַדְנוּ שִׁשְׁלִישִׁי פסול לַקֹּדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה**, וכפי שיתבאר להלן, ואין צריך קל וחומר ללמד זאת, ורק **רְבִיעִי** בקודש למדים שפסול **בְּקַל וָחוֹמֶר** מתרומה כמבואר, נמצא שאם נאמר שדיו להיות פסול בשלישי כתרומה, לא יהא נלמד אף דין בקל חומר.

מבררת הגמרא: **שְׁלִישִׁי לַקֹּדֶשׁ** שפסול **מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן**. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** בשלמים (ויקרא ז יט) 'וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל', **וּמִי לֹא עַסְקִינָן** – וכי לא משמע מ'בְּכָל טָמֵא' שמדובר אף **דְּנָגַע** בשר הקודש **בְּשֵׁנִי**, שהרי גם שני לטומאה נקרא טמא בתורה. **וְעַלְיוֹ קָאָמַר רַחֲמָנָא** 'לֹא יֵאָכֵל', ומבואר שקודש שנגע בשני נהיה שלישי לטומאה ונפסל לאכילה. **וּרְבִיעִי** בקודש למדים **מִקַּל וָחוֹמֶר, הַיְינוּ הָא דַּאֲמָרַן**, שלמדים מתרומה.

שנינו במשנה: **וּבִתְרוּמָה אִם נִטְמֵאת כו'** אחת מידיו חבירתה טהורה, ובקדש מטביל שתיהן, שהיד מטמא את חבירתה בקדש אבל לא בתרומה.

הגמרא מבררת באיזה אופן נאמר דין זה: **אָמַר רַב שִׁיזְבִי**, מה שאמרו שהיד מטמאת את חבירתה, **בְּחִיבּוּרִין שָׁנוּ**, דהיינו שבשעה שנגעה היד הטהורה בקודש נגעה הטמאה בטהורה, ועל אופן זה אמרו שהיד מטמאה את חבירתה, שגזרו חכמים שהקודש טמא שמא יבוא ליגע בקודש בידו הטמאה, **אֲבָל שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין** – שנגעה הטהורה בקודש לאחר שפירשה ממנה היד הטמאה, **לֹא**.

מקשה הגמרא: **אִיתִּיבֵיהּ אַבָּיֵי**, שנינו בברייתא, **יָד** טמאה **נְגוּבָה** [–יבשה], **מְטַמֵּא** את **חֲבֵירְתָּהּ לְטַמֵּא לְקַדֵּשׁ**, שחבירתה נעשית שניה לטומאה, ואינה מטמאת חולין אלא קודש, והקודש נהיה שלישי לטומאה, ופוסל קודש אחר להיות רביעי לטומאה, **אֲבָל לֹא** מטמאת את חבירתה **לְפַסּוֹל תְּרוּמָה**, שהתרומה תהיה שלישי לטומאה, **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר**, מטמאת את חבירתה רק **לְפַסּוֹל** את הקודש לעשותו רביעי, **אֲבָל לֹא לְטַמֵּא** ולעשותו שלישי. וקשה, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שגם **שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין** היד מטמאת את חבירתה לקודש, **הַיְינוּ רְבוּתֵיהּ דְּנְגוּבָה** – מובן החידוש בנגובה דווקא, שאף שאין עליה משקים כאשר נגעה בטהורה, ואין לחשוש שהטהורה נגעה במשקים שעל היד הטמאה, עשו חכמים מעלה וטימאו הטהורה להיות שניה לטומאה לטמא קודש, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּחִיבּוּרִין אִין**, שגזרו על הטהורה רק בעוד הטמאה נוגעת בה, אך **שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין לֹא, מַאי רְבוּתָא דְּנְגוּבָה** – מה החידוש בכך שהיד הטמאה יבשה, והרי גם יבשה ראויה היא לטמא קודש, שהרי החשש הוא כאמור שמא תיגע היד הטמאה בקודש, ובזה אין חילוק בין לחה לנגובה.

הגמרא מביאה מחלוקת אחרת שממנה למדנו שיד מטמאת חבירתה לקודש אף שלא בחיבורים: **אִיתְּמַר נַמִּי** מחלוקת אחרת בדין המשנה, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, לֹא שָׁנוּ** שיד מטמאת את חבירתה לקודש, **אֶלָּא** לגבי **יָדוֹ** השניה של מי שידו האחת טמאה,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ב אדר, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרש"ז שי'

שלום וברכה!

...לימי הפורים והש"ק שלפניהם הצעתי לאנ"ש שיחיו שילמדו מאמר פורים ה'תש"א ההולך ונדפס עתה (ונדפס בקונטרס ק' בשעתו) בספר המאמרים תש"א, וכן השיחה דפורים תש"א (הנדפסה עתה בספר השיחות תש"א, השייך למר ליסנער שי') ונדפסה ג"כ בשעתו בחוברת מיוחדה בפ"ע, ובבקשה לפרסם את זה באופן המתאים במחנם הט'.

בברכה לפורים שמח המחכה לבשו"ט.

לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לִשְׁיָרֵי מִנְחָה. דְּאוֹרַיְיתָא, צָרִיךְ לַכְּלִי הַכְּלִי מְצָרְפוֹ, שֶׁאֵין צָרִיךְ לַכְּלִי - אֵין כְּלִי מְצָרְפוֹ, וְאָתוּ רַבָּנַן וְגָזְרוּ דְּאַף עַל גַּב דְּאֵינוֹ צָרִיךְ לַכְּלִי - כְּלִי מְצָרְפוֹ. תֵּינַח סֹלֶת, קְטוֹרֶת וּלְבוֹנָה מַאי אִיכָּא לְמֵימַר? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: כְּגוֹן שֶׁצְּבָרָן עַל גַּבֵּי קַרְטַבְלָא. דְּאוֹרַיְיתָא, יֵשׁ לוֹ תּוֹךְ מְצָרֵף, אֵין לוֹ תּוֹךְ - אֵינוֹ מְצָרֵף, וְאָתוּ רַבָּנַן וְתִיקְּנוּ דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין לוֹ תּוֹךְ - מְצָרֵף. וּפְלִיגָא דְּרַבִּי חָנִין אַדְּרַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא. דְּאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מֵעֲדוּתוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא נִשְׁנֵית מִשְׁנָה זוֹ "הָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מִנַּיִן לָרְבִיעִי בַּקֹּדֶשׁ שֶׁהוּא פָּסוּל? וְדִין הוּא: וּמַה מְחוּסַּר כִּפּוּרִים שֶׁמּוּתָּר בִּתְרוּמָה - פָּסוּל בַּקֹּדֶשׁ, שְׁלִישִׁי שֶׁפָּסוּל בִּתְרוּמָה - אֵינוֹ דִּין שֶׁיַּעֲשֶׂה רְבִיעִי לַקֹּדֶשׁ? וְלָמַדְנוּ שְׁלִישִׁי לַקֹּדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה, וּרְבִיעִי בְּקַל וָחוֹמֶר. שְׁלִישִׁי לַקֹּדֶשׁ מִן הַתּוֹרָה מִנַּיִן? דִּכְתִיב: "וְהַבָּשָׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל", מִי לָא עָסְקִינַן דְּנָגַע בְּשֵׁנִי - וְקָאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא יֵאָכֵל". רְבִיעִי מִקַּל וָחוֹמֶר - הָא דַּאֲמַרַן."וּבִתְרוּמָה אִם נִטְמֵאת כו'". אָמַר רַב שֵׁיזְבִי: בְּחִיבּוּרִין שָׁנוּ, אֲבָל שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין - לֹא. אִיתִּיבֵיהּ אַבָּיֵי: יָד נְגוּבָה - מְטַמָּא חֲבֵירְתָּהּ, לְטַמֵּא לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לְפִסּוּל, אֲבָל לֹא לְטַמֵּא. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין - הַיְינוּ רְבוּתֵיהּ דְּנְגוּבָה. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ בְּחִיבּוּרִין אֵין, שֶׁלֹּא בְּחִיבּוּרִין לָא - מַאי רְבוּתָא דְּנְגוּבָה? אִיתְּמַר נַמִּי, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא יָדוֹ אבל

רש"ל

לא נצרכא – להאי עדות דרבי עקיבא דמדרבנן אלא לסולת של שירי מנחה. **דאלו מדאורייתא הצריך לכלי** – דומיא דקטורת שבכף, דאיירי בה קרא, כלי מצרפו. ושאינו צריך לכלי, כגון שירי מנחה שהן אבילת כהן – אין הכלי מצרפו. **מאי איכא למימר** – הרי צריכין לכלי. **קרטבלא** – עור שלוק. **ופליגא הא דרבי חנין** – דאמר לעיל: צירוף דאורייתא, אדר' חייא בר אבא. **מחוסר כפורים כשר לתרומה ופסול לקדש** – ביבמות ילפינן לה מקראי, בפרק "הערל" (עד,ב). **שלישי שפסול בתרומה** – כדנפקא לן קל וחומר במסכת סוטה (דף כט,א): ומה טבול יום שמותר במועשר – אסור בתרומה, שני שפסול במעשר – אינו דין שיעשה שלישי בתרומה?! **אינו דין שיעשה רביעי לקדש** – ואם תאמר: דיו לבא מן הדין להיות כנדון! אם כן קל וחומר לא צריך, שהרי למדנו שלישי לקדש מן התורה, והיכא דמיפריך קל וחומר – לא אמרינן דיו לבא מן הדין להיות כנדון, כדאמרינן בבבא קמא (דף כה,א). ולמאן דאמר נמי אמרינן דיו, הני מעלות דרבנן נינהו ולאו דאורייתא. והאי דנקט ולמדנו שלישי לקדש – מלתא בעלמא היא, דאשמעינן דשלישי לקדש מן התורה הוא. **מי לא עסקינן כו'** – מי לא משתמע נמי מהאי קרא. **דנגע בשני** – דהא אשכחן דאיקרי שני טמא, דכתיב: "כל אשר בתוכו יטמא", וה"ל הכלי ראשון ומה שבתוכו שני, וקרי ליה טמא. וקאמר רחמנא: "והבשר אשר יגע בכל טמא" – בשני, והוה ליה שלישי – "לא יאכל". והאי קרא בבשר שלמים כתיב. **בחיבורין שנו** – מתניתין דקתני: יד מטמאה את חבירתה לקדש – כגון שבעוד שהיד הטמאה נוגעת לטהורה היתה טהורה נוגעת בקדש, דגזור רבנן דלמא אתי למינגע טמאה בקדש. ולמאן דאמר פסול לקמן – לפסול, דמעלה בעלמא היא. **אבל שלא בחיבורין** – שלאחר שפירשה מן הטהורה חזרה טהורה ונגעה בקדש טהור, ואין יד מטמאה חבירתה לעשותה אפילו שלישית לפסול. **יד נגובה** – אף על פי שאין בה משקין. **לטמא את הקדש** – לעשות רביעי. **ר' יהודה אומר** – חבירתה פוסלת את הקדש, אבל לא מטמאה. **אי אמרת בשלמא שלא בחיבורין** – קאמר דמטמאה – היינו רבותא דנגובה, ואף על גב דנגובה היא כשנגעה בזו, ואין לחוש שמא נגעה היד הטהורה במשקין שבטמאה שהן ראשונים, דכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה, והויא לה הך יד נמי שניה מחמת המשקין כמו חבירתה, אפילו הכי מטמאה, דמעלה דרבנן היא שהיד מטמאה את חבירתה להעשות שניה במותה לקדש. אלא אי אמרת לא אמרינן אלא בחיבורין, וטעמא משום דלמא נגע טמא לקדש – מאי רבותא דנגובה? אטו יד קמייתא לא מטמיא לה לקדש בלא משקין?! הלא שניה היא! אבל

חטאת מדרבנן, דאינו קודש אלא חול, כדמוכח ב"התכלת" (מנחות נב,א) שאין מועלין באפר פרה. וקתני: הוסיף רבי עקיבא, דמשמע דהוי דרבנן כמו רישא, כדדייק הכא. והשתא מתוקמא דרשה דמייתי בבולי התלמוד: "והבשר" – לרבות עצים ולבונה כרבי יהודה דפרק "המנחות והנסכים" (שם קב,ב). דאי לרבנן – הא משמע אף בשר בתר שחיטה יש לה פדיון. ומיהו, יכילנא לאוקומי כרבנן, ובהוקדשו בכלי, וכדמוקמינן לה בפסחים, אך איכא לדחות דלא קאי רק אלבונה ולא אעצים. וכן בריש "המנחות והנסכים" פירש בשם הרב רבינו יצחק דעיקר קרא לא קאי רק אלבונה, אבל אעצים לא הוי רק אסמכתא בעלמא. והתם הארכתי, ולא שייך הכא. ואין להביא ראיה מהא דלא חשיב עצים בפרק שני דמעילה (ט,א), כי חשיב אינך הוכשר ליפסל בטבול יום ובמחוסרי כפרה, משום דלא שייך ביה פיגול אף בהולכה ובהקטרה, דלא קרבן גמור הוא.

דאורייתא יש לו תוך מצרף – הקשה הרב רבינו אלחנן: אמאי לא קאמר כגון שצברו בכלי חול? דאורייתא כלי שרת מצרף, ולא של חול, דבעינן דומיא דכף, ואף על פי שיש לו תוך! וצריך עיון.

מנין לרביעי בקדש שהוא פסול – פירש רש"י: ולמאן דאמר דיו – הני מעלות דרבנן נינהו, ולא דאורייתא. והאי דקאמר: ולמדנו שלישי מן התורה – מילתא בעלמא הוא. ולא קאמר נמי מקל וחומר אלא מלתא בעלמא הוא ובפרק קמא דפסחים (יט,א) פירש רש"י גבי ההיא דר' יוסי ור' שמעון דאין משקה מטמא באוכל, ואין טומאה עושה כיוצא בה, היכי אשכחן רביעי בקדש? אלמא ודאי דרבנן הוא, ומביא ראיה דמכילתין חשיב גבי מעלות דרבנן בתרייתא. וקשה לרבינו יצחק: לר' חנין, דאית ליה צירוף כלי דאורייתא וקחשיב ליה גבי מעלות דרבנן, ולר' יוחנן דאית ליה צירוף דרבנן הוא, הא מוקי לה כר' עקיבא, ור' עקיבא סבר שלישי בחולין דאורייתא, ואם כן רביעי בקדש נמי דאורייתא, קרי כאן, "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל" דמי לא עסקינן דנגע וכו'? ותירץ הרב רבינו יצחק: דקרי להו דרבנן – משום דלא משכח לה לחולין שנעשו על טהרת הקדש – [דהוי דאורייתא]. וכן אמר רבינו תם: דמשכחת לה לרביעי בקדש [דאורייתא] על ידי עצים ולבונה, דטמאין על ידי חיבת הקדש. וכי מיבעיא ליה לריש לקיש בצריך של מנחות (מנחות קב,ב), אי מונין בו ראשון ושני אי לא, דאי מהני חיבת הקדש למנות בו ראשון ושני – למאן דאמר אין אוכל מטמא אוכל פשיטא ליה האי. והיה קשה להרב רבינו אלחנן: לפירוש רבינו תם דמוקי לה על ידי עצים ולבונה – וכי עדיפא מאוכל גמור דלא אהני חיבת הקדש למימני ביה ראשון ושני?

בחיבורין שנו – פירש רש"י: שבשעה שהיד טמאה נוגעת לטהורה היתה טהורה נוגעת לקדש. וקשה לפירושו: דאם כן השניה אינה טמאה כלל, והקדש טמא מחמת גזרה שמא יגע בראשונה הטמאה, ואמאי קאמר ובקדש יטבול שתיהן? יטבול טמאה! ויש ליישבו, דהכי קאמר: הא נטמאה ידו אחת – חבירתה טהורה. ובקדש בתחילתו הצריכו חכמים להטביל שתיהן, שמא נטמאו שתיהן. ועוד יש לומר: בחיבורין שנו – דיד אחת נוגעת בספר הפוסלה, ויד האחרת הנוגעת בה תדון כאילו נגעה בספר, דגזרינן לה שמא תגע. וכן הא דתנן לקמן: יד מטמאה חברתה ועושה אותה שניה בקדש – מוקמינן לה בשמעתין הכי לפי מאי דסלקא דעתך לדברי ר' יהושע דיד מטמאה חברתה להיות שניה, ומאיזה טעם לא תהיה שלישית? אלא ודאי דגזרינן שמא נגעה בספר עצמה ואפילו לא נגע ביד השניה – טמאה, שמא נגעה בספר, ותניא בתוספתא: המטביל את ידו אחת מהן כל טהרות שעשה בטהורה עד שלא הטביל את הטמאה – טמאות, שהיד מטמא חברתה לקדש. משמע דבלא נגיעה מטמאת לה. והשתא יתכן דהוי מעלה לר' יוסי, שאינה אלא בכלל רביעי ליפסול בקדש, אבל לא לתרומה, דבתרומה אין יותר משלישי, לכן אינה מטמאה רק קדש דעושה רביעי. ולית ליה יד מטמאה את חברתה להיות שניה, אלא מטמאה להיות שלישית. והקשה הרב רבינו אלחנן: אמאי חשיב האי מעלה במתני'? הא הויא בכלל רביעי בקדש! ותירץ: דמכל מקום מעלה אחרת היא דיד מטמאה את חברתה, דסלקא דעתך כיון דאין גופו נטמא אלא מאב הטומאה – גם ידיו נמי לא, קא משמע לן.

אלא אי אמרת בחיבורין אין וכו' מאי רבותא – ואי משום תרומה, דלא מטמאה אף בחיבורין – לא נחית להו רבותא, אלא רבותא דקדש.

אחד ידו ואחד יד חברו לפסול – דהואיל ומטמא יד חברו – די לנו בכך אם יפסל, אבל לריש לקיש דאמר: דוקא ידו, מוקי טעמא משום איחלופי יד טהורה ביד טמאה. לפיכך, כי היכי דידו טמאה מטמאה קדש, דשניה היא – אף טהורה נמי. וכן משמע בסמוך, כי הדר ביה ריש לקיש פירש לדבריו: לפסול אבל לא לטמא. משמע דמעיקרא סבירא ליה לטמא. בשם רבינו שמואל.

תוספות

דתנן כל הפוסל את התרומה כו' – קשה לרבנו יצחק: דאמרינן בפרק קמא דשבת (יד,א): אף הידים הבאות מחמת ספר פוסלות את התרומה, משום דר' פרנך דאמר וכו'. מאי קאמר? אפילו כל מילי נמי דפוסל את התרומה מטמא ידים, כדתנן הכא! ויש לומר: דספר נגזרה ראשון, ואחר כך של שאר מילי. ועוד יש לומר: דלרבנן איצטריך התם, דפליגי עליה דרבי יהושע. ומיהו, טפי נראה לומר דאף ר' יהושע לא קאמר רק לקדש, כדמשמע בולה שמעתין, אבל לתרומה לא. וכי קאמר בסיפא דמתניתין, אמר להם רבי יהושע: והלא כתבי הקדש שֶׁנִּיָּים מטמאין את הידים, אמרו ליה: אין למדין דברי תורה כו', ומאי קא מקשי להו? הא איהו מודה דכתבי הקדש מיירי אף לתרומה, וההיא דכל הפוסל את התרומה דוקא לקדש! – התם לאו קושיא היא, אלא סיומא דמלתא קמסיק, בא ליתן טעם על דבריו למה שני עושה שני, דהכי נמי מצינו בתרומה, כל שכן לקדש. אבל קשה להרב רבנו אלחנן: מאי סייעתא מייתי למילתיה מכתבי הקדש? שאני התם משום דר' פרנך כל האוחז ספר תורה ערום כו'! ותירץ הרב רבנו יצחק: דבספר נמי היכא דלא שייך דר' פרנך קאמר ליה, כגון רצועות של תפילין עם התפילין. אבל אכתי היה קשה להרב רבינו אלחנן: בפרק שני דחולין (לד,א) מצינו לשני עושה שני על ידי משקין, ופריך: תחילה נמי הוה. ואמאי לא קאמר: ביד שמטמאה את חברתה, כי הכא? ויש לומר: דאיהו קאמר ליה במסכת ידים, לכך לא חש להביא סייעתא ממה שאמר איהו. וגם על ידי ספר לא בעי למימר: מצינו שני עושה שני – דהתם טעמא רבה איכא, משום דר' פרנך. ומיהו, התם לא בעי למימר שני עושה שני משום גזרה דשבת דשמונה עשר דבר, דאמרינן: דלמא שדי משקין דתרומה לפיו כי אכיל אוכלין טמאים – דהתם נמי ידע הא טעמא. אלא קמתמה, כיון שלא מצינו טומאה כהאי גוונא היכי גזרינן? אמר ליה: הכא וההיא דהתם דקאמר שלישי שני לקדש ולא לתרומה בחולין שנעשו על טהרת הקדש. וקשה: אמאי לא חשיב לה גבי מעלות הכא? ויש לומר: דהתם מפרש טעמא: שאני תרומה שטהרתה טומאה היא אצל הקדש. אם כן לאו משום מעלה היא, הרב רבינו אלחנן. ומיהו למאן דלית ליה התם דאהדר ליה הכי רבי אלעזר לר' יהושע, ולא קמסיק אף אני לא אמרתי, דקאמר התם אמוראי נינהו ואליבא דר' יוחנן – אם כן אמאי לא חשיב ליה? ויש לומר: דאיכא למימר דבתרומה לא גזור משום דורזין גבי תרומה, אבל לא גבי קדש, הלכך לא שייך למימר בהן מעלה. ודוגמתו מצינו בריש פירקין בירושלמי גבי חומר בקדש, ר' חייא בשם ר' יוחנן: מפני שאוכלי תרומה זרזין הן, ואוכלי קדש אינן זרזין. אמר ר' חנינא קומי ר' מנא: הדא היא מעלה? אילו דבר שבוה ובוה, בזה טהור ובזה טמא – הדא היא מעלה. אלמא לא חשבינן ליה מעלה בדבר התלוי בזריזות.

לא צריכא שתחב לו חבירו בפיו או שתחב כו' – משמע דהוי לישנא דהתלמוד. מיהו, בתוספתא גרסינן ליה: ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר: וכי יש נגובה בקודש? אלא: תחב ליה חבריה או שתחב הוא בכוש או בקיסם ואוכל עמה זית או בצל של תרומה. ולהכי נקט כוש, דהוו ליה פשוטי כלי עץ דלא מקבלי טומאה, ואפילו מדרבנן לא מקבלי טומאה פשוטים קטנים, ודומה לו ההיא דריש חולין (ג,א): כגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה – משום דהוה פשוטי כלי עץ דלא מקבל טומאה. וכי אמרינן ב"המוכר את [הבית]" (בבא בתרא סו,א): דף של נחתומין טמא, אף על גב דלית ליה בית קבול כלל – התם טמא משום משמש אדם, ומשתמש ממשמשי אדם. וכן ההיא דטבלא המתהפכת טמאה, דבפרק "שתי הלחם" (מנחות צו,ב) אף למאן דאמר מסגרתו למטה היתתה, אף על גב דלא מחברא לטבלא, כדדשמע בריש סוכה (ה,א) – אלא מטעם משמשי אדם הוי. והכי איתא בהדיא בתורת כהנים. ובריש סוכה פירשתי.

לקדש גזור רבנן – שמא יגע בידיו שניות לקדש שבתוך פיו, וכן פירש רש"י. ועוד היינו יכולים לפרש: דלמא נגע ברוק פיו, דחשיב משקה בפרק בתרא דעירובין (צט,א), גבי אכל דבילה בידים מסואבות.

שביהודה נאמנין על טהרת יין ושמן בכל השנה – פירש רש"י: אם הקדישו למזבח בשעת הבציר – כל ימות השנה, נאמנין בשמירה. ואמר הרב רבינו אלחנן: דכן יתכן לפרש, דאי בלא הקדישו בשעת הבציר – הוה ליה חולין, ונטמא בטומאת עם הארץ. וכי קדש עליו משום דאקדשיה פקע ליה טומאה מיניה? אי נמי: הוה מצינו למימר ביחדו לנסכים נמי, ובגון שידוע לנו שחולין הן שיחדן. וכי אקדשיה – איכא למימר שאימת קדש עליו, ומעיקרא היה נזהר לשומרו בטהרה. וכן מצינו גבי תרומה בסמוך, דעם הארץ מניח תרומה של כל ימות השנה לשנה הבאה בשעת הגיתות ליתנה לחבר. ותניא בתוספתא: אף על פי שמכירה החבר שהיא היא. ואפילו בחבר עצמו משמע בגמרא שישהנה לשנה הבאה.

רש"י

אֲבָל יַד חֲבֵירוֹ לֹא. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֶחָד יָדוֹ וְאֶחָד יַד חֲבֵירוֹ, בְּאוֹתָהּ הַיָּד - לִפְסוֹל אֲבָל לֹא לְטַמֵּא. מִמַּאי - מִדְּקָתָנֵי סֵיפָא: שֶׁהַיָּד מְטַמְּאָה חֲבֵירְתָּהּ לַקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה. הָא תּוּ לָמָּה לִי? הָא תָּנָא לֵיהּ רֵישָׁא! אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ: לְאַתּוּיֵי יַד חֲבֵירוֹ. וְאַף רֵישׁ לָקִישׁ הָדַר בֵּיהּ, דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: אֶחָד יָדוֹ וְאֶחָד יַד חֲבֵירוֹ, בְּאוֹתָהּ הַיָּד - לִפְסוֹל אֲבָל לֹא לְטַמֵּא. וְלִפְסוֹל אֲבָל לֹא לְטַמֵּא תַּנָּאֵי הִיא. דִּתְנַן: כָּל הַפּוֹסֵל בִּתְרוּמָה - מְטַמֵּא יָדַיִם לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת, וְיַד מְטַמֵּא חֲבֵירְתָּהּ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יָדַיִם שְׁנִיּוֹת הֵן, וְאֵין שֵׁנִי עוֹשֶׂה שֵׁנִי בְּחוּלִּין. מַאי לָאו - שֵׁנִי הוּא דְּלָא עָבִיד, הָא שְׁלִישִׁי - עָבִיד! דִּלְמָא לָא שֵׁנִי עָבִיד, וְלֹא שְׁלִישִׁי. אֶלָּא כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: יָד נְגוּבָה מְטַמֵּא אֶת חֲבֵירְתָּהּ לְטַמֵּא בַּקֹּדֶשׁ, אֲבָל לֹא לִתְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אוֹתָהּ יָד לִפְסוֹל, אֲבָל לֹא לְטַמֵּא. "אוֹכְלִין אוֹכְלִים נְגוּבִין בְּיָדַיִם מְסוֹאָבוֹת כו'". תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס: וְכִי יֵשׁ נְגוּבָה לַקֹּדֶשׁ? וַהֲלֹא חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ מַכְשַׁרְתָּן! לָא צְרִיכָא כְּגוֹן שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵירוֹ לְתוֹךְ פִּיו, אוֹ שֶׁתָּחַב הוּא לְעַצְמוֹ בְּכוּשׁ וּבְכַרְכַּר, וּבִיקֵּשׁ לֶאֱכוֹל צְנוֹן וּבָצָל שֶׁל חוּלִּין עִמָּהֶן. לַקֹּדֶשׁ - גְּזָרוּ בְּהוּ רַבָּנַן, לַתְּרוּמָה - לֹא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנַן."הָאוֹגֵן וּמְחוּסַּר כִּפּוּרִים כו'". מַאי טַעְמָא? כֵּיוָן דְּעַד הָאידָנָא הָווּ אֲסִירִי - אַצְרְכִינְהוּ רַבָּנַן טְבִילָה. **משנה** חוֹמֶר בַּתְּרוּמָה, שֶׁבִּיהוּדָה נֶאֱמָנִין עַל טָהֲרַת יַיִן וְשֶׁמֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וּבִשְׁעַת הַגִּיתוֹת וְהַבַּדִּים - אַף עַל הַתְּרוּמָה. עָבְרוּ הַגִּיתוֹת וְהַבַּדִּים וְהֵבִיאוּ לוֹ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה - לֹא יְקַבְּלֶנָּה מִמֶּנּוּ, אֲבָל מַנִּיחָהּ לְגַת הַבָּאָה. וְאִם אָמַר לוֹ: הַפְרֵשְׁתִּי לְתוֹכָהּ רְבִיעִית קֹדֶשׁ - נֶאֱמָן. כְּדֵי יַיִן וְכְדֵי שֶׁמֶן הַמְּדוּמָעוֹת

אבל יד חבירו – אם נגעה ביד חברו לא טימאתה. **באותה היד** – אם נגע ביד הראשונה ביד חברו. אבל השניה אינה מטמאה יד חברו. **ולפסול** – את הקדש, הוא דאמר יד מטמא חבירתה, אבל לא לטמא. **הא תנא ליה רישא** – ולקדש מטבילין שניהן. **אין שני עושה שני** – אין יד שהיא שניה עושה את חבירתה שניה. מכלל דשמעי' לר' יהושע דאמר היד מטמא את חבירתה להיות במותה. **ודלמא לא שני ולא שלישי** – דלית להו הך מעלה דמתניתין. אבל מאן דאית ליה – אפילו לטמא אית ליה, להכי קאמר: ידים לעולם שניות הן, לפיכך אין יד מטמא את חבירתה. **וכי יש נגובה בקדש, והלא חיבת הקדש מכשרת** – אלא אין נגובה זו לומר כשלא הוכשרו, אלא כשהוכשרו לטומאה ועכשיו הן נגובין, וטומאה הן מקבלין. ולא הוצרכה משנתנו לדבר באוכלי קדש נגובין, אלא באוכלי חולין נגובין ואוכלי קדש. **תחב לו חברו** – בידים טהורות, וזה האוכל ידיו מסואבות. **או שתחבן הוא עצמו בכוש או בכרכר** – שהן פשוטי כלי עץ, ואין מקבלין טומאה. **וביקש לאכול צנון או בצל של חולין עמהן** – שאין ידים מטמאות את החולין, ואפילו הכי גזור רבנן שלא יאכלם עם הקדש – פן תגע ידו מסואבת באוכלי קדש שבפיו. **לענין תרומה** – אף על פי שהיד מסואבת פוסלתה – לא עשו מעלה, אלא אמרינן: זהיר ולא נגע. **והכי קתני מתניתין:** אוכלין חולין בידים מסואבות עם התרומה, אבל לא עם הקדש. ולהכי נקט נגובין, שאילו עכשיו היו משקין עליהם – היו משקין נעשין ראשונים מחמת הידים, ועושין את החולין שניים, וכשנוגעין בתרומה שבפיו – פוסלין אותם. ואית דמסיק מלתא בנגובין שמעולם לא הוכשרו, וקשיא ליה: בחולין, מה לי הוכשרו מה לי לא הוכשרו? הלא אין ידים מועילות כלום לחולין. **כיון דעד האידנא אסירי** – דמחוסר כפורים מותר בתרומה ואסור בקדש, וכן אונן. ואף על פי שאסורים במעשר שני – מותרין בתרומה, כדאמרינן במסכת יבמות מ"וכל זר" יתירה: זרות אסרתי לך ולא אנינות. **משנה שביהודה נאמנין** – עמי הארץ. **על טהרת יין ושמן** – של קודש, אם הקדישוהו למזבח בשעת הגיתות והבדים – נאמנין על שמירתן כל ימות השנה. ובגמרא מפרש מאי שנא יהודה דנקט. **ובשעת הגיתות והבדים** – הכל מוטהרין את כליהם. **והביאו לו** – עמי הארץ לכהן חבר. **אבל מניחה** – עם הארץ לגת הבאה, ואז יתננה לכהן. **רביעית לוג שמן נאמן** – דמיגו דנאמן אקדש – נאמן אתרומה.

המדומעות

אֲבָל יַד חֲבֵירוֹ לֹא, שאם נגע בידו הטמאה ביד חבירו אינה נטמאת, שהטעם שיד מטמאת את חבירתה הוא שמא תתחלף ידו הטמאה בידו הטהורה ויבוא ליגע בטמאה בקודש, ואין חשש שמא תתחלף ידו ביד חבירו. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֶחָד יָדוֹ וְאֶחָד יַד חֲבֵירוֹ** שנגע בהן בידו הטמאה, גזרו עליהן טומאה, ודווקא אם נגע ביד חבירו **כְּאוֹתָהּ הַיָּד** הטמאה, אך אם נגע ביד חבירו עם ידו השניה שנגעה ביד הטמאה, לא נטמאה יד חבירו, ויד מטמאת חבירתה **לְפָסוֹל** את הקודש שיהיה רביעי לטומאה ולא יטמא קודש אחר, **אֲבָל לֹא לְטַמֵּא** אותו שיטמא קודש אחר. ומדברי רבי יוחנן שאמר שידו השניה אינה מטמאת את יד חבירו, מוכח שיד מטמאת חבירתה אף שלא בחיבורים, שאם רק בחיבורים מטמאת שמא היד הטמאה תיגע בקודש, הרי גם ביד חבירו יש חשש שמא יגע בקודש שביד חבירו, ומדוע אינה טמאה, אלא ודאי היד מטמאת חבירתה אף שלא בחיבורים, וזה שייך רק אצל עצמו.

מבררת הגמרא: **מִמַּאי** – מהיכן למד זאת רבי יוחנן. מבארת הגמרא: **מִדְּקָתָנֵי** במשנתנו **בְּסֵיפָא** של דין זה, **שֶׁהַיָּד מְטַמְּאָה חֲבֵירְתָּהּ לְקֹדֶשׁ אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה**, וקשה **הָא תּוּ לָמָּה לִי** – מדוע נשנה דין זה, **הָא תָּנָא לֵיהּ** המשנה **בְּרֵישָׁא** של דין זה, שבקודש אם נטמאה ידו אחת מטביל שתיהן, וממילא מובן שהיד מטמאת את חבירתה. **אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ**, שהסיפא באה **לְאַתּוֹיֵי** – לרבות שאף **יַד חֲבֵירוֹ** נטמאת מידו הטמאה.

מוסיפה הגמרא: **וְאַף רֵישׁ לָקִישׁ הָדַר בֵּיהּ** – חזר בו והודה לרבי יוחנן, **דְּאָמַר רַבִּי יוֹנָה אָמַר רַבִּי אַמִּי אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, אֶחָד יָדוֹ וְאֶחָד יַד חֲבֵירוֹ** נטמאו אם נגעו בידו הטמאה, ודווקא אם נגע חבירו **כְּאוֹתָהּ הַיָּד** הטמאה, והיד הטמאה מטמאת חבירתה **לְפָסוֹל** את הקודש **אֲבָל לֹא לְטַמֵּא** אותו לעשותו שלישי לטומאה ושיטמא קודש אחר.

מביאה הגמרא מחלוקת תנאים בזה: **וְהַדִּין** שיד מטמאת חבירתה רק **לְפָסוֹל אֲבָל לֹא לְטַמֵּא**, מחלוקת **תַּנָּאֵי הִיא, דִּתְנַן** במשנה (ידים פ"ג מ"ב), **כָּל הַפּוֹסֵל בַּתְּרוּמָה** שהוא שני לטומאה ועושה אותה שלישי, **מְטַמֵּא יָדַיִם** שנגעו בו **לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת** כמותו לפסול תרומה ולטמא קודש. **וְכֵן יָד מְטַמֵּא חֲבֵירְתָּהּ** להיות כמותה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָדַיִם שְׁנִיּוֹת הֵן, וְאֵין שְׁנֵי עוֹשֶׂה** את הנוגע **בּוֹ שֵׁנִי** (בַּחוּלִין). מוכיחה הגמרא: **מַאי לָאו** לחכמים **שֵׁנִי הוּא דְּלֹא עָבִיד** [–עושה] היד המטמאת חבירתה, **הָא שְׁלִישִׁי עָבִיד**, ומבואר שלחכמים יד מטמאת את חבירתה רק לפסול ולא לטמא, ומשמע שלרבי יהושע יד מטמאת את חבירתה אף לטמא.

דוחה הגמרא: **דִּלְמָא** סוברים חכמים שיד טמאה **לֹא שֵׁנִי עָבִיד** [–עושה] **וְלֹא שְׁלִישִׁי**, ואינה מטמאת את חבירתה כלל, אך למשנתנו היד מטמאת חבירתה אף לטמא כרבי יהושע ואין בכך מחלוקת.

מביאה הגמרא מחלוקת תנאים אחרת בזה: **אֶלָּא כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** שנחלקו בזה, **דִּתַנְיָא** בברייתא, **יָד** טמאה, אף שהיא **נְגוּבָה** [–יבשה], **מְטַמֵּא אֶת חֲבֵירְתָּהּ** להיות שניה לטומאה **לְטַמֵּא בַּקֹּדֶשׁ** שהוא יפסול קודש אחר, **אֲבָל לֹא לַתְּרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹתָהּ יָד** הטמאה והיבשה מטמאת חבירתה **לְפָסוֹל** קודש **אֲבָל לֹא לְטַמֵּא**. ומפורש שנחלקו האם יד מטמאת חבירתה לטמא קודש או רק לפוסלו.

שנינו במשנה: **אוֹכְלִין אוֹכְלִים נְגוּבִין בְּיָדַיִם מְסוּאָבוֹת כו'** בתרומה אבל לא בקודש.

ברייתא מקשה על דין זה במשנה: **תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בֶּן אַנְטִיגְנוֹס, וְכִי יֵשׁ דִּין נְגוּבָה** – יבשה שלא נרטבה מעולם ולא הוכשרה לקבל טומאה **לְקֹדֶשׁ, וְהָלָא חִיבַּת הַקֹּדֶשׁ** – תאות האדם לקודש **מַכְשַׁרְתָּן** למאכלי קודש לקבל טומאה אף שלא בא עליהם אחד משבעה משקים, ואם כן פשוט שאסור לאוכלם בידים טמאות, ולא הוצרכה המשנה לומר דין זה.

מתרצת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – לא הוצרכה משנתנו לומר שאסור לאכול קודש שלא הוכשר בידים טמאות, אלא באופן שאוכל קודש בלא ליגע בו, **כְּגוֹן שֶׁתָּחַב לוֹ חֲבֵירוֹ** שידיו טהורות את אוכלי הקודש **לְתוֹךְ פִּיו, אוֹ שֶׁתָּחַב** אותם **הוּא לְעַצְמוֹ** כשהם נעוצים **בְּכוּשׁ וּבְכַרְכַּר** – כלי טויה העשויים מעץ, שהם פשוטי כלי עץ שאינם מקבלים טומאה, **וּכְיִקֵּשׁ לֶאֱכוֹל** גם **צְנוּן וּבָצָל שֶׁל חוּלִין** יבשים **עַמְּהֶן** – עם מאכלי הקודש בעודם בפיו, והמשנה מחדשת שאין להכניסם בידו לפיו, אף שאינם מקבלים טומאה מידיו, שמא יגע בידו הטמאה במאכלי הקודש שבפיו. ודווקא **לְאוכלי קֹדֶשׁ גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן**, אך **לְאוכלי תְּרוּמָה לֹא גָּזְרוּ בְּהוּ רַבָּנָן**, ולא חוששים שיגע, ומותר לאכול תרומה וחולין נגובים יחד.

שנינו במשנה: **הָאוֹנֵן וּמְחוּסַּר כִּפּוּרִים כו'** צריכין טבילה לקודש אבל לא לתרומה.

מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** הצריכום טבילה לאכילת קודש. משיבה הגמרא: **כֵּיוָן דְּעַד הָאִידָּנָא הֲווּ אֲסִירֵי** – כיון שעד עכשיו היו אסורים באכילת קדשים, הסיחו דעתם מלהיות טהורים לאכילת קודש ולכן **אַצְרִיכִינְהוּ** [–הצריכום] **רַבָּנָן טְבִילָה** קודם אכילתם לאחר שפסקה האנינות והוקרבו הקרבנות.

משנה

לאחר שנתבאר במשנה הקודמת מעלות הקודש על התרומה, מבארת משנה זו מעלת התרומה על הקודש לגבי נאמנות עם הארץ על טהרתם: **חוֹמֶר בְּדִין** טהרת **תְּרוּמָה** יותר מבקודש, **שֶׁבִּיהוּדָה נֶאֱמָנִין** עמי הארץ לומר ששמרו **עַל טָהֳרַת יַיִן** שהקדישו לנסכים **וְשֶׁמֶן** שהקדישו למנחות **כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה**, וניתן להקריבם למזבח, שאם לא נקבלם מהם, יהיה כל אחד בונה במה לעצמו ומקריב עליה (לעיל כב.). **וּבִשְׁעַת הַגִּיתוֹת** – כשדורכים את הענבים בגת ליין **וְהַבַּדִּים** – כשסוחטים את הזיתים בבית הבד לשמן, נאמנים עמי הארץ לומר **אַף עַל הַתְּרוּמָה** שהיא טהורה, משום שבאותם זמנים גם עמי הארץ מטהרים את כליהם, כדי שתהיה תרומתם טהורה. **עָבְרוּ** זמני **הַגִּיתוֹת וְהַבַּדִּים, וְהֵבִיאוּ לוֹ** עמי הארץ לכהן חבר **חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה, לֹא יְקַבְּלֶנָּה מֵהֶם** – מעם הארץ כתרומה טהורה, שאז אינו נאמן על טהרתה, משום שבשאר ימות השנה אינו מקפיד על הטהרה. **אֲבָל מַנִּיחָהּ** עם הארץ אצלו עד **לַגַּת** – לדריכת הענבים בשנה **הַבָּאָה**, ואז יהיה נאמן לומר שהיא טהורה ויוכל הכהן לקבלה ממנו. ונמצאת תרומה חמורה מקודש, בכך שעמי הארץ אינם נאמנים על טהרתה כל השנה מלבד זמני הגיתות והבדים, ויין ושמן של קודש נאמנים על טהרתם כל השנה.

אופן שבו עם הארץ נאמן על טהרת תרומה כל השנה: **וְאִם אָמַר** לו עם הארץ לכהן, **הִפְרַשְׁתִּי לְתוֹכָהּ** – הכנסתי לתוך חבית התרומה **רְבִיעִית קֹדֶשׁ, נֶאֱמָן** על טהרת כל הנמצא בחבית, שמתוך שנאמן הוא על טהרת הקודש שבה, נאמן גם על טהרת התרומה שבה.

אופן נוסף שבו נאמנים עמי הארץ על התרומה: **כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן**

עשיית טובה וגמילות-חסד ליהודי בגשמיות, עם היותה בנוגע לענייניו הגשמיים, הרי אצלו רוחניות הוא.

משיחת חג הפורים ה'תשי"ז

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

לב לֹא בְּכָל דָּבָר רצג] אָמְרוּ שֶׁאִם רָאוּי לְכַסּוֹת בּוֹ כְּלִי יֵשׁ תּוֹרַת כְּלִי עָלָיו אֶלָּא בְּשִׁבְרֵי כֵלִים בִּלְבָד, הוֹאִיל וְהָיָה כְּבָר עֲלֵיהֶם תּוֹרַת כְּלִי גָּמוּר כְּשֶׁהָיוּ שְׁלֵמִים, לָכֵן לֹא נִפְקַע מֵהֶם אַף כְּשֶׁנִּשְׁבְּרוּ אִם רְאוּיִין עֲדַיִן לְכִסּוּי.

אֲבָל כָּל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ שַׁיְכוּת כְּלִי גָּמוּר, כְּגוֹן צְרוֹרוֹת אוֹ אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, אַף־עַל־פִּי שֶׁרְאוּיִים לְכַסּוֹת בָּהֶם כֵּלִים - לֹא יָרַד עֲלֵיהֶם תּוֹרַת כְּלִי בִּשְׁבִיל כָּךְ, וְאָסוּר לְטַלְטְלָם אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ גּוּפָם וּמְקוֹמָם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְמַעְלָה.

וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַזְהִיר לָרַבִּים שֶׁנִּכְשָׁלִים וְנוֹטְלִים חֲתִיכַת עֵץ שֶׁאֵינָהּ כְּלִי רצד] לִסְמוֹךְ בָּהּ אֵיזֶה דַף רצה] לִשְׁכּוֹב עָלָיו, וְכַיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה.

אֲבָל עַל־יְדֵי נָכְרִי מֻתָּר כָּל טִלְטוּל מָקְצָה כְּשֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַמָּקְצָה עַצְמוֹ רצו], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִמָּן רע"ו:

הלכות שבת, חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף לב

ביאורי הלכה

רצג] לא בכל דבר – היינו כל חפץ שאינו כלי ולא הוכן לשום שימוש כגון עפר עצים ואבנים, אבל חפץ שהוכן לשימוש כלשהו[291] מקבל תורת כלי אפילו אינו כלי גמור ואף ללא שיחדוהו לשימוש המותר בשבת – ודי בכך שרגילים לעשות בו שימוש זה[292].

רצד] שאינה כלי – שלא ייחדו או הכינו אותה לשימוש.

רצה] איזה דף – לוח עץ.

רצו] המוקצה עצמו – לצורך המוקצה עצמו שלא ייגנב או יינזק – אסור לומר לנכרי לטלטל אלא אם כן במקום הפסד גדול[293].

ציונים והוספות

291) שניכר בו שהכינוהו לשימוש (שלא כעצים ואבנים) גם אם הוכן לשימוש האסור בשבת אך רגילים לעשות בו גם שימוש המותר בשבת, וכגון גיזין של צמר דלעיל סעיף ג (שרגילים לשבת עליהם ומותרים בטלטול גם אם כוונתו הייתה להטמין בהם), לבנים דלהלן סעיף מח (שרגילים לשבת עליהם אף שמטרתו הייתה בתחלה לבנות בהם), עורות (להלן סעיף נח), מחט חדשה שלא ניקבה (להלן סעיף לט).

292) עד"ז לעיל הערה מ, ואף ששברי כלים לא הוכנו לשום שימוש ודומים לאבנים ועפר המוקצים גם אם ראויים לשימוש – מכל־מקום תורת כלי לא פוקעת מכלי גמור גם כשנשבר ודינו כעת כשאר דברים שיש עליהם תורת כלי אך אינם כלי גמור, ולכך שברי כלי שנזרקו (או שדרך לזורקם כדלעיל סעיף כט) אסורים בטלטול (כגיזין של צמר שהכניסן לאוצר, ראה לעיל הערה רפח) משא"כ כלי גמור שנזרק.

293) סי' שז סי"ב; והוא הדין שמותר לומר לנכרי לטלטל מוקצה לצורך הנכרי או כשהמוקצה כבר בידיו (סי' שז סל"ו).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות עירובין לפי לוח "רב יומי"

חלק ב' סימן שס דין היקף מחיצות לשבת:

ז וכל זה כששני כותלי אורך הקרפף הקצר הפרוץ במילואו הם בולטים ונכנסים לתוך חלל הרחב שאם לא כן אין זו פירצה במילואה שאינו נקראת פרצה במילואה אלא אם כן נפרץ כל כותל רחבו של קרפף או חצר או בית אבל אם היה כותל הרוחב ארוך מחלל הרוחב ובולט טפח לכאן וטפח לכאן ונפרץ כמדת החלל ונשתייר ממנו הפס טפח שמכאן ופס טפח שמכאן אף שאין הפסין בולטין לצד הפנים לתוך החלל שבין כתלי אורך אלא לצד חוץ אין זו פרצה במילואה הואיל ונשתיירו גיפופים קטנים מהכותל הנפרץ ואף שגיפופים אלו אינן נראין למי שעומד בפנים בתוך הקרפף או החצר או הבית הנפרץ במילואו כיון שהם נראים למי שעומד בחוץ נדונין משום פסין לפרצה כמו שהלחי הנראה מבחוץ ולא מבפנים נידון משום לחי למבוי כמו שיתבאר בסי' שס"ג ואם כן גם כן כאן הרי העומד חוץ לקרפף הקצר דהיינו בתוך קרפף הרחב נראין לו אלו גיפופים הרחבים העודפים מכאן ומכאן לפרצה כאילו הם שיורין וגיפופין מכותל הרוחב של הקצר ולא נפרץ אלא

באמצעו בלבד מה־שאין־כן כשכתלי ארכו של הקצר בולטים ונכנסים לתוך החלל הרחב אזי ניכר ונראה שהגיפופים הללו אינם מכותל רחבו של הקצר.

והוא שראשי כתלים אלו הבולטים שמה הם מופלגים שם ג׳ טפחים ברוחב מן כתלי אורך קרפף הרחב שבצדם כגון שגיפופים אלו יש באורך כל אחד מהם ג׳ טפחים אבל אם אינם מופלגים מהם ג׳ טפחים הרי הם כלבדים וסניפים שם לצד כתלי אורך הרחב והאויר שביניהם הוא כסתום ונמצא שיש שם גיפופים לקרפף הקצר דהיינו מראשי כתלי ארכו עד כתלי אורך הרחב שהם פחות מג׳ טפחים מכאן ופחות מג׳ טפחים מכאן ואין כאן פרצה במילואה:

* * *

ח וכל שאין שם פרצה במילואה הרי כל אחד ואחד רשות לעצמו ואין נותנים להם בכל אחד מהם אלא בית סאתים ואם יש באחד מהם יותר מבית סאתים הוא לבדו אסור והשאר מותרים כיון שאינם פרוצים זה לזה במילואם ואין בפרצה יותר מעשר:

חלק ב סימן שסא דין גג הסמוך לרשות הרבים:

א גג הסמוך לרשות הרבים ואינו גבוה י׳ טפחים בצדו שברשות הרבים ובשאר צדדין שבחצר הוא גבוה עשרה רשות היחיד גמורה היא מן התורה.

ואף על פי כן הואיל והוא בתוך עשרה לרשות הרבים ורבים משתמשים בו שמניחים בו כובעים וכלים קטנים הרי זה כרשות הרבים ואסור לבעל הגג להשתמש בו מחצר עד שיעשה לו סולם קבוע מחצירו שאז גילה דעתו שסילק לגג זה מכח רשות הרבים אלא נוח לו להשתמש בעצמו עליו אבל סולם עראי אין כאן סילוק שכיון שסופו ליטול הסולם כמו שאינו הוא:

ב ואיזהו סולם קבוע כל שקבע[ו] שם בין לשבת בין לחול אבל אם קבעו לשבת ולא לחול או להפך אין זה קבוע:

ג אבל אם מצדו שברשות הרבים הוא גבוה אפילו סולם אין צריך.

אבל אם אינו גבוה עשרה בין מצד רשות הרבים בין מצד החצר אף על פי שהבית שבתוכו יש בו י׳ טפחים אינו נקראת על הגג רשות היחיד אלא כרמלית הוא ואין סולם מועיל לו כלל:

* * *

ד חצר שנפרצה במילואה או ביתר מעשר אמות לרשות הרבים מקום מחיצה נידון כצדי רשות הרבים שהן כרמלית ומותר לטלטל מתוך החצר למקום המחיצה אבל לא לרשות הרבים ולא לרשות היחיד ולא לחוץ לד׳ אמות מפני שתוך החצר שנפרצה לרשות הרבים נעשה גם כן כרמלית שהרי הוא כקרן זוית הסמוכה לרשות הרבים שנתבאר בסי׳ שמ"ה.

ואם נפרצה לכרמלית הרי הוא כרמלית מדברי סופרים (ואף על פי כן אף שהוא רשות היחיד מן התורה מותר לטלטל ממנו לכרמלית גמורה מטעם שנתבאר בסי׳ שמ"ו).

אבל אם הפרצה היא פחות מעשר ואינה במילואה אינה אוסרת מפני שהיא כפתח:

ה אם נפרצה בקרן זוית ממש דהיינו שהפרצה תופסת משתי רוחותיה אצל הזויות אפילו בפחות מעשר אסור לפי שאין דרך לעשות פתח בקרן זוית.

וכן בית שנפרץ בקרן זוית ממש לרשות הרבים או לכרמלית אפילו בפחות מעשר אסור אם גם הקירוי נפרץ מעל הזוית עד שהנשאר הוא באלכסון מכותל זה לכותל שאצלו שאז אין אומרים בו פי תקרה יורד וסותם לפי שהטעם שאומרים פי תקרה יורד וסותם הוא משום שדומה לפתח ובקרן זוית אין דרך לעשות שם פתח כלל.

אבל פתח שאינה בקרן זוית אומרים בה פי תקרה יורד וסותם אפילו היא יתירה מעשר רק שאינה במילואה.

ויש אומרים שאפילו היא במילואה אפילו נפרצו ב׳ מחיצות זו אצל זו במילואם ונשאר קירוי עליהם אומרים בו פי תקרה יורד וסותם אם נשאר שם ב׳ מחיצות דבוקות זו בזו אבל אם נפרצו ב׳ מחיצות זו כנגד זו במילואה או ביותר מעשרה ונשאר ב׳ מחיצות שלימות זו כנגד זו כיון שיש ביניהם פילוש וקפנדריא מפרצה זו לפרצה שכנגדה אין אומרים בהן פי תקרה יורד וסותם וכן עיקר ואף על פי כן טוב לחוש לסברא הראשונה כמו שנתבאר בסי׳ שמ"ו:

* * *

ו יש אומרים שאין פי תקרה יורד וסותם אפילו לפרצה שמרוח אחד אלא אם כן יש ברוחב הקירוי ד׳ טפחים.

ויש אומרים שצריך גם כן שלא יהא פי התקרה משופע כגגין שלנו שאז אין בהם פה ולא אמרינן אלא פי תקרה יורד וסותם:

חלק ב סימן שסב איזה מחיצה קרוי מחיצה לטלטל:

א כל מחיצות שלא נעשו כדי לדור בתוכן דהיינו לכניסה ויציאה תמיד (עיין סי׳ שנ"ח גבי קרפף) אלא לשמור מה שיניחו בתוכן או לישב בתוכן לשמור השדות שאינו דר בה יומם ולילה אלא מסתופף בצלה בלבד כשהחמה עומדת עליו (אבל סוכה שדר בה השומר יומם ולילה דירה מעולה היא כמו שנתבאר בסי׳ שנ"ח) וכן מחיצות העשויין לצניעות בעלמא כגון הבנאים שבונים בחמה ועושין מחיצה להגן עליהם מפני החמה וכן האכסדרה שבונים בתוך הפרדס (שתשמיש מחיצה זו ג"כ אינו קבוע להתלונן בצלה אפילו יום ולילה אחד בקביעות אלא כשהחמה קודרת בלבד אבל מחיצה העשויה ליום ולילה אחד דירה מעולה היא כמו שנתבאר בסי׳ ש"ס).

וכל מחיצות אלו אף על פי שהן מחיצות גמורות מן התורה

והזורק לתוכן מרשות הרבים חייב אפילו יש בתוכן כמה מילין, מכל־מקום מדברי סופרים אין מטלטלין בתוכן אלא בד' אמות אם יש בתוכן יותר מבית סאתים מפני שהן אינן חשובות מוקפות לדירה אבל עד בית סאתים ועד בכלל מותר לטלטל בכל המוקף:

* * *

ב לפיכך אילן שענפיו יורדין למטה כל סביבו אם אינם גבוהים ג' טפחים מן הארץ ועיקרן במקום שמחוברים לאילן הוא גבוה י' טפחים הרי הם חשובים מחיצה ומותר לטלטל בתוכן אף על פי שלא נעשו לדירה.

והוא שימלא האויר שבין הענפים בעצים או בקש ויקשרם שם כדי שלא ינידם הרוח שכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה.

והוא הדין אם אין גבוהים י' טפחים במקום שמחוברים לאילן אלא שבאמצע הם גבוהים עשרה שעשויים כקשת וצריך שיהא ביניהם ד' על ד' בכל גובה עשרה שאם אין ביניהם ד' אלא מלמטה מעשרה ואילך הרי הן ככרמלית:

ג וכל זה עד בית סאתים אבל יותר מבית סאתים אסור ואפילו נטע האילן מתחלה לשם כך כדי שיהיו ענפיו מחיצות סביבו להתיר שם הטלטול אין זה מועיל כלום כיון שאינו עשוי לדור בו אלא להסתופף בצלו לשמור השדות אבל אם הוא עשוי לדור בו ואפילו לא נטעו מתחלה כדי לדור בו אלא שמילא קש בין הענפים כדי לדור בו אם רוב הדופן מן הקש הממלא שם לדירה הרי זה כאילו כל הדופן עשוי לדירה ומטלטלין שם אפילו ביותר מסאתים (ואפילו שאין ברוחב הקש יותר מעשר מותר ואם יש ברחבו יותר מעשר אף על פי שאינו רוב הדופן גם כן מותר כמ"ש בסי' שנ"ח):

* * *

ד תל שגבוה ה' טפחים ועשה עליו מחיצה ה' טפחים הרי זה על גביו רשות היחיד גמורה לכל דבר שהרי יש כאן מחיצה י' טפחים היינו ה' טפחים מן גובה עצמו שאומרים בו גוד אסיק מחיצה למעלה כמ"ש בסי' שמ"ה וה' טפחים מן המחיצה שהמחיצה וגוד מצטרפין.

מחיצה העומדת מאליה דהיינו שלא נעשית לשם מחיצה כשרה לכל דבר:

ה מחיצה שנעשית בשבת בשוגג כשרה לכל דבר במזיד מחיצה היא להחמיר לחייב הזורק מתוכה לרשות הרבים אבל לא להקל להתיר הטלטול בתוכה משום קנס במה דברים אמורים כשלא היתה שם מחיצה כלל בתחלת השבת אבל אם היתה שם והסירה וחזר ועשאה אפילו במזיד חזרה להתירה הראשון:

ו וכל זה כשהמחיצה היא ברשות הרבים או בכרמלית ועל ידה נעשה שם רשות היחיד אבל אם גם בלא מחיצה זו יש שם עוד מחיצות שעל ידן נעשה שם רשות היחיד גמורה מן התורה אלא שהיה אסור לטלטל שם מדברי סופרים מועלת מחיצה זו להתיר לטלטל שם ואפילו לא היתה בתחלת השבת ונעשית בשבת במזיד.

ואם היתה שם בתחלת השבת ונפלה אחר כך, מותר אפילו לא חזרה ונעשית כלל שכיון שגם מבלעדיה יש שם עוד מחיצות הרי אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה:

* * *

ז כיצד כגון שנים או שלשה שהקיפו במחצלאות סביבותיהם ברשות הרבים או בכרמלית והבדילו גם ביניהם ולא עירבו יחד והיה כל אחד מותר לטלטל בשלו ובשבת נגללו המחצלאות שביניהם אנו אומרים שבת כיון שהותרה הותרה כיון שגם מבלעדי המחצלאות שביניהם היתה רשות היחיד גמורה על ידי מחצלאות הראשונות.

ואם קודם השבת לא היו מחצלאות פרוסות ביניהם ונפרסו בשבת אפילו במזיד מותר.

אבל מחצלאות החיצונות שנפרסו בשבת במזיד אינן מועילות אלא אם כן היו כבר פרוסות בתחלת השבת ונגללו וחזרו ונפרסו ואם לא חזרו ונפרסו אין אומרים בהם שבת כיון שהותרה הותרה הואיל ואין כאן מחיצות המפסיקות בין רשות הרבים או כרמלית גמורה.

(אבל קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אף על פי שהוא ככרמלית מדברי סופרים כיון שמן התורה הוא רשות היחיד גמורה אומרים בו שבת כיון שהותרה הותרה כמ"ש בסי' ש"ס):

ח וכן שתי ספינות שבים שהן קשורות זו בזו ועירבו יחד ובשבת נפסקו אין אומרים בהן שבת כיון שהותרה הותרה לפי שכשנפסקו הרי זה כאילו הים מפסיק ביניהן כמ"ש בסי' שנ"ה והים הוא כרמלית גמורה אבל אם חזרו ונקשרו אפילו במזיד חזרו להתירן הראשון כיון שמבלעדי זה היו שתיהן רשות היחיד:

ט ספינה מותר לטלטל בכולה אפילו היא יותר מבית סאתים מפני שחשובה למוקפת דירה ואין אומרים מחיצותיה להבריח מים נעשו שלא לדירה.

ואין צריך לומר אם כפאה לדור תחתיה שכפייתה זו היא עשיית מחיצתה לדירת מטה ונעשה ע"י כן מוקפת לדירה גם על גבה מלמעלה משום גוד אסיק.

אבל אם כפאה לזופתה אין מטלטלין בה בין תחתיה בין עליה אלא בד' אמות אם היא יותר מסאתים מפני שבטל מחיצותה מתורת דירה בכפייתן זו שאינן עומדות כל זמן כפייתן לא לדירת מטה ולא לדירת מעלה:

'תורה אור' מגילת אסתר – הפרשה החסידית

וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ[1]

1 **"וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ** כו'"[2]:

2 הִנֵּה **פּוּרִים** הוּא בְּחִינַת **יוֹם־הַכִּפּוּרִים**: כִּי יוֹם־הַכִּפּוּרִים

3 פֵּירוּשׁוֹ **כְּמוֹ פּוּרִים**[3]. וְיוֹם־הַכִּפּוּרִים הוּא תְּשׁוּבָה שֶׁשָּׁב

4 מִמַּטָּה־לְמַעְלָה, וּבְפוּרִים גַּם כֵּן כְּתִיב (אֶסְתֵּר ג, ז. ט, כד): "פּוּר

5 הוּא הַגּוֹרָל" – מִמַּטָּה־לְמַעְלָה. וְכֵן בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים – "עַל

6 שְׁנֵי הַשְּׂעִירִים גּוֹרָלוֹת כו'"[4].

7 אַךְ אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲלוֹת לְמַעְלָה – הֲלֹא יֵשׁ עֲוֹנוֹת

8 הַמַּבְדִּילִין[5] וּמְעַכְּבִין?

9 לָזֶה אָמַר "לַה' חַטָּאת"[6], שֶׁאֲפִילוּ הַחַטָּאת, כְּשֶׁעוֹלָה

10 – **לַה'** הוּא. כִּי לְמַעְלָה "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחְשִׁיךְ" (תְּהִלִּים קלט,

11 יב), שֶׁשָּׁם אֵין חֹשֶׁךְ – שֶׁהַכֹּל אֶחָד שָׁם. אַךְ זֶה אֱמֶת

12 שֶׁלְּמַעְלָה אֵין חֹשֶׁךְ, אַךְ אֵיךְ אֶפְשָׁר לַעֲלוֹת לְמַעְלָה?

13 אַךְ הִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבְּיוֹם הַכִּפּוּרִים הָיָה מַתַּן־תּוֹרָה –

14 לוּחוֹת אַחֲרוֹנוֹת[7], וְלָכֵן הוּא נִבְחָר לְיוֹם הַכִּפּוּרִים. וּבִשְׁעַת

15 מַתַּן־תּוֹרָה נֶאֱמַר (וְאֶתְחַנַּן ה, ד): "פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם"

16 – וְלִכְאוֹרָה הֲלֹא "אֵין[8] לוֹ דְּמוּת הַגּוּף"?

17 אַךְ דְּהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁהַדָּבָר שֶׁבְּרָצוֹן נִקְרָא "פָּנִים", וּמַה

18 שֶׁהוּא נֶגֶד רְצוֹנוֹ נִקְרָא "אָחוֹר"[9]. וּבִשְׁעַת מַתַּן־תּוֹרָה הָיָה

19 כָּל רְצוֹן יִשְׂרָאֵל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְכָל עִנְיְנֵי הַגּוּף הָיָה

20 בִּבְחִינַת "אָחוֹר". כְּמַאֲמַר רַז"ל[10]: "עַל כָּל דִּבּוּר פָּרְחָה

21 נִשְׁמָתָם". וּבֶאֱמֶת הָיָה לָהֶם גּוּפִים, אַךְ לְפִי שֶׁכָּל עִנְיְנֵי

22 הַגּוּף הָיָה בִּבְחִינַת "אָחוֹר", וְנִמְצָא כְּמוֹ שֶׁאֵין לָהֶם גּוּפִים,

23 וּמִמֵּילָא הָיוּ בִּבְחִינַת "פָּנִים", "כַּמַּיִם הַפָּנִים וגו'"[11], וּכְמוֹ

24 שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל א, כו): "וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה

25 אָדָם"[12].

26 וְאֵיךְ שַׁיָּיךְ אָצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ "כְּמַרְאֵה אָדָם"?

---

1) (דִּבּוּר **הַמַּתְחִיל וּמָרְדְּכַי יָצָא** מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ: **אור התורה** [מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד קלא] **דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי יָצָא"** – צִיּוּן כְּבוֹד קְדוֹשֵׁת אַדְמוֹ"ר.

לְהַלָּן (צג, א) נִדְפַּס הַמַּאֲמָר דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַבְרָהָם לֹא יָדָעְנוּ", וְהוּא בֵּיאוּר הֶמְשֵׁךְ לַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ, וּבִכְתַב יָד נִרְשָׁם עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר בִּשְׁנַת תקנ"ו, אִם כֵּן הַמַּאֲמָר שֶׁלְּפָנֵינוּ הוּא גַּם מִתקנ"ו).

הַמַּאֲמָר נִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה עַל מְגִלַּת אֶסְתֵּר עַמּוּד קלא קמה. קִצּוּר – שָׁם עַמּוּד קמה־קמז. וְנִסְמָן לְקַמָּן בְּשֵׁם "אוֹר הַתּוֹרָה".

מְיוּחָד עָלָיו: דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי יָצָא" תשכ"ט – תּוֹרַת מְנַחֵם – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מוֹעֲדִים, פּוּרִים עַמּוּד קסח.

הַמַּאֲמָר יָצָא לְאוֹר בְּ"תּוֹרָה אוֹר עִם מַרְאֵי מְקוֹמוֹת וְלִקּוּט פֵּרוּשִׁים – דְּרוּשֵׁי מְגִלַּת אֶסְתֵּר" – קְהָ"ת תשע"ט).

2) ("בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת תְּכֵלֶת וְחוּר וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה וְתִכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה". – אֶסְתֵּר ח, טו).

3) (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא (נז, ב): "פּוּרִים אִתְקְרִיאַת עַל שֵׁם יוֹם הַכִּפּוּרִים" [וְעַיֵּין נִיצוֹצֵי זֹהַר שָׁם]. וּרְאֵה גַּם סֵפֶר הַשִּׂיחוֹת תש"ד עַמּוּד 70 (בְּשֵׁם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב). פֶּלַח הָרִמּוֹן (לְרַבִּי הִלֵּל מִפַּאַרִיטְשׁ) (וַיִּקְרָא עַמּוּד רד (בְּשֵׁם הָרַב הַמַּגִּיד). נִתְבָּאֵר לְקַמָּן צה, ד. קכא, א. וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן צג, ב ג. צט, ד. ק, א. מַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן תקס"ו חֵלֶק א עַמּוּד שמ (בְּשֵׁם הָרַב הַמַּגִּיד). תקע"א עַמּוּד קמב וְשָׁם נִסְמָן. סִידּוּר עִם דַּא"ח רפג, ב. מַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי נַ"ך עַמּוּד שסט. תנד. אוֹר הַתּוֹרָה תַּזְרִיעַ (וַיִּקְרָא כֶּרֶךְ ב) עַמּוּד תקט (וּבְמַרְאֵי מְקוֹמוֹת בְּסוֹף הַסֵּפֶר). סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ח עַמּוּד קי. תרכ"ט עַמּוּד שסז. תרס"א עַמּוּד ריח. וּבְאֲרוּכָּה בְּסֵפֶר הַשִּׂיחוֹת תשמ"ח חֵלֶק א עַמּוּד 294 וְאֵילָךְ. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת.

בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים מְלוּקָּט חֵלֶק ג עַמּוּד סו:

"לְבְאוֹרָה, פֵּירוּשׁ הַתִּקּוּנֵי זֹהַר וּפֵירוּשׁ הַתּוֹרָה אוֹר (קבא, א) שֶׁ"כִּפּוּרִים" הוּא כְּמוֹ פּוּרִים, הֵם שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים הֲפָכִים. דְּלְפֵירוּשׁ הַתִּקּוּנֵי זֹהַר שֶׁפּוּרִים נִקְרָא עַל שֵׁם יוֹם הַכִּפּוּרִים – יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא לְמַעְלָה מִפּוּרִים, וּלְפֵירוּשׁ הַתּוֹרָה אוֹר שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא כְּפוּרִים (בְּכָ"ף הַדַּמְיוֹן בִּלְבַד) – פּוּרִים הוּא לְמַעְלָה מִיּוֹם הַכִּפּוּרִים.

וְהִנֵּה בְּתִקּוּנֵי זֹהַר שָׁם "פּוּרִים אִתְקְרִיאַת עַל שֵׁם יוֹם הַכִּפּוּרִים דַּעֲתִידִין לְאִתְעַנְּגָא בֵּיהּ וּלְשַׁנּוּיֵי לֵיהּ מֵעִינּוּי לְעוֹנֶג". וְעַל פִּי זֶה הָיָה אֶפְשָׁר לוֹמַר (בְּדוּחַק עַל כָּל פָּנִים), דְּמַה שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרָה אוֹר שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא כְּמוֹ פּוּרִים זֶהוּ בְּנוֹגֵעַ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁיו (יוֹם עִינּוּי), וּמַה שֶׁכָּתוּב בְּתִקּוּנֵי זֹהַר שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא לְמַעְלָה מִפּוּרִים זֶהוּ בְּנוֹגֵעַ לְיוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד לָבֹא "דַּעֲתִידִין לְאִתְעַנְּגָא כו'. אֲבָל, לְהַבִּיאוּר . . אֵין חִילּוּק לְבְאוֹרָה בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים עַכְשָׁיו לְיוֹם הַכִּפּוּרִים לָעָתִיד לָבֹא, וְכַמּוּבָן גַּם מִזֶּה שֶׁגַּם לָעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה נִקְרָא בְּשֵׁם יוֹם כִּפּוּרִים". עַיֵּין שָׁם בְּהֶמְשֵׁךְ הַמַּאֲמָר בְּאַרוּכָּה).

4) ("אַחֲרֵי טז, ח: "וְנָתַן אַהֲרֹן עַל שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַה', וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל").

5) (עֲוֹנוֹת הַמַּבְדִּילִין: עַל פִּי יְשַׁעְיָה נט, ב. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב קטז, ב. תַּנְיָא פֶּרֶק יד. וְעוֹד).

6) (יוֹמָא ד, א בְּמִשְׁנָה: "טָרַף בְּקַלְפִּי וְהֶעֱלָה שְׁנֵי גּוֹרָלוֹת. אֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לַשֵּׁם', וְאֶחָד כָּתוּב עָלָיו 'לַעֲזָאזֵל' . . וְאוֹמֵר **לַה' חַטָּאת**").

7) (תַּעֲנִית ל, ב. וּרְאֵה מִשְׁנָה שָׁם כו, ב. וּבְפֵירוּשׁ רַשִׁ"י שָׁם. רַשִׁ"י תִּשְׁא לד, כט. וּרְאֵה הוֹסָפוֹת לְשֶׁלְחָן עָרוּךְ אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן חֵלֶק אוֹרַח חַיִּים רֵישׁ סִימָן תקפא).

8) (פִּיּוּט יִגְדַּל. וּרְאֵה פֵּירוּשׁ הַמִּשְׁנָה לְהָרַמְבַּ"ם סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק חֵלֶק – הֲיָסוֹד הַג'. תַּנְיָא שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה סוֹף פֶּרֶק ב).

9) (רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק כב: "פֵּירוּשׁ אָחוֹרַיִם – כְּאָדָם הַנּוֹתֵן דָּבָר לְשׂוֹנְאוֹ שֶׁלֹּא בְּרְצוֹנוֹ, שֶׁמַּשְׁלִיכוֹ לוֹ כִּכְלַאֲחַר כְּתֵפוֹ, כִּי מְחֻזִּיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ מִשֹּׂנְאָתוֹ אוֹתוֹ, כָּךְ לְמַעְלָה, בְּחִינַת פָּנִים הוּא פְּנִימִית הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֱמִיתִי אֲשֶׁר חָפֵץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ כו'". וּרְאֵה גַּם תַּנְיָא אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן כב. כט. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

10) (שַׁבָּת פח, ב).

11) ("לְפָנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם". מִשְׁלֵי כז, יט).

12) (בְּאוֹר הַתּוֹרָה (עַמּוּד קלח) מְבוֹאָר: "וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִלְּמַעְלָה גַּם כֵּן גִּילּוּי בְּחִינַת פָּנִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם אֶל הָאָדָם", כִּי "הָאָדָם" – הַיְדוּעַ – הַיְינוּ מַה שֶׁכָּתוּב "וְעַל הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם"". וּרְאֵה הֶעָרָה הַבָּאָה).

אַךְ הִנֵּה לְמָשָׁל: כְּשֶׁאָדָם אוֹהֵב אֶת חֲבֵירוֹ, חֲקוּקָה צוּרָתוֹ בְּלִבּוֹ כְּאִלּוּ צוּרָתוֹ עָלָיו[13].

וְעַכְשָׁיו גַּם כֵּן צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל דָּבָר גּוּפָנִי בִּבְחִינַת "אָחוֹר", כְּמַאֲמַר רַז"ל גַּבֵּי זִיווּג – "כְּאִלּוּ כְּפָאוֹ שֵׁד"[14], וְקַל וָחֹמֶר אֵצֶל שְׁאָרֵי דְּבָרִים. וְלֹא כְּמוֹ שֶׁמְּדַמִּין הָעוֹלָם שֶׁזֶּהוּ דָּבָר מָאוּס מִפְּנֵי שֶׁצָּרִיךְ טְבִילָה אַחֲרֵי זֶה, לֹא כֵּן, כִּי הוּא דָּבָר גָּדוֹל, וְגַם לְמַעְלָה הוּא דָּבָר גָּדוֹל.

וְקַל וָחֹמֶר אֵצֶל אֲכִילָה וּשְׁאָר דְּבָרִים, שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת "כְּאִלּוּ כְּפָאוֹ שֵׁד" וְלֹא לוֹמַר שֶׁזֶּה אֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכוֹל כו'. וּמִמֵּילָא יִהְיֶה "פָּנִים בְּפָנִים". וּבְפוּרִים גַּם כֵּן – עַל יְדֵי שֶׁ"תְּלוּ אוֹתוֹ וְאֶת בָּנָיו"[15] לְמַעְלָה מֵחֲמִשִּׁים כַּנּוֹדָע[16].

אַךְ[17] הִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד בִּכְלָל וּבִפְרָט רוֹצֶה תָּמִיד לִדְבֵק בַּבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, וּמִתְאַמֵּץ בְּכָל מַה דְּאֶפְשָׁר וְאֵינוֹ מַשִּׂיג שׁוּם דָּבָר, וְיֵשׁ שׁוֹטִים שֶׁנּוֹפְלִים מִזֶּה, אֲבָל זֶהוּ שְׁטוּת גָּדוֹל.

כִּי זֶה צָרִיךְ לֵידַע, שֶׁאָנוּ צוֹעֲקִים בַּגָּלוּת (יְשַׁעְיָה סג, טז): "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ, וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ"[18]! וְיִצְחָק לֹא קָאָמַר, וְאִיתָא בַּגְּמָרָא[19], שֶׁיִּצְחָק עָתִיד לִגְאוֹל אוֹתָנוּ. כַּיָּדוּעַ, שֶׁמִּקּוֹדֶם הָיָה כָּל דָּבָר בְּהִתְגַּלּוּת, וּמַה שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים – הָיוּ נוֹתְנִים לָהֶם, הֵן בְּגַשְׁמִי וְהֵן בְּרוּחָנִי, וְגַם הָיָה לָהֶם נְבִיאִים. וְכָל זֶה הוּא מֵחֲמַת שֶׁהָיָה בְּהִתְגַּלּוּת מִדַּת אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל, בִּבְחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", וּמִפְּנֵי זֶה הָיוּ יְכוֹלִים לִרְאוֹת נְסִים בְּהִתְגַּלּוּת כְּמוֹ קְרִיעַת יַם סוּף וִיצִיאַת מִצְרַיִם.

אֲבָל בַּגָּלוּת הַזֶּה – "אוֹתוֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ"[20], שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים לִרְאוֹת הָאוֹתוֹת. וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין אוֹתוֹת חַס וְשָׁלוֹם, רַק שֶׁאֵין אָנוּ יְכוֹלִים **לִרְאוֹת** הָאוֹתוֹת[21]. וְאַדְרַבָּה, "הֵן הֵן נוֹרְאוֹתָיו, הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו כו'"[22].

ו"אֵין עוֹד נָבִיא, וְלֹא אִתָּנוּ יוֹדֵעַ עַד מָה" (תְּהִלִּים שָׁם). וְזֶהוּ מֵחֲמַת שֶׁ"אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ", כִּי "אַתָּה **ה'** [..] גּוֹאֲלֵנוּ" (יְשַׁעְיָה שָׁם) – 'הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה'[23]. וְזֶהוּ לְמַעְלָה מֵאַבְרָהָם, שֶׁאֲפִילוּ אַבְרָהָם וְיִשְׂרָאֵל שֶׁלְּמַעְלָה – הֵם בִּחְינַת נִבְרָאִים. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יִתְרוֹ כ, י): "כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה'", שֶׁאֲפִילוּ שֵׁשֶׁת יָמִים הָעֶלְיוֹנִים הֵם בְּחִינַת עֲשִׂיָּיה אֲצִלוּ יִתְבָּרֵךְ[24]. אֲבָל כְּשֶׁ"אַתָּה ה' גּוֹאֲלֵנוּ" אִי אֶפְשָׁר לִרְאוֹת הַנִּסִּים בְּהִתְגַּלּוּת.

אֲבָל בֶּאֱמֶת, אֲפִילוּ כְּהַיּוֹם שֶׁהַפַּרְנָסוֹת דְּחוּקִים, הוּא מַמָּשׁ כְּמוֹ קְרִיעַת יַם סוּף[25], אַךְ שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ דֶּרֶךְ הַטֶּבַע[26].

---

13) (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כב (סה, ב): "דְּיוֹקְנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב חֲקוּקָה בְּכִסֵּא הַכָּבוֹד דְּכָל נִשְׁמָתִין דְּאִינּוּן גְּזִירָן מִתַּמָּן". זֹהַר חֵלֶק א עב, א: "כְּמַרְאֵה אָדָם – דְּאִיהוּ דְּיוֹקְנָא דְּיַעֲקֹב דְּאִיהוּ יְתִיב עֲלֵהּ". וּרְאֵה הַנִּסְתָּם בְּנִצּוּצֵי זֹהַר לְתִקּוּנֵי זֹהַר שָׁם. הַנִּסְתָּם בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים מט, ב. ו. וּרְאֵה גַּם חִדּוּשֵׁי אַגָּדוֹת מַהֲרַ"ל לְחוּלִּין דַּף צא עַמּוּד א).

14) (נְדָרִים כ, ב. שֻׁלְחָן עָרוּךְ אוֹרַח חַיִּים סִימָן רמ סָעִיף ח (ג' פֵּירוּשִׁים). וּרְאֵה גַּם לְקַמָּן בַּבֵּיאוּר (צג, ג). אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קלח־קלט.

וּרְאֵה מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל הַתּוֹרָה חֵלֶק א עַמּוּד שיז. תקס"ו חֵלֶק א עַמּוּד רפג: "כְּאִלּוּ כְּפָאוֹ שֵׁד – בְּלִי הַרְגָּשַׁת טוּב טַעַם וְנַחַת כְּלָל" עַיֵּן שָׁם. וּרְאֵה לְעֵיל מִשְׁפָּטִים עט, א. תְּצַוֶּה פג, ד. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עִנְיָנִים חֵלֶק ב עַמּוּד שָׁפָא. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי בַּמִּדְבָּר חֵלֶק ג עַמּוּד רעג. אוֹר הַתּוֹרָה דְּרוּשִׁים לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה (כְּרָךְ ו) עַמּוּד ב'תעט. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ט עַמּוּד קטו. תרל"ה חֵלֶק ב עַמּוּד שפא).

וּרְאֵה אִגְּרוֹת קֹדֶשׁ כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוּ"ר חֵלֶק א עַמּוּד קנו: "בְּכָל דָּבָר וְעִנְיָן יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לֶעֱבוֹדַת קוֹנוֹ, וְלָכֵן בָּא תֵּיכָף וּמִיָּד לְ"וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ – בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ" (בְּרָכוֹת נד, א), גַּם בְּיֵצֶר הָרָע (לִקּוּטֵי תּוֹרָה רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל), וְעַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת דֵּעוֹת פֶּרֶק ג הֲלָכָה ג: נִמְצָא הַמְהַלֵּךְ בְּדֶרֶךְ זוֹ כָּל יָמָיו עוֹבֵד אֶת ד' תָּמִיד כו' וַאֲפִילוּ בְּשָׁעָה שֶׁבּוֹעֵל כו', אַף שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (יוֹמָא סט ב) דְּאִי לָאו יֵצֶר הָרָע פָּסַק הַזִּימּוּם (וְצָרִיךְ עִיּוּן קָצָת בְּתוֹרָה אוֹר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל וּמָרְדְּכַי יָצָא)".

15) (אֶסְתֵּר ט, כה).

16) (רְאֵה לְקַמָּן צה, א. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הַזָּקֵן עַל הַתּוֹרָה חֵלֶק ב עַמּוּד תתקיח. מַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי נ"ך עַמּוּד תנד. תנו. אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּדִים טו, מט. קי, רצו. אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת (כְּרָךְ ז) עַמּוּד ב'תקצה. סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרל"ב חֵלֶק א עַמּוּד רנז. וְעוֹד).

17) (מְכֹאן עַד סִיּוּם הַמַּאֲמָר הוּבָא וְנִתְבָּאֵר בְּאוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קלו וְאֵילָךְ).

18) (יְשַׁעְיָה סג, טז: "כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גֹּאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ").

19) (שַׁבָּת פט ב).

20) (תְּהִלִּים עד, ט. ב. "עַיֵּן שָׁם בְּתַרְגּוּם יוֹנָתָן וּבְפֵּירוּשׁ רַשִּׁ"י פֵּירְשׁוּ עַל הָאֲרִיכוּת [וּבְרַשִּׁ"י שָׁם: "אוֹתוֹתֵינוּ – שֶׁהִבְטַחְתָּנוּ בְּיַד נְבִיאֶךָ אֵין אָנוּ רוֹאִים אוֹתָם בִּימִים רַבִּים שֶׁאָנוּ בַּגּוֹלָה. נִתְנַבֵּא אָסָף עַל יְמֵי הַגּוֹלּוּת]. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי יְשֵׁנָה וּלְבִּי עֵר" וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי יָצָא" וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַתָּה אָבִינוּ". – אוֹר הַתּוֹרָה שְׁמוֹת (כְּרָךְ ח) עַמּוּד ב'תתכז. תּוּקַּת (בַּמִּדְבָּר כְּרָךְ ג) עַמּוּד תתיז).

21) ("אֲבָל הַכֹּל "מַהוּרֵי" מִצְעֲדֵי גֶּבֶר כּוֹנָנוּ" (תְּהִלִּים לז, כג), וְ"אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ כו'", וְאָמְרוּ רַז"ל בִּגְמָרָא סוֹף פֶּרֶק ז דְּנִדָּה (לא, א) עַל פָּסוּק "לְעֹשֵׂה נִפְלָאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ" (תְּהִלִּים קלו, ד) – "אֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִיסּוֹ כו'". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה אָמְרוּ רַז"ל בְּמִדְרַשׁ רַבָּה פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית פָּרָשָׁה כ: "מַה הַגְּאוּלָּה פְּלָאִים אַף הַפַּרְנָסָה פְּלָאִים . . וּגְדוֹלָה מִן הַגְּאוּלָּה כו'". – אוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה (דְּבָרִים כְּרָךְ ב) עַמּוּד תשנה).

22) (יוֹמָא סט, ב לְפִי גִּירְסַת יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי נְחֶמְיָה רְמֶז תתרעא).

23) (הָיָה הֹוֶה וְיִהְיֶה: זֹהַר חֵלֶק ג רנז, ב. וְעוֹד. וּרְאֵה תַּנְיָא שַׁעַר הַיִּחוּד וְהָאֱמוּנָה פֶּרֶק ז. הַנִּסְתָּם בְּתוֹרַת חַיִּים מִקֵּץ ריט, ד).

24) (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א רמז, א. חֵלֶק ב פט, ב. חֵלֶק ג צד, ב. רחצ, ב. וּרְאֵה הַנִּסְתָּם בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי דְּבָרִים חֵלֶק א עַמּוּד רז).

25) (רְאֵה פִּקְחִים קיח, א: "קְשִׁין מְזוֹנוֹתֵינוּ שֶׁל אָדָם כִּקְרִיעַת יַם סוּף". וּבִבְרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה כ, ט (הוּבָא בְּאוֹר הַתּוֹרָה פָּרָשַׁת רְאֵה שָׁם): "הִקִּישׁ גְּאוּלָּה לְפַרְנָסָה וּפַרְנָסָה לְגְאוּלָּה . . רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר גְּדוֹלָה מִקְרִיעַת יַם סוּף, שֶׁנֶּאֱמַר (תְּהִלִּים קלו, יג): לְגֹזֵר יַם סוּף לְגֻזָּרִים, וְאוֹמֵר (שָׁם, כה): נֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר וְגוֹ'").

26) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה תַּצֵּא לו, ב: : "שֶׁהַבְּרָכָה וְהַהַמְשָׁכָה נִמְשָׁךְ "בְּכֹל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה" (רְאֵה טו, יח) דְּוָקָא, שֶׁהוּא כְּלִי וְסִיבָּה שֶׁבָּזֶה יוּמְשַׁךְ לוֹ מַה שֶׁנִּקְצָב לוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה כו', וְהֵיינוּ מִשּׁוּם שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי נִמְשָׁךְ הַהַשְׁפָּעָה בְּלִבּוּשׁ וְהָקְתַּר עַד ש"אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ" עַיֵּן שָׁם). וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יז עַמּוּד 154).

וְלָכֵן בִּיטֵּל יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל אֶת הַמְּעוֹרְרִים[27] שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים[28] "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'" – וְהוּא בִּיטֵּל, שֶׁאֵין צָרִיךְ לְעוֹרְרוֹ, כִּי "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן"[29], רַק שֶׁאֵין אָנוּ רוֹאִים כַּנַּ"ל.

כִּי בֶּאֱמֶת "אֲנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי"[30] (מַלְאָכִי ג, ו), אַךְ מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר עַל גָּלוּת הַזֶּה (יְשַׁעְיָה כד, כ. עָמוֹס ה, ב): "נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם", שֶׁהוּא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, אַךְ אֶפְשָׁר לִהְיוֹת קָרוֹב. וּמִפְּנֵי[31] זֶה הַנֵּס מִתְלַבֵּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע. וְכֵן בְּפוּרִים כָּל מַעֲשֵׂה הַמְּגִילָּה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע[32].

וְכֵן מַה שֶּׁאָנוּ "צוֹעֲקִים וְאֵין נַעֲנִים"[33], לֹא שֶׁאֵין אָנוּ נַעֲנִין, רַק שֶׁאֵין אָנוּ רוֹאִים. וְאַדְּרַבָּה אָמְרוּ רַז"ל[34]: "גָּלוּ לְבָבֶל שְׁכִינָה עִמָּהֶם". וְגַם נֶאֱמַר (יְחֶזְקֵאל א, א): "וַאֲנִי בְתוֹךְ הַגּוֹלָה", שֶׁכְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל נִקְרֵאת "אֲנִי", וּכְתִיב (תְּהִלִּים קט, ד): "וַאֲנִי תְפִלָּה"[35]. וּבַדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים כְּשֶׁהָיוּ מִתְפַּלְּלִים הָיוּ נַעֲנִים, אֲבָל עַכְשָׁיו "וַאֲנִי תְפִלָּה", שֶׁאֲנִי בְּעַצְמִי תְּפִלָּה – מִלְּשׁוֹן "נַפְתּוּלֵי"[36].

וְלָכֵן כְּתִיב (אֶסְתֵּר ב, ז): **"וּבְמוֹת אָבִיהָ וְאִמָּהּ"** – שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת אַבְרָהָם כַּיָּדוּעַ[37] – **"לְקָחָהּ מָרְדְּכַי"** (שָׁם) שֶׁהוּא "רַב חֶסֶד"[38] (תְּשָׁא לה, ו). אַךְ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֶסְתֵּר שָׁם): **"וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה"**, דְּהַיְינוּ כְּשֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹנָהּ[39], "לְקָחָהּ [..] לוֹ **לְבַת**" (שָׁם) – "אַל תִּקְרֵי לְבַת אֶלָּא **לְבַיִת**"[40], שֶׁנִּתְגַּלָּה עַל יָדָהּ[41] כַּיָּדוּעַ.

וְהַהִתְגַּלּוּת בָּא מֵחֲמַת "וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ **בִּלְבוּשׁ**"[42], הַיְינוּ עַל יְדֵי שִׁשָּׁה סְדָרִים:

---

27) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ג).

28) (תְּהִלִּים מד, כד. וְשָׁם: אַדְ').

29) (סוֹטָה מז, א. וְשָׁם מח, א: מַאי "מְעוֹרְרִים"? אָמַר רַחֲבָה: בְּכָל יוֹם וָיוֹם שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים לְזִים עַל דּוּכָן וְאוֹמְרִים "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'", אָמַר לָהֶן: וְכִי יֵשׁ שֵׁינָה לִפְנֵי הַמָּקוֹם וְהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (תְּהִלִּים קכא, ד) "הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל". אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר וְעוֹבְדֵי כוֹכָבִים בְּנַחַת וְשַׁלְוָה – לְכָךְ נֶאֱמַר "עוּרָה לָמָּה תִישַׁן ה'". וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים (כְּרֶךְ ב) עַמּוּד תקכד).

30) (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים ו, ג).

31) (בְּדְפוּס רִאשׁוֹן מוֹפִיעָה בְּשׁוּלֵי הַגִּלְיוֹן הַגְּהָה, בַּנְּרָאֶה מֵאַדְמוּ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק: "הַלְשׁוֹן מוּתְוָקָן וְצָרִיךְ עִיּוּן דְּיֵשׁ כָּאן טָעוּת סוֹפֵר". וְכַנִּרְאֶה הַכַּוָּנָה עַל הַלְשׁוֹן מִכָּאן עַד סִיּוּם הַמַּאֲמָר).

32) (רְאֵה לְקַמָּן צג, סוֹף עַמּוּד ג וְאֵילָךְ. וּלְעֵיל צא, א: "שֶׁהַנֵּס שֶׁל פּוּרִים הָיָה מְלוּבָּשׁ בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע . . הִנֵּה אַדְרַבָּה מִזֶּה שֶׁשֹּׁרֶשׁ הָאוֹר וְהַגִּילּוּי לְמַעְלָה – הוּא מִמַּדְרֵגּוֹת עֶלְיוֹנוֹת מְאֹד כוּ'". וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק טז עַמּוּד 358).

33) (עַל פִּי לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ תְּהִלִּים סוֹף סִימָן צא: "מִפְּנֵי מַה יִשְׂרָאֵל צוֹעֲקִין וְאֵינָן נַעֲנִין כוּ'". וּרְאֵה גַּם שַׁבָּת לג, א. וְעוֹד).

34) (רְאֵה מְכִילְתָּא בֹּא יב, מב. סִפְרֵי בְּהַעֲלוֹתְךָ י, לה. מְסֶעֵי לה, לד. מְגִילָּה כט, א. וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׁיחוֹת חֵלֶק ז עַמּוּד 210 בְּהָעָרוֹת).

35) (זֹהַר חֵלֶק ג מט, ב: תְּפִלָּה דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל דְּאִיהִי תְּפִלָּה דִּכְתִיב "וַאֲנִי תְפִלָּה". וּרְאֵה לְקַמָּן צג, ג).

36) (וַיֵּצֵא ל, ח: "וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹקִים נִפְתַּלְתִּי עִם אֲחֹתִי". וּבְפֵירוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּרֵשׁ": "נִתְחַבַּרְתִּי". וּרְאֵה לְעֵיל עט, ד).

37) ("כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בִּימֵי הַגָּלוּת נִקְרֵאת **אִסְתֵּר** עַל שֵׁם "הִסְתַּר אַסְתִּיר פָּנַי", שֶׁבִּימֵי הַגָּלוּת הוּא בְּחִינַת הֶסְתֵּר פָּנִים, הַיְינוּ הִסְתַּלְקוּת פְּנֵי הַמְּדוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת מִלְּהָאִיר אֶל בְּחִינַת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, וְהוּא בְּחִינַת "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "וּבְמוֹת אָבִיהָ כוּ'", רוֹצֶה לוֹמַר הִסְתַּלְקוּת אוֹר הַחֶסֶד עֶלְיוֹן מִלְּהָאִיר לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, כִּי כְּשֶׁהַחֶסֶד מֵאִיר נִקְרֵאת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, שֶׁנִּקְרָא "נָדִיב" . . וּכְשֶׁהַחֶסֶד מִסְתַּלֵּק "הַשִּׁיב אָחוֹר יְמִינוֹ" (אֵיכָה ב, ג), "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" וְזֶהוּ עִנְיַן "וּבְמוֹת אָבִיהָ", "כִּי אֵין לָהּ אָב כוּ'", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "יְתוֹמִים הָיִינוּ וְאֵין אָב כוּ'" (אֵיכָה ה, ג), וּמִכָּל מָקוֹם אָז "לְקָחָהּ מָרְדְּכַי לוֹ לְבַת" הוּא בְּחִינַת "כִּי אַתָּה אָבִינוּ" כוּ'. אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קמא.

וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ב חֵלֶק א עַמּוּד קפג וְנִתְבָּאֵר בְּדֶרֶךְ מְצוֹתֶיךָ קנט, א. אוֹר הַתּוֹרָה תִּשָּׂא (שְׁמוֹת כְּרֶךְ ו) עַמּוּד א'תתקמד. תֵּצֵא (דְּבָרִים כְּרֶךְ ב) עַמּוּד תתצג).

38) ("כִּי **מָרְדְּכַי** בְּגִימַטְרִיָּא **רַב חֶסֶד**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז רֵישׁ פָּרָשַׁת תֵּצֵא". אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קמא עַיֵּין שָׁם. וּרְאֵה גַּם כֵּן שָׁם עַמּוּד יא).

39) (כְּשֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹנָהּ: כֵּן הוּא גַּם בְּדִפּוּס רִאשׁוֹן. וּרְאֵה לִקְמָן צג, ב: "וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה, וְ"טוֹב רוֹאִי" גּוֹרֵם גַּם כֵּן, "כְּמַרְאֵה אָדָם" הַתַּעֲנוּג וְהַתְּשׁוּקָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה".

וּבְאוֹר הַתּוֹרָה (עַמּוּד קמב): "רַק הַיְינוּ דַּוְקָא כְּשֶׁהוּא בְּבְחִינַת מַה שֶׁכָּתוּב "וְהַנַּעֲרָה יְפַת תֹּאַר וְטוֹבַת מַרְאֶה", דְּהַיְינוּ שֶׁעוֹשֶׂה רְצוֹן הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ וְרוֹצֶה וּמִתְאַמֵּץ לְדָבְקָה בּוֹ, שֶׁאָז אַף אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עֲדַיִן אַהֲבָה וְיִרְאָה, "וּבְמוֹת אָבִיהָ כוּ'", מִכָּל מָקוֹם "לְקָחָהּ מָרְדְּכַי כוּ'".

40) (מְגִילָּה יג, א. וּרְאֵה פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַחֲנוּכָּה וּפּוּרִים פֶּרֶק ה. וּרְאֵה לִקְמָן רֵישׁ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ" וּבְאוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קמא. וּרְאֵה סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרכ"ז עַמּוּד שכז: וְעַל פִּי הַקַּבָּלָה, בְּחִינַת בַּת הוּא יִחוּד הַמַּלְכוּת עִם בְּחִינַת חַגַ"ת . . בֵּית הוּא בְּחִינַת חַגַ"ת כוּ', וְהַיְינוּ כַּאֲשֶׁר הַמַּלְכוּת מְקַבֶּלֶת הַיִּחוּד מִבְּחִינַת חַגַ"ת אֲבָל לֹא מִבְּחִינַת חַבַ"ד". וְעַל דֶּרֶךְ זֶה שָׁם עַמּוּד שלא וּבְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"א עַמּוּד שמב. וְנִתְבָּאֵר בְּתוֹרַת מְנַחֵם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תשי"ז עַמּוּד רלה).

41) ("שֶׁנִּקְרֵאת 'בַּת' לְמָרְדְּכַי וּ'בַיִת' – שֶׁמִּבְּחִינַת מָרְדְּכַי נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַל יָדָהּ לְמַטָּה. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה נִמְשָׁךְ לְכָל נִיצוֹץ מִיִּשְׂרָאֵל הֶאָרָה זוֹ דִּבְחִינַת 'כִּי אַתָּה אָבִינוּ'". אוֹר הַתּוֹרָה עַמּוּד קמב).

42) ("מַלְכוּת, תְּכֵלֶת וְחוּר, וַעֲטֶרֶת זָהָב גְּדוֹלָה, וְתִכְרִיךְ בּוּץ וְאַרְגָּמָן, וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה" (אֶסְתֵּר ח, טו).

"שִׁשָּׁת הַלְּבוּשִׁים הֵם שִׁשָּׁה סְדָרִים דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה . . וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וּמָרְדְּכַי יָצָא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בִּלְבוּשׁ מַלְכוּת גוֹ'", שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְלַבְּשׁוּת בְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהֵם שִׁשָּׁה לְבוּשִׁים הַנַּ"ל נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה בְּאוֹפֶן שֶׁל יְצִיאָה מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ, לֹא רַק "בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ" אֶלָּא גַּם לְמַטָּה מִשַּׁעַר הַמֶּלֶךְ דְּקָאֵי בִּכְלָלוּת עַל עוֹלְמוֹת בֵּי"ע, שֶׁהֵם לְמַטָּה מֵעוֹלָם הָאֲצִילוּת, עוֹלָם הָאֲצִילוּת, שֶׁשָּׁם רוֹאִים בְּגִלּוּי הְעִנְיָן דְּ"רֵאשִׁית וְאַחֲרִית שֶׁלּוֹ", וְעַל יְדֵי זֶה נִפְעָל גַּם לְמַטָּה שֶׁ"הָעִיר שׁוּשָׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה", וְ"לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה וְשִׂמְחָה וְשָׂשׂוֹן וִיקָר" כוּ'". – סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תשכ"ט עַמּוּד קמה.

"שִׁשָּׁת הַלְּבוּשִׁים" – רְאֵה גַּם לְעֵיל וַיַּקְהֵל פז, ג. תּוֹרַת חַיִּים וַיַּקְהֵל חֵלֶק ב תלד, א. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג קסט, ב. אֲבָל בִּמְגִילָּה טז, ב: "וּלְבַנְיָמִין נָתַן חָמֵשׁ חֲלִיפוֹת

"**מַלְכוּת**" זֶה סֵדֶר זְרָעִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה סא, יא): "כִּי כָּאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ"[43] וּכְתִיב (תְּהִלִּים פה, יב): "אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח".

"**תְּכֵלֶת**" זֶה סֵדֶר מוֹעֵד – לְשׁוֹן זְמַן[44].

"**וָחוּר**" זֶה סֵדֶר נָשִׁים[45].

"**וְעַטֶּרֶת זָהָב גְּדוֹלָה**" זֶה סֵדֶר נְזִיקִין[46].

"**וְתַכְרִיךְ בּוּץ**" – לְשׁוֹן בַּד[47] – זֶה סֵדֶר קֳדָשִׁים[48].

"**וְאַרְגָּמָן**" זֶה סֵדֶר טְהָרוֹת – שֶׁלְּפִי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כַּמָּה גְּוָונִים[49].

וְאַחַר כָּךְ יָבֹא בְּהִתְגַּלּוּת – "**וְהָעִיר שׁוּשָׁן צָהֳלָה וְשָׂמֵחָה**", "**לַיְּהוּדִים הָיְתָה אוֹרָה** כו'" (שָׁם, טז). :

כו', רָמַז לוֹ שֶׁעָתִיד בֵּן לְצֵאת מִמֶּנּוּ שֶׁיֵּצֵא מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ בַּחֲמִשָּׁה לְבוּשֵׁי מַלְכוּת שֶׁנֶּאֱמַר וּמָרְדְּכַי יָצָא כו'". וְכֵן הוּא בְּבַמְדְבָּ"ר פָּרָשָׁה יד, ז. וְעוֹד. וְנִתְבָּאֲרוּ בְּאֲרוּכָּה בְּאוֹר הַתּוֹרָה מְגִילַת אֶסְתֵּר עַמּוּד קמז וְאֵילָךְ. וּרְאֵה גַּם לְעֵיל וְתוֹרַת חַיִּים שָׁם, וְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ה חֵלֶק א עַמּוּד שמ – שִׁבְעָה לְבוּשִׁים).

43) ("דְּקָאֵי עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת". – דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וּמָרְדְּכַי" סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תשכ"ט עַמּוּד קמה. וּרְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה (ה, ב): "עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ (בְּרֵאשִׁית א, יא) – וּבְגִין דָּא אִתְקְרֵי סֵדֶר זְרָעִים").

44) ("כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיט, צו): לְכָל תִּכְלָה רָאִיתִי קֵץ". – תשכ"ט שָׁם).

45) ("עִנְיָן הַנּוּקְבָא, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן חוֹר". – תשכ"ט שָׁם. וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תִּקְלָא (עַל הַפָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ד) "דּוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן הַחֹר").

46) ("עִנְיָן הַכֶּתֶר, זֶה סֵדֶר נְזִיקִין כְּמַאֲמַר רַז"ל [בָּבָא בְּתְרָא קעה, ב בַּמִּשְׁנָה. בְּרָכוֹת סג, ב]: הָרוֹצֶה שֶׁיַּחְכִּים יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת". – שָׁם).

47) (כֵּן פֵּירֵשׁ בְּאֶבֶן עֻזְּרָא עַל הַפָּסוּק (אֶסְתֵּר א, ו): "בּוּץ – הוּא הַבֶּד מִמִּינֵי פִּשְׁתִּים". וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה מְגִילַת אֶסְתֵּר עַמּוּד קצב. נ"ְך כֶּרֶךְ א עַמּוּד ב).

48) ("שֶׁהֲרֵי בִּגְדֵי כְּהוּנָּה הָיָה עִיקָּרָם בַּד, "בַּד בְּבַד" (תִּשָׁא ל, לד)" . – שָׁם).

49) ("וְהַיְינוּ כְּמַאֲמַר רַז"ל (שַׁבָּת לא, א) [וְעַל הַפָּסוּק (יְשַׁעְיָה לג, ו) "וְהָיָה אֱמוּנַת עִתֶּיךָ . . וָדָעַת"] "וָדָעַת – זֶה סֵדֶר טְהָרוֹת". וְהַדַּעַת מְחַבֵּר חָכְמָה וּבִינָה עִם הַמִּדּוֹת, וְלָכֵן נִקְרָא אַרְגָּמָן שֶׁכּוֹלֵל גְּוָונִים הַרְבֵּה". – אוֹר הַתּוֹרָה תְּרוּמָה (שמות כרך ה) עַמּוּד א'תקה עַיֵּן שָׁם). וּרְאֵה אוֹר הַתּוֹרָה בְּמִדְבָּר כֶּרֶךְ א עַמּוּד פא וְסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"א עַמּוּד שכט. אוֹר הַתּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כֶּרֶךְ ב עַמּוּד תרי).

'לקוטי תורה' פרשת פקודי – הפרשה החסידית

אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן[1]

"**אֵלֶּה** פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְגו'[2]" (פָּרָשָׁתֵנוּ לח, כא):

הִנֵּה יָדוּעַ הַקּוּשְׁיָא[3] בְּמִקְרָאוֹת אֵלּוּ – אוֹמְרוֹ: "מִשְׁכָּן מִשְׁכַּן" שְׁנֵי פְּעָמִים.

וְגַם מַה שֶׁכָּתוּב (שָׁם): "אֲשֶׁר **פֻּקַּד** עַל פִּי מֹשֶׁה" – וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר: "אֲשֶׁר **פֻּקַּד** מֹשֶׁה".

וְגַם אוֹמְרוֹ (שָׁם): "עֲבוֹדַת **הַלְוִיִּם**" – מָה עִנְיַן עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם שֶׁהָיְתָה בַּמַּסָּעוֹת לִישָׂא אֶת הַמִּשְׁכָּן[4] – מָה שַׁיָּיךְ זֶה אֵצֶל "פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן"?

וְגַם מַה שֶׁכָּתוּב (שָׁם): "עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד **אִיתָמָר**" – וְלָמָּה לֹא נִזְכַּר גַּם כֵּן מַה שֶׁהָיָה בְּיַד **אֶלְעָזָר**? (וְכַמְּבוֹאָר קוּשְׁיוֹת אֵלּוּ בַּ"אַלְשֵׁיךְ").

וְהָעִנְיָן הוּא:

כִּי הִנֵּה עִנְיָן הַמִּשְׁכָּן הוּא הַשְׁרָאַת הַשְׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּרוּמָה כה, ח): "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"; וּכְתִיב: "הֵיכַל ה' הֵמָּה" (בְּיִרְמְיָה סִימָן ז', ד')[5]; וְהוּא כְּמַאֲמַר רַז"ל[5]:

"נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים" – וְצָרִיךְ לְהָבִין, וְהַלֹּא גַּם בְּלָאוֹ הָכִי כְּתִיב (יִרְמְיָה כג, כד): "אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ **אֲנִי מָלֵא**"?

אַךְ הָעִנְיָן:

כִּי "דִּירָה" זוֹ – הַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת גִּילּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהַיְינוּ "בַּתַּחְתּוֹנִים" דַּוְקָא, דְּפֵרוּשׁ "תַּחְתּוֹנִים" אֵין רוֹצֶה לוֹמַר בְּ**מָקוֹם**, שֶׁהֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תִּשָׁא לג, כא): "הִנֵּה מָקוֹם אִתִּי"[6]; רַק פֵּירוּשׁ "עֶלְיוֹנִים" וְ"תַּחְתּוֹנִים" – הַיְינוּ בְּמַעֲלָה וּמַדְרֵגָה, שֶׁעוֹלָם־הַזֶּה הַשָּׁפֵל הוּא הַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹן וְשָׁפֵל בְּמַדְרֵגָה. דְּהַיְינוּ, שֶׁהוּא סוֹף וְתַכְלִית כָּל הַמַּדְרֵגוֹת, הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת; שֶׁלְּכָךְ הַשָּׂגַת אֱלֹהוּת הוּא בּוֹ בְּהֶסְתֵּר וְצִמְצוּם גָּדוֹל, וְ"הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אֶרֶץ" (יְשַׁעְיָה ס, ב). וְ"נִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת" בּוֹ דַּוְקָא בְּחִינַת "דִּירָה" וְגִילּוּי אֱלֹקוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ – לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא.

1. (נֶאֱמַר שַׁבָּת פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל־פְּקוּדֵי, הַחֹדֶשׁ, מְבָרְכִים הַחֹדֶשׁ נִיסָן, כ"ה אֲדָר תקס"ו. הַנְּחַת אַדְמוּ"ר הָאֶמְצָעִי נִדְפְּסָה בְּתוֹרַת חַיִּים שְׁמוֹת תרנה, ב).

2. ("אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה, עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן").

3. (תַּנְחוּמָא פְּקוּדֵי ב. שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה נא, ג. פֵּירוּשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק).

4. (בַּמִּדְבָּר א, נ. נָשֹׂא ה, כב וְאֵילָךְ).

5. (תַּנְחוּמָא נָשֹׂא, טז. וּרְאֵה שָׁם בְּחֻקּוֹתַי ג. בְּרֵאשִׁית רַבָּה סוֹף פָּרָשָׁה ג. בַּמִּדְבָּר רַבָּה פָּרָשָׁה יג, ו).

6. (וְאָמְרוּ חַז"ל: "אַתְרֵי טְפֵילָה לִי" (שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה מה, ו); "הוּא מְקוֹמוֹ שֶׁל עוֹלָם וְאֵין הָעוֹלָם מְקוֹמוֹ" (בְּרֵאשִׁית רַבָּה פָּרָשָׁה סח, ט. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת)).

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְכַנּוֹדָע מִמַּאֲמַר רַז"ל[7]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם־הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא" – לְפִי שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ גִּילּוּי אֶלְקוּת יוֹתֵר מִבְּחִינַת "חַיֵּי הָעוֹלָם־הַבָּא" כו'.

וְהִנֵּה הַמְשָׁכַת דִּירָה זוֹ וְגִילּוּי זֶה, הוּא עַל יְדֵי דְּאִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא דַּוְקָא, שֶׁהוּא הַיֵּצֶר הָרָע. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת תְּרוּמָה דַף קכ"ח: "כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא – אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא עַל כּוֹלָא כו'"[8]. וּמִתְּחִלָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת **אִתְכַּפְיָא**, וְאַחַר כַּךְ בְּחִינַת "**אִתְהַפְּכָא** חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"[9].

וְעִנְיָן **אִתְכַּפְיָא** זוֹ – הַיְינוּ בְּכָל ה' חוּשִׁים: כְּמוֹ בִּרְאִיָּה – "עוֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע" (יְשַׁעְיָה לג, טו); וְכֵן בִּשְׁמִיעָה כו'[10]; וְכֵן בְּדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה; וְכֵן בְּמַחְשָׁבָה וּמִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ – "קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בַּמּוּתָּר לָךְ"[11]. וְעַל יְדֵי זֶה יָבֹא לִבְחִינַת **אִתְהַפְּכָא** – לִהְיוֹת ה' חוּשִׁים וּמַחְשָׁבָה שֶׁלּוֹ – מַמָּשׁ כְּלִי לְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר עַל יִשְׂרָאֵל (יִרְמְיָה ז, ד): "**הֵיכַל ה' הֵמָּה**" – פֵּירוּשׁ "הֵיכַל הַוָיָ": הַיְינוּ כִּי מִצְוֹת עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה תְּלוּיִן בְּשֵׁם **הַוָיָ**, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן, מִצְוֹת־עֲשֵׂה **בּוֹ"ה**, וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה **בִּי"ה**. לָכֵן עַל יְדֵי קִיּוּם הַמִּצְוֹת־עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה נַעֲשִׂים בְּחִינַת "הֵיכָל" וּכְלִי לְגִילּוּי שֵׁם הַוָיָה מַמָּשׁ, אֲשֶׁר זֶהוּ עִנְיָן "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם". וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּעִנְיָן "פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת כו'".

וְזֶהוּ עִנְיָן מַאֲמַר רַז"ל[12]: "עַתִּידִים צַדִּיקִים שֶׁיֹּאמְרוּ לִפְנֵיהֶם **קָדוֹשׁ**", וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁעַל יְדֵי תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם מַמְשִׁיכִים עַל נַפְשָׁם גִּילּוּי אוֹר אֵין־סוֹף, מַה שֶּׁהוּא בְּחִינַת "קָדוֹשׁ" וּמוּבְדָּל כו' – וְלָכֵן נֶגֶד ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ" נֶאֱמַר עֲלֵיהֶם "הֵיכַל ה' הֵמָּה" ג' פְּעָמִים[13] (בְּיִרְמְיָה סִימָן ז'ו, דז). וְהַיְינוּ ג' בְּחִינַת לְבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ – מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁבָּהֶן תְּלוּיִן קִיּוּם כָּל הַמִּצְוֹת[14].

וְהַיְינוּ הַ"דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים", שֶׁיִּהְיוּ הַנְּשָׁמוֹת נַעֲשִׂים בָּעוֹלָם־הַזֶּה, בְּגוּף דַּוְקָא – כְּלִי לִבְחִינַת "קָדוֹשׁ" וּמוּבְדָּל. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (הוֹשֵׁעַ יא, ט): "בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ". וְזֶהוּ "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם" דַּוְקָא. וְכָל זֶה נַעֲשֶׂה עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא בְּ"סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב כו'" (תְּהִלִּים לד, טו). :

קִיצּוּר. עִנְיָן הַמִּשְׁכָּן – "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא. הֵיכַל ה' הֵמָּה" ג' פְּעָמִים – כְּנֶגֶד ג' פְּעָמִים "קָדוֹשׁ". :

ב. וְהִנֵּה צָרִיךְ לְהָבִין הַטַּעַם: לָמָּה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא" דַּוְקָא מִמַּה דְּ"אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא" – וַהֲלֹא אֵין הַסִּטְרָא־אָחֳרָא תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל בַּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כַּיָּדוּעַ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ כו'"[15]?

אַךְ הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים שֹׁרֶשׁ עִנְיָן מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה:

כִּי הִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּתִקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה דַּף ד', סוֹף עַמּוּד ב', וְדַף ה' עַמּוּד א', **עַל פָּסוּק** (שְׁמוֹת ג, טו) "**זֶה שְׁמִי לְעֹלָם, וְזֶה זִכְרִי**": **שְׁמִי** עִם **י"ה** – **שֵׁס"ה לֹא־תַעֲשֶׂה, ו"ה** עִם **זִכְרִי** – **רְמַ"ח** מִצְוֹת־עֲשֵׂה.

וְהִנֵּה י"ה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת ו"ה, שֶׁהֲרֵי י"ה הוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

גַּם פֵּירוּשׁ "יְהֵא **שְׁמֵיהּ** רַבָּא"[16], יֵשׁ מְפָרְשִׁים: **שֵׁם־י"ה רַבָּא** כו' כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"טוּר אוֹרַח חַיִּים" רֵישׁ סִימָן נ"ו. **וּכְמוֹ** שֶׁנִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן בְּעִנְיָן "**הַנִּסְתָּרוֹת** לַה' אֱלֹקֵינוּ" (נִצָּבִים כט, כח) – **י"ה**[17], "**וְהַנִּגְלוֹת**" – **ו"ה־נִגְלוֹת** כו'.

וְכֵן "שְׁמִי" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "זִכְרִי", כַּמּוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ג' דִּפְסָחִים[18].

---

7. (אָבוֹת ד, יז)

8. (כַּאֲשֶׁר נִכְפֶּפֶת ה"סִּטְרָא אָחֳרָא" (הַצַּד הָאַחֵר), מִתְעַלֶּה כְּבוֹד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמַעְלָה עַל הַכֹּל). (וְעַיֵּן גַּם כֵּן (זֹהַר) רֵישׁ פָּרָשַׁת יִתְרוֹ (סז, ב)).

9. (הֲפִיכַת הַחוֹשֶׁךְ לְאוֹר).

10. (רְאֵה קוּנְטְרֵס "הָעֲבוֹדָה" פֶּרֶק ב).

11. (יְבָמוֹת כ, א. סִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה יז, בא. רְאֵה תַּנְיָא פֶּרֶק ל).

12. (בָּבָא בְּתְרָא עה, ב).

13. (רְאֵה גַּם לִקּוּטֵי תּוֹרָה שֶׁלַּח לח, ג).

14. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר (לְקַמָּן שֶׁלַּח נא, ג) בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ", בַּהַפְטָרָה דְּפָרָשַׁת שְׁלַח.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן ג' פְּעָמִים "אֶרֶץ" – בְּ"תּוֹרָה אוֹר" רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי". וְעַיֵּן מָזֶה בַּשֵּׁלֶ"ה רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיְחִי. וְעַיֵּן בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת עֵקֶב, דַּף ער"ב, סוֹף עַמּוּד ב'. וּבְהַרְמַ"ז שָׁם. וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֵירוּשׁ "הֵיכָל", סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּי אַתָּה נֵרִי" (תּוֹרָה אוֹר מא, א)).

15. ("וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ". מִשְׁלֵי ל, כח. "כְּלוֹמַר, כְּמוֹ הַ"שְׁמָמִית" [וַעֲכָבִישׁ] שֶׁהוֹלֶכֶת "בְּחַדְרֵי מֶלֶךְ" וְאֵינָהּ תּוֹפֶסֶת מָקוֹם כְּלָל, כָּךְ כָּל בְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּאַבִּי"ע אֵינוֹ תּוֹפֵס מָקוֹם כְּלָל לְגַבֵּי עַצְמוּת אוֹר אֵין סוֹף בָּרוּךְ הוּא, וְהַיְינוּ לְעוֹצָם רוֹמְמוּת עַצְמוּת וּמְהוּת הָאוֹר אֵין סוֹף, כִּי נִבְדָּל בְּעֶרֶךְ לְגַמְרֵי גַּם מִבְּחִינַת מָקוֹר לְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאִם כֵּן הֲרֵי הָיָה הָאוֹר הַמֵּאִיר מֵאִתּוֹ מֵאִיר לְכָל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת בְּהַשְׁוָוּאָה אַחַת". אוֹר הַתּוֹרָה וְאִתְחַנַּן (דְּבָרִים בְּרֵךְ א) רפז, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

16. (נוֹסַח הַקַּדִּישׁ).

17. (כֵּן הַלָּשׁוֹן בְּתִקּוּנֵי זֹהַר רֵישׁ תִּקּוּן כב וְשָׁם תִּקּוּן ע דַּף קכט, א. קנח, א. תִּקּוּנִים מְזֹהַר חָדָשׁ קא, ב).

18. (נ, א: "וּשְׁמוֹ אֶחָד", מַאי "אֶחָד" – אָטוּ הָאִידָּנָא לָאו שְׁמוֹ אֶחָד הוּא? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לֹא כְּעוֹלָם־הַזֶּה הָעוֹלָם־הַבָּא; הָעוֹלָם־הַזֶּה – נִכְתָּב בְּיוּ"ד הֵ"י וְנִקְרָא בְּאַלֶ"ף דָּלִית, אֲבָל לְעוֹלָם־הַבָּא כּוּלּוֹ אֶחָד – נִקְרָא בְּיוּ"ד הֵ"י וְנִכְתָּב בְּיוּ"ד הֵ"י. סָבַר רָבָא לְמִדְרְשֵׁהּ בְּפִירְקָא, אָמַר לֵיהּ הַהוּא סַבָּא: 'לְעָלָם' כְּתִיב.

וְאִם כֵּן, הַלֹּא־תַעֲשֶׂה הֵם גְּבוֹהִים מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה. וְלָכֵן "עָבַר עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה וְשָׁב – לֹא זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ"[19], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה – "תְּשׁוּבָה תּוֹלָה כו'". וְהֵיינוּ לְפִי שֶׁנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת י"ה[20]. וְזֶה יִפָּלֵא לִכְאוֹרָה: שֶׁהֲרֵי הַמִּצְוֹת־עֲשֵׂה עִנְיָנָם גִּילּוּי וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת עַל יְדֵי מַעֲשֵׂה זוֹ, דְ"רְמַ"ח פִּקּוּדִין" הֵם 'רְמַ"ח **אֵבָרִין** דְּמַלְכָּא'[21]; וּבְלֹא־תַעֲשֶׂה לֵיכָּא שׁוּם מַעֲשֶׂה, רַק שֶׁיּוֹשֵׁב וְאֵינוֹ עוֹבֵר עֲבֵירָה – אִם כֵּן, אֵיךְ יִהְיֶה זֶה גָּדוֹל מֵהָעוֹשֶׂה מִצְוֹת־עֲשֵׂה?

אַךְ הָעִנְיָן, דְּאַדְרַבָּה, הִיא הַנּוֹתֶנֶת: דִּלְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַלֹּא־תַעֲשֶׂה – מִמְּקוֹם גָּבוֹהַּ מְאֹד, מִבְּחִינַת י"ה, עַל כֵּן אֵין לָהֶם כֵּלִים לְמַטָּה, רַק עַל יְדֵי "שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה" כו'.

וְזֶהוּ עִנְיָן **"בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה"** (יִרְמְיָה ב, ב) – פֵּירוּשׁ: שֶׁהַזְּרִיעָה הִיא בְּחִינַת "לֹא", הֵיינוּ בְּקִיּוּם בְּחִינַת "לֹא", דְּהֵיינוּ שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה – זֶהוּ מַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת "אֲשֶׁר לֹא יָשַׁב אָדָם שָׁם" (יִרְמְיָה ב, ו), הֵיינוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהֵם בְּחִינַת 'אָדָם' – "רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא" כו'.

וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה עִנְיָן מִצְוֹת עֲשֵׂה, שֶׁהֵם "רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא"; וְשֵׁס"ה לֹא־תַעֲשֶׂה הֵם שֵׁס"ה גִּידִים, שֶׁבָּהֶן הַדָּם[22]. וְהִנֵּה פֵּירוּשׁ "אֵבָרִים" הוּא, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל דְּאֵבֶר הוּא כְּלִי לְחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְּלוּבָּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ כֹּחַ הַשֵּׂכֶל – מְלוּבָּשׁ בְּרֹאשׁ, וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה – בַּיָּדַיִם.

וְהִנֵּה מְבוֹאָר בְּ"בֵּינוֹנִים" חֵלֶק א', פֶּרֶק נ"א: אֵיךְ שֶׁהַחַיּוּת הַמְּלוּבָּשׁ בְּהָאֵבָרִים הוּא רַק בְּחִינַת גִּילּוּי וְהָאָרָה מֵהַנֶּפֶשׁ, דְּאִילּוּ הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁמִּתְחַלֶּקֶת לְרְמַ"ח אֵבָרִים כו', וְגַם הַגִּילּוּי מִמְּנָּהּ מֵאִיר וּמִתְלַבֵּשׁ בַּמּוֹחִין, וְהָאָרָה נִמְשָׁךְ מִשָּׁם לִשְׁאָר כָּל הָאֵבָרִים, וּמְקַבֵּל כָּל אֵבָר כֹּחַ וְחַיּוּת הָרָאוּי לוֹ כְּפִי מִזְגּוֹ כו'. יְעוּדָן שָׁם בַּאֲרִיכוּת.

אֲמְנָם מִכָּל מָקוֹם מוּבָן, שֶׁהֶאָרָה זוֹ מֵחַיּוּת הַנֶּפֶשׁ שֶׁבְּכָל אֵבָר מִתְאַחֵד עִם עַצְמוּת הַנֶּפֶשׁ וְהָיוּ לְאֶחָדִים מַמָּשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הִיא הַמַּשְׂכֶּלֶת בַּשֵּׂכֶל שֶׁבַּמּוֹחַ, וְהִיא הַמְּדַבֶּרֶת כו'[23]; וּבְהִסְתַּלֵּק הַנֶּפֶשׁ מֵהַגּוּף מִסְתַּלְּקִים כָּל הַכֹּחוֹת שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִים מִמֶּנָּהּ בְּהָאֵבָרִים, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁהַכֹּחוֹת וְהַחַיּוּת שֶׁבְּרְמַ"ח אֵבָרִים מִתְאַחֲדִים עִם הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ, וְעִם כָּל זֶה שׁוֹכְנִים כָּל אֶחָד בִּכְלִי מְיוּחָד, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּפְנֵי עַצְמוֹ – לִהְיוֹתָם הֶאָרָה מֵהַנֶּפֶשׁ כו'.

וְכָךְ יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַעְלָה – עִנְיָן "רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא", שֶׁהוּא כַּמַּאֲמָר הַיָּדוּעַ[24]: **"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד, אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"**.

כִּי **"חַיּוֹהִי"** הוּא הָאוֹר וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת מִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת חֶסֶד. וְהִנֵּה הַחֶסֶד נִקְרָא "דְּרוֹעָא"[25] – שֶׁהוּא אֵבֶר וּכְלִי לְאוֹר וְחַיּוּת זֶה הַפָּשׁוּט הַנִּמְשָׁךְ מֵאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, דְּ"לָאו מִכָּל אִינּוּן מִדּוֹת אִיהוּ כְּלָל"[26]. וַהֲרֵי אִם כֵּן **"אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד"**, שֶׁאוֹר וְחַיּוּת זֶה מְיוּחָד בִּמְקוֹרוֹ – אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְכַנַּ"ל בִּמְשַׁל הִתְאַחֲדוּת הַחַיּוּת שֶׁבְּהָאֵבֶר בִּמְקוֹרוֹ – הוּא עֶצֶם הַנִּשְׁמָה; וְגַם **"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד"**, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ וּמִדַּת חַסְדּוֹ כו' מְיוּחָדִים בְּתַכְלִית.

וְהִנֵּה הַמְשָׁכָה זוֹ, שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ אוֹר אֵין־סוֹף בְּ"רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא" עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, לִהְיוֹת "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי וְגַרְמוֹהִי חָד" – הוּא עַל יְדֵי רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה. כְּגוֹן, עַל יְדֵי צְדָקָה וּגְמִילוּת־חֲסָדִים נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא"[24]; וְעַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת דִּינִים נִמְשָׁךְ בְּ"גְבוּרָה – דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא"; וְכֵן עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דְּלְתַתָּא – כְּשֶׁ"כּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ", שֶׁהוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת גְּבוּרָה, כְּמַאֲמַר רַז"ל: "אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר כו'"[27].

וְעַל פִּי זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן מַעֲלַת עֵסֶק הַתּוֹרָה עַל כָּל שְׁאָר הַמִּצְוֹת:

כִּי הִנֵּה יֵשׁ ב' מַדְרֵגוֹת בִּבְחִינַת רְמַ"ח אֵבָרִים: הָאֶחָד – הָאֵבָרִים הַחִיצוֹנִים, וְהַב' – אֵבָרִים הַפְּנִימִים. וְעַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בָּאָדָם הַתַּחְתּוֹן: אֵבָרִים הַפְּנִימִים – בְּהֶם הוּא הִתְלַבְּשׁוּת פְּנִימִיּוּת הַחַיּוּת יוֹתֵר מִבְּאֵבָרִים הַחִיצוֹנִים. וּלְכָךְ רוֹב אֵבָרִים הַפְּנִימִים נְקוּבָתָם בְּמַשֶּׁהוּ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בָּאֵבָרִים הַחִיצוֹנִים[28].

רַב אָבִינָא רָמֵי: כְּתִיב, "זֶה שְׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדוֹר דּוֹר". אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא: לֹא כְּשֶׁאֲנִי נִכְתָּב אֲנִי נִקְרָא – נִכְתָּב אֲנִי בְּיוֹ"ד הֵ"א, וְנִקְרָא אֲנִי בְּאַלֶ"ף דָּלֶית).

19. (קִדּוּשִׁין לט, ב).

20. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְבָאֵר עִנְיָן יוֹם הַכִּפּוּרִים" (לְקַמָּן יוֹם הַכִּפּוּרִים סח, א).

21. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב מִשְׁפָּטִים קיח, א. קיז, ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל, דף עד סוֹף עַמּוּד א).

22. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע" (לְקַמָּן בַּמִּדְבָּר יג, א). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסְתִּי בְּרִכְבֵי" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יב, ב).

23. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּעִנְיָן מָשָׁל זֶה בַּאֲרִיכוּת עַל פָּסוּק "וַיְדַבֵּר" דַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת (לְקַמָּן בַּמִּדְבָּר טו, ד)).

24. (הוּא וְהַחַיּוּת הַנִּמְשָׁכֶת מִמֶּנּוּ (הָאוֹרוֹת) אֶחָד, הוּא וְכֵלָיו אֶחָד. תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה דַּף ג, סוֹף עַמּוּד ב).

25. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, "פְּתַח אֵלִיָּהוּ" דַּף יז, ב: "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא [וְזֹרוֹעַ יָמִין], גְּבוּרָה – דְּרוֹעָא שְׂמָאלָא [וְזֹרוֹעַ שְׂמֹאל]").

26. (שָׁם).

27. ("הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ" . אָבוֹת ד, א). וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בַּאֲרִיכוּת בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר" (תּוֹרָה אוֹר סז, ד).

28. (רְאֵה חוּלִּין מב, א).

וְהַנִּמְשָׁל יוּבָן, דְּאַף עַל פִּי שֶׁ"אֵין לוֹ גּוּף וְלֹא דְּמוּת הַגּוּף"[29], עִם כָּל זֶה "דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם"[30], וְיֵשׁ שָׁם גַּם כֵּן בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת וְחִיצוֹנִיּוּת.

וְדֶרֶךְ כְּלָל, הִנֵּה מִצְוַת עֵסֶק הַתּוֹרָה הוּא כִּבְיָכוֹל מִבְּחִינַת אֲבָרִים הַפְּנִימִיִּים. כִּי "אוֹרַיְיתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת"[31], וּכְתִיב בְּחָכְמָה (קֹהֶלֶת ח, א): "חָכְמַת אָדָם תָּאִיר **פָּנָיו**"; וּכְעִנְיָן "צָהֲבוּ פָּנָיו שֶׁל רַבִּי אַבָּהוּ עַל יְדֵי שֶׁמָּצָא תּוֹסֶפְתָּא חַדְתָּא"[32], שֶׁעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ הֶאָרַת פָּנִים – כָּךְ נִמְשָׁךְ לְמַעְלָה לִהְיוֹת "יָאֵר ה' **פָּנָיו** אֵלֶיךָ" (נְשֹׂא ו, כה) – בְּחִינַת **פְּנִימִיּוּת**.

וּכְמַאֲמַר רַז"ל[33]: "כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ". וְעִנְיָן זֶה שֶׁ"הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ", הוּא גִּילּוּי בְּחִינַת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה־עִילָּאָה, כִּי מִצַּד עַצְמוֹ אֵינוֹ מֵעֵרֶךְ בְּחִינַת חָכְמָה כְּלָל, וַהֲרֵי זֶה גִּילּוּי בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת. וּכְמוֹ בַּמּוֹחַ שֶׁבְּרֹאשׁ שֶׁם גִּילּוּי פְּנִימִית הַחִיּוּת. וְזֶהוּ "כִּי בְאוֹר **פָּנֶיךָ** נָתַתָּ לָנוּ . . **תּוֹרַת** חַיִּים כו'"[34].

וְאָמְנָם בְּעֵסֶק מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת הוּא הַהַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת אֲבָרִים הַחִיצוֹנִים, כְּמָשָׁל: עַל יְדֵי גְּמִילוּת חֲסָדִים נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת "חֶסֶד – דְּרוֹעָא יְמִינָא כו'". וְלָכֵן "תַּלְמוּד־תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם"[35], לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת הַפְּנִימִיּוּת.

(וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הַחִיּוּת שֶׁבַּמּוֹחִין כּוֹלֵל כְּלָלוּת כָּל הַחִיּוּת שֶׁל הָרְמַ"ח אֲבָרִים[36], כַּךְ הַתּוֹרָה הִיא הַמּוֹחִין שֶׁל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת[37]. וְהַיְינוּ שֶׁהִיא מוֹחִין־דְּדָ"א[38].)

וְזֶהוּ "**וְהַנִּגְלֹת** לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" הֵן תּוֹרָה וּמִצְוֹת, אוֹתִיּוֹת **ו"ה** שֶׁבְּשֵׁם הֲוָיָה: **הַוי"ו** הוּא בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה – שֶׁיִּהְיֶה "הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ", וְ**הַה"א** הוּא בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת. וְזֶהוּ "זְכָרִי עִם ו"ה" שֶׁעוֹלֶה רְמַ"ח, הַיְינוּ שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה נִמְשָׁךְ יִחוּד ו"ה.

(וּפֵּירוּשׁ "זְכָרִי עִם ו"ה": הִנֵּה לְפֵרוּשׁ הַגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ג' דִּפְסָחִים מַשְׁמַע, דְּ"זְכָרִי" זֶהוּ הַקְּרִיאָה שֶׁל הֲוָיָ' כְּמוֹ שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם אַדְנוּת. וְהַיְינוּ, כִּי קִיּוּם הַמִּצְוֹת צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת קַבָּלַת־עוֹל, בְּחִינַת עֶבֶד שֶׁעוֹבֵד אֶת הָאָדוֹן, וְעַל זֶה מוֹרֶה שֵׁם אַדְנָי[39].

וְאִם כֵּן, פֵּירוּשׁ "זְכָרִי עִם ו"ה" – שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה מַמְשִׁיכִים גִּילּוּי שֵׁם הֲוָיָה בְּשֵׁם אַדְנוּת. עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב (חֲבַקּוּק ב, ב) "וַה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ כו'"; וּכְעִנְיָן כַּוָּנַת אָמֵן, שֶׁהוּא חִיבּוּר הֲוָיָ'־אַדְנָי[40].):

קִיצּוּר. עִנְיָן "שְׁמִי עִם יָ"ה" – שֵׁס"ה לא־תַעֲשֶׂה, "זְכָרִי עִם ו"ה" – רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה. מִדּוּעַ לא־תַעֲשֶׂה גְּבוֹהִים מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה. פֵּירוּשׁ 'רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵם רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא'. הַמִּשְׁכּוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בְּעֲשֶׂר סְפִירוֹת, חֶסֶד כו'[41]. וְהַתּוֹרָה הִיא אֵבָרִים הַפְּנִימִים כו'. וּפֵּירוּשׁ "זְכָרִי עִם ו"ה". :

ג. אֲבָל "שְׁמִי עִם י"ה – שֵׁס"ה לא־תַעֲשֶׂה", הֵן נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת י"ה, שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר: "**הַנִּסְתָּרוֹת** לַה' אֱלֹקֵינוּ" – שֶׁהֵם לְמַעְלָה מִבְּחִינַת ו"ה.

וּבֵיאוּר עִנְיָן לְשׁוֹן "נִסְתָּרוֹת" שֶׁנִּקְרָא כֵּן בְּחִינַת י"ה: דִּהִנֵּה כְּתִיב (אִיּוֹב כח, יב): "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", פֵּירוּשׁ: שֶׁהַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁית הַגִּילּוּי בַּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת[42], וְהוּא הַיּוּ"ד דְּשֵׁם הֲוָיָה. וְעַל זֶה אָמְרוּ רַז"ל[43]: "בְּיוּ"ד נִבְרָא הָעוֹלָם־הַבָּא", פֵּירוּשׁ: שֶׁמֵּהַחָכְמָה נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת בִּינָה, שֶׁהוּא הַבָּנַת וְהַשָּׂגַת אֱלֹקוּת, שֶׁמִּמְּנָהּ שֹׁרֶשׁ הָעוֹלָם הַבָּא – "יוֹשְׁבִין וְנֶהֱנִין כו'"[44]; "לְהַנְחִיל אוֹהֲבַי יֵשׁ"[45].

וְזֶהוּ בְּחִינַת 'יֵשׁ מֵאַיִן': כִּי הַחָכְמָה הִיא עֲדַיִין בְּחִינַת אַיִן – כֹּחַ־מַ"ה – לְפִי שֶׁ"מֵאַיִן תִּמָּצֵא". וְאָמְנָם, בְּחִינַת הָאַיִן שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּמָּצֵא הַחָכְמָה הוּא בְּחִינָה שֶׁלְּפָנֵי כָּל הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּשֵׁם הֲוָיָה. וְעַל זֶה אָמְרוּ בְּסֵפֶר יְצִירָה[46]:

---

29. (עַל פִּי פֵּיּוּט "יִגְדַּל").

30. (בְּרָכוֹת לא, ב).

31. (זֹהַר חֵלֶק ב מִשְׁפָּטִים קכא, א. וּרְאֵה שָׁם יִתְרוֹ פה, א).

32. (יְרוּשַׁלְמִי שַׁבָּת פֶּרֶק ח, הֲלָכָה א).

33. (רְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי אֵיכָה תתרלד. תְּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ רַבָּה רֵישׁ פֶּרֶק יח).

34. (נוֹסַח תְּפִלַּת הָעֲמִידָה).

35. (פֵּאָה א, א. שַׁבָּת קכז, א).

36. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק נ"א הַנַּ"ל.

37. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "וַיְהִי קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ כו'".

38. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" (תּוֹרָה אוֹר בִּתְחִילָתוֹ).

39. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְעַתָּה יִגְדַּל נָא כֹּחַ אֲדֹנָי".

40. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים סה, ד).

41. וּבְ"מְאוֹרֵי אוֹר" אוֹת זַיִי"ן, סָעִיף י"ג פֵּירֵשׁ, דְּ"זְכָרִי" בְּדַכּוּרָא, דָ"א כו'. וְעַיֵּין בְּהַקְדָּמַת תִּקּוּנֵי זֹהַר דַף ד', עַמּוּד ב'. וְדַף ה', עַמּוּד א'. וּבְתִיקּוּן כ"ב, דַף ס"ב, עַמּוּד ב'. וּבְ"לִקּוּטֵי תּוֹרָה וַמְהָאַרִיז"לו" פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בְּהַקְדָּמָתוֹ לְטַעֲמֵי מִצְוֹת. וּמַה שֶׁנִּתְבָּאַר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ".

42. (רְאֵה עֵץ חַיִּים שַׁעַר דְּרוּשֵׁי אַבִּי"ע פֶּרֶק א).

43. (מְנָחוֹת כט, ב).

44. (בְּרָכוֹת יז, א: הָעוֹלָם הַבָּא . . צַדִּיקִים יוֹשְׁבִין . . וְנֶהֱנִים מִזִּיו הַשְּׁכִינָה").

45. (עוּקְצִין בְּסוֹפָהּ: "עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַנְחִיל לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַעֲשָׂרָה עוֹלָמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (מִשְׁלֵי ח, כא): 'לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ'").

46. (פֶּרֶק א, מִשְׁנָה ז).

"לִפְנֵי אֶחָד מָה אַתָּה סוֹפֵר", וּכְמַאֲמָר[47]: "אַנְתְּ הוּא חָד וְלָא בְּחוּשְׁבָּן". וְשָׁם הוּא לְמַעְלָה מִשּׁוּם הַשָּׂגָה וְגִילוּי, דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"[48], רַק הַחָכְמָה שֶׁ"מֵאַיִן תִּמָּצֵא" הוּא רֵאשִׁית הַגִּילוּי.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל[49]: "**כִּבְרִיּוּתוֹ שֶׁל עוֹלָם – בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא וְהַדַּר נְהוֹרָא**": כִּי "נְהוֹרָא" הַיְינוּ בְּחִינַת חָכְמָה – רֵאשִׁית הַגִּילוּי. וּכְדֵי לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה מֵאַיִן, הוּא עַל יְדֵי "בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא", שֶׁמּוּכְרָח לִהְיוֹת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר תְּחִלָּה, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה מֵהַבְּחִינַת אַיִן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים יח, יב): "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ"[50]. וְעַל יְדֵי חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם זֶה נִמְשָׁךְ אַחַר כַּךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת "נְהוֹרָא" בְּחָכְמָה – רֵאשִׁית הַגִּילוּי.

וּמְרוּמָז בָּאוֹת יו"ד, שֶׁהוּא רַק נְקוּדָּה אַחַת: כִּי עִיקָּר וּמְקוֹר – הוּא מַה שֶּׁבְּבְחִינַת הֶעְלֵם, "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ"; וְהַגִּילוּי מִשָּׁם – רַק הֶאָרָה קְטַנָּה, בְּחִינַת יו"ד, נְקוּדָּה בְּעָלְמָא[51]. וּמִיּוּ"ד נִמְשָׁךְ בְּבְחִינַת ה'. וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרְאוּ "הַנִּסְתָּרוֹת" – שֶׁהֵם בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא.

(וְנִקְרְאוּ גַּם כֵּן "**מַעֲמַקִּים**"[52], וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים צב, ו): "מְאֹד **עָמְקוּ** מַחְשְׁבוֹתֶיךָ"[53].

וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "אֵלֶּה מַסְעֵי" (לִקּוּטֵי מַסְעֵי צג, ג), בְּעִנְיָן שֶׁהַחָכְמָה נִקְרָא "אֱמֶת", וְזֶהוּ עִנְיָן "חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אֱמֶת"[54]. וּמִשָּׁם מוּבָן מַעֲלַת הַחָכְמָה, הַנִּקְרָא י"ה – עַל הַמִּדּוֹת, שֶׁהֵן בְּחִינוֹת ו"ה.

וְנִקְרְאוּ חָכְמָה וּבִינָה גַּם כֵּן "מַעְיְנֵי הַיְשׁוּעָה" (יְשַׁעְיָה יב, ג). כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"מְאוֹרֵי אוֹר" שָׁם, סָעִיף פ"ד)

וְהִנֵּה מִשָּׁם הוּא שֹׁרֶשׁ הַלֵּא־תַעֲשֶׂה. כִּי הִנֵּה לִהְיוֹת עַכְשָׁיו גִּילוּי מִבְּחִינַת "הַנִּסְתָּרוֹת", בְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", אִי אֶפְשָׁר כְּלָל לִהְיוֹת הַגִּילוּי, אֲפִילּוּ לְמַעְלָה בָּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, בְּהַשָּׂגַת הַמַּהוּת מַמָּשׁ, מֵאַחַר דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל"; רַק עִנְיָן הַגִּילוּי הוּא הַהַשָּׂגָה אֵיךְ שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג, וְשֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ הַשָּׂגָה, וְנִקְרָא עִנְיָן הַשָּׂגָה זוֹ "דֶּרֶךְ הַשְּׁלִילָה";

כְּמוֹ עִנְיָן "חַכִּים וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא"[55] – אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת הַשָּׂגַת מַהוּת בְּחִינַת "חַכִּים", רַק שֶׁנִּשְׁלוֹל אֵיךְ דְּ"לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא", שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ וְסוּג וּמַהוּת הַחָכְמָה שֶׁבְּהִנְבְּרָאִים. שֶׁהַחָכְמָה שֶׁבְּנִבְרָאִים הוּא דָּבָר נוֹסָף עַל עַצְמוּתוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הוּא יִתְבָּרֵךְ וְחָכְמָתוֹ אֶחָד. וְדָבָר זֶה אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג אֵיךְ הוּא, רַק שֶׁנֵּדַע הַשְּׁלִילָה דְּ"לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא כו'".

וְכֵן, הֲרֵי מִן הַשֵּׂכֶל שֶׁבָּאָדָם לֹא יִתְהַוֶּה שׁוּם דָּבָר – וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא הִתְהַוּוּת יֵשׁ מֵאַיִן הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קד, כד): "בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ", הֲרֵי דָּבָר זֶה אִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג אֵיךְ מִבְּחִינַת הַחָכְמָה יִהְיֶה הֲוָיָה מֵאַיִן לְיֵשׁ, הֲרֵי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיג הַמַּהוּת, רַק הַשְּׁלִילָה דְּ"לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא כו'".

(וּבְעִנְיָן הַשְּׁלִילָה יֵשׁ גַּם כֵּן מַדְרֵגוֹת הַשָּׂגוֹת רַבּוֹת לְאֵין קֵץ. שֶׁהֲרֵי אָנוּ לֹא נוּכַל רַק לְהַשִּׂיג אֵיךְ דְּ"לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא" – שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ הַשֵּׂכֶל אֱנוֹשִׁי. וַהֲרֵי יֵשׁ מַדְרֵגוֹת אֵין קֵץ בְּ"חָכְמָה יְדִיעָא" עַצְמוֹ, שֶׁהִיא חָכְמָה דְּבִי־עֵ, וְגַן־עֵדֶן הֶעְלְיוֹן כו'. וְשָׁם יַשִּׂיגוּ אֵיךְ שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ חָכְמָה יְדִיעָא דְּגַן־עֵדֶן כו', וְגַם יוּשַׂג יוֹתֵר מַהוּ הָעִנְיָן "לָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא", וְאֵיךְ עִנְיָן הַשְּׁלִילָה. וְהַמֵּבִין יָבִין)

וּמִשָּׁם נִמְשְׁכוּ שֹׁרֶשׁ מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעִנְיָנָם גַּם כֵּן הוּא הַשְּׁלִילָה בְּמַעֲשֶׂה: "לֹא תֹאכַל חֵלֶב"[56]; "לֹא תֹאכַל דָּם" (אַחֲרֵי יז, יב). וְהוּא, לְפִי שֶׁשָּׁרְשָׁם מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שֶׁאֵינוֹ בָּא עַכְשָׁיו בְּהַשָּׂגָה נִגְלִית, רַק בִּבְחִינַת הַשָּׂגַת הַשְּׁלִילָה כו', לְכָךְ הַכְּלִי לְמַטָּה לְהַמְשִׁיךְ גִּילוּי זֶה אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת עַל יְדֵי מִצְוַת־עֲשֵׂה, שֶׁהִיא "קוּם וַעֲשֵׂה" – שֶׁהֲרֵי הָאֶתְרוֹג הוּא עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל כְּלִי וְאֵבֶר לְהָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ, וְזֶהוּ רַק מִבְּחִינַת ו"ה – 'וְהַנִּגְלוֹת', שֶׁנִּמְשָׁךְ בְּכֵלִים לִהְיוֹת מוּשָׂג, הִלְכָּךְ יֵשׁ לְמַטָּה גַּם כֵּן כְּלִי לָזֶה בְּ"קוּם וַעֲשֵׂה".

מַה שֶּׁאֵין כֵּן לִבְחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" לֹא שַׁיָּךְ כְּלִי, דְּהָא "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ" כְּלָל, רַק עַל יְדֵי לֹא־תַעֲשֶׂה – שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת הַמְּנֻגָּד, וְהוּא הַחֵלֶב, שֶׁהוּא מְנֻגָּד וּמַסְתִּיר לִבְחִינַת הַשְׁרָאַת הַקְּדוּשָׁה הָאֱלֹקִית, שֶׁאֵינוֹ שׁוֹרֶה רַק בִּבְחִינַת הַבִּיטּוּל, וְהוּא בְּחִינַת חָכְמָה – כֹּחַ־מָה. וְלָכֵן נִקְרָא הַחָכְמָה "אֱמֶת", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק ל"ה בַּהַגָּהָה.

וְאִם כֵּן, נִמְשָׁךְ בְּחָכְמָה אֶפֶס קָצֵהוּ בִּבְחִינַת גִּילוּי מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" עַל יְדֵי בִּיטּוּל זֶה, כְּמוֹ

---

47. (תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פְּתַח אֵלִיָּהוּ", יז, א).

48. (שָׁם).

49. (שַׁבָּת עז, ב).

50. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׁחוֹרָה אֲנִי וְנָאוָה" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ג) – "אֵשׁ שְׁחוֹרָה עַל גַּבֵּי אֵשׁ לְבָנָה").

51. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן יו"ד דְּשֵׁם הָוָיָ', בְּ"בֵּיאוּרֵי הַזֹּהַר" פָּרָשַׁת אַחֲרֵי (עו, ג), עַל פִּי הַמַּאֲמָר שָׁם דַּף ע"ט, עַמּוּד ב': "הָבִיאוּ עָלַי כַּפָּרָה").

52. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"מְאוֹרֵי אוֹר" אוֹת מֵ"ם, סוֹף פֶּרֶק ז'. וּבַזֹּהַר חֵלֶק ג', סוֹף פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא (כו, א). וְדַף רס"ה עַמּוּד ב'. וּבְפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח דַּף ס"ג עַמּוּד ב'.

53. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בָּאתִי לְגַנִּי" (לִקּוּטֵי שִׁיר הַשִּׁירִים ג, ד).

54. (שַׁבָּת נה, א)

55. (תִּקּוּנֵי זֹהַר שָׁם).

56. (וַיִּקְרָא ג, יז: "כָּל חֵלֶב וְכָל דָּם לֹא תֹאכֵלוּ").

שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ "בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא וְהַדַּר נְהוֹרָא" כו', לְכָךְ אֲכִילַת הַחֵלֶב הוּא מְנֻגָּד וּמַסְתִּיר בְּחִינַת הַבִּיטּוּל וּמוֹנֵעַ הַגִּילּוּי.

וְעַל יְדֵי שֶׁיּוֹשֵׁב וְלֹא עוֹבֵר הָעֲבֵירָה שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ, הֲרֵי זֶה מַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת י"ה – "הַנִּסְתָּרוֹת" כַּנַּ"ל, כִּי אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת מֵהֶם הַמְשָׁכָה – רַק עַל יְדֵי בְּחִינָה כָּזוֹ שֶׁהוּא עִנְיָן הַשְּׁלִילָה מִן הַמְּנֻגָּד כו'. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֲמוֹר כב, לב) "וְלֹא תְחַלְּלוּ" – לֹא תַעֲשׂוּ חָלָל וְחִסָּרוֹן[57], וְעַל יְדֵי זֶה מִמֵּילָא יִשְׁכּוֹן כו'.

וְזֶהוּ בְּחִינַת עִנְיָן "בְּאֶרֶץ **לֹא** זְרוּעָה", בְּחִינַת 'לֹא' דְּלֹא־תַעֲשֶׂה הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת 'הֵן' דְּמִצְוֹת־עֲשֵׂה, כִּי "בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא כו'", "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ".

(וּפֵירוּשׁ "שְׁמִי עִם י"ה", הִנֵּה לְפִי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא סוֹף פֶּרֶק ג' דִּפְסָחִים הַנַּ"ל – "שְׁמִי" הַיְינוּ שֵׁם הַוָּיָ' כְּמוֹ שֶׁנִּכְתָּב – וְאִם כֵּן מַהוּ "שְׁמִי עִם י"ה"?

אַךְ יֵשׁ לוֹמַר, עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בְּ"בַחְיֵי" פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח, דַּף פ"ו, עַמּוּד ג'[58], עַל פָּסוּק (בְּשַׁלַּח טו, ב) "עָזִּי וְזִמְרָת יָ"ה". וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

וּמְצָאתִי בְּמִדְרַשׁ תִּלִּים בַּפָּסוּק "עָזִּי וְזִמְרָת יָ"ה": בָּעוֹלָם־הַזֶּה מְקַלְּסִין אוֹתוֹ בִּשְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, אֲבָל לָעוֹלָם־הַבָּא – בְּשֵׁשׁ אוֹתִיּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה כו, ד): "כִּי בְּיָ"ה **הַוָיָה** צוּר עוֹלָמִים".

וְהַיְינוּ, שֶׁהַפָּסוּק זֶה נֶאֱמַר (בְּיֹשַׁעְיָה סִימָן כ"ו, אוֹ) גַּבֵּי "בַּיּוֹם הַהוּא יוּשַׁר הַשִּׁיר **הַזֶּה**", שֶׁהוּא שִׁיר זָכָר, שֶׁלָּעָתִיד־לָבֹא, לָכֵן אֲזַי מְקַלְּסִין אוֹתוֹ בְּשֵׁשׁ אוֹתִיּוֹת, דְּהַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת י"ה שֶׁהוּא עַכְשָׁיו בִּבְחִינַת "מַעֲמַקִּים", שֶׁלֹּא נִגְלָה כְּלָל בְּחִיּוּת הָעוֹלָמוֹת, שֶׁמְּקוֹר וְשֹׁרֶשׁ חִיּוּתָם מִבְּחִינַת ו"ה, הִנֵּה לָעוֹלָם־הַבָּא יוּמְשַׁךְ בִּבְחִינַת גִּילּוּי. וְלָכֵן הוֹסִיף עַל שֵׁם י"ה – כְּלָלוּת שֵׁם הַוָיָה. וְזֶהוּ "שְׁמִי עִם י"ה כו'".

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר, עַל פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר" (נוּ, אֹ), סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וָאֵרָא אֶל אַבְרָהָם", פֵּירוּשׁ "וּשְׁמִי הַוָיָ' לֹא נוֹדַעְתִּי" (וָאֵרָא ו, ג): "לֹא **הוֹדַעְתִּי** אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא **נוֹדַעְתִּי** כו' – אֲנִי בְּעַצְמִי – בְּחִינַת יָחִיד כו'" עַיֵּן שָׁם. אִם כֵּן, פֵּירוּשׁ "שְׁמִי עִם י"ה", הַיְינוּ בְּחִינָה זוֹ דְ"שְׁמִי הַוָיָ' לֹא נוֹדַעְתִּי" נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת י"ה, עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה כו'.

וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹם אַחֵר בְּעִנְיָן "בִּשְׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹנִין 'יְהֵא שְׁמֵיהּ רַבָּא מְבָרַךְ' הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא מְנַעְנֵעַ בְּרֹאשׁוֹ כו'"[59]. וּמִמַּה שֶּׁכָּתוּב שָׁם יוּבָן גַּם כֵּן פֵּירוּשׁ "שְׁמִי", דְּהַיְינוּ "שְׁמֵיהּ רַבָּא" שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת יָ"ה, דְּהַיְינוּ עִנְיָן "מְנַעְנֵעַ בְּרֹאשׁוֹ כו'". וּבְ"מְאוֹרֵי אוֹר" פֵּירֵשׁ בְּעִנְיָן אַחֵר: :

קִיצּוּר. עִנְיָן "הַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא". "בְּרֵישָׁא חֲשׁוֹכָא – "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", "וְהַדַּר נְהוֹרָא". וּמִשָּׁם שֹׁרֶשׁ הַלֹּא־תַעֲשֶׂה, כִּי לְפִי דְ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל", וְאֵינוֹ מוּשָׂג בִּבְחִינַת 'הֵן', רַק בִּבְחִינַת הַשְּׁלִילָה, עַל כֵּן עַל זֶה בָּאוּ הַמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁהֵם גַּם כֵּן בִּבְחִינַת 'לֹא', לְמִנּוֹעַ הַדָּבָר הַמַּסְתִּיר לִבְחִינַת הַבִּיטּוּל. פֵּירוּשׁ "שְׁמִי עִם י"ה". :

ד. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קכב, ד): **"שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָ"ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל לְהוֹדוֹת לְשֵׁם הַוָיָה":**

פֵּירוּשׁ: "שֶׁשָּׁם עָלוּ" – הַיְינוּ בְּ"יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה כו'" (שָׁם, ג). **וּפֵירְשׁוּ בַּגְּמָרָא** (פֶּרֶק קַמָּא דְּתַעֲנִית, דַּף ה', עַמּוּד א'): דְּפֵירוּשׁ "כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ" הַיְינוּ "יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה". וְהַיְינוּ כְּמַאֲמַר רַז"ל פֶּרֶק ב' דְּחַגִּיגָה (יב, ב), בְּשִׁבְעָה רְקִיעִים – "זְבוּל – שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וּבֵית־הַמִּקְדָּשׁ, וּמִזְבֵּחַ כו'"[60].

וּפֵירוּשׁ: "שֶׁשָּׁם עָלוּ", הַיְינוּ בְּ"עִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ", דְּהַיְינוּ בְּ"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה" – שֶׁבַּעֲלוֹתָם בְּשֶׁלֹּשׁ רְגָלִים בְּ"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה" לְהֶרָאוֹת פְּנֵי ה', הִנֵּה בִּהְיוֹתָם בְּ"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה" – "שָׁם עָלוּ" בִּשְׁנֵיהֶם, דְּהַיְינוּ גַּם בְּ"יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה". – כֵּן פֵּירֵשׁ מוֹרֵנוּ הָרַב מֹשֶׁה אַלְשֵׁיךְ (בְּתִלִּים שָׁם – סִימָן קכ"ב).

וְכָתַב בַּשְּׁלָ"ה רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיְחִי, דִּלְפִי פְּשׁוּטוֹ, 'יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה' הוּא יְרוּשָׁלַיִם אֲשֶׁר בְּכָנָאן, בְּאֶרֶץ הַקֹּדֶשׁ כו'; אָמְנָם יֵשׁ גְּבוּהָּ מֵעַל גְּבוּהָּ[61]. כִּי 'יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה' הוּא שֵׁם אַדְ' – בְּגִימַטְרִיָּא הֵיכָל, שֶׁהוּא הֵיכָל לְשֵׁם הַוָיָ', אֲשֶׁר עָלָיו נֶאֱמַר (חֲבַקּוּק ב, כ): "וַה' בְּהֵיכַל קָדְשׁוֹ כו'", וְהוּא עִנְיָן חִיבּוּר וְיִחוּד ו"ה; וְ'יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה' – חִיבּוּר חָכְמָה־וּבִינָה, סוֹד חִיבּוּר וְיִחוּד י"ה. וְהוּא מַהַ"פְּרַדֵּס" שַׁעַר ח', פֶּרֶק י"ג.

וְהַיְינוּ: כִּי יְרוּשָׁלַיִם פֵּירוּשׁ יִרְאָה־שָׁלֵם[62]. וְנוֹדָע שֶׁיֵּשׁ יִרְאָה־תַּתָּאָה וְיִרְאָה־עִילָּאָה. וְגַם ב' בְּחִינוֹת שָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה נז, יט): "שָׁלוֹם שָׁלוֹם – לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב", שֶׁהֵן ב' בְּחִינוֹת יִחוּדִים וְהַמְשָׁכוֹת הַנַּ"ל: דִּבְחִינַת י"ה – הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה; וּבְחִינַת ו"ה – הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה כַּנַּ"ל. וְזֶהוּ עִנְיָן 'יִרְאָה־שָׁלֵם שֶׁלְּמַטָּה' – שֶׁבִּבְחִינַת ו"ה, וְ'יִרְאָה־שָׁלֵם שֶׁלְּמַעְלָה' – בִּבְחִינַת יָ"ה.

---

57. (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה אֲמוֹר לג, ב. וַיִּקְרָא ד, ד. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

58. (הוֹצָאַת שֶׁעוֶועל עַמּוּד קל).

59. (בְּרָכוֹת ג, סוֹף עַמּוּד א).

60. ("אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: שְׁנֵי רְקִיעִים הֵן . . רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, שִׁבְעָה: . . 'זְבוּל' שֶׁבּוֹ יְרוּשָׁלַיִם, וּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, וּמִזְבֵּחַ בָּנוּי, וּמִיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו קָרְבָּן, שֶׁנֶּאֱמַר (מְלָכִים א ח־יג): 'בָּנֹה בָּנִיתִי בֵית זְבוּל לְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים'").

61. (עַל פִּי קֹהֶלֶת ה, ז: "גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם").

62. (בְּרֵאשִׁית רַבָּה נו, יו"ד).

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "שֶׁשָּׁם **עָלוּ** שְׁבָטִים כו'", שֶׁבַּעֲלוֹתָם בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה – עָלוּ בִּשְׁנֵיהֶם. וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם.

וְעַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה, עַל זֶה נֶאֱמַר "שִׁבְטֵי **יָ"ה עֵדוּת** לְיִשְׂרָאֵל", שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה זֶהוּ חִיבּוּר וְיִחוּד י"ה, וְאַזַּי נִקְרָאוּ גַּם כֵּן נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל "שִׁבְטֵי יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל":

כִּי הִנֵּה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל: עִנְיָן עֵדוּת וְעֵדִים – שֶׁהִיא הַגָּדָה הַנֶּאֱמֶנֶת – אֵין שַׁיָּךְ אֶלָּא עַל דָּבָר הַנִּסְתָּר וְנֶעְלָם מֵעֵינֵי הַכֹּל, עַל זֶה צָרִיךְ עֵדוּת שֶׁיָּעִידוּ עַל זֶה, אֲבָל עַל דָּבָר הַנִּגְלֶה אֵין צָרִיךְ וְאֵין שַׁיָּךְ עֵדוּת. וַאֲפִילוּ עַל 'מִלְּתָא דַּעֲבִידָא לְאִגְלוּיֵי'[63] מַמָּשׁ מִיָּד, לֹא הִצְרִיכָה הַתּוֹרָה עֵדוּת.

כְּמוֹ כֵּן עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, פֵּירוּשׁ "**עֵדוּת** לְיִשְׂרָאֵל", זֶהוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יָ"ה, הַנִּקְרָא עָלְמָא־**דְּאִתְכַּסְיָא**[64].

כִּי בְּחִינַת יִחוּד ו"ה, שֶׁהוּא עִנְיָן אוֹר הַנִּמְשָׁךְ בְּכֵלִים, זֶהוּ הַנִּקְרָא 'עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא', וְלָכֵן נִקְרָא 'יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה';

וְזֶהוּ עִנְיָן 'זִכְרִי עִם ו"ה': זִכְרִי הַיְינוּ שֵׁם אַדְנִי, שֶׁהוּא הַנִּקְרָא יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה כַּנַּ"ל, כִּי הוּא מָקוֹר לְבִי"עַ, וְהוּא בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאֵין שַׁיָּךְ עַל זֶה עֵדוּת.

אֲבָל י"ה נִקְרָא 'עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא', שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאֵינוֹ נִתְפָּס כְּלָל בְּשׁוּם כְּלִי כו', כִּי "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל". וְלָכֵן עַל הַמַּשְׂכַּת בְּחִינָה זוֹ נֶאֱמַר "שִׁבְטֵי **יָהּ עֵדוּת** לְיִשְׂרָאֵל", שֶׁעִם הֱיוֹת שֶׁאֵין מוּשָׂג הַמַּהוּת מַמָּשׁ, יֵשׁ **עֵדוּת** עַל זֶה. וְהַיְינוּ כִּי **עֵדוּת** אוֹתִיּוֹת **דְּעוֹת**[65]. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים עח, ה): "וַיָּקֶם עֵדוּת בְּיַעֲקֹב", וּכְתִיב (תְּהִלִּים קלב, יב): "וְעֵדוֹתִי זוֹ אֲלַמְּדֵם"[66].

וְיֵשׁ לְבָאֵר פֵּירוּשׁ "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל":

עַל דֶּרֶךְ אָמְרָם זַ"ל בְּנֵר מַעֲרָבִי[67]: "עֵדוּת הִיא שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל", וּפֵירוּשׁ הָ"עֵדוּת" הוּא: עַל יְדֵי "שֶׁהָיָה נוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ", וְאַף עַל פִּי כֵן הָיְתָה דוֹלֶקֶת יוֹתֵר הַרְבֵּה מֵהֶם, עַד שֶׁ"מִּמֶּנָּה הָיָה מַתְחִיל וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּים", הֲרֵי זֶה עֵדוּת עַל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה.

וַהֲרֵי עִם כָּל זֶה, עִנְיָן זֶה הוּא עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית – שֶׁהַנֵּר דּוֹלֵק יוֹתֵר, וְאֵינוֹ עָרוּךְ לְמַהוּת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה שֶׁהוּא גִּילּוּי אֱלֹקוּת. וְעִם כָּל זֶה הוּא עֵדוּת מַמָּשׁ עַל זֶה, שֶׁגַּם זֶה, עִם הֱיוֹתוֹ מַעֲשֶׂה גַּשְׁמִי, הוּא עֵדוּת מַמָּשׁ עַל הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין עָרוּךְ זֶה לָזֶה.

וְכָךְ פֵּירוּשׁ כָּאן בְּעִנְיַן "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל": עַל יְדֵי שֶׁהָיוּ "עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָוחִים כו'"[68] – עֵדוּת הִיא "שֶׁשָּׁם עָלוּ" בִּירוּשָׁלַיִם **שֶׁלְּמַעְלָה**. כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מוֹרֵנוּ הָרַב מֹשֶׁה אַלְשֵׁיךְ[69].

וְכָךְ עַל דֶּרֶךְ זֶה הַמִּצְוֹת נִקְרָאִים "עֵדוּת", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קיט, יד): "בְּדֶרֶךְ עֵדְוֹתֶיךָ שַׂשְׂתִּי". וְהַיְינוּ, שֶׁהַצִּיצִית הֵם סִימָן לִבְחִינַת "שֵׂעָר רֵישֵׁיהּ כַּעֲמַר נָקָא כו'" (דָּנִיאֵל ז, ט); וְכֵן הַתְּפִילִין – לְגַבֵּי "תְּפִילִין דְּמָארֵי עָלְמָא"[70]; וְהַסּוּכָּה – לְמַקִּיפִים עֶלְיוֹנִים. וַהֲרֵי בְּמַהוּתָן אֵין עָרוּךְ זֶה לָזֶה, אַף עַל פִּי כֵן הֵן עֵדוּת זֶה לָזֶה.

וּכְמוֹ בְּעִנְיַן הַתּוֹרָה, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נִגְלֶה וְנִסְתָּר, הִנֵּה אַף שֶׁ"הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹקֵינוּ", רַק "הַנִּגְלוֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ", עִם כָּל זֶה, הִנֵּה מִן "הַנִּגְלוֹת" יֵשׁ עֵדוּת לְכָל מַשְׂכִּיל עַל דָּבָר עַל "הַנִּסְתָּרוֹת". וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ יוֹדְעִין מֵהַגּוּף שֶׁהוּא חַי וּמְדַבֵּר – אָנוּ יוֹדְעִין שֶׁיֵּשׁ לָנוּ נֶפֶשׁ כו', כַּךְ מֵהַמִּצְוֹת גַּשְׁמִיּוֹת "הַנִּגְלוֹת לָנוּ" יֵשׁ עֵדוּת עַל פְּנִימִיּוּתָן[71].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יִתְפָּרֵשׁ עִנְיָן "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל" – פֵּירוּשׁ: "יִשְׂרָאֵל" הוּא בְּחִינַת אָדָם־דִּלְעֵילָא שֶׁעַל הַכִּסֵּא[72] וְכו'. כַּנּוֹדָע[73]. וְהוּא בְּחִינַת ו"ה, שֶׁנִּקְרָא "גִּלּוֹת" לְגַבֵּי י"ה שֶׁנִּקְרָא "נִסְתָּרוֹת".

וְאָמְנָם עִם כָּל זֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת י"ה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּו"ה, דְּהַיְינוּ עִנְיָן מוֹחִין־דְּדָ"א הַנִּמְשָׁךְ בּוֹ מֵחָכְמָה־וּבִינָה. רַק שֶׁזּוֹ הַהָאָרָה אֵינָהּ כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה בִּבְחִינַת י"ה

---

63. (דָּבָר הֶעָתִיד לְהִתְגַּלּוֹת. רֹאשׁ הַשָּׁנָה כב, ב).

64. (רְאֵה תִּנְיָא פֶּרֶק כו. וּרְאֵה זֹהַר חֵלֶק א בְּרֵאשִׁית יח, א. וַיֵּצֵא קנב, א בְּסִתְרֵי תּוֹרָה. קנח, רֵישׁ עַמּוּד ב. זֹהַר חֵלֶק ב וָאֵרָא כט, ב)

65. (רַמַ"ז בַּזֹּהַר שׁוֹפְטִים ערה, א).

66. וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר כְּהָאי גַּוְונָא בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם" (לִקּוּטֵי וְאִתְחַנַּן ד, ב), הַהֵפְרֵשׁ בֵּין 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' וּבֵין 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין', שֶׁבִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' נֶאֱמַר (אִיּוֹב יט, כו): "וּמִבְּשָׂרִי **אֶחֱזֶה** אֱלוֹהַּ" – "אֶחֱזֶה" מַמָּשׁ. אֲבָל בִּבְחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' נֶאֱמַר (בְּשַׁלַּח יד, לא): "**וַיַּאֲמִינוּ** בַּה' וְגו'". וּמִכָּל מָקוֹם נֶאֱמַר (וְאִתְחַנַּן ד, לט): "**וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם**" – שֶׁיִּהְיֶה נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת דַּעַת מַמָּשׁ כו'.

67. (שַׁבָּת כב, ב: "מָתִיב רַב שֵׁשֶׁת (אֲמוֹר כד, ג): 'מִחוּץ לַפָּרוֹכֶת [. .] הָעֵדוּת יַעֲרוֹךְ' – וְכִי לְאוֹרָהּ הוּא צָרִיךְ? וְהֲלֹא כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר לֹא הָלְכוּ אֶלָּא לְאוֹרוֹ! אֶלָּא עֵדוּת הִיא לְבָאֵי עוֹלָם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּיִשְׂרָאֵל. מַאי 'עֵדוּת'? אָמַר רַב: זוֹ נֵר מַעֲרָבִי, שֶׁנּוֹתֵן בָּהּ שֶׁמֶן כְּמִדַּת חַבְרוֹתֶיהָ, וּמִמֶּנָּה הָיָה מַדְלִיק וּבָהּ הָיָה מְסַיֵּים").

68. (אָבוֹת ה, ה).

69. (עַל הַפָּסוּק "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים וְגו'" הוּבָא לְעֵיל).

70. (בְּרָכוֹת ו, א)

71. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּל זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם כו'".

72. (אָדָם . . שֶׁעַל הַכִּסֵּא: יְחֻזְקֵאל א, כו: "וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ . . דְּמוּת כִּסֵּא, וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו מִלְּמָעְלָה").

73. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק כו'".

עַצְמוֹ, בְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", כִּי נִתְצַמְצְמָה עַד שֶׁתּוּכַל לְהִתְלַבֵּשׁ בִּבְחִינַת ו"ה. וְעִם כָּל זֶה הִיא מִבְּחִינַת י"ה, וּלְמַעְלָה מַעֲלָה מִבְּחִינַת ו"ה, עַל כֵּן נִקְרֶאת "עֵדוּת", שֶׁהִיא עֵדוּת מַמָּשׁ עַל בְּחִינַת הַנִּסְתָּרוֹת – "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ".

דְּאַף עַל פִּי שֶׁכְּמוֹ שֶׁהֵן בְּמַהוּתָן וְעַצְמוּתָן אִי אֶפְשָׁר לָהֶן לְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, מִכָּל מָקוֹם נִמְשָׁךְ מִשָּׁם בְּחִינַת גִּילוּי אוֹר בְּיִשְׂרָאֵל־דִּלְעֵילָא, עַד שֶׁהוּא עֵדוּת מַמָּשׁ עַל בְּחִינַת י"ה.

וְהַיְינוּ **עֵדוּת** אוֹתִיּוֹת **דֵּעוֹת**, בְּסוֹד "אֵל דֵּעוֹת הֲוָיָה" (שְׁמוּאֵל א' ב, ג), וְהוּא בְּחִינַת הַדַּעַת, הַמַּמְשִׁיךְ הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת י"ה, שֶׁהֵן חָכְמָה־וּבִינָה לִבְחִינַת ו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת הַמִּדּוֹת[74].

וְכֵן גַּם כֵּן בְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְמַטָּה, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת (וַיִּשְׁלַח, סוֹף פָּרָשָׁה ע"ט) בְּפֵירוּשׁ "י"ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל": "י"ה מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁהֵן בְּנֵי אֲבוֹתֵיהֶן כו'".

וְהָעִנְיָן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת כִּי תִשָּׂא (סוֹף פָּרָשָׁה מ"ו), עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָה סד, ז) "וְעַתָּה **ה' אָבִינוּ** אָתָּה כו': "וּבִפְנֵיהֶם הֵם נִיכָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָה סִימָן א', טז): "כָּל רוֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ **ה'**".

וְהַיְינוּ עַל יְדֵי שֶׁיֵּשׁ בְּכָל אֶחָד בְּחִינַת שֵׁם **הֲוָיָ'** מַמָּשׁ[75]: בְּחִינַת **יו"ד** הוּא בְּחִינַת בִּיטּוּל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁלְּמַעְלָה מִדַּעַת וְשֵׂכֶל הַמּוּשָׂג[76]; וּבְחִינַת **ה'** הוּא עִנְיַן הִתְבּוֹנְנוּת בְּגִדּוּלַת ה'. וּב' בְּחִינוֹת אֵלּוּ נִקְרָאוּ "תְּרֵין רֵיעִין דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין"[77]; וְנִקְרָא "נְקוּדָה בְּהֵיכָלָא"[78], שֶׁהַהֵ"א וְהַהִתְבּוֹנְנוּת הוּא הֵיכָל לְגִילּוּי בְּחִינַת הַבִּיטּוּל שֶׁל הַיּוּ"ד כו'. וְזֶהוּ עִנְיָן "י"ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל כו', שֶׁשָּׁם עָלוּ כו'". וְזֶהוּ הַנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי קִיּוּם מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעִנְיָנָם בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא וּבִיטּוּל.

וְזֶהוּ "שֶׁשָּׁם עָלוּ כו' **לְהוֹדוֹת** לְשֵׁם הֲוָיָ'":

כִּי פֵּירוּשׁ "לְהוֹדוֹת" הַיְינוּ בִּבְחִינַת הוֹדָאָה וּבִיטּוּל לִבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהַשָּׂגָה, מַה דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל". וְכַנּוֹדָע שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין בְּרָכָה לְהוֹדָאָה, דְּהִבְּרָכָה עִנְיָנוֹ הַהַמְשָׁכָה בִּבְחִינַת גִּילּוּי, אֲבָל הוֹדָאָה הַיְינוּ בִּבְחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָה וְגִילּוּי[79].

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא הַהֶפְרֵשׁ גַּם כֵּן בֵּין מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה:

דְּ**מִצְוֹת־עֲשֵׂה**, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת ו"ה, בְּחִינַת רְמַ"ח אֵבָרִים, שֶׁהָאוֹר נִמְשָׁךְ בִּבְחִינַת **גִּילּוּי** בְּתוֹךְ הַכְּלִי – זֶהוּ כְּמוֹ בְּחִינַת בְּרָכָה. וְלָכֵן מְבָרְכִים עַל הַרְבֵּה מִצְוֹת־עֲשֵׂה.

אֲבָל בְּחִינַת **לֹא־תַעֲשֶׂה**, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת י"ה, עָלְמָא־דְּ**אִתְכַּסְיָא**, אֵינוֹ נִתְפָּס בְּשׁוּם הַשָּׂגָה, רַק בִּבְחִינַת הוֹדָאָה. וְלָכֵן אֵין בָּהּ 'קוּם וַעֲשֵׂה' לִהְיוֹת בִּבְחִינַת כְּלִי, כִּי אִם בִּבְחִינַת 'לֹא'. וְזֶהוּ "שִׁבְטֵי **יָהּ** עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל **לְהוֹדוֹת** לְשֵׁם הֲוָיָ'", שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ אֵין שַׁיָּיךְ – רַק הוֹדָאָה כו'.

וּבְכָל זֶה יוּבָן גַּם כֵּן הַטַּעַם דְּעַל יְדֵי "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא אִסְתַּלַּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא לְעֵילָא": כִּי זוֹ הִיא בְּחִינַת וּמַדְרֵגַת הַלֹּא־תַעֲשֶׂה – שֶׁהוּא בְּחִינַת "וְלֹא תְחַלְּלוּ כו'" (אֱמוֹר כב, לב), לִהְיוֹת "עוֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע וְכו'"; וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַחוּשִׁים; וְכֵן בִּפְנִימִית הַמִּדּוֹת, שֶׁלֹּא לְהִמָּשֵׁךְ אַחַר הַתַּאֲוֹוֹת וְאַהֲבוֹת גּוּפָנִים אֲשֶׁר לֹא לַה' הַמָּה; וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּדּוֹת, כַּנּוֹדָע וּמְבוֹאָר בַּסְּפָרִים, הֲרֵי כָּל זֶה הוּא עִנְיָן לְהָסִיר הַכִּיסּוּי הַמַּסְתִּיר וּמוֹנֵעַ אוֹר קְדוּשַׁת ה', וּמְעוֹרֵר וּמַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת יו"ד הֵ"י – בְּחִינַת "הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹקֵינוּ", "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ"[80], שֶׁלְּמַעְלָה מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה כַּנַּ"ל. :

קִיצּוּר. "שֶׁשָּׁם עָלוּ כו'" בִּבְחִינַת "כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה כו'". יְרוּשָׁלַיִם־שֶׁלְּמַטָּה – בְּחִינַת ה' אַחֲרוֹנָה, וּירוּשָׁלַיִם־שֶׁלְּמַעְלָה – ה' רִאשׁוֹנָה. וְזֶהוּ עִנְיָן "שְׁבָטִים – שִׁבְטֵי יָ"ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל", כִּי הִיא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, עַל כֵּן עַל זֶה שַׁיָּיךְ עֵדוּת.

וְכֵן הַמִּצְוֹת נִקְרָאִים "בְּדֶרֶךְ עֵדוּתֶיךָ": תְּפִילִין – עַל "תְּפִילִין דְּמָארֵי עָלְמָא". כֵּן גַּם בְּעָלְמָא־דְּאִתְגְּלְיָא מֵאִיר בְּחִינַת "עֵדוּת" – אוֹתִיּוֹת "דֵּעוֹת", מִבְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא. וְכֵן גַּם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם מֵאִיר בְּחִינַת יָ"ה. (וּפֵירוּשׁ "לְהוֹדוֹת" – כִּי בְּרָכָה וְהוֹדָאָה, זֶהוּ כְּעִנְיָן מִצְוֹת־עֲשֵׂה וּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה). :

ה. וְזֶהוּ "אֵלֶּה פִקּוּדֵי **הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן** הָעֵדוּת" – כָּפֵל לוֹמַר ב' פְּעָמִים "מִשְׁכָּן", וְהֵם ב' בְּחִינוֹת הַנַּ"ל – דִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַטָּה וּבְחִינַת "כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ כו'".

וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי מִצְוֹת־עֲשֵׂה נַעֲשָׂה בְּחִינַת יִחוּד ו"ה דַּהֲוָיָ'. וְזֶהוּ בְּחִינַת "מִשְׁכָּן" סְתָם, "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּחִינַת הַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה ה"־תַּתָּאָה "הַשּׁוֹכֵן אִתָּם" (אַחֲרֵי טז, טז), וְיִחוּד ה' עִם בְּחִינַת הוּא"ו. וּכְעִנְיָן "קָדוֹשׁ" בְּוָי"ו, שֶׁהוּא הַמְשָׁכַת הָאָרָה מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן, וְהוּא נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה.

---

74. וְעַיֵּן בְּ"סֵפֶר שֶׁל) בֵּינוֹנִים" חֵלֶק א', פֶּרֶק ג'. **וְעַיֵּן בְּאַדְּרָא זוּטָא** דַּף רצ"א, עַמּוּד א': "**דַּעַת דְּהִיא סָהֲדוּתָא** (= עֵדוּת) כו'".

75. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי נוֹתֵן".

76. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים, פֶּרֶק י"ח.

77. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא ד, א).

78. (זֹהַר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה ו, א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ה, יט א. תִּקּוּן כט עב, סוֹף עַמּוּד ב).

79. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ" (תּוֹרָה אוֹר מה, ג). וּבְ"סִידּוּר" בַּ"בֵּיאוּר עַל פָּסוּק 'אַתָּה הִצְבַּתָּ כָּל גְּבוּלוֹת אָרֶץ' כו'", עַיֵּן שָׁם.

80. (תְּהִלִּים יח, יב).

וְאַחַר כַּךְ "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" הוּא בְּחִינַת י"ה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיָן "קֹדֶשׁ הָעֶלְיוֹן", מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת "קָדוֹשׁ" בְּוי"ו[81], וְהוּא הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה.

וּבֵיאוּר הַדְּבָרִים:

הִנֵּה פֵּירוּשׁ "**אֵלֶּה** פְקוּדֵי", לְשׁוֹן "אֵלֶּה" הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָה מ, כו): "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ **מִי** בָרָא **אֵלֶּה**". כִּי "אֵלֶּה" הוּא לְשׁוֹן גִּילּוּי, וּ"מִי" הוּא לְשׁוֹן נִסְתָּר – דְּקַיְּימָא לַשְׁאֵלָה[82]: מִי הוּא זֶה וְאֵיזֶהוּ?! – שֶׁלֹּא נוֹדַע מַהוּתוֹ.

וְהָעִנְיָן:

כִּי "אֵלֶּה" הוּא בְּחִינַת הַמִּדּוֹת, שֶׁנִּקְרָאִים "וְהַנִּגְלוֹת" כַּנַּ"ל, וְנִמְשָׁכִים וְנוֹלָדִים מִן הַשֵּׂכֶל; וְהַהִתְבּוֹנְנוּת הוּא בְּחִינַת בִּינָה – "אֵם הַבָּנִים"[83] (תְּהִלִּים קיג, ט) שֶׁנִּקְרָא "מִי"[84].

וְכַנּוֹדָע בְּפֵירוּשׁ "לֶךְ ה' הַגְּדוּלָה וְהַגְּבוּרָה וְגוֹ'" (דִּבְרֵי הַיָּמִים א' כט, יא), שֶׁהֵן שִׁשָּׁה מִדּוֹת, וְכוּלָּם בְּטֵלִים בִּמְקוֹרָם – "**לְךָ** ה' כו'"; אוֹתִיּוֹת "**לְךָ**" הֵם '**נ**' שַׁעֲרֵי בִינָה', שֶׁהוּא בְּחִינַת "**מִי** בָּרָא אֵלֶּה".

וְהִנֵּה נִקְרָאוּ הַשִּׁשָּׁה מִדּוֹת "**אֵלֶּה**" – כִּי כָּל מִדָּה כְּלוּלָה מִכָּל הַשִּׁשָּׁה עוֹלָה מִסְפַּר ל"ו, שֶׁהוּא בְּגִימַטְרִיָּא 'אֵלֶּה'. וְגַם 'אֵלֶּה' אוֹתִיּוֹת 'לֵאָה'[85] שֶׁיָּלְדָה שִׁשָּׁה בָנִים[86], הֵם שִׁשָּׁה מִדּוֹת הַנַּ"ל. נִמְצָא "אֵלֶּה" הוּא בְּחִינַת וָא"ו דְּשֵׁם הָוָי', דְּהַיְינוּ שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁכָּל אֶחָד כָּלוּל מִשִּׁשָּׁה.

וְזֶהוּ עִנְיָן שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, שֶׁהֵן בְּחִינַת הַשִּׁשָּׁה מִדּוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת לְמַעְלָה, וּלְמַטָּה – מְלוּבָּשִׁים בְּשִׁיתָּא סִדְרֵי מִשְׁנָה: זְרָעִים, מוֹעֵד כו', וְכָל סֵדֶר כָּלוּל מִן כָּל הַשִּׁשָּׁה – כִּי הֲרֵי סֵדֶר זְרָעִים כָּלוּל גַּם מִדִּינִים דְּסֵדֶר מוֹעֵד וּשְׁאָר הַסְּדָרִים, וְכֵן סֵדֶר מוֹעֵד כָּלוּל מִכּוּלָּם, וְכֵן שְׁאָר הַסְּדָרִים – וְעַל יְדֵי זֶה עוֹלֶה מִסְפַּר "אֵלֶּה".

וְזֶהוּ "אֵלֶּה **פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן**":

פֵּירוּשׁ "פְּקוּדֵי" הוּא כְּמוֹ עִנְיָן "וּפָקַדְתָּ נָוְךָ" (אִיּוֹב ה, כד). וּכְמַאֲמָר רַז"ל[87]: "חַיָּיב אָדָם לִפְקוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ", שֶׁהַיִּחוּד נִקְרָא "פְּקִידָה".

וּפֵירוּשׁ "פְּקוּדֵי **הַמִּשְׁכָּן**", שֶׁהַמִּשְׁכָּן הוּא בְּחִינַת ה"א אַחֲרוֹנָה דְּשֵׁם ה' כַּנַּ"ל, הַנִּקְרָא "שְׁכִינָה" – וְהִיא מְקוֹר וְשֹׁרֶשׁ נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.

וְלִהְיוֹת "**פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן**" – בְּחִינַת יִחוּד ו"ה, הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "אֵלֶּה", שִׁית סִדְרֵי מִשְׁנָה: שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁבִּבְחִינַת ו' נַעֲשֶׂה יִחוּד ו"ה, וְהוּא בְּחִינַת "יִחוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּיהּ"[88] שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה.

כִּי פֵּירוּשׁ "**קוּדְשָׁא** בְּרִיךְ־הוּא" הַיְינוּ "קָדוֹשׁ" בְּוָא"ו, מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ הָאָרָה מִבְּחִינַת קֹדֶשׁ־הָעֶלְיוֹן לִהְיוֹת מֵאִיר בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין' הַנִּקְרָא שְׁכִינָה[89]. וְכֵן גַּם עַל יְדֵי שְׁאָר כָּל רְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה נַעֲשֶׂה יִחוּד זֶה.

וְנִקְרָא גַּם כֵּן "אֵלֶּה" – כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּחֻקֹּתַי כז, לד. מַסְעֵי לו, יג): "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת"; וּכְתִיב (וְאֶתְחַנַּן ד, מה): "אֵלֶּה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים"; וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (אֱמוֹר כג, ד. לז): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי הָוָיָ"[90].

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב '**פְּקוּדֵי**' – לְשׁוֹן **רַבִּים** – כִּי עַל יְדֵי כָּל מִצְוָה מֵרְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת יִחוּד לְפִי בְּחִינַת הַמִּצְוָה הַהִיא וְשָׁרְשָׁהּ לְמַעְלָה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת, בְּאֵיכָה עַל פָּסוּק (א, טז) "עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה":

עַל בִּיטּוּל תּוֹרָה – הָדָא הוּא דִּכְתִיב (בְּחֻקֹּתַי כו, מו. רְאֵה יב, א): "אֵלֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים"; עַל בִּיטּוּל קָרְבָּנוֹת – הָדָא הוּא דִּכְתִיב (פִּנְחָס כט, לט): "אֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם".

דְּהַיְינוּ, כִּי עַל יְדֵי כָּל זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן", בְּחִינַת הַהַמְשָׁכָה מִ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בְּ'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', שֶׁזֶּהוּ הַנִּקְרָא "אֵלֶּה". וְלָכֵן בְּחוּרְבָּן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר "עַל **אֵלֶּה** אֲנִי בוֹכִיָּה", הַיְינוּ עַל הִסְתַּלְּקוּת הָאוֹר וְהַגִּילּוּי הַנִּקְרָא "אֵלֶּה כו'" – שֶׁחָזַר לִמְקוֹרוֹ בִּבְחִינַת הָעֶלֶם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א', וַיִּגַּשׁ, דַּף ר"י, עַמּוּד א': "בְּגִין דְּוָי"ו אִתְרַחַק וְאִסְתַּלַּק מִינָּהּ, וּכְדֵין[91] (יִרְמְיָה לא, יד): רָחֵל מְבַכָּה כו'", עַיֵּן שָׁם.

וְכָל זֶה הוּא בְּחִינַת "מִשְׁכָּן" סְתָם, וְהוּא אוֹתִיּוֹת ו"ה, שֶׁנִּקְרָא "וְהַנִּגְלוֹת", וְזֶהוּ "אֵלֶּה" – לְשׁוֹן הִתְגַּלּוּת כְּדִלְעֵילּ; אֲבָל "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" הוּא בְּחִינַת מִשְׁכָּן־דִּלְעֵילָא, בִּבְחִינַת יְרוּשָׁלַיִם שֶׁלְּמַעְלָה. דְּהַיְינוּ בְּחִינַת י"ה שֶׁנִּקְרָא "נִסְתָּרוֹת" כַּנַּ"ל. וּלְכָךְ נִקְרָא "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", דְּעֵדוּת שַׁיָּיךְ עַל הַנִּסְתָּרוֹת דַּוְקָא כַּנַּ"ל. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר

81. עַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "צְאֶינָה וּרְאֶינָה בְּנוֹת צִיּוֹן" (לִקּוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים כא, ב).

82. (זֹהַר חֵלֶק א בְּהַקְדָּמָה א, ב).

83. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א וַיְחִי ריט, א).

84. (זֹהַר חֵלֶק ב מִשְׁפָּטִים קיז, א).

85. (עֵץ חַיִּים דְּרוּשׁ יַעֲקֹב וְלֵאָה פֶּרֶק ב. מְאוֹרֵי אוֹר א סָעִיף פא).

86. (וַיֵּצֵא ל, כ).

87. (עֲרוּבִין ק, ב. יְבָמוֹת סב, ב)

88. (נוֹסַח "לְשֵׁם יִחוּד" שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי עֲשִׂיַּת הַמִּצְוֹת).

89. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר פֵּירוּשׁ וְעִנְיָן יִחוּד זֶה בְּאַרִיכוּת עַל פָּסוּק "שִׁשִּׁים הַמָּה מְלָכוֹת כו'" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים מ, ג וְאֵילָךְ), עַיֵּן שָׁם).

90. וְעַיֵּן בְּרַבּוֹת רֵישׁ פָּרָשָׁה וַיַּקְהֵל.

91. (מִשּׁוּם שֶׁזָּא"ו הִתְרַחֵק וְהִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְאָז).

לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ "שִׁבְטֵי יָ"ה עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל". וְיִחוּד זֶה דְּי"ה, הוּא עַל יְדֵי הַמִּצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁשָּׁרְשָׁן מִבְּחִינַת י"ה כַּנַּ"ל.

(וּשְׁנֵי בְּחִינוֹת אֵלּוּ הוּא בְּחִינַת שְׁכִינְתָּא־תַּתָּאָה וּשְׁכִינְתָּא־עִלָּאָה[92].

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים כו'"[93], שֶׁהֵם ב' בְּחִינוֹת מְסִירַת־נֶפֶשׁ דִּקְרִיאַת־שְׁמַע – בְּ"אֶחָד" וּ"בְּכָל נַפְשְׁךָ". וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר גַּם כֵּן לְקַמָּן, דְּפָסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע הוּא בְּחִינַת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", וּפָסוּק "וְאָהַבְתָּ" הוּא בְּחִינַת מִשְׁכָּן סְתָם):

קִיצּוּר. עִנְיָן "אֵלֶּה", "מִי בָּרָא אֵלֶּה" – וָא"ו מִדּוֹת הַכְּלוּלִים מִוָּא"ו. "קָדוֹשׁ" בְּוָי"ו. שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. "אֵלֶּה הַמִּצְוֹת" זֶהוּ "פִּקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן", יִחוּד ו"ה. וְזֶהוּ "עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה". וְ"מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" זֶהוּ בְּחִינַת י"ה. :

ו. וְהִנֵּה לְהָבִין מְעַט עוֹד בְּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" וְ"עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל", הִנֵּה מִלְּבַד הַפֵּירוּשׁ הַנִּזְכָּר לְעֵיל, שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֵדוּת לְפִי שֶׁהוּא בְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, יֵשׁ עוֹד טַעַם לְמַה שֶׁנִּקְרָא עֵדוּת.

וְיוּבַן בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה עִנְיָן הַפָּסוּק (בְּיֶחֱזְקֵאל סִימָן י"ו, ז'): **"רִבְבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים".** וְהֵבִיא רַשִּׁ"י שָׁם ב' פֵּירוּשִׁים:

הָא' – לְשׁוֹן **'עַד'**, כְּמוֹ "בִּטְחוּ בַה' **עֲדֵי עַד**" (בְּיֶשַׁעְיָה סִימָן כ"ו, ד').

הַשֵּׁנִי – לְשׁוֹן **'עֲדִי'**, דְּהַיְינוּ עִנְיָן קִישּׁוּטִים. כְּמוֹ "אֶת **עֲדִים** מֵהַר חוֹרֵב" (תְּשָׁא לג, ו), שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (פֶּרֶק ט' דְּשַׁבָּת, דַּף פ"ח, עַמּוּד א'), שֶׁהֵן "שְׁנֵי כְתָרִים שֶׁקִּשְׁרוּ לָהֶן, אֶחָד כְּנֶגֶד נַעֲשֶׂה וְאֶחָד כְּנֶגֶד נִשְׁמָע".

וּפֵירוּשׁ "**כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה**": הַיְינוּ עַל דֶּרֶךְ מְשַׁל צֶמַח הַשָּׂדֶה, שֶׁלֹּא יִצְמַח כִּי אִם אַחַר בִּיטּוּלוֹ וְהִתְכַּלְּלוּתוֹ בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ. וְהוּא עִנְיָן רִקָּבוֹן הַגַּרְעִין, שֶׁנַּעֲשָׂה בְּחִינַת אַיִן וְנִכְלָל בְּכֹחַ הַצּוֹמֵחַ, וְאַחַר כָּךְ יַצְמִיחַ בּוֹ כֹּחַ הַצּוֹמֵחַ. וְהַטַּעַם הוּא, לְפִי שֶׁלֹּא יוּכַל לִהְיוֹת הִתְהַוּוּת יֵשׁ מִיֵּשׁ כִּי אִם כַּאֲשֶׁר יָבֹא בְּחִינַת הַיֵּשׁ לִבְחִינַת הַבִּיטּוּל בָּאַיִן תְּחִלָּה[94].

וְכָךְ יוּבָן בִּבְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל בְּגָלוּת מִצְרַיִם, שֶׁהָיוּ מְשׁוּעְבָּדִים שָׁם בְּתַכְלִית – שֶׁזֶּהוּ כִּמְשַׁל רִקְבּוֹן הַגַּרְעִין, וְהַיְינוּ בְּחִינַת "לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה" (תְּהִלִּים נא, יט), עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ בִּבְחִינַת אַיִן.

וְעַל יְדֵי זֶה אַחַר כַּךְ **"וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי":**

"וַתִּגְדְּלִי" עַל דֶּרֶךְ "כִּי מִי **גּוֹי גָּדוֹל** כו'" (וְאֶתְחַנַּן ד, ז). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַבּוֹת רֵישׁ פָּרָשָׁה לֶךְ לְךָ, עַל פָּסוּק (יב, ב) "וְאֶעֱשְׂךָ לְ**גוֹי גָּדוֹל**": "אוֹתָהּ אוּמָּה שֶׁכָּתוּב בָּהּ 'כִּי מִי גוֹי גָּדוֹל' – אֲעֲמִיד מִמְּךָ". וְהַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (הַאֲזִינוּ לב, ט): "כִּי חֵלֶק **הָיָה** עַמּוֹ", שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (יִתְרוֹ יח, יא): "**גָּדוֹל הָיָה**" כו'". וְזֶהוּ "וְקֵרַבְתָּנוּ מַלְכֵּנוּ לְ**שִׁמְךָ הַגָּדוֹל**"[95].

גַּם עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה" (תּוֹרָה אוֹר סא, א), שֶׁמְּבָרְרִים בְּחִינַת הַנִּצּוֹצִים שֶׁנָּפְלוּ מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ, מַה שֶׁלָּקַח הַבְּכוֹרָה מֵעֵשָׂו שֶׁנִּקְרָא (תּוֹלְדוֹת כז, א) "**בְּנוֹ הַגָּדוֹל**" כו'. וְעַל דֶּרֶךְ "וְהָאוֹפַנִּים [..] **בְּרַעַשׁ גָּדוֹל**"[96].

"וַתָּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים": שֶׁזָּכוּ לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה. שֶׁעַל זֶה נֶאֱמַר (שִׁיר הַשִּׁירִים ג, יא): "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתוּנָּתוֹ", וְקָשְׁרוּ לָהֶם גַּם כֵּן שְׁנֵי כְתָרִים כו', כַּנַּ"ל.

וְהָעִנְיָן: כִּי הָ"עֲטָרָה" הוּא בְּחִינַת מַקִּיף, דְּהַיְינוּ מַה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לָבוֹא בְּהִתְגַּלּוּת בְּהַשָּׂגַת הַמַּהוּת; וְהוּא בְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ"; בְּחִינַת "רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין"[97]; "אָנֹכִי" – "מִי שֶׁאָנֹכִי"[98]; "סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין"[99]; "נוֹרָא תְּהִלּוֹת" (בְּשַׁלַּח טו, יא); "דְּלָא יָדַע לֵיהּ בַּר אִיהוּ"[100] – שֶׁמִּמֶּשֶׁם נִמְשָׁךְ לָהֶם הָאָרָה.

וְהוּא כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּעִנְיָן הַלֹּא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעַל יָדָם נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת י"ה הַנִּקְרָא "נִסְתָּרוֹת". וְעַל כֵּן נִקְרָא "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" – לְשׁוֹן "עֲדִי" וְקִישּׁוּט כְּמוֹ "עֲדִי עֲדָיִים"; וְגַם הוּא לְשׁוֹן נִצְחִיּוּת כְּמוֹ "עֲדֵי עַד", כִּי בְּחִינַת כְּתָרִים הַנַּ"ל הֵם הַמִּשְׁכַּת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, וַהֲרֵי בְּחִינַת אֵין־סוֹף – כִּשְׁמוֹ כֵּן הוּא, לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ. וּכְמַאֲמָר[101]: "הַכֹּל יְרוֹמְמוּךָ **סֶלָה**", שֶׁיֵּשׁ עֲלִיּוֹת אֵין קֵץ בְּהַשָּׂגַת אֱלִקוּת. כִּי בְּ"כָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'נֶצַח', 'סֶלָה', 'וָעֶד' – אֵין לוֹ הֶפְסֵק"[102]. וְהַיְינוּ שֶׁזָּכוּ לִבְחִינַת הַנִּצְחִיּוּת.

וְגַם בְּפֵירוּשׁ "עֲדִי עֲדָיִים" יֵשׁ לוֹמַר שֶׁנִּכְלָל גַּם כֵּן

92. (תִּקּוּנֵי זֹהַר עט, א. קנז, א. תִּקּוּנִים מִזֹּהַר חָדָשׁ ק, ד. קנח, ב. שָׁם קא, ד. קסו, ב. שָׁם קח, א. קעג, ב. שָׁם קיד, ג. זֹהַר חֵלֶק א כו, א. נ, ב).

93. (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים א, א).

94. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּ"תּוֹרָה אוֹר", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה").

95. (בִּרְכַּת קְרִיאַת שְׁמַע דְּשַׁחֲרִית).

96. (בִּרְכַּת יוֹצֵר). וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם" (לְקַמָּן הַאֲזִינוּ עד, ד וְאֵילָךְ).

97. (אִדְּרָא זוּטָא רפח, ב).

98. (זֹהַר חֵלֶק א קסז, ב).

99. (אִדְּרָא זוּטָא רפח, א. זֹהַר חֵלֶק ב תְּרוּמָה קמו, ב).

100. (רְאֵה זֹהַר חֵלֶק ב וַיַּקְהֵל דַּף רי, ב. חֵלֶק ג נָשֹׂא דַּף קכט, ב. דַּף קמ, ב. אִדְּרָא זוּטָא דַּף רפח, א).

101. (בִּרְכַּת יוֹצֵר דְּשַׁבָּת).

102. (עֵרוּבִין נד, א). (וְעַיֵּן בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיַּקְרָא, דַּף כ', סוֹף עַמּוּד א', מַעְנְיָן סֶלָה. וּב"מַקְדִּישׁ מָלֵךְ" שָׁם).

לְשׁוֹן ׳עַד׳ הַפְּשׁוּט – כְּמוֹ "עַד פֹּה תָּבוֹא" (בְּאִיּוֹב סִימָן ל"חו, יאו), וּכְמוֹ "עַד כָּאן תְּחוּם שַׁבָּת"[103].

וְגַם פֵּירוּשׁ זֶה עוֹלֶה בְּקָנֶה אֶחָד עִם פֵּירוּשׁ הַנַּ"ל, וְהוּא: כִּי לִהְיוֹת שֶׁהַמְּשָׁכָה זוֹ שֶׁהִיא מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" וּ"סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין", דְּ"לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל", עַל כֵּן נֶאֱמַר עַל זֶה לְשׁוֹן "עַד", רוֹצֶה לוֹמַר, עַד כָּאן שַׁיָּךְ בְּחִינַת הַשָּׁגָה, "וְלֹא עַד בִּכְלָל" – שֶׁאֵין בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר וְהַמַּקִּיף שׁוּם הַשָּׁגָה כְּלָל. וּכְעִנְיָן מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית דַּף א׳, עַמּוּד ב׳ עַל פָּסוּק "מִי בָרָא אֵלֶּה": "דְּהָא לְעֵילָּא לֵית תַּמָּן שְׁאֵלָה כו׳" עַיֵּן שָׁם.

וּמַה שֶׁכָּתוּב "עֲדִי עֲדָיִים" – לְשׁוֹן רַבִּים, רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁאֵין שִׁיעוּר כְּלָל לַעֲדָיִים וּכְתָרִים – עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, בְּעִילּוּי אַחַר עִילּוּי, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, מֵאַחַר שֶׁהוּא אֵין־סוֹף.

(אִי נָמֵי יֵשׁ לוֹמַר: עֲדִי – א׳. עֲדָיִים – ב׳. כְּעִנְיָן "קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים", דְּפֵירַשׁ בַּ"פַּרְדֵּס" בְּ"עֲרֵכֵי הַכִּינּוּיִים" עֵרֶךְ קֹדֶשׁ: דְּפֵירוּשׁ "קֹדֶשׁ" הוּא כֶּתֶר, וְ"קָדָשִׁים" הֵם חָכְמָה וּבִינָה כו׳. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא עִנְיָן "עֲדִי עֲדָיִים", דְּהַיְינוּ גַּם כֵּן יִחוּד חָכְמָה־בִּינָה. שֶׁמְּקוֹר הַהַמְשָׁכָה – מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת כֶּתֶר. וְזֶהוּ עִנְיָן יִחוּד י"ה הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי קִיּוּם וּשְׁמִירַת הַלֹּא־תַעֲשֶׂה.

וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפָרָשַׁת שְׁמוֹת (תּוֹרָה אוֹר נג, ב), בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זֶה שְׁמִי", בְּעִנְיָן "אֶהְיֶה סוֹפֵר". וּפֵירוּשׁ "אֶהְיֶה" הַיְינוּ: י"ה הֵם חָכְמָה וּבִינָה, וְהָאַלֶּף – פֶּלֶא, זֶהוּ בְּחִינַת כֶּתֶר.

עוֹד יֵשׁ לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ "עֲדִי עֲדָיִים": עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל דַּעֲדָיִים אֵלּוּ הוּא בְּחִינַת "עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל", וְהֵם בְּחִינַת "תְּרִין עִטְרִין", הַנִּזְכָּר בְּאִדְּרָא זוּטָא דַּף רצ"א, עַמּוּד א׳, וְהַדַּעַת כּוֹלְלָם יַחַד – זֶהוּ "עֲדִי עֲדָיִים". וּפֵירוּשׁ: הַ"תְּרִין עִטְרִין" הֵם בְּחִינַת מִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל הַנִּמְשָׁכִים וּמִתְלַבְּשִׁים בַּמִּדּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהַשֵּׂכֶל, וְהַהַמְשָׁכָה הוּא עַל יְדֵי הַדַּעַת. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[104])

וְזֶהוּ עִנְיָן "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", שֶׁמְּבוֹאָר לְמַעְלָה שֶׁהוּא בְּחִינַת יִחוּד י"ה, שֶׁנִּקְרָא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, וּלְכָךְ שַׁיָּךְ עַל זֶה לְשׁוֹן עֵדוּת – וְעַתָּה יוּבַן גַּם כֵּן בְּתוֹסֶפֶת טַעַם שֶׁהוּא גַּם כֵּן לְשׁוֹן עֲדִי וְקִישּׁוּט, וּמִבְּחִינַת כְּתָרִים אֵלּוּ נִמְשָׁךְ לִהְיוֹת "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל" גַּם כֵּן, וְזֶהוּ "וַתְּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים" כו׳.

וְזֶהוּ **"אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה"** – הַכַּוָּנָה בָּזֶה, שֶׁ"מִּשְׁכַּן הָעֵדוּת" דַּוְקָא הוּא "פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה", וְאַדְרַסְמִיךְ לֵיהּ קָאֵי:

כִּי מִתְּחִלָּה כְּתִיב "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן", שֶׁהוּא עִנְיָן יִחוּד ו"ה, שֶׁנִּקְרָא "פְּקוּדֵי **הַמִּשְׁכָּן**", דְּהַיְינוּ מִשְׁכָּן סִתְּם, ה׳ תַּתְּאָה. שֶׁיִּחוּד זֶה הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת "אֵלֶּה" – שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה וּרְמַ"ח מִצְוֹת־עֲשֵׂה כַּנַּ"ל;

וְעַתָּה אוֹמֵר, אֵיךְ שֶׁ"מִּשְׁכַּן הָעֵדוּת", שֶׁהוּא בְּחִינַת יִחוּד י"ה, הוּא "פֻּקַּד עַל פִּי **מֹשֶׁה**", שֶׁעַל יְדֵי בְּחִינַת מֹשֶׁה נַעֲשֶׂה פְּקִידָה זוֹ וְיִחוּד זֶה. כִּי מֹשֶׁה הוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּשַׁלַּח טז, ז): "וְנַחְנוּ מָ"ה"; וּמְבוֹאָר לְמַעְלָה, דְּהַמְשָׁכָה זוֹ מִבְּחִינַת י"ה הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי הַבִּיטּוּל, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל בְּפֵירוּשׁ "שֶׁשָּׁם עָלוּ שִׁבְטִים כו׳, לְהוֹדוֹת כו׳".

וְזֶהוּ שֶׁמָּצִינוּ בְּרַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁהָיָה כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה עַד שֶׁ"אָדָם מַנִּיחוֹ בִּזְוִית זוֹ וּמוֹצְאוֹ בִּזְוִית אַחֶרֶת"[105], לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַמְשָׁכָה זוֹ לָבֹא בְּגִילּוּי בְּשֵׂכֶל וְדַעַת אוֹ כְּלֵי הַמִּדּוֹת, אֶלָּא רַק עַל יְדֵי בְּחִינַת הַבִּיטּוּל, שֶׁהוּא עִנְיָן הַהִשְׁתַּחֲוָאָה שֶׁבִּשְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה כַּנּוֹדָע[106]. :

קִיצּוּר. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר פֵּירוּשׁ "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" – מִלְּשׁוֹן "וַתְּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים", וּפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים: לְשׁוֹן "עֲדָיִם מֵהַר חוֹרֵב", בְּחִינַת כְּתָרִים; וּלְשׁוֹן "עֲדִי עַד" – נִצְחִיּוּת, "יְהַלְּלוּךָ **סֶּלָה**" (תְּהִלִּים פד, ה). גַּם לְשׁוֹן "עַד פֹּה תָּבוֹא". וְעַל זֶה אָמַר "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה". :

ז. וְעַל פִּי זֶה יוּבַן גַּם כֵּן מְעַט עִנְיָן הַפֶּסַח וְאֲכִילַת מַצָּה:

דְּהִנֵּה פָּסוּק "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה" כו׳, וַתְּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים כו׳", (שֶׁהוּא בְּחִינַת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" כַּנַּ"ל) נֶאֱמַר עַל יְצִיאַת מִצְרַיִם. וְהַיְינוּ שֶׁזָּכוּ בְּלֵיל א׳ דְּפֶסַח לִבְחִינַת גִּילּוּי יִחוּדִים עֶלְיוֹנִים הַנַּ"ל. דְּהַיְינוּ אֲפִילּוּ יִחוּד י"ה, שֶׁהוּא מִבְּחִינַת "יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ" – נִגְלָה עֲלֵיהֶם אָז. כְּמַאֲמָר: "שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים"[107]. וְלִהְיוֹת כִּי

---

103. (חֲגִיגָה טו, א).

104. וְעַיֵּן בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת שׁוֹפְטִים, דַּף ער"ה, עַמּוּד א׳. וּבְפֵירוּשׁ הָרַמַּ"ז שָׁם מַעֲנְיָן "עֲדוּת כו׳", וּמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר (רְאֵה בַּאוּרֵי הַזֹּהַר לְהַצֶּמַח צֶדֶק חֵלֶק ב עַמּוּד תתרכט וְאֵילָךְ).

105. (בְּרָכוֹת לא, א: "כַּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא . . וּכְשֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ – אָדָם מַנִּיחוֹ בְּזָוִית זוֹ וּמוֹצְאוֹ בְּזָוִית אַחֶרֶת. וְכָל כַּךְ לָמָה? מִפְּנֵי כְּרִיעוֹת וְהִשְׁתַּחֲוָיוֹת").

106. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים מה, ג), דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי שְׁמִירַת מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא עִנְיָן אֶחָד עִם הַהַמְשָׁכָה שֶׁבִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה.

וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מַעֲנְיָן תְּפִלַּת שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה: בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יְהוּדָה אַתָּה" (תּוֹרָה אוֹר מה, ג). וְסוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי" (תּוֹרָה אוֹר א, ג))

107. (הַגָּדָה שֶׁל פֶּסַח). כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר פֵּירוּשׁ זֶה בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קוֹל דּוֹדִי כו׳" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים יד, ג).

מִבְּחִינַת גִּלּוּי זֶה נִמְשָׁךְ "עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל" כִּדְלְעֵיל, וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל זֶה "וַתְּבוֹאִי בְּעֲדֵי עֲדָיִים" – וּכְכָל הַפֵּירוּשִׁים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ לְעֵיל בָּזֶה – הַכֹּל הָיָה הַגִּלּוּי מִזֶּה בְּלֵיל א' דְּפֶסַח, וְלָכֵן נִצְטַוּוּ לֶאֱכוֹל מַצָּה.

וּכְתִיב: "מַצּוֹת יֵאָכֵל **אֵת** שִׁבְעַת הַיָּמִים" (סוֹף פָּרָשַׁת בֹּא י"ג, ז'). וְלָשׁוֹן זֶה לְפִי פְּשׁוּטוֹ אֵינוֹ מוּבָן – דַּהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר "**בְּשִׁבְעַת** הַיָּמִים", אֲבָל "**אֵת** שִׁבְעַת הַיָּמִים" מַשְׁמַע שֶׁיְּאַכִּילוּ מַצָּה אֶת ז' הַיָּמִים עַצְמָן – וְזֶה תָּמוּהַּ!

אֲבָל לְפִי הָאֱמֶת אָתֵי שַׁפִּיר, כִּי הִנֵּה ז' הַיָּמִים הֵן ז' מִדּוֹת – חֶסֶד וּגְבוּרָה כו', שֶׁהֵן נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת ו"ה דְּשֵׁם **הַוָיָה**. הַוָי"ו הוּא שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁבַּפָּסוּק "לְךָ ה' הַגְּדוּלָּה כו'", וְהַשְּׁבִיעִית הִיא בְּחִינַת הַהֵ"א, שֶׁהִיא בְּחִינַת "לְךָ ה' **הַמַּמְלָכָה** כו'". וּמִדּוֹת אֵלּוּ יֶשְׁנָם גַּם כֵּן בַּנֶּפֶשׁ, וְהוּא בְּחִינַת הָאַהֲבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מִצַּד הַשֵּׂכֶל וְהַהִתְבּוֹנְנוּת בִּגְדוּלַּת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, כְּשֶׁמַּשִּׂיג אֵיךְ "כִּי הוּא חַיֶּיךָ כו'" (נִצָּבִים ל, כ), וְשֶׁמִּתְחַדֵּשׁ בְּכָל יוֹם מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית כו'. שֶׁמֵּהִתְבּוֹנְנוּת זוֹ יִוָּלֵד הָאַהֲבָה אוֹ הַיִּרְאָה, וְכַנַּ"ל בְּעִנְיָן "מִי בָרָא אֵלֶּה כו'".

אָמְנָם לְמַעְלָה מִזֶּה הִיא הָאַהֲבָה וְהַדְּבֵיקוּת הַנִּמְשֶׁכֶת מִצַּד הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּעַצְמוּת אוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁמִּצַּד מַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ – כְּלָא חָשִׁיב הַשֶּׂכֶל הַזֶּה שֶׁל בִּיטּוּל הָעוֹלָמוֹת אֵלָּיו יִתְבָּרֵךְ. כִּי בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ "לֵית מַחְשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל", וְחִיּוּת כָּל הָעוֹלָמוֹת הוּא רַק עַל יְדֵי מַחְשָׁבָה אַחַת כו'. וּבְחִינַת אַהֲבָה זוֹ נִקְרָא "עֲדִי עֲדָיִים", וְהוּא בְּחִינַת "תְּרִין עִטְרִין" הַנַּ"ל, הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל, וְהוּא הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת י"ה בּו"ה.

וּכְדֵי שֶׁיִּזְכּוּ יִשְׂרָאֵל לִבְחִינַת גִּלּוּי זֶה בְּפֶסַח – כִּי בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה עֲדַיִן בִּבְחִינַת קַטְנוּת, "בְּצֶמֶח הַשָּׂדֶה" בִּתְחִלָּתוֹ, וְלֹא הָיָה לָהֶם, רַק הָאַהֲבָה־זוּטָא וְלֹא אַהֲבָה־רַבָּה הַנַּ"ל דִּבְחִינַת "עֲדִי עֲדָיִים" – לָכֵן כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעוּ לְגִילּוּי זֶה נִצְטַוּוּ לֶאֱכוֹל מַצָּה, שֶׁעִנְיָן הַמַּצָּה הוּא הַמְשָׁכַת בְּחִינַת מָ"ה, וְהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל. כְּמוֹ שֶׁנִּרְאֶה לָעַיִן, שֶׁאֵין בְּמַצָּה הִתְנַשְּׂאוּת כְּמוֹ בֶּחָמֵץ וּשְׂאוֹר כו'. וּבְחִינַת בִּיטּוּל זֶה, הוּא שֶׁבּוֹ וְעַל יָדוֹ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת י"ה, כַּנַּ"ל בְּעִנְיָן "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה" דַּוְקָא.

וְזֶהוּ "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים": פֵּירוּשׁ "יֵאָכֵל" הוּא לְשׁוֹן מַפְעִיל, דְּהַיְינוּ שֶׁיֵּאָכִילוּ אֶת ז' הַיָּמִים מִמַּצָּה. וְהָעִנְיָן הוּא, לְהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינַת מָ"ה שֶׁבַּמַּצָּה בְּכָל ז' הַמִּדּוֹת, לְהִיּוֹת נִמְשָׁךְ בָּהֶם מִבְּחִינַת הַבִּיטּוּל דְּמַ"ה, וְאָז יוּכְלוּ כְּנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל לְקַבֵּל מִבְּחִינַת יִחוּד הָעֶלְיוֹן דְּי"ה, שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת "עֲדוּת לְיִשְׂרָאֵל" וַ"עֲדִי עֲדָיִים"[108].

וְהִנֵּה, אֲכִילַת מַצָּה הִיא הֲכָנָה לְקַבָּלַת הַתּוֹרָה שֶׁבִּשְׁבוּעוֹת. כִּי עַל קַבָּלַת הַתּוֹרָה נֶאֱמַר: "בָּעֲטָרָה שֶׁעִטְּרָה לוֹ אִמּוֹ", שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת "רַעֲוָא דְּכָל רַעֲוִין" וּ"סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין", וְגַם "קְשָׁרוּ לָהֶם שְׁנֵי כְתָרִים", שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן "עֲדִי עֲדָיִים" הַנַּ"ל – וּלְכָךְ הוּצְרְכוּ תְּחִלָּה לַאֲכִילַת מַצָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַבִּיטּוּל כו'.

(וְהִנֵּה, עִם הֱיוֹת כִּי בְּלֵיל א' דְּפֶסַח מִתְגַּלֶּה גַּם כֵּן בְּחִינַת "עֲדִי עֲדָיִים" הַנַּ"ל, אַךְ הַגִּלּוּי הַזֶּה הוּא אָז מִמֵּילָא, דְּהַיְינוּ אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא; וְלָכֵן נִקְרָא "**פֶּסַח**" – לְשׁוֹן דִּילּוּג, כַּנּוֹדָע בְּעִנְיָן "מְדַלֵּג עַל הֶהָרִים כו'" (שִׁיר הַשִּׁירִים ב, ח). וְאַחַר לֵיל א' דְּפֶסַח מִסְתַּלֵּק גִּילּוּי זֶה, וּלְכָךְ אַחַר כַּךְ מַתְחִיל מִצְוַת סְפִירַת הָעוֹמֶר ז' שְׁבוּעוֹת – כְּדֵי לְהַמְשִׁיךְ גִּילּוּי יִחוּדִים הַנַּ"ל עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא.

וְהָאִתְעֲרוּתָא־דִּלְתַתָּא דִּסְפִירַת־הָעוֹמֶר, יָדוּעַ שֶׁהִיא הִתְהַפְּכוּת הַשֵּׂבַע מִדּוֹת דְּנֶפֶשׁ־הַבְּהֵמִית, וְכָל מִדָּה כְּלוּלָה מִז', שֶׁתְּהַיְינָה כּוּלָּם לֵה' – וּבְחִינָה זוֹ הוּא בְּחִינַת וּמִדְּרֵגַת "שִׁבְעַת הַיָּמִים", בְּחִינַת ו"ה הַנַּ"ל. וְאַחַר כַּךְ מִתְגַּלֶּה עַל יְדֵי זֶה מִמֵּילָא אַחַר כַּךְ בַּיּוֹם הַחֲמִשִּׁים – מִבְּחִינַת "עֲדִי עֲדָיִים" הַנַּ"ל, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת ו"ה.

וְלָכֵן נֶאֱמַר (אֱמוֹר כג, טז): "תִּסְפְּרוּ **חֲמִשִּׁים** יוֹם" – וּבֶאֱמֶת אֵין סוֹפְרִים רַק **מ"ט**?

אֶלָּא שֶׁעַל יְדֵי סְפִירַת הַמ"ט יוֹם מִתְגַּלֶּה מִמֵּילָא שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים, כִּי הוּא מִבְּחִינַת וּמִדְּרֵגַת י"ה. וּכְבָר נִתְבָּאֵר, דְּשָׁם הוּא מַדְרֵגַת הַלֹּא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעִנְיָנָם בִּבְחִינַת "שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה" וְלֹא בִּבְחִינַת "קוּם וַעֲשֵׂה" – מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ כֵּלִי כו', עַל כֵּן גַּם בְּמִצְוַת הַסְפִירָה אֵין צָרִיךְ לִסּוֹפְרוֹ כְּמוֹ בַּשִּׁבְעָה שְׁבוּעוֹת דְּ"מִצְוָה לְמִימְנֵי יוֹמֵי כו'"[109], כִּי הוּא מִבְּחִינַת ו"ה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּחִינָה זוֹ – הַהַמְשָׁכָה מִשַּׁעַר הַנּוּ"ן, רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֵּילָא עַל יְדֵי קְדִימַת סְפִירַת ז' שְׁבוּעוֹת, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִתְהַפְּכוּת הַמִּדּוֹת כו', "וְלֹא תְּחַלְּלוּ כו'", שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּמְשָׁךְ

---

108. (וְעִיֵּן מֵעִנְיָן "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב בַּהַגָּדָה 'מַצָּה זוֹ'" כו'" (לִקּוּטֵי צוּ יא, ג).

וְעִיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "קְחוּ מֵאִתְּכֶם תְּרוּמָה" (תּוֹרָה אוֹר פט, ג), דְּמַצָּה וְ"לֶחֶם עוֹנִי" זֶהוּ בְּחִינַת אִתְכַּפְיָא כו', עַיֵּן שָׁם. וּמְבוֹאָר לְעֵיל בְּעִנְיָן לֹא־תַעֲשֶׂה, שֶׁעַל יְדֵי "אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אָחֳרָא", עַל יְדֵי זֶה "אִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת יִחוּד י"ה, שֶׁהוּא "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת". וְלָכֵן עַל דֶּרֶךְ זֶה, עַל יְדֵי בְּחִינַת הַמַּצָּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת "וַתְּבוֹאִי בְּעֲדֵי עֲדָיִים".

וְעִיֵּן גַּם כֵּן בִּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים" שַׁעַר חַג הַמַּצּוֹת, פֶּרֶק א', מֵעִנְיָן "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתָּבוֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים" עַיֵּן שָׁם).

109. (מְנָחוֹת סו, א. חֲגִיגָה יז, ב).

אַחַר כַּף גִּילוּי זֶה מִמֵּילָא. וּכְעִנְיָן "וְאַתֶּם תִּחֲרִישׁוּן" (בְּשַׁלַּח יד, יד), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[110].

וְזֶהוּ עִיקַּר עִנְיָן "עֲדֵי עֲדָיִים" הַנִּ"ל, שֶׁאָז זָכוּ לְגִילּוּי הַכִּתְרִים כו', וְהוּא בְּחֵינָה גְּבוֹהָּה יוֹתֵר, כִּי בְּחֵינַת עֲדָיִים הַנִּ"ל הֵם בְּלִי קֵץ כַּנִּ"ל.

נִמְצָא הָעוֹלֶה מִזֶּה, שֶׁבְּלֵיל פֶּסַח נִמְשָׁךְ גִּילּוּי בְּכְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל – בְּחֵינַת גִּלּוּי יִחוּדִים הַנִּ"ל מִבְּחֵינַת ו"ה וּמִבְּחֵינַת י"ה, בְּאִתְעֲרוּתָא־דְּלְעֵילָא עַל יְדֵי אֲכִילַת מַצָּה, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב "מַצּוֹת יֵאָכֵל אֵת שִׁבְעַת הַיָּמִים". וְאַחַר כַּף מִסְתַּלֶּקֶת הַהַמְשָׁכָה, וְחוֹזְרִים וּמַמְשִׁיכִים עַל יְדֵי אִתְעֲרוּתָא־דְּלְתַתָּא בִּסְפִירַת הָעוֹמֶר ז' שָׁבוּעוֹת, וְאַזַּי מִתְגַּלֶּה בְּשָׁבוּעוֹת בְּחֵינַת "עֲדֵי עֲדָיִים" הַנִּ"ל בְּשִׁעַת קַבָּלַת הַתּוֹרָה).־:

קִיצּוּר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבַן עִנְיָן אֲכִילַת מַצָּה – בְּחֵינַת בִּיטּוּל וְאִתְכַּפְיָא, לִהְיוֹת "בְּצֶמַח הַשָּׂדֶה" – בְּחֵינַת אַיִן, וְעַל יְדֵי זֶה "וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי כו'". וּבְחַג הַשָּׁבוּעוֹת – בְּחֵינַת "בָּעֲטָרָה כו'", שֶׁהוּא עִנְיָן "בַּעֲדֵי עֲדָיִים". :

ח. וְהִנֵּה בְּסֵדֶר הַתְּפִלָּה אָנוּ מוֹצְאִים כְּכָל עִנְיָן הַנִּ"ל בְּפֵירוּשׁ "אֵלֶּה פִּקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת כו'".

דְּהִנֵּה יָדוּעַ, שֶׁבְּפָסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע (וְאֶתְחַנַּן ו, ד): "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ כו'" הוּא בְּחֵינַת יִחוּדָא־עִילָּאָה דִי"ה הַנִּ"ל, הַנִּקְרָא "הַנִּסְתָּרוֹת לַה' אֱלֹקֵינוּ כו'", וְהוּא עִנְיָן "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה כו'"; וּבַפָּסוּק (שָׁם, ה) "וְאָהַבְתָּ [..] בְּכָל לְבָבְךָ כו'" – הָעִנְיָן הוּא בִּבְחֵינַת אַהֲבָה הַנִּמְשֶׁכֶת מֵהַשֵּׂכֶל וְהַטַּעַם[111], וְהוּא עִנְיָן יִחוּדָא־תַּתָּאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֵלֶּה פִּקּוּדֵי הַמִּשְׁכָּן כו'", וְכַנִּ"ל בְּעִנְיָן "שְׂאוּ מָרוֹם כו' וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה כו'".

אַךְ הִנֵּה קוֹדֶם קְרִיאַת־שְׁמַע תִּקְנוּ אַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה – פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה. וְהָעִנְיָן שֶׁל פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה הוּא, כְּדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהַגִּיעַ בְּפָסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע לַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן דִּ"ה' אֱלֹקֵינוּ" הַנִּקְרָא "נִסְתָּרוֹת" כַּנִּ"ל. וְאִם לֹא הַשִּׁיר וְהַזִּמְרָה בִּפְסוּקֵי־דְזִמְרָה אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לְמַדְרֵגַת הַיִּחוּד הַזֶּה כו'. וְזֶה הָיָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּשִׁיר וְזִמְרָה כו'. וְהָיוּ נוֹשְׂאִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: "בְּנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מְרָרִי נוֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן" (בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ יז"ד, י"ז); בְּנֵי קְהָת "נוֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ"[112]; וּכְתִיב: "וּבַחֲנוֹת הַמִּשְׁכָּן יָקִימוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם" (בַּמִּדְבָּר א', נ"א)[113].

אַךְ הַטַּעַם אֵיךְ שֶׁעַל יְדֵי פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה בְּשִׁיר וּרְנָנָה דַּוְקָא יַגִּיעוּ לִבְחִינַת הַיִּחוּד הָעֶלְיוֹן הַזֶּה, יוּבָן בְּהַקְדִּים תְּחִלָּה עִנְיָן שִׁיר הַלְוִיִּם כו'. דְּהִנֵּה כְּתִיב: "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק" (בִּיחֶזְקֵאל סִימָן א', י"ד). וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י: "כְּלַהֲבַת הַכִּבְשָׁן שֶׁיּוֹצֵאָה תָּמִיד מִפִּי הַכִּבְשָׁן וּמְמַהֶרֶת לַחְזוֹר וְלִכְנוֹס, כַּף כו'[114]".

וְכָךְ נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית שֶׁבָּאָדָם, שֶׁנִּקְרֵאת "נֵר הַוָיָ"", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי כ, כז): "נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם", צָרִיךְ לִהְיוֹת עוֹלֶה וְיוֹרֵד בִּבְחִינַת רָצוֹא־וָשׁוֹב בְּתְמִידוּת בִּלְתִּי הֶפְסֵק, וְהוּא ב' מִינֵי הִתְפַּעֲלוּת הַלָּלוּ זֶה אֶת זֶה בְּתְמִידוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב", פֵּירוּשׁ: אַחַר הָרָצוֹא שׁוֹב, וְאַחַר הַשּׁוֹב רָצוֹא, וְכֵן חוֹזֵר חָלִילָה[115]. וְעַל יְדֵי זֶה עוֹלָה נֶפֶשׁ־הָאֱלֹקִית מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת כו'. וְזֶהוּ עִנְיָן שִׁיר הַלְוִיִּם עַל הַקָּרְבָּן.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן הָעִנְיָן שֶׁנָּשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן כו' – מִפְּנֵי שֶׁעַל יְדֵי הַשִּׁיר בְּרָצוֹא־וָשׁוֹב מַגְבִּיהִים וּמְרוֹמְמִים לַמִּשְׁכָּן, עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה גַּם בְּחִינַת יִחוּד הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" הַנִּ"ל. וְזֶהוּ כְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ "יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ", שֶׁמְּחַבֵּר בִּחְינַת יְרוּשָׁלַיִם־שֶׁלְּמַטָּה שֶׁהוּא יִחוּד ו"ה, לִבְחִינַת יְרוּשָׁלַיִם־שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁהוּא בְּחִינַת י"ה, וְהָיוּ לַאֲחָדִים מַמָּשׁ.

וְכָךְ הוּא עִנְיָן פְּסוּקֵי־דְזִמְרָה לִפְנֵי קְרִיאַת־שְׁמַע, עִנְיָן הֲכָנָה לְרוֹמֵם הַנֶּפֶשׁ עַד שֶׁתּוּכַל לְיַיחֵד יִחוּד הָעֶלְיוֹן בְּפָסוּק רִאשׁוֹן דִּקְרִיאַת־שְׁמַע בְּאָמְרוֹ "הַוָיָ אֱלֹקֵינוּ". דְּהַיְינוּ גַּם כֵּן חִיבּוּר וְיִחוּד בִּחְינַת הֶאָרַת הַנִּשְׁמָה הַמְלוּבֶּשֶׁת בַּגּוּף עִם מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ שֶׁלְּמַעְלָה – בְּחִינַת מַזְּלֵיהּ[116].

וְזֶהוּ "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָ"ה", שֶׁמִּתְחַבְּרִים בְּחִינַת שְׁבָטִים דִּבְרִיאָה עִם שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן שֶׁבַּאֲצִילוּת הַנִּקְרָא "שִׁבְטֵי יָ"ה". וְהַיְינוּ "שֶׁשָּׁם עָלוּ" בִּבְחִינַת "יְרוּשָׁלַיִם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שֶׁ**חוּבְּרָה** כו'", שֶׁהוּא חִיבּוּר וְהִתְקַשְּׁרוּת בְּחִינַת "מִשְׁכָּן" עִם "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת", דְּהַיְינוּ "שֶׁחוּבְּרָה לָהּ יַחְדָּו" מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ עִנְיָן עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם: כִּי לֵוִי – מִלְּשׁוֹן לְוָיָה וְחִיבּוּר[117]; וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (קֹרַח יח, כג): "וְעָבַד הַלֵּוִי **הוּא**",

---

110. (רְאֵה לִקְמָן צַו טו, ג. תּוֹרַת חַיִּים נח נג, א. שַׁעַר הָאֱמוּנָה פֶּרֶק יז).

111. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּכ"ה בְּכִסְלוֹ" (אוֹרֹת הַכַּוָּנָה לְתוֹרָה אוֹר כט, ב)).

112. (עַל פִּי בְּהַעֲלוֹתְךָ י, כא: "וְנָסְעוּ הַקְּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ").

113. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שְׂאוּ אֶת רֹאשׁ כו' לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם" (לִקְמָן בַּמִּדְבָּר א, ג)).

114. ("כְּשֶׁמּוֹצִיאוֹת רִאשָׁן מִתַּחַת הָרְקִיעַ הַנְּטוּיָה לְמַעְלָה מֵהֶן, כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בָּעִנְיָן, נִרְתָּעוֹת מִפְּנֵי הַשְּׁכִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הָרְקִיעַ, וּמִמַּהֲרוֹת לְהָשִׁיב אֶת רִאשָׁן").

115. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְכָל הָעָם רוֹאִים אֶת הַקּוֹלוֹת" (תּוֹרָה אוֹר עג, ד).

116. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "יוֹנָתִי בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע" (לִקְמָן שִׁיר הַשִּׁירִים טז, ד).

117. ("יִלְוֶה אִישִׁי אֵלַי". – וַיֵּצֵא כט, לד).

דְּהַיְינוּ עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא הַנִּקְרָא "הוּא", שֶׁעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם – לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר בְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא עִם עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא[118].

וְזֶהוּ "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם כו'": דְּהִנֵּה פְּשַׁט הַכָּתוּב מַשְׁמָעוֹ, שֶׁעַל פִּי מֹשֶׁה פֻּקַּד עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם. כִּי מַה שֶּׁאָמַר "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר כו'", קָאֵי "אֲשֶׁר פֻּקַּד" – גַּם עַל מַה שֶּׁלְּאַחֲרָיו דְּהַיְינוּ "עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם", וְגַם עַל מַה שֶּׁלְּפָנָיו וְהוּא "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת". וְכָךְ רְצוֹנוֹ לוֹמַר: "אֵלֶּה פְקוּדֵי כו' מִשְׁכַּן הָעֵדוּת אֲשֶׁר פֻּקַּד – הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי מֹשֶׁה – עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם לְשֵׂאת הַמִּשְׁכָּן". וְעַל שְׁנֵיהֶם אוֹמֵר "אֲשֶׁר פֻּקַּד כו'". וּמַה שֶּׁאָמַר "בְּיַד אִיתָמָר" – עִנְיָן שְׁלִישִׁי הוּא, שֶׁ"בְּיַד אִיתָמָר" כָּל הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת כו'.

(וּבֵיאוּר עִנְיָן "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה" – גַּם עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם לְשֵׂאת הַמִּשְׁכָּן כו':) הִנֵּה אוֹתִיּוֹת **פֻּקַּד** הֵם אוֹתִיּוֹת **דֹּפֶק**[119]. וְכַמְבוֹאָר בְּסִפְרֵי הַקַּבָּלָה, שֶׁהַדֹּפֶק שָׁרְשׁוֹ מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים־דְּחָכְמָה[120] (וְהוּא שֵׁם קפ"ד[121] – אֲחוֹרַיִּים־דְּאַבָּא כו'). וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, ב): "קוֹל דּוֹדִי **דוֹפֵ"ק** כו'".

וְהָעִנְיָן הוּא: דִּבְחִינַת רָצוֹא־וָשׁוֹב הַנַּ"ל שָׁרְשׁוֹ נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת הַדֹּפֶק. כִּי אָנוּ רוֹאִים בְּחוּשׁ שֶׁיֵּשׁ בַּדֹּפֶק עִנְיָן עֲלִיָּה וְעִנְיָן יְרִידָה. דְּהַיְינוּ הִסְתַּלְּקוּת הַחַיּוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת הַחַיּוּת, וְהֵם בָּאִים זֶה אַחַר זֶה בִּתְמִידוּת, וְהוּא עִנְיָן הַדֹּפֶק **בַּלֵּב** שֶׁהוּא הַנְּשִׁימָה; וְגַם בְּדֹפֶק הַיָּד נִרְגָּשׁ הַעֲלָאָה וְהַמְשָׁכָה זוֹ בִּתְמִידוּת[122].

וְכָךְ לְמַעְלָה – בְּחִינַת "רָצוֹא־וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק", שֶׁעֲבוֹדַת הַלְוִיִּם לְשֵׂאת הַמִּשְׁכָּן, שָׁרְשָׁם הוּא מִבְּחִינַת הַדֹּפֶק הָעֶלְיוֹן, שֶׁהוּא בְּחִינַת הִסְתַּלְּקוּת וְהִתְפַּשְּׁטוּת. וְהוּא מַה שֶּׁאָמַר "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם", שֶׁהוּא מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִּים־דְּמַ"ה דְּמֹשֶׁה, שֶׁהֵן אוֹתִיּוֹת **דֹּפֶ"ק** – הֵיפֶךְ אוֹתִיּוֹת **פֻּקַּד**. אַךְ "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת פֻּקַּד עַל **פִּי מֹשֶׁה"** – מִבְּחִינַת **פְּנִימִיּוּת** כו', כַּנַּ"ל.

וְאָמְנָם דַּוְקָא **בְּחָכְמָה** הוּא שֶׁיֵּשׁ הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִסְתַּלְּקוּת, וְהוּא בָּא בְּהִתְלַבְּשׁוּת בַּדֹּפֶק; אֲבָל בִּבְחִינַת **בִּינָה** אֵין שָׁם הִסְתַּלְּקוּת אֶלָּא הִתְפַּשְּׁטוּת בִּלְבָד, וְהַיְינוּ עִנְיָן הַדָּם הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּשַׁסַ"ה גִּידִים, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (רְאֵה יב, כג): "כִּי הַדָּם הוּא הַנֶּפֶשׁ", דְּהַיְינוּ עִיקָּר הַמְחַיֶּה.

אַךְ עַל יְדֵי בְּחִינַת הַחָכְמָה נַעֲשָׂה בְּגִידֵי הַדָּם – בְּחִינַת הַדֹּפֶק כו'. וְהֵן בְּחִינַת יִחוּד־עֶלְיוֹן הַנַּ"ל דִּי"ה – עַל יְדֵי מִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה, דְּ"לָאו קוֹדֶם לְהֵן כו'"[123]. וְזֶהוּ "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק", שֶׁהוּא יִחוּד חָכְמָה וּבִינָה, "תְּרֵין רֵיעִין כו'". וְזֶהוּ "אֲשֶׁר פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה" **גַּם עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם** בְּרָצוֹא־וָשׁוֹב לְמַטָּה, וְעַל יְדֵי זֶה יֵשׁ בַּלְוִיִּם יְכוֹלֶת לְהַעֲלוֹת בְּחִינַת הַמִּשְׁכָּן לִבְחִינַת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת" – לְקַשְּׁרָם וּלְחַבְּרָם יַחְדָּו "בְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה כו'"[124].

וּמַה שֶּׁאָמַר "בְּיַד אִיתָמָר בֶּן אַהֲרֹן כו'", הָעִנְיָן הוּא: שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר הָאָדָם רַק בִּבְחִינָה זוֹ דְּרָצוֹא־וָשׁוֹב בִּלְבָד, כִּי אֵין זֶה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה, אֶלָּא צָרִיךְ שֶׁיִּמְשִׁיךְ זֶה בִּבְחִינַת כְּלִי, שֶׁיִּשְׁכּוֹן בּוֹ בְּחִינַת הַבִּיטּוּל הַזֶּה בִּבְחִינַת רָצוֹא־וָשׁוֹב.

וְהִנֵּה, בְּחִינַת הַכְּלִי לָאוֹר דְּרָצוֹא־וָשׁוֹב הוּא הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תוֹרָה דַוְקָא. וּכְמוֹ שֶׁאוֹמְרִים בַּפָּרָשָׁה דִּקְרִיאַת־שְׁמַע אַחַר "וְאָהַבְתָּ" בְּרָצוֹא־וָשׁוֹב כַּנַּ"ל: "וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ כו'" (וְאֶתְחַנַּן ו, ז). פֵּירוּשׁ "וְדִבַּרְתָּ": שֶׁתַּמְשִׁיךְ רָצוֹא־וָשׁוֹב הַזֶּה בִּבְחִינַת כְּלִי, וְהוּא בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה. וְדַוְקָא כְּשֶׁיֵּשׁ בְּדִבּוּר זֶה בְּחִינַת הַבִּיטּוּל. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, עַל פָּסוּק (יְשַׁעְיָה נא, טז) "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ", שֶׁאֵינוֹ – רַק כְּלִי לְ"דְבַר ה' זוֹ הֲלָכָה"[125] שֶׁאוֹמֵר בְּפִיו, וַאֲזַי הַדִּבּוּר – בְּחִינַת כְּלִי לְרָצוֹא וָשׁוֹב.

וְזֶהוּ "**עַל פִּי מֹשֶׁה**": פֵּירוּשׁ "מֹשֶׁה" דַּוְקָא, שֶׁמֹּשֶׁה הָיָה בִּבְחִינַת בִּיטּוּל עַד שֶׁאָמַר (עֵקֶב יא, טו): "**וְנָתַתִּי** עֵשֶׂב", דְּהַיְינוּ לְפִי שֶׁאֵינוֹ דָּבָר וּמַהוּת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, כִּי אִם בָּטֵל לְגַמְרֵי וּ"שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ כו'"[126]. וּכְמוֹ כֵּן בְּכָל אָדָם יֵשׁ נִיצוֹץ וְהֶאָרַת בְּחִינַת מֹשֶׁה[127], דְּהַיְינוּ, עַל יְדֵי קְרִיאַת־שְׁמַע לִמְסוֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד" בְּבִיטּוּל מַמָּשׁ, עַל יְדֵי זֶה אַחַר כָּךְ "תַּעַן לְשׁוֹנִי **אִמְרָתֶךָ** כו'" (תְּהִלִּים קיט, קעב) – "אִמְרָתֶךָ" מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ "**בְּיַד אִיתָמָר**": פֵּירוּשׁ "אִיתָמָר" – מִלְּשׁוֹן "אִתְמַר"

---

118. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אוֹר סב, ג). וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲשִׁירָה לַהֲוָיָ" (תּוֹרָה אוֹר סג, א). וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', פְּקוּדֵי, דַּף רכ"א, עַמּוּד ב'. וּבְפָרָשַׁת קֹרַח, דַּף קע"ח, עַמּוּד ב').

119. (רְאֵה קְהִלַּת יַעֲקֹב עֶרֶךְ דֹּפֶק בְּשֵׁם כִּתְבֵי הָאַרִיז"ל).

120. (רְאֵה לִקּוּטֵי תּוֹרָה לְהָאַרִיז"ל פָּרָשַׁת וַיֵּרָא בְּטַעֲמֵי הַמִּצְוֹות מִצְוַת בִּיקּוּר חוֹלִים. מְאוֹרֵי אוֹר אוֹת ד סָעִיף יט. אוֹת פ סָעִיף יג).

121. (יו"ד, יו"ד הֵ"י, יו"ד הֵ"י וָ"ו, יו"ד הֵ"י וָ"ו הֵ"י – עוֹלֶה קפ"ד. פְּרִי עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַזְּמִירוֹת פֶּרֶק ה).

122. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי יְשֵׁנָה" (לְקַמָּן שִׁיר הַשִּׁירִים לד, א), גְּבִי "קוֹל דּוֹדִי דוֹפֵק").

123. (רְאֵה הֶמְשֵׁךְ "יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה" תרס"ו עַמּוּד קלו. וְשָׁם נִסְתָּם).

124. **וְעַיֵּן בַּזֹּהַר** חֵלֶק ב' פָּרָשַׁת שְׁמוֹת, דַּף י"א, סוֹף עַמּוּד ב', **עַל פָּסוּק** (שְׁמוֹת ב, א): "וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֵוִי", וּבְ"מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ" שָׁם, דְּ"**בֵּית לֵוִי**" זֶהוּ בְּחִינַת **חָכְמָה וּבִינָה**, וְהַיְינוּ "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת". "וַיִּקַּח אֶת **בַּת לֵוִי**" (שָׁם) זֶהוּ בְּחִינַת **מַלְכוּת** – מִשְׁכָּן סְתָם כו', עַיֵּן שָׁם.

125. (שַׁבָּת קלח, ב. כְּרִיתוֹת יג, ב).

126. (שְׁמוֹת רַבָּה פָּרָשָׁה ג, טו. וַיִּקְרָא רַבָּה פָּרָשָׁה ב, ג. מְכִילְתָּא שְׁמוֹת יח, יט) (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר כו'" (תּוֹרָה אוֹר סז, ד).

127. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן סט קִיב, א. קִיד, א. וְעוֹד. וּרְאֵה תּוֹרָה אוֹר סח, ג בְּמַרְאֵי מְקוֹמוֹת שָׁם. וּרְאֵה רַשִׁ"י חוּלִין צג, א דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה". תַּנְיָא פֶּרֶק

הַנִּזְכָּר בַּגְּמָרָא תָּמִיד, דְּפֵּירוּשׁוֹ – אִיתְּמַר – שֶׁ**מִּמֵּילָא** אִיתַּמָּר וְנִדְבַּר. וּכְעִנְיָן "אָז **נִדְבְּרוּ** יִרְאֵי ה'" (מַלְאָכִי ג, טז), שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא עִנְיָן הַדִּיבּוּר אֲשֶׁר הוּא בָּא מִמֵּילָא וּמֵאֵלָיו, שֶׁשַּׁיָּיךְ לוֹמַר "נִדְבְּרוּ" – לְשׁוֹן נִפְעָל מִמֵּילָא. שֶׁאִם הַדִּבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמָם, הָיָה לוֹ לוֹמַר 'מְדַבְּרִים' אוֹ 'דּוֹבְּרִים', אֶלָּא "**נִדְבְּר**"וּ" הַיְינוּ כַּאֲשֶׁר נִדְבַּר הַדִּבּוּר בָּהֶם מִמֵּילָא. וְכָךְ הָעִנְיָן בְּפֵירוּשׁ אִיתְּמַר בִּלְשׁוֹן תַּרְגּוּם – שֶׁנֶּאֱמַר מִמֵּילָא כו'.

וְהוּא בִּדְבַר ה' שֶׁנֶּאֱמַר מִמֵּילָא, מִפְּנֵי שֶׁהַדִּבּוּר שֶׁל הָאָדָם הוּא בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל בְּעַצְמוּתוֹ, עַד שֶׁאֵין הַדִּיבּוּר בָּא מִצַּד עַצְמוֹ כְּלָל, אֶלָּא נִדְבַּר בּוֹ "דְּבַר ה' זוֹ הַהֲלָכָה" מִמֵּילָא וּמֵאֵלָיו, וּכְעִנְיָן "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' כו'".

וְזֶהוּ בְּדוּגְמַת לִימּוּד הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁלָּמַד הָרַב "בֵּית יוֹסֵף", שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּגִּיד[128]: "אֲנִי הַמִּשְׁנָה הַמְדַבֶּרֶת בְּפִיךָ כו'". וּכְעִנְיָן "שְׁכִינָה מְדַבֶּרֶת מִתּוֹךְ גְּרוֹנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה כו'". וְזֶהוּ עִנְיָן "וְדִבַּרְתָּ בָּם" שֶׁאַחַר "וְאָהַבְתָּ", שֶׁהוּא לַעֲשׂוֹת כְּלִי בִּבְחִינַת הַבִּיטּוּל לִהְיוֹת "וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ כו'".

נִמְצָא שֶׁיֵּשׁ כָּאן חִיבּוּר "מִשְׁכָּן" עִם "מִשְׁכַּן־הָעֵדוּת", לִהְיוֹת "בְּעִיר שֶׁחוּבְּרָה לָהּ" מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה וּמִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה. הַיְינוּ: עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם זֶהוּ הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה־לְמַעְלָה עַל יְדֵי רָצוֹא־וָשׁוֹב, וְזֶהוּ "וּבַחֲנוֹת הַמִּשְׁכָּן **יָקִימוּ** אוֹתוֹ הַלְּוִיִּם" (בְּמִדְבַּר א, נא) – לְהַעֲלוֹתוֹ לְמַעְלָה מַעְלָה; וְאַחַר כַּךְ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה "בְּיַד אִיתָּמָר" זֶהוּ הַחִיבּוּר י"ה עִם ו"ה מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה כו'.

וּכְעִנְיָן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רְאֵה אָנֹכִי" (לְקַמָּן פָּרָשַׁת רְאֵה יח, ד), בְּפֵירוּשׁ "יְהֵא **שְׁמֵיהּ** רַבָּא" – **שֵׁם יְ"הֹ** יִתְגַּדֵּל וְיִתְרַבֶּה וְיוּמְשָׁךְ בְּבְחִינַת ו"ה כו', וְלֹא יִהְיֶה "בֵּס יָ"הּ" (בְּשַׁלַּח יז, טז) – הִתְכַּסּוּת בְּחִינַת י"ה מִבְּחִינַת ו"ה. וְכָל זֶה "פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה" וְכַנַּ"ל.

וְכֵן לְעִנְיָן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת – הֵמָּה גַּם כֵּן בְּחִינַת כֵּלִים, אֶלָּא שֶׁהֵן מִתְחַלְּקִים בְּאוֹפַנִּים שׁוֹנִים, וְעִם כָּל זֶה, הֲרֵי כְּלָלוּת כּוּלָּם שֶׁיְּהֵא בְּחִינַת כְּלִי לִשְׁכּוֹן בּוֹ בְּחִינַת קְדוּשָׁה הָעֶלְיוֹנָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁלַח טו, מ): "וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹקֵיכֶם. אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם", שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה בְּחִינַת הַהַעֲלָאָה וְהַהַמְשָׁכָה כַּנַּ"ל. וְהַמִּצְוָה הִיא בְּחִינַת כְּלִי לָזֶה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מִשְׁלֵי ו, כג) "כִּי **נֵר** מִצְוָה". וְצָרִיךְ לִהְיוֹת "שִׁמְחָה שֶׁל מִצְוָה", שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ הַגִּלּוּי מִבְּחִינַת עֶלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, בְּחִינַת י"ה כו', כִּי הַשִּׂמְחָה הִיא בְּבִינָה הַנִּקְרֵאת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת".

וְנִמְצָא כְּלָלוּת סֵדֶר הַתְּפִלָּה בִּפְסוּקֵי־דְּזִמְרָה וּקְרִיאַת־שְׁמַע: "וְאָהַבְתָּ", "וְדִבַּרְתָּ בָּם כו'" – הַיְינוּ כַּסֵּדֶר הָאָמוּר בְּפָסוּק זֶה דְ"אֵלֶּה פִקּוּדִי כו'", עַל דֶּרֶךְ "אִיתָּמָר **בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן**".

וּפֵירוּשׁ: "אַהֲרֹן הַכֹּהֵן", יָדוּעַ שֶׁהוּא בְּחִינַת אַהֲבָה־רַבָּה דְּכַהֲנָא־רַבָּא, וְהוּא הַמַּמְשִׁיךְ הַכֹּחַ הַזֶּה לִהְיוֹת כָּל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת[129].

גַּם כָּל עֵסֶק הַלְּוִיִּם הָיָה עַל יְדֵי אַהֲרֹן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּמִדְבַּר ד, יט): "אַהֲרֹן וּבָנָיו יָבוֹאוּ, וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ כו'", וּכְתִיב[130]: "וְיִלְוּוּ אֵלֶיךָ וְיִשָּׁרְתוּךָ כו'", כִּי תַּכְלִית הַהַעֲלָאָה שֶׁעַל יְדֵי הַלְּוִיִּם הוּא בִּשְׁבִיל הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי אַהֲרֹן – "**זְקַן** אַהֲרֹן כו'" (תְּהִלִּים קלג, ב), שֶׁהוּא הִלְכוֹת הַתּוֹרָה כו'. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר.

וְהִנֵּה כָּל זֶה עַכְשָׁיו. אֲבָל לֶעָתִיד־לָבוֹא כְּתִיב: "בַּיּוֹם הַהוּא **יִהְיֶה**", שֶׁבְּחִינוֹת ו"ה, שֶׁהוּא בְּחִינַת יְרוּשָׁלַיִם־שֶׁלְּמַטָּה, יִהְיוּ בְּמַדְרֵיגַת י"ה מַמָּשׁ, שֶׁהוּא בְּחִינַת "מִשְׁכַּן הָעֵדוּת". כִּי מַה שֶּׁעַכְשָׁיו אֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל, רַק בִּבְחִינַת שְׁלִילָה כו', יוּמְשָׁךְ לֶעָתִיד־לָבוֹא בִּבְחִינַת גִּלּוּי. וְזֶהוּ "דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים" – בִּבְחִינַת ו"ה דַּוְקָא.

וְלָכֵן נֶאֱמַר אַלְעָתִיד־לָבוֹא לְשׁוֹן "**וְהָיָה**" – "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא כו'", דְּפֵירוּשׁ "וְהָיָה" הַיְינוּ שֶׁבְּחִינַת ו"ה קוֹדֶם לִבְחִינַת י"ה, לְפִי שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים כו'. :

קִיצּוּר. עִנְיָן שֶׁבְּסֵדֶר הַתְּפִלָּה בְּכָל יוֹם נִמְצָא כָּל זֶה, כִּי פְּסוּקֵי־דְּזִמְרָה זֶהוּ כְּעִנְיָן בְּחִינַת עֲבוֹדַת הַלְּוִיִּם, וְעַל יְדֵי זֶה מַגִּיעַ בִּ"שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" לְבְחִינַת יְחוּדָא־עִילָּאָה. וְזֶהוּ "פֻּקַּד עַל פִּי מֹשֶׁה". וּמִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה זֶהוּ בְּחִינַת אִיתָּמָר, עַל דֶּרֶךְ "אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה'". :

מד: "אֶפֶס קָצֵהוּ . . מֵאִיר לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל בְּכָל דּוֹר וָדוֹר". וּרְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק ו עַמּוּד 177 הֶעָרָה 44).

128. (מַגִּיד מֵישָׁרִים רֵישׁ פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא).

129. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת" (רְאֵה לְקַמָּן בְּהַעֲלֹתְךָ כט, ג וְאֵילָךְ. נָשֹׂא כא, א). וּכְעִנְיָן "כַּשֶּׁמֶן הַטּוֹב כו' יוֹרֵד עַל הַזָּקָן זְקַן אַהֲרֹן כו'" (תְּהִלִּים קלג, ב).

130. (קֹרַח יח, ב. וְשָׁם: עָלֶיךָ).

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

תורת חיים

(נז) **ולפ"ז** יתפרש מ"ש מה שמו ומה שם בנו בב' אופנים. א' בא"ק וא"א שהן ב' מיני אדם אדם דבריאה ואדם דיצירה כנ"ל. והב' בא"א וז"א שנק' ג"כ העלם וגלוי דח"ע וח"ת בריאה ויצי' (ואדם דעשיה הוא בחי' המל'). וכן מ"ש דשופריה דיעקב שהוא בחי' ז"א מעין שופריה דאדה"ר שהוא בחי' א"א או שגם ת"ת דא"א מעין שופרי' דבחי' א"ק מטעם הנ"ל וד"ל ובדרך פרט יותר בחי' אור אבא נק' אדה"ר או א"ק. וז"ש מה שמו מה בעצם ונק' ח"ע בכלל מה שמו הוא בחי' ז"א כמ"ש דבן מסט' דאבא קאתי שנק' ח"ת שבמדות כו' כנ"ל וד"ל כנ"ל בענין שרש הראשון של המדות טפת יסוד דאבא כו' שהוא בכח והעל' ואח"כ נצטייר בבחי' עבור ט"ח כו'. וזהו ומה שם בנו שהוא ענין שופרי' דיעקב מעין שופריה דאדה"ר כי כח המוליד בדומה לו כו'. וכך יובן גם בבחי' א"ק וא"א בכללות יותר בבחי' המדות שברצון וחכ' הנעלם הוא בדומה למקורם ברצון וחכ' ומדות שנק' רצון הקדום או רצון המוחלט ופשוט כו') ולפ"ז יובן גם כאן במ"ש וייצר ה' אלקים כו' בב' אופנים א' בבחי' א"ק וא"א שנק' א"א אדם דיצי' בבחי' גילוי מן העלם העצמות כנ"ל. וזהו צורה הראשונה שנק' צורה עצמית עכ"פ והוא עצם הרצון כו'. וזהו יו"ד הא' דוייצר כו'.

והב' יצירה שניה דא"א בז"א שנק' ג"כ העלם וגילוי כנ"ל. אך זהו כצורה שניה שנצטיירה מצורה העצמית כו'. וזהו יו"ד הב' דוייצר כו'. והן ג"כ ענין ב' שמות דהוי"ה אלקים כידוע והוא ענין ב' יודי"ן עליון ותחתון שבאים להתחבר באות הא' שזהו שם מ"ה במלוי אלפי"ן כו' וד"ל:

(נח) **וזהו** שבבחי' יצירה דוקא הזכיר ב' שמות דה' אלקים וב' יודי"ן כו'. לפי שבחי' היצירה כולל צורת הא' העצמי' וצורה השניה להתלבש ולהצטייר בגוף שהוא בחי' הממוצע עכ"פ לחבר עליון בתחתון מבחי' א"ק אדם דבריאה בז"א שנקר' אדם דעשייה שאין זה בכח לחבר רק בבחי' הצורה דהיינו שם מ"ה במלוי אלף (והוא בחי' אדם אמצעי הנ"ל) וד"ל. וזהו וייצר כו' את האדם העליון דבריאה עפר מן האדמה שיבא להצטייר בבחי' הדומם דעפר הוא ע"י ב' שמות דהוי"ה אלקים דוקא ולכך לא הזכיר ב' שמות אלו בבריאה ועשיה רק ביצירה והוצרך לכפול הדבר במ"ש וייצר בב' יודי"ן וב' שמות לפי שזהו גמר הבריאה בשלמות אע"פ שכבר ברא את האדם בצלמו ממש בבחי' צורה העצמית כו'. וז"ש אח"כ ויפח באפיו נ"ח שנתחברה הנשמה דאדם דבריאה בדומם דעשיה ויהי האדם לנ"ח בשלימות העליון דאדם העליון בחי' א"ק והוא לרוח ממללא כנ"ל בשרש בחי' הדומם בעצמות ממש וד"ל. (וז"ש בע"ח דאדה"ר קודם החטא היה ראשו בעולם הבריאה וגופו בעולם היצירה ורגליו בעולם העשיה כו' ועד"ז היה בבחי' בי"ע שבאצי' ובכללות יותר כנ"ל וד"ל). ובדרך כלל יתפרש וייצר את האדם כו' ויפח באפיו נ"ח כו' גם בבחי' א"ק עצמו שנמשך בו ממל' דא"ס שלפני הצמצום דקו"ח שנק' נשמתא דפרח' מחי העולמים כו' שכלול גם הוא מג' מדרגות דבי"ע שז"ש בראתיו יצרתיו אף עשיתיו כו'. וכמ"ש במ"א בענין וכל קומה לפניך לבד תשתחווה שהוא כל קומת א"ק מראשו לרגלי א"ק שמסתיימים בעשיה כו' וד"ל:

וייצר ה' אלקים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

ד) וְאַחַר[1] שֶׁנִּתְבָּאֵר כָּל הַנַּ"ל יוּבָן גַּם כֵּן דִּין אִם סָפֵק אִם בַּהֶרֶת קָדֵם לְשֵׂעָר לָבָן אוֹ שֵׂעָר לָבָן קָדַם לְבַהֶרֶת. שֶׁמְּצִינוּ אַגַּדְתָּא בְּמַסֶּכֶת בָּבָא מְצִיעָא דַף פ"ו[2]:

"קְמִיפַּלְגִּי בִּמְתִיבְתָּא דְּרָקִיעַ[3]: אִם בַּהֶרֶת קוֹדֶמֶת לְשֵׂעָר לָבָן – טָמֵא, וְאִם שֵׂעָר לָבָן קוֹדֶמֶת לְבַהֶרֶת – טָהוֹר, סָפֵק – הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא אוֹמֵר טָהוֹר, וְכוּלְּהוּ

1) לְמִבּוֹאָר בְּפֶרֶק זֶה רְאֵה גַּם סֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תרמ"א עַמּוּד קעז וְאֵילָךְ. עוֹד"ת עַמּוּד קעו וְאֵילָךְ. לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יב עַמּוּד 64 וְאֵילָךְ.

2) עַמּוּד א.

3) נֶחְלְקוּ בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה. בִּגְמָרָא: בְּרָקִיעָא.

מִתִּיבְתָּא דְּרָקִיעַ אָמְרֵי טָמֵא. וְאָמְרֵי, מַאן נוֹכַח? נוֹכַח רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, דְּאָמַר[4]: אֲנִי יָחִיד בִּנְגָעִים, אֲנִי יָחִיד בְּאָהֳלוֹת. אָמַר: טָהוֹר טָהוֹר כּוּ".

וּבְמָקוֹם אַחֵר[5] נִתְפָּרֵשׁ הַטַּעַם, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[6] "לְטַהֲרוֹ אוֹ לְטַמְּאוֹ", וּמִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר תְּחִלָּה "לְטַהֲרוֹ" וְאַחַר־כָּךְ "לְטַמְּאוֹ" הוֹכִיחַ רַבָּה בַּר נַחְמָנִי שֶׁסְּפֵיקוֹ טָהוֹר :

וּלְהָבִין זֶה צָרִיךְ לְהָבִין עִנְיַן מִתִּיבְתָּא דְּרָקִיעַ וְאֵיךְ יִתְּכֵן שֶׁיַּחְלִקוּ בְּדִין עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא[7].

וְהָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים עִנְיַן הַתַּנָּאִים וַאֲמוֹרָאִים, שֶׁאָנוּ רוֹאִים גּוֹדֶל הַנִּסִּים שֶׁהָיוּ יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת, כְּמוֹ בְּרַבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר שֶׁאָמַר[8] "גִּינַאי, חֲלוֹק לִי מֵימֶךָ"! וּמִיָּד נִתְקַיֵּים. וַהֲרֵי זֶה הָיָה פֶּלֶא בְּקִיבּוּץ ס' רִבּוֹא מִיִּשְׂרָאֵל בְּקִרְיַעַת יַם סוּף. וְכֵן מָצִינוּ שֶׁאָמְרוּ[9]: "זוּטְרָא דִּבְכוּ מְחַיֶּה מֵתִים"[10] וְכָהֵנָּה רַבּוֹת.

גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁקָּרְאוּ חֲזַ"ל לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁם "**קָדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא**".

וְהָעִנְיָן: כִּי יֵשׁ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וּלְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וְהוּא פֵּירוּשׁ תֵּיבַת "קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא", כְּלוֹמַר, **קָדוֹשׁ וּבָרוּךְ**: "בָּרוּךְ, הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[11] דְּ"אִיהוּ בָרוּךְ וְאִיהִי בְּרָכָה"[12]. וּפֵירוּשׁ "אִיהוּ בָרוּךְ" הוּא חָכְמָה[13]. וְהַטַּעַם שֶׁנִּקְרָאת כֵּן הַחָכְמָה – הוּא לְפִי שֶׁבְּמִלַּת בָּרוּךְ יֵשׁ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים:

א' מִלְּשׁוֹן "וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ"[14], שֶׁפֵּירוּשׁוֹ שֶׁהוּא אִישׁ בָּרוּךְ מִזּוּלָתוֹ, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא אִישׁ שֶׁקִּיבֵּל הַבְּרָכָה מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ.

וְהַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּתֵיבַת **בָּרוּךְ** הַיְינוּ שֶׁהוּא הַמְבָרֵךְ לְזוּלָתוֹ וּמַשְׁפִּיעַ לוֹ.

וּשְׁנֵי הַפֵּירוּשִׁים הָאֵלּוּ אֱמֶת. וּשְׁנֵיהֶם נִמְצָאִים בְּחָכְמָה, כִּי חָכְמָה הִיא רֵאשִׁית הָאֲצִילוּת, שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁכִים כָּל הַיּוּ"ד סְפִירוֹת. כַּמָּשָׁל בְּאָדָם, שֶׁהִתְפַּשְּׁטוּת הַהַשָּׂגָה הַנִּקְרָא בִּינָה הוּא מִסְּקִירַת הַשֵּׂכֶל הַמַּבְרִיק כְּעֵין בָּרָק, שֶׁהוּא עִנְיַן הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה, וּמֵהַבִּינָה נִמְשָׁכִים וְנוֹלָדִים אַחַר־כָּךְ הַמִּדּוֹת, נִמְצָא שֶׁשֹּׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַסְּפִירוֹת הִיא הַחָכְמָה.

4) וְאָמְרוּ, מִי יוֹכִיחַ (יִכְרִיעַ)? יוֹכִיחַ רַבָּה בַּר נַחְמָנִי, שֶׁאָמַר (עַל עַצְמוֹ).

5) נָזִיר סה, ב.

6) מְצוֹרָע יג, נט.

7) רְאֵה לִקּוּטֵי שִׂיחוֹת חֵלֶק יב עַמּוּד 64. וּבְהֶעָרָה 6 שָׁם: וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר וּלְהַמְתִּיק דִּבְשֶׁלְמָא בַּמְּתִיבְתָּא **דְּאַרְעָא** – הֲרֵי בְּנֵי אָדָם נִבְרְאוּ בְּאוֹפֶן דְּ"אֵין דַּעוֹתֵיהֶן שָׁווֹת זֶה לָזֶה" (בְּרָכוֹת נח, א. סַנְהֶדְרִין לח, א), וְ"תּוֹרָה לֹא בַּשָּׁמַיִם הִיא", וְ"אֵין מַשִּׂגִּיחִין בְּבַת קוֹל" (בָּבָא מְצִיעָא נט, ב), מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּמְּתִיבְתָּא **דְּרָקִיעָא**.

8) חוּלִין ז, א.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "**אִיהוּ בָּרוּךְ**". וְכַיָּדוּעַ דְּרָאשֵׁי תֵּיבוֹת **בָּרוּךְ** הוּא: **רֹאשׁ** וּמְקוֹר **כָּל בִּרְכָה**[15]. וְהַיְינוּ, שֶׁהַחָכְמָה הַנִּקְרֵאת **בָּרוּךְ** הִיא מְקוֹר כָּל הַיּוּ"ד סְפִירוֹת שֶׁמִּתְפַּשְּׁטִים מִמֶּנָּה, וְהַחָכְמָה הִיא רֵאשִׁיתָן.

וּפֵירוּשׁ "**אִיהִי בִּרְכָה**" – הִיא הַבְּרִיכָה שֶׁהִיא הַשֶּׁפַע הַנִּמְשָׁכֶת מֵהַבָּרוּ"ךְ. וְהַיְינוּ בְּחִינַת בִּינָה שֶׁבָּהּ נוֹבֵעַ שֶׁפַע מֵהַחָכְמָה.

וְהַפֵּירוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּבָרוּךְ – רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהוּא מְקַבֵּל בְּרָכָה מִזּוּלָתוֹ – גַּם כֵּן אֱמֶת בְּהַחָכְמָה, וְהוּא שֶׁהִיא מְקַבֶּלֶת הַבְּרָכָה וְהַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף מִלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה, וְנִמְצָא שֶׁמִּצַּד הִתְלַבְּשׁוּת אוֹר אֵין־סוֹף בְּחָכְמָה נִקְרָא בָּרוּךְ.

אַךְ הִנֵּה כְּתִיב[16] "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא", רוֹצֶה לוֹמַר שֶׁהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה מִלְּמַעְלָה מֵהַחָכְמָה אֵינוֹ כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ הַמְשָׁכַת הַיּוּ"ד סְפִירוֹת שֶׁלְּמַטָּה מֵהַחָכְמָה מִן הַחָכְמָה, שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֵלָה לְעֵלוּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַחָכְמָה לְגַבֵּי הַכֶּתֶר נִמְשֶׁכֶת בְּדִילּוּג הָעֵרֶךְ.

וְזֶהוּ סוֹד "מֵאַיִן תִּמָּצֵא", שֶׁהוּא דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ הַמּוֹצֵא אֵיזוֹ חֵפֶץ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ מֵאַיִן בָּאתָה לוֹ, כְּמוֹ כֵּן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה מֵהַכֶּתֶר, אִילּוּ הָיָה דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת כְּהִתְפַּשְּׁטוּת הַמִּדּוֹת מִן הַהִתְבּוֹנְנוּת שֶׁמִּהוּת וְעֶצֶם הַהַשְׂכָּלָה מִתְלַבֶּשֶׁת בְּהַהִתְפַּעֲלוּת, הִנֵּה זֶה לֹא יִתְּכֵן לִקְרוֹת "מְצִיאָה", כִּי הֲרֵי נוֹדָע מֵאַיִן יָצָא הָעֵלוּל – מִן הָעֵלָה, שֶׁקְּרוֹבִים בְּמְהוּתָם זֶה לָזֶה בְּעֵרֶךְ וְיִתְּכֵן לוֹמַר "זֶה הוֹלִיד זֶה", אֲבָל לִהְיוֹת הַחָכְמָה מִתְהַוֵּית מֵהַכֶּתֶר עַל יְדֵי צִמְצוּם עָצוּם בְּדִילּוּג הָעֵרֶךְ עַד שֶׁנִּקְרָא כְּמוֹ "מְצִיאָה", לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ מֵאַיִן נוֹלְדָה, כִּי הֲרֵי מְהוּת הַכֶּתֶר מְרוֹמָם וְנִשְׂגָּב מֵעֵלָה מֵעֵלָה מִהְיוֹתוֹ מִתְיַיחֵס מָקוֹר לְחָכְמָה בְּגִילּוּי, כִּי אֵינָהּ מֶעֶרְכוֹ.

וְהִנֵּה גַּם הַכֶּתֶר נִמְשָׁךְ רַק מִמַּלְכוּת דְּאֵין־סוֹף, וּבְחִינַת הַמַּלְכוּת הִיא נִקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹר וְזִיו מֶהָעֶצְמוּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמוֹ הַזִּיו שֶׁאֵינוֹ פּוֹעֵל שִׁינּוּי, תּוֹסֶפֶת אוֹ מִגְרַעַת, בְּהַמָּאוֹר כַּנּוֹדָע, וְלָכֵן עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁהוּא מְרוֹמָם לְמַעְלָה מִן הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִקְרָא **קָדוֹשׁ**, שֶׁפֵּירוּשׁוֹ לוֹמַר שֶׁהוּא מוּבְדָּל מִן הַמַּדְרֵיגוֹת שֶׁבְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

9) עֲבוֹדָה זָרָה י, ב.

10) קָטָן שֶׁבָּכֶם מְחַיֶּה מֵתִים.

11) חֵלֶק ב קסב, א. חֵלֶק ג רסד, ב. נִתְבָּאֵר לְעֵיל מִצְוַת קִידּוּשׁ הַחוֹדֶשׁ פֶּרֶק ב.

12) שֶׁהוּא "בָּרוּךְ" וְהִיא "בְּרָכָה".

13) רְאֵה קְהִלַּת יַעֲקֹב עֶרֶךְ בָּרוּךְ.

14) מְלָכִים־א ב, מה.

15) תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ע (קכ, ב). פַּרְדֵּס שַׁעַר (כג) עֲרָכֵי הַכִּינּוּיִים בֶּעָרְכוֹ.

16) אִיּוֹב כח, יב.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ קְרִיאַת שֵׁם "קָדוֹשׁ בָּרוּךְ" שֶׁקָּרְאוּ לוֹ חֲזַ"ל: מִצַּד עַצְמוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַחָכְמָה נִקְרָא "קָדוֹשׁ", וְהוּא בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּמִצַּד הֱיוֹתוֹ מִתְלַבֵּשׁ אַחַר־כָּךְ בְּחָכְמָה לְהָאִיר בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת נִקְרָא "בָּרוּךְ". וּשְׁנֵי אֵלּוּ הַבְּחִינוֹת נִקְרָאִים בַּזֹּהַר "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין". וְלִהְיוֹת כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ הוּא הַ"סוֹבֵב" הוּא הַמְּצַמְּצֵם עַצְמוֹ לִהְיוֹת "מְמַלֵּא", עַל כֵּן קְרָאוּהוּ "קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא" שֶׁשֵּׁם זֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי הַבְּחִינוֹת הָאֵלּוּ:

מִצְוַת טוּמְאַת הַמְּצוֹרָע, פָּרָשַׁת תַּזְרִיעַ:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

יפה את רעייתי כתרצה נאוה כירושלי' איומה כנדגלות, פי' הפמ"ג הגם כי יפה את מ"מ לא בשלימות רק כתרצה היא האחרונה מבנות צלפחד שלפי שבחן וצדקתן מנאן וחשבם, והיינו מפני העצלות שבך, ואם לא היתה נאוה כירושלי' שהיא מקום השראת אלקות, ורק העצלות כו', וא"ת האיך אתה למדרס באמת איומה את שכולם היו יראי' ממך רק מפני כנדגלות שבאמת דגל המלך עליך, הוא צלם אלקים, רק שבעוונך כשלת והרוח שטות מכסה הצלם, ואין חי' רעה או"ה שולטת באדם צלם אלקים כו' אא"כ נדמה לו כבהמה שאין בה צלם אלקים, וכאשר אבדת הצלם אלקים כו', אע"פ שבעצם איומה כו' מ"מ להיותך רק כתרצה הרי את למדרס כו'.

והערה"ב פי' לשבח שכאשר המל' זהו את נקבה היא באצי' ה"ה כבינה, וזהו רעייתי תרדל"מ, רק שזהו כתרצה כאשר אתה מרוצה שמום אין בך מפגם התחתוני', ובא"ל צריכה ז"נ. וכה"ג פי' במד"ר שה"ש ע"פ זה ובפ' במדבר פ"ב דר"י ע"ב, כשאתם מתרצים לפני בקרבנות המד"א ונרצה לו.

והבחיי פי' כתרצה כשעושי' רצונו של מקום שלא ע"מ לקבל פרס, וא"כ יש להעיר מענין ב' בחי' רצון בד"ה צאינה וראינה, ופי' כתרצה הוא בחי' רצון שלמעלה משכל בכל מאודך.

אך צ"ל הלא והי' אם שמוע נק' אין עושין רצונו של מקום מפני שלא נא' בכל מאדך, הגם דכתי' בה ולעבדו ועבודה שבלב זו תפלה ותפלה כנגד תמידי' כו' ועל הקרבנות נת' שזהו כתרצה, ונרצה. אך י"ל שזהו למ"ד תפילות אבות תקנום. ועוי"ל דאפי' למ"ד תמידין, פי' כתרצה בזמן הקרבנות, ובעבודה עושי' רצוש"מ בכל מאדך, אבל והי' אם שמוע נק' אין עושין רצוש"מ אך מ"מ מאחר שנא' ולעבדו, עבודה שבלב ה"ז כתרצה שע"ז אמר יפה את גם בזה"ג כתרצה. ומדויק ל' כתרצה ולא תרצה ממש שהוא בחי' בכל מאדך. וזהו כנגד תמידין ולא כתמידי' ממש, ומעלת התמידי' שנק' עושי' רצוש"מ לפי שלקרבן הי' צריך תשובה ווידוי, והתמידי' היו מעמדות להם כמארז"ל האיך קרבנו של אדם קרב כו'. אלא שצ"ל האיך עושי' שליח על התשובה. וי"ל שתמידין שאני שהרי הם עולות ולא חטאת שצריכי' וידוי ותשובה, והגם שתמיד של שחר מכפר כו' מ"מ הרי נצטוו להקריבם גם מבלי חטא, ולכן די במה שתקנו מעמדות, ועכשיו ב"פ דק"ש ותפלה לכן יפה את כתרצה.

ולפ"ז יתכן ב' הפי', הא' כתרצה לגנאי שהרי אינו דומה ורק בכ"ף הדמיון (וי"ל שגם כתרצה דבנות צלפחד ג"כ רק בכ"ף הדמיון, לפי ששם היא לא הי' תשובה כ"כ וכאן בזה"ג יפה עכ"פ), ולפי' כתרצה לשבח בינה ע"י תשובה בכל מאדך.

יפה את רעייתי (א)

שה"ש וא"ו ד'.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים – המשך תער"ב

ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק, והקשה מהרמ"א מ"ש ואלה בוי"ו שארז"ל כל אלה פוסל את הראשונים ואלה מוסיף על הראשונים ומה מוסיף כאן על בני ישמעאל שנא' בפ' הקודמת, והנה רש"י פי' תולדות יצחק יעקב ועשו האמורים בפרשה, ולפ"ז י"ל דמ"ש ואלה היינו עשו

שמוסיף על בני ישמעאל, אך א"מ למה נא' ואלה
שמוסיף על הראשוני' בשביל עשו יותר הי' ראוי לו'
אלה שפוסל את הראשונים בשביל יעקב שזהו שבח
יותר. גם צ"ל מ"ש אברהם הוליד את יצחק אחרי
שכבר נא' יצחק בן אברהם למה כפל עוד אברהם
הוליד כו'. גם א"מ מ"ש בן אברהם ולא נא' תולדות
יצחק סתם כמו שנא' אלה תולדות יעקב כו', ולמה נא'
כאן יצחק בן אברהם וכפל עוד אברהם הוליד כו'.
ולהבין כ"ז ילה"ק משנת"ל בפי' ספירה מל' ספור
והגדה כמו השמים מספרים כבוד אל, דכמו שהדבור
והמכתב מגלים דברים הנעלמים במח', כן השמים
מורים על השי"ת שכן הספי' מגלות את המחשבות
הנעלמו', ונת' דהיינו שע"י הע"ס להיותם בבחי' גילוי
ההעלם נמשך ע"י גילוי אלקו' בעולם, וגם שהם
מגלים המחשבות הנעלמו' שהן הע"ס הגנוזו', ונת'
שיש בזה ב' מדרי' בחי' העצמי' דע"ס ובחי' ההמשכה
שנק' המשכה נעלמת שהוא מקור הספי', ונת' דהאורות
דע"ס מגלות מקור הספי' דע"י חכ' הגלוי' נודע
מציאותה דבחי' ח"ס ויש גילוים מח"ס כמו ידיעת
הסודות כו', וגם מגלים בחי' העצמי' דע"ס הגנוזו' כו'.
צט) **והנה** לבד זאת שהע"ס מגלים שרשם ומקורם
שהן המחשבות הנעלמות כו', עוד זאת
שאצי' מגלה את בחי' הא"ס הבל"ג כו', שז"ע השמים
מספרים כבוד אל שהשמים התחתוני' מספרים ומגלים
אלקו' היינו שהם מגלים את בחי' אוא"ס הבל"ג כו'.
דהנה בת"י כ' ע"ז דמסתכלין בשמיא משתעין ביקרא
דה', והוא כענין שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה
שנראה ונגלה בהם כח הא"ס, הן במה שהן קיימים
באיש בלי הפסדות כלל שזהו רק מכח הא"ס כו'
וכמשנת"ל פרק פ"ז בקצרה ומבו' במ"א באורך
ועמשית"ל פ', וכן מהתמדת הפעולה שלהם מה
שסובבים תמיד בלי הפסק כו' שא"ז מכח עצמן, כי
הבע"ג א"א שיתמיד פעולתו בתמידות ובהכרח שיהי'
נח מפעולתו, והגלגלים שמסבבים תמיד בלי הפסק
ה"ז מכח הא"ס ב"ה. והגם שהסיבוב הוא רק בשית
אלפי שנין וא"כ ה"ז בהגבלה, הענין הוא דהתמדת
הפעולה הוא שפעולת הסיבוב שלהם בכח נצחי היינו
שאינו מוכרח כלל שיופסק, ומה שיופסק בשית אלפי
שנין זהו ברצון הבורא שיופסק סיבובם, אבל עצם
הסיבוב שלהם הוא באופן כזה שאינו מוכרח ההפסק
ויכול להיות בבחי' בל"ג. וכמו העדר ההפסדות שלהם
הוא שאין בהם הפסדות כלל דדבר הנפסד הוא שבעת
קיומו הוא נפסד, וצבא מעלה בעת קיומם אין בהם
הפסדות כלל, הגם שאחר שית אלפי שנין יפסדו וכמ"ש
שמים כעשן נמלחו כו', הרי דבהקיום גופא אינו דומה
קיומו של הנפסד לקיומו של בלתי נפסד. כמו"כ
בהסיבוב אופן הסיבוב של הגלגלים הוא בבחי' סיבוב
נצחי וה"ז רק מכח הא"ס כו', ועוד שהן גופים רבים
ובסיבובי' מיוחדים ומחולקי' זמ"ז וכולם מכוונים
לכוונה א', שא"ז בכוונת עצמן כ"א מכח עליון הבלתי
מלובש בהם והוא כח ויכולת הבורא ית'. דהנה הגלגלים
הם בעלי דעה והשכל כמ"ש הרמב"ם בהל' יסוה"ת,
ובזה יכול לכוון סיבוב עצמו אבל לא סיבוב הזולת,
וא"כ מה שכולם מכוונים לכוונה א' א"ז מכח עצמן כ"א
מכח שחוץ להם והוא כח הבורא ית' וכמ"ש במ"א,
ועמ"ש מזה בד"ה מצה זו, רנ"ה. הרי מהשמים נראה
בראי' חושי' כח הא"ס הבל"ג כו'. ובמד"ת ובילקוט אי'
עפ"ז משל לגבור שנכנס למדינה ולא היו יודעים מה
כחו, א"ל פקח א' מאבנא דהוא מתגושש בהון אתון
יודעים גבורתו כך מהשמים אנו למדין מה כחו של
הקב"ה, ופי' מתגושש הוא כדאי' במשנה פ"ב דחלה
אימתי בזמן שהספינה גוששת, פי' הערוך שקרקעית
הספינה נוגעת בקרקעי' הים, וכמו"כ כאן מש"א דהוא
מתגושש היינו כח הקב"ה שנראה ונגלה למטה ע"י
השמים כו', והיינו כח הא"ס שנראה ונגלה בהם. וי"ל
שזהו שמגלים בחי' אחדות ה' יחודו בתחתונים, וז"ע
דהוא מתגושש בהם דפי' שנוגע בקרקע כו' היינו בחי'
יחודו ית' בתחתונים, דהנה ידוע מ"ש ה' אחד ואין
אומרים ה' יחיד דהכוונה באו' א' שגם כמו שנתהוו
העולמו' ה"ה אחד לפי שכולם בטלים ביחודו ית' שז"ע
כד אמליכתי' כו' כידוע ומבו' במ"א, שכ"ז נראה בחוש
בשמים איך שכח הא"ס פועל והן בטלים בתכלית כו',
והוא שבהתמדת הפעולה ובהסיבוב לכוונה א' נראה כח
הא"ס שפועל בהם ומנהיגם ואיך שהם בטלים בתכלית
לאוא"ס ב"ה שמנהיגם כרצונו. ובפרט לפי הידוע
דסיבוב עצמן הוא באופן אחר (היינו ממערב למזרח)
והסיבוב שלהם להכוונה המיוחדת הוא בכח עליון
המסבבם ומנהיגם באופן כזה, הרי נראה בזה איך שהן
בטלי' בתכלית לבחי' א"ס ב"ה המנהיגם כרצונו ית',
וזהו דהוא מתגושש בהון דמהז"ר וארץ נראה ונגלה
כחו דאלופו ש"ע ואיך שהן בטלי' בתכלית לגבי א"ס
ב"ה שהוא מנהיגם כרצונו ית'. גם ענין אבנא דהוא
מתגושש הוא כדאי' במד"ר בשלח ר"פ כ"ה ע"פ הנני
ממטיר הה"ד כל אשר חפץ ה' עשה כו' כל מה שהקב"ה
חפץ לעשות עושה שהכל שלו כו', כשהמטיר אש
וגפרית הי' מן השמים כו' והטל מן השמים כו', והמן
מן השמים כו', ור"ל שבין השפעת הדין והעונש הגדול
ר"ל ובין השפעת החסד הגדול אשר הם ב' עניני' הפכי'
הכל נמשך מכלי א' דהיינו מהשמים, והו"ע התכללו'
חו"ג שזהו ע"י הגילוי דא"ס הבל"ג שעי"ז דוקא יהיו

התכללו' ההפכי' כו', וזהו ג"כ ענין יקרא דה' שכ' הת"י שהו"ע לאסתכלא ביקרא דמלכא בבחי' התכללו' שנראה וניכר בהשמים כו', דענין היופי והיוקר הוא בהתכללו' הגוונים דוקא כו' וכמ"ש בד"ה מצה זו הנ"ל, וגם התהוות השמים הוא מאש ומים דקיימי ברוחא עילאה כדאי' בזהר פ' לך לך דע"ז ע"א, דפי' רוחא עילאה הוא בחי' הת"ת שכולל חו"ג בכח אוא"ס הבל"ג המאיר בו כו' וכמ"ש במ"א.

קיצור. והנה הע"ס מגלים גם בחי' אוא"ס הבל"ג, וכמו השמים מספרים כבוד אל יקרא דה' והוא דבקיומם התמידי ברצון הבורא והתמדת פעולתם וסיבוב כולם לכוונה א', נראה בזה כח הא"ס, ובמד"ת מאבנא דהוא מתגושש בהם, מל' ספינה גוששת, והיינו הגילוי למטה והוא גילוי יחודו ית' שהשמים בטלים, וביותר שהסיבוב הוא היפך טבע עצמן, גם שמציאותם הוא באש ומים וקיימא ברוחא עילאה, ופועלים פעולת הפכים דחו"ג, דההתכללות הוא מאוא"ס הבל"ג, וזהו יקרא דה'.

בס"ד. ש"פ תולדות, תער"ג

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

"אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא משנברא העולם"[1].

כאשר יהודי מתעורר משינתו בבוקר, עדיין רק ה"נשמה באפו"[2]. כיון שכוחות נפשו, השכל והמידות, עדיין לא התעוררו מהשינה.

כאשר הוא ישן, כוחות נפשו העדינים, השכל והמידות, הם בהסתלקות. רק כעין בת־קול של הכוחות קיימת באותה שעה. לאחר ההתעוררות מהשינה, הכוחות, השכל במוח שבראש והמידות בלב, מתחזקים בכלים שלהם משעה לשעה.

לכן, מיד שיהודי מתעורר משנתו הוא אומר "מודה אני לפניך"[3]. אין זה ענין של הבנה והשגה, אלא ענין של הודאה.

לאחר ברכות השחר ולאחר קריאת־שמע קטנה, אף שעדיין "נשמה באפו" בלבד, עדיין אין את ההבנה הראויה באלקות, אבל עם זאת ישנה הבנה והכרה כללית בענין הבריאה בקוים כללים, ש"אתה הוא עד שלא נברא העולם" — לפני שבראת את העולם — "ואתה הוא משנברא העולם" — כאשר בראת את העולם.

לפני שבראת את העולם ולאחרי שבראת את העולם — הכל בשווה.

כללות ענין בריאת העולם אינו עושה חלילה כל שינוי, כמו שכתוב[4] "כי אני ה' לא שניתי"[5].

גילויי האורות בעלי התכונות השונות בעולמות הרבים לא גורמים כל שינוי באלקות, כי בפני האלקות אין כל הסתר, והאלקות מצד עצמה מאירה בעולם התחתון ביותר, בדיוק כמו בעולם הנעלה ביותר.

כשם שעל דרך משל, הרעיון העמוק ביותר מאיר אצל הרב ברעיון הקטן ביותר שהרב לומד עם התלמיד הקטן ביותר, כיון שלגבי הרב עצמו אין כל הסתר, ההסתר הוא רק לגבי התלמידים:

---

1) תנא דבי אליהו רבה פרק כא. ראה ברכות מו ע"א, תוס' ד"ה כל הברכות. הובא גם בהשמטות לתלמוד ירושלמי, מסכת ברכות פרק ח.

2) ישעיהו ב, כב. לקוטי תורה, פנחס עט, ע"ב.

3) שו"ע אדה"ז, או"ח מהדורא בתרא סימן א סעיף ו. מהדורה קמא סימן א סעיף ה.

4) מלאכי ג, ו.

5) ראה המאמר הקודם [הערת כ"ק אדמו"ר].

כך גם באלקות – כל הצמצומים הם רק לגבי הנבראים, אבל האלקות היא – "לא שניתי".

לאמיתו של דבר יש להתבונן בענין זה בעומק יותר:

הן אמת שמבחינת הגילויים השונים בעולמות "לא שניתי", אבל זה עצמו שה' ברא עולמות, שלא היו לפני הבריאה, הוא שינוי. ולכאורה בריאה כזו צריכה לגרום שינוי חס־ושלום.

על־פי זה, איך ניתן לבאר שהבריאה אינה גורמת שינוי, אלא האמת היא ש"אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם", בשוה ממש?

אלא הענין הוא[6]:

היה מקום לשאול: 'מדוע אומרים "לא שניתי", הרי בריאת העולמות שלא היו קודם לכן היא עצמה שינוי', אילו העולמות שה' ברא היו, חס־ושלום, מציאות לעצמם, אזי היה אפשר לומר שהעולמות הנבראים גורמים, חס־ושלום, שינוי בבורא ברוך־הוא.

אבל לאמיתו של דבר, זה שרואים את העולם ואת כל הנבראים בתור מציאות וישות לעצמם, האמת אינה כך.

האמת היא שכל נברא בטל לאלקות.

רק לגבינו, שאנו מביטים על כל נברא בעיני בשר, נדמה לנו שהיש הוא מציאות־דבר לעצמו, אבל האמת היא, שהוא בטל לאלקות, והוא כלל לא מציאות לעצמו. ובמילא לא שייך לשאול מדוע הבריאה עצמה לא גורמת שינוי בבורא ברוך־הוא.

אופן הבריאה[7] הוא, שהיש הגשמי נוצר מהאין הרוחני, כמאמר הידוע[8] "התהוות הגשמי מהרוחני, אין לך בריאה יש מאין גדול מזה".

הבריאה הגשמית מרוחניות היא באופן של בריאה יש מאין, האין הוא רוחני שיוצר את היש שהוא גשמי.

אופן הבריאה הוא, שהאין האלקי שיוצר את היש הגשמי מוכרח להיות תמיד ביש כדי להחיות את היש. למרות שהאין מוכרח להיות תמיד ביש, האופן שבו האין הוא ביש – הוא מוכרח להיות רק נעלם, כמאמר הידוע[9] "העלם הבורא מהנברא" – הבורא מוכרח להסתתר מהבריאה.

בריאת היש וקיומו היא רק על־ידי האין ושהאין יהיה בהעלם מהיש.

קיצור. מבאר שבבוקר, כאשר כוחות השכל והמידות הם עדיין בקטנות, העבודה היא רק בדרך הודאה, שאז אומרים "מודה אני", אבל לאחר ברכות השחר, כשכוחות השכל והמידות מתחזקים, אזי העבודה היא שתהיה הכרה והבנה באלקות, ש"אני ה' לא שניתי". שואל, שהתהוות העולמות שלא היו קודם לכן צריכה, חס ושלום, לגרום שינוי. מבאר שהאין צריך להיות תמיד ביש, אבל האין מוכרח להיות נסתר מהיש.

ב.

זה שהתהוות היש היא מהאין רק באופן שהוא צריך להיות תמיד ביש ומוכרח להיות נסתר מהיש, זה עצמו הוכחה שכלית טובה שהיש כשלעצמו אינו מציאות כלל.

---

6) תניא פרק כ. שער היחוד והאמונה פרק ז. אגרת הקודש ו.

7) ראה המאמר ד"ה בינו בוערים (לעיל ע' 34) [הערת כ"ק אדמו"ר].

8) לקוטי תורה, ראה כ, ד. ספר המאמרים תשי"א, ע' 14.

9) תניא, קונטרס אחרון קנח, א. וראה לעיל ע' 40. ע' 107.

היש אינו יוצר את עצמו, כי בין הנבראים אין דבר כלשהו שיברא את עצמו.

היש אינו יוצר את עצמו ואינו מחיה את עצמו, אלא הכל הוא האין האלקי, שהאין האלקי מהווה את היש ומחיה אותו.

להבין את הענין טוב יותר:

כתוב[10] "בדבר ה' שמים נעשו", שבריאת השמים היא על־ידי הדבר ה', הוא המאמר[11] "יהי רקיע", שבמאמר זה ברא ה' את השמים. וכתוב[12] "לעולם ה' דברך נצב בשמים", שהדבר ה' שהוא המאמר "יהי רקיע", שבמאמר זה ברא ה' את השמים, מאמר זה מוכרח להיות תמיד בשמים שנבראו ולברוא אותם.

גם לאחר שה' ברא את השמים במאמר "יהי רקיע", אם המאמר לא יהיה בשמים תמיד, לא יהיה לשמים את חיותם.

ברגע שהמאמר "יהי רקיע" מסתלק מהשמים, בריאת השמים נהפכת ללא כלום, ויותר לא קיימת מציאות של שמים.

מי שבורא את השמים ומחיה אותו הוא הדבר ה' "יהי רקיע", שזהו האין האלקי המהווה ומחיה את היש של השמים.

כשם שהוא בבריאת ובחיות השמים, כך הוא גם בבריאת ובחיות כל הנבראים ללא כל חילוק בין ברואים גדולים או קטנים. בכולם, ללא יוצא מן הכלל, האין האלקי שהוא הדבר ה' השייך לנברא — כי עשרת המאמרות כוללים את כל הסוגים ומיני הברואים הנחלקים לארבעה סוגים דומם, צומח, חי ומדבר — דבר ה' הוא האין המהווה ומחיה את היש הנברא והאין מוכרח להיות ביש תמיד.

למרות שהאין מוכרח להיות תמיד ביש

— אין זאת שהאין האלקי ברא את היש הנברא ואחר כך היש כבר יכול להיות קיים, אלא האין מוכרח להיות תמיד ביש —

אופן המצאות האין ביש הוא רק בדרך העלם. האין מתעלם מהיש.

טעם הדבר, והביאור מדוע האין מוכרח להיות תמיד ביש, הוא מפני שהבריאה שהבורא ברוך־הוא ברא את העולם וכל ברואיו אינה בסדר שבו אומן עושה כלי[13], כפי שאנו רואים שאומן עושה כלי הן ממתכת, זהב או כסף או מתכת מסוג אחר, והן מעץ או אבנים, שכאשר האומן מסיים את הכנת הכלי, יש לכלי קיום עצמאי גם כאשר האומן מניח את הכלי ללא השגחתו.

כוונת הדבר היא: האומן צריך רק ליצור את הכלי. הוא אינו צריך להחיותו. כשהכלי מוכן, יש לו קיום עצמאי משלו.

לא כך הוא הדבר בבריאה שהבורא ברוך־הוא ברא את העולם ואת כל הנבראים.

לאחר שהאין האלקי, שהוא כוח הבריאה האלקי, בורא את גוף הישות של הנברא, כוח הבריאה האלקי מוכרח להיות ביש כדי להחיותו.

לכאורה יש דמיון בין שתי היצירות. לפני שהבורא ברוך־הוא ברא את העולם, העולם לא היה, בדיוק כשם שלפני שהאומן עשה את הכלי, הכלי לא היה — מדוע יש כזה הבדל בין היצירות?

---

10) תהלים לג, ו.

11) בראשית א, ו.

12) תהלים קיט, פט. שער היחוד והאמונה פרק א.

13) שם פרק ב.

מדוע הבריאה האלקית שונה מהיצירה שאומן שיוצר כלי, בכך שלאחר שהאומן יצר את הכלי, הכלי אינו זקוק לכוח היצירה של האומן, והוא קיים מעצמו, והבריאה האלקית גם לאחר שכוח הבריאה האלקי בורא את הבריאה, מוכרח כוח הבריאה האלקי להשאר תמיד בבריאה?

החילוק בזה הוא:

האומן שיוצר את הכלי, לא יוצר את החומר שממנו הוא עושה את הכלי. הוא רק משנה את הצורה של החומר. קודם היתה זו פיסת מתכת או עץ חלקה, ועתה היא בדמות כלי.

היצירה האלקית לעומת זאת היא יצירה חדשה לחלוטין. לכן כוח הבריאה האלקי מוכרח להיות תמיד בבריאה, כי הבריאה עצמה איננה מציאות, הכל הוא כוח הבריאה האלקי.

לכן "אתה הוא עד שלא נברא העולם ואתה הוא משנברא העולם" בשוה, כי הבריאה איננה עושה כל שינוי בבורא ברוך־הוא.

קיצור. מבאר שדבר ה' שבעשרת המאמרות שעל ידם ברא הבורא ברוך־הוא את העולם וכל הברואים, הוא האין האלקי, כוח הבריאה האלקי בכל נברא, שלאחר שהבריאה כבר נבראה, כוח הבריאה האלקי מוכרח להשאר בבריאה כדי להחיות את הבריאה, ואם כוח הבריאה האלקי יסתלק, מתבטלת הבריאה. מבאר את החילוק בין מה שאומן עושה כלי, שאין זאת אלא שמשנה את הצורה, המראה החיצוני, של החומר שממנו הוא עושה את הכלי, ואילו הבריאה האלקית היא בריאה חדשה לחלוטין.

אתה הוא עד שלא נברא העולם [אדר ה'תש"ה]

ספר השיחות – ה'תש"ד בלה"ק

אחרי תפילת שחרית, לפני אמירת תהלים, אמר כ"ק אדמו"ר בזה"ל: נמסרה לי שליחות להודיע ברבים, שבימים שאין אומרים בהם תחנון, הרי לא אומרים "למנצח יענך", יאמרו אז "למנצח יענך" אחרי התפילה לפני אמירת תהלים, לא בתור סדר התפילה כי־אם בסדר תחנונים. כך גם בשבת־קודש וימים־טובים שאין אומרים בהם "למנצח יענך" – יאמרו "למנצח יענך" אחרי התפילה לפני אמירת תהלים, לא בתור סדר התפילה כי־אם בסדר תחנונים.

אחרי תפילת מנחה ואמירת קדיש דרבנן אחרי לימוד משניות, פנה כ"ק אדמו"ר אל הנאספים המתפללים ופתח ואמר:

הסיפור הראשון שרבינו הזקן נ"ע סיפר לאב־הסבא ה'צמח צדק' בילדותו, היה אודות משה רבינו עליו־השלום, ולאחר מכן אודות יצחק. על משה רבינו עליו־השלום סיפר לו את המסופר עליו בחומש ולאחר מכן מאמרי חז"ל על כך, וכפי שכתוב בחומש "הוא אהרן ומשה, הוא משה אהרן" – מלמד ששקולין זה כזה, משה רבינו היה נשיא של גלות, אהרן היה במצרים, למרות ששבט לוי היו פטורים מעבודה כידוע, אבל היה באויר של גלות. משה רבינו היה מלך בהיותו במדין, לפי דעת המדרש, אבל היה נשיא של גלות. ומובן שהסיפור היה בעת היותו ילד קטן ביותר. כידוע שבהיותו בן שלוש שנים, שמע מאמר דא"ח מאדמו"ר הזקן, ואחר־כך כשנעשה לנשיא חזר על אותו מאמר ששמע בהיותו בן שלוש שנים. אבי אמנם אמר הפירוש בזה שהיה זה בדרך חקיקה של ה'יחידה' של הנפש בנר"ן שלו, לא מצד הנר"ן שלו בדרך מלמטה־למעלה כי־אם בדרך גילוי מלמעלה, אבל מכל־מקום מובן שהסיפור האמור היה בהיותו ילד קטן ביותר.

כשמספרים סיפור אודות צדיק ביום ההילולא שלו – הרי זה תורה. אאמו"ר סיפר לי ביום ההולדת שלו, כ' מר־חשון, כשמלאו לו נ"ה שנה, היום מלאו בדיוק חמישים שנה מהיום שנכנסתי בפעם הראשונה ל'יחידות' – כ' מר־חשון תרכ"ו – שאבי הכניס אותי ל'יחידות' אצל ה'צמח צדק' כשהייתי בן חמש שנים. כשנהייתי בן שבע שנים, לקחני אבי בפעם הראשונה אל ה'אוהל', אל הסבא (אדמו"ר ה'צמח צדק). בבואנו מה'אוהל' התחלתי לעסוק בתיקון המדות ובשמירת הזמן. הסבתא סיפרה שמאז

– ה'יחידות' – היה אבי בכל השבתות אצל ה'צמח צדק', עד להסתלקות. בשבת האחרונה לפני ההסתלקות, לפני תפילת מנחה, אמר לו ה'צמח צדק', בוא וראה מנחה שבתית, יעזור לך השי"ת שהמנחה בימות החול שלך תהיה כמו מנחה שבתית.

כמה פעמים אמרתי לכם שאצל חסידים היה סיפור – תורה, ותנועה הייתה הוראה.

ידוע שחתונת אבי היתה אצל הסבא באוורוטש. לפני שבאו, אבא ואמא מהחתונה לליובאוויטש, אמר הסבא אדמו"ר מהר"ש ל"ב מאמרי דא"ח מיום העליה לתורה ("אופרופענעש") עד אחרי שבעת ימי המשתה. בבואם הביתה, אמר לו הסבא: יש לי דרישת־שלום מאבא, מסבא, מאב־הסבא עם לב מבין, ועל זה אמר ל"ב מאמרים כמנין ל"ב מבין. בבואם אז לליובאוויטש, פגש שם בחסיד ר' שמואל דוב מבוריסוב – החסיד ר' אבא פרסון היה דייקן מאד בסיפור באותיותיו, לפני שאבי חזר מהחתונה אמר הסבא על אבי, האם אתם יודעים מי הוא – הוא כפי שהרמב"ם אומר[1] הוא מתגבר בדעתו על יצרו תמיד, והוא בעל דעה רחבה נכונה עד מאד, וכפי ההלכה[2] לידע שהא־ל מנבא בני האדם. זאת אמר הסבא ברבים. משמעו החסידים כך – הייתה להם מאז כלפיו דרך־ארץ אחרת. כשבא אבי, הנה למרות שהוא קיבץ כל אשר אמר אביו, אך כמובן שאת הדברים האמורים לא סיפרו לו.

פעם, בנסוע אבי לפריז, נלווה אליו אביגדור חייקין[3], הוא רצה להמחיש את אימרתו של רבי זושא, מה שיכולים ללמוד מגנב ב'עבודה', ולשם כך רצה ללמוד ביסודיות את עבודתם של הגנבים והגזלנים. אבי לא ידע היטב את השפה, אך אביגדור חייקין ידע היטב את השפה, והוא מצא את המקום הנכון של הגנבים והגזלנים היכן שהם מתחלקים ביניהם, עומק הרע האמיתי, והם שהו שם משך זמן להתבונן בעבודתם. לאחר מכן, אמר אבי שבכלל בהנוגע ל'עבודה' אין זו דרך לכולם, לא כמו הדרך שכתוב ב'תניא' שהוא שוה לכל נפש, אך מה שיכולים ללמוד מזה הוא, שלגנוב צריך האדם מעצמו, כמו מאכילה, משתיה ומשינה, וכדומה, וגזלן צריך האדם להיות על עצמו.

אצל אבי היה ענין ההשתוות, בכל מקום שהיה – היה זה ליובאוויטש. היה זה בשנת תרס"ה. בשבת תרס"ד נסע לגייס מצה עבור אנשי החיל במלחמת יפן, ובחורף תרס"ה פרשת תולדות, אמר אבי מאמר ד"ה ויגדלו הנערים, מאמר נפלא אודות עניין 'תהו ותיקון', ואחר־כך ביום ראשון נסע מביתו לאיזו מהנסיעות, ובנסעו בקרון רשם את המאמר בכתב בעפרון. אצלו היה בכל מקום בהשתוות.

אצל אבי, הנה מהחיצוניות לא היו יכולים להכיר שום דבר על הפנימיות. בחיצוניות כשסיפרו לו על מופת שלו, לא היה סובל זאת ולפעמים גם מקפיד. כשבא אחד וסיפר לו: רבי, נושעתי על־ידו, היה מבטל את הדבר במחי יד, ובתנועה אה, אבל בפנימיות, בינינו לבין עצמנו, היה בעל־שמי, לדבר ולספר בלשונות האלו: אבי אמר לי כך, הסבא אמר לי זאת. פעם אחרי נטילת ידים אמר: הסבא אמר לי להוציא ספר פלוני ולעיין בו. אבל כל זה היה בסודי סודות. כך היה הציווי שלא יוודע הדבר לשום אדם, וכל זה היה בפשיטות.

כשמעיינים קצת בקבלה ובקיאים בספר "מעבר יבוק", לא מרגישים בבדידות, אלא שלשם כך זקוקים לטהרת המוח והלב. וסיים: שהשי"ת יעזור.

יום א' ב' ניסן תש"ד

יום ההילולא של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע זי"ע

1) הלכות יסוה"ת פ"ז ה"א.

2) שם ריש ה"א.

3) ראה אודותיו ס' אהלי שם (פינסק, תרע"ב) ע' 455 "אגרות קודש – אדמו"ר מוהריי"צ" כרך א ע' תקסד (ובהנסמן שם).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק צ"ח – תורה ועבודה

זמן קצר מאוד עמד לרשותו של גרשון יצחק, על מנת להכניס לפריץ הזקן את הכסף. אך מאין משיג עני כמוהו סכום כזה של כסף? לכן, החליט למכור את בית המרזח שהיה רכושו הפרטי. אך מנין מוצאים אדם כזה שמעוניין בבית המרזח?

בכפר היה דר גוי עשיר אשר היה מעוניין בעסקה זו. אך המחיר שהיה מוכן לשלם עבור בית המרזח היה מועט מכדי שאפשר יהיה לשלם לפריץ את חובו. לכן, החל גרשון יצחק למכור את כל חפציו הביתיים, כל מה שהיה לו מסר ב"חצי חינם", העיקר לקבל עבורם מזומנים שבהם יוכל לפדות את בנו ולהצילו משמד.

הגוי קיבל את בית המרזח לרשותו, עוד בטרם עזבו גרשון יצחק ובני ביתו את המקום. גרשון יצחק לא יכול היה לצאת משם, כל עוד לא שילם את כל חובו לפריץ, ועל ידי כך לשחרר מידיו את בנו ה"משכון החי".

אך הגוי, בעליו החדשים של בית המרזח, ידע מעט מאוד איך לנהל את העסק. חלפו רק ימים מספר, והוא שם לב שכל המשקה כבר נמכר, ופרוטה לא הרוויח ממכירות אלו.

לו לא היה נשאר גרשון יצחק בשטח מול עיניו, לא היה לגוי – מן הסתם – למי לבוא בטענות על המקח־טעות שעשה. אך היות וגרשון יצחק הסתובב עדיין בבית המרזח, הרי תיכף ניגש הגוי לגרשון יצחק בטענות, שהוא רימה אותו, ותבע את הכסף חזרה.

מובן, שגרשון יצחק לא הסכים להחזיר את הכסף, וטען, שלאמתו של דבר קיבל הגוי את בית המרזח במחיר מציאה, וזוהי אשמתו שאין הוא יודע איך לנהל את העסק.

אך הגוי היה מוסת על ידי הכומר, אשר היו לו בזה כוונות נילוזות, ולא היה מעוניין שהעסקה בין הגוי ובין גרשון יצחק תצא לפועל. כי אם לא יצטרך גרשון יצחק להשיב לגוי את הכסף, יכולה להיות אפשרות שיהיה לגרשון יצחק מספיק כסף במה לשלם לפריץ את חובו, וכך להצדיק את השבתו של בנו הממושכן. הכומר היה דווקא מעוניין שתהיה לו את האפשרות להביא את הילד היהודי לשמד, בכל צורה שהיא.

לכן, הסית הכומר את הגוי שלא יוותר, ושהיהודי ישיב לו את כספו. ואם היהודי לא יסכים לכך – יכהו.

"ומדוע צריכים בכלל לשלם ליהודי עבור בית המרזח וחפציו"? טען הכומר באוזני הגוי "הרי בין כה וכה הוא יגורש מהכפר ולא יוכל לקחת עמו שום דבר"!

הגוי עשה כפי שציווה עליו הכומר. ולר' גרשון יצחק לא הייתה כל ברירה, ולאחר שהוכה על ידי הגוי, השיב לערל את הכסף, וכל העסקה בוטלה ולר' גרשון יצחק לא היה אפילו חלק מהכסף אותו היה צריך לתת לפריץ תוך כמה ימים.

מה עושים כעת? ישבו היהודי גרשון יצחק ורעייתו נבוכים וכואבים.

אין לו כעת למי לפנות ולבקש עזרה.

אך לפתע, ברגע היותם בשיא כאבם וצערם, הבזיק רעיון במוחו: מדוע לא יפנה לר' יעקב קערפל משאריי?

אותו יעקב קערפיל, כאשר רק היה מגיע לכפר לרגל מסחרו, היה מגיע לביתו של גרשון יצחק. החוכר גרשון יצחק ידע היטב שיעקב קערפיל הצליח ב"ה בעסקיו. הוא היה אדם שהמטבע עוברת ממנו בקלות לאחרים, ונוסף לכך היה יהודי טוב לב ובעל צדקה.

מאז שיעקב קערפיל נפגש עם ר' הערש לייב (אודותיו סיפרנו בפרקים הקודמים) ונהיה

תלמידו, הרי בזמן שהיה מגיע לגרשון יצחק, היה אפילו מנסה ללמוד עמו. הוא רצה שגם גרשון יצחק, ידע משהו בנקודות הקטנות. אך הדברים מיאנו להיקלט במוחו של גרשון יצחק.

"כל ימי חיי עד היום הייתי "עם הארץ" וכ"עם הארץ" אסיים את חיי" היה גרשון יצחק מתנצל על כך שאין מוחו קולט את כל הדברים שמנסה יעקב קערפל ללמדו.

עתה התפלא גרשון יצחק איך לא עלה ברעיונו, קודם לכן, לפנות ליעקב קערפל, הרי הוא האדם היחיד שיכול היה לבוא לעזרה בעת צרה זו.

היות והיה זה באמצע החורף, והנסיעה לשאריי לא הייתה קלה, החל גרשון יצחק בהכנות לקראת נסיעה זו. אך "מעשה שטן", דווקא אז כאשר היה מוכן לנסיעה, הגיעו לביתו שומרים חמושים שנשלחו על ידי הפריץ, והודיעו לו, שעל פי ציוויו של הפריץ, הרי מהיום והלאה הוא יהיה תחת פיקוחם ושמירתם, כדי שלא יברח מהכפר.

עתה לא יכול היה גרשון יצחק לצאת מביתו. אך מצד שני איך יכול הוא לוותר על הנסיעה לשאריי ולהיפגש עם יעקב קערפיל, באשר זו היא תקוותו היחידה להשגת הכסף אותו הוא צריך לשלם לפריץ ועל ידי כך לפדות את בנו?

השומרים החמושים שהופקדו על שמירתו בבית המרזח היו מכרים ותיקים שלו. הוא ניהל איתם שיחה והסביר להם מה היה בדעתו לעשות.

"אך עכשיו אינני יכול לזוז ממקומי"! סיים את הסבריו.

אחד השוטרים ייעץ לו, לפנות לפריץ ולהסביר לו את העניין, ולבקש את רשותו לנסוע לשאריי.

החוכר קיבל את עצתו. אך תיכף כאשר נראה לעיני הפריץ הזקן, היכהו הלה מכות אכזריות.

"רצונך לברוח ורק תואנה הנך מבקש כדי לצאת מכאן" צרח הפריץ הזקן.

אך גרשון יצחק לא איבד את עשתונותיו, והציע שאחד השומרים החמושים ייסע יחד עמו לשאריי, ואז התרכך מעט הפריץ הזקן והסכים לכך.

יצא גרשון יצחק לדרכו מְלוּוֶה באחד השומרים. וכאשר הגיע ליעקב קערפיל, וסיפר לו אודות הצרה בה הוא מצוי, התייעץ הלה תיכף ומיד עם אשתו, ושניהם — יעקב קערפיל ואשתו — הגיעו להסכמה, והיא: לרכז את כל רכושם, ולדאוג לגרשון יצחק על מנת שיהיה לו מספיק כסף כדי לגאול את בנו מהשמד.

יעקב קערפיל לא רצה אפילו לבקש יהודים אחרים מהעיירה להשתתף במצוה גדולה זו. הוא רצה להתעסק ולקיים מצוה זו לבדו. ואם לא היה לו מספיק כסף, הלך וְלָוָה את החסר. וכאשר היה לו את מלוא הסכום, ליווה את גרשון יצחק חזרה לכפרו.

כאשר הגיעו לבית המרזח, פגשו את אשתו של גרשון יצחק כאשר היא מיללת מרה. הגיעה לאוזניה שמועה, שהכומר שוב הכה את בנם דוד, כאשר סירב לאכול טריפות. וכדי להענישו, הטיל את הילד, לדיר אשר בו נמצאים חזירים.

באותו זמן הודיע הכומר שהוא מכין את דוד להמרת הדת, והוא ימיר את דתו, בכל האמצעים, בין שהוא יסכים לכך ובין שלא יסכים לכך.

עם הכסף שנתן לו יעקב קערפיל, פנה גרשון יצחק תיכף ומיד לביתו של הפריץ הזקן, ושילם לו את החוב, שהיה חייב לו. כמו כן שילם לו את הריבית אותה הוסיף הפריץ על החוב.

עתה דרש החוכר – גרשון יצחק – שהפריץ הזקן ישחרר את בנם דוד. אך הפריץ ענה להם בציניות אכזרית, שאינו יכול לבצע זאת, היות וכבר מסר את דוד לידי הכומר, ובהסכמה מלאה על מנת להעבירו על דתו.

היה נראה שכל עמלו של גרשון יצחק היה לשווא. גרשון יצחק ואשתו – אשר ליוותה אותו לבית הפריץ – פרצו ביללה, שניהם מרטו את שער ראשם.

בחצר הפריץ פרצה מהומה, על בני הזוג התנפלו עבדי הפריץ והפליאו בהם את מכותיהם, הבעל ואשתו שבו לביתם בידיים ריקות, מוכים וחבולים.

כאשר נודע ליעקב קערפיל את אשר קרה, החל הוא עצמו לטכס עצה איך להוציא את דוד מידיו של הכומר.

היו לו בכפר הרבה מכרים גויים. הוא ניהל איתם עסקי מסחר שנים רבות. היו ביניהם כאלו שהיו תמיד ידידותיים כלפי היהודים. הם צידדו כעת בגרשון יצחק והשתתפו בצערו. הם חשו בעוולה שעושים ליהודים.

"הכומר הרחיק לכת" טענו גויים אלו "אסור היה לו לכלוא את דוד בעל־כורחו, ולהכריחו כנגד רצונו לקבל על עצמו אמונה אחרת".

יעקב קערפיל פנה גם לפריץ הצעיר, אשר היה מאז ומתמיד ידידותי כלפי יהודים. יעקב קערפיל השיח לפניו את מר לבו:

"הנה עשיתי את כל המאמצים וסיפקתי לגרשון יצחק את הכסף הנחוץ לו כדי לשלם לאביך את החוב ואפילו את הריבית" אמר יעקב קערפיל "וגרשון יצחק הספיק לשלם זאת לאביך עוד בטרם חלף הזמן שנקבע. אך מה היה מענה אביך אליו, שכעת מאוחר מידי להציל את הילד מהעברתו מדתו, הוא כבר נמצא בידי הכומר. ומה עושה איתו הכומר? האם הוא מנסה לשכנעו בדברי הסבר נעימים להמיר את דתו? לא! הוא מענה אותו וחובל בו. הוא רוצה להכריחו לאכול טריפות, כנגד רצונו, ועתה הוא – דוד – מתגולל מוכה, בדיר חזירים. זהו דבר שלא יאומן. מחובתך לעשות משהו! דוד חייב לשוב להוריו"!

דברי יעקב קערפיל השפיעו על הפריץ הצעיר. הלה התערב בעניין, ולכומר לא הייתה ברירה, והיה חייב להשיב את דוד לאביו ואמו.

מעורר רחמים היה מראהו של דוד בעת שהוחזר לביתו. הוא היה כל־כך חבול, שהיו צריכים באופן מיידי לחבוש את כל גופו, ולתת לו תרופות שונות, כדי להשיבו לאיתנו.

יעקב קערפיל, לקח עמו את דוד לשאריי, וכאשר הבריא, שלח יעקב קערפיל את דוד לבאריסאוו, לישיבה מקומית.

בינתיים נשאר יעקב קערפיל בעל חוב. וכדי לפרוע את חובותיו מכר את ביתו ואת כל אשר לו.

אך הוא לא התאונן על שום דבר. הוא שמח מכך שהצליח לקיים מצוה כזו, השמחה מעשיית המצוה עצמה הייתה השכר.

יעקב קערפיל היה כזה בעל־סוד, שהוא לא סיפר לאף אחד על חלקו בפדיונו של דוד מהשמד, ובהצלתו של גרשון יצחק מאסון. הוא לא רצה להתגאות מהמצוה שקיים.

אגרות קודש

[ב' ו' אדר פ"ב]

. . . [ואין הריבוי] והמיעוט בענינים אלו נוגע כלל. אם המצא ימצא אחד הפותח שערי תורה, ללמוד בין מנחה למעריב אגדה, פרק תניא, או דף גמרא, ימצאו בנ"י השומעים, כי לב ישראל פתוחה היא, ותורתינו היא נשמותינו ועם קדוש באלקיו ותורתו יתהלל.

אשרי האיש שככה לו אשר משים לבו ונפשו לסדר שיעורי לימוד לפי ערך ואופן העדה, רק תהי' תורת ד' תמימה, בה חיו אבותינו וראו חיים מאושרים בערי ישראל ובה יחיו עם הקדש גם עתה, כי בבואו לעת מן העתים לבהכ"נ שם ימצא מרגוע ומזון לנפשו, שם ישמע תהלות הוי', שמה יפגוש חכמה ומדות טובות, מעשים יקרים מגאוני עמודי עמינו התנאים והאמוראים וארחות חיי אבות אבותינו, הם ובניהם אשר מסרו נפשם על קדושת שמו יתי', ואשר מדמם בעורקינו יזול, והוא תפארתינו והאלקים ותורתו יתי' גאון עוזינו.

ובדבר שאלתו בעניני הבירורים, הנה הבירורים בכלל הם ב' מדרי' הא' הבירור שע"י התומ"צ והב' שע"י התשובה ומע"ט, וב' מדרי' אלו היו כל הזמנים מעת נתינת התורה (שהתחלת העבודה שעפ"י התורה הוא מזמן אברהם אבינו ע"ה), דשית אלפי שני הוה עלמא, שני אלפים תהו (עד אברהם, אברהם התחיל להאיר והם התחלת) שני אלפים תורה, ושני אלפים ימות המשיח, כי תהו הוא אור בהיר ונפלא שאי אפשר לו להתקבל בכלים כלל, וכמו עד"מ שכל מופלא שאין לו התישבו' במוח איש פשוט (וע"ד השגת חכמת ר' עקיבא או ר' אליעזר הגדול שאין בכח אנשים בינוני' וגם בעלי מוח להשיגם, והראי' דבן זומא ובן עזאי הציצו ונפגעו או מתו וכן אחר, רק ר' עקיבא שנכנס בשלום בהשגה זו ויצא בשלום), ובמילא מתבלבל ע"ז, דלבד זאת שאינו יכול לקבל השגה זו, הנה ע"ז שהטריח כלי שכלו ביותר מכפי כחו לא יכול לקבל גם מה שהי' יכול מתחלה לקבל, וכמ"ש במו"נ אריכות משל זה. וכמו"כ הו"ע האור דתוהו שהוא אור בהיר ותקיף ביותר, כשבא לכלים לא יכלו הכלים לקבלו ונשברו.

וענין שבירת הכלים מבואר בדא"ח שזה שנתפרדו האותיות, וכמו בשכל הרי יש בו כמה תיבות, שהתיבות ההם מכילים (היינו נושאים) בתוכם הכוונה ההיא, וכמו עד"מ שמע ישראל ה' אלקינו ד' אחד, שהנושא בזה, שמע הבן וכמו הסכת ושמע, ויש בזה הרבה פרטי', הא' דשמיעה הוא דבר שאינם רואים אותו, ב' שמיעה בדבר רוחני ולא בגשמי (דזהו ההפרש בין ראי' לשמיעה כו' דראי' תופס בדבר גשמי, ושמיעה בדבר רוחני), הג' דשמיעה הוא בהשערה, דראי' הרי הוא רואה עצם הדבר, ושמיעה אינו רואה עצם הדבר, כ"א משער שכך הוא, הד' דשמיעה הוא בפרטי הדבר, וראי' בכללות הדבר. ועל יסודות אלו יתבאר אצלו בהשגתו, כי שמיעה הוא הבנה. ישראל יש בו כמה פירושי', הא' כי שרית עם כו', הב' ישר אל, הג' יש ששים ריבוי אותיות לתורה, ובד"כ הוא בחי' ומדרי' בנשמה שהיא למעלה מנפש המתלבש להחיות כמבואר בדא"ח באריכות, ה"א ה' אחד הוא יחוד העולמות דאתה הוא קודם שנבה"ע ואתה הוא לאחר שנבה"ע ואני הוי' לא שניתי כלל.

והנה הכוונה הזאת הוא נושא הפסוק הזה כשהוא מצורף באופן וסדר הזה, וכאשר נתבונן בו נמצא ענינים נפלאים ביותר, והוא דישראל להיותם מושרשים בתורה לכן הם דוקא יכולים להבין אשר הוי' הוא רק אלקינו (וע"ד שאי' במד"ר אע"פ שאלוקה אני לכל באי עולם לא יחדתי שמי אלא עליכם, ולכן הוא אלקינו אלוקה שלנו), ולהיותו אלקינו אז יכולים לידע ולראות במוחש ממש כי הוי' אחד. ואין הכוונה במאמר זה לבאר שהוא יתי' יחידי בעולם כ"א שהכל אחד ממש (דזהו ההפרש בין אחד ליחיד, דאחד שייך לומר אחריו שני ושלישי, ויחיד הוא יחידי, הנה אלקות הוא יחידי באמת, כמובן, ומ"מ הוא אחד, כלומר דכל מה שנברא בעולם הוא אלקות לפי שזהו רצונו יתי' והוא ורצונו אחד). וכל מה שמתבונן יותר וחושב בזה בעומק הדעת, מבין בפנימיות יותר, עד אשר עלה יעלה בהשגת הרעיון של דבר זה, אז ער ועט הערין דעם שכל של הענין ולא ירגיש האותיות. וכמו שאנו רואים במוחש, אחד שהוא טרוד בעומק המח', דמחשבת שכל, הנה אעפ"י שא"א מחשבה בלא אותיות, הנה הוא אינו מרגיש את האותיות כ"א השכל המלובש בהאותיות, ביז ער פאר טיפט זיך אזיי פיל אז ער הערט נאר ריינעם שכל, הנה אז האותיות בטלים בתכלית בהשכל.

וזהו דוגמת דבר לאורות דתיקון שהכלים בטלים אל האור, והוא לפי דכללות האור דתיקון הוא אור המתיישב בכלים, אבל בתהו הוא אור הבלתי מתיישב בכלים ולכן בבוא האור בהכלי נשברו הכלים, והיינו שנתפרדו האותיות, וזהו"ע שבה"כ.

אמנם צריכים להבין מאחר שנשברו הכלי' מה התועלת מזה שבאו בכלים. אך הענין בזה דאף שהאור אינו מתיישב בכלי הנה בזה שפעם א' בא בכלי אף שנשברו הכלים עי"ז הנה פעל בהאור שיהי' לו איזה גדר התיישבות עכ"פ בכלים אחרים.

ויובן זה עד"מ הנ"ל באופן אחר קצת, וכמו א' השומע שכל עמוק מאד מאד מחכם נפלא ונעלה ביותר, דהחכם ההוא לגודל הפלאת חכמתו ביכולתו להסביר כל דבר חכמה, בשפה ברורה, ושמע איש אחד הדבר חכמה שדיבר, ובעת הדיבור הנה אף שעצם הענין למעלה מערך השגתו, אמנם מפני צחות הלשון וטיב ההסבר של החכם כמעט שהבין מה שאמר, וכאשר כלה החכם לדבר, נתבלבל אצל השומע הענין, ונשאר לו רק אותיות ותיבות מקוטעים, וכמו אם נצייר עד"מ אשר שמע פירוש בפסוק שמע ישראל הנ"ל, ואח"כ נתבלבל אצלו הענין, שאינו יודע אותו כמו שידע אותו בעת ששמע מאת החכם, אבל מ"מ איזה הארה נשאר לו בפירוש שמע ופירוש אחד, אף שאינו לא מיני' ולא מקצתו, מפני מה הוא זה דשמיעה דוקא בפרטי' הדבר, ושמיעה הבנה וכדומה, ומ"מ זוכר קצת, הנה עכ"פ יהי' לו תועלת זה, אם יבוא חכם אעפ"י שאינו גדול בחכמתו כמו החכם ההוא, ויבאר לו הענין יבין אותו, והוא לפי שפעם הא' שמע את הענין, דאף בעת ששמע את הענין מהחכם הא' הי' הענין למעלה מכח השגתו (ואשר זאת הוא הסיבה שהתבלבל בו, דאם הי' לפי ערך השגתו לא הי' שוכח אותו ומתבלבל בו גם אח"כ), הנה ע"י עזר החכם הב' הוא שב להשגת הענין.

וכמו"כ יובן דזהו התועלת בשבה"כ דתהו, היינו שהם לא יכלו להחזיק את תוקף אור הבהיר הזה, ונשברו הכלים, ועם היות שע"י שבירה זו התפרדו האותיות, אבל התועלת הכללי בזה מה שהאור נעשה עי"ז בבחי' גדר שייכות אל הכלים עכ"פ, ואז אח"כ יכולים להתלבש בכלים דתיקון. וזהו כללות ענין הבירורים, דכלים דתיקון מבררים את האור דתהו, היינו שגורמי' התיישבות האורות בהכלים, והוא ע"י העבודה דתומ"צ, דתורה אור ומצוה נר להאיר מחשכי עולם זה שיאירו כפי הכוונה האמיתית בבריאת העולמות דנתאוה הקב"ה להיות לו יתי' דירה בתחתונים וכמ"ש בע"ח כשעלה ברצונו יתי' לברוא את העולם כדי להיטיב לברואיו ויכירו גדולתו ויזכרו להיות מרכבה להדבק בו יתי'.

והנה בזמן הבית הי' העבודה בהשגה והתבוננות, שהיו בעלי השגה רחבה ודעה נכבדה, והיו במנוחת הלב והמוח, שוקדי' על התורה, וכמאמרם ז"ל (סנהדרין) נעץ חרב בביהמ"ד ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר כו', ובגשמיות ג"כ הנה כתי' וחובל עול מפני שמן, שנחבל עולו של סנחריב מפני שמנו של חזקי' שנתן נרות בבתי כנסיות ומדרשות ללמוד תורה, ולכן בדקו מדן ועד באר שבע כו' והיו כולם יודעים תורה, וברוחניות הנה כאו"א מישראל ראה גילוי אלקות בביהמק"ד דכשם שבא לראות וכמ"ש יראה כל זכורך כו' כך בא לראות שראו נסי' גלוי' בביהמק"ד עומדי' צפופים וכו'.

ובזמן הגלות היא העבודה במס"נ ותשו', וכמו שנראה במוחש גדול המס"נ דכאו"א מישראל על קדושת שמו יתי' ויתעלה בשמירת השבת, אכילת כשר, וטהרת בית ישראל, אשר ירחם השי"ת ויחוס על עם קדשו, ואל יוסיף לדאבה עוד לבבינו, אבל כמה תלאות עברו ועוברים [. . .] משונים ר"ל, וישראל עם קודש, עומד מוכן למסור נפשו ממש על קדושת שמו יתי', ואם המצא ימצאון מחללי כו' על הרוב הוא מפני העמי הארצות הגדולה והעדר הידיעה בתורה, אבל לבבם נאמנה עם אל, והראי' שגם החפשים ביותר, אוכלי השקץ וכו' מתפארים כי אבי אביהם הי' רב פלוני, וטעם הדבר כי פנימית לבבו, לב ישראל הוא אשר לא יסולה גם בכתם אופיר ההשגה, ורק שהעדר הדעת דתורה ותוקף התאוה מבלבלם, ונסיונות אלפים נראים בכל עת, ובד"כ ישראל הוא גפריית אלקי (אַ געטליכע שועבעלע) אם יציתו אותו במעט דברי תורה יתחמם לבבו בקרבו, וכנראה במוחש בכמה וכמה מאחינו, אשר ח"ו כאלו שכחו צור מחצבתם, ובאמת הוא רק בחיצוניות, אבל בפנימיות לבבם צל שדי יתלונן. וע"כ החוב קדוש על כל אחד האוהב את ד' וחפץ לדבקה בו, לקבוע שיעורי לימוד בתורה וזה יפעול הרבה טובה ולברכה.

בדבר הבנים יחיו מאחר כי לבבם טובה יש בהם מדות ישראל, יש תקוה גדולה אשר ירחם השי"ת ויתנהגו בדרך הישרה, והאל הטוב יחזק לבבם בגו"ר. והשי"ת יהי' בעזרו ויתן לו פרנסה בריוח אשר יוכל לקבוע עתים לתורה, וישתדל להיטיב עם זולתו כאמור, ויתברך בברכה כפולה כמיועד למחזיקי תורה.

והי' ברכה ושלום כאו"נ והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

ב״ה, א׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר מאיר שי׳

שלום וברכה!

נהניתי לקבל מכתבו מיום ב׳ העבר... יתן השי״ת הצלחה בלימודו ברבים, ועי״ז שמקרב לבב בנ״י לאביהם שבשמים בודאי יומשך לו תוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים הן בגשמיות והן ברוחניות.

וכבר ידוע דעתי ע״פ המובא בכ״מ בדא״ח בגודל ענין העשי׳ בפועל, שיש להשתדל בכל האפשריות לדעת דינים המצוים, ולכן על הלומד ברבים להקדיש עכ״פ איזה רגעים ללימוד דינים אלו אשר רובם ככולם הם בשו״ע אורח חיים וע״ד הצחות י״ל גם בזה דרשת רז״ל על הפסוק **אורח חיים** פן תפלס וגו׳ אל תהי יושב ושוקל מצותי׳ של תורה כו׳ ודלא כדעת העולם אשר לימוד בשו״ע או״ח הוא שייך רק לאנשים פחותים במדריגה וכו׳.

בברכה לבריאות הנכונה ובפ״ש אנ״ש שיחיו.

ב״ה, ז׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ מוה״ר יוסף שי׳

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מג׳ משפטים, בו מודיע שת״ל רואה הצלחה בעבודתו עם תלמידיו שיחיו, הנה יה״ר מהשי״ת שיוסיף בזה כח ועוז וכפסק רז״ל מעלין בקדש ולא יסתפק כלל וכלל בהמצב דעתה כי מלבד זה שכל ענין דתורה ומצות הנה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, הוא מובן ג״כ ע״פ שכל אנושי כיון שזהו תורתו ומצותיו של הקב״ה א״ס האמיתי.

במה שהעיר דבכמה מקומות מבואר שהגוף קטן מהכיל את עצם הנשמה, ובמקום אחר מבואר דבאור הנשמה אין בו שינוי מקטנות לגדלות ונפש של תינוק יכול להחיות גופו של עוג מלך הבשן.

הנה לא קשיא, וכמבואר במאמר כי עמך מקו״ח ת״ש גופא **דבאור** אין בו שינוי, משא״כ כשמדברים מהתלבשות העצם, לכן אין הגוף יכול להכיל.

ב״ה, י״ב אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

...ועל של עתה באתי שמוסג״פ העתק המענה למר... וכנראה שהוא מיואש בעצמו ועיקר הסיבה בזה הוא מה שלדעתו אין אנ״ש מקרבין אותו וכנראה שאין משתדלים כפי הדרוש בטובתו.

והנה איני נכנס בעובי הענין אודות הסיבה שגרמה לזה אבל בכל אופן הוא היפך כוונת נשיאינו רבוה״ק שדרשו בכל תוקף ענין האחדות בין אנ״ש שי׳ וא״כ עאכו״כ לאלו שאינם מאנ״ש געבארענע אבל נעשו געווארענע חסידים וכידוע המשל במדרש (במדב״ר פ״ח, ב) איך שצריך לקרב את הצבי המסתפח על העדר יותר מהשיות הנמצאות מכבר בהעדר והאריכות אך למותר...

מוסג״פ קוני׳ שהו״ל.

בברכת פורים שמח.

פרשת פקודי

לח כא אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר
פֻּקַּד עַל־פִּי מֹשֶׁה עֲבֹדַת הַלְוִיִּם בְּיַד אִיתָמָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן: כב וּבְצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר
לְמַטֵּה יְהוּדָה עָשָׂה אֵת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: כג וְאִתּוֹ אָהֳלִיאָב בֶּן־אֲחִיסָמָךְ
לְמַטֵּה־דָן חָרָשׁ וְחֹשֵׁב וְרֹקֵם בַּתְּכֵלֶת וּבָאַרְגָּמָן
וּבְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבַשֵּׁשׁ: ס (לוי) כד כָּל־הַזָּהָב
הֶעָשׂוּי לַמְּלָאכָה בְּכָל מְלֶאכֶת הַקֹּדֶשׁ וַיְהִי |
זְהַב הַתְּנוּפָה תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וּשְׁבַע מֵאוֹת
וּשְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כה וְכֶסֶף פְּקוּדֵי
הָעֵדָה מְאַת כִּכָּר וְאֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וַחֲמִשָּׁה
וְשִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: כו בֶּקַע לַגֻּלְגֹּלֶת
מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ לְכֹל הָעֹבֵר
עַל־הַפְּקֻדִים מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה לְשֵׁשׁ־
מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
וַחֲמִשִּׁים: כז וַיְהִי מְאַת כִּכַּר הַכֶּסֶף לָצֶקֶת אֶת
אַדְנֵי הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אַדְנֵי הַפָּרֹכֶת מְאַת אֲדָנִים
לִמְאַת הַכִּכָּר כִּכָּר לָאָדֶן: (ישראל) כח וְאֶת־הָאֶלֶף
וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וַחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עָשָׂה וָוִים
לָעַמּוּדִים וְצִפָּה רָאשֵׁיהֶם וְחִשֵּׁק אֹתָם:
כט וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שִׁבְעִים כִּכָּר וְאַלְפַּיִם
וְאַרְבַּע־מֵאוֹת שָׁקֶל: ל וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת־אַדְנֵי פֶתַח
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֵת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ: לא וְאֶת־
אַדְנֵי הֶחָצֵר סָבִיב וְאֶת־אַדְנֵי שַׁעַר הֶחָצֵר וְאֵת
כָּל־יִתְדֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־יִתְדֹת הֶחָצֵר סָבִיב:
לט א וּמִן־הַתְּכֵלֶת וְהָאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת הַשָּׁנִי
עָשׂוּ בִגְדֵי־שְׂרָד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ וַיַּעֲשׂוּ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר לְאַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 931)

מִשְׁכַּן הָעֵדוּת (לח, כא)

עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוּתַּר לָהֶם הַקָּבָּ"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל (רש"י)

הַיְינוּ שֶׁהַמִּשְׁכָּן מְכַפֵּר עַל חֵטְא הָעֵגֶל וְשׁוֹלֵל אוֹתוֹ. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה מַשְׁמָעוּת הַמִּשְׁכָּן הִיא, שֶׁיְּהוּדִי עוֹשֶׂה מִדְּבָרֵי הָרְשׁוּת שֶׁלּוֹ 'מִקְדָּשׁ' לְהַקָּבָּ"ה, וַעֲבוֹדָה זוֹ בָּאָה מֵהַכָּרָה שֶׁ"אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ", וְהָעוֹלָם וּמְלוֹאוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "הֶאָרָה וְכֹחַ אֱלֹקִי". וְהַכָּרָה וֶאֱמוּנָה זוֹ - הִיא הַנִּגּוּד הַמַּחְלִט שֶׁל חֵטְא הָעֵגֶל, שֶׁכֵּן 'עֲבוֹדָה זָרָה' אֵין פֵּרוּשָׁהּ כְּפִירָה בַּה' דַּוְקָא, אֶלָּא גַּם הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁיֵּשׁ 'דָּבָר' כָּל שֶׁהוּ מִלְּבַד ה'.

שני ב וַיַּעַשׂ אֶת־הָאֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ג וַיִּרְקְעוּ אֶת־פַּחֵי
הַזָּהָב וְקִצֵּץ פְּתִילִם לַעֲשׂוֹת בְּתוֹךְ הַתְּכֵלֶת
וּבְתוֹךְ הָאַרְגָּמָן וּבְתוֹךְ תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וּבְתוֹךְ
הַשֵּׁשׁ מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב: ד כְּתֵפֹת עָשׂוּ־לוֹ חֹבְרֹת
עַל־שְׁנֵי כתיב קצוותיו קרי קְצוֹתָיו חֻבָּר: ה וְחֵשֶׁב
אֲפָדָתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו מִמֶּנּוּ הוּא כְּמַעֲשֵׂהוּ זָהָב
תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס ו וַיַּעֲשׂוּ אֶת־אַבְנֵי
הַשֹּׁהַם מֻסַבֹּת מִשְׁבְּצֹת זָהָב מְפֻתָּחֹת פִּתּוּחֵי
חוֹתָם עַל־שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ז וַיָּשֶׂם אֹתָם עַל
כִּתְפֹת הָאֵפֹד אַבְנֵי זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ ח וַיַּעַשׂ אֶת־הַחֹשֶׁן
מַעֲשֵׂה חֹשֵׁב כְּמַעֲשֵׂה אֵפֹד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מָשְׁזָר: ט רָבוּעַ הָיָה כָּפוּל
עָשׂוּ אֶת־הַחֹשֶׁן זֶרֶת אָרְכּוֹ וְזֶרֶת רָחְבּוֹ כָּפוּל:
י וַיְמַלְאוּ־בוֹ אַרְבָּעָה טוּרֵי אָבֶן טּוּר אֹדֶם פִּטְדָה
וּבָרֶקֶת הַטּוּר הָאֶחָד: יא וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֹפֶךְ סַפִּיר
וְיָהֲלֹם: יב וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לֶשֶׁם שְׁבוֹ וְאַחְלָמָה:
יג וְהַטּוּר הָרְבִיעִי תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה מְוֻסַּבֹּת
מִשְׁבְּצֹת זָהָב בְּמִלֻּאָתָם: יד וְהָאֲבָנִים עַל־שְׁמֹת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הֵנָּה שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עַל־שְׁמֹתָם
פִּתּוּחֵי חֹתָם אִישׁ עַל־שְׁמוֹ לִשְׁנֵים עָשָׂר שָׁבֶט:

טו וַיַּעֲשׂוּ עַל־הַחֹשֶׁן שַׁרְשֹׁרֹת גַּבְלֵת מַעֲשֵׂה עֲבֹת
זָהָב טָהוֹר: טז וַיַּעֲשׂוּ שְׁתֵּי מִשְׁבְּצֹת זָהָב וּשְׁתֵּי
טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנוּ אֶת־שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־שְׁנֵי
קְצוֹת הַחֹשֶׁן: יז וַיִּתְּנוּ שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת הַזָּהָב עַל־
שְׁתֵּי הַטַּבָּעֹת עַל־קְצוֹת הַחֹשֶׁן: יח וְאֵת שְׁתֵּי
קְצוֹת שְׁתֵּי הָעֲבֹתֹת נָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמִּשְׁבְּצֹת
וַיִּתְּנֻם עַל־כִּתְפֹּת הָאֵפֹד אֶל־מוּל פָּנָיו: יט וַיַּעֲשׂוּ
שְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיָּשִׂימוּ עַל־שְׁנֵי קְצוֹת הַחֹשֶׁן
עַל־שְׂפָתוֹ אֲשֶׁר אֶל־עֵבֶר הָאֵפֹד בָּיְתָה: כ וַיַּעֲשׂוּ
שְׁתֵּי טַבָּעֹת זָהָב וַיִּתְּנֻם עַל־שְׁתֵּי כִּתְפֹּת הָאֵפֹד
מִלְּמַטָּה מִמּוּל פָּנָיו לְעֻמַּת מַחְבַּרְתּוֹ מִמַּעַל
לְחֵשֶׁב הָאֵפֹד: כא וַיִּרְכְּסוּ אֶת־הַחֹשֶׁן מִטַּבְּעֹתָיו
אֶל־טַבְּעֹת הָאֵפֹד בִּפְתִיל תְּכֵלֶת לִהְיֹת עַל־חֵשֶׁב
הָאֵפֹד וְלֹא־יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח כרך א עמ' 314)

וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד (לט, כא)

הָאֵפֹד – שֶׁ"חוֹגֵר אוֹתוֹ מֵאַחוֹרָיו .. וּמַגִּיעַ עַד עֲקֵבָיו", שַׁיָּךְ לַחֵלֶק הֲכִי נָמוּךְ וַהֲכִי חִיצוֹנִי שֶׁבָּאָדָם. וְאֵלּוּ הַחֹשֶׁן – שֶׁ"תָּלוּי . . עַל לִבּוֹ מִלְּפָנָיו", שַׁיָּךְ לַחֵלֶק הֲכִי נַעֲלֶה וַהֲכִי פְּנִימִי שֶׁבּוֹ ("מִלְּפָנָיו" גַּם מִלְּשׁוֹן פְּנִימִיּוּת, פְּנִימִיּוּת הַלֵּב). זֶהוּ וְלֹא יִזַּח הַחֹשֶׁן מֵעַל הָאֵפֹד – גַּם הַדְּבָרִים הֲכִי נְמוּכִים וַהֲכִי חִיצוֹנִיִּים שֶׁבָּאָדָם צְרִיכִים לִהְיוֹת מְחֻבָּרִים לַדְּבָרִים הֲכִי נַעֲלִים וַהֲכִי פְּנִימִיִּים שֶׁבּוֹ.

שלישי כב וַיַּעַשׂ אֶת־מְעִיל הָאֵפֹד מַעֲשֵׂה אֹרֶג כְּלִיל
תְּכֵלֶת: כג וּפִי־הַמְּעִיל בְּתוֹכוֹ כְּפִי תַחְרָא שָׂפָה
לְפִיו סָבִיב לֹא יִקָּרֵעַ: כד וַיַּעֲשׂוּ עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל
רִמּוֹנֵי תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי מָשְׁזָר:
כה וַיַּעֲשׂוּ פַּעֲמֹנֵי זָהָב טָהוֹר וַיִּתְּנוּ אֶת־הַפַּעֲמֹנִים
בְּתוֹךְ הָרִמֹּנִים עַל־שׁוּלֵי הַמְּעִיל סָבִיב בְּתוֹךְ
הָרִמֹּנִים: כו פַּעֲמֹן וְרִמֹּן פַּעֲמֹן וְרִמֹּן עַל־שׁוּלֵי
הַמְּעִיל סָבִיב לְשָׁרֵת כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס כז וַיַּעֲשׂוּ אֶת־הַכָּתְנֹת שֵׁשׁ מַעֲשֵׂה אֹרֶג
לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו: כח וְאֵת הַמִּצְנֶפֶת שֵׁשׁ וְאֶת־פַּאֲרֵי
הַמִּגְבָּעֹת שֵׁשׁ וְאֶת־מִכְנְסֵי הַבַּד שֵׁשׁ מָשְׁזָר:
כט וְאֶת־הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן
וְתוֹלַעַת שָׁנִי מַעֲשֵׂה רֹקֵם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס ל וַיַּעֲשׂוּ אֶת־צִיץ נֵזֶר־הַקֹּדֶשׁ זָהָב
טָהוֹר וַיִּכְתְּבוּ עָלָיו מִכְתַּב פִּתּוּחֵי חוֹתָם קֹדֶשׁ
לַיהוָה: לא וַיִּתְּנוּ עָלָיו פְּתִיל תְּכֵלֶת לָתֵת עַל־
הַמִּצְנֶפֶת מִלְּמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס לב וַתֵּכֶל כָּל־עֲבֹדַת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד
וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לו עמ' 159)

וְאֵת הָאַבְנֵט שֵׁשׁ מָשְׁזָר וּתְכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי (לט, כט)

צֶמֶר (תְּכֵלֶת אַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי) וּפִשְׁתָּן (שֵׁשׁ) הֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה, שְׁנֵי הַפְּכִים, וְלָכֵן אֵין חִבּוּרָן עוֹלֶה יָפֶה. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁל גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה אֶפְשָׁר לְחַבֵּר אוֹתָם, כִּי שְׁנֵיהֶם מִתְבַּטְּלִים בִּפְנֵי הָאוֹר, וּכְמוֹ בִּטּוּל שָׂרֵי הַמֶּלֶךְ כְּשֶׁעוֹמְדִים לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְלָכֵן בַּמִּקְדָּשׁ, שָׁם הֵאִיר אוֹר נַעֲלֶה, אֵין אִסּוּר שַׁעַטְנֵז. וְזֶה הָיָה בָּאַבְנֵט דַּוְקָא, שֶׁעָנְיָנוֹ "הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹקֶיךָ יִשְׂרָאֵל", הַהֲכָנָה לַעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

רביעי לג וַיָּבִיאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן אֶל־מֹשֶׁה אֶת־הָאֹהֶל
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו קְרָסָיו קְרָשָׁיו כתיב בריחו קרי בְּרִיחָיו
וְעַמֻּדָיו וַאֲדָנָיו: לד וְאֶת־מִכְסֵה עוֹרֹת הָאֵילִם
הַמְאָדָּמִים וְאֶת־מִכְסֵה עֹרֹת הַתְּחָשִׁים וְאֵת
פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ: לה אֶת־אֲרוֹן הָעֵדֻת וְאֶת־בַּדָּיו
וְאֵת הַכַּפֹּרֶת: לו אֶת־הַשֻּׁלְחָן אֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֵת
לֶחֶם הַפָּנִים: לז אֶת־הַמְּנֹרָה הַטְּהֹרָה אֶת־נֵרֹתֶיהָ
נֵרֹת הַמַּעֲרָכָה וְאֶת־כָּל־כֵּלֶיהָ וְאֵת שֶׁמֶן הַמָּאוֹר:
לח וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֵת שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְאֵת
קְטֹרֶת הַסַּמִּים וְאֵת מָסַךְ פֶּתַח הָאֹהֶל: לט אֵת | מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְאֶת־מִכְבַּר הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־לוֹ
אֶת־בַּדָּיו וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו אֶת־הַכִּיֹּר וְאֶת־כַּנּוֹ:
מ אֵת קַלְעֵי הֶחָצֵר אֶת־עַמֻּדָיהָ וְאֶת־אֲדָנֶיהָ
וְאֶת־הַמָּסָךְ לְשַׁעַר הֶחָצֵר אֶת־מֵיתָרָיו וִיתֵדֹתֶיהָ

וְאֵת כָּל־כְּלֵי עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל מוֹעֵד:
מא אֶת־בִּגְדֵי הַשָּׂרֶד לְשָׁרֵת בַּקֹּדֶשׁ אֶת־בִּגְדֵי
הַקֹּדֶשׁ לְאַהֲרֹן הַכֹּהֵן וְאֶת־בִּגְדֵי בָנָיו לְכַהֵן:
מב כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשׂוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הָעֲבֹדָה: מג וַיַּרְא מֹשֶׁה אֶת־כָּל־
הַמְּלָאכָה וְהִנֵּה עָשׂוּ אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה כֵּן
עָשׂוּ וַיְבָרֶךְ אֹתָם מֹשֶׁה: פ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יא עמ׳ 183)

וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה (לט, לג)

נִרְאֶה כִּמְקִימוֹ, וְהוּא נִזְקָף וְקָם מֵאֵלָיו (רש״י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיְתָה הֲקָמַת הַמִּשְׁכָּן בְּדֶרֶךְ זוֹ. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים נֶעֱשְׂתָה עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן מִכֹּחָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּדֶרֶךְ ׳אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא׳. וְאַף שֶׁבַּעֲבוֹדָה זוֹ יֵשׁ חֲבִיבוּת מְיֻחֶדֶת, אֵין בְּכֹחָהּ לְהָבִיא אֶת הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה לָעוֹלָם; לְזֶה יֵשׁ צֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה הַבָּאָה מִכֹּחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ״ה, בְּדֶרֶךְ ׳אִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא׳.

חמישי **מ** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
ב בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תָּקִים
אֶת־מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד: ג וְשַׂמְתָּ שָׁם אֶת אֲרוֹן
הָעֵדֻת וְסַכֹּתָ עַל־הָאָרֹן אֶת־הַפָּרֹכֶת: ד וְהֵבֵאתָ
אֶת־הַשֻּׁלְחָן וְעָרַכְתָּ אֶת־עֶרְכּוֹ וְהֵבֵאתָ אֶת־
הַמְּנֹרָה וְהַעֲלִיתָ אֶת־נֵרֹתֶיהָ: ה וְנָתַתָּה אֶת־מִזְבַּח
הַזָּהָב לִקְטֹרֶת לִפְנֵי אֲרוֹן הָעֵדֻת וְשַׂמְתָּ אֶת־
מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: ו וְנָתַתָּה אֵת מִזְבַּח הָעֹלָה
לִפְנֵי פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד: ז וְנָתַתָּ אֶת־הַכִּיֹּר
בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנָתַתָּ שָׁם מָיִם:
ח וְשַׂמְתָּ אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב וְנָתַתָּ אֶת־מָסַךְ שַׁעַר
הֶחָצֵר: ט וְלָקַחְתָּ אֶת־שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וּמָשַׁחְתָּ
אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־בּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ
וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהָיָה קֹדֶשׁ: י וּמָשַׁחְתָּ אֶת־מִזְבַּח
הָעֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְקִדַּשְׁתָּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה
הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים: יא וּמָשַׁחְתָּ אֶת־הַכִּיֹּר
וְאֶת־כַּנּוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ: יב וְהִקְרַבְתָּ אֶת־אַהֲרֹן
וְאֶת־בָּנָיו אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרָחַצְתָּ אֹתָם
בַּמָּיִם: יג וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת־אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ
וּמָשַׁחְתָּ אֹתוֹ וְקִדַּשְׁתָּ אֹתוֹ וְכִהֵן לִי: יד וְאֶת־בָּנָיו
תַּקְרִיב וְהִלְבַּשְׁתָּ אֹתָם כֻּתֳּנֹת: טו וּמָשַׁחְתָּ אֹתָם
כַּאֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ אֶת־אֲבִיהֶם וְכִהֲנוּ לִי וְהָיְתָה
לִהְיֹת לָהֶם מָשְׁחָתָם לִכְהֻנַּת עוֹלָם לְדֹרֹתָם:
טו וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ כֵּן
עָשָׂה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כו עמ׳ 294)

וְהִלְבַּשְׁתָּ אֶת אַהֲרֹן אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ . . וְאֶת בָּנָיו . . כְּתֹנֶת (מ, יג־יד)

עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַהֲרֹן בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּלּוּאִים פָּעֲלָה אֶת שְׁלֵמוּת מְצִיאוּת הַ׳מִּשְׁכָּן׳ (וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם), וּכְפִי שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י (שמיני ט, כג) שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ נִפְעֲלָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלָּכֵן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כָּל הַהֲכָנָה לַעֲבוֹדָה זוֹ, הַיְינוּ הַלְבָּשַׁת כָּל ״בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ״ (לֹא רַק הַכְּתֹנֶת), עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, כִּי הוּא זֶה שֶׁעוֹשֶׂה אֶת הַמִּשְׁכָּן (רְאֵה רַשִׁ״י לְעֵיל לט, לג: וּמֹשֶׁה הֶעֱמִידוֹ).

ששי יז וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בְּאֶחָד
לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן: יח וַיָּקֶם מֹשֶׁה אֶת־
הַמִּשְׁכָּן וַיִּתֵּן אֶת־אֲדָנָיו וַיָּשֶׂם אֶת־קְרָשָׁיו וַיִּתֵּן
אֶת־בְּרִיחָיו וַיָּקֶם אֶת־עַמּוּדָיו: יט וַיִּפְרֹשׂ אֶת־
הָאֹהֶל עַל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם אֶת־מִכְסֵה הָאֹהֶל
עָלָיו מִלְּמָעְלָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס
כ וַיִּקַּח וַיִּתֵּן אֶת־הָעֵדֻת אֶל־הָאָרֹן וַיָּשֶׂם אֶת־
הַבַּדִּים עַל־הָאָרֹן וַיִּתֵּן אֶת־הַכַּפֹּרֶת עַל־הָאָרֹן
מִלְּמָעְלָה: כא וַיָּבֵא אֶת־הָאָרֹן אֶל־הַמִּשְׁכָּן וַיָּשֶׂם
אֵת פָּרֹכֶת הַמָּסָךְ וַיָּסֶךְ עַל אֲרוֹן הָעֵדֻת כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס כב וַיִּתֵּן אֶת־הַשֻּׁלְחָן
בְּאֹהֶל מוֹעֵד עֵל יֶרֶךְ הַמִּשְׁכָּן צָפֹנָה מִחוּץ
לַפָּרֹכֶת: כג וַיַּעֲרֹךְ עָלָיו עֶרֶךְ לֶחֶם לִפְנֵי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס כד וַיָּשֶׂם
אֶת־הַמְּנֹרָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד נֹכַח הַשֻּׁלְחָן עַל יֶרֶךְ
הַמִּשְׁכָּן נֶגְבָּה: כה וַיַּעַל הַנֵּרֹת לִפְנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ס כו וַיָּשֶׂם אֶת־מִזְבַּח
הַזָّהָב בְּאֹהֶל מוֹעֵד לִפְנֵי הַפָּרֹכֶת: כז וַיַּקְטֵר

עָלָיו קְטֹרֶת סַמִּים כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ׳ 165)

וַיִּתֵּן אֶת אֲדָנָיו (מ, יח)

קְרָשִׁים – רוֹמְזִים לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, שֵׁכֶל וּמִדּוֹת. יְרִיעוֹת – רוֹמְזִים לַכֹּחוֹת הַמַּקִּיפִים, תַּעֲנוּג וְרָצוֹן. **אֲדָנִים** - רוֹמְזִים לְבִטּוּל, שֶׁהוּא דַּרְגָּה פְּחוּתָה יוֹתֵר מִן הָעֲבוֹדוֹת הַפְּרָטִיּוֹת הָאֲמוּרוֹת, אֲבָל הוּא יְסוֹדָם. וְלָכֵן הָיוּ הָאֲדָנִים הַחֵלֶק הַנָּמוּךְ בְּיוֹתֵר שֶׁבַּמִּשְׁכָּן, אַךְ הָיוּ יְסוֹד הַמִּשְׁכָּן כֻּלּוֹ, גַּם שֶׁל הַקְּרָשִׁים וְהַיְרִיעוֹת. וְאַף הַתְחָלַת עֲבוֹדַת הַיּוֹם הִיא הוֹדָאָה וּבִטּוּל - "מוֹדֶה אֲנִי" וְ"הוֹדוּ".

שביעי כח וַיָּשֶׂם אֶת־מָסַךְ הַפֶּתַח לַמִּשְׁכָּן: כט וְאֵת
מִזְבַּח הָעֹלָה שָׂם פֶּתַח מִשְׁכַּן אֹהֶל־מוֹעֵד וַיַּעַל
עָלָיו אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה: ס ל וַיָּשֶׂם אֶת־הַכִּיֹּר בֵּין־אֹהֶל מוֹעֵד
וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן שָׁמָּה מַיִם לְרָחְצָה: לא וְרָחֲצוּ
מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו אֶת־יְדֵיהֶם וְאֶת־
רַגְלֵיהֶם: לב בְּבֹאָם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וּבְקָרְבָתָם
אֶל־הַמִּזְבֵּחַ יִרְחָצוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה: ס לג וַיָּקֶם אֶת־הֶחָצֵר סָבִיב לַמִּשְׁכָּן
וְלַמִּזְבֵּחַ וַיִּתֵּן אֶת־מָסַךְ שַׁעַר הֶחָצֵר וַיְכַל מֹשֶׁה
אֶת־הַמְּלָאכָה: פ לד וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד
וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לה וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה
לָבוֹא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד
יְהוָה מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל
הַמִּשְׁכָּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: לז וְאִם־
לֹא יֵעָלֶה הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ: לח כִּי
עֲנַן יְהוָה עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ
לְעֵינֵי כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם:

צ״ב פסוקים, בל״י כ״ל סימן. *)

חֲזַק חֲזַק וְנִתְחַזֵּק

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך טז עמ׳ 475)

וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן . . יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (מ, לו)

בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ, הָעוֹסֶקֶת בְּהַשְׁרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן, מְסֻפָּר עַל מַסְעוֹת הַמִּשְׁכָּן, הַיְינוּ הִסְתַּלְּקוּת הַשְּׁכִינָה, עֲנַן ה׳. וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַמִּשְׁכָּן הִיא עֲשִׂיַּת "דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּתַחְתּוֹנִים"; וְכִוּנָה זוֹ מִתְבַּצַּעַת בְּעִקָּר עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַמִּשְׁכָּן נוֹתֵן כֹּחַ, שֶׁגַּם בְּ׳מַסַּע הַגָּלוּת׳ (כִּי הַמַּסָּעוֹת רוֹמְזִים לְבֵרוּר ׳מִדְּבַר הָעַמִּים׳ בִּזְמַן הַגָּלוּת), שֶׁאָז אֵין גִּלּוּי שְׁכִינָה, מְבָרְרִים אֶת הָעוֹלָם, כָּךְ שֶׁגַּם שָׁם מֵאִיר אֱלֹקוּת.

מפטיר לד וַיְכַס הֶעָנָן אֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וּכְבוֹד יְהוָה
מָלֵא אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לה וְלֹא־יָכֹל מֹשֶׁה לָבוֹא אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד כִּי־שָׁכַן עָלָיו הֶעָנָן וּכְבוֹד יְהוָה מָלֵא
אֶת־הַמִּשְׁכָּן: לו וּבְהֵעָלוֹת הֶעָנָן מֵעַל הַמִּשְׁכָּן
יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל מַסְעֵיהֶם: לז וְאִם־לֹא יֵעָלֶה
הֶעָנָן וְלֹא יִסְעוּ עַד־יוֹם הֵעָלֹתוֹ: לח כִּי עֲנַן יְהוָה
עַל־הַמִּשְׁכָּן יוֹמָם וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ לְעֵינֵי
כָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל בְּכָל־מַסְעֵיהֶם:

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת פקודי לקריאה בציבור

ולשמו"ת במלכים א פרק ז

ז נא וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי | דָוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה: ח א אָז יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלִָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן: ב וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן: ד וַיַּעֲלוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם: ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל

שי למורא

נא) וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה וגו', כִּי אֶת כָּל הַבִּנְיָן וְאֶת כֵּלָיו עָשָׂה שְׁלֹמֹה מִשֶּׁלּוֹ מִמַּה שֶׁקִּבֵּץ הוּא. א) נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת, שֶׁהֵם הַנְּשִׂיאִים. וְכָפֶל הַלָּשׁוֹן לְתוֹסֶפֶת בֵּאוּר. ב) בְּיֶרַח הָאֵתָנִים, חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי נִקְרָא "יֶרַח הָאֵתָנִים", מִלָּשׁוֹן אֵיתָן וְחָזָק, עַל שֵׁם שֶׁבְּחֹדֶשׁ תִּשְׁרִי הֵם הַמּוֹעֲדִים הַיּוֹתֵר חֲזָקִים וּמְיַשְּׁרִים אֶת הָאָדָם אֶל הַשְּׁלֵמוּת. בֶּחָג, בְּחַג הַסֻּכּוֹת. ד) וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד, אֹהֶל מוֹעֵד שֶׁעָשָׂה מֹשֶׁה. וְהָיָה בְּגִבְעוֹן, וּמִשָּׁם הֶעֱלוּהוּ וְהִכְנִיסוּהוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית ה' בָּעֲלִיּוֹת אֲשֶׁר מִמַּעַל

עטרת מרים

נא וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בֵּית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה אֶת־קָדְשֵׁי | דָוִד אָבִיו אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה: א אָז כַּאֲשֶׁר נִשְׁלְמָה כָּל מְלֶאכֶת הַבִּנְיָן יַקְהֵל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת הַנְּשִׂיאִים לְכָל בָּתֵּי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה יְרוּשָׁלִָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִד הִיא צִיּוֹן שָׁם הֶעֱלָהוּ דָּוִד כְּשֶׁהֱבִיאוֹ מִבֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם: ב וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל בְּיֶרַח הָאֵתָנִים חֹדֶשׁ תִּשְׁרִי בֶּחָג קוֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי: ג וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הָאָרוֹן וְלֹא הַלְוִיִּם, כִּי הִכְנִיסוּהוּ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים: ד וַיַּעֲלוּ מִגִּבְעוֹן אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעֲלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים הָאֲרוֹן, וְהַלְוִיִּם אֶת אוֹהֶל מוֹעֵד וְכֵלָיו: ה וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־

הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזְּבְחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב: ו וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים שֶׁעֶשָׂה שְׁלֹמֹה, וְעָמְדוּ בָּאָרֹן: ז כִּי הַכְּרוּבִים תְּחִלָּה פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם עֲמִידַת הָאָרוֹן וּבִהַגִּיעַ הָאָרוֹן בִּפְנִים נָטוּ וַיְסֹכּוּ הַכְּרָבִים בְּגֵם עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְּמַעְלָה: ח וַיֶּאֱרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר בְּהִיוֹתָם דּוֹחֲקִין וּבוֹלְטִין בַּפָּרוֹכֶת, שֶׁהָיְתָה מוּל הַפֶּתַח, וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם בְּאוֹתָהּ הַנֻּחָה וּמַצַּב עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַד אֲשֶׁר נִגְּנוּ בִּימֵי יֹאשִׁיָּהוּ: ט אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת וְהַסֵּפֶר תּוֹרָה וְכָל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה נִכְלָל בַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת אֲשֶׁר הִנַּח שָׁם מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ אַחַר שֶׁהֶעֱמִידוּ שָׁם הָאָרוֹן וְהֶעָנָן כְּעִין עָשָׁן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד בַּהֵיכָל וּבַעֲזָרָה לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה הוּא הֶעָנָן שֶׁזְּכַר אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אָז אָמַר שְׁלֹמֹה כִּשְׁרָאָה הֶעָנָן אָמַר: רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בְּבַיִת שָׁבָנִיתִי, כִּי יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל וַעֲרָפֶל הוּא עַב הֶעָנָן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא טז ב): כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת: יג הוֹאִיל וּבָאָה הַשְּׁכִינָה אִם כֵּן בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֶל לָךְ וְלֹא הָיָה עָמְלִי בְּחִנָּם, וְהוּא יִהְיֶה מָכוֹן לִשְׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו אֶל מול הָעָם וַיְבָרֶךָ אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד כִּי אֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה וכו׳: טו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֵּר בְּפִיו אֶת דָּוִד אָבִי אָבִי שֶׁיִּתֵּן לוֹ בֵּן שֶׁיִּבְנֶה בַּיִת וּבְיָדוֹ הַטּוֹבָה מִלֵּא קַיֵּם אֶת דִּבְרוֹ לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת בָּהּ בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל שֶׁעַל יָדוֹ בָּאָה הַהֲכָנָה לִבְחוֹר בִּירוּשָׁלַיִם לִבְנוֹת בָּהּ בַּיִת: יז וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְזֶה הָיָה נִמְנָע בִּימֵי דָוִד, כֵּיוָן שֶׁהָיוּ לוֹ מִלְחֲמוֹת רַבּוֹת: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה

עטרת מרים

עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו אִתּוֹ לְלֶכֶת עִמּוֹ לִפְנֵי הָאָרוֹן מִזְּבְחִים צֹאן וּבָקָר אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב: ו וַיָּבִאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים שֶׁעֶשָׂה שְׁלֹמֹה, וְעָמְדוּ בָּאָרֹן: ז כִּי הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים כְּנָפַיִם אֶל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיְסֹכּוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְּמַעְלָה: ח וַיֶּאֱרְכוּ הַבַּדִּים וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הַקֹּדֶשׁ עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיִּהְיוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ט אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי לֻחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ וְהֶעָנָן מָלֵא אֶת־בֵּית יְהוָה: יא וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים לַעֲמֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְּבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית יְהוָה: יב אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל: יג בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֶל לָךְ מָכוֹן לִשְׁבְתְּךָ עוֹלָמִים: יד וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךָ אֶת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד: טו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֵּר בְּפִיו אֶת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר: טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת בָּהּ בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל: יז וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת

שי למורא

לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר. ו) אֶל תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים, כְּרוּבִים שֶׁעָשָׂה שְׁלֹמֹה עוֹמְדִים עַל רַגְלֵיהֶם בַּקַּרְקַע, וְאֵין אֵלּוּ הַכְּרוּבִים שֶׁל הַכַּפֹּרֶת שֶׁעַל הָאָרוֹן. ז) וַיְסֹכּוּ, מִלְּשׁוֹן סֹכֵךְ. ח) וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה, כִּי הָיוּ רַק דּוֹחֲקִים בַּפָּרֹכֶת. עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עַד הַיּוֹם שֶׁנִּגְּנוּ יֹאשִׁיָּהוּ הַמֶּלֶךְ אֶת הָאָרוֹן בְּמְעָרָה שֶׁבְּהַר הַבַּיִת. יב) אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל, וְהֵיכָן אָמַר, "כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל הַכַּפֹּרֶת" (ויקרא טז,ב). יג) בֵּית זְבֶל, בֵּית קְבִיעוּת. מָכוֹן לִשְׁבְתְּךָ עוֹלָמִים, כִּי מֵעַכְשָׁיו לֹא תִּשָּׁרֶה הַשְּׁכִינָה בְּמָקוֹם אַחֵר. טו) וּבְיָדוֹ מִלֵּא, בְּכֹחַ יָדוֹ הִשְׁלִים דְּבָרוֹ. יח) הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם לְבָבְךָ, טוֹב עָשִׂיתָ בְּזֶה, וְלִזְכוּת תַּחְשֹׁב, כִּי עַל יָדְךָ בָּאָה הַהֲכָנָה לַדָּבָר.

עטרת מרים

אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת לִשְׁמִי הֵטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ טוֹב עָשִׂיתָ בָּזֶה, וְלִזְכּוּת תֵּחָשֵׁב כִּי עַל יָדוֹ בָּאָה הַהַכָנָה לְצִוּוּת עָלֶיהָ וּלְהָכִין הַכֹּל: יט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי דַּוְקָא: כ וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב | עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּאוֹפֶן שֶׁיֵּשׁ לִי מְנוּחָה מִן הָאוֹיְבִים וָאֶבְנֶה וְיָכוֹלְתִּי לִבְנוֹת הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּכַוָּנָה לִשְׁמָהּ: כא וָאָשֵׂם שָׁם בַּבַּיִת הַזֶּה מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם לוּחוֹת שֶׁל בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת ה׳ עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

בַּיִת לִשְׁמִי הֵטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ: יט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבַּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי: כ וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב | עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: כא וָאָשֵׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

א א וַיִּקְרָא אֶל־מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלָיו מֵאֹהֶל
מוֹעֵד לֵאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אָדָם כִּי־יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַיהוָה מִן־
הַבְּהֵמָה מִן־הַבָּקָר וּמִן־הַצֹּאן תַּקְרִיבוּ אֶת־
קָרְבַּנְכֶם׃ ג אִם־עֹלָה קָרְבָּנוֹ מִן־הַבָּקָר זָכָר
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד יַקְרִיב אֹתוֹ
לִרְצֹנוֹ לִפְנֵי יְהוָה׃ ד וְסָמַךְ יָדוֹ עַל רֹאשׁ הָעֹלָה
וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו׃ (לוי) ה וְשָׁחַט אֶת־בֶּן
הַבָּקָר לִפְנֵי יְהוָה וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־הַדָּם וְזָרְקוּ אֶת־הַדָּם עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב
אֲשֶׁר־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃ ו וְהִפְשִׁיט אֶת־הָעֹלָה
וְנִתַּח אֹתָהּ לִנְתָחֶיהָ׃ ז וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֵן
אֵשׁ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וְעָרְכוּ עֵצִים עַל־הָאֵשׁ׃ ח וְעָרְכוּ
בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵת הַנְּתָחִים אֶת־הָרֹאשׁ
וְאֶת־הַפֶּדֶר עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר
עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃ ט וְקִרְבּוֹ וּכְרָעָיו יִרְחַץ בַּמָּיִם
וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה אִשֵּׁה
רֵיחַ־נִיחֹוחַ לַיהוָה׃ **ס** (ישראל) י וְאִם־מִן־הַצֹּאן
קָרְבָּנוֹ מִן־הַכְּשָׂבִים אוֹ מִן־הָעִזִּים לְעֹלָה זָכָר
תָּמִים יַקְרִיבֶנּוּ׃ יא וְשָׁחַט אֹתוֹ עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ
צָפֹנָה לִפְנֵי יְהוָה וְזָרְקוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
אֶת־דָּמוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃ יב וְנִתַּח אֹתוֹ
לִנְתָחָיו וְאֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־פִּדְרוֹ וְעָרַךְ הַכֹּהֵן
אֹתָם עַל־הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
הַמִּזְבֵּחַ׃ יג וְהַקֶּרֶב וְהַכְּרָעַיִם יִרְחַץ בַּמָּיִם וְהִקְרִיב
הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּל וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה עֹלָה הוּא
אִשֵּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ **פ**

אגרות קודש

ב״ה, ח׳ אדר, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

... במ״ש אודות בנו... שי׳ ע״ד הנסיעה לכאן. הנה בטח ידוע לו השקפתי בזה, שבזמנים אלו יש כר נרחב במאד לפעולות באה״ק ת״ו וגם לבני הנוער, הרי יכולים הם להשתמש בכחותיהם בכיוון זה, ובפרט בנוגע לבנו הנה צריך להפוך הישיבה בלוד לישיבת תו״ת דליובאוויטש, כי לע״ע הרי... שבאו משם ונמצאים פה משך איזה זמן, הנה מורגש חוסר המשמעת והאחריות. איני יודע על ברור סיבת הדבר. ונוגע זה ביחוד להתלמידים הבאים מאה״ק ת״ו וכמו שאמרתי להם אשר היציאה מאה״ק ת״ו הותרה רק בתנאים ידועים ובנוגע אליהם הוא ע״מ ללמוד תורה, ובמילא כשבאים לכאן ומתנהגים בהנהגה מתאימה לרצונם הם, צריך עיון ובירור אם זהו ההיתר שאליו נתכוונו רז״ל וכו׳ ואין כאן מקום להאריך, כי באמת הרי צריך זה להכתב להנהלת ישיבת לוד, אלא שבאתי אליו בהערה זו בנוגע לבנו מר... שי׳ אשר לכן דעתי שעכ״פ חורף זה וכן ימי הקיץ יהי׳ בלוד ובאמצע הקיץ הרי בטח אקבל מהנהלת הישיבה חוו״ד עליו, ונתייעץ עוד הפעם בזה.

בברכה לנחת חסידותי מכל יו״ח ושהוא וזוגתו שיחיו יקבלו הנחת מתוך בריאות הנכונה בגשמיות וברוחניות.

לוח זמנים לשבוע פרשת פקודי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	06:10	06:03	08:26	08:22	09:00	08:56	09:59	09:56	12:24	12:22	17:37	17:42	18:03	18:08	17:21	18:18
חיפה (ח)	06:11	06:03	08:25	08:21	09:00	08:56	09:59	09:56	12:23	12:22	17:38	17:43	18:02	18:07	17:09	18:17
ירושלים (ח)	06:09	06:02	08:24	08:20	08:58	08:54	09:58	09:55	12:22	12:21	17:40	17:45	18:01	18:06	17:04	18:16
תל אביב (ח)	06:11	06:04	08:26	08:22	09:00	08:56	10:00	09:56	12:24	12:22	17:37	17:41	18:03	18:08	17:19	18:18
אוסטריה, וינה (ח)	06:40	06:28	08:38	08:32	09:22	09:15	10:18	10:14	12:37	12:36	17:35	17:45	18:09	18:18	17:25	18:31
אוסטרליה, מלבורן (ק)	07:02	07:08	09:37	09:40	10:15	10:18	11:22	11:24	14:05	14:04	20:04	19:56	20:32	20:23	19:38	20:34
אוקראינה, אודסה (ח)	06:41	06:30	08:41	08:35	09:23	09:17	10:20	10:16	12:40	12:39	17:40	17:48	18:12	18:21	17:29	18:33
אוקראינה, דונייצק (ח)	06:14	06:03	08:12	08:06	08:56	08:50	09:53	09:48	12:11	12:10	17:10	17:19	17:43	17:52	16:59	18:05
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	06:26	06:14	08:23	08:17	09:07	09:01	10:04	09:59	12:23	12:21	17:20	17:30	17:54	18:03	17:10	18:16
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	06:53	06:41	08:48	08:41	09:34	09:27	10:30	10:25	12:48	12:47	17:43	17:54	18:18	18:28	17:34	18:42
אוקראינה, קייב (ח)	06:46	06:34	08:41	08:34	09:27	09:20	10:23	10:18	12:41	12:39	17:36	17:46	18:11	18:21	17:26	18:34
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ח)	06:47	06:42	09:08	09:04	09:39	09:36	10:39	10:37	13:05	13:04	18:24	18:27	18:48	18:51	18:06	19:01
איטליה, מילאנו (ח)	07:05	06:55	09:07	09:01	09:49	09:43	10:46	10:42	13:06	13:05	18:09	18:18	18:39	18:47	17:56	18:59
אקוואדור, קיטו (ח)	06:23	06:22	08:54	08:53	09:23	09:22	10:26	10:24	12:57	12:56	18:30	18:29	18:52	18:51	18:11	19:00
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	06:39	06:45	09:14	09:17	09:51	09:53	10:57	10:58	13:39	13:37	19:34	19:26	20:00	19:52	19:08	20:03
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	07:24	07:31	09:58	10:02	10:39	10:42	11:46	11:48	14:31	14:29	20:31	20:21	21:01	20:51	20:05	21:03
ארה"ב, בולטימור (ח)	06:42	06:33	08:51	08:46	09:29	09:24	10:27	10:23	12:49	12:48	17:57	18:03	18:25	18:32	17:44	18:43
ארה"ב, ברוקלין (ח)	06:33	06:23	08:40	08:35	09:19	09:13	10:17	10:13	12:38	12:37	17:45	17:52	18:14	18:21	17:32	18:32
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	06:33	06:24	08:41	08:36	09:19	09:14	10:17	10:13	12:39	12:38	17:45	17:52	18:15	18:21	17:33	18:33
ארה"ב, דטרויט (ח)	07:11	07:01	09:17	09:11	09:56	09:50	10:54	10:50	13:15	13:14	18:20	18:27	18:50	18:57	18:08	19:09
ארה"ב, האוסטון (ח)	06:49	06:43	09:07	09:03	09:40	09:36	10:39	10:36	13:04	13:03	18:20	18:24	18:45	18:49	18:05	18:59
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	06:23	06:15	08:37	08:33	09:12	09:08	10:11	10:08	12:35	12:33	17:47	17:52	18:14	18:19	17:33	18:29
ארה"ב, מיאמי (ח)	06:46	06:40	09:06	09:02	09:38	09:34	10:38	10:35	13:04	13:02	18:22	18:25	18:46	18:49	18:06	18:59
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	06:29	06:20	08:36	08:31	09:15	09:10	10:13	10:09	12:34	12:33	17:40	17:47	18:10	18:17	17:28	18:28
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	06:57	06:47	09:05	08:59	09:43	09:38	10:41	10:37	13:03	13:01	18:09	18:16	18:38	18:45	17:57	18:56
ארה"ב, שיקגו (ח)	06:28	06:19	08:35	08:30	09:14	09:09	10:12	10:08	12:33	12:32	17:38	17:46	18:08	18:15	17:26	18:27
בוליביה, לה-פס (ח)	06:32	06:33	09:06	09:07	09:36	09:37	10:41	10:40	13:16	13:15	18:58	18:54	19:22	19:17	18:37	19:27
בלגיה, אנטוורפן (ח)	07:32	07:19	09:25	09:18	10:12	10:05	11:08	11:02	13:25	13:24	18:19	18:30	18:55	19:05	18:10	19:19
בלגיה, בריסל (ח)	07:31	07:19	09:25	09:18	10:12	10:05	11:08	11:03	13:25	13:24	18:20	18:30	18:55	19:05	18:11	19:19
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:01	06:04	08:36	08:37	09:08	09:09	10:13	10:13	12:51	12:49	18:42	18:36	19:02	18:56	18:15	19:06
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	05:50	05:52	08:25	08:26	08:56	08:57	10:01	10:01	12:39	12:37	18:25	18:20	18:49	18:44	18:02	18:53
בריטניה, לונדון (ח)	06:50	06:37	08:43	08:36	09:30	09:23	10:26	10:21	12:43	12:42	17:39	17:49	18:13	18:23	17:31	18:37
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	07:01	06:48	08:50	08:43	09:40	09:32	10:35	10:30	12:52	12:50	17:43	17:54	18:20	18:31	17:37	18:46
גרמניה, ברלין (ח)	06:58	06:44	08:48	08:41	09:37	09:29	10:32	10:27	12:49	12:48	17:43	17:54	18:18	18:29	17:33	18:43
גרמניה, פרנקפורט (ח)	07:13	07:01	09:08	09:01	09:54	09:47	10:50	10:45	13:08	13:07	18:04	18:14	18:39	18:48	17:54	19:02
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:00	06:03	08:35	08:36	09:08	09:09	10:13	10:13	12:52	12:50	18:46	18:41	19:05	18:59	18:17	19:09
הודו, מומבאי (ח)	06:59	06:55	09:23	09:20	09:53	09:51	10:54	10:52	13:21	13:20	18:43	18:45	19:07	19:09	18:27	19:18
הודו, פונה (ח)	06:55	06:51	09:19	09:16	09:49	09:47	10:50	10:48	13:17	13:16	18:40	18:42	19:03	19:05	18:23	19:14
הונגריה, בודפשט (ח)	06:28	06:17	08:27	08:21	09:10	09:04	10:07	10:03	12:26	12:25	17:25	17:34	17:58	18:07	17:15	18:20
טורקיה, איסטנבול (ח)	06:38	06:29	08:45	08:40	09:24	09:18	10:22	10:18	12:43	12:42	17:49	17:56	18:18	18:25	17:37	18:36
יוון, אתונה (ח)	07:00	06:51	09:10	09:05	09:47	09:42	10:45	10:42	13:08	13:07	18:16	18:22	18:45	18:50	18:03	19:01

לוח זמנים לשבוע פרשת פקודי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה, קישינב (ח)	06:49	06:37	08:48	08:42	09:31	09:25	10:28	10:23	12:47	12:46	17:47	17:56	18:19	18:28	17:36	18:41
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:57	06:52	09:20	09:17	09:51	09:48	10:51	10:49	13:18	13:17	18:41	18:43	19:04	19:06	18:24	19:15
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	06:02	06:11	08:35	08:40	09:20	09:24	10:29	10:31	13:16	13:14	19:21	19:10	19:54	19:43	18:54	19:55
נפאל, קטמנדו (ח)	06:30	06:24	08:49	08:45	09:22	09:18	10:21	10:18	12:46	12:45	18:03	18:06	18:28	18:31	17:48	18:41
סין, בייג'ין (ח)	06:51	06:42	08:59	08:54	09:37	09:32	10:35	10:31	12:57	12:56	18:03	18:10	18:32	18:39	17:49	18:50
סינגפור, סינגפור (ח)	07:15	07:13	09:45	09:44	10:14	10:13	11:16	11:15	13:48	13:46	19:20	19:19	19:42	19:41	19:01	19:50
פולין, ורשא (ח)	06:27	06:14	08:18	08:11	09:06	08:59	10:02	09:56	12:19	12:17	17:11	17:22	17:48	17:59	17:03	18:13
פרו, לימה (ח)	06:10	06:11	08:44	08:44	09:14	09:13	10:17	10:17	12:52	12:50	18:31	18:28	18:54	18:51	18:11	19:00
צרפת, ליאון (ח)	07:23	07:12	09:25	09:19	10:06	10:00	11:04	10:59	13:23	13:22	18:24	18:33	18:56	19:04	18:13	19:17
צרפת, פריז (ח)	07:37	07:25	09:34	09:27	10:18	10:12	11:15	11:10	13:33	13:32	18:32	18:42	19:05	19:14	18:21	19:27
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:08	06:07	08:38	08:37	09:07	09:05	10:09	10:07	12:39	12:38	18:10	18:09	18:32	18:31	17:51	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	06:57	06:47	09:02	08:56	09:42	09:36	10:39	10:35	13:00	12:59	18:06	18:14	18:34	18:42	17:52	18:54
קנדה, מונטריאול (ח)	06:36	06:25	08:38	08:32	09:20	09:14	10:17	10:12	12:37	12:36	17:40	17:48	18:10	18:18	17:27	18:31
קפריסין, לרנקה (ח)	06:18	06:10	08:31	08:26	09:06	09:02	10:05	10:01	12:28	12:27	17:39	17:44	18:06	18:11	17:26	18:22
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	07:51	07:37	09:37	09:29	10:28	10:20	11:23	11:18	13:39	13:38	18:28	18:40	19:06	19:18	18:20	19:33
רוסיה, מוסקבה (ח)	07:26	07:11	09:10	09:02	10:02	09:54	10:57	10:51	13:12	13:11	18:03	18:15	18:39	18:51	17:52	19:07
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:05	06:54	09:05	08:59	09:48	09:42	10:45	10:40	13:04	13:03	18:03	18:12	18:36	18:44	17:52	18:57
שוויץ, ציריך (ח)	07:10	06:59	09:09	09:03	09:53	09:46	10:49	10:45	13:09	13:07	18:12	18:21	18:41	18:49	17:57	19:02
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:36	06:32	09:02	09:00	09:31	09:29	10:33	10:31	13:01	13:00	18:26	18:27	18:49	18:50	18:09	18:59

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל־אחת־כמה־וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא – גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים – אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה״ח ר׳ **טובי׳** ב״ר **יעקב** ע״ה

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל – *P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel*

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים: *Internet: www.DvarMalchus.Org*

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: *E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il*

Dvar Malchus
Issue # 00825
27/02/2022

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים